This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

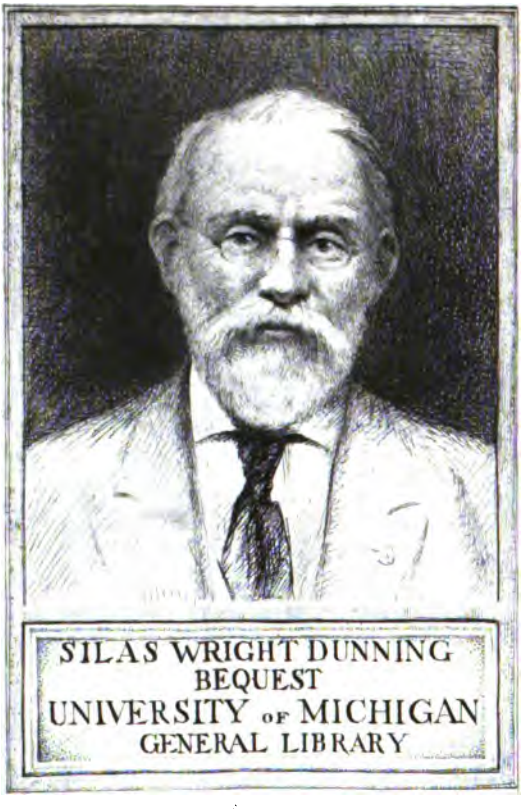

SILAS WRIGHT DUNNING
BEQUEST
UNIVERSITY OF MICHIGAN
GENERAL LIBRARY

D
1
.N37

EUROPISCHE
MERCURIUS,
Ses de Stuk
Eerste Deel:
Behelzende de Zes
Eerste Maanden
van het Jaar
1695.

1695.

Printed in the Netherlands

Nederlandsche gedenkwoorc of

EUROPISCHE MERCURIUS,

Behelzende

Al het voornaamste 't geen, zo omtrent de zaaken van Staat als Oorlog, in alle de Koningryken en Landen van Europa, en ook zelfs in verscheidene Gewesten van d'andere Deelen der Wereld, is voorgevallen.

Op een onverwarde en klaare Historische manier beschreeven, en met alle de daar toe noodige Authentyke Stukken en Bewyzen voorzien.

Door E. V. Philologo-Polit.

ZESDE STUK, EERSTE DEEL.

Begrypende de zes eerste Maanden van het Jaar 1695.

Verciert met kopere Plaaten.

t'AMSTERDAM,
Gedrukt voor den Auteur; en zyn te bekomen by *Timotheus ten Hoorn*, Boekverkooper in de Nes, in 't Zinnebeeld. 1695.

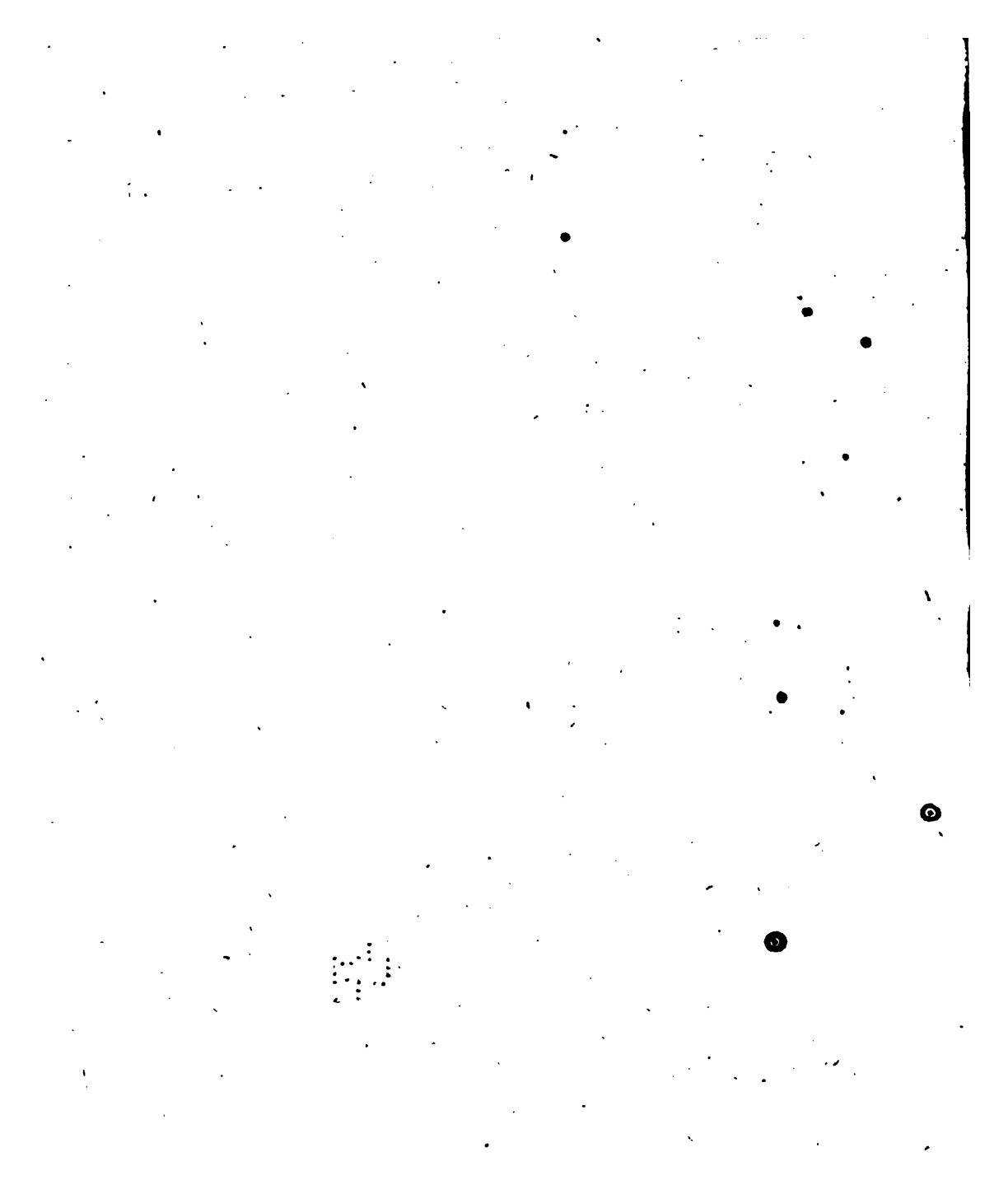

Dumm
mich
II-D 5-36
38 807

EUROPISCHE MERCURIUS,

Behelzende

Al het voornaamſte 't geen, zo omtrent de zaaken van Staat als Oorlog, in alle de Koningryken en Landen van Europa, en ook zelfs in verſcheidene Geweſten van d'andere Deelen der Wereld, is voorgevallen.

ZESDE STUK, EERSTE DEEL.

Tegenwoordige ſtaat van Europa, en politique berrachtingen over het gepaſſeerde in het voorgaande Jaar.

INDIEN men zyne gedachten laat gaan over alle de gevallen van het laatſte Jaar, zal men moeten bekennen, dat 't niet een is, waar op men vaſte giſſingen zou konnen maaken, om te oordeelen wegens het eind van den Oorlog, die aan zo veele verſcheidene oorden van Europa ontſtoocken is. Doch men moet echter belyden, dat men eenige lichten hier over heeft gekreegen, welken men over een jaar noch niet en had.

'k Weet wel, dat men toenmaals al raamde, dat Vrankryk groote moeite zou hebben om d'overmaatige koſten, daar het zich in gewikkeld had, gaande te houden: doch het waren in de grond echter maar giſſingen. Zelfs vond men ook lieden, die, hoewel vry verre in de belangen der Geallieerden gewikkeld, en genoegſaam wegens den ſtaat van Vrankryk verlicht, echter

noch vreesden, dat die Kroon toevluchten had, welken men niet en kende. Zy zagen wel, dat ze de vrede begeerde; doch vreesden, dat deze begeerte al zo zeer mocht spruiten uit een oogmerk van de Geallieerden te verdeelen, en hen de wapenen te doen nederleggen, om hen vervolgens afzonderlyk aan te tasten, als uit de noodzaakelykheid, waar in zy zich bevond, om eenige rust te genieten: weshalven zy hier uit een besluit maakten, dat, indien de gemelde Kroon waarlyk de vrede had begeerd, zy zo nadeelige conditien niet aan de Geallieerden aangebooden zou hebben, als die begreepen waren in de Geschriften, welke hier over waren uitgegaan.

Doch tegenwoordig was'er niemand meer, die niet zonneklaar en zag, dat de ziekte van Vrankryk al te swaare toevallen had, om'er aan te konnen twyfelen. Haare Krygsbenden zonder betaaling; haare Kusten aan de Vyanden overgelaaten; haare Vloot zo swak, en in zo kwaaden staat, dat ze genoodzaakt was zich in de Haven van Toulon beslooten te houden, zonder 'er te durven uitkomen; haare Legers overal slechts defensivè ageerende, zo men 'er Catalonien af uitzondert, alwaar een zeer vroege en onvoorziene attaque haar eenige voordeelen deed behaalen; en d'ongemeene, en tot hier toe ongehoorde middelen, welken zy in 't werk stelde om geld te bekomen, waren tekenen, daar d'allergrootste ongeloovigheid voor moest wyken.

't Is waar, dat de staatzucht en de liefde tot de glorie, waar aan de gemelde Kroon tot hier toe alles heeft opgeofferd, zonder ook zelfs haare eigene rust uit te zonderen, haar beletten de conditien, welken de Geallieerden van haar eisschen, toe te staan: en het is hierom, dat men noch met geenige zekerheid kan zeggen, wanneer wy de vrede zullen hebben; om dat, hoewel men wel weet, dat Vrankryk de zelve zeer noodig van doen heeft, men echter noch niet en weet, wanneer de Vorst, die dat Koningryk beheersicht, het belang zyner glorie voor dat zyner geruineerde Volkeren zal doen wyken.

't Is zeer waarschynlyk, dat de vrede der Geallieerden tegens den Turk met de Porte van die der Christene Vorsten onder malkander afhangt. Men moet ook niet twyfelen, of d'Ongeloovigen

vigen zyn zeer wel verſtendigd van 't geen 'er in Chriſtenryk omgaat, en beſluiten daar uit, dat men noch zo naby niet en is om een vrede onder de Chriſtene Vorſten herſteld te zien. De Grooten Heer beeld zich in, dat, als hy de gemelde Vorſten in onderhandeling zal zien treeden, hy noch tydts genoeg zal hebben om de vrede te koopen, en d'ongelukken, welke onvermydelyk ſchynen, indien de Keizer de handen vry hebbende, met alle zyne krachten op het Ottomanniſche Ryk, in den ſtaat daar het zich tegenwoordig in bevind, ging ſtorten, daardoor te voorkomen. Hy laat zich voorſtaan, dat hy ondertuſſchen eenige gelegentheid kan krygen om een gedeelte van het geen, 't welk hy in den tegenwoordigen Oorlog verlooren heeft, te herneemen; gelyk hy over eenige jaaren deed: wanneer hy het geluk hâd van de gewichtige Veſting Belgrado weder te veroveren.

't Is waar, dat de Turk zich wel in zyne giſſingen zou konnen bedriegen. Daar zyn Staatkundigen, welke vaſt ſtellen, dat de Chriſtene Vorſten de vrede op zyn Turkſch zullen maaken, dat's te zeggen, zonder veele formaliteiten. De Geallieerden weeten al te wel de voordeelen, welken Vrankryk wiſt te trekken uit de langduurige en verdrietige onderhandelingen van Nimwegen, om zich in iets diergelyks te wikkelen. Hunne pretentien zyn ook ten anderen zo wel verklaard; en zy hebben zo veel reden om niet eenen duimbreed van hun ſtuk af te wyken, dat het niet noodzaakelyk is heel lang te handelen. Om dan deze algemeene betrachting te beſluiten, ten einde tot byzonderer betrachtingen over te treeden, dunkt my, dat men redelyker wyze kan giſſen, dat de Geallieerden een voordeelige vrede zullen maaken; maar dat men niet preciſelyk kan weeten, of ze noch dicht by, of ver afgewyderd is. Alles, wat men'er van kan zeggen, is dat het voorgaande Jaar de concluſie 'er af merkelyk bevoorderd ſchynt te hebben. Wat de vrede van den Turk belangt, zy ſchynt van d'eerſte af te hangen. Men kan niet bemerken, dat de Porte haaſt maakt om ze te ſluiten, zo lang als ze de Chriſtene Vorſten in den oorlog gewikkeld ziet, of eenig conſiderabel geval moeſt haar noodzaaken de zelve, tot wat prys het ook ware, te koopen.

Dit

Dit had men in 't algemeen te zeggen: waar na wy nu, om in eenige ontleeding te treeden, met den ſtaat van Turkyen een aanvang zullen gaan maaken.

Staat van Turkyen.

1. De laatſte Veldtocht was den Ongeloovigen niet voordeelig geweeſt; zynde hunne deſſeinen op het Keizerlyk Leger hen niet gelukt. Na ydele poogingen, en zeer conſiderabele verliezen, waren zy met groote verwarring afgeweeken; en alle hunne exploiten bepaalden zich met byſtand in Themiswar te brengen. 't Is waar, dat zy hunne kwaade gevolgen toeſchreeven aan de geſtadige regenen, welke hun Campement overſtroomden, en hen noodzaakten af te trekken: maar indien zy hunne Vyanden hadden konnen verkloeken, zy zouden hen overweldigd hebben eer de wateren hen hadden konnen hinderen. Alle de voordeelen, welken zy dan aan die kant op de Chriſtenen hadden behaald, beſtonden ten uiterſten hier in, dat zy hunne voortgangen hadden geſtut, en hun Leger in een zeker ſoort van gevaar gebracht, waar af zy zich echter niet en konden noch wiſten te bedienen.

Ondertuſſchen openbaarden de poogingen, welken zy in Hongaryen deeden, aan een andere kant hunne ſwakheid: en zy konden zich op d'eene plaats niet dekken, zonder zich op een andere t'ontdekken. De Venetiaanen bedienden zich wyſelyk van de gelegentheid, en, terwyl de voornaamſte krachten der Ongeloovigen in Hongaryen bezig waren, ontweldigden hen twee conſiderabele Veſtingen in Dalmatien: waar na hunne wapenen tot dicht aan de Hoofdſtad van hun Keizerryk voerende, ontnamen zy hen het Eiland Scio, zonder dat d'Ottomanniſche Vloot te voorſchyn dorſt komen, om 'er het ontzet af t'onderneemen. Dit verlies was zo veel te grooter, dewyl het in het hert des Ryks, en by gevolg bekwaam was om de Volkeren te verbaazen, en hunne getrouwheid aan 't waggelen te helpen.

Dit was het noch niet al. De Poolen, welken de Turken ſedert een tyd ſcheenen te verſmaaden, ter oorzaak dat ze een wyl met de handen over malkander hadden gegeeten, behaalden een zo conſiderabel voordeel op hen, dat het voor een treffelyke over-

overwinning kon gaan; vermits het Convoy, 't geen zy sloegen, zo talryk was, dat men 'er den naam van een compleet Leger aan kon geeven; en dat 'er veele victorien behaald worden, waar by geen zo ryke buit word gemaakt, als dien de Christenen by deze gelegentheid maakten.

Uit dit alles moet men oordeelen, dat de vervallene zaaken der Turken op geen andere manier hersteld konnen worden, als door de vrede; dewyl het zichtbaar is, dat zy geen drie Vyanden te gelyk konnen wederstaan; en dat zy zich nooit met de behoorlyke krachten tegens den eenen stellen, of dat zy zich ten opzichte der twee anderen bloot geeven. Daar is niets, 't geen den staat der zaaken ten dien opzichte kan doen veranderen; vermits d'Ongeloovigen al hun geweld tegens de Christenen gesteld hebben, zonder dat zy in het toekomende grooter poogingen konnen aanwenden: daar de Christenen in tegendeel noch op ver na niet tegens d'Ongeloovigen hebben gedaan 't geen zy wel konden doen.

2. Polen had getoond door de treffelyke overwinning, welke het op de Turken behaalde, dat het noch in staat was om 'er, t'elkens als 'er zich de gelegentheid toe aanbood, te behaalen. Het argste is, dat dit Koningryk, of deze Republyk, met zich zelve niet eens en is. Het Volk zucht 'er onder het swaarwichtig juk van den Adel: den Adel is 'er gestadig op zyne hoede tegens den aanwas van het Koninglyk gezag: en de Koning heeft alle die jalouzyen en verdeeldheden te boven te komen. Ondertusschen kan 'er byna niets beslooten worden; vermits de Vergaderingen, waar in de besluiten genomen zouden konnen werden, naauwelyks beroepen zyn, of de verscheidene factien doen ze onverrichter zaake scheiden: en indien men somtydts gelukkig genoeg is om ze tot de twede of darde zitting te brengen, is het genoeg, dat een Party daar ietwes voorstelt, hoe nut het ook voor de Natie zou mogen weezen, om d'andere Partyen zich daar tegen te doen stellen, ter oorzaak der onderlinge wantrouwigheden en argwaanen welke onder deze verscheidene Partyen heerschen. Het blykt dan, dat de Poolen in staat zullen weezen om ten alleh tyde, geduurende den loop van dezen Oorlog, considerabele voordeelen op de Turken te behaalen, zo menigmaal Van Polen.

als zy te ſamen wel eens zullen willen weezen: maar gelyk men niet en weet, wanneer zy het zullen zyn, en dat zy 't ook zelfs zeer beſwaarlyk konnen weezen, zal het byna nooit alsby geval zyn dat zy 'er zullen behaalen. Men kan daar geen ſtaat op maaken: en alles, wat men zich kan belooven, is dat het gezag des Konings van Polen, en het belang 't geen hy heeft om een achtbaarheid, welke hy zich met zo veel recht heeft verkreegen, te behouden, ten minſten zullen beletten, dat de wapenen der Turken geen conſiderabele progeſſen op Polen en maaken.

Van de zaaken aan den Ryn en in Hongaryen.

3. Men kan niet ontkennen, dat de krachtige verwydering, welke aan de kant van den Ryn gemaakt word, de voortgangen der Keizerlyke waponen op d'Ongeloovigen komt te ſtuiten. Zelfs moet men ook belyden, dat het Keizerlyk Leger eenig gevaar in Hongaryen heeft geloopen. Maar het blykt uit al het voorgaande, dat, als 'er niets anders te voorſchyn komt, zyne Keizerlyke Majeſteit gantſch geen reden heeft om te vreezen, dat men hem de Conqueſten, welken zyne Wapenen daar te lande hebben gemaakt, zal ontweldigen. Hy heeft de Vloot, die hy op den Donau onderhoud, maar een weinig te verſterken; en te bezorgen, dat zyne Troupen veertien dagen of drie weeken vroeger te veld komen: 't geen niet onmogelyk is. En dit zal genoeg zyn, om alle de woede der Turken te ſtuiten. 'k Wil wel bekennen, dat, indien de Troupen, welken de Keizer en d'andere Vorſten des Ryks aan den Ryn onderhouden, niet bekwaam en waren om zich tegens de Wapenen van Vrankryk te ſtellen, men voor Hongaryen zou moeten vreezen; vermits het veel raadſaamer zou weezen de progreſſen van den Allerchriſtelykſten Koning, als die van den Turk, te ſtuiten. Maar gelyk, verre van daar, het Leger der Bondgenooten aan den Ryn zig ſterk genoeg bevonden heeft om op den Vyandlyken bodem te treeden, en dat 'er niets en was waar door men genoodzaakt wierd het Leger in Hongaryen te verſwakken, om dat aan den Ryn te verſterken; moet men daar uit beſluiten, dat de diverſie des Konings van Vrankryk in Duitſchland de Turken mogelyk wel voor nieuwe verliezen kan behoeden, doch hen niet doen wederkryggen 't geen zy verlooren hebben. En hier in hebben d'Ongeloovigen zich volgens

allen

allen ſchyn bedroogen. Vermits de Keizer hen als de vrede liet aanbieden, toeſtaande dat de Geallieerden hunne mediatie tot het ſluiten van de zelve preſenteerden, hebben zy zich ingebeeld, dat hy ze abſolutelyk van nooden had, om de Conqueſten, die hy had gemaakt, te behouden; waar over d'ondervinding hen tot noch toe d'oogen niet en heeft geopend.

4. Het Keizerryk is niet in gebreke gebleeven van de laatſte Veldtocht der Franſchen aan den Ryn met de voorgaanden te vergelyken. Indien men 'er het eerſte jaar van dezen Oorlog, 't geen hen Mentz, Bon, en eenige andere Plaatſen ontweldigde, af uitzondert, zyn zy altyd de meeſter geweeſt. Zy zyn altyd d'eerſten in 't veld getreeden, en hebben verſcheidene voordeelen behaald, eer de Troupen der Geallieerden vergaderd waren. Maar men heeft de laatſte Veldtocht de Duitſchers zo haaſt gereed gezien als de Franſchen: waar uit men moet oordeelen, welke van beide de Partyen den oorlog het laſtigſt valt. Indien deze laatſten zich in den beginne op den bodem der Geallieerden aan deze zyde van den Ryn hebben vertoond, 't is maar geweeſt om door hunnen ſchielyken aftocht, verzeld met eenig verlies, hunne ſwakheid aan te wyzen. En zo zy zich aan geene zyde van de gemelde Rivier hebben gehandhaafd, 't was maar onder de gunſt van de zelve Rivier, en d'ongenaakelyke Retrenchementen welken zy op haare oevers hadden opgeworpen. En noch hebben zy de zaaken zo wel niet weeten te bezorgen, of de gaauwheid des Prinſen van Baden heeft hem een paſſagie doen vinden, wel te laat om 'er zich te konnen handhaaven, maar vroeg genoeg om de verwoeſtingen, welken de Vyanden op hunne komſt in 't veld op de landen der Geallieerden hadden begonnen aan te rechten, honderd voud op den Vyandlyken bodem te wreeken. Van Duitſchland.

Deze tegenſtelling betoont genoegſaam, dat Duitſchland voortaan in het vervolg van den oorlog niets met al van de kant van Vrankryk te vreezen heeft; mits dat het zich voorzorge, gelyk het heeft gedaan. Het blykt, dat het d'overhand op zynen Vyand begint te krygen; en dat het kan hoopen wel haaſt of door zyne Wapenen, of door een voordeelig Taſtaat, bar-

rieres te zullen verkrygen, welke het voortaan voor d'invasie van den Vyand in veiligheid stellen.

Van de Noorder Kroonen.

5. De Noorder Kroonen genooten alle de voordeelen, welke de vrede verzellen, en bedienden zich van den koophandel, die wat gestoord was in de Staaten, welke in den oorlog gewikkeld waren. 't Is waar, dat dit voordeel veel grooter zou weezen, indien Vrankryk zo zeer niet uitgeput was, en een zo considerabele Vloot in zee bracht, als in het begin van den Oorlog. Maar gelyk dit geweldig verminderd is, maaken de Noorder Kooplieden, welke, niettegenstaande alle de verbiedingen, aan den Allerchristelykſten Koning beschikten alles 't geen hy tot d'uitrusting zyner Vloot van nooden had, op verna zulke considerabele voordeelen niet, als zy in den beginne wel deeden.

Het blykt gestadig, dat, indien 'er Middelaars tot de Vrede moeten weezen, de twee Noorder Koningen het zullen moeten worden. Maar gelyk de Geallieerden zich zeer koel getoond hebben omtrent d'aanbiedingen, welken de gemelde Vorsten hen uit den naam van Vrankryk hebben gedaan, ter oorzaak dat ze niet redelyk waren, en dat de meergenoemde Vorsten zelven wegens deze waarheid waren overtuigd; schynt het, dat zy hunne mediatie met zo veel yver niet meer aanbieden, als zy in 't eerst wel hebben gedaan. Zy willen ongetwyfeld eenig geval afwachten, 't geen Vrankryk moge noodzaaken tot voordeeliger aanbiedingen te doen, of de Geallieerden tot de geenen, welke aan hen gedaan zullen weezen, aan te neemen. Wyders heeft men in langen tyd geen zo volmaakte eenigheid tusschen Deenmarken en Sweden zien heerschen, als tegenwoordig. Deze twee Koningryken bezeffen wel, dat het hen beter is in de tegenwoordige gesteldheid van zaaken vereenigd te weezen, om hunnen koophandel te doen bloeijen, en zich te verryken, als deel te neemen in het geschil, 't geen de meesten der andere Mogendheden van Europa verdeelt.

Van Holland.

6. Holland verduurde met groote moed en standvastigheid het gewicht van den tegenwoordigen Oorlog. Was de koophandel dezer Republyk met Vrankryk afgebroken, nooit was zy

in

in vergelding overal elders, in de vier Deelen der Wereld, zo bloeijende geweeſt. Haare Vloot, gevoegd by die van haare Geallieerden, zag zich den meeſter van d'eene en d'andere Zee, en in ſtaat om het verlies van haare Smirnaſche Schepen door een verzekerden handel te vergoeden. Twaalf Schepen, byna gelykerhand uit Ooſt-Indien aangekomen, en rykelyk gelaaden, waren een machtige onderſtand om de koſten, daar de tegenwoordigen Oorlog de gemelde Republyk in wikkelde, gaande te houden. Terwyl haare Troupen haare en haarer Geallieerden Grenzen in Vlaanderen hielpen verdeedigen, wendden de geenen, welken zy in Indien had, d'uiterſte vlyt aan om 'er den handel van haaren Vyand te ruineeren, en hadden 'er een conſiderabel (a) voordeel op hem behaald. Indien de Grenzen van den Staat den oorlog gewaar wierden door de beweeging der Krygsbenden, het binnenſte had 'er geen gevoel af, als door de ſubſidien die men genoodzaakt was te betaalen. En daar men in Vrankryk, na dat men gedurende het gantſche jaar een oneindige menigte van verſcheidene impoſten heeft moeten betaalen, zich des winters belaaden ziet met baldaadige Soldaaten, die de meeſters zyn van alle de plaatſen daar ze hunne huisveſting hebben, en door duizend moedwilligheden en rooveryen de fatigues der Veldtocht verzetten; mag men des winters in Holland nu en dan een Officier zien, die 'er zyn geld komt brengen, om zich in den dos te ſteeken. Ten anderen heerſcht 'er d'overvloed van allerhande waaren in alle de Steden: en als een iegelyk maar een luttel wil inbinden, word men de weinige meerdere duurte der leevensmiddelen niet gewaar; te meer dewyl de zelve byna nergens anders uit ſpruit, als om dat men de gebuurige Legers moet bezorgen: 't geen ook noch groote ſommen in het Land brengt.

(a) *Door de verwoeſting van Pomeren.*

7. Engeland genoot een volkomene ruſt van binnen. Haare Kuſten waren in een gewenſchte verzekerdheid; terwyl haare en haarer Geallieerden Wapenen alle de Kuſten van haare Vyanden op d'eene en d'andere Zee deeden beeven. d'Aanhangers van den Koning Jacobus waren zodanig verminderd in de drie Koningryken, dat men 'er naauwelyks meer af hoorde ſpreeken: of zo 'er eenigen waren, die noch eenige herſſenlooze ont- *Van Engeland.*

werpen formeerden, zy wierden eerder als voorwerpen van deernis, dan van gramschap, aangemerkt; en men wilde de moeite byna niet neemen van ze te straffen. d'Onderlinge jalouzyen der Koningen van Engeland en van hunne Parlementen, welke zich onder alle de voorgaande Regeeringen vertoond hebben, waren onder de Regeering van haare Majesteiten t'eenemaal verdweenen. Zy dachten niet als op de behoudenis van de Natie, en haare Privilegien: en het Parlement had geen dringender zorg, als om de noodzaakelyke subsidien tot zodanig een behoudenis aan haare Majesteiten te beschikken. Gelyk de Koning de sommen, welken men aan hem gaf, niet en besteedde als tot de handhaaving der Natie, toonde hy van tyd tot tyd aan het Parlement, waar de penningen, welken het aan hem vergund had, toegebruikt waren: en het Parlement, hier mee vernoegd, bleef nooit in gebreke van de verzochte subsidien toe te staan. De rykdom der Natie maakte, dat men, niettegenstaande het vervolg van den oorlog, de zelven gemakkelyk kon vinden: en het gebruik, 't geen de Volkeren zagen dat 'er af gemaakt wierd, deed ze hen zonder moeite, en zelfs blymoedig, betaalen. Aldus kon men zeggen, dat de Koning nooit te vergeefs en eischte: dat het goed gebruik, 't welk hy maakte van 't geen men aan hem gaf, het Parlement aandreef tot het verzochte zonder moeite toe te staan: dat de rykdommen der Particulieren een toevlucht waren, welke ten allen tyde voor hem open stond: en dat de goede wil der Volkeren de eenige dwang was, die men gebruikte om de opgestelde sommen te vorderen. Deze dingen waren aan al de wereld bekend, en betoonden genoegsaam, dat Engeland den oorlog noch een reeks van jaaren kon gaande houden, zonder zich eens te belemmeren.

't Was ten anderen byna ongeloofelyk, hoe zeer de voorspoed der Wapenen van Engeland alle d'Engelschen had aangemoedigd. Al de wereld weet, dat ze altyd jalours zyn geweest van de heerschappy der Zee. Welk een vreugde moest het niet wel voor hen weezen, te zien dat zy 'er, gezamenerhand met hunne Geallieerden, zo volkomentlyk de Meesters af waren, dat, uitgezonderd eenige Roovers, waar af zelfs de meesten dagelyks in hunne handen vielen, hunne Vyanden 'er niet eens te voor-

voorſchyn dorſten komen! Welk een ſchande voor Vrankryk, en welk een glorie voor de Gealliceerden, dat die Kroon, die zich noch onlangs troſtelyk bevoemde de meeſteres ter zee en te land te weezen, de laatſte Zeetocht niet het minſte Eſquadertje van Oorlogſchepen op den Oceaan heeft gehad; en dat de Vloot, welke zy op de Middellandſche Zee had, niet zo haaſt d'aanmaadering van een gedeelte van die der Geallieerden had verſtaan, of dat ze vluchtte in een Haven, daar ze al het overige van de zomer toebracht met zich tegens de Vyandlyke Scheepsmacht in veiligheid te ſtellen! Ik geloof niet, dat, al had Vrankryk de grooſte Zeeſlag, daar men ooit af gehoord heeft, verlooren, de Zeeghaftigen langer, en met meerder verzekerdheid, de Kuſten van Vrankryk zouden hebben konnen troſteeren, als de Gealliceerden ze geduurende de gantſche zomer getroſteerd hebben. En zo deze troſteringen, waar af de werkingen conſiderabel genoeg zyn geweeſt om 'er Vrankryk langen tyd aante doen gedenken, niet gewichtiger geweeſt zyn, men moet het byna alleen aan de natuur der Kuſten van Vrankryk wyten, welke zo genaakelyk niet en zyn als die van Engeland. Doch 't zy 'er mee zo 't wil, al had men niets anders gedaan dan alle de Militien van Vrankryk, en ik weet niet hoe veele geregelde Troupen, bezig gehouden, zou dit gevolg groot genoeg geweeſt zyn om reden te hebben tot 'er zich over te bedanken. d'Engelſche Krygsbenden hadden ook niet weinig deel gehad aan 't geen 'er in de Nederlanden was voorgevallen: en aldus was Engeland ten allen opzichte, en van binnen en van buiten, zo bloeijende, als een Staat ten tyde van een wreeden oorlog kan weezen.

8. Men kan niet ontkennen, dat het voorgaande Jaar voor Spanjen nadeelig is geweeſt. 't Verlies van een Veldſlag, en van verſcheidéne Plaatſen in Catalonien, was zo veel te ſwaarder, dewyl 'er noch geene zo na aan het hert van den Staat waren voorgevallen. Echter waren 'er verſcheidene conſideratien over deze nadeelen te maaken. De gewoonlyke verraſſing en naarſtigheid der Franſchen hadden meergedaan tot de winſt van den Veldſlag, en 't geen daar op gevolgd was, dan alle hunne krachten. 't Was niet onmogelyk diergelyke ongelegentheden Van Spanjen.

in

in 't toekomende voor te komen. Wat meerder voorzorg en naarſtigheid ſtonden 'er ongetwyfeld in te voorzien. Nu, de Spanjaarden konden veel lichter in ſtaat weezen om in Catalonien t'ageeren, als de Franſchen; dewyl z' 'er veel nader by zyn. Ten anderen waren de veroverde Plaatſen veel gewichtiger door hunne gelegenheid, als door hunne ſterkte. Daar was 'er niet een, die met de minſte Plaats van Vlaanderen vergelceken kon worden. 't Stond den Spanjaarden dan niet ſwaar te vallen de zelven te herneemen, indien zy 'er de moeite toe wilden doen, te meer dewyl zy 'er een volkomene kennis af hebben, en dat de Volkeren genegen zyn om hen te begunſtigen. Men moet ook noch aanmerken, dat de Franſchen zich beſwaarlyk in Catalonien konnen handhaaven. De Pyreneeſche Bergen zyn ſcheidspaalen, welken de Natuur zelve aan de twee Koningryken, Vrankryk en Spanjen, geſteld ſchynt te hebben. Daar is geen ſchyn, dat een van beiden die ooit zal paſſeeren, of ze moeſten alle beiden weder onder een zelve Hoofd vereenigd worden. Men heeft in der daad een tyd gezien, dat Vrankryk Catalonien bezat: maar het duurde niet lang. Het keerde wel haaſt weder onder zynen natuurlyken Vorſt.

Ook ben ik verzekerd, dat de Koning van Vrankryk eene Plaats in Vlaanderen, al was het ook maar de Stad Aath, boven alle zyne Conqueſten in Catalonien zou ſtellen; vermits de Nederlanden dien Vorſt veel beter gelegen zyn, dan alle de Staaten, welke zich over de Pyreneeſche Bergen ſtrekken. En zo men 'er een bewys af begeert, heeft men zich maar t'erinneren, dat de Franſche Monarch de Conqueſten van Catalonien altyd heeft verwaarloosd, om die der Nederlanden voort te zetten.

Hier uit volgt, dat het geen, 't welk in Vlaanderen gepaſſeerd was, den Koning van Spanjen eeniger maate moeſt trooſten wegens de verliezen, welken hy in Catalonien had geleeden. Men had 'er de voorgaande Veldtochten of Veldſlagen gewonnen, of Plaatſen verlooren gezien. Maar hoewel de poogingen der Vyanden 't laatſte Jaar niet minder waren geweeſt, hadden zy echter niet een duimbreed landts konnen winnen, en waren genoodzaakt geweeſt een gedeelte van de zomer op hunnen

hunnen eigenen bodem te leeven. De Dauphin, aan het hoofd van het Franſche Leger, veroorzaakte eenige vrees aan de geenen, die niet en wilden de voorzorgen, welken de Koning van Engeland met d'andere Geallieerden had genomen, om niets te vreezen. Maar alle deze bekommeringen waren gelukkiglyk verdweenen. De Dauphin, verre van te voorderen, had moeite om zich te beletten te deinzen, en behield eenige Plaatsen in Walſch-Vlaanderen, welke men hem ongetwyfeld ontnomen zou hebben, niet als onder de gunſt van een naarſtigheid, die byna geen weergade heeft, ten koſte van de Stad Huy, welke hy liet belegeren en veroveren, zonder de minſte hinderpaal daar toe by te brengen.

9. De dood des Prinſen van Luik had geen groote veranderingen aan de hoofdzaaken van dit Bisdom toegebracht; hebbende de Vyand zich niet bediend van het *interregnum*, om het aan te taſten: vermits de Regeering in goede handen zynde, hy geen kans en had gezien om zyn oogmerk te bereiken. Alle zyne kuiperyen waren niet krachtig genoeg geweeſt om de verkiezing op een zyner Schepſelen te doen vallen; en zy viel eindelyk op een Vorſt, dien duizend redenen verplichtten ſtandvaſtig in de Party der Geallieerden te blyven. Voegt hier by, dat deze Staat door haare en haarer Bondgenooten Wapenen een Plaats had wedergekreegen, welke zy een jaar te vooren door de laſhertigheid van de geenen, die 'er het gebied voerden, had verlooren. Behalven dat men deze Verovering kon aanmerken als een gelukkig beginſel van voorſpoed, en een onderwerp om te hoopen, dat ze ook d'andere Plaatſen, welken haar Vyand zo onrechtvaardig bezit, of voor het eind van den oorlog, of door de vrede, zou wederkrygen; verloſte deze zelve Verovering de Stad Luik van een moeijelyke gebuurſchap, en verzekerde even zeer haaren bodem en dien van Maaſtricht tegens d'invaſie van den Vyand. Van Luikerland.

10. In Piemont was niets ter wereld voorgevallen; zynde den Hertog van Savoyen noch gevoorderd, noch gedeinſd. 't Scheen, dat hy al dien tyd van noden had gehad, om het verlies, 't geen hy in den bloedigen Slag van Marſaille had geVan Savoyen.

leeden, te herſtellen. Mogelyk ook dat het gebrek van eenigheid, 't welk onder Generaalsperſoonen van verſcheidene Natien maar al te gemeen is, d'oorzaak was geweeſt, dat men geenig ontwerp en had geformeerd; vermits men wegens niet een eenig over een kon komen, van welkers gevolg men zich konde verzekeren. Doch de Franſchen hadden aan die kant niet meer gedaan als de Gallicoerden; hebbende niet in het vlakke veld durven verſchynen, gelyk de voorgaande jaaren. Hunne Troupen waren op het eind der Veldtocht noch uit Catalonien, noch van d'oevers van den Ryn, in dit Land getreeden: waar uit men beſpeurde, dat Vrankryk dien handel moe wierd, en 'er zyne rekening niet by en vond. Dit zou geen overdenking waardig weezen, indien deze Kroon ondertuſſchen met haare gewoonlyke wakkerheid aan een andere kant had geageerd: maar gelyk ze overal op het eind van de Veldtocht met de handen over malkander had gegeten, moeſt men daar uit beſluiten, dat haare krachten begonden te verminderen, dat haare bronnen uitgeput wierden, en dat men volgens allen ſchyn voortaan niet meer de zelve poogingen van haare kant moeſt verwachten.

De herſtelling der Waldenzen had den Hertog van Savoyen de gramſchap van den Paus op den hals gehaald, welke zyne Vyanden niet in gebreke waren gebleeven van met den uiterſten yver voort te zetten. Maar voor zo veel men kon oordeelen, ſtonden de ſtandvaſtigheid van den gemelden Vorſt, en de rechtvaardigheid van zyne zaak, den Heiligen Vader d'oogen te zullen openen, en hem eindelyk tot zyne eer uit alle ſwaarigheid te redden. Wy zullen, ten opzichte der andere Vorſten van Italien, Leenmannen des Ryks, hier by voegen, dat de verſlapping van Vrankryk, en de weinige byſtand die zy wel zagen dat zy 'er voortaan af zouden konnen verwachten, hen noodzaakten de contributien, welken men van hen vorderde, zonder wederſtreeven aan den Keizer te betaalen.

Van Venetien. 11. Gelyk wy, toen wy van den Turk ſpraken, met eenen ook van de Republyk van Venetien geſproken hebben, zullen wy 'er hier ter plaatſe maar een woord of twee af zeggen. De verovering van het Eiland Scio was haar gewiſſelyk voordeelig, en ter oorzaak van zich zelve, en om d'achtbaarheid welke zy aan

aan haare Wapenen byzetteede. Maar veele lieden waren verwonderd, dat ze zo ver Conquesten was gaan maaken; terwyl 'er veel nader by te maaken vielen, 't zy in Dalmatien, of omtrent Morea. En scheen dit des te vreemder, dewyl ze het Eiland Scio, al waar het ook zelfs door een Vredeverdrag aan haar afgestaan, zeer hefwaarlyk stond te zullen konnen behouden. De Republyk had al te veel proeven van de trouwloosheid der Turken, om het niet te weeten: en zy moest verwachten dit Eiland in volle vrede te zien aantasten, zo haast als de Vyand maar kon hoopen het zelve te zullen veroveren. Mogelyk hadden de Venetiaanen de Porte willen verbeazen met zo dicht aan Constantinopolen te naderen. Mogelyk had hen deze Veroovering lichter gescheenen, als eenige andere die nader by waar geweest. En mogelyk ook, dat de Republyk verhoopte, dat, indien het gemelde Eiland door een Verdrag niet aan haar en bleef, het haar zou dienen om een Equivalent te bekoomen 't geen haar beter gelegen wase. 't Zy zo 't wil: de voordeelen, welken zy in deze Veldtocht behaald had, waren noodzaakelyk tot haare eer, dewyl zy alreedts eenige jaaren vruchteloos genoeg had gooslegd, 't en ware dan ten opzichte van haare Geallieerden, in welker faveur zy een considerabele verwydering maakte, ten minsten ten opzichte van zich zelve.

Van het Roomsche Hof.

12. Aan het Roomsche Hof was geduurende het gantsche voorgaande Jaar byna geene verandering toegebracht. De Paus had zich gestadig meer bezig gehouden met de zaaken van den Heiligen Stoel, en der Armen, als met die der buitenlandsche Hoven. 't Scheen, dat de Ministers van Vrankryk eenig vermorgen op zyn gemoed hadden; en hy toonde wel een groote geneigdheid voor den Allerchristelykssten Koning te hebben: doch men geloofde nu, dat hy het oor zo zeer niet meer aan de gemelde Ministers en leende. Ten minsten moest men hoopen, dat hy de balans tusschen de Roomsch-Katholyke Mogendheden van Europa gelyk zou houden, zonder noch den eenen, noch den anderen, noch groot goed, noch groot kwaad te doen. Hy was een goed Prelaat, wiens voornaamste deugden waren d'onbaatzuchtigheid en de liefdaadigheid jegens d'Armen. 't Is waar, men kon hem gemakkelyk innemen, als men hem d'eerste

ſie kwam te ſpreeken: doch dit was 'er 't beſt af, 't geen zelden gevonden word in lieden die het zelve gebrek hebben, dat het niet onmogelyk was hem weder om te zetten.

Van Vrankryk. 13. Van Vrankryk zou vry wat veel te zeggen vallen, indien 'er niet alreedts, terwyl men van andere Staaten heeft geſproken; veel af gezegt was. Deze Kroon had nu buiten tegenſpreeken tekenen gegeeven van de vermindering haarer krachten, welken men tot noch toe niet ter deeg gewaar en was geworden. De nadeelingen, gedaan aan de Geallieerden om de Vrede te bekomen; de vermindering van haare Vloot; d'onbetaaldheid van haare Troupen; haare ſtilzitting aan alle kanten, indien men 'er Catalonien af uitzondert, alwaar twintig duizend man genoeg waren om te doen 't geen ze gedaan had; de bombardeering van haare Zeeplaatſen, een hoon die voor een zo hoogmoedigen Monarch, als Lodewyk de XIVde. onverdraagelyk ſcheen; de belemmering, daar de Raad 'zich in bevond, om de noodzaakelyke ſommen tot het verduuren van den Oorlog te bekomen; d'ongemeene middelen, daar men toevlucht toe nam; de geheele vernietiging van haaren Koophandel; d'elende haarer Volkeren, welke men niet langer kon verbergen, en waar af de vermindering der Tailles een goed bewys was; de klachten, welke haare Onderdaanen ontſnapten, niettegenſtaande de ſtrengheid die men oeffende tegens de geenen welke de ſtoutheid hadden van te klaagen; zo veele Ampten te koop, zonder koopers te vinden; zo veele Edicten gemaakt, en herroepen; zo veele Renten opgerecht, zonder vervuld te worden; d'eenmondige getuigeniſſen van alle de geenen, welke uit het Koningryk kwamen; en een oneindige menigte van andere dingen, die men te berde zou konnen brengen, waren zulke overtuigende bewyzen van den deerlyken ſtaat, daar Vrankryk toe gebracht was, dat geen redelyk menſch 'er langer aan kon twyfflen.

Mogelyk zal men verwonderd weezen, dat dit in een eenig jaar heeft gebleeken; dewyl het zeker is, dat men het voor de laatſte Veldtocht noch niet ter deeg gewaar was geworden. Doch dit geheim valt niet ſwaar t'ontdekken; en de verwondering zal aanſtondts ophouden. Men moet dan voor eerſt aanmerken, dat,

dat; hoewel al het bovenſtaande niet zichtbaarlyk en bleek, echter een gedeelte 'er af waar was. Daarenboven moet men zich erinneren, dat Vrankryk het beſluit had genomen van in eene of twee Veldtochten alle bedenkelyk geweld aan te wenden, en ten dien einde zo veele ſommen 'er aan te waagen, als genoeg geweeſt zouden zyn om den oorlog eenige jaaren gaande te houden, indien het zich voornoegd had met defenſivé te gaan, en den Geallieerden het terrain voet voor voet te betwiſten. De grond, daar de gemelde Kroon dit beleid op veſtigde, had groote ſchynbaarheid. Zy beeldde zich in, dat zy, met aanſtondts Conqueſten te maaken op de Geallieerden, in 't begin van een oorlog, dat 's te zeggen, ten tyde dat ze en 't ſterkſt, en 't meeſt vereenigd, en 't moedigſt moeſten weezen, hen gewiſſelyk zou verbaazen, en een verdeeldheid onder hen doen ontſtaan, die haar gelegentheid zou geeven om hen afzonderlyk te verwinnen, of gezamenerhand een nadeelige vrede te doen ingaan. Maar gelyk de volkomenſte voorzichtigheid echter baare paalen heeft, viel die van Vrankryk hier te kort. d'Alliantie der Bondgenooten was al te vaſt verzegeld om verbroken te komen worden: de wederſtand, welke zy mogelyk grooter vonden, als zy zich wel hadden ingebeeld, verbitterde hen: hunne verliezen moedigden hen maar te meer aan: en gelyk zy in 't begin niet alles hadden gedaan wat zy wel konden doen, vonden zy zich in ſtaat van hunne Troupen te vermeerderen; toen Vrankryk, uitgeput, niet meer en wiſt, waar het de zynen mee zou betaalen. Dit was de waarachtige oorzaak van die gelukkige verandering van Tooneel, welke zich het laatſte Jaar heeft vertoond, en in 't gevolg noch meer zal blyken. Dit was d'oorzaak, dat Vrankryk, van beſpringende als het voorheen was, zich genoodzaakt zag, 'k wil niet zeggen de vrede te geeven, maar te verzoeken; en dat de Geallieerden, indien ze zich noch maar wat van de zelve poogingen wilden bedienen, zich in ſtaat vonden om een voor alle de Staaten voordeelige vrede, en die, volgens allen ſchyn, van een zeer lange geduurzaamheid ſtond te weezen, aan Europa te bezorgen. Ik zeg, een voordeelige vrede voor alle de Staaten van Europa; en ik zonder 'er ook zelfs Vrankryk niet af uit. Want gelyk d'Allerchriſtelykſte Ko-

ning zich onmachtig zal zien om den oorlog weder aan te vangen, zullen zyne Volkeren een ruſt genieten, welke de voorſpoed van hunnen Vorſt hen niet toegelaaten heeft te genieten: en die Vorſt zo veele Troupen niet meer konnende onderhouden, als hy geduurende de laatſte vrede onderhield, zal genoodzaakt weezen de zelven af te danken: weshalven zyne Onderzaaten zich niet meer in volle vrede met inquartiering van Krygsvolk beladen zullen vinden, gelyk ze hier voormaals geweeſt zyn.

Van Switſerland. 14. Van de Switſers viel niets te zeggen, vermits 'er niets nieuws aan hunnen Staat was wedervaaren, als dat den overvloedigen oogſt van het voorgaande Jaar hen ontſlagen had van de moeite van byſtand by hunne Gebuuren te gaan bedelen, om hun onderhoud te bekomen. Zy onderhielden geſtadig de Neutraliteit op hunne manier: en na men kon bezeffen, ſtonden zy nich ten allen tyde byna op den zelven voet hier in te gedraagen.

Van Portugaal. 15. Eindelyk: Portugaal, 't geen tot hier toe gantſch geen deel in den tegenwoordigen Oorlog genomen ſcheen te hebben, had 'er geduurende den loop van het laatſte Jaar in de hoedanigheid van Mediateur in ſchynen te willen treeden: doch of het gevolg ſtond te hebben, was noch onzeker.

Ziet daar een ſchets van den tegenwoordigen ſtaat van Europa; na de welke aan den Leezer medegedeeld te hebben, zullen wy nu weder tot de byzondere zaaken van de Vorſtendommen en Heerſchappyen overtreeden.

JANUARY.

ITALIEN. Hervorming der Klooſters vaſtgeſteld. HOE krachtig de zo directe als indirecte tegenſtellingen, welke te Romen door de Reguliere Geeſtelyken ter zaake van de hervorming hunner Klooſters, en der argerlyke misbruiken die zy begingen, waren gedaan, ook geweeſt mochten zyn, wierd de zelve echter in de Congregatie, door den Heiligen

(a) Va-

(a) Vader ten dien einde aangeſteld, doorgedrongen, en tot vyftien Hoofdpunten gebracht, waar af de gemelde Congregatie gedrukte Copyen aan alle de Procureurs Generaal der Orders ter hand deed ſtellen, ten einde zy 'er op mochten antwoorden, en 'er hun gevoelen af zeggen, eer men tot de concluſie kwame te treeden. 1695. January. (a) Zie 5 Stuk, 2 Deel, pag. 269.

In der daad, hoewel deze hervorming nu vaſtgeſteld, en tot de gemelde Hoofdpunten gebracht was, was het echter geen zaak, die zo haaſt afgehandeld kon worden, ter oorzaak der gedadige tegenſtreevingen, welken men daar omtrent ontmoette; komende 'er alle dagen Geſchriften voor den dag, om te toonen, dat de Kloofters niet zo zeer van nooden hadden hervormd te worden, als men wel dacht: dat het geen, 't welk men misbruiken en ongeregeldheden noemde, niets minder en was: dat de geenen, die den Monniken en Nonnen het hardſt hier over vielen, zich wel belemmerd zouden vinden, indien de Paus zich in 't hoofd bracht hen zelven te willen hervormen: dat 'er zekere onnozele misbruiken waren, welke gedoogd moeſten worden, alleenlyk om dat ze van byna onheugelyken tyde waren ingevoerd, enz. 't Volgende Extract uit een zekere Latynſche Memorie zal 'er den Leezer nader onderrechting af geeven.

Extract van een Geſchrift, uitgegeven in faveur der Monniken en Nonnen, ter zaake van de Hervorming hunner Kloofters.

DE geenen, die zo zeer uitvaaren tegens d'oppoſitie, welke de Monniken en Nonnen maaken tegens de Hervorming, die men in hunne Kloofters wil invoeren, zyn lieden, die 't goed zeggen hebben, leevende in de welluſten der wereld. Zy beelden zich in groote dingen gedaan te hebben, wanneer zy eenige (a) Gelykluidende Plaatſen te berde hebben gebracht, welke door andere al zo ſchynbaare Gelykluidende Plaatſen beſtreeden konnen worden, en het voornaamentlyk gedaan werden door byzondere redenen, waar mede deze Metaphyſiſche en Gequinteſſentieelde Reflexien geenſins konnen beſtaan. 't Is waar, om de dingen in 't algemeen te zeggen, dat 'er niets zo fraay is, als de Hervorming; dat ze voornaamentlyk in de Kloofters plaats moet hebben; dat de geenen, die zich aan het geeſtelyk leven opofferen, lieden moeten weezen, welke t'eenemaal van de wereld afgezonderd zyn, en gantſch geen handel met de zinnen moeten hebben. 't Is een waarheid, die (a) Lect. Commentar.

1695. *January.* die van niemand tegengeſproken word, en wegens de welke de geinteresſeerde Partyen zelven overeenkomen. Maar men moet ook acht geeven, dat 'er geen Monnik of Non en is, die niet van vleeſch en bloed zy; die, even als de lieden van de wereld, en de Seculiere Geeſtelyken, niet de zelve neigingen en hebbe, welke aan de verdurvenheid der menſchelyke natuur gehegt zyn; en die derhalven niet eenige eerlyke uitſpanning van nooden hebbe, om zich met een vrolyker gemoed en lichter van de plichten zyner Profeſſie te konnen kwyten. Al is men in een Klooſter opgeſlooten, is men daarom niet te minder een kind van Adam. Deze algemeene reden alleen zou ongetwyfeld genoeg weezen om die elendige Gelykluidende Plaats, in faveur der Hervorming te berde gebracht, op te weegen. In hoedanigen ſtaat de menſch ook mag weezen, hy is altyd een menſch. Maar, ey lieven, wat zal 'er doch af worden, als men de zaaken eens wat zal willen uitpluizen, en de byzondere redenen der Monniken en Nonnen met eenige naauwkeurigheid examineeren? Men moet voor eerſt doen aanmerken, dat men niet pretendeert zich te ſtellen tegens d'afſchaffing van zekere misdaadige of crimineele misbruiken, en die nooit geleeden zyn geweeſt. 't Is maar te doen wegens zekere afwykingen, welken men pretendeert tegens d'eerſte Inſtelling der Geeſtelyke Orders gekant te weezen, maar die in zich zelven zeer onverſcheelenden zyn, en, daar men nooit gedacht zou hebben over te klaagen, indien d'Inſtelders hier over niets en hadden gezegt. Nu, wie heeft die Inſtelders ooit als onfeilbaar aangezien? Indien de Pauſen hunne Regelen hebben goed gekeurd, zy hebben ze eer goed gekeurd als nut en godvruchtig, dan als noodzaakelyk, of ten minſten van een onafſchuwelyke noodzaakelykheid. 't Kan dan wel gebeurd weezen, met het verlof der Inſtelders, dat 'er zekere Platoniſche Ideën of denkbeelden geformeerd zyn geworden, welken den yver van een eerſte inſtelling in den beginne heeft doen onderhouden, maar daar men zich allengskens af ontſlagen heeft, om dat het een geweldige ſtaat was, daar de menſchelyke natuur niet veel bekwaamheid toe had. Men kan met fondement verzekeren, dat, indien d'Inſtelders lang genoeg hadden konnen leeven om d'onmogelykheid van hunne Regelen t'onderhouden te bemerken, zy zelven die hervormd en gemaatigd zouden hebben. Wie twyfelt, by voorbeeld, of de Navolgers van den Abt van la Trape zullen die naare ſtrengheid, welke de gemelde Abt mogelyk niet aanperſt als om dat hy 'er den auteur af is, en dat een iegelyk zyne voortbrengſels lief heeft, wel wat maatigen? Onze hedendaagſche Reformateurs, of Hervormers, moeten zo lang aan de Monniken en Nonnen toelaaten te trachten de Hervorming hunner Kloofters met hunne onderdaanige vertooningen te beletten, tot dat zy op dit argument hebben geantwoord. Doch ziet hier iets van meerder gewicht. De meeſte Monniken, en byna alle de Nonnen, gaan in een zeer tederen ouderdom in de Kloofters. Men laat hen een langer of korter Novitiaat doen, geduurende het welk

zy,

zy, zo veel als hunne tedere reden het kan toelaaten, moeten examineeren, of zy de Regelen der Order, die zy willen omhelzen, zullen konnen onderhouden. Nu, op wat voet oordeelen zy van de mogelykheid of onmogelykheid, welke zy in d'onderhouding der gemelde Regelen vinden? Is het niet volgens de manier, als ze in de Kloosters, daar zy ingaan, geoeffend worden? Ik beken, dat, eer men hen aanneemt, men hen de Regelen van hunne Inſtelling voorleeſt, of ten minſten dat men ze hen behoort te laaten voorleezen: maar kan men zich inbeelden, dat zy 'er een anderen zin aan geeven, als die door d'oeffening geauthoriſeerd of beveſtigd is? 't Gaat byna met hen als met de Koningen van Vrankryk omtrent den Eed van hunne Hulding. Dezen Eed is geen ander als de geen, dien zy over vyf of zes honderd jaaren deeden. Zy ſweeren, dat zy de Privilegien der Natie zullen handhaaven: doch zy verſtaan met deze Privilegien niet meer als de geenen, die noch in weezen zyn, en niet de geenen daar men, door de langheid des tydts dat ze vernietigd zyn geweeſt, de geheugenis al af verlooren heeft. Die in de Kloosters gaan, doen insgelyks geloſte van zich aan alle de Regelen hunner Order t'onderwerpen: maar zy verſtaan daar niet mee, en konnen daar ook niet mee verſtaan, als de geenen die zy in hunne Kloosters zien onderhouden, of daar zy zelven zich geduurende hun Novitiaat aan hebben onderworpen. Dit aldus vaſtgeſteld zynde, behoeft men 'er niet zeer breed over te ſpreeken, om te toonen, dat het een ſchrikkelyke onrechtvaardigheid zou weezen, zo veele Monniken en Nonnen te willen verbinden tot Regelen t'onderhouden, daar men hen nooit af heeft geſproken, die zy nooit hebben zien onderhouden, en tot welker onderhouding zy zich mogelyk nooit en zouden hebben verbonden. Ondertuſſchen, om te toonen, dat men niet allerhande Hervorming verwerpt, gelooft men, dat men ze tot drie of vier hoofdpunten kan brengen. Eerſtelyk, dat men in 't generaal alle de weezendlyk kwaade gebruiken zal afſchaffen, om dat ze of tegens de natuurlyke Wet, of tegens het Chriſtendom, ſtrydig zyn. In der daad, dewyl alle de Chriſtenen gehouden zyn zich van alle die gebruiken t'onthouden, zyn de Geeſtelyken 'er dubbeld toe gehouden; en om dat ze Chriſtenen, en om dat ze Geeſtelyken zyn. Ten anderen, dat, wat belangt de Regelen ingevoerd door d'Inſtelders, en door het gebruik vernietigd, alvoorens de zelven te herſtellen, men zich van wyze en voorzichtige lieden zal bedienen, die 'er de mogelykheid of onmogelykheid af zullen examineeren: waar over men voornaamentlyk te raad zal gaan met d'Overſten der Kloosters, welken d'ervarenheid hier omtrent bekwaam gemaakt moet hebben, en die ter oorzaak van hunnen ouderdom niet verdacht konnen weezen: dat, in geval men het raadſaam oordeelde eenigen dezer Regelen te herſtellen, men daar niet als de Nieuwelingen, welke zich in het Klooſter willen begeeven, aan zal onderwerpen: en noopende de geenen, die hunne geloſten hebben gedaan, men zal hen de zelven konnen laaten ver-

1695 *Januar* 7

1695. *January.* nieuwen, op voorwaarde dat zy die herſtelde Regelen zullen onderhouden: men zal 'er hen ook zelfs toe aanmaanen, doch niet dwingen; laatende aan de voorzichtigheid der Reformateurs, te voorzien in d'ongelegentheden, welke zullen konnen ſpruiten uit dat in een zelve Klooſter eenigen der Leden onderworpen zullen weezen aan d'onderhouding van zekere Regelen, waar af zy zullen zien dat d'anderen ontſlagen zyn. Eindelyk, dat men vooral acht zal geeven ten opzichte der Nonnen, welker Regelen gemeenlyk ſtrenger zyn, alwaar het maar ter oorzaak der opſluiting, waar af 'er weinige bevryd zyn: dat men, zeg ik, acht zal geeven om hen niet te wikkelen in d'onderhouding van nieuwe Regelen, welke hen al te moeijelyk, of zelfs onverdraagelyk zynde, hen of in de wanhoop, of in grooter wanorders als de geenen die men zou hebben willen vermyden, konnen werpen.

Handelingen van den Kardinaal de Fourbin met den Paus.

Terwyl het hier aldus mee geſchapen ſtond, had de Kardinaal de Fourbin verſcheidene audientien by den Heiligen Vader; dien hy onder anderen (ter zaake der nieuwe Hertogen van Modena en Parma, welke d'inveſtiture van een gedeelte hunner Staaten, als Leenmannen des Ryks, van den Keizer moeſten ontfangen) trachtte te doen gelooven, dat zyne Keizerlyke Majeſteit aan de gemelde Vorſten had doen zeggen, dat hy hen d'inveſtiture niet en zou geeven, indien zy zich niet openlyk voor de Geallieerden verklaarden: dat zyne Heiligheid wel zag, dat dit het middel zou weezen om den oorlog in het hert van Italien te brengen: dat niemand, als hy, in dit kwaad kon voorzien: dat, dewyl het Hertogdom van Parma een Leen was afhangende van de Kerk, hy 'er inſgelyks d'inveſtiture aan den Hertog af kon weigeren, indien hy zich niet en verbond tot geene zyde in den tegenwoordigen oorlog te kiezen, en een naauwkeurige neutraliteit t'onderhouden, enz.

Doch beter wierd het oogmerk bereikt omtrent de vacatie des Aertsbisdoms van (a) Kamerik, waar over de gemelde Kardinaal den Heiligen Vader zo hard aan was, dat hy eindelyk verkreeg, dat de Koning van Vrankryk tot dit Aertsbiſdom zou mogen noemen, doch alleenlyk voor deze reis. De voornaamſte reden, daar men zich af bediende om dit verzoek t'onderſteunen, was het voorbeeld van Clemens den IX^den. welke eertydts diergelyke Indulten aan den Koning van Vrankryk vergunde: doch men wierp daar tegen in, dat een gunſt, door een Paus toegeſtaan, geen

(a) *Zie 's Graveſande, 2 Deel, pag. 250.*

geen recht tot een nieuwe gaf; en dat het in tegendeel ſcheen, dat men 'er een gantſch ander gevolg uit kon trekken, en zeggen, dat, dewyl Lodewyk de XIV^de. alreedts zulke conſiderabele gunſten van den Heiligen Stoel had genooten, het een ſoort van onbeſcheidenheid was 'er noch nieuwen te verzoeken: dat 'er ten anderen tegenwoordig de zelve redenen niet en waren, als ten tyde van Clemens den IX^den. dat d'Indulten, door dien Paus aan den Allerchriſtelykſten Koning vergund, niet vergund en waren als tot vergelding van den byſtand, dien de gemelde Vorſt toenmaals daadelyk na Candia tegens den Turk ſtuurde; en dat, verre van tegenwoordig iets diergelyks te doen, hy zich in tegendeel met den Turk tegens de Chriſtene Vorſten had verbonden: Eindelyk, dat het veel raadſaamer was in deze gelegentheid de Bullen der andere Pauſen, vergund volgens de rechtmaatigheid en de wetten, te berde te brengen, als de gunſten van Clemens den IX^den. tegens de rechtmaatigheid en de zelve wetten. Maar alle deze redenen vonden geen ingang by den Heiligen Vader, die 'er ongetwyfeld krachtiger had om deze nieuwe gunſt niet aan den Allerchriſtelykſten Koning te weigeren. 1695. January.

Ondertuſſchen beweerde men, dat zyne Heiligheid het niet had konnen doen zonder de rechten des Capittels van Kamerik, en ook zelfs die des Ryks en des Keizers, te verbreeken; 't geen in de twee volgende Latynſche Memorien aan hem vertoond wierd.

Memorien, overgeleverd aan den Paus, uit den naam van den Keizer en het Ryk, tegens d'Indulte vergund aan den Koning van Vrankryk, ter zaake der noeming tot het Aertsbisdom van Kamerik.

Eerſte Memorie.

CAmeracum olim ad Imperium, &, æquè ac Epiſcopatus Cameracenſis; ad Circulum Weſtphalicum pertinuit.

Quamquam verò deinde Carolus Quintus Imperator Cameracum à ſe occupatum Belgicis Hiſpaniarum Provinciis quoad arcem & patrocinium adjecerit: hoc tamen non obſtante, Archiepiſcopus loci,

1695. January. *& Capitulum ſua ſibi ſemper jura ſervarunt illæſa, adeò ut adhuc anno 1617. Archiepiſcopus Cameracenſis, veluti Sacr. Rom. Imper. Membrum, in Comitiis Ratisbona comparuerit, & Cameracenſe Capitulum, more cæterorum Germaniæ Capitulorum, in vim Concordati Germaniæ continuò ſupremum Antiſtitem ſuum aſſumpſerit per viam electionis.*

Perſuaſerant quidem nonnulli fel. recordat. Paulo Quarto, civitate Cameracenſi ſupradictâ ratione Hiſpanici juris effectâ, Eccleſiam quoque ipſam ab Imperio avulſam, Apoſtolica poſthàc proviſioni unicè ſubjacere: unde motus non leves anno 1556. tum Romæ, tum in Germaniâ orti fuerunt, caſſatâ eapropter per ſummum Pontificem electione de perſonâ Maximiliani de Bergues vigore Concordati tunc capitulariter factâ. Verum adſtipulante juſtis Capituli precibus glor. mem. Carolo Quinto, ac remonſtrante, quòd mutatio ſtatus temporalis poteſtate Laicâ facta, necquicquam obeſſe debeat ſpiritualibus Eccleſiæ Cameracenſis prærogativis, ac juribus, nec proinde impedire poſſit, quò minùs in eadem locus remaneat Germaniæ Concordato, utpotè cujus vigor, per verba ejusdem expreſſa, ſubſiſtere inconcuſsè dicendus ſit, quamdiu de mutuo ſanctæ Sedis, & Inclytæ Nationis conſenſu, aliud haud ſtatuatur in Concilio Generali. Ceſſit tandem Curia, & electionem anno 1559. iterato de eodem Maximiliano capitulariter celebratam, authoritate Apoſtolicâ confirmavit.

Et quamvis Cameraci ſubinde ab eo tempore Hiſpaniarum Rex, Archiepiſcopali Sede vacante, perſonas à Capitulo ibidem eligendas commendaverit: nunquam tamen Jus Regiæ Nominationis ad Cameracenſem Inſulam ſibi arrogare præſumſit: Regiâ commendatione meritorum perſonalium eò potiſſimùm tendente, ut à Cameracenſi Capitulo perſona Regi Catholico haud inviſa, tantoque gradu digna, à Canonicis jure ſuo utentibus eligeretur, ut nec ipſi Sammarthani Fratres in Galliâ Chriſtianâ tomo primo de Cameracenſibus Archiepiſcopis, ubi de Franciſco van der Burch agitur, diſſimulant, de Archiduce Alberto ſic dicentes: Franciſcum van der Burchium ad Eccleſiam Cameracenſem poſtulandum Metropolitico Capitulo proponit, ac commendat. *Cujus ſucceſſores Joſeph de Bergaigne anno 1645. & Gaſpar Nemius anno 1649. iiſdem teſtibus à Capitulo Metropolitano pariter ad Archiepiſcopatum Cameracenſem poſtulatis*

lati fuerunt: quod similiter observatum fuit cum Ladislao Jouart, & Joanne Theodoro de Brias, ultimis Archiepiscopis Ecclesiæ Cameracensis. 1699. January.

Neque opponi potest, secùs modò tenendum esse, ex quo Cameracum per conventionem Noviomagensem Regno Christianissimi Regis accrevit: cùm is expugnatione dictæ Urbis, ac quibuslibet pactionibus, non plus juris acquisiverit, quàm Rex Catholicus ibidem possederit ante cessionem. Imò, si quid juris circa nominationem Episcopi competiisset Regiæ Majestati Catholicæ, id merâ authoritate Laïcâ, minimè ad Christianissimum Regem transmissum fuisset, ut potestatis utriusque sacræ & profanæ diversitas indicat, exemplaque plurium Ecclesiarum, aut Monasteriorum Belgii, & Comitatûs Burgundiæ comprobant, ubi licèt Rex Catholicus jure nominandi gavisus fuisset, ad obtinendam pro iisdem nominandi facultatem, post cessionem sibi factam, Regiæ Majestati Christianissimæ novis S. Sedis Apostolicæ Indultis opus fuit, quemadmodum constat ex iis, quæ sub Clemente Nono, & aliis summis Pontificibus, gesta fuerunt.

Id quod licet etiam in hoc casu nostro Galliæ videatur agnoscere, ideòque novam Apostolici Indulti concessionem fortiter urgeat; minimè tamen ei impræsentiarum annuendum censetur: cùm neque Rex Catholicus jus ejusmodi nominandi ad Ecclesiam Cameracensem habuerit, neque sive hujus, sive Capituli Cameracensis prætensa cessio ad derogandum Concordato sufficiat, sed insuper assensus Inclytæ Nationis Germanicæ necessariò requiratur. Præterquàm quòd Indultorum hujusmodi concessio, seclusâ fundatione, aut locorum ad fidem reductione, odiosa sit Romæ; ut apparet ex protestatione Sacri Collegii tunc interpositâ, quando Leo Decimus Concordatum cum Rege Galliæ iniit: cui se insuper diu Regnum propè universum opposuit.

Quod autem de jure nominandi ad Ecclesias Metensem, Verdunensem, & Tullensem Ludovico Decimo Quarto à S. Sede nuper concessio adduci posse videtur, nihil contra Cameracensem Ecclesiam militat, cùm nonnisi post integri sæculi lapsum Alexander Septimus Regiæ Majestati Christianissimæ, & quidem ad vitam duntaxat, facultatem nominandi ad eandem indulserit, postquàm videlicet in Tractatibus Pacis Westphalicæ de Imperatoris, & universorum Imperii Ordinum consensu cum Galliâ initis, Inclyta Natio Germanica, quatenus ita videretur S. Sedi, non aliud, quam Jus Metropoliticum Electoralis

1695. *Ecclesiæ Trevirensis in tres hasce Ecclesias reservârat.*
January. *Cujusmodi renuntiatio cùm nec in Congressu publico Noviomagi habito, nec aliàs hactenus quoad Ecclesiam Cameracensem contigerit, ob deficientem omnimodum Germanicæ Nationis assensum, Concordatis Germaniæ jugiter inhærendum, ac nihil proinde in hoc capite Cameracensi innovandum videtur. Salvo, &c.*

Twede Memorie.

QUales in quinque prioribus Ecclesiæ sæculis Episcoporum Comprovincialium, & Cleri Diœcesani partes extiterint, quoties Sedi vacanti de novo Præsule providendum fuit, explicatione non eget. Licet autem tractu temporis, circa designationem, & constitutionem Episcoporum, vicissitudines diversæ insurrexerint: Clero tamen sua plerumque in eorundem electionibus prærogativa, aliquâ saltem ratione, remansit; ut è monumentis Ecclesiæ tum antiquis, tum novis compertum est. Imò sæculo XIII. tota ferè eligendi authoritas ad Capitula Cathedralium Ecclesiarum reducta fuit, ut constat ex eligendi formulâ anno 1215. in Concilio Lateranensi Quarto præscriptâ.

Cui cùm multifariam deinde Romani Pontifices derogare cœpissent, sæviente potissimùm Schismate Avenionensi: communi Nationum studio, tum Constantiæ, tum Basileæ collaboratum, ut pristina Episcopos eligendi facultas illibata redderetur Capitulis, ad mentem præsertim Synodi Lateranensis, qualis ne Religiosis quidem negatur in supremo Ordinis sui Antistite assumendo, & ipsis quoque S. Rom. Ecclesiæ Cardinalibus, veluti Cleri Romani Primatibus, tam utiliter convenit in universalis Ecclesiæ Capite designando.

Annuit tandem S. Sedes Apostolica, saltem in Germania, tam piis, ac justis Nationis inclytæ votis per Concordata anno 1448. ultrò citròque inita, quibus se mox omnes per Imperium Ecclesiæ submiserunt, exceptis dumtaxat Bambergensi, Herbipolensi, & quibusdam aliis, quæ se à reservationibus quibusque Romanorum Pontificum liberas conservarunt. Adeo ut à tempore Concordatorum pro principio generali, & certo habendum sit, omnes ac singulas Ecclesias plenâ Episcopos eligendi libertate gavisas fuisse, aut conservato videlicet jure suo præhabito, aut per Concordata recepto; cum hoc discrimine, quòd prores Ecclesiæ etiamnum nec alternativæ mensium, nec alii cui-

cun-

eunque Apostolicæ reservationi in Concordatis contentæ subjaceant, 1695.
secùs ac reliquæ, ad quas eligendi facultas rediit vigore Concordatorum. January.

Et quamvis super Ecclesiis sub Concordato comprehensis quæstio nonnunquam orta fuerit, Curiam inter & Nationem Germanicam, prout de Episcopatu Metensi refert Cardinalis Opatus: agnovit tamen anno 1455. ipse Nicolaus Quintus, dictam Ecclesiam sub Concordatis comprehendi: nec nisi post pacem Westphalicam, in quâ Cæsar & Imperium, solâ juris Metropolitani Trevirensis præservatione contenti, quantum in ipsis erat, cæteris quibusque prætensionibus ac juribus etiam sacris circa eandem expresè cesserunt, sicque derogationi Concordatorum assenserunt, Alexander VII. post integrum sæculum Regi Christianissimo facultatem nominandi ad dies vitæ indulsit.

Cujusmodi difficultatibus ne simili quoque prætextu implicarentur aliæ deinceps Imperiales Ecclesiæ sub Concordatis comprehensæ, retinendæ libertatis suæ adeò jam olim studiosæ fuerunt, ut ne Coadiutores quidem à S. Sede deputatos admiserint, absque prævia quâdam specie electionis seu postulationis: prout constat de Cameracensi Ecclesiâ, ubi cùm anno 1480. Henricus de Berghes, Abbas S. Dionysii Montensis, nominatus fuisset Coadjutor, ac Deputationis suæ Bullas ex Urbe accepisset, Capitulum, ne quid decederet liberæ facultati suæ eligendi Episcopum, priùs ad ejusdem Henrici electionem processit. Quod pariformiter anno 1516. contigit in assumptione Guilielmi de Croy, postea Cardinalis Toletani.

Tametsi verò Carolus V. Imperator Cameracopræsidium Hispanicum imposuerit, eademque civitas Philippo Secundo rursum se dedideri: Imperator tamen modò dictam Ecclesiam Cameracensem per id ab Imperio, & juribus Imperii avulsam haud voluit; et Philippus Rex cum Archiepiscopo Cameracensi solemniter pactus fuit, ut persistente penès Hispanos arce ac patrocinio, Archiepiscopo, & Ecclesiæ pristina sua jura, cum pleno tam Civitatis, quàm ditionis Cameracensis dominio, salva remanerent: quibus etiam quomodolibet in pactum deductis, qualicunque ejusmodi, seu Archiepiscopi, seu Capituli cessio in facultatem hanc spiritualem minimè influxura fuisset utpote à neutro alienabilem, nec in Ecclesiis jure Concordatorum gaudentibus (salvâ eorundem fide) transmissibilem ad quemvis alium, nisi inclytæ Nationis Germanicæ consensus accedat.

Quamobrem cùm Paulo Quarto, sub prætextu mutati temporalis Ecclesiæ statûs, à nonnullis obreptum fuisset, ut in Electionem Episcopi Ca-

1695. January. *Cameracenſis manus injiceret, ſtetit pro Eccleſiæ, Capituli, ac Imperii jure Carolus Quintus ſemper invictus, nec ex eo unquam tempore Capitulum ab exercitio, ſeu uſu competentis ſibi facultatis eligendi ſuum Archiepiſcopum deſtitit, ut exempla cunctis nota, & ea ipſa quæ adducuntur in Scripto contrario, apertè teſtantur. Et quamquam, ut idem Scriptum aſſerit, ab ævo Pauli Quarti (quem Ciaconius Hiſpanis oppidè infeſtum fuiſſe affirmat) Sedes Romana, veluti jure proprio, Eccleſiæ Cameracenſi vacanti de ſupremis Antiſtitibus abſolutè providere voluerit: Capitulum juris ſui perpetuò retinens, non aliumunquam, quàm quem ipſum in vim Concordatorum elegerat, vel poſtulaverat, ad poſſeſſionem admiſit, ac proinde per quoſquos licet Romanæ Curiæ actus ab Imperio & Capitulo ſemper pro turbativis juris Capitulo competentis habitos, ab eodem jure non excidit, nec eo fine Auguſtiſſimi Cæſaris, & Inclytæ Nationis aſſenſu (ſalvâ Concordatorum fide) deſtitui potuit; ut evidenter oſtenſum eſt in primâ deductione. Sique tot aliis Belgii Eccleſiis nuper à S. Sede nominationi Hiſpanicæ ſubditis, Cameracum in libertate ſuâ veteri perſtitit, haud aliâ de cauſâ id accidit, quàm quòd S. Sedes Germaniæ Concordatis abſque prævio Cæſaris & Imperii expreſſo conſenſu non derogari reflexerit, ac eapropter conſultò tunc abſtinuerit à conceſſione Indulti nominandi ad Eccleſiam Cameracenſem: quæ rationes cùm æquè adhuc militent, nec minora tunc temporis fuerint Catholici Regis erga S. Sedem Apoſtolicam, & univerſam Eccleſiam merita, quàm modò Regis Chriſtianiſſimi, hocque patiſſimùm tempore, quo Mediatione Apoſtolicâ inter Chriſtianos Principes opus eſt, parem Sanctitatis ſuæ affectum erga Cæſarem, & utrumque Regem elucere oporteat: dubitandum non eſt, quin ſummus Pontifex, veluti Pater Communis, in ſingularem Regis Chriſtianiſſimi gratiam, cum tanto Concordatorum Germaniæ præjudicio, nihil ſit innovaturus. Salvo, &c.*

Wy zouden, volgens onze gewoonte, deze twee Memorien hier ook wel in het Nederduitſch aan den Leezer medegedeeld hebben: maar dewyl de zelven ſlechts het Geeſtelyke betreffen, en ten anderen vry lang vallen, hebben wy het zo heel noodig niet geoordeeld.

MEN

MEN had al over (a) lang gezegt, dat de Grooten Heer waterzuctigh was, en dat men van zyne geneezing wanhoopte. Gelyk zich hier wel haast meer andere kwaalen by voegden, wierd hy op den 27sten. der Maand January (O.S.) uit de wereld gerukt, verstikt door een katarn, of zinking. Geduurende zyne ziekte verzocht hy Mustapha, oudsten Zoon van Mahomet den IV^den. zynen Broeder, dien hy wel zag dat op hem stond te volgen, te spreeken: maar deze, een Prins van drie-en-dartig jaaren, was 'er niet toe te beweegen; 't zy dat hy 't hem niet en kon vergeeven hem een Kroon, welke hy pretendeerde hem toe te behooren, ontnomen te hebben; of dat hy beducht was voor eenig verraad: 't geen niet t'eenemaal buiten vermoeden gehouden kon worden. Men zegt echter, dat Sultan Achmet geen ander voorneemen had, als zyn Zoontje aan zynen Neef te recommandeeren, en te trachten hem te doen belooven, dat hy het niet en zou doen sterven. In der daad, hy verzocht al zieltoogende aan d'Omstanders, dat, dewyl Mustapha hem niet en wilde spreeken, zy doch hunne uitersteylyt zouden aanwenden, om zulks by hem te weeg te brengen; doende hem gedenken, wat zachtmoedigheid hy op zyne verheffing tot het Keizerryk omtrent hem had gebruikt. Zo haast als Achmet den geest had gegeeven, wierd Mustapha tot Keizer uitgeroepen, zonder dat iemand den mond dorst openen om 'er zich tegen te stellen. De Kroon behoorde hem ook toe; dewyl, behalven dat, in den staat daar de zaaken in waren, men een Prins, die noch in de wieg lag, gelyk de Zoon van den laatsten Sultan was, niet tot Keizer kon verkiezen, Mustapha d'oudste Zoon was van Mahomet den IV^den. afgezet door de muitery der Soldaaten, en dien het Keizerryk met recht toebehoorde. Het Lyk van Sultan Achmet wierd na Constantinopolen gezonden, en aan de Sultane gebooden zich mede derwaarts te vervoegen, om 'er het overige haarer dagen in een Serrail door te brengen. De nieuwe Vorst bevestigde aanstondts den Grooten Vizir, den Mufti, den Kaimakan, en d'andere voornaamste Officieren in hunne ampten; en ontbood de Sultane, zyne Moeder, daar hy groot vertrouwen op had, en die men, ter oorzaak van haare bekwaamheid, geloofde het meeste deel in de bestiering der zaaken te zullen hebben, na Adriano-

1695. January.

TURKYEN en DUITSLAND. Dood van Sultan Achmet, en verheffing van Mustapha.

(a) Zie 5 Stuk, 2 Deel, pag. 9.

1695. *January.* polen, alwaar zich alle deze dingen hadden toogedraagen. Zy was geboren te Canéa, daar haar Vader Protopapas, of Opperprieſter was geweeſt, en, wanneer de Turken die Plaats veroverden, van daar na Conſtantinopolen gevoerd. 't Was de vierde Keizer, dien wy ſedert het begin van den Hongariſchen Oorlog op den Troon hadden gezien. d'Eerſte was Mahomet de IV^de. Vader van den geen die nu tot Keizer was verkooren. 't Was onder de Regeering van dezen dat het laatſte beleg voor Weenen wierd geſlagen; door welke onderneeming hy het Keizerryk van Duitſchland op den oever van zyn bederf bracht: doch de zaaken na het opbreeken van dit beleg van gedaante zynde veranderd, en geſtadig verargerende, wierd hy in de maand September van den jaare 1687. afgezet, en in een gevangenis geſlooten, en Sultan Soliman, zyn Broeder, dien hy gevangen hield, in zyne plaats geſteld. Deze ſtierf te Adrianopolen aan een ſoort van waterzucht den 22^ſten. Juny 1691. ter ouderdom van omtrent vyftig jaaren; en Sultan Achmet, zyn jonger Broeder, tegenwoordig overleeden, wierd met de gemeene bewilliging van het Leger, en de voornaamſte Officieren van den Divan, in zyne plaats geſteld, hoewel 'er noch eenige Aanhangers van Mahomet den IV^den. waren, die hem gaarne uit de kerker gehaald hadden, om hem weder op den Troon te ſtellen: doch zy dorſten niet te voorſchyn komen; en Mahomet ſtierf in zyne gevangenis in het jaar 1693.

Uittocht der Bezetting van Gyula verachterd. (a) *Zie 5 Stuk, 2 Deel, pag. 250.*

De ſtrengheid van het ſaiſoen, en de menigvuldige ſneeuw, in Hongaryen en Zevenbergen gevallen, hadden d'uittocht der Bezetting van (a) Gyula verachterd; zynde het onmogelyk geweeſt alle de Wagens en Paarden, welken men tot haare vervoering aan haar beloofd had, by een te krygen. Maar op dat deze verachtering geen voet en mocht geeven tot eenig geval, bekwaam om den Commandant van de Plaats van voorneemen te doen veranderen, overreedde men hem om de zelve aan de Keizerſchen over te geeven, en met zyn Garniſoen zo lang in de Voorſteden te huisveſten, tot dat men alles, 't geen tot vervoering van het zelve noodzaakelyk was, vervaardigd hadde. Dit wierd ter goeder trouwe nagekomen. Ondertuſſchen beſchikte men aan d'Ongeloovigen, mits betaalende, alle de dingen, die

zy

zy tot hun onderhoud van nooden hadden. Men vond in de Plaats een groot Magazyn, zeer wel voorzien van allerhande wapen en krygsmunitien; doch daar waren geen leevensmiddelen meer; en het Garnisoen had er het uiterste gebrek moeten lyden. De Bassa schreef ook sedert de Capitulatie tot tweemaalen toe zeer ernstelyk aan den Commandant van Segedin, om hem te verzoeken de bereidselen tot hunnen uittocht, zo veel als 't mogelyk was, te verhaasten, en hen ondertusschen eenige leeftocht te beschikken, ten einde zyn verhongerde Garnisoen van de dood, daar het gebrek, waar toe het gebracht was, het mee dreigde, te bevryden. Zie hier de gemelde twee Brieven. 1695. January.

Eerste Brief.

WY hebben Uwen toegezonden Brief door Uwe Gezanten ontfangen, en uit Uwen zelven verstaan, dat tot U onwaarheydingen, als of wy na twee kanten, ook tot den Commandant van Lippa, Brieven gesmuit zouden hebben, overgekomen zyn. God behoede ons, van zulken kaut iets dergelyks onbehoorlyks te begeeren; na dat wy reeds onzen Kady met d'andere onze Turken aan U geschikt hadden, om alles ten besten t'accordeeren, en zulks door zyne Keizerlyke Majesteit te laten confirmeeren, en da dat wy deze Plaats aan zyne Roomsch-Keizerlyke Majesteit opgegeven hebben, op dat wy zoveel te zekerder mogen uitkomen. Wel waar, dat wy Commandant van Lippa, by ons verstaenen is met eenige Duitse Ruiters, en de Plaats opgedischt heeft; doch wy hebben hem tot antwoord gegeeven, dat wy onze Luiden reeds aan zyne Majesteit, den Keizer, afgevaardigt hadden, en dat wy, aanzien het gedaan stonden, ons aan het verdrag zouden gedragen. Als hy dit alles vernomen had, heeft hy doch een nacht voor onze Poort gelegen, maar s anderendaags den weg naar huis genomen te zien, het geen wy U schryven, gaarne volkomen valt. Wy derhalven bidden wy U zeer nodiglik, dat U E. zonder uitstel uwe Gezanten ons toesturen, op dat wy, hen onder ons hebbende, te veiliger onze Menschen mogen uitlaten, om het eene en het andere in te halen, en, het geen ons nodig is, te zoeken, op dat ten minsten, wanneer d'eene of d'andere Party Hussaren herwaarts stroopt, aan onze Luiden geen kwaad toegevoegt werde. Ten tweeden verzoeken wy onderdanig, dat U E. de begeerde Wagens vaardig make, en, zoo dra het mogelyk is, herwaarts doe brengen; op dat wy ze konnen beladen, en in Godes Name uitrekken: want wy zyne verhongerde Menschen verwachten zulks met smert. Dit hebben wy ook aan U bekent willen maken, dat, wanneer wy onze Luiden alreede aan U gezonden hadden, zekere Hussaren van twee Plaatsen,

1695. *January.* ſen, namentlyk van Segedin en Czongrod, herwaarts zyn komen uitlopen Die van Segedin hebben twee jonge Perſoonen, en die van Czongrod ook ettelyke, 't geen den Brief onzes Kadys netter zal aanwyzen, weggevoert. Wy bidden derhalven vriendelyk, dat U E. dezelve arme Gevangens wilt laten keeren, alzo toen ter tyd onze Accoordts-Brief en Luiden onderwegen geweeſt zyn; het geen wy wederom in alle voorvallende gelegentheden zullen erkennen. God late het U na eigen wenſch wel gaan en leven. Wy verblyven,

Den Heeren Buurmans

Oprechte Goede Vrienden,

MAHOMET BASSA,
Der Janitſaren Aga, met alle de Agaas en Soldaten in 't gemeen.

Gyula, den 31ſten December 1694.

Tweede Brief.

IK hebbe uit Uw nader ſchryven vernomen, dat U E. het Contract, tuſſchen ons geſlooten, van zyne Majeſteit goedgekeurt en onderteekent, ontfangen hebt, en hem al het geen tuſſchen ons eerlyk geſloten was, welgevallig is geweeſt; het welke ons van gantſcher herte verheugt heeft, en aan my, wyl zyne Majeſteit alles tot op het geringſte punct voor redelyk geacht heeft, geen twyfel meer overlaat. Verder hebben wy ons jegens U, nevens de Keizerlyke Genade, dewelke het meeſt daar toe geholpen heeft, volkomen dankbaar te toonen: en ik bidde U, dat de Wagens haaſt mogen overkomen, en goede ſterke Wagens zyn; ook met Korven, op dat het arme Volk haare Goederen gemakkelyker moge overvoeren; als mede, gelyk wy in onzen vorigen Brief gemelt hebben, dat U E. de Gyzelaars met een goeden Duitſchen Officier zend, op dat d'arme Menſchen zo veel te zekerder iets mogen inſleepen. Doch het behage U, aan de Gyzelaars verlof te geven om eenige Proviand en Vee mede te brengen, en aan ons, terwyl wy noch moeten blyven, iets tot onderhoud van 't leven, tot dat de Wagens komen. God beware U by goede gezondheid. Ik verblyve,

Myn Heer,

Uw goede Buurman en Vriend,

MAHOMET BASSA.

Gyula, den 2 January, 1695.

In den eerſten dezer Brieven word gewag gemaakt wegens een opeiſſching van de Veſting Gyula, gedaan door den Commandant van Lippa; weshalven wy, tot verklaaring van die zaak, als

als mede ter oorzaak van eenige andere omſtandigheden, hier ook den onde ſtaanden Brief van den gemelden Commandant zullen invoegen. 1695. *January.*

Copy van een Brief, geſchreeven door den Overſten-Luitenant Loffelholz, Commandant van Lippa, aan den Wachtmeeſter-Generaal en Commandeur van Segedin, gedateert te Lippa, den 28ſten. December, 1694.

NA dat, gelyk ik in mynen vorigen berichtte, het Proviand-ſecours, van Themiswar na Gyula willende, verhinderd en genoodzaakt is geworden onverrichter zake na Themiswar te keeren, en ik zekere kondſchap had, dat het Garniſoen van Gyula in d'uiterſte nood was, hebbe ik goedgevonden een Cavalcade derwaarts te doen, om die Bezetting tot d'Overgave te diſponeeren: maar by myne aankomſt vernam ik, dat zy reeds na Segedin gezonden had, om met mynen Hooggeëerden Heer, den Wachtmeeſter-Generaal, te capituleeren. Wanneer ik giſteren nacht te rugge gekeert was, verſtond ik uit den Heer Hoofdman Falckenberg, dat de Turken ook by Uwe Ed. aangekomen waren, en reeds het Accoord met U geſlooten hadden; ook dat ik van deze kant twee honderd Wagens zoude bezorgen. Dan nu ter tyd is het onmogelyk zoo klocken getal Wagens by een te halen: maar alles, wat my mogelyk is, loopt daar heenen, dat ik dartig of veertig Wagens uit het Halmasher Diſtrict opbrenge. Dezen hebbe ik beſchreven, na Jena te wenden, en aldaar nader ordre af te wachten: doch, op dat dit important werk niet verachtert werde, ſchryve ik zoo datelyk aan den Heer Overſten Laport te Debreczin, dat hy van daar zonder dralen honderd ſeſtig Wagens naar Jena ſchikke, enz.

Hoedanig het Magazyn, of Tuighuis, van de Veſting Gyula, waar af wy hier boven eenige melding hebben gedaan, voorzien was, kan men afmeeten uit de volgende

Inventaris van het geene in het Tuighuis en op de Baſtions te Gyula, zo aan Munitie, als ſtukken Kanon en Tuig-Requiſiten, &c. gevonden is.

Metaal Geſchut.

EEn 40 Pont ſchietend ſtuk Kanon, leggende op Turkſe Laveten.
1 van 36 op zyne Laveten. 1 Stuk van 30 Pont van Keizer Ferdinand

1695. *January.* dinand met het Jaar 1548. 1 van 28 Pond, op Turkſe Laveten, zonder Opſchrift. 3 ſtukken Kanon van 8 Pond. 1 van 7 Pond van Keizer Ferdinand op Laveten, beſchreven met het Jaar 1547. 1 van 6 Pond, met het Jaar 1560. en daar op een Teken van een Viſch. 1 Stuk van 3 Pond van Keizer Ferdinand, op 't Turkſch gemonteert, met het Jaar 1559. 1 Ander van 3 Pond van Keizer Ferdinand, met het zelve Jaar 1559. 1 van 3 Pond op Turkſe Laveten. 1 Stuk van derd'half Pond op Laveten. 1 van 2 Pond, gemonteert. 1 Turks van 2 Pond op Laveten. 1 Stuk van anderhalf Pond. 1 Van anderhalf Pont, goed Turks gemonteerd. 1 van anderhalf Pond, met het Opſchrift *Frans Barkus*, in 't Jaar 1596. 1 van drie vierde Pond, met een Vors, op Laveten, 1553. 1 op Laveten van drie vierde Pont 1 van een half Pond, ingelegt in Hout. 1 ſchietende 8 Loot, niet gemonteert. 1 van 8 Loot op Laveten. Noch een Turks van 8 Loot.

Yzere Stukken.

1 Van 6 Pont op Laveten. 1 Stuk van 5 Pont op Laveten. 1 Stuk, gemonteert, van 2 Pont. 3 Stukjes van 1 Pont.

Geborſtene Metale Stukken.

1 Van 3 Pont. 1 van 2 Pont. 2 van anderhalf Pont. 1 van 1 Pont.

Yzere geborſtene Stukken.

1 Van 2 Pont.

Metaale Haubitzen.

4 Haubitzen, ſchietende 16 Pond. 1 Habits, ſchietende Steenen van 8 Pont. 1 Haubits met Yzere Schilt-Toppen, ſchietende 4 Pont.

Munitie en andere Tuigs-Requiſiten.

100 Centner goet Kruyt. 100 Centner in 3 Gewelven uitgeſchud bedurven Kruyt. 60 Centner Turks Kruyt in Tonnetjes, ook bedurven. 34 Centner ongeſmolte Loot. 1 Centner gegote Lode Kogels. 2 Centner Turkſe Lonten. 4000 Turkſe ongevulde Handgranaten. 1500 Ongevulde Handgranaten-Brantpypen. 50 Turkſe Schilden. 93 Turkſe Janitſaarſſe Musquetten. 82 Lopen van Dubbelde Haken, en onder haar een zeer lange Loop. 41 gemonteerde Dubbelde Haken. 12 Lange Staffgen, Turks nieuw Yzer. 70 Pont ongebroke Salpeter. 1 Kopere Fles met Wagenſmeer. 1 Diergelyke met Lyn-Olie. 1 Ledige Fles. 1 Fles van Blik met Petrolio 2 Metale Ophef Inſtrumenten, doch zonder de Koorden. 1 Kleine Ton met Kiffel, licht Kuypers, Hout. 2 Centner Yzere Dubbelhaaks-Kogels. 50 Pont grof geſpoomde Kanon-ſtof. 400 Turkſe Schanetuig-Krampſen zonder Stuelen. 200 Ongevulde Stormpotten. 61 Zeiſſens. 3 Ketitingen tot een Optrekbrug. 6 Oude Zeelen. 3 Hoopen alderhande Kanonkogels, tot 9000 ſtuk geſchat. 1 Geheel gegoten Metaalen Orgel met drie Monden. 1 Smits Ambeelt met een oude Blaasbalg. 4 Turkſe Laveetten tot kleine Stukjes. 27 Overige Turkſe onbillage Kanon-Wielen. 1 Gebroke Metale Klok. 1 Lange Myn-

boor

boor tot mineeren. Op den Cavallier of Katte, een Heftuig tot het heffen van 't Kanon. Boven de Poort een Horologie met een Klok. 1695. *Jannary*

Doch tot de geſpecificeerde ſtukken Kanon was geen ordentelyk laadtuig. Wyders lag, volgens bericht der Ongeloovigen, in een Toorn noch veel Kruid, tot wel by de honderd Centner, 't geen voor veele jaaren aldaar gelegt, en ſedert niet gezien was: maar dewyl 'er de huizen zeer dicht by ſtonden, wilde men het niet open maaken voor den volkomenen aftocht der Turken, om alle ongeluk te verhinderen.

Vergadering der Neder-Ooſtenrykſche Stenden.

Men deed nu weder in de Vergadering der Neder-Ooſtenrykſche Stenden de gewoonlyke propoſitien wegens de ſubſidien tot het vervolgen van den oorlog. De Graaf Julius Buccelini, Hofkanceliér, voerde het woord, en zei in ſubſtantie: Dat, dewyl d'oorlogsvlammen in het Ooſten, Zuiden, en Weſten noch niet gebluſcht waren, en de Turken van d'eene kant tegens de naaſtaanſtaande Veldtocht ſwaare dreigementen deeden, en groote toeruſtingen maakten, en dat van d'andere kant Vrankryk, de gemeene Vyand van Duitſchland, den oorlog, onrechtvaardig door hem begonnen, voortzettede, men de Vyanden alderwegen tegen moeſt gaan, en de Veldtocht, tot het vervolgen van de voordeelen door den zegen des Hemels verkreegen, tydig openen; want dat het den almachtigen God behaagd had, dat d'Ongeloovigen in 't voorgaande Jaar met alle hunne macht te water en te lande niets hadden konnen uitrechten, maar voor de Keizerlyke Wapenen moeten wyken, en na het ſpillen van duizenden menſchen by nacht het veld ruimen: Dat de ſterke Veſting Gyula zonder het verlies van een eenig menſch was overgegaan; Dat de Tartaaren, met kwytraaking van zulk een conſiderabele menigte van Bagazie en Proviand, door de Poolen waren geſlagen: Dat het ryke en gewichtige Eiland Scio den Ongeloovigen door de Venetiaanen was ontweldigd: Dat de Franſchen genoodzaakt waren geweeſt en op d'oevers van den Ryn, en in de Nederlanden, voor de Geallieerden te deinzen, en de Stad en 't Kaſteel van Huy in hun gezicht door geweld van wapenen te verliezen: Dat d'Engelſche en Hollandſche Vlooten verſcheidene Zeeplaatſen der Vyanden hadden gebombardeerd,

en

1695. *January* en hunne Vloot gedwongen zich in de Haven van Toulon opgeſlooten te houden: Dat ondertuſſchen de Franſchen getracht hadden de Geallieerden met diverſe bedriegelyke en nadeelige Vredespropoſitien in ſlaap te wiegen; maar dat, dewyl den Hemel hunne Wapenen had begonnen te zegenen, de gelegentheid waargenomen moeſt worden, om den Allerchriſtelykſten Koning eindelyk met geweld te dwingen een vaſte, en voor alle de Geallieerden voordeelige, Vrede te ſluiten: En dat de Keizer zich derhalven genoodzaakt vond een Subſidie, na vereiſch van zo gewichtigen laſt, van zyne getrouwe Stenden te begeeren, volgens de Memorie die hen ſchriftelyk daar af ter hand geſteld zou worden.

SAXEN. Plakaat tegens de Duëllen en Vechteryen afgekondigd. OP de vertooningen der Academiſche Senaat van d'Univerſiteit tot Jena deed den Hartog van Saxen nu het onderſtaande Plakaat tegens de Duëllen en Vechteryen, welke aldaar dagelyks onder de Studenten gepleegd wierden, afkondigen.

WY Johan Georg, door Gods genade Hertog van Saxen, Gulich, Kleef en Berg, &c. Nadien wy eenigen tyd herwaarts met groot leedwezen beſpeurd hebben, dat (onaangezien de voor dezen menigmaal uitgegeevene Vorſtelyke Ordonnantien van de Rectoren en Profeſſoren onzer Univerſiteit tot Jena, mitsgaders de verſcheide maal openlyk aangeſlagene Verboden, tegen het overmatig zuipen, nachtſwermen, en pleeging van alle ondeugd, en voornamelyk het zoo hoog verboden duëlleeren en vechten van de ſtudeerende Jeugd) zulks echter gantſch onverantwoordelyk ter zyde word geſteld, en die ſtrafbaare onderneemingen op d'eene of d'andere wyze onbeſchroomd worden gecontinueerd, en daar door niet alleen eerſtelyk ons, en vervolgens de Academiſche Senaat, het ſchuldig reſpect en de gehoorzaamheid gantſchelyk onttrokken, maar ook door Gods toelatinge verſcheide Doodſlagen, en alſoo Bloedſchulden op het Land, en in't byzonder over onze Univerſiteit worden gebracht; zulks dat door de zuchten en tranen van veele bedroefde Ouders de Godlyke wraak aangeroepen word, en die door ſware landplagen en ſtraffen ook te verwachten ſtaat, indien deze ongebondenheid, ſtrydig tegens alle Godlyke, Natuurlyke, en Wereldlyke Rechten, niet met nadrukkelyken ernſt geſtuit word: Zoo is't,

Dat wy, tot tewerkſtellinge van dezen, tot verhoedinge van verder ongeluk, en tot onderhoudinge van goede tucht en eerbaarheid, bewoogen

gen zyn om het voor heen geëmaneerde Verbod tegen zulk onchriſtelyk duëlleeren te vernieuwen; het zelve, neffens de ſtraffe voor dezen daar op geſteld, doch tot noch toe weinig geacht, nadrukkelyk te beſwaren; en door den openlyken Druk, en affixie van dit Plakkaat, tot yders kondſchap te brengen. 1695. January.

Dies zullen allereen yder op de meergemelde onze Univerſiteit van Jena zich tegenwoordig of in het toekomende ophoudende Studenten voor alle dingen zich bevlytigen, om een godvruchtig, ſtil, en ingetogen leven te leiden; hunne Studien vlytig waar te nemen; en alle onmatig drinken, waar uit de meeſte ongelegenheden plegen te ontſtaan, insgelyks het nachtſwermen en afgryſelyk ſchreeuwen en roepen op de ſtraat, te ſtaken: met deze uitdrukkelyke waarſchouwinge, dat alle de geenen, die zich in dier voegen aan de Swelgery overgeven, en dezelve meer als hunne Studien bedrygen, mitsgaders de Nachtſwermers en Tumultuanten, of zy ſchoon geen exces daar by plegen, echter als verrotte leden van de Academie zullen afgeſneeden, en, om 't verleiden van anderen voor te komen, door openlyke relegatie van onze Univerſiteit verzonden worden. Op dat ook het zoo zeer de overhand genomen, en recht beeſtelyk nachtgeſchreeuw, houwen in de ſteenen, en diergelyke, met meerder nadruk geſtoord mag worden; zo willen wy de voormaals uitgegeevene Ordonnantie ook herhaald hebben, dat namelyk een iegelyke Huiswaard, die Studenten by zich in huis heeft, 't zy dat hy een Univerſiteits Verwant of Burger is, zyn huis des winters ten negen, en des ſomers ten tien uuren 's avondts zal hebben te ſluiten, en de huisdeuren en uitgangen van binnen wel te bezorgen; en dat ook geen Knecht of Jongen van 't huis; onder hoedanig een pretext het zou mogen zyn, (uitgenoomen van hooge nood of krankheid) zal vermogen eenige deur te openen; op een boete van tien Rykdaalders voor den Huiswaard, zonder aanzien van perſoonen, die daar tegen zouden komen te doen, 't zy dat 'er die nacht eenige moedwil gepleegd worde, of niet. En indien 'er eenig ongeluk zich kwame toe te dragen, zal de Huiswaard, uit wiens huis de Dader of de Beſchuldigde na de boven gemelde tyd uitgelaten zou mogen zyn, met noch ſwaarder ſtraffe, en naar 't bevinden der omſtandigheden; wel met banniſſement, inzonderheid zo hy de Daders of Tumultuanten in zyn huis genomen en gebergd heeft, geſtraft werden.

Op dat ook de Academiſche Raad te beter achter de Tumultuanten en Overtreders zou konnen komen; zoo zal een iegelyke Huiswaard zonder onderſcheid gehouden zyn de Studenten, welke Kamers in zyn huis hebben; wanneer zy des nachts niet zyn t'huis gekomen, den volgenden morgen aan den Rechter by name aan te geven, op een boete van vyf Rykdaalders voor 't verſwygen; en zullen de Huiswaarden, die de boete niet konnen voldoen, daar voor gevangen gezet worden. En by aldien eenige Studenten na den bovengemelden tyd van ſluiten den Huis-

1695. *January.* waard in huis of voor de deur eenige moeite zouden willen aandoen, en 't in of uitlaaten met geweld trachten te wege te brengen, zo zal de Huiswaard met de zynen vermogen niet alleen geweld daar tegen te gebruiken, maar den Overtreder ook met een gevangeniſſe van vier weeken, en zo de gepleegde moedwil groot geweeſt was, wel met banniſſement, en vergoedinge van alle ſchade geſtraft worden.

Nademaal ook de onbetamelyke woeſtheid van eenige Studenten zo hoog geſteegen is, dat zy des nachts, inzonderheid des winters, de Luiden in de huizen het licht trachten te verbieden, en waar zy licht op zien, met ſteenen in de glazen gooijen, en zulks, beneffens beſchimpinge van eerlyke Lieden of andere Studenten, zeer gemeen geworden is; zo zullen in 't toekomende, wanneer diergelyke moedwil weder mogt gepleegd worden, alle de geenen, die volgens 't opgeeven van hunne Huiswaarden dien nacht niet in hunne Kamers zyn geweeſt, noch genoegſaam bewyzen konnen dat zy dien nagt over by eenige bekenden geweeſt zyn, zonder verder onderzoek voor de Daaders gehouden, en vervolgens, neffens vergoedinge van alle de gedane ſchade, met een eeuwig banniſſement geſtraft worden: en indien het Excès zeer enorm, of iemand van de Bewoonders beſchadigt mogt zyn, zo zal den Overtreeder gevangen gezet, ſpeciaal onderzoek daar omtrent gedaan, en een ſtraffe naar vereiſch op hem geinfligeerd worden.

Op dat alle gelegentheid tot Moedwil, en daar uit volgende Vechteryen, benomen mag werden, zullen de Studenten onder malkanderen, 't zy in openlyke of private t'zamenkomſten, over tafel of op ſtraat, zich met alle beleefdheid tegen malkanderen gedragen, en niemand den anderen met ſchimpige of aanſtootelyke vexatien bejegenen, veel min door daadelykheden beleedigen: en by zo verre 't zulks quam voor te vallen, zal de Beleedigde niet vermogen zich zelfs ſatisfactie te verſchaffen, of revengie, 't zy terſtond of naderhand, door eenige rencontres of provocatie te zoeken; maar zal het zelve aan den Rector der Academie moeten bekend maken, en van zyn Rechterlyk Ampt hulpe verwachten.

Doch by aldien de een den anderen, om welke offenſie of oorzaak het ook zou mogen zyn, zelf zoude uitdaagen, of door het toezenden van een Cartel uitdagen; zo zal dezelve, zo dra het uitbreekt, ſchoon de handgemeenſchap niet tot de daad gekomen ware, gevangen gezet, en, vermits de gewoonlyke Academiſche ſtraffe van Relegatie tot nog toe weinig geholpen heeft, de zaak van de Univerſiteit voor ons gebracht, en den Overtreeder daarop, zonder eenig aanzien van perſoon of ſtand, met Soldaten van daar gehaalt worden, en de geen, die de Aanleider van 't krakeel geweeſt is, voor twee jaren, doch zo hy door ſchimpige bejegening of eenige dadelykheid was getergd, voor een jaar, met gevangeniſſe, of condemnatie tot publyken arbeid geſtraft, en van zyne bedieninge niet ontſlagen worden, voor dat de gemaakte koſten zullen

zullen voldaan zyn, en dan voor eenwig van de meer gemelde Uni- 1695.
verſiteit gerelegeerd worden: en zo hy een van onzer Lands Inboor- *January.*
lingen mogt zyn, zal hy alle beneficien, die hy anders te verwachten
zoude hebben, quyt weezen, en alle bevorderingen, zy mogen genaamt
zyn zo zy willen, hem benomen en afgeſneeden worden.

Daar beneven zal de Uitgedaagde, die zich zoude mogen onderſtaan op de uitdaginge te verſchynen, ſchoon het Duël niet voortging, op de zelfde wyze, en zoo hy niet verſchein, en nogtans de uitdaging voor den Academiſchen Raad verſweegen had, met een halfjarige gevangeniſſe, en verlies zyner beneficien, geſtraft worden. Doch hy zo verre het Duël zyn voortgang mocht gehad hebben, 't zy in of buiten onzen Lande, en met of zonder beſchadiginge, zo zullen beiden, de Uitdager en Gedaagde, zo dra men hen magtig kan worden, in hechteniſſe genomen; als boven gemeld afgehaalt; en drie jaren lang, doch de Aanleider van 't krakeel vier jaren, met ſware gevangeniſſe of arbeid geſtraft, en daar op uit ons Vorſtendom en Land voor eeuwig gebannen, en den Inboorlingen daar en boven een vierde part van hunne Goederen, zo zy eenige in onze Landen bezitten, geconfiſqueerd, en 't zelve ten behoeve van de Univerſiteit aangelegt worden.

Hier volgden noch eenige Artykelen, behelzende verdere ſtraffen, indien iemand in een Duël kwam te ſneuvelen: doch het Plakaat ons niet verder ter hand gekomen zynde, konnen wy de zelven, tot ons leedweezen, den Leezer niet mededeelen.

OP den 6den. der Maand wierd te Gottorp door de dood uit HOLSTEIN.
deze wereld gerukt Chriſtiaan-Albert van Oldenburg, Hertog Dood van den Hertog.
van Holſtein-Sleeswyk-Gottorp, Schoonbroeder des Konings van Deenmarken, in het vier-en-vyftigſte jaar van zynen ouderdom, en het vier-en-dartigſte van zyne Regeering. Deze Vorſt had gedurende zyn leven met veele rampen en tegenſpoeden geworſteld; zynde eens van alle zyne Staaten, en ook zelfs van zyne vryheid, beroofd geweeſt. De laatſte kreeg hy weder door een nadeelig Tractaat: en de Koning van Engeland en haare Hoog-Mogenden, de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, hadden hem door hunne bemiddeling in zyne Heerſchappyen doen herſtellen, dartien jaaren na dat hy 'er af ontbloot was geworden. De Prins Frederik, zyn oudſte Zoon, volgde op hem.

1695. *January.* d'ALGEMEENE Ryksdag van Polen had noch geen beſluit genomen, ter oorzaak van het misverſtand 't geen 'er onder de Gezanten of Landboden was. Den Heer Crispani pretendeerde Maarſchalk van de zelven te weezen. Die van Littauwen in tegendeel beweerden, dat, dewyl hy het op den Ryksdag van Grodnau geweeſt had, hy het op dezen niet en kon zyn, te meer vermits hy door geenig Palsgraafſchap gedeputeerd was, en dat hy derhalven geen recht en had om ze by te woonen. Eenigen beweerden het tegendeel met groote hevigheid; en de zaak verhitte zich zodanig, dat men den ſabel trok. Dit geſchiedde den 12den. January. Den 15den. deed den Heer Criſpani een vertoog, om het nadeel, 't geen deze oneenigheid kon veroorzaaken, dewylze het neemen van de noodzaakelyke beſluiten tot het beſt des Ryks belettede, te vertoonen. Hy verklaarde, dat hy gereed was zyne byzondere belangen aan die van het gemeen op te offeren: dat hy de commiſſie van Maarſchalk zeer gaarne liet vaaren, dewyl ze hem betwiſt wierd; en in een woord, dat hy geenſins zou weigeren zich t'onderwerpen aan den geen, die verkoozen mocht worden: verzoekende alleenlyk, dat men hem d'active ſtem wilde laaten. Maar de Landboden van Littauwen beweerden, dat hy niet als de paſſive ſtem kon pretendeeren: en twee van hen opgeſtaan zynde, gingen uit de Vergadering, met proteſtatie tegens alles 't geen 'er beſlooten mocht worden. Echter wierd deze proteſtatie niet geregiſtreerd, vermits zy hunne deputatie niet hadden doen erkennen, en de zitting zonder eenig beſluit geëindigd, als dat men den Koning zou verzoeken, zyn gezag tuſſchen beiden te ſtellen, om de geſchillen te doen ophouden. De Landboden kwamen den 17den. weder by een, en ſcheidden ter zelve tyd, ſtellende het raadpleegen over de pretentie van den Heer Criſpani noopende d'active ſtem uit tot des anderendaags. Den 18den. vervoegde hy zich in de Zaal, verzeld door de Gedeputeerden of Landboden van Polen, en verklaarde, dat hy afſtond van alle zyne pretentien, zelfs ook wegens d'active ſtem. De Gedeputeerden van Littauwen vervoegden 'er zich wel haaſt daar na, met den Heer Dambrowski, Groot-Kamerling van dat Hertogdom. Deze vertoonde, dat het geen, 't welk door den Heer Criſpani gedaan was, niettegenſtaande

POLEN. Oneenigheid in de Ryksvergadering.

hunne

hunne proteſtatie niet goed gekeurd kon worden: en zy deeden 'er een nieuwe. Den 19den. en 20ſten. waren de Landboden noch zodanig verdeeld, dat de Kardinaal Radziewski, Aertsbiſſchop van Gueſna, en in die hoedanigheid eerſte Senateur, te vergeefs alle zyne aanbiedingen aanwendde, om hen hunne gewiſt te doen ſtaaken. De Gedeputeerden van Littauwen wilden niets ter wereld aan d'inſtantien van die van Polen vergunnen. Uit al het welk men dan geloofde, dat de zes weeken, gemeenlyk tot het houden der Ryksdagen geſteld, aldus verloopen zouden zonder dat 'er iets gedaan wierd; en dat de Landboden dan weder na huis zouden keeren, zonder den termyn te willen verlangen. In der daad, 't zou de eerſte maal niet weezen, dat dit aldus geſchied was. De geenen, die 'er belang by hebben, dat 'er in deze Vergaderingen niets beſlooten en word, neemen gemeenlyk dezen weg om ze vruchteloos te maaken, wanneer zy ze niet in den aanvang door de tumulten, die zy 'er verwekken, konnen doen ſcheiden: en het gelukt hen maar al te veel. 1695. January.

Doch dewyl ik hier op de Ryksdagen van Polen ben, en by gelegentheid genoodzaakt meermaalen 'er af te ſpreeken, moet ik hier een woord of twee van deze Vergaderingen zeggen, ten dienſte der geenen die 'er geen genoegſaame kennis af hebben.

Byzonderheden wegens de Poolſche Ryksdagen.

Zy vergaderen om twee voornaame redenen, byna als de Parlementen van Engeland, te weeten, om d'algemeene zaaken der Natie, en om te oordeelen wegens die tuſſchen de Particulieren. De Poolen goed gevonden hebbende een Hoofd der Republyk, onder den naam van Koning, die alle de gemeene en byzondere zaaken in vrede en oorlog beſtierde, aan te ſtellen, wilden echter, dat hy zich in deze beſtiering van het advys van verſcheidene Raadsheeren, ten dien einde genoemd, zou bedienen: en vermits deze Raadsheeren niet altyd by de perſoon des Konings konden weezen, 't zy om den tyd te hebben van hunne byzondere zaaken waar te neemen, 't zy ter oorzaak van verſcheidene andere dingen die zy, amptshalven, te verrichten hadden; wierd 'er verordend, dat de Vorſt hen by zekere tyden en gelegentheden zou beroepen, om, gezamenerhand met hen, wegens de zaaken te oordeelen, en de Republyk te beſtieren. Deze Vergaderingen wierden generaale Ryksdagen geheeten, en door den

1697. January. Koning beroepen door het middel van zynen Kancelier, die Brieven laat afgaan, welke (a) *Inſtructionis Literæ* genoemd worden, om dat ze den ſtaat der zaaken, die de Koning aan de Vergadering wil voorſtellen, behelzen. Deze Ryksdagen wierden eertyds in twee of drie dagen geëindigd: maar de zaaken naderhand vermeerderende, duurden ze veel langer, en wierden eindelyk op zes weeken beraamd. 't Waren van oudts maar Raadsheeren, die zich, als de Koning hen beriep, ten Hove vervoegden: maar ſedert een eeuw, meer of minder, heeft zich, behalven de Senateurs, ook den Adel door hunne Gedeputeerden, welken men Landboden noemt, en die gemeenlyk perſoonen van verdienſte zyn, verkoozen door den Adel, bekwaam om uit den naam der Provincie te ſpreeken, en met een algemeene bewilliging te beſluiten 't geen hen voorgedraagen is, in deze Vergaderingen laaten vinden. 'k Zeg met een algemeene bewilliging: want indien het kwam te gebeuren, dat een ſteeht Edelman niet wilde toeſtaan 't geen de Vergadering mocht komen te beſluiten, zoo men niet konnen voortvaaren, de Landbode niet konnen vertrekken, en de Provincie noch recht noch item in de Staaten hebben; 't geen d'oorzaak is, dat de Ryksdagen zo dikwils ſcheiden zonder iets te beſluiten. Na dat deze Provinciaale Vergaderingen zyn geëindigd, vervoegen de Raadsheeren en Landboden zich op den beſtemden tyd ten Hove. De Koning, gevolgd door den Kancelier, hen ten twede maal de reden, waarom zy ontbooden zyn, voorgehouden hebbende, hoort en ontfangt hunne advyſen; en de zaaken moeren een eendrachtige toeſtemming, of, gelyk zy zeggen, (b) *nemine reclamante, nemine diſſentiente*, beſlooten worden: anders is de Ryksdag verbroken, een ieder vertrekt, en de propoſitien keeren weder in de herſſenen der geenen die ze ontworpen hadden. Onder de Steden zyn 'er geene als Krakow, Dantſik, en Vilna of Viletzki, die recht hebben om Gedeputeerden op den Ryksdag te ſtuuren, welke zitting in de Zaal van den Adel hebben. Gelyk het in de Provinciaale Vergaderingen aan al de wereld vry ſtaat binnen te treeden, en te hooren 't geen 'er voorgeſteld word, kan de minſte Boer alles weeren: en als men van den oorlog handelt, zyn de vyanden terſtond van hunne deſſeinen en krachten verwittigd, en by gevolg

(a) *Brieven van onderrichting.*

(b) *Zonder iemands tegenſpreken of wederſtreven.*

gevolg in ſtaat, om hen met alle zekerheid te voorkomen. In het begin raadpleegde men in deze Vergaderingen niet als over het heffen van penningen tot de koſten van den oorlog: maar de ſlechtheid der Vorſten, of hunner Raadsheeren, in 't gevolg maakende, dat verſcheidene voor het beſt der Republyk zeer gewichtige zaaken t'eenemaal verwaarloosd, en de Privilegien van den Adel zeer verminderd wierden, begon men van andere dingen te ſpreeken, en van alle zaaken, welke het gemeen beſt, en zelfs de particulieren betreften, te handelen. De Kancelier, vraagende d'advyſen of gevoelens, begint met d'Aertsbiſſchoppen en Biſſchoppen; waar na de Landboden verlof aan den Koning verzocht hebbende, in een andere Zaal gaan, om over de voorgeſtelde zaaken te raadpleegen: en zynde of dien zelven dag, of des anderendaags, weder in de Vergadering gekomen, verklaart een van hen, hier toe gelaſtigd, of ook wel twee of drie, en meerder, indien 'er verſcheidene differente zaaken zyn, 't geen 'er met gemeene toeſtemming onder hen beſlooten is. Want men moet aanmerken, dat zy niet alleen moogen antwoorden op 't geen hen voorgeſteld is; maar dat ze ook alle nieuwe propoſitien mogen doen, welke hen in de gedachte komen, of die zy tot het beſt der Republyk noodzaakelyk oordeelen. Indien het geen, 't welk zy voorſtellen, gewichtig geoordeeld word, raadpleegen de Senateurs 'er over, of in de tegenwoordigheid der Landboden, of in 't bysonder. De Koning zegt zyn gevoelen altyd de laatſte. 't Geen de Koning buiten de Rykdagen geordonneerd heeft, heeft de kracht van een Decreet en Wet, behoudens dat het niet ſtrydig en zy tegens eenige voorgaande Wetten, of tegens de Privilegien van den Adel en de Goetheyt: want alsdan konnen de Raadsheeren en Landboden zich tegens des Vorſten wil ſtellen. De Koning wacht zich ook wel van zyne gevoelens op de Rykdagen te uiten, eer hy weet wat die der Raadsheeren en Landboden zyn: doch men zegt, dat dit tegenwoordig een weinig veranderd is. 1695. Januari.

Eindelyk: op den 20ſten. der Maand beviel de Princes, Gemalin van den Koninglyken Prins Jacobus, van een jonge Princes in 't kraambed. Geboorte van een Koninglijke Princes.

Den

1695. January. ENGELAND. (a) Zie 5 Stuk, 2 Deel, Pag. 297.

Den 1ſten. der Maand vervoegde de Koning, verſtaan hebbende dat het Parlement de (a) Bil wegens de driejaarige Parlementen, mitsgaders die wegens het Vat- en Pondgeld, had ontworpen, zich met de gewoonlyke plechtigheden in het Hooger Huis; en hebbende het Laager ontbooden, tekende hy ze beiden: tot te grooter genoegen van deze doorluchtige Vergadering, en de gantſche Natie, dewyl de bewilliging in de Bil noopende de driejaarige Parlementen een der authentykſte tekenen was, die zyne Majeſteit kon geeven van de tedere en oprechte genegentheid, welke hy voor zyne Onderzaaten had, mitsgaders van het wederzydſch vertrouwen 't geen 'er tuſſchen den Vorſt en het Volk heerſchte.

Dood van de Koningin Maria Stuart.

Maar terwyl hier alles zodanig na wenſch ging, en dat 'er een volmaakte eenigheid tuſſchen den Koning en beide de Huizen des Parlements beſpeurd wierd; beliefde het den almachtigen God een bittere rouw over de drie Koningryken te verbreiden, door de dood van haare Majeſteit, de grootſte Koningin die ooit den Scepter van Groot-Britanje gevoerd heeft. Deze doorluchtige Vorſtin, de welluſt van haar Volk, de verwondering van geheel Europa, de ſteun der ongelukkigen, de toevlucht der verdrukte deugd, de liefde van alle d'eerlyke lieden, en die nimmermeer had behooren te ſterven, indien de volmaakte deugd, ten minſten zodanig als ze onder de menſchen gevonden kan worden, hen onſterfelyk kan maaken: deze doorluchtige Vorſtin, zeg ik, zich den 30ſten. December des voorgaanden Jaars, zynde Donderdag, onpaſſelyk gevoelende, nam, op het advys der Doctoren, des avondts wat Theriakel in, om te ſweeten, ten einde de ziekte zich mocht komen t'openbaaren, en, den volgenden dag niet beter wordende, gebruikte na den middag een Braakdrankje. Saturdags reſolveerde men, haare Majeſteit, die toen een Koorts had, eenig bloed af te trekken; en wierden daar toe tegen den avond Laatkoppen geappliceerd. Des Zondags morgens omtrent negen uuren beſpeurde men, dat haare Majeſteit met eenige roode vlekken begon uit te ſlaan; welken men oordeelde de tekenen van de Kinderpokjes te zyn. 's Maandags bleef men noch van de zelve gedachte. Maar Dingsdags morgens waren de Doctoren en d'Oppaſter van gevoelen,

dat

dat het ſlechts Mazelen zouden weezen: en was men toen ten Hove eenigſins verblyd; alzo men geloofde, dat haare Majeſteit nu buiten gevaar was, en zich wel haaſt herſteld zou zien. Doch den volgenden nacht, wanneer de Koning by haare Majeſteit opzat, was de zelve veel arger; en men zag tekenen van een Koorts, met vlekken uitſlaande, Kinderpokjes, Mazelen, en Belroos te gelyk. Maar dewyl des Woensdags de Pokjes niet uitſloegen, noch voortkwamen, en zich andere kwaade toevallen openbaarden, begonden de Doctoren hunne hoop te verliezen; en wierd haare Majeſteit daar op, zo door aderlaating als koppen aan 't voorhoofd, weder eenig bloed afgetrokken, ruſtende wyders dien nacht redelyk: doch na het ontwaaken bevond men haar veel ſlimmer als te vooren. Donderdags morgens ten vyf uuren wierd haare Majeſteit zeer krank, en van uur tot uur arger; blyvende de roode vlekken zich noch al vertoonen, zonder verder uit te ſlaan. Echter was haare Majeſteit by goed verſtand, ontfing van den nieuwen Aertsbiſſchop van Kantelberg het Avondmaal, en nam daar op afſcheid van den Koning: maar van tyd tot tyd verargerende, verloor zy de kennis omtrent middernacht, en ontſliep vervolgens des morgens ten een uur, op den 7den. der Maand January, tot onuitſpreekelyke droefheid van den Koning, (die geduurende haarer Majeſteits ziekte niet van haar geweeken, maar altyd in de zelve kamer geſlaapen had) van het gantſche Hof, en van alle de welgeintentioneerden des Ryks. 1695. January.

Deze droevige tyding was niet zo haaſt door de Stad Londen verbreid, of al de wereld wierd bekneld door een verſlagenheid en rouw, welke nooit weêrgaa hebben gehad: want gelyk de Koningin waarlyk de Moeder van haar Volk was, wierd ze van groot en klein met heete traanen beſchreid. Verſlagenheid der Onderzaaten.

Maar onuitdrukkelyk was de droefheid des Konings. De kloekmoedigheid en ſtandvaſtigheid van dien grooten Monarch, die hem in de ſwaarſte gevaaren nooit en hadden verlaaten, ſcheenen hem nu verlaaten te hebben. Hy viel tot twee maalen in ſlaauwte; en men moeſt hem in een armſtoel uit de kamer, daar zyne geliefde Echtgenoot hem met haare ſtervende lippen het laatſte vaart wel had gezegt, draagen. De geenen, die zich Overgroote droefheid des Konings.

1695. *January.* by hem bevonden, begonden ook voor hem te vreezen. Hy wierd by voorzorg adergelaaten: en men bad hem zeer ernſtig, deernis met zich zelven, zyne Volkeren, en zo veele andere Staaten, waar af de behoudenis, na God, van zyne geheiligde Perſoon ſcheen af te hangen, te hebben.

De Raad, verſtaande d'uitſteekende droefheid des Konings, vaardigde haaren Preſident af, om zyne Majeſteit te bidden, zorg voor zich zelven te draagen, en zyne Onderzaaten niet in d'uiterſte verſlagenheid te werpen, met hen een twede verlies, daar ze niet zonder beeven om konden denken, te doen vreezen.

Geboorte, en andere byzonderheden van Maria Stuart.

Doch om weder tot onze onvergelykelyke Vorſtin te keeren. Maria Stuart, Koningin van Engeland, Vrankryk, Schotland, en Ierland, was geboren den 10den. May 1662. uit Jacob Stuart, den Tweden van dien naam, hier voormaals Koning van Engeland, en Anna, Dochter van Eduard Hyde, Groot-Kanceliér van Engeland, en naderhand Graaf van Clarendon. Zy trouwde op den 14 den. November 1677. aan Willem-Hendrik van Naſſau, Prins van Oranje, en tegenwoordig Koning van Groot-Britanje; wierd, te gelyk met den Koning haaren Gemaal, tot Koningin gekroond den 21ſten. April 1689. en op den eigenſten dag, benevens den zelven haaren Echtgenoot, te Edenburg voor Koning en Koningin van Schotland uitgeroepen.

Onvergelykelyke deugden van de Koningin Maria.

Deze doorluchtige en grootmachtige Vorſtin (aldus, gelyk hier boven gezegt is, na een ziekte van zeven dagen, in het drie-en-dartigſte jaar haars Ouderdoms, en het zesde haarer Regeering, dezer wereld overleeden) was een Princes, die met alle recht niet alleen de Kroon van Groot-Britanje, maar ook van Nederland, en van de gantſche Proteſtantſche Kerk, genoemd mocht worden: een Princes, aan de welke de Natuur en de Genade mildelyk hadden beſteed alles, wat vereiſcht wierd, om haar de grootſte Vrouw onzer Eeuw, en de verwondering, mitsgaders de luſt en liefde van alle de geenen die de eer hadden van haar te kennen, te maaken: een Princes, waardig dat ze niet alleen van haare Onderdaanen, maar ook van alle de liefhebbers der Evangeliſche waarheid en heiligheid hertgrondig betreurd wierd.

Wei-

Weinige hebben de Kroon van Engeland gedraagen, welke in alle Koninglyke hoedanigheden met haar in gelykheid gesteld mogen worden; en geene, die haar daar in te boven heeft gegaan. Men zou derhalven d'uiterste moeite hebben, om een gevoegelyk Wederpaar voor deze nooit volpreezene Vorstin te vinden, of het mocht Elizabeth weezen, van de welke haare Tydgenooten getuigen, dat zy door haare deugden en minnelyke regeering de Koningin der herten was, en tot aan die Eeuwe toe geene haars gelyk op den Troon van Engeland gezeten had. Maar die de laatste uit de Historien, en d'andere uit zich zelven, en door ondervindinge, gekend hebben, gelooven dat Maria in burgerlykheid, zachtmoedigheid, en goedheid Elizabeth, die het hert ruim hoog genoeg droeg, overtroffen heeft; en veel meer genegen is geweest om elk een oorzaak van blydschap, en, zo veel het heilig en onkreukbaar recht toeliet, niemant stoffe van ongenoegen en droefheid te geeven. 1695. January.

Haare gestalte.

Wat d'uiterlyke gedaante van haar ligchaam belangt: zy was kloek en ryzig van gestalte, schoon en bevallig van aanzicht, en als tot de heerschappy geboren. Uit haare oogen straalde een ernsthaftige majesteit, vermengd met een zekere minlykheid, die haaren goedaardigen inborst te kennen gaf.

Godvruchtigheid, milddaadigheid jegens d'Armen, enz.

Bekwaame herberg verstrekte dit schoone ligchaam voor een noch schoonder geest; schuilende onder die schors een dierbaare kern, die haar tot een groote, en, 't geen noch allergrooft is, tot de beste Koningin der wereld verhefte. Haar verstand, door een hemelsche bestraaling van bygeloof gezuiverd, oordeelde, dat de geheele Aarde des Heeren is; en zy in Londen, of op Kensington, alzo na aan den Hemel was, als in Bethlehem, of op den Olyfberg. De woonstede Godts in den geest trachtte zy op te cieren met duidelyke kennisse der waarheid, en netoe oefening der heiligheid. Dit achtte zy haarer Koninglyke zorge zonderling waardig te weezen, dat de verdeeldheden en scheuringen der Kerke, om minder weezendlyke gevoelens der verscheidene Godtsgeleerden, en sommige uiterlykheden van den Godtsdienst, door den heilzaamen balsem van vrede en liefde geheeld mochten worden. Yverig was zy genoeg om het Koningryk van den Heere Jesus uit te breiden; maar wilde geene andere,

1695. *January.* als recht Evangelische middelen, daar toe gebruiken: bezorgende, dat de waarheid door Godvruchtige Mannen, klaar en duidelyk, in zachtmoedige wysheid, aan de conscientie openbaar wierd gemaakt: en vertoonende de heiligheid en heiligmaakende kracht der Religie in haar voorbeeld. Zy bevroedde zeer wel, dat geweldenary te vergeefs op het dwangeloos geweten word gespild; en dat niemand meester van 's menschen hert is, als die het gemaakt heeft. Hierom verstrekte haar Ryk tot een veilige toevlucht voor alle de geenen, die om des geloofs en der conscientie wil vervolging leeden; welken zy met zo veele gunst bejegende, dat sommigen het misschien beter hadden in het Land hunner Ballingschap, als in hun eigen Vaderland. Hoe veele duizenden van vervolgde zielen, welken het Vrankryks geweldenary te bang maakte, zy en in haar Koningryk, en in Nederland, getrooft, gesterkt, en gekoesterd heeft, zullen de traanen van die elendigen aan de wereld verkondigen; missende in haar een Koninglyke Dorcas, welkers barmhertigheid hunne nooddruft zo rustig de helpende hand bood. Zo was ze viermaalen 's jaars gewoon verscheidene papieren met aalmoessen met eigene handen toe te zegelen, en aan de nooddruftigen te doen bestellen; welke menigmaal niet en wisten, waar hen die gunst van daan kwam: begeerende zy niet, dat d'eene Dienares, hier toe gebezigd, dit voor d'andere zou weeten. Geen drie jaaren geleeden, (op dat men niet en denke, dat haare milddaadigheid zich alleen over d'Ingezetenen van haare Koningryken uitstrekte) zond ze noch een goede somme over voor Hollandsche Armen, door de hand van eene haarer voornaame Staatjufferen, om zich in de bittere koude af te bedienen. En meer dan eens reikteze aalmoessen uit op het woord van haare vertrouwde Vriendinnen, onkundig waar ze besteed wierden.

Dus blonk ze als een schoone Zon van Godvruchtigheid. De Kerk lag haar na aan 't hert, en was haare lust, liefde, en welbehagen. Dus stond ze in den vroegen morgenstond op, en verleedigde zich ten Godtsdienst. Dus liet ze, wanneer somwylen des nachts deze of geene Rykszaaken, in afweezigheid van den Koning, haar wekten, en zy zich niet weder haast genoeg ter rusten kon vleijen, zich ondertusschen Godtsdienstige boeken door

haare

haare Staatdochters voorleezen, tot dat de slaap haare oogen bekroop. Kwamen haar zaaken voor, welke eenig kwaad schee- 1695. *January.*
nen te spellen; of wierd ze gewaarschouwd voor listen en laagen, op haar leven toegelegt: was dit haar gewoonlyk zeggen: Godts wille moet geschieden. In een woord, niemand der Onderdaanen kon zyne Koningin in Godtsdienstigheid overtreffen. Openbaare en byzondere Gebeden (inzonderheid ten tyde van des Konings groote Tocht, tot verlossing van Engeland ondernomen) nam ze vlytig waar; het gemeene volk hier mee leerende, met wat ontzag men zich in 't stuk van Godtsdienst heeft te draagen. Zy wist wel, dat het God is, door wien de Koningen regeeren: dat het heil van Ryken en Staaten van hem alleen afhangt: dat de regelen van 't Evangelium, wel waargenomen, alle wortels van haat, afgunst, wantrouwen, en onrecht, die pesten der menschelyke maatschappy, uitrooijen, en by gevolg de beste Koningen en Onderdaanen uitleveren: dat Godtsdienst Ryken en Staaten ruim zo sterk vestigt en vereeuwigt, als Legers en Vlooten.

Uit eigenen aart was zy niet minder als heerschzuchtig: een hoedanigheid, die anderzins edelmoedige Vrouwen byna aangeboren schynt te zyn, en meermaalen d'oorzaak van veele beroerten geweest is. En hoewel zy een onbetwistbaar recht tot de hoogste Regeering had: niettemin, als haar Koninglyke Gemaal binnen 't Ryk was, ontsloeg zy zich aanstondts van alle Staatsbestier, en liet het aan die handen, welken zy verzekerd was dat hunne wedergaa in dit werk niet en hadden. Doch zo haast als dien Held door de gemeene belangen van Europa over zee wierd geroepen, vaarde zy weder de Ryksregeering aan, en droeg zich daar in met zo veel moed, wakkerheid, majesteit, voorzichtigheid, en goedheid, getemperd met ontslagchelykheid, dat 'er geen Koning in het Ryk gemist wierd, hoewel de grootste aller Koningin afweezig was.

By alle deze deugden had zy ook noch wonder groote macht over haare hertstochten. Nooit zag men haar uitgelaaten in voor- of tegenspoed, in hoop of vrees, in blydschap of droefheid, en allerminst in oploopendheid en toorn, zelfs of schoon de zaaken anders uitvielen als zy gaarne gezien, of anders gedaan waren als

Evenge-lykheid van gemoed.

1695. *January.* zy geboodeu had. Zy wist, dat tyd en toeval in alles plaats hebben: en wanneer zy het daar niet op kon leggen, hield zy het de gemeene menschelykheid ten goede. Was het van die natuur, dat het zonder opmerking niet voorby gegaan mocht worden, geschiedde de bestraffing met die ernsthaftigheid, welke haare Majesteit voegde, doch aan d'andere kant ook met die inschikking, die haare goedheid eigen was. Zo zeer bezat zy zich zelve; zynde niet minder meesteres van haare zielsbeweegingen, als van haare Hof bedienden.

Vriendelykheid enz. Vriendelyk, meêwaarig, en gespraakzaam, liet ze nimmer mensch, die 't eenigsins waardig scheen, ongetroost van haar gaan; het hert van kleinen en grooten aldus tot zich trekkende en verplichtende: zeldsaame deugd in lieden van gemeenen rang; noch zeldsaamer in Koninglyke Personagien, daar honderd duizenden van Onderdaanen zich voor buigen, en die gemeenlyk door den luister der wereldsche glorie verblind zyn.

Liefde tot den Koning. Maar de tederste liefde en grootste eerbiedigheid toonde ze jegens haaren Koninglyken Echtgenoot. In veele voorvallen bleek deze waarheid. Geen Paar dat malkander zo teder beminde, en in die vertrouwde huwelyksvriendschap (een zeldsaam voorbeeld aan Vorstelyke Hoven) leefde. Met welk een blydschap en yver zy noch onlangs voor de laatste reis haaren Held, van zyne oorlogstochten wederkeerende, (toen hy mitsst in zyne koets, meest op d'armen en schouderen der lief hebbende Gemeente wierd verwelkomd) te gemoet ging, zonder wind of weêr aan te zien, konnen noch duizenden van oog getuigen bewaarheden.

Heilige en zalige dood. Onmogelyk is het, dat die zo wel geleefd heeft, kwalyk zou sterven. Waare deugd is onsterfelyk; niet alleen om dat zy de gedachtenis der deugdsaamen vereeuwigt; maar ook om dat zy het voornaamste haarer kracht in de dood betoont. Menig draagt het momaanzicht zo lang als hy leeft; en het word hem niet als op de laatste uure afgerukt. Dan komt te voorschyn alles, wat'er in het hert verborgen is geweest; 't en ware, door een verschrikkelyk oordeel Godts, de heerschende veinzery de rampzalige ziele bybleef, en heenen leidde tot de plaass der geveinsden.

Maar

Maar in het ſterven heilig, dat is waarlyk heilig zyn. Zodanig als het leven der Koninginne was geweeſt, zodanig was ook haare dood: en die had zo veel te meer van het Hemelſche, hoe zy haar nader aan den Hemel bracht. d'Allereerwaardigſte Heer en Vader Tenniſon, nieuwelyks tot Aertsbiſſchop van Kantelberg aangeſteld, bediende haar in het uiterſte. Deze, by haare Majeſteit geroepen, gaf haar te kennen, dat na allen ſchyn de gewiſſe dood nu naakte, en zy zich aan Godts wille had t'onderwerpen, en de ziel ten zaligen uitgang te bereiden: doch de vroome Vorſtin, in plaats van te ſidderen voor die boodſchap, antwoordde, genoegſaam met een vrolyk gelaat: dat die dag de eerſte niet en was, waar op zy zich ter dood bereid had; maar dat ze haar gantſche leven God had zoeken te dienen. En hier op nam ze, t'haarer vertroofting, het teken des Heiligen Avondmaals uit zyne handen. 1695. *January.*

Doch om weder (dewyl wy hier voor alreedts van haar voortreffelyk overlyden hebben geſproken, en niet gaarne eene zaak twee maalen zouden zeggen) tot onze ſtoffe te keeren.

De twee Huizen des Parlements den zelven dag, als de Koninginne des morgens den geeſt had gegeeven, vergaderd zynde, maakte de Controlleur Warton met een droevige Aanſpraak het overlyden van haare Majeſteit aan het Laager Huis bekend, en ſloeg voor, dat het Huis een Adres aan den Koning behoorde te preſenteeren, om hem te betuigen, hoe zeer dit gemeen verlies haar ter herte ging. Vervolgens deed Sir John Thompſon een zeer zielroerend Vertoog over het zelve onderwerp, in het welk hy met krachtige termen vertoonde het groot verlies des Konings en der Natie: waar na met gemeene toeſtemming, zonder tegenſpraak van iemand, hoewel de Vergadering nooit talryker was geweeſt, beſlooten wierd, dat men een Adres van Condoleantie aan zyne Majeſteit zou opſtellen, waar in men hem zou verzoeken zorg te draagen voor zyne Koninglyke Perſoon, en hem te gelyk verzekeren, dat het Huis hem, en zyne Regeering, zou byſtaan en verdeedigen tegens alle zyne Vyanden, zo binnen als buiten 's lands. Thans wierd 'er een Committé, beſtaande uit eenigen der voornaamſte Leden, verordend, om 'er een ontwerp af te maaken, en des anderendaags morgens raport 'er van te

Parlement preſenteert Adreſſen van Condoleantie aan den Koning.

1695. *January.* te doen : waar na het Huis zich tot dien morgen adjourneerde, zonder door overmaat van droefheid zich met iets anders te bemoeijen. 't Hooger Huis beſloot insgelyks een Adres van Rouwbeklag op te ſtellen, en deputeerde aanſtondts eenige Leden; welke in des Prinſen Vertrek gaande, een ontwerp 'er af vervaardigden. Hier na ordonneerden de Lords, dat men by den Koning zou verneemen, wanneer het zyne Majeſteit gelegen mocht komen door het Huis opgewacht te worden. Eindelyk, na dat beide d'Adreſſen waren opgeſteld, wierden ze op den 10den. aan zyne Majeſteit, vertoevende als noch te Kenſington, overgeleverd ; zynde dat van het Hooger Huis van den volgenden inhoud.

WY Uwer Majeſteits dienſtplichtigſte en getrouwſte Onderdanen, de Geeſtelyke en Wereldlyke Lords in het Parlement vergadert, verzeekeren Uwe Majeſteit ootmoediglyk met onuitſpreekelyke droefheid, dat wy ten hoogſten gevoelig zyn van het verlies, 't welk Uwe Majeſteit en 't geheele Koningryk komt te lyden, door de dood van die uitmuntende Princeſſe, onze Souveraine Vrouwe de Koninginne; Uwe Majeſteit op het ootmoedigſt ſmeekende, dat hy zyne droefheid in dit treurig ongeval niet gelieve toe te geeven, tot nadeel van Uwer Koninglyke Perſoons gezondheid, aan welker behoudeniſſe niet alleen de welſtand van Uwe eigene Onderdanen, maar van 't geheele Chriſtenryk, zo zeer veel geleegen is. Wyders verzoeken wy, by dit droevig ongeval, verlof om aan Uwe Majeſteit ootmoedigſt te vernieuwen de hertelyke en oprechte verzekeringen van onze uiterſte byſtand tegens alle Uwe Vyanden, binnen en buiten 's Lands; en van alle andere betoningen van de allergrootſte dienſtplichtigheid en affectie welke d'allergetrouwſte Onderdanen konnen bewyzen.

Waar op het zyne Majeſteit beliefde genadiglyk t'antwoorden.

Ik bedank u lieden hertelijk over uwe vriendſchap tot my, doch allermeeſt over de gevoeligheid welke gy betoont wegens ons groot verlies, 't geen ſwaarder is dan ik kan uitdrukken.

't Adres van het Laager Huis, 't geen vervolgens door het zelve en Corps aan zyne Majeſteit gepreſenteerd wierd, was vervangen in de volgende termen.

Wy

WY Uwer Majeſteits dienſtpligtigſte en getrouwſte Onderdanen, de Leden der Gemeentens in het Parlement vergaderd, ten hoog ſten gevoelig zynde van het ongeluk dat Uwe Majeſteit en dit Koningryk is overgekomen, door de dood onzer genadigſte Koninginne, verzoeken met onuitſprekelyke droefheid des herten ootmoediglyk verlof om te beklagen het onvergoedelyk verlies van die voortreffelykſte Vorſtinne, de allerbeſte der Vrouwen, welkers deugden op te noemen een vergrootinge onzer droefheid zoude zyn. 1695. *January.*

Wy konnen ter zelve tyd niet anders dan God loven voor de behoudeniſſe Uwer Majeſteit, van wiens leven de welvaart en gelukzaligheid van dit Koningryk, en de vryheid van Europa, in een zo grooten mate af hangt: biddende Uwe Majeſteit ootmoediglyk, uwe Rouwe onder deze wederwaardigheid zodanig te matigen, dat de zelve Uwe gezondheid niet benadeele of in 't gevaar ſtelle; en dat het Uwe Majeſteit mochte believen zodanige verdere zorge voor Uwe Koninglyke Perſoon te dragen, dat wy alle de zegening van Uwer Majeſteits lang leven en gelukkige Regeering mogen genicten.

Wy merken 't ook aan als een pligt, die wy aan Uwe Majeſteit, ons zelven, en de geenen die wy repreſenteeren, ſchuldig zyn, dat wy by deze gelegentheid Uwe Majeſteit verzekeren, dat wy, Uwe getrouwe Gemeentslieden, altyd, naar ons uiterſte vermogen, Uwe Majeſteit en Uwe Regeeringe zullen byſtaan, ondersteunen en beſchermen tegens alle Uwe Vyanden, zo binnen als buiten 's Lands.

Hier op wierd hen gunſtiglyk van den Koning ten antwoord gegeeven.

EDELLIEDEN,

Ik neem uwe zorg voor my, en het gemeene beſt, dankelijk aan, en byzonder in dezen tyd, waar in ik onmachtig ben om op iets anders, als ons groot verlies, te denken.

Des anderendaags vervoegden de Lord Mayor, Aldermans, en Sherifs der Stad Londen zich insgelyks te Kenſington, om hunne droefheid over het affterven van de Koningin door het onderſtaande Adres aan zyne Majeſteit te betuigen.

WY Uwer Majeſteits dienſtplichtigſte en getrouwſte Onderdanen, zeer gevoelig zynde van het onuitſprekelyk verlies Uwer Majeſteit, der Stad, en Uwes Koningryks, door de dood Uwer Koninglyke Gemalinne, onze genadige Koninginne, condoleeren Uwe Majeſteit

1695. *January.* jesteit met zeer bedrukte gemoederen daar over; en bidden Uwe Majesteit oodmoedigtyk, by dit voorval U niet door zulk een diep gevoelen te laten treffen, dat het nadeelig mogt zyn voor Uwe Koninglyke Persoon, en meerder voordeel geven aan Uwer Majesteits Vyanden. Voorts bidden wy ernstig den Almagtigen God, die Uwe Majesteit opgewekt heeft tot zulk een heerlyk werk, als de behoudenis der Religie en Vryheden van Uwer Majesteits Koningryken, dat hy tot de ondersteuninge daar van Uwer Majesteits gezondheid en geheiligd leeven beware en verlenge. En wy verzekeren Uwe Majesteit op het nederigst, dat deze Uwe getrouwe Stad Uwe Majesteit hertelyk, dienstplichtiglyk, en met der daad zal bystaan: en assisteeren, naar haar uiterste vermogen, tegens alle Uwe Vyanden, zo binnen als buiten 's Lands.

De Koning antwoordde.

Ik neem uw Adres in dank aan; en weest verzekerd van myne genegentheid.

Dood der Koningin aan de Staaten Generaal bekend gemaakt.

Gelyk geene der Mogendheden van Europa met zo enge banden aan zyne Majesteit gehegt waren, als de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, liet zyne Majesteit wegens dit overdroevig en ontydig verlies zyner Koninglyke Gemalin den onderstaanden Brief aan haare Hoog-Mogenden afgaan.

HOewel Wy zyn beladen met overmaat van droefheid, veroorzaakt door het onverwagt afsterven van onze Koninglyke en zeer beminde Gemalinne, d'Alderdoorluchtigste Princesse Maria, Koninginne van Engeland, Schotland, Vrankryk en Yrland: hebben wy echter niet konnen nalaten U L. kenniſſe te geven van dit zoo droevig en smertelyk ongeval. Haare ziekte, welke den 21sten. dezer Maand begon, wierd bevonden te zyn de Kinderpokjens, van de kwaadaardigste slag. Tot haare herstelling wierden alle menschelyke middelen by der hand genomen; maar God het anders gedisponeert hebbende, deeden dezelve geen effect: zo dat zy den 28sten. 's morgens haare ziele aan haren Schepper overgaf, aan ons latende de geheugeniſſe van een Echtgenoot, die geweest is een voorbeeld van deucht en conjugale affectie. Wy zouden hebben besweeken onder zo grooten afflictie, indien d'overdenkinge van een geheele onderwerping, die wy behooren te hebben aan den wille Gods, ons niet geholpen had om dezelve te dragen. Wy twyfelen, niet, of Gy lieden zult grootelyks deelgenoten zyn aan den droevigen staat, waar in wy ons bevinden, en gevoeliglyk geraakt weezen over 't verlies 't welk wy zo even geleden hebben, zo ten op zich-

zichte van 't belang dat Gylieden meenit in al 't geene ons aangaat, als van d'achtinge die Gylieden altyd gehad hebt voor hare persoon en haare groote en uitmuntende qualiteiten, die U L. in 't byzonder zyn bekent geweest, en waar van zy gedurende haar lang verblyf onder U L. zo veele blyken heeft gegeven. Wy bedienen ons van deeze gelegentheid, om U L. te vernieuwen de verzekeringen, dat wy gereed zyn U L. altyd te geven preuves van de sincere vriendschap en genegentheid, welke wy voór U L. en 't welvaren van Uwen Staat hebben. Dies bidden wy God, dat hy U L. Hoog Mogende Heeren, houde in zyne heilige en waardige hoede. Geschreven in ons Paleis van Kensington, den 30sten. December, des Jaars 1694. Ouden stijl, en onzer Regeeringe het zesde. 1695. January.

Den eigensten dag wierd ook door order van zyne Majesteit aan de Gereformeerde Cantons van Switserland, noopende het zelve onderwerp, de volgende Brief afgevaardigd. Gelyk ook aan de Switserse Cantons.

WY Willem de IIIde door Godts genade Koning van Groot-Britanje, Vrankryk, en Ierland, Beschermer des Geloofs, enz. doen de Hooggeachte, Machtige, &c. Heeren Burgermeesteren, Schouten, Land-Amptmannen, en Raaden der Evangelische Cantons van het Eedgenootschap tot Zurich, Bern, Glaris, Bazel, Schafhuizen, Appenzel, S. Gal en Biel, onze zeer Waarden, vriendelyk groeten.

HOOGGEACHTE MACHTIGE HEEREN,

WY hebben in onze hoogste smert, en zeer gevoelig hertenleed, vant in wy door het ontydig en onverwacht overlyden van de Doorluchtige Vrouwe Maria, Koningin van Groot-Britanje, Vrankryk, en Ierland, Beschermster des Geloofs, onze hertelyk beminde Gemalin, gestelt zyn, niet konnen onderlaaten, ten einde een weinig verlichting te erlangen, aan U Ll. (welken wy hier over zelfs bedroefd achten) deze droevige tyding, uit kracht van de vriendschap die wy U L. toedraagen, over te schryven, en weemoedig te berichten, dat zy, de spiegel en het schoonste voorbeeld van alle de Vorstelyke Dengden, die zulk een Koningin konnen vercieren, en om de welken zy een langer leven ten hoogsten waardig was, in de bloey van haaren ouderdom aan d'allerscherpste soort van Kinderpokjes, waar tegen geene menschelyke middelen hebben willen werken, in acht dagen tyds, naamentlyk den 28sten. dezer loopende Maand, is gestorven, haare reine ziel in de handen van haaren Schepper heeft overgegeeven,

1695. *January.* ven, en ons daar door een hoogſmertelyke wond in ons hert nagelaaten. Doch om ons in alle ontmoetingen na de Godlyke wille te ſchikken, willen wy, ons de nietigheid en vlugheid der menſchelyke zaaken te binnen brengende, ons met alle gelaatenheid aan de zelve onderwerpen, en den grondgoedertierenen God op het yverigſt ſmeecken, dat hy ons deze hoogbedroefde en onwederbrengelyke ſchade tegens onze wenſchen en hoop hebbende doen overleven, ons genadiglyk in deze zo diepe bekommernis met zyne krachtige trooſt gelieve weder op te beuren en te onderſtennen, ende van onze Vrienden, en die ons wel willen, inzonderheid van U L daar wy alle wenſchelyke welvaart en voorſpoed aan toewenſchen, diergelyke hertenleed en mindere ongelukken af te wenden. Gegeeven in ons Hof van Kenſington, den 30ſten. December 1694. Oude Styl.

Algemeene Rouw afgekondigd.

In gevolg van een order der Heeren van den Geheimen Raad, liet den Hertog van Nortfolk, als Opper-Maarſchalk van Engeland, d'onderſtaande Ordonnantie tot een algemeene Rouwkleeding over het affterven van haare Majeſteit, de Koningin, afkondigen.

IN gevolge der ordre van Konings des Hooggeëerden Geheimen Raad van den 7den. dezer tot Withall, dient deze Tegenwoordige om bekend te maaken, dat men verwacht, dat alle Perſoonen by deze occaſie van de dood haarer Majeſteit, de Koninginne, Hoogloffelyker Memorie, zich in den diepſten Rouw, die mogelyk is, zullen kleden (lange Mantels alleen uitgezondert) welke Rouw ſtaat begin te nemen op Zondag, den 16den. January naaſtkomende; en dat zo wel de Lords, als Geheime Raden en Bedienden van zyne Majeſteits en haarer gewezene Majeſteits Hofhouding, hunne Karoſſen, Kaleſſen, en Draagzetels, als mede hunne Livreydragende Dienaars, zullen bekleden met ſwart Laken tegens Zondag, den 23ſten. dezes; mitsgaders dat niemand eenige verguide Spykers aan zyne Karoſſen, Kaleſſen, of Draagzetels zal doen inſlaan, zo dat dezelve konnen gezien werden, uitgenomen hare Koninglyke Hoogheden, en zyne Hoogheid den Hertog van Gloceſter.

Noch wierd ook door order van den zelven Opper-of Graaf-Maarſchalk de volgende Ordonnantie noopende den Rouw in 't licht gegeeven.

In

1695. January.

IN gevolge van de ordre der Lords van zyner Majesteits Geheimen Raad te Withal den 13den: January 1695. dient deze om te verwittigen, dat het vry zal staan om als een volkome en rechte Rouw Hoedbanden te dragen van swart Engelsch Taf, bedekt met swart Krip; uit inzicht van de groote aanmoediging, die het zal geven voor de Engelsche Manufactuuren van enkeld en dubbeld Taf, en de onderstand die veele duizenden van arme Lieden, welke in die Manufactuuren geemployeerd worden, daar door zullen ontfangen.

Lyk der Koningin na Withal overgebracht.

Het doode Ligchaam van haare Majesteit (na dat het hert en d'ingewanden, in een loode kist gelegt, te Westmunster gebracht, en aldaar in de Kelder der Kapel van Hendrik den VIIden. begraven waren) wierd aanstondts gebalsemd, (by welke gelegentheid men bevond, dat alle de deelen, uitgezondert dat ze door de Kinderpokjes waren besmet, in zo goeden staat waren, dat, zonder dit doodelyk toeval, een zo treffelyk leven oogschynlyk niet als na een lange reeks van jaaren geëindigd zou zyn geworden) en op Zondag, den 9den. January, 's morgens ten drie uuren in een Rosbaar, met violet laken overdekt, van Kensington na Withal overgebracht, om vervolgens op een Praalbed ten toon gelegt te worden.

Zegels verbroken, enz.

Den zevenden dag na de dood dezer doorluchtige Vorstin wierden het Groot en Klein Zegel van Engeland, daar de Naamen van den Koning en de Koningin op gegraveerd waren, verbroken: en de Raad gaf order tot het maaken van nieuwen, met den Naam des Konings alleen, in wien tegenwoordig de gantsche Souveraine Autoriteit resideerde. Men beval ook een nieuwe zilvere Munt, met des Konings Beeltenis alleen, te slaan. Den zelven dag ging de Prins van Deenmarken den Koning bezoeken. Zyne Majesteit rustte alstoen, en zag noch niemand: maar des anderendaags stuurde hy den Graaf van Rumney, om hem te bedanken, en van zynent wege te begroeten. Den Aertsbisschop van Kantelberg kreeg insgelyks order, om het zelve compliment aan de Koninglyke Princes, zyne Gemalin, te gaan afleggen. Den 21sten. deed de Prins van Deenmarken een twede bezoek aan den Koning. Daags daar aan stuurde zyne Majesteit den Graaf van Rumney aan de Koninglyke

1695. *January.* ke Princes, ten einde haar, ter oorzaak van haare ſwangerheid, te verzoeken zorg voor haare gezondheid te draagen, en haar te zeggen, dat hy, zo haaſt als hy weder in 't openbaar verſcheen, perſoonlyk zyne plicht by haar zou komen afleggen. Ondertuſſchen liet de gemelde Princes, onverduldig om zyne Majeſteit te ſpreeken, zich den 23ſten. in een draagzetel na Kenſington brengen. De Koning ging haar te gemoet tot aan d'Antichambre, en leidde haar in zyn Kabinet, daar ze een verblyf van omtrent drie quartier uurs maakte; waar na zyne Majeſteit haar op de zelve manier weder te rug leidde.

SCHOTLAND. Gevolgen op de dood der Koningin.

DE dood der Koningin was ook niet zo haaſt hier te lande bekend geworden, of de Graaf van Annandale deed den Raad by een komen; alwaar beſlooten wierd, een Brief aan den Koning te ſchryven, behelzende onder anderen: Dat het verlies der Koningin van zulk een groot belang was, dat niet alleen zylieden, maar ook alle zyner Majeſteits Onderdaanen, en het geheele Proteſtantendom, daar een onvergoedelyke ſchade by leeden: Dat zy niettemin God Almachtig dankten, dat hy zyne Majeſteit behouden had, om hen onder 't gewicht van zulk een ramp te ſtyven en t'onderſchraagen; en den Hemel baden, dat hen dat geluk lang mocht by blyven: En eindelyk, dat zy zich zelven, en al het hunne, dienſtplichtiglyk aanbooden tot het verdeedigen en voorſtaan van zyner Majeſteits Perſoon, Rechten, en Regeering, tegens alle zyne Vyanden zo binnen als buiten 's landts. Vervolgens wierd in den Raad beſlooten, een Proclamatie tot bekendmaaking van de dood der Koningin uit te geeven, van inhoud: „Dat, voor zo veel de Koninglyke Macht „ geëxerceerd was geweeſt onder de Naamen van Koning Wil„ liam en Koningin Maria, en het God Almachtig ſedert be„ liefd had haare Majeſteit door de dood weg te rukken, het „ nu met advys van den Raad goed gevonden was, dat voor„ taan alle Begiftigingen, Patenten, en allerley andere Ge„ ſchriften, welke voor dezen op haarer Majeſteiten Naam uit„ gegeeven waren, nu voortaan op des Konings Naam alleen „ zouden uitgaan. Waarenboven ook noch allerwege door het gantſche Ryk aan d'Overigheden geboodon wierd, dat zy de

de Kerken, en voornaamentlyk de Predikſtoelen, zodanig zou- 1695.
den doen behangen en bekleeden, als ooit in den allerdiepſten *January.*
rouw van eenigen Koning of Koningin geſchied was.

IERLAND. Baldaadigheid der Rebellen.

NIETTEGENSTAANDE de ſtrenge Proclamatie der Regeering, onlangs op nieuws tegens de Rebellen afgekondigd, hadden de zelven nu weder in 't Zuider gedeelte van dit Koningryk verſcheidene Proteſtanten om 't leven gebracht, eenige Adelyke Huizen en Dorpen geplonderd, en ſommige Vlekken daar mee gedreigd. Eenen John. Hurley, die omtrent acht honderd van die Gaſten commandeerde, was zelfs zo ſtout geweeſt, dat hy een zeer inſolenten Brief had geſchreeven aan een Magiſtraatsperſoon van het Stedetje Skibbereen, Iſraël Lavers geheeten, waar in hy van d'Engelſchen, die aldaar en tot Bridgetown woonden, een goede ſomme geldts vorderde, op pœne van plondering; en zynde hem de zelve geweigerd, ſtelde hy zyne dreigementen in 't werk, met het gemelde Stedetje t'eenemaal uit te plonderen. Hier op kreegen aanſtondts eenige Troupen order om derwaarts te rukken, en die baldaadige Schelmen te trachten in handen te krygen. De gemelde Brief was van den volgenden inhoud.

Mr. Lavers,

INdien gy, en de reſt uwer Ingezetenen, ik meen d'Engelſchen, my binnen tien dagen niet overzend honderd pond ſterlings Contributie uit de Vlekken Skibbereen en Bridgetown, zo zal ik u in de zelve ſtrik brengen als Mr. Butler; 't welk een gedeelte van Cox dwaasheid was. Zo ik hem die ſomme uit Dunmairoog niet dubbeld doe betaalen, zal ik niet eene duit van uwe Plaats eiſſchen, of anders de zyne tot de grond doen afbranden, ongangezien zyne uitgegeevene Wet. Ik ben gereſolveerd het Geſpuis van deze Regeering, en de Rebellen, tot goede onderdaanigheid te brengen, en verblyf de uwe na dat gy zult verdienen.

JOHN HURLEY.

VRANKRYK. Hoofdgeld ingevoerd.

't HOOFDGELD, over welkers invoering men (a) ſedert een tyd in den Raad zo zeer bekommerd was geweeſt, wierd nu eindelyk vaſtgeſteld. Maar gelyk dusdanig een nieuwig-

(a) *Zie 5 Stuk, 2 Deel, pag. 189.*

1695. January. wigheid de Volkeren uitſteekend moeſt verbaazen, was men zeer voorzichtig, eer men het zelve openbaar maakte, om de gemoederen te polſſen, en ze met gemaakte minlykheden, en die hen des te vreemder moeſten voorkomen, dewyl ze die taal in lang niet gehoord hadden, ſpreekende het Hof altyd met een heerſchachtige toon, te trachten te voorkomen. Dit bleek zichtbaarlyk uit d'onderſtaande

Inſtructien door Mr. de Pontchartrain gezonden aan de Intendanten der Provincien wegens 't Hoofdgeld.

ONder de Expedienten, die men uitgevonden heeft tot onderhoud van den Oorlog, heeft men aan den Koning voorgeſteld een Generaal Hoofdgeld op alle zyne Onderdaanen. Men meent, dat het zelve zeer groote ſommen zal rendeeren. Gelyk deze manier van Geldligting nieuw is, en dat dezelve word voor-en tegengeſproken; zo heeft zyne Majeſteit my belaſt, U L. deze Propoſitie te communiceeren, opdat Gy lieden van Uw Departement, en het geene Gy oordeelt dat het zelve al daar zoude mogen opbrengen, Uwe naaſte meeninge aan my overſchryft. En op dat Gy zulks te beter zoud mogen doen, moet ik U lieden zeggen, dat het oogmerk is, dat zelfs de Knechts en Dienſtmeiden van dit Hoofdgeld niet exempt zyn, maar alleen de Bedelaars en jonge Kinderen. Volgens dit Project zouden de Aanzienlykſten en Rykſten maar 1000 Ponden; en die om het geringſte dagloon arbeiden, maar 10 Stuivers betalen. Op dit Preſuppooſt zult Gy lieden een overſlag konnen maken ieder van zyn Diſtrict, de noodige verklaringen daar toe inneemende van de Ontfangers der Tailles, de Parochiale Prieſters, de Magiſtraaten der Steden, en andere Perſoonen die Gy zult denken de meeſte kenniſſe te hebben van alle de particulariteiten in de Steden en ten platten Lande. Gelyk men naauwkeurig heeft geëxamineerd alle de redenen, die deze Schatting zouden mogen doen goedkeuren of verwerpen, zo zal ik de voornaamſten der zelven aan U lieden communiceeren. Het is zeker, dat het middel van het Hoofdgeld in dit Ryk nooit is gebruikt geweeſt, maar wel in de naby gelegene Staaten, en onlangs in de Erflanden van den Keizer. Indien het zelve algemeen is, gelyk men pretendeert dat het zyn zal, zo zal den Adel daar ook in begreepen weezen, welke in de Provincien, daar de Tailles plaats hebben, van die Schattingen konnen pretendeeren exempt te zyn: en derhalven mag men zeggen, dat de zelve niemand zal beſwaren. Indien het Product daar van zo groot is, als men voorgeeft, zal men ontallyke andere Middelen, die men dagelyks genoodzaakt is in te voeren, en die alle directelyk of indirectelyk komen

tot

tot laste van den Adel, konnen afkomen. Men zoude hier by noch vinden dit voordeel, dat, daar na een groot gedeelte van deze gemelde extraordinaire Geldmiddelen komen tot profyt van de Pachters, die daar en boven den Ingezetenen noch veele onkosten en extorsien aandoen, in het invorderen der zelven, dit Hoofdgeld zonder kosten door de Generale en Particuliere Ontfangers der Tailles zal konnen ingevordert worden; waar door het geheele Product zal komen tot profyt des Konings. Men verwacht ook van den yver, dien de Onderdanen des Konings hebben voor den dienst van zyne Majesteit en van het Ryk, dat zy by deze gelegenheid gaerne daar toe zullen willen contribueeren. Indien Gy een Lyst hebt van het getal der Inwoonders van Uw district, zo wilt my dezelve toezenden; en anders zo wilt de moeite neemen van 'er een te maaken. Laat het Uw werk zyn, dezelve zo zeer als 't moogelyk is te perfectioneeren, door de hulpe der voor gemelde Magistraaten en Parochiaanen. Om dit wel te doen, dient men eerstelyk het getal van de Parochien, Dorpen, Burgten, en Steden op te neemen; daar na het getal van alle de Hoofden der Familien in yder van dezelven; en eindelyk uit hoe veel Koppen (de Dienstbooden daar onder begreepen) de zelve bestaan; ten laatsten ook van alle de geenen die onmagtig zyn zich zelven te onderhouden. Daar na zult gy uit deeze Lyst, volgens het Model dat ik U hier nevens zende, een Extract maken, by forme van een Tafel, waar uit men een redelyke giffing zal konnen formeeren, indien niet volkomentlyk regelmatig, ten minsten die de waarheid zeer naby zal komen, welke men naderhand, als de Koning 't Hoofdgeld zal hebben vast gesteld, van tyd tot tyd zal konnen verbeteren. En hoewel zyne Majesteit de Geestelykheid schynt te willen daar van uitzonderen, zo laat Gy lieden niet na dezelve in Uw Register mede te vervatten; ten einde zyne Majesteit ten naasten by mag weeten, hoe groot de Gunste is, die by haar in zulken gevalle zoude komen te bewyzen. Ik verwacht hier op spoedig antwoord. 1695. January.

Na deze voorloopers, strekkende, niet alleen om ten naasten by te weeten was men uit dit werk verhoopte te zullen konnen trekken, maar ook, en voornamentlyk, om de gesteldheid der Volkeren ten opzichte van deze nieuwe last t'ondervorschen, de Raad de begeerde informatien ontfangen, en bespeurd hebbende, dat men, volgens alle schynbaarheden, niets met al van de kant der Onderzaaten te vreezen had, begon men de Declaratie tot het invoeren van deze Schatting t'ontwerpen; 't geen een lange bezigheid vereischte, zo ter oorzaak van de verdeeling der Classen die men moest maaken,

1695. *January.* als om de redenen welken met tot overtuiging der Volkeren moeſt gebruiken. Eindelyk raakte ze klaar, en wierd afgekondigd en geregiſteerd in het Parlement den 21ſten. der Maand. 't Stuk is lang, doch al te gewichtig om den Leezer niet medegedeeld te worden; weshalven wy het hier van woord tot woord zullen laaten volgen.

Declaratie des Konings noopende d'opſtelling van het Hoofdgeld.

LOUIS, door Godts genade Koning van Vrankryk en Navarre, aan alle de geenen, die de Tegenwoordigen zullen zien, Saluit. Sedert dat de glorie van onzen Staat, en de voorſpoeden waar mede den Hemel onze Regeering heeft gezegend, de nyd van een gedeelte der Mogendheden van Europa tegens Ons verwekt, en hen zich onder malkander hebben doen verbinden, om Ons onrechtvaardiglyk den oorlog aan te doen; hebben Wy (doende d'oprechtheid onzer meeningen, en de voordeelen, welken Wy van jaar tot jaar behaald hebben, Ons altyd een aanſtaande Vrede verhoopen) getracht niet anders aan te wenden, om Ons in ſtaat te ſtellen van de poogingen der tegens Ons verbondene Mogendheden af te weeren, als de middelen die tot de minſte laſt onzer Onderzaaten mochten ſtrekken. Ten dien einde hebben Wy Renten gealieneerd, waar af Wy de betaaling geaſſigneerd hebben op onze gewoonlyke Inkomſten; en Ampten gecreëerd, waar af de Gazien op de Lyſten van onze Finantien ſtaan. En indien Wy naderhand genoodzaakt zyn geweeſt eenige andere middelen aan te wenden, welke meer tot laſt onzer Volkeren hebben geſtrekt; 't is alleenlyk geſchied door de noodzaakelykheid om Ons binnen een bepaalden tyd van de ſommen, tot het welweezen van onzen Staat vereiſcht, te verzekeren. Maar de hardnekkigheid onzer Vyanden, welke zich ongevoelig voor hunne verliezen toonen, en, verre van door d'elende der Volkeren getroffen te zyn, ook noch zelfs voordeel ſchynen te trekken uit de geneigdheid, die Wy voor de Vrede betuigen, Ons het vervolg van den Oorlog doende voorzien, en Ons verplichtende Ons daar toe te bereiden; hoopen Wy aan geheel Europa te toonen, dat de krachten van Vrankryk, als ze wel gemenageerd worden, onuitputtelyk zyn, en dat Wy verzekerde toevluchten hebben in het hert onzer Onderzaaten, en in den yver dien zy voor den dienſt van hunnen Koning, en de glorie van de Franſche Natie, hebben. In dit vertrouwen hebben Wy, om Ons in ſtaat te ſtellen van de koſten des Oorlogs zo lang te verduuren als de verblindheid onzer Vyanden hen zal aandryven tot de Vrede te weigeren, beſlooten een algemeen Hoofdgeld op te ſtellen, te betaalen, geduurende den tyd van

den

den Oorlog alleen, door alle onze Onderzaaten, zonder eenig onderſcheid, by Haardſteden of Huisgezinnen. En Wy hebben reden om dit middel des te zekerder en krachtiger te achten; dewyl d'yverigſten en verlichtſten onzer Onderzaaten der drie Orders, welke dezen Staat uitmaaken, onze reſolutie voorkomen ſchynen te hebben; en dat ook zelfs de Staaten van Languedocq zich volgens het gewoonlyk gebruik vergaderd bevindende, na de (a) vrywillige Gift van drie Millioenen, welke Wy van hen hebben verzocht, toegeſtaan, en voorzien te hebben in d'andere gewoonlyke laſten, welken den Oorlog merkelyk vermeerderd heeft, door een uitdrukkelyke Deliberatie hunner Vergadering van de Maand December laatſtleeden, voerende hunne voorzienigheden en de betuigingen van hunnen yver en hunne genegentheid boven alles 't geen Wy 'er af konden verwachten, Ops dezen Onderſtand voorgeſlagen, en de redenen, die ze mocten doen ſtellen boven alle d'andere extraordinaire middelen welken Wy in 't gevolg zouden mogen verzinnen, aangeweezen hebben. In der daad, dewyl zich dit Hoofdgeld in 't algemeen over altemaal uitſtrekt, zal het ieder Particulier weinig belaſten, en, gevoegd zynde by onze gewoonlyke Inkomſten, genoegſaame ſommen voortbrengen; waar af d'inzameling zonder koſten, en zonder korting of kwytſchelding geſchiedende, dezen Onderſtand veel ſpoediger, lichter, en krachtiger zal maaken. Wy gelooven ook zelfs, zo deze inzameling gelukt, gelyk wy reden hebben om te hoopen, dat ze Ons gelegentheid zal geeven om in 't toekomende d'extraordinaire middelen, tot de welken de dringendheid der tyden ons genoodzaakt heeft toevlucht te neemen, te konnen ontbeeren; beloovende op de trouw en het woord van een Koning, dat Wy dit algemeen Hoofdgeld drie maanden na het afkondigen van de Vrede zullen doen ophouden. OM DEZE OORZAAK, en andere inzichten ons hier toe beweegende, hebben Wy uit onze zekere kennis, volle macht, en Koninglyke autoriteit, door deze Tegenwoordigen, getekend met onze hand, gezegt en verklaard, zeggen en verklaaren, willen en begeeren, dat 'er, te rekenen van den eerſten dag dezer Maand, in de gantſche uitgeſtrektheid van ons Koningryk, Landen, en Heerſchappyen, behoorende onder onze gehoorzaamheid, zelfs ook in de Landen en Steden welken Wy ſedert de Verklaaring van den tegenwoordigen Oorlog veroverd hebben, een algemeen Hoofdgeld, by Haardſteden of Huisgezinnen, te betaalen van jaar tot jaar gedurende den tegenwoordigen Oorlog, (zonder dat het, drie maanden na dat God ons de Vrede gegeeven zal hebben, onder wat voorwending het ook zou mogen weezen, gecontinueerd of gevorderd zal konnen worden) ingevoerd, opgeſteld, en geheven werde: Dat 'er ten dien einde door d'Intendanten en Commiſſariſſen, aangeſteld in ieder der Generaliteiten, Provincien, Landen, en Heerſchappyen, door de Bewindslieden der Bisdommen en Gemeenſchappen, en door d'Edellieden,

1695. *January.*

(a) *Dit gratuit.*

1695. *January* den, welke gezamenerhand met de gemelde Intendanten te werk moeten gaan, volgens de tegenwoordige Declaratie, Rollen van Repartitie van het gezeide Hoofdgeld gemaakt werden, conform de Tarif, of het Reglement, gearresteerd in onzen Raad, behelzende de verdeeling van onze Onderzaten in twee-en-twintig Classen, welke onder het Tegenzegel der Tegenwoordigen gehegt zal worden. Wy willen, dat niemand onzer Onderzaaten, van wat qualiteit en conditie hy ook mogt wezen, Geestelyk, Seculier of Regulier, Edelman, Militair, of ander, van het gemelde Hoofdgeld bevryd zy, dingezondert onze schatbaare Onderzaaten, in de Tailles, of andere gewoonlyke Impositien, beneden de veertig Stuivers gequotiseerd, mitsgaders de Bedelorders, en die van de Gemeentens leeven, van de welken de Priesters der Parochien Lysten zullen geeven, door hen getekend en bevestigd, waar mede Wy hunne eer en conscientie belaaden. Wy zyn verzekerd, dat de Geestelyken zich des te gewilliger aan deze contributie zullen onderwerpen; dewyl, behalven dat het belang der Religie, en den yver dien zy altyd tot onzen dienst hebben doen blyken, hen daar toe verbinden, hunne professie hen belettende Ons in onze Legers te dienen, werwaarts de meesten door hunne geboorte geroepen zouden worden, zy in deze gelegentheid niet als door dit middel tot de verdeediging van den Staat, waar af zy het eerste Ligchaam maaken, konnen contribueeren. Maar dewyl de Generaale Vergadering der Geestelykheid van ons Koningryk dit Jaar gehouden moet worden; dat de getuigeniffen, welken Wy ten allen tyde van den yver dezes Ligchaams genooten hebben, Ons doen vermoeden, dat het zal vervolgen in 'er Ons teekenen af te geeven, met Onderstanden, geëvenaard na de noodwendigheden van den Staat, door een vrywillige Gift aan Ons toe te staan; en dat het niet billyk zou weezen, dat het zich ter zelve tyd belaaden vond met tot het Hoofdgeld te contribueeren: willen Wy, dat, wat het tegenwoordige belangt, de Geestelykheid, en de Leden die daar van afhangen, niet begreepen zullen wezen in d'Ordonnantie of het Reglement, in onzen Raad gearresteerd, noch in de Lysten opgesteld door d'Intendanten tot d'invordering van de Taxen des tegenwoordigen Jaars. Wy twyfelen ook niet, of den Adel van ons Koningryk, welke alle dagen haar leven in de waagschaal stelt, en zo edelmoedigly haar bloed tot onzen dienst, en de handhaaving van den Staat, uitstort, zal met de zelve geniegentheid een zo gering gedeelte van haare inkomsten, als het geen waar op de Tax der Edellieden geregeld zal weezen, opofferen. En dewyl het product van het gemelde Hoofdgeld verordend is om de kosten van den Oorlog gaande te houden, behooren Wy in staat te weezen om 'er Ons gedurende d'aanstaande Veldtocht af te be dienen: weshalven Wy willen en ordonneeren, dat een iegelyk zyne Tax in twee termynen, en egaale betaalingen, zal betaalen; d'eerste op den eersten dag van de Maand Maart,

en

in de tweede op den eersten dag van de Maand Juny daar aan volgende: Dat onze schatbaare Onderzaaten de gemelde Tax zullen betaalen in de handen van d'Ontfangers der Tailles van ieder Landdeeling, of van de Commissen door hen gestelt, welke vervolgens het product van hunnen ontfangst zullen overgeeven ieder aan den Ontfanger Generaal onzer Finantien van zyne Generaliteit; en de Burgers en Inwoonders der vrye en onschatbaare Steden, in de handen der Ontfangers van de gemeene Penningen der gemelde Steden, welke de zelven vervolgens zullen overgeeven aan d'Ontfangers Generaal der Finantien van de Generaliteit, en de gezeide Ontfangers Generaal aan den Bewaarder van onze Koninglyke Schatkamer: Dat in de Landen van Staaten de Lysten van het gemelde Hoofdgeld gemaakt en gearresteerd zullen worden door d'aangestelde Intendanten en Commissarissen, met kennis en ten overstaan van de gewoonlyke Gedeputeerden, of Bewindslieden der gemelde Staaten; en dat d'Inwoonders hunne Tax zullen betaalen in de handen der gewoonlyke Collecteurs en Ontfangers van de vrywillige Giften, Subsidien, Subventien, en andere Impositien in de gemelde Landen gebruikelyk, welke vervolgens de somme van hunnen ontfangst zullen overgeeven aan de Treforiers of Ontfangers Generaal der gezeide Staaten, en dezen wederaan den Bewaarder van onze Koninglyke Schatkamer: Dat de Lyst der Burgers en Inwoonders van onze goede Stad Parys gemaakt en gearresteerd zal worden door den Provoost der Kooplieden en de Schepenen der gemelde Stad; mitsgaders dat de penningen, spruitende uit de gezeide Impositien, betaald zullen werden aan d'Ontfangers, door hen daar toe gestelt, welke de zelven zullen overgeeven aan den Ontfanger Generaal der Stad, en deze aan den Bewaarder van onze Koninglyke Schatkamer: Dat de Lysten van het gemelde Hoofdgeld, te betaalen door de Geestelyken, Seculieren en Regulieren, gearresteerd zullen werden door d'aangestelde Intendanten en Commissarissen, met kennis en ten overstaan van den Bewindsman van ieder Bisdom, en de penningen, daar uit spruitende, betaald in de handen van den Ontfanger, gestelt door den Intendant of Commissaris, mitsgaders door den Bewindsman van ieder Bisdom, welke Ontfanger of Commis vervolgens het product van zynen ontfangst zal overgeeven in de handen van den Ontfanger Generaal der Finantien; en in de Landen van Staaten, in de handen van den Ontfanger of Treforier Generaal der gemelde Staaten, die de zelven zullen overgeeven aan den Bewaarder van onze Koninglyke Schatkamer: Dat de Lysten van het gemelde Hoofdgeld, te betaalen door d'Edellieden en Edelen, gearresteerd zullen worden door d'Intendanten en Commissarissen, met kennis en ten overstaan van een Edelman uit ieder Baljuwschap, die door Ons ten dien einde genoemd en verkooren zal werden, en de penningen, daar uit spruitende, betaald in de handen van den Ontfanger, gestelt door den Intendant of Commissaris, mits-

1694. January.

1695. *January.* genoemd, hunne Lyſten zullen konnen hervormen, en de Tanen in die van het toekomende Jaar vermeerderen of verminderen; en dat zy den ſtaat der gemelde vermeerderingen of verminderingen, door hen gemaakt, aan den Controlleur Generaal van onze Finantien zullen ſtuuren. En dewyl het tot het beſt van onzen dienſt, en de ruſt van onze Onderzaaten, is ſtrekkende, dat men alles, 't geen de invordering van het gemelde Hoofdgeld zou konnen verachteren, of den geenen, die het zelve moeten betaalen, koſten veroorzaaken, voorkome: Willen en ordonneeren Wy, dat alle de twiſtеryen, welke ter zaake der impoſitie en invordering zouden konnen ontſtaan, op de kortſte manier, en zonder koſten, door de gemelde Intendanten en Commiſſarißen geoordeeld zullen werden, en, ten opzichte van onze goede Stad Parys, door den Provooſt der Kooplieden en de Schepenen, waar aan Wy ten dien einde alle gerechtsoeffening, jurisdictie, en onderworſching toeëigenen, verbiedende de zelve aan alle onze andere Gerechtshoven en Rechters: Begeerende, dat het geen, 't welk door hen geordonneerd zal weeren, by proviſie ter uitvoering geſteld zal worden, behoudens het appel aan onzen Raad. Verklaarende wyders, dat Wy door deze Tegenwoordigen, en d'opſtelling van het gemelde Hoofdgeld, niet van meening zyn geweeſt, noch zyn, om de Privilegien, Prarogativen, en Rechten van eenige der Orders onzes Koningryks te verkorten; maar dat Wy in tegendeel de zelven ten allen tyde willen handhaaven en onderhouden. WY BEVEELEN derhalven aan onze beminde en getrouwe Raadsheeren, de lieden houdende ons Hof van 't Parlement, Rekenkamer, en Hof *des Aydes* te Parys, dat zy deze Tegenwoordigen zullen hebben te doen leezen, afkondigen, en regiſteeren, en den inhoud der zelven zorgvuldig en naauwkeurig, volgens hunne forme en teneur, doen onderhouden en ter uitvoering ſtellen, weerende en doende weeren alle beletſelen en verhinderingen daar tegen ſtrydende. Wy willen, dat aan de Copyen der Tegenwoordigen, gecollationeerd door een van onze beminde Raadsheeren en Secretariſſen, geloof gegeeven zal werden, even als aan het Origineel: WANT zodanig is ons welbehagen. Ten oirkonde van het welk hebben Wy ons Zegel aan de Tegenwoordigen doen hangen. GEGEEVEN te Verſailles, den achtienden dag van de Maand January, in het Jaar der Genade duizend zes honderd vyf-en-negentig. Getekend LOUIS; en laager, van wegen den Koning, PHELYPEAUX; en gezegeld met het groot Zegel van geel was.

Geregiſtreerd, aan den Procureur Generaal des Konings op zyn verzoek gehoord, om volgens hunne forme en inhoud geëxecuteerd te worden; en de Copyen, gecollationeerd, gezonden aan de Rechtbanken en Seneſchaalſchappen van het Reſſort, ten einde aldaar geleezen, gepubliceerd, en geregiſtreerd te worden. Geordonneerd aan de Subſtituten van den Procureur Gene-

Generaal des Konings de hand'er aan te houden, en 'er binnen den tyd van een maand aan het Hof kennis af te geeven, volgens het Arreſt van dezen dag. Te Parys, in 't Parlement, den een-en-twintigſten January 1695. 1695. January.

Getekend,

DU TILLET.

Ordonnantie of Reglement, behelzende de verdeeling der Claſſen, en de reguleering der Taxen van het algemeen Hoofdgeld, geordonneerd door de Declaratie des Konings van heden.

EERSTE CLASSE.

Twee duizend Ponden.

De Dolfyn.
Den Hertog van Orleans.
Den Hertog van Chartres.
Madame de Guiſe.
De Prins van Condé.
Den Hertog van Bourbon.
De Princeſſe Douairiere van Conty.
De Prins van Conty.
Den Hertog van Maine.
De Graaf van Thoulouſe.
De Hertogin van Verneuïl.
De Kancelier.
't Hooſd van den Koninglyken Raad der Finantien.
De Miniſters van Staat.
De Secretariſſen van Staat.
De Controlleurs Generaal der Finantien.
De Bewaarders van de Koninglyke Schatkamer.
De Treſoriers van d'Extraordinaire Krygslaſten.
De Treſoriers van de Marine.
De Hoofdpachters.

TWEDE CLASSE.

Vyftien honderd Ponden

De Prinſen.
De Hertogen.
De Maarſchalken van Vrankryk.
d'Officiers van de Kroon.
d'Eerſte Præſident des Parlements van Parys.
De Gouverneurs der Provincien.
De Raadsheeren in den Koninglyken Raad der Finantien.
d'Intendanten der Finantien.
De Treſoriers der Caſueele Inkomſten.

DARDE CLASSE.

Duizend Ponden.

De Ridders en Groote Officiers der Order van den Heiligen Geeſt.
De Lieutenants Generaal der Provincien.
De Vice-Admiraalen.

1695. *January.*

d'Eerſte Preſidenten der Opper-Hoven van Parys.
De Preſidenten *à Mortier* van Parys.
d'Eerſte Præſidenten van de Parlementen der Provincien.
De Secretariſſen van den Raad.
d'Ontfangers Generaal der Finantien.
De Treſoriers der Landen van Staaten.
De Treſoriers der Galeyen.
d'Ontfangers der Conſignatien van Parys.

VIERDE CLASSE.

Vyf honderd Ponden.

De Raadsheeren van Staat.
De Procureurs en Advocaaten Generaal des Parlements van Parys.
d'Opper-Griffier des Parlements van Parys.
De Præſidenten van de Rekenkamer, *Cour des Aydes*, en Grooten Raad van Parys.
De Provooſt van Parys.
De Lieutenant-Civil.
De Lieutenant van de Politie.
De Provooſt der Kooplieden.
De Capitein-Lieutenants van de Compagnien der Gendarmes en Lichte Paarden.
d'Ontfanger Generaal der Geeſtelykheid.
De Groote Audiencliers.
De Rolbewaarders.
De Controlleurs Generaal van de Groote Kancelary.
De Treſoriers van het Zegel.
De Treſoriers van d'Artillery.
De Commiſſariſſen der Reëele Saiſeeringen van Parys.

VYFDE CLASSE.

Vier honderd Ponden.

De Requeſtmeeſters, Titulairen en *Veterani*, mitsgaders de Raadsheeren van Eer des Parlements van Parys.
De Procureur Generaal der Rekenkamer van Parys.
De Procureurs en Advocaaten Generaal van den Grooten Raad en het Hof *des Aydes* van Parys, mitsgaders d'Opper-Griffiers.
d'Eerſte Præſidenten vande Rekenkamers en Hoven *des Aydes* der Provincien.
d'Intendanten van de Marine en de Provincien, die geen Requeſtmeeſters zyn.
De Gouverneurs der Frontierplaatſen.
De Griffiers en Minutbewaarders van den Raad.
d'Opper-Griffier der Rekenkamer van Parys.
De Treſoriers der Fortificatien.
De Treſoriers der Gebouwen.
De Treſoriers der Switſerſche Verbonden.
De Borgen der Pachten, gearreſteerd in den Raad.

ZESDE CLASSE.

Drie honderd Ponden.

De Lieutenants Generaal van des Konings Legers.
De Lieutenants Generaal van de Marine en Galeyen.
De Lieutenants Generaal van d'Artillery.

't Ko-

1695. January.

's Konings Stadhouders van de Provincien, gecasseerd tot Ampenaaren.
De Gouverneurs der Plaatsen binnen in het Ryk.
d'Onder-Lieutenants van de Compagnien der Gendarmes en Lichte Paarden.
d'Eerste Presidenten van d'Opper-Raaden der Provincien.
De Presidenten *à Mortier* van de Parlementen der Provincien.
De Presidenten der *Enquêtes* en Requesten des Parlements van Parys.
De Lieutenants, Particulier en Crimineel, en de Procureurs des Konings van het Châtelet van Parys.
De Tresoriers van het *Marc d'Or*.
De Hoofdpachters van de Posteryen.

ZEVENDE CLASSE.

Twee honderd en vyftig Ponden.

De Marquisen, Graaven, Burggraaven, en Baronnen.
De Provoost van het Eiland, de Lieutenant Crimineel van de Korte Tabbaard, en de Wachtmeester.
De Procureur des Konings, de Griffier en d'Ontfanger van het Stadhuis van Parys.
De Griffiers ter Griffie van de Groote Kamer des Parlements van Parys.
De Betaalders der Renten.
d'Ontfangers der *Tailles*.
d'Ontfangers der *Domaines*.
d'Ontfangers der Boetens; mitsgaders d'Ontfangers der Progessen en Vacatien; d'Ontfangers der Consignatien; en de Commissarissen der Recole Saisseringen van de Steden daar een Parlement, Rekenkamer, of Hof *des Aydes* is.
De Tresoriers der Bruggen en Dyken.
d'Ontfangers der Admiraliteiten.
De Controlleurs der Posteryen.
De Controlleurs der Switsersche Verbonden.
De Betaalders van de Salariissen der Opper-Hoven.
De Directeurs der Pachten.
De Kassiers der *Aydes* en *Gabelles*.
d'Onder-Pachters.

ACHTSTE CLASSE.

Twee honderd Ponden.

De Veldmaarschalken van des Konings Legers.
De Hoofden van Esquadres van de Schepen en Galeyen.
De Fouriers Generaal van des Konings Legers.
De Vaandrigs, Cornetten en *Guidons* van de Compagnien der Gendarmes en Lichte Paarden.
De Raadsheeren der Opper-Hoven van Parys.
De Groot-Bailjuwen van den Degen.
De Meesters der Rekenkamer van Parys.
d'Advocaat Generaal der Rekenkamer van Parys.
De Procureur Generaal der Requesten van het Stadhuis.
De Lieutenant Generaal van de Marmere Tafel.

1695. *January.*

De Groot-Meesters der Wateren en Bosschen.
De Secretarissen des Konings van de Groote Kancelary.
De Præsidenten en Tresoriers van Vrankryk van Parys.
De Griffiers der Presentatien en Affirmatien des Parlements van Parys.
d'Eerste Commisen der Secretarissen van Staat, van den Controlleur Generaal der Finantien, van de Koninglyke Schatkamer en de Casueele Revenuën.

NEGENDE CLASSE.

Honderd en vyftig Ponden.

De Brigadiers van des Konings Legers.
De Maarschalken Generaal van de Cavallery.
De Majoors Generaal der Infantery en Cavallery van des Konings Legers.
De Capiteinen van de Schepen en Galeyen des Konings.
De Meesters van de Rekenkamers der Provincien.
De Correcteurs en Auditeurs der Rekeningen van Parys.
De Raadsheeren, Ridders van Eer, Procureurs en Advocaaten Generaal van d'Opper-Hoven der Provincien.
De Griffiers der Extraordinaire Commissien.
De Commisen van de Controlle Generaal der Finantien.
De Controlleurs Generaal van de Marine en Galeyen.
De Controlleurs Generaal der Gabellen.
De Commisen der Secretarissen en Griffiers van den Raad.

TIENDE CLASSE.

Honderd en twintig Ponden.

De Colonels, Oversten van d'Infantery, Cavallery en Dragonders van des Konings Legers, en andere Officiers hebbende rang van Colonels.
's Konings Stedehouders van de Frontierplaatsen.
De Colonel der Archiers van de Stad Parys.
d'Edellieden Heeren van Parochien.
d'Advocaat Generaal der Requesten van 't Stadhuis.
De Schepenen en Raadsheeren van de Stad Parys.
De Notarissen en Secretarissen der Opper-Hoven van Parys.
De Deurwaarders van den Raad en de Groote Kancelary.
De Præsidenten, Tresoriers van Vrankryk, Advocaaten, Procureurs des Konings, en Griffiers van de Rechtbanken der Provincien.
d'Advocaaten des Konings van het Châtelet van Parys.
De Controlleurs van het *Marc d'Or.*
De Directeurs Generaal der Munten.
De Notarissen van het Châtelet van Parys.
De Bankiers-Expeditionarissen aan het Roomsche Hof.
De Bankiers en Agenten van de Wissel.

De

De Boekbewaarders en Controlleurs Generaal van de Reſten der Rekenkamer van Parys.

ELFDE CLASSE.

Honderd Ponden.

De Krygscommiſſariſſen.
De Commiſſariſſen van de Marine.
De Controlleurs Generaal van d'Ordinaire en Extraordinaire Oorlogslaſten.
De Correcteurs en Auditeurs van de Rekenkamers der Provincien.
De Lieutenants Generaal, Particulier en Criminecl, Procureurs des Konings, en Opper-Griffiers der Baljuw- en Seneſchaalſchappen, reſorteerende onder de Parlementen.
De Ridder van Eer, en de Raadsheeren in het Châtelet van Parys.
d'Opper-Schouten der Steden daar een Parlement, of ander Opper-Hof is.
De Secretariſſen des Konings van de Kleine Kancelaryen.
d'Ontfangers der Boetens, Procesrechten en Vacatien.
d'Ontfangers der Conſignatien, en de Commiſſariſſen der Reëele Saiſeeringen in de Steden daar een Kamer der Finantien of Preſidiaal is.
De Commiſen der Secretariſſen van Staat: en Controlleurs Generaal van de Finantien.
De Controlleurs van de Betaalders der Salariſſen van d'Opper-Hoven.
De Kooplieden, handelende in 't gros.

d'Eerſte Deurwaarders des Parlements, en andere Opper-Hoven van Parys. 1695. *January.*

TWAALFDE CLASSE.

Tachtig Ponden.

De Ridders van Eer, Advocaaten, Procureurs des Konings, en Opper-Griffiers van de Preſidiaalen der Provincien.
De Zegelaars, Kofferdraagers, en andere kleine Officiers van de Groote Kancelary.

DARTIENDE CLASSE.

Seſtig Ponden.

De Lieutenants des Konings en Majoors der Plaatſen.
d'Ingenieurs en Directeurs der Fortificatien.
De Præſidenten en Lieutenants Criminecl der Zouthuizen.
De Lieutenants Generaal van de Conneſtabelcry en d'Admiraliteiten.
De Schepenen, Procureurs des Konings, Griffiers, en Ontfangers der gemeene Penningen van de Steden daar een Parlement of anders Opper-Hof is.
d'Opperſchouten der Steden van de twede Rang.
De Munt-Rechters van Parys.
De Subſtituten van de Lieedendes Konings der Opper-Hoven van Parys.
De Controlleurs van de Betaalders der Salariſſen van d'Opper-Hoven.

1695. *January.*

De Subſtituiten der Procureurs des Konings van de Preſidiaalen.
De Doctooren, Chirurgyns, en Apothekers van de Steden der eerſte en twede Rang.
d'Advocaaten en Procureurs van het Châtelet van Parys.
De Controlleurs der Taxen van de koſten der Raaden, Parlementen, en andere Opper-Hoven.
De Controlleurs der Exploiten in de Steden daar een Parlement en andere Opper-Hoven zyn.
De Notariſſen van de Steden der twede Rang.
De Controlleurs van de Patrimoniaale Penningen en Octroyen der Steden van d'eerſte Rang.
De Roedraagende Deurwaarders te Paard van het Châtelet van Parys.
De Tienmannen van de Stad Parys.
d'Overluiden en Griffiers der Schryfkonſt van Parys.
De geſwoorene Bouwmeeſters.
De Hout- en Koolmeeters, mitsgaders de Makelaars, Eykers, Wynroeijers, en andere Bedienden der Politie en Havens.
De Barbiers en Paruikmaakers van de Steden der eerſte en twede Rang.
De Handwerkslieden der groote Steden houdende winkel en gebruikende Knechts.
Een gedeelte der Herbergiers van Parys.
Een gedeelte der Hoevenaars en Landbouwers.
Een gedeelte der Wyngaardeniers.

NEGENTIENDE CLAASSE.

Zes Ponden.

De Capiteinen en Majoors van d'Infantery.
d'Edellieden hebbende noch Leenen noch Kaſteelen.
De Regenten, Bedellen, en Boden der Univerſiteiten.
De Schepenen, Procureurs des Konings, Griffiers, en Ontfangers van de gemeene Penningen der kleine Steden.
d'Opper-Schouten der geſlootene Burgten.
d'Ontfangers der Conſignatien en Amenden, mitsgaders de Commiſſariſſen van de Recele Saiſeeringen der Koninglyke Rechtbanken.
De Notariſſen der kleine Steden.
De Controlleurs van de Patrimoniaale Penningen en Octroyen der Steden van de twede Rang.
De Deurwaarders-Audienciers der Preſidiaalen.
De Burgers der kleine Steden leevende van hunne inkomſten.
Een gedeelte der Herbergiers van Parys, en de geenen van de geſlootene Steden.
De Gaarkeukenhouders.
De Handwerkslieden van de Steden der twede Rang houdende winkel en gebruikende Knechts.
De Boden der kleine Steden en geſlootene Burgten.
De Poſtmeeſters.

TWIN-

TWINTIGSTE CLASSE.

Drie Ponden.

De Lieutenants, Onder-Lieutenants, en Vaandrigs van d'Artillery.
De Cornetten van de Cavallery en Dragonders.
d'Opper-Schryvers der Schepen en Galeyen.
De Fouriers van de Cavallery en Dragonders.
De Lieutenants en Exempten der Maarschalkschappen.
d'Artillery-Magazyn-Bewaarders.
De Gardes-Marine.
d'Archiers van het Stadhuis van Parys, van den Provoost des Eilandts, en van den Lieutenant der Korte Tabbaard.
De Rechters der Heeren-Rechtbanken.
d'Advocaaten en Procureurs der Presidiaalen, en andere Koninglyke Rechtbanken.
De Referendariffen der Presidiaalen, en andere Koninglyke Rechtbanken.
De Controlleurs der Taxen van de kosten der Presidiaalen, Bailjuwschappen, en andere Koninglyke Rechtbanken.
De Schepenen, Procureurs des Konings, Griffiers, en Ontfangers der gemeene Penningen van de kleine Steden en geslootene Burgten.
De Doctooren, Chirurgyns, en Apothekers van de kleine Steden en geslootene Burgten.
De Tresoriers-Collecteurs in Languedocq.
De Griffiers der Rollen, Tailles, en andere Impositien.
De Procureurs-Fiscaalen en Griffiers der Heeren-Rechtbanken.
De Deurwaarders, Procureurs, en Sergeanten der Koninglyke Rechtbanken.
d'Uitroepers van de Gilden en Wynen der Provincien.
De geswoorene Lywaatmeeters, en de Knecht van de Lywaat-Hal te Parys.
De Controlleurs der Pachten.
d'Overluiden en Griffiers van de Schryfkonst der Provincien.
De Water-en Boschmeeters.
De Notariissen en Practizyns der Burgten en Dorpen.
De Controlleurs van de Patrimoniaale Penningen en Octroyen der kleine Steden en geslootene Burgten.
De Substituiten van des Konings Procureurs, der Kleine Steden, en Gilden.
De Water-en Boschwachters.
De Proevers en Graveerders der Munten.
De Commissen der Munten.
De Wisselaars.
De Handwerkslieden der kleine Steden en geslootene Burgten houdende huis.
De Herbergiers en Waarden der geslootene Burgten.
De Molenaars, welker Huurceelen beneden de twee duizend ponden zyn.
Een gedeelte der Hoevenaars en Landbouwers.
Een gedeelte der Wyngaardeniers.

1695. *January.* als om de redenen welken met tot overtuiging der Volkeren moeſt gebruiken. Eindelyk raakte ze klaar, en wierd afgekondigd en geregiſteerd in het Parlement den 21ſten. der Maand. 't Stuk is lang, doch al te gewichtig om den Leezer niet medegedeeld te worden; weshalven wy het hier van woord tot woord zullen laaten volgen.

Declaratie des Konings noopende d'opſtelling van het Hoofdgeld.

LOUIS, door Godts genade Koning van Vrankryk en Navarre, aan alle de geenen, die de Tegenwoordigen zullen zien, Saluit. Sedert dat de glorie van onzen Staat, en de voorſpoeden waar mede den Hemel onze Regeering heeft gezegend, de nyd van een gedeelte der Mogendheden van Europa tegens Ons verwekt, en hen zich onder malkander hebben doen verbinden, om Ons onrechtvaardiglyk den oorlog aan te doen; hebben Wy (doende d'oprechtheid onzer meeningen, en de voordeelen, welken Wy van jaar tot jaar behaald hebben, Ons altyd een aanſtaande Vrede verhoopen) getracht niet anders aan te wenden, om Ons in ſtaat te ſtellen van de poogingen der tegens Ons verbondene Mogendheden af te weeren, als de middelen die tot de minſte laſt onzer Onderzaaten mochten ſtrekken. Ten dien einde hebben Wy Renten gealieneerd, waar af Wy de betaaling geaſſigneerd hebben op onze gewoonlyke Inkomſten; en Ampten gecreëerd, waar af de Gazien op de Lyſten van onze Finantien ſtaan. En indien Wy naderhand genoodzaakt zyn geweeſt eenige andere middelen aan te wenden, welke meer tot laſt onzer Volkeren hebben geſtrekt; 't is alleenlyk geſchied door de noodzaakelykheid om Ons binnen een bepaalden tyd van de ſommen, tot het welweezen van onzen Staat vereiſcht, te verzekeren. Maar de hardnekkigheid onzer Vyanden, welke zich ongevoelig voor hunne verliezen toonen, en, verre van door d'elende der Volkeren getroffen te zyn, ook noch zelfs voordeel ſchynen te trekken uit de geneigdheid, die Wy voor de Vrede betuigen, Ons het vervolg van den Oorlog doende voorzien, en Ons verplichtende Ons daar toe te bereiden; hoopen Wy aan geheel Europa te toonen, dat de krachten van Vrankryk, als ze wel gemenageerd worden, onuitputtelyk zyn, en dat Wy verzekerde toevluchten hebben in het hert onzer Onderzaaten, en in den yver dien zy voor den dienſt van hunnen Koning, en de glorie van de Franſche Natie, hebben. In dit vertrouwen hebben Wy, om Ons in ſtaat te ſtellen van de koſten des Oorlogs zo lang te verduuren als de verblindheid onzer Vyanden hen zal aandryven tot de Vrede te weigeren, beſlooten een algemeen Hoofdgeld op te ſtellen, te betaalen, geduurende den tyd van

den

den Oorlog alleen, door alle onze Onderzaaten, zonder eenig onderſcheid, by Haardſteden of Huisgezinnen. En Wy hebben reden om dit middel des te zekerder en krachtiger te achten; dewyl d'yverigſten en verlichtſten onzer Onderzaaten der drie Orders, welke dezen Staat uitmaaken, onze reſolutie voorkomen ſchynen te hebben; en dat ook zelfs de Staaten van Languedocq zich volgens het gewoonlyk gebruik vergaderd bevindende, na de (a) vrywillige Gift van drie Millioenen, welke Wy van hen hebben verzocht, toegeſtaan, en voorzien te hebben in d'andere gewoonlyke laſten, welken den Oorlog merkelyk vermeerderd heeft, door een uitdrukkelyke Deliberatie hunner Vergadering van de Maand December laatſtleeden, voerende hunne voorzienigheden en de betuigingen van hunnen yver en hunne genegentheid boven alles 't geen Wy 'er af konden verwachten, Ops dezen Onderſtand voorgeſlagen, en de redenen, die ze moeten doen ſtellen boven alle d'andere extraordinaire middelen welken Wy in 't gevolg zouden mogen verzinnen, aangeweezen hebben. In der daad, dewyl zich dit Hoofdgeld in 't algemeen over altemaal uitſtrekt, zal het ieder Particulier weinig belaſten, en, gevoegd zynde by onze gewoonlyke Inkomſten, genoegſaame ſommen voortbrengen; waar af d'inzameling zonder koſten, en zonder korting of kwytſchelding geſchiedende, dezen Onderſtand veel ſpoediger, lichter, en krachtiger zal maaken. Wy gelooven ook zelfs, zo deze inzameling gelukt, gelyk wy reden hebben om te hoopen, dat ze Ons gelegentheid zal geeven om in 't toekomende d'extraordinaire middelen, tot de welken de dringendheid der tyden ons genoodzaakt heeft toevlucht te neemen, te konnen ontbeeren; beloovende op de trouw en het woord van een Koning, dat Wy dit algemeen Hoofdgeld drie maanden na het afkondigen van de Vrede zullen doen ophouden. OM DEZE OORZAAK, en andere inzichten ons hier toe beweegende, hebben Wy uit onze zekere kennis, volle macht, en Koninglyke autoriteit, door deze Tegenwoordigen, getekend met onze hand, gezegt en verklaard, zeggen en verklaaren, willen en begeeren, dat 'er, te rekenen van den eerſten dag dezer Maand, in de gantſche uitgeſtrektheid van ons Koningryk, Landen, en Heerſchappyen, behoorende onder onze gehoorzaamheid, zelfs ook in de Landen en Steden welken Wy ſedert de Verklaaring van den tegenwoordigen Oorlog veroverd hebben, een algemeen Hoofdgeld, by Haardſteden of Huisgezinnen, te betaalen van jaar tot jaar geduurende den tegenwoordigen Oorlog, (zonder dat het, drie maanden na dat God ons de Vrede gegeeven zal hebben, onder wat voorwending het ook zou mogen weezen, gecontinueerd of gevorderd zal konnen worden) ingevoerd, opgeſteld, en geheven werde: Dat 'er ten dien einde door d'Intendanten en Commiſſariſſen, aangeſteld in ieder der Generaliteiten, Provincien, Landen, en Heerſchappyen, door de Bewindslieden der Bisdommen en Gemeenſchappen, en door d'Edellie-

1695. *January.*

(a) *Dit gratuit.*

1695. January den, welke gezamenerhand met de gemelde Intendanten te werk moeten gaan, volgens de tegenwoordige Declaratie, Rollen van Repartitie van het gezeide Hoofdgeld gemaakt werden, conform de Tarif, of het Reglement, gearresteerd in onzen Raad, behelzende de verdeeling van onze Onderzaten in twee-en-twintig Classen, welke onder het Tegenzegel der Tegenwoordigen gehegt zal worden. Wy willen, dat niemand onzer Onderzaaten, van wat qualiteit en conditie hy ook mogt wezen, Geestelyk, Seculier of Regulier, Edelman, Militair, of ander, van het gemelde Hoofdgeld bevryd zy, dingezondert onze schatbaare Onderzaaten, in de Tailles, of andere gewoonlyke Impositien, beneden de veertig Stuivers gequotiseerd, mitsgaders de Bedelorders, en die van de Gemeentens leeven, van de welken de Priesters der Parochien Lysten zullen geeven, door hen getekend en bevestigd; waar mede Wy hunne eer en conscientie belaaden. Wy zyn verzekerd, dat de Geestelyken zich des te gewilliger aan deze contributie zullen onderwerpen; dewyl, behalven dat het belang der Religie, en den yver dien zy altyd tot onzen dienst hebben doen blyken, hen daar toe verbinden, hunne professie hen belettende Ons in onze Legers te dienen, werwaarts de meesten door hunne geboorte geroepen zouden worden, zy in deze gelegentheid niet als door dit middel tot de verdeediging van den Staat, waar af zy het eerste Ligchaam maaken, konnen contribueeren. Maar dewyl de Generaale Vergadering der Geestelykheid van ons Koningryk dit Jaar gehouden moet worden; dat de getuigenissen, welken Wy ten allen tyde van den yver dezes Ligchaams genooten hebben, Ons doen vermoeden, dat het zal vervolgen in 'er Ons teekenen af te geeven, met Onderstanden, geëvenaard na de noodwendigheden van den Staat, door een vrywillige Gift aan Ons toe te staan; en dat het niet billyk zou weezen, dat het zich ter zelve tyd belaaden vond met tot het Hoofdgeld te contribueeren: willen Wy, dat, wat het tegenwoordige belangt, de Geestelykheid, en de Leden die daar van afhangen, niet begreepen zullen wezen in d'Ordonnantie of het Reglement, in onzen Raad gearresteerd, noch in de Lysten opgesteld door d'Intendanten tot d'invordering van de Taxen des tegenwoordigen Jaars. Wy twyfelen ook niet, of den Adel van ons Koningryk, welke alle dagen haar leven in de waagschaal stelt, en zo edelmoedigly haar bloed tot onzen dienst, en de handhaaving van den Staat, uitstort, zal met de zelve geniegentheid een zo gering gedeelte van haare inkomsten, als het geen waar op de Tax der Edellieden geregeld zal weezen, opofferen. En dewyl het product van het gemelde Hoofdgeld verordend is om de kosten van den Oorlog gaande te houden, behooren Wy in staat te weezen om 'es Ons gedurende d'aanstaande Veldtocht af te bedienen: weshalven Wy willen en ordonneeren, dat een iegelyk zyne Tax in twee termynen, en egaale betaalingen, zal betaalen; d'eerste op den eersten dag van de Maand Maart,

en

in de tweede op den eersten dag van de Maand Juny daar aan volgende: Dat onze schatbaare Onderzaaten de gemelde Tax zullen betaalen in de handen van d'Ontfangers der Tailles van ieder Landdeeling, of van de Commiſen door hen gestelt, welke vervolgens het product van hunnen ontfangst zullen overgeeven ieder aan den Ontfanger Generaal onzer Finantien van zyne Generaliteit; en de Burgers en Inwoonders der vrye en onschatbaare Steden, in de handen der Ontfangers van de gemeene Penningen der gemelde Steden, welke de zelven vervolgens zullen overgeeven aan d'Ontfangers Generaal der Finantien van de Generaliteit, en de gezeide Ontfangers Generaal aan den Bewaarder van onze Koninglyke Schatkamer: Dat in de Landen van Staaten de Lysten van het gemelde Hoofdgeld gemaakt en gearresteerd zullen worden door d'aangestelde Intendanten en Commissariſſen, met kennis en ten overstaan van de gewoonlyke Gedeputeerden, of Bewindslieden der gemelde Staaten; en dat d'Inwoonders hunne Tax zullen betaalen in de handen der gewoonlyke Collecteurs en Ontfangers van de vrywillige Giften, Subsidien, Subventien, en andere Impositien in de gemelde Landen gebruikelyk, welke vervolgens de somme van hunnen ontfangst zullen overgeeven aan de Treſoriers of Ontfangers Generaal der gezeide Staaten, en dezen wederaan den Bewaarder van onze Koninglyke Schatkamer: Dat de Lyst der Burgers en Inwoonders van onze goede Stad Parys gemaakt en gearresteerd zal worden door den Provoost der Kooplieden en de Schepenen der gemelde Stad; mitsgaders dat de penningen, spruitende uit de gezeide Impositien, betaald zullen werden aan d'Ontfangers, door hen daar toe gestelt, welke de zelven zullen overgeeven aan den Ontfanger Generaal der Stad, en deze aan den Bewaarder van onze Koninglyke Schatkamer: Dat de Lysten van het gemelde Hoofdgeld, te betaalen door de Geestelyken, Seculieren en Regulieren, gearresteerd zullen werden door d'aangestelde Intendanten en Commissariſſen, met kennis en ten overstaan van den Bewindsman van ieder Bisdom, en de penningen, daar uit spruitende, betaald in de handen van den Ontfanger, gestelt door den Intendant of Commissaris, mitsgaders door den Bewindsman van ieder Bisdom, welke Ontfanger of Commis vervolgens het product van zynen ontfangst zal overgeeven in de handen van den Ontfanger Generaal der Finantien; en in de Landen van Staaten, in de handen van den Ontfanger of Treſorier Generaal der gemelde Staaten, die de zelven zullen overgeeven aan den Bewaarder van onze Koninglyke Schatkamer: Dat de Lysten van het gemelde Hoofdgeld, te betaalen door d'Edellieden en Edelen, gearresteerd zullen worden door d'Intendanten en Commissariſſen, met kennis en ten overstaan van een Edelman uit ieder Baljuwschap, die door Ons ten dien einde genoemd en verkoozen zal werden, en de penningen, daar uit spruitende, betaald in de handen van den Ontfanger, gestelt door den Intendant of Commissaris, mits-

1694. January.

1695. *January.* genoemd, hunne Lyſten zullen konnen hervormen, en de Tanxen die van het toekomende Jaar vermeerderen of verminderen; en dat zy den ſtaat der gemelde vermeerderingen of verminderingen, door hen gemaakt, aan den Controlleur Generaal van onze Finantien zullen ſtuuren. En dewyl het tot het beſt van onzen dienſt, en de ruſt van onze Onderzaaten, is ſtrekkende, dat men alles, 't geen de invordering van het gemelde Hoofdgeld zou konnen verachteren, of den gunen, die het zelve moeten betaalen, koſten veroorzaaken, voorkome: Willen en ordonneeren Wy, dat alle de twiſtеryen, welke ter zaake der impoſitie en invordering zouden konnen ontſtaan, op de kortſte manier, en zonder koſten, door de gemelde Intendanten en Commiſſariſſen geoordeeld zullen werden, en, ten opzichte van onze goede Stad Parys, door den Provooſt der Kooplieden en de Schepenen, waar aan Wy ten dien einde alle gerechtsoeffening, jurisdictie, en onderzoeking toeëigenen, verbiedende de zelve aan alle onze andere Gerechtshoven en Rechters: Begeerende, dat het geen, 't welk door hen geordonneerd zal weezen, by proviſie ter uitvoering geſteld zal worden, behoudens het appel aan onzen Raad. Verklaarende wyders, dat Wy door deze Tegenwoordigen, en d'opſtelling van het gemelde Hoofdgeld, niet van meening zyn geweeſt, noch zyn, om de Privilegien, Prarogativen, en Rechten van eenige der Orders onzes Koningryks te verkorten; maar dat Wy in tegendeel de zelven ten allen tyde willen handhaaven en onderhouden. WY BEVEELEN derhalven aan onze beminde en getrouwe Raadsheeren, de lieden houdende ons Hof van 't Parlement, Rekenkamer, en Hof *des Aydes* te Parys, dat zy deze Tegenwoordigen zullen hebben te doen leezen, afkondigen, en regiſteeren, en den inhoud der zelven zorgvuldig en naauwkeurig, volgens hunne forme en teneur, doen onderhouden en ter uitvoering ſtellen, weerende en doende weeren alle beletſelen en verhinderingen daar tegen ſtrydende. Wy willen, dat aan de Copyen der Tegenwoordigen, gecollationeerd door een van onze beminde Raadsheeren en Secretariſſen, geloof gegeeven zal werden, even als aan het Origineel: WANT zodanig is ons welbehagen. Ten oirkonde van het welk hebben Wy ons Zegel aan de Tegenwoordigen doen hangen. GEGEEVEN te Verſailles, den achtienden dag van de Maand January, in het Jaar der Genade duizend zes honderd vyf-en-negentig. Getekend LOUIS; en laager, van wegen den Koning, PHELYPEAUX; en gezegeld met het groot Zegel van geel was.

Geregiſtreerd, aan den Procureur Generaal des Konings op zyn verzoek gehoord, om volgens hunne forme en inhoud geëxecuteerd te worden; en de Copyen, gecollationeerd, gezonden aan de Rechthanken en Seneſchaalſchappen van het Reſſort, ten einde aldaar gelezen, gepubliceerd, en geregiſtreerd te worden. Geordonneerd aan de Subſtituten van den Procureur

Gene-

Generaal des Konings de hand'er aan te houden, en 'er binnen den tyd van een maand aan het Hof kennis af te geeven, volgens het Arreſt van derzen dag. Te Parys, in 't Parlement, den een-en-twintigſten January 1695. 1695. January.

Getekend,

DU TILLET.

Ordonnantie of Reglement, behelzende de verdeeling der Claſſen, en de reguleering der Taxen van het algemeen Hoofdgeld, geordonneerd door de Declaratie des Konings van heden.

EERSTE CLASSE.

Twee duizend Ponden.

De Dolfyn.
Den Hertog van Orleans.
Den Hertog van Chartres.
Madame de Guiſe.
De Prins van Condé.
Den Hertog van Bourbon.
De Princeſſe Douairiere van Conty.
De Prins van Conty.
Den Hertog van Maine.
De Graaf van Thoulouſe.
De Hertogin van Verneuïl.
De Kancelier.
't Hooft van den Koninglyken Raad der Finantien.
De Miniſters van Staat.
De Secretariſſen van Staat.
De Controlleurs Generaal der Finantien.
De Bewaarders van de Koninglyke Schatkamer.
De Treſoriers van d'Extraordinaire Krygslaſten.
De Treſoriers van de Marine.
De Hoofdpachters.

TWEDE CLASSE.

Vyftien honderd Ponden

De Prinſen.
De Hertogen.
De Maarſchalken van Vrankryk.
d'Officiers van de Kroon.
d'Eerſte Præſident des Parlements van Parys.
De Gouverneurs der Provincien.
De Raadsheeren in den Koninglyken Raad der Finantien.
d'Intendanten der Finantien.
De Treſoriers der Caſueele Inkomſten.

DARDE CLASSE.

Duizend Ponden.

De Ridders en Groote Officiers der Order van den Heiligen Geeſt.
De Lieutenants Generaal der Provincien.
De Vice-Admiraalen.

1695. *January.* grootvader van dezen Monarch, ook Overgrootvader van de gemelde twee Maarſchalken geweeſt. Men meende, dat het Huis van Bouïllon, beſtaande den Koning William in den zelven graad, het eigenſte verlof zou verzoeken, te meer dewyl de Franſche Majeſteit, verre van 'er zich tegen te ſtellen, het zelve beleefdelyk vergunde: doch het ſchynt, dat het door eenige inzichten wederhouden wierd.

Voldoening aan den Ambaſſadeur van Venetien gegeeven (a) *Zie 5 Stuk, 2 Deel, pag. 293.*

Den Ambaſſadeur van Venetien kreeg nu een volkomene voldoening wegens den hoon, dien hy had geleeden, toen hy een (a) viſite aan den Hertog van Maine meende te gaan doen. De ſchuld wierd geworpen op Monſr. de Saintot, Introducteur der Ambaſſadeurs, die het antwoord, door den Hertog van Maine aan hem gegeeven, kwalyk verſtaan had, en 'er door den Koning over beſchrobt wierd: verklaarende zyne Majeſteit met eenen, dat de viſite als gedaan geacht moſt worden, doch dat het ondertuſſchen aan de vryheid van den Ambaſſadeur ſtond een tweede te doen, om den Koning te behaagen: in welken geval hy door een anderen Introducteur, als Monſr. de Saintot, die genoodzaakt was zyne excuſen aan hem te gaan doen, geintroduceerd zou worden.

Capittel der Orden van den H. Geeſt. gehouden.

Omtrent ter zelve tyd hield zyne Majeſteit Capittel der Orden van den H. Geeſt, en gaf 'er den Hälsband af aan de Hertogen van Bourgogne en Anjou, mitsgaders aan de Prinſen Alexander en Conſtantyn, Zoonen des Konings van Polen.

Dood des Hertogs van Luxemburg. (a) *Zie 5 Stuk, 2 Deel, pag. 295.*

Eindelyk: de dood van den (a) Maarſchalk de Beſſefonds wierd wel haaſt gevolgd door die van den beruchten Maarſchalk en Hertog van Luxemburg, wiens leven met zoo veele eerlyke en ſchandelyke gevallen voor zyne geheugenis vermengd was geweeſt; hebbende de Hollanders in 't byzonder reden om hem te vervloeken, ter oorzaak der wreedheden welken hy in den Jaare 1672. in de Dorpen Bodegrave en Swammerdam aanrechtte. Hy ſtierf aan een Pleuris op het Kaſteel van Verſailles, den 4den. der Maand, ter ouderdom van zeven-en-feſtig jaaren, zynde geboren in het Jaar 1628. na zyns Vaders dood. Hy heette François-Henry de Montmorency; voerde uit hoofde van zyn huwelyk met d'Erfdochter Catharine de Clermont-Talard den tytel van Hertog van Piney-Luxemburg, hebbende van te vooren dien van

Graaf

Graaf van Bouteville gevoerd; was wyders Pair en Maarſchalk van Vrankryk, Ridder van des Konings Orders, Gouverneur van Normandyen, Prins van Aigremont, Eerſte Baron en Eerſte Chriſten van Vrankryk, Graaf van Bouteville en Luce, Heer van Precy, Capitein, van des Konings Lyfwacht, en Generaal van zyner Majeſteits Wapenen; tot Hertog en Pair des Ryks verheven in het Jaar 1662. en tot Maarſchalk van Vrankryk, na de dood van den Maarſchalk de Turenne, den 30ſten. July 1675. Hy liet vier Zoonen na, waar af de eerſte en de darde Veldmaarſchalken waren, de twede een Abdy bezat, en de vierde den tytel van Ridder voerde; mitsgaders eene Dochter, getrouwd met den Graaf van Dunois. De groote dienſten, welken hy gedaan had, en noch kon doen, deeden hem aan het Hof uitſteekend betreuren. Sedert den Slag van Rocroy, dien hy by woonde, had hy den Prins van Condé overal gevolgd; weshalven men kon zeggen, dat 'er niet een Generaal was, die zo veele Actien had gezien, als hy. Gelyk hy in de tegenwoordige geſteldheid noch zeer noodzaakelyk was voor Vrankryk, liet de Koning geduurende zyne ziekte geſtadig na hem verneemen: en wanneer hy overleeden was, betuigde zyne Majeſteit opentlyk, dat hy geen grooter verlies kon lyden. Den Abt Fenelon bezorgde hem in 't begin zyner ziekte; en de Vader Bourdaloüe vervolgde tot aan de dood. Men zegt, dat, onder de redenen welken de gemelde Vader over zynen tegenwoordigen ſtaat met hem voerde, hy hem vraagde: *Is het niet waar, Mijn Heer, dat gy liever zoud willen geduurende uw leven een glas waters te meer aan een arm menſch gegeven, en niet zo veele Veldſlagen gewonnen te hebben?* en dat den Hertog betuigde van ja; geevende met zyn antwoord te kennen, dat alle de gevoelens van glorie verdwynen in dat onwederroepelyk oogenblik, 't geen het lot van alle de menſchen uitwyſt. Men ſprak zeer verſcheidentlyk van d'oorzaak zyner ziekte; en eenigen wilden 'er zo gunſtig niet af oordeelen, als d'anderen: want hebbende eenige dagen in onmatig braſſen, bekwaam om ook zelfs jonge en ſterke ligchaamen onder de voet te ſmyten, met eenige Heeren van het Hof toegebracht, beweerden zy, en niet buiten ſchyn van reden, datze aan geen andere oorzaak toegeſchreeven moeſt worden. 1695. *January.*

1695. *January.* De Hertogin van Mekelenburg, Zuster des Hertogs van Luxemburg, wierd insgelyks, maar eenige dagen na de dood van haaren Broeder, te weeten den 24sten der Maand, uit het getal der leevenden weggerukt, ter ouderdom van omtrent seventig jaaren. Zy heette Isabella-Angelica van Montmorency-Bouteville, en was voor d'eerste maal in den echt getreeden met Gaspard de Coligny, Marquis van Andelot, Lieutenant van des Konings Legers, en gedesigneerde Hertog van Châtillon. Hy was Zoon van den Maarschalk de Châtillon en Anna de Polignac; had de Gereformeerde Religie verlaaten in den Jaare 1643. stierf op 't Kasteel van Vincennes in den aanvang van het Jaar 1649. aan een musketschoot welke hy voor Charenton had gekreegen; en liet zyne Weduwe beswangerd van een Zoon, die Henry-Gaspard de Coligny, Hertog van Châtillon, geheeten wierd, en in de maand October des Jaars 1657. kwam te sterven. Isabella-Angelica trad ten twede maal in den echt in het Jaar 1663. met Christiaan-Lodewyk van Mekelenburg, Prins der Wenden, van wiens dood wy (a) elders gewag hebben gemaakt, en die geene kinderen naliet. De Hertoginne-Douairiere van Mekelenburg was, gelyk wy hier voor gezegt hebben, by de seventig jaaren oud, en had eehter haare Moeder noch in 't leven, welke zy erfgenaam had gemaakt: legateerende wyders aan den Graaf van Luce, tweden Zoon van den Maarschalk de Luxemburg, het Hertogdom van Châtillon, op voorwaarde dat hy 'er den naam af zou voeren, mitsgaders haar gantsche zilver Servies; aan den Maarschalk, haaren Broeder, (zynde haar Testament gemaakt eer hy kwam te sterven) het goud Servies, 't geen zy van den Abt Fouquet had gekreegen; aan den Hertog van Montmorency haar zilver-verguld Servies; en aan den Ridder de Soissons, voerende thans, niettegenstaande alle de wederstreevingen, den tytel van Prins van Neufchâtel, na een wyl tyds dien van Graaf van Dunois gevoerd te hebben, honderd duizend ponden.

Dood der Hertogin van Mekelenburg.

(a) *Zie 3 Stuk, 2 Deel, pag. 230.*

Abt Martinet gevangen gezet

Wy moeten voor het laatst hier noch byvoegen, dat den Abt Martinet door order des Konings in de gevangenis wierd gesmeeten, ter oorzaak dat hy d'onderstaande Vierling op den Impost, onlangs op het (b) Water en de Fonteinen gelegt, had gemaakt.

(b) *Zie 5 Stuk, 2 Deel, pag. 243.*

Amiis, le Conseil des Finances
Fait voir par son Edit nouveau, *Qu'on*

Qu'on a autant ſaigné la France,
Qu'on n'en peut tirer que de l'Eau.

1695. *January.*

't Geen men in 't Hollandſch aldus zou konnen uitdrukken.

De Raad, tot heffing van de Schattingen geſteld,
Komt door haar nieuw Edict aan ieder klaar t'ontdekken,
Dat Vrankryk nu zo zeer is uitgeput van geld,
Dat men 'er langer niet als Water uit kan trekken.

SPANJEN. Franſchen van voor Pieneda afgeſlagen.

HOEWEL de felle koude alle krygsoperatien geſtremd ſcheen te hebben, meenden de Franſchen echter een zeker Plaatsje, Pieneda genaamd, gelegen in Catalonien, t'overrompelen: maar d'Inwoonders ſtelden zich zo dapper te weer, dat ze met achterlaating van honderd en vyftig dooden, en het bekomen van ruim zo veel gekwetſten, moeſten afwyken.

Franſche Miquelets geſlagen.

Behalven deze neep, wierd ook noch een Party van vyf-en-tachtig Franſche Miquelets tuſſchen Oſtalrik en Gironne door omtrent een gelyk getaal van Spaanſche Miquelets geſlagen, zonder dat 'er een eenige af ontkwam; zynde over de dartig op de plaats van het gevecht geſneuveld, en d'overigen, waar onder een Capitein en een Lieutenant, altemaal gevangen genomen: na welke gelukkige uitvoering d'Overwinnaars al het Vee, 't geen onder Oſtalrik gevonden wierd, wegdreeven.

KLEEFS-LAND. Huwelyk des Keurvorſts van Beyeren met de Koninglyke Princes van Polen.

NA dat de Koninglyke Poolſche Princes, den (a) 8ſten December van Berlyn vertrokken, haare reis geduurende het overige der Maand had voortgezet, kwam zy eindelyk op den laatſten dag des Jaars te Wezel. De Keurvorſt van Beyeren was ter zelve tyd van Gelder na Burik getoogen, ten einde zyne Bruid te gaan ontfangen, welke hy gaarne incognito had gezien, indien hy den bevroozenen Ryn zonder een zo baanblykelyk gevaar, als 't geen men voor oogen zag, had konnen paſſeeren. Den eerſten dag des Jaars, zynde het weêr vry ſtilder, begaf zich zyne Keurvorſtelyke Doorluchtigheid, na het houden van het middagmaal, aan de gemelde Rivier, alwaar de Landdroſt van Spaan, benevens den Graaf de Pal, Kamerjonker van zyne Keurvorſtelyke Doorluchtigheid, met een Schipper van een Aak accordeerden om hen over te voeren; 't geen

(a) *Zie 5 Stuk, 2 Deel, pag. 239.*

1695. *January.* geſchied zynde, volgde daar op aanſtondts de Keurvorſt met noch drie van zyne Miniſters; wordende wyders met de Karos der Koninglyke Princes na Wezel gebracht, alwaar de Keurvorſt, na de zelve in het Keurvorſtelyk Huis, daar zy gelogeerd was, te hebben gaan begroeten, zich ten huize van den Oppercommiſſaris, den Heer Rahsfeld, vervoegde, verzeld door eenigen van zyne Kamerjonkers. Na de maaltyd gaf de Keurvorſt de viſite aan de Koninglyke Princes, en verkreeg van dezelve de bewilliging om den trouw des anderendaags avondts te doen voltrekken; waar op den Biſſchop van Plosko den 2^den^. January wierd aangezegt, dat hy zich tegen des avondts ten zeven uuren gereed zou houden om den trouw te celebreeren. 't Geſchiedde in een Binnenkamer, in de tegenwoordigheid van eenige weinige voornaame Perſoonen van het Gevolg der Princes, en de Heeren die met den Keurvorſt maaltyd hadden gehouden; zynde ondertuſſchen verſcheidene honderd menſchen in d'Antichambre. De Keurvorſtin was gekleed met een witte zyde tabbaard, met diamanten bezet; en de Keurvorſt met een koſtelyk kleed, met zilver en goud geſtikt. Na dat de plechtigheid voltrokken, en het Bruidsbed gezegend was, hield de Keurvorſtin in 't openbaar alleen maaltyd met den Kapellaan Witzerki, Mevrouw Saluski, en den Biſſchop van Plosko; en de Keurvorſt met de meergemelde Heeren opene tafel ten huize van den Oppercommiſſaris. 's Nachts ten elf uuren gaf de Keurvorſtelyke Doorluchtigheid nochmaals de viſite aan zyne Koninglyke Gemalin, en nam afſpraak met de zelve om des anderendaags op weg te ſlaan, ten einde de reis na Braband voort te zetten. 's Namiddags ten drie uuren, na dat de Poolſche Stoet oorlof had gekreegen, ging de reis voort; begeevende het doorluchtig Paar, benevens het gantſche Gezelſchap, zich onder het loſſen van 't kanon over den Ryn na Burik, vervolgens na Gelder, enz.

SPAANSCHE NEDERLANDEN

Intrede haarer Keurvorſtelyke Doorluchtigheden van Beyeren.

OP de tyding, welke men te Bruſſel bekwam, dat haare Keurvorſtelyke Doorluchtigheden des Zondags, na den middag, zynde de 9de. der Maand, tot Antwerpen waren gekomen, en Dingsdags morgens van daar derwaarts ſtonden te vertrekken, wierd aanſtondts order gegeeven aan vier honderd Paarden, om zich

zich op den weg van Mechelen te gaan posteeren. 't Keurvorstelyke Paar verliet dien ochtend Antwerpen; hield te Mechelen het middagmaal; arriveerde des avondts ten zeven uuren te Brussel; en trad af aan het Paleis, alwaar zich alle de Heeren tot het afleggen van de complimenten bevonden. Donderdags hielden haare Keurvorstelyke Doorluchtigheden middagmaal in 't openbaar. 's Avondts ten vyf uuren kwamen alle de Collegien, mitsgaders de Gedeputeerden der Staaten van Braband, en Corps den Keurvorst, en vervolgens de Keurvorstin, begroeten; waar na zich een menigte van Heeren en Dames in 't Paleis vervoegde, om hunne eerbiedigheid by de Keurvorstin af te leggen. Vrydags, na den middag, ging de Magistraat der Stad haare Keurvorstelyke Doorluchtigheden complimenteeren, en den Wyn, benevens een Geschenk van twaalf duizend Patakons, aanbieden; 't welk geschiedde door een Cavalcade van der Jesuyten Studenten, omtrent twee honderd sterk, op het heerlykst gekleed en uitgerust, en verbeeldende alle de Koningen van Polen en Keurvorsten van Beyeren, die ooit geregeerd hebben. Na hen volgde een groote Triumfwagen, waar op de Keurvorstin onder een prachtig gehemelt vertoond wierd, zynde omringd van ettelyke Maagden, welke de Deugden verbeeldden, en een aangenaam concert van muzyk maakten. Hier na kwam een trop Bacchanten te voet, heel misselyk gedost, die eenige aardige kuuren aanrechtten, en gevolgd wierden van het Voeder Wyns, 't geen op een Wagen lag, en beneden 't welk een ander Vat met Wyn was, daar een Bacchus op zat, en verscheidene straalen uit liepen. Haare Keurvorstelyke Doorluchtigheden zagen deze Cavalcade van eene der Balcons van het Paleis, en betuigden hun genoegen daar over. 's Avondts wierden openbaare vreugdetekenen in de Stad aangerecht, door Illuminatien, 't geluy der Klokken, de salvos der Soldaten en Burgery, enz. 1695. January.

VEREENIGDE PROVINCIEN.

Rouw over de dood der Koningin van Engeland aangenomen.

WEGENS de dood der Koningin van Engeland, zo smertelyk voor dezen Staat, wierd aanstondts door order haarer Groot-Mogenden in 's Gravenhaage de rouw aangenomen; en den 17den. begonden de klokken by die gelegentheid drie maal daags

1695. *January.* daags te luiden, 's morgens van zes uuren tot half acht, 's middags van elven tot half een, en 's avondts van half zes tot zeven uuren. Den 20sten. leverde de Secretaris des Afgezants van Engeland aan haare Hoog-Mogenden een (a) Brief van den Koning, zynen Meester, over; waar in hy hen bericht gaf wegens het overlyden dergemelde Vorstin. Hy maakte de zelve tyding ook bekend aan de uit heemsche Ministers: en den 24sten. begon het voorbeeld van den Haag, omtrent het geluy der klokken, in alle de Steden van Holland gevolgd te worden, ten teken der droefheid welke men over een zo groot verlies gevoelde.

(a) *Zie pag 58.*

Plakaat wegens den Honderdsten Penning afgekondigd.

Om de drukkende lasten van den Oorlog te helpen draagen, wierd nu weder uit order der Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland het onderstaande Plakaat afgekondigd.

Plakaat van tweemaal een reëelen Honderdsten Penning, gearresteerd den 21sten. January, 1695. Te betaalen, yder in twee termynen; namentlyk, de eene helft van den eersten Honderdsten Penning voor den 1ste. April toekomende; en de wederhelft voor den 1ste. Juny daar aan volgende; ende de helft van den tweeden Honderdsten Penning voor den 1ste. Augusty, ende de wederhelft voor den 1ste. October naastkomende.

DE Staaten van Holland ende West-Vriesland: Allen den genen, die dezen zullen zich ofte hooren lezen, Saluyt. *Doen te weten:* Dat Wy tot verval van de groote lasten, die by continuatie van den tegenwoordigen swaren Oorlog tot de noodige defensie van het Land gedragen moeten worden, goedgevonden hebben te consenteeren ende bewilligen, zo als Wy consenteeren ende bewilligen by dezen, in den ophef van tweemaal een Honderdsten Penning, te betalen van alle Obligatien, Los ende Lyfrente-brieven, looponde tot lasten van het gemeine Land, ofte van eenige publique Comptoiren binnen deze Provincie, mitsgaders tot lasten van Zyne Majesteit van Groot Brittannien, eenige Steden, Collegien, Heemraad-ofte Waterschappen, Dorpen, Societeiten, ofte eenigerhande andere Corpora of Gemeenschappen, geene uitgezonderd, wie de zelve ook zouden mogen zyn; en dat de waardye van de voorsz. Lyfrente-brieven, indistinctelyk op een ofte meer Lyven, genomen of gerekent zal werden na advenant van tien ten honderd, van 't geene ter zaake van de voorsz. Lyfrenten jaarlyks moet werden betaald, dat is, dat eene gulden jaarlykse Lyfrenten, ten aanzien van yder der voorsz.

Hon-

Honderdſte Penningen, gehouden zal werden in Capitaal waardig te wezen tien guldens. 1695. January.

Dat de zelve Honderdſte Penningen ingelyks zullen werden gegeeven van de Actien in de Ooſt-ende Weſt-Indiſche Compagnien; de zelve Actien in de voorſz. Ooſt-Indiſche Compagnie gereeckend in Capitaal ter ſomme van vier honderd guldens, yder honderd guldens oud Capitaal; en in de Weſt-Indiſche Compagnie ter waarde van ſeſtig guldens.

Dat voorts de voorſz. Honderdſte Penningen mede zullen moeten werden geheven van alle Huizen in de Provincie van Holland ende Weſt-Vrieſland; niet alleen ten aanzien van die Huizen, welker veertienjarige vrydom albereids is geëxpireert, en daar van dienvolgende de Verpondingen effectivelyk betaald werden; maar ook ten laſten van die Huizen, welker veertienjarige vrydom noch niet is geëxpireert, en daar van dienvolgende alsnoch geene Verpondingen betaald werden; als mede ten laſten van oud Huizen, welke jegenwoordig op de Quohieren van de Verpondinge noch niet zyn beleent: ende dat mitsdien van de zelve Huizen door de Magiſtraten van de reſpective Steden ende Dorpen een Quohier gemaakt zal moeten werden, met expreſſie, tot wat prys de zelve, haars oordeels, in de Verpondingen behoorden geſteld te werden, om daar van naar advenant van dien, en op den voet hier naar gemeld, de voorſz. Honderdſte Penningen geheven te werden.

Dat ingelyks de voorſz. Honderdſte Penningen zullen werden geheven van alle Heerlykheden, Landen, Tienden, Viſcheryen, ende andere in de Verpondinge gequotiſeerde of contribueerende Goederen; niet alleen ten aanzien van de zelve Heerlykheden, Landen, Tienden, Viſcheryen, ende andere in de Verpondinge gequotiſeerde of contribueerende Goederen; maar ook van die geene, welke door ſpeciale Octroyen daar van mogen zyn geëximeert; mitsgaders van alle afgezaande Landen, en andere die voor alsnoch met de voorſz. Verpondingen niet zouden mogen wezen belaſt.

Ende dat mede door de reſpective Schouten ende Gerechten van de Dorpen daar van een Quohier zal moeten werden gemaakt, met expreſſie tot wat prys de zelve, haars oordeels, in de Verpondinge behoorden geſteld te werden, om daar van mede de voorſz. Honderdſte Penningen geheven te werden.

Dat Wy voorts goedgevonden hebben, dat de Heeren Onze Gecommitteerde Raden in de reſpective Quartieren zullen werden gelaſt en geauthoriſeert, zoo als de zelve gelaſt en geauthoriſeert werden mits dezen, om te zorgen, dat de voorſz. Lyſten effective geformeert en overgeſonden, mitsgaders de voorſz. Honderdſte Penningen dien conform ingenoteert, en ten Comptoire Generaal overgebracht werden, ende by gebreeke van dien daar toe zoodanige ordres ſtellen, als de zelve

1695. January

ve tot nakominge van onze goede meininge des aangaande bevinden zullen te behooren.

Dat, nademaal de begrootinge van de waarde der voorſz. Huizen en Landen van groote difficultéit en onkoſten is, derhalven om voor te komen de moeijelykheden die daar uit zouden komen te ontſtaan, yder van de voorſz Honderdſte Penningen zal werden gerekent te importeeren een heele Verpondinge, waar op de voorſz Huizen en Landen zyn gequotiſeert; en dat mits dien iemand de voorſz. heele Verpondinge betaalt hebbende, verſtaan zal werden daar mede een van de voorſz. Honderdſte Penningen te hebben betaalt.

Dat van de betalinge van beide de voorſz. Honderdſte Penningen van de voorſz. Obligatien, Rente-brieven, Lyf-penſioenen, Actien in de Ooſt- en Weſt-Indiſche Compagnien, Huizen, Heerlykheden, Landen, Tienden, Viſſcheryen, en andere in de Verpondinge contribueerende Goederen, vry ende exemt zullen zyn die gene, welke aan zyne Majeſteit van Groot Brittannien, of eenige Deſcendenten van den Heere Prince Willem van Naſſau, hoogl. memorie, zouden mogen competeeren; ende van de betalinge van den voorſz. tweeden Honderdſten Penning, die aan de Ordre der Heeren van de Ridderſchap en Edelen dezer Landen, de reſpective Steden, de Eccleſiaſtique of Kerkelyke Comptoiren of Kerken, en de reſpective publyque Godshuizen zullen toebehooren.

Dat wyders alle de genen, die jegenwoordig in de Quohieren van den Twee-honderdſten Penning zyn gequotiſeert, zoo wel ten opzichte van hare Middelen als Tractementen ende Ampten, zullen moeten betalen beide de voorſz. Honderdſte Penningen; met dien verſtande, dat alle die genen, dewelke zullen konnen bewyzen, dat zy ter zake van de Obligatien, Actien, Huizen, Landen, en andere in de Verpondinge contribueerende Goederen, hier voren geroert, zoo veel, ofte meerder in yder der voorſz. Honderdſte Penningen betalen, dan 't gunt waar op zy ten reſpecte van hare Middelen in het voorſz Quohier zyn gequotiſeert, daar mede zullen mogen volſtaan, en bevryd en geëximeert zyn van de voorſz perſoneele Quotiſatien harer voorſchreve Middelen: behoudelyk, dat de Recepiſſen van de betalingen der voorſz. Honderdſte Penningen van de voorſz. Obligatien, Actien, Huizen, Landen, en andere in de Verpondinge contribueerende Goederen, zullen moeten wezen geſlagen op de Namen van die genen, welke hare perſoneele Quotiſatie daar mede zullen willen verrekenen; en dat de Recepiſſen van de voorſz. betalingen op opene, ofte andere vreemde Namen geſlagen, op de voorſz. perſoneele Quotiſatien geen afſlag zullen ſtrekken; ende dat die genen, die niet zullen konnen betonen zo veel in yder van de voorſz. Honderdſte Penningen, ter zaake van de voorſz. Obligatien, Actien, Huizen, ende Landen te hebben betaalt, als 't gunt waar op zy in het voorſz. Quohier zyn gequotiſeert, komt te be-

lopen,

lopen, zullen moeten betalen dat gene, daar op zy in het voorſz. Quohier, ten reſpecte van hare Middelen, zyn geſteld, voor zo veel het zelve meerder komt te bedragen, dan het gunt de voorſz. Gequotiſeerden, ten aanzien van hare Obligatien, Actien, Huizen, en Landen komen te contribueeren, ende daar en boven noch het gunt waar op zy ten aanzien van hare Ampten zyn gequotiſeert, mits kortende aan de quotiſatie, t'haren laſte vande voorſz. Ampten gedaan, dat gene, dat zy over de Verpondinge, daar mede de voorſz. Ampten ſpecialyk zyn gechargeert, betaald zouden mogen hebben, en anders niet; ende dat die genen, de welke ter zaake van de voorſz. hare Obligatien, Actien, Huizen en Landen, meerder zouden moeten betalen, als komt te monteeren 't gunt waar op zy in 't voorſz. Quohier zyn getaxeerd, niet zullen mogen volſtaan met de quotiſatie van het voorſz. Quohier te voldoen, maar effectivelyk zullen moeten opbrengen de voorſz. Honderdſte Penningen van de voorſz. Obligatien, Actien, Huizen en Landen. 1695. January.

Ende dat alle de genen, die zullen willen aanwyzen, dat zy de voorſz. perſonele Quotiſatie hebben voldaan, met het betalen van de Actien in de Oost-indiſche West-indiſche Compagnien, ofte Obligatien ten laſten van 't gemeene Land, meer hoogh gedachte Zyne Majeſteit, eenige Steden, Collegien, Hoetmaat of Waterſchappen, Dorpen, Societeiten, ofte eenigerhande Corpora of Gemeenſchappen lopende, met Eede ſolemneel, of ten regarde van de Mennogezinden, met ware Woorden in plaats van Eede, die nochtans van 't zelve effect als een corporeelen Eed zullen worden gehouden, zullen moeten verklaren, dat de voorſz. Actien en Obligatien haar, en niemand anders, waarlyk en met der daad zyn toebehorende, ende dat zy openlyk en ter goeder trouwe de zelve Actien ofte Obligatien hebben geacquireert, en namentlyk mede dat zy de voorſz. acquiſitie niet hebben gedaan, om daar door haar zelven van de perſoneele Quotiſatie te eximeeren.

Dat den voorſz. Eed generalyk en voor al zonder exceptie van iemand gepreſteert en afgeleid zal moeten werden, ende dat daar van door niemand zal mogen werden gedifpenſeert.

Ende voor zo veel eenige van dezelve Actien of Obligatien, eenige Perſonen in gemeenſchap ofte compagnie toebehoorende, zoude mogen aangaan, dat alsdan de voorſz. Actien ofte Obligatien aan de voorſz. Compagnie gezamentlyk afflag zal ſtrekken op de Quotiſatie, daar mede zy perſonelyk aangeſlagen zyn.

Ende dat de genen, die bevonden zouden mogen werden dezen aangaande een valſche en onwaarachtige verklaringe te hebben gedaan, niet alleen zullen incurreeren de ſtraffe van infamie ende meineedigheid, maar daar en boven zo veel uit hare Middelen komen te verbeuren, als komen te monteeren de Actien ofte Obligatien, met de welken

1695. *January.* zy zich alzo valſchelyk ofte onwaarachtiglyk zouden mogen hebben beholpen.

Dat beide de voorſz. Honderdſte Penningen zullen werden betaald yder in twee termynen; namentlyk, de eene helft van den voorſz. eerſten Honderdſten Penning voor den *eerſten April* toekomende, ende de wederhelft voor den *eerſten Juny* daar aan volgende; ende de helft van den voorſz. tweeden Honderdſten Penning voor den *eerſten Auguſti*, ende de wederhelft voor den *eerſten October* naaſtkomende: met dien verſtande nochtans, dat het aan de Betaalders van beide de voorſz. Honderdſte Penningen zal vry ſtaan, beide de termynen van yder der voorſz Honderdſte Penningen, mitsgaders ook beide de voorſz. Honderdſte Penningen te gelyk te voldoen; en dat de Ontfangers ofte Collecteurs gehouden zullen wezen beide de termynen van yder der voorſz. Honderdſte Penningen, mitsgaders ook beide de voorſz. Honderdſte Penningen te gelyk te ontfangen; en dat de genen, die den voorſz. eerſten Honderdſten Penning van haare Huizen, Heerlykheden, Landen, Thienden, Viſſcheryen, ende andere in de Verpondinge contribueerende Goederen, de eene helft voor den voorſz. *eerſten April*, ende de wederhelft voor den voorſz. *eerſten Juny*, ofte wel beide de helften, ende zulks het geheel voor den voorſz. *eerſten April* komen te voldoen, van yder termyn ofte helft, ofte wel van 't geheel, zo dat voor den voorſz. *eerſten April* betaald werd, zullen korten een præmie van vier ten honderd; en dat de genen, die van den voorſz. tweeden Honderdſten Penning van hare Huizen, Heerlykheden, Landen, Thienden, en andere inde Verponding contribueerende Goederen, de eene helft voor den voorſz. *eerſten Auguſti*, ende de wederhelfte voor den voorſz. *eerſten October* naaſtkomende zullen komen te betalen, zullen korten een præmie van zes ten honderd; ende dat de genen, die beide de voorſz. Honderdſte Penningen in het geheel ende te gelyk voor den gemelden *eerſten April* zullen komen te betalen, tot een præmie zullen korten, boven de voorſz. præmie van vier ten honderd wegens den voorſz. eerſten Honderdſten Penning, ende van zes ten honderd wegens den voorſz. tweeden Honderdſten Penning, noch een præmie van een ten honderd van 't beloop van beide de voorſz. Honderdſte Penningen; behoudelyk, dat die præmien niet zullen werden genoten, dan by de genen, die de voorgaande reëele Honderdſte en Tweehonderdſte Penningen van de zelve Goederen effectivelyk zullen hebbben betaald.

Dat geene Ontfangers of Rentmeeſters, hoedanig de zelve zouden mogen wezen, eenige Renten ofte Intereſſen, die na de publicatie dezes zullen verſchynen, zullen mogen betalen aan de Houders van de voorſz. Obligatien Los-ende Lyfrente-Brieven, den voorſz. eerſten Honderdſten Penning ſubject, ten zy dat alvoorens den zelven Honderdſten Penning daar van zullen hebben afgehouden.

Dat

Dat de genen, die de voorſz. Honderdſte Penningen, voor zo veel de perſoneele Quotiſatie aangaat, zullen komen te betalen of liquideeren, namentlyk, den voorſz. eerſten Honderdſten Penning voor den *vyftienden July*, ende den voorſz. tweeden Honderdſten Penning voor den *vyftienden November* toekomende, daar en boven tot een præmie zullen genieten twee ten honderd; ende dat de genen, die beide de voorſz. Honderdſte Penningen, voor zo veel de perſoneele Quotiſatie belangt, zullen komen te betalen ofte te liquideeren voor den voorſz. *vyftienden July*, in plaats van de voorſz. præmie van twee ten honderd, zullen genieten een præmie van drie ten honderd van yder der voorſz. Honderdſte Penningen, zo van 't gene met behoorlyke Recepiſſen verreckend, als in Gelde zal werden betaalt, ter concurrentie namentlyk van de perſoneele Quotiſatie, ende verders nochte anders niet: welke præmien de Ontfangers vande voorſz. Honderdſte Penningen gehouden zullen wezen aan de genen, die hare perſoneele Quotiſatien zullen liquideeren, te laten korten in minderinge van het gene de zelve op de voorſz. perſoneele Quotiſatien zullen betalen; ofte anderſints hare perſoneele Quotiſatie met Recepiſſen liquideerende, ende de voorſz. præmien in 't geheel ofte deel niet konnende laten korten, de zelve in baren Gelde te betalen: behoudens; dat de voorſz. præmien van twee ten honderd, ofte drie ten honderd, mede niet zullen werden genoten, dan by de genen, die zullen konnen bewyzen de voorgaande Honderdſte ende Tweehonderdſte Penningen, voor zo veel de perſoneele Quotiſatie belangt, het zy by liquidatie ofte in Gelde, of ten dele by liquidatie ende ten deele in Gelde, voldaan te hebben: Dat de Ontfangers ofte Collecteurs vande voorſz. reëele Honderdſte Penningen gehouden zullen wezen aan de genen, die zulks begeeren zullen, te geven Duplicaten vande Recepiſſen ofte Quitantien van hare gedane betalingen, des dat met de origineele Recepiſſen, ende niet met de Duplicaten, zal moeten werden geliquideerd, ende dat op het gene den Betaalder vande voorſz. Honderdſte Penningen onder zich zal behouden, zal moeten werden geſteld het woord *Verreekend.*

1695. *January.*

Dat Burgemeeſteren ende Regeerders vande reſpective Steden, mitsgaders Schouten ende Gerechten vande Dorpen, zullen bezorgen, dat de Penningen, die op de voorſz. Honderdſte Penningen, onder beneficie van de voorſz. præmien, zullen werden betaalt, van tyd tot tyd, na advenant die ontfangen werden, zullen werden gebracht ten Comptoire van den Ontfanger Generaal, ende de laatſte Penningen uiterlyk acht dagen na de expiratie van de reſpective termynen, ofte dat by gebreke van dien de voorſz. præmien niet zullen werden goedgedaan, ofte in reekeninge gevalideerd; ende dat dien onverminderd, gemelde Burgemeeſteren ende Regeerders vande Steden, mitsgaders Schouten ende Gerechten van de Dorpen, of de Ontfangers ende Collecteurs, dien den ontfang ofte collecte vande voorſz. Honderdſte Penningen zal wezen aanbevolen, voor de ontfangene Penningen zullen werden geëxecuteerd.

1695. *January.* Dat de genen, die in gebreke zouden mogen blyven den voorſz. eerſten Honderdſten Penning van de voorſz. Goederen, Ampten en Tractementen voor den voorſz. 1ſten. April en 1ſten. Juny, mitsgaders den voorſz. tweeden Honderdſten Penning voor den voorſz. 1ſten. Auguſti, en 1ſten. October reſpective, in voegen als hier vooren breder is gemeld, te voldoen, ofte de voorſz. perſoneele Quotiſatie voor den voorſz. 15den. July, en 15den. November reſpective te liquideeren ofte te betalen, daar over paratelyk zullen werden geëxecuteerd; ende dat dienonverminderd de voorſz. Honderdſte Penningen van de Obligatien, Rentebrieven, Lyfpenſioenen Actien in de Ooſt-ende Weſt-Indiſche Compagnien, mitsgaders van de Tractementen ende Ampten, door de reſpective Ontfangers, Rentmeeſters, Boekhouders en andere, die de Renten ende Intereſſen, Lyfpenſioenen, Uitgiſten ende Tractementen zullen betaalen, ingehouden, ende aan den Lande betaalt en verantwoord zullen moeten werden.

Dat aan de Eigenaars van de voorſz. Huizen, Heerlykheden, Landen, Tienden, Viſcheryen, ende andere inde Verpondinge contribueerende Goederen, betaalende wegens den voorſz. eerſten termyn van beide de voorſz. reſpective Honderdſte Penningen een halve Verpondinge van de voorſz. Goederen, de zelve halve Verpondinge voor twee ten darden van een geheele Verpondinge zal werden gevalideerd, tot verminderinge van hare perſoneele Quotiſatie, als by exempel, dat iemand over de voorſz. halve Verpondinge betaalt hebbende drie guldens, die betalinge tot verminderinge van zyne perſoneele Quotiſatie, wegens yder vande voorſz. reſpective eerſte termynen, zal valideeren tegens vier guldens, ende zo naar advenant; ende dat de betalinge van de halve Verpondinge over de voorſz. reſpective tweede termynen van beide de voorſz. Honderdſte Penningen niet anders ofte meerder tot verminderinge van de voorſz. Quotiſatie zal ſtrekken, als de zelve halve Verpondinge zal komen te bedragen, behoudelyk dat het geene by liquidatie vande reſpective eerſte termynen, vermits by de zelve een halve Verpondinge voor twee derden van de heele Verpondinge werd gereekend, zoude mogen komen over te ſchieten, niet zal mogen valideeren inde liquidatie vande reſpective tweede termynen van den voorſz. Honderdſten Penning, in de welke de halve Verpondinge niet verder komt te ſtrekken als de zelve komt te bedragen.

Dat de doleantien, ter zaake van de voorſz. Honderdſte Penningen te doen, zullen werden gedaan op den voet ende maniere als laatſt is ter neder geſteld.

Ende op dat niemand hier van ignorantie zoude konnen pretendeeren, zo begeeren Wy, dat dezen alomme gepubliceert ende geaffigeert zal werden daar zulks behoort, en te geſchieden gebruykelyk is.

Ge-

Gedaan in den Hage, onder 't Kleine Zegel van den Lande, den een-en-twintigſten January 1695. 1695. *January.*

Onderſtond,

Ter Ordonnantie van de Staaten.

Was geteekend,

SIMON van BEAUMONT.

Van de zelve dagtekening was ook het onderſtaande Plakaat, mitsgaders de daar achter volgende Waarſchouwing.

PLAKAAT.

DE *Staaten van Holland ende Weſt-Vrieſland.* Allen den geenen, die deezen zullen zien ofte hooren leezen, *Salut*; *Doen te weten*: Dat Wy in achtinge genomen hebbende, dat, of wel by Onzen Plakate van den drie-en-twintigſten September zeſtien honderd vier-en-negentig een vaſten tyd is beraamd tot het betalen ende liquideeren van de voor dees geconſenteerde Honderdſte en Tweehonderdſte Penningen, tot den eerſten Honderdſten Penning, geconſenteert den zeſtienden January, zeſtien honderd vier-en-negentig, echter veele obſtaculen, zo ten reguarde van het Winter-ſayſoen, als anderſints, zyn voorgekomen, waaromme de voorſz. betalingen en liquidatien niet wel op de gezette tyd zullen konnen werden gedaan, na voorgaande deliberatie goedgevonden hebben, by wege van renovatie ende alteratie van het voorſz. Plakaat, te ordonneeren ende ſtatueeren, zo als Wy ordonneeren ende ſtatueeren mits deezen, dat alle de geenen, die van de Regeeringe deezer Provincie, vande ordre der Heeren vande Ridderſchap ende Edelen, mitsgaders vande reſpective Steden zyn ofte dependeeren, ofte eenige Ampten, Officien ofte Bedieningen binnen dezelve Provincie bekleeden, ende die in het Middel van den Tweehonderdſten Penning zyn gequotiſeert, den eerſten Honderdſten Penning, geconſenteerd den zeſtienden January 1694. mitsgaders de Honderdſte en Tweehonderdſte Penningen, die daar bevoorens zyn ingewilligt geweeſt, zo wel reëele als perſoneele, zullen moeten voldoen *voor den eerſten Maart* toekomende, ende dat zy voor den *eerſten April* daar aan volgende niet alleen de voorſz. Honderdſte ende Tweehonderdſte Penningen voldaan, maar ook daar over geliquideert zullen moeten hebben, voor zo veel die reëelyk zyn geconſenteert, in voegen dat de geenen, die van de Regeeringe als vooren zouden zyn of dependeeren, ofte eenige Ampten, Officien of Bedieningen bekleeden,

1695. *January.* uit de voorſz Regeeringe, ende van de voorſz. bekleedinge der voorſz. Ampten, Officien ofte Bedieningen geweerd ende gehouden zullen worden, indien bevonden zoude mogen werden, dat zy de voorſz. Honderdſte ende Tweehonderſte Penningen, die Wy als vooren hebben geconſenteert, niet effectivelyk ende in waarheid voor den voorſz. *eerſten Maart* toekomende zouden mogen hebben betaalt, ende voor den voorſz. *eerſten April* mede toekomende niet zouden mogen hebben geliquideert; alles ter tyd ende wylen toe dat zy dezelve Honderdſte ende Tweehonderdſte Penningen betaalt, ende daar over geliquideert zullen hebben.

Dat voorts alle ende een yegelyk, geene uitgezonderd, die over de voorſz. Honderdſte ende Tweehonderdſte Penningen op haare Perſoneele Quotiſatie eenige liquidatie hebben te doen, ende dezelve liquidatie niet zullen hebben gedaan *voor den eerſten May toekomende, naar den voorſz. eerſten May in geen afflag zullen mogen brengen* het gunt zy ter zaake vande voorſz. Honderdſte ende Tweehonderdſte Penningen zouden mogen hebben betaalt, ofte noch zouden mogen betaalen, ende vervolgens zo wel over de voorſz. reële als perſoneele Quotiſatie zullen werden gexecuteert; behoudelyk, dat de geenen, die vande Regeeringe als vooren dependeeren, ofte eenige Ampten, Officien ofte Bedieningen bekleeden, ende eenige Renten, ofte Intereſſen loopende hebben tot laſte der reſpective Comptoiren vande Domeynen in Voorne, mitsgaders in Kennemerland ende Weſt-Vriefland, als mede van de Exploicten van den Hove, ende voor den voorſz. *eerſten Maart* van hare voorſz. Renten ende Intereſſen niet mochten wezen voldaan, ook ten opzichte van de Honderdſte en Tweehonderdſte Penningen van de zelve Renten en Intereſſen niet zullen vervallen inde pœne, hier vooren tegens de wanbetalinge van de zelve Honderdſte en Tweehonderdſte Penningen geſtatueert.

Dat mede allen den geenen, het zy Regenten, Officianten of anderen, niemand uitgezonderd, die eenige verſcheene Renten ofte Intereſſen tot laſte van de voorſz. Comptoiren te eiſſchen hebben, ende voor den tyd, hier vooren tot het doen van de voorſz. liquidatie in yders reguard reſpectivelyk vaſt geſteld, daar van niet zouden mogen wezen voldaan, de voorſz. Honderdſte ende Tweehonderdſte Penningen in hare te doene Liquidatien op de reſpective Conſenten zullen valideeren ende afflag ſtrekken op haare Perſoneele Quotiſatie, mits alleen op yder Conſent, in plaats van een Recepiſſe, aan de Ontfangers van den Tweehonderdſten Penning, voor de expiratie van den voorſz. tyd, tot het doen van de voorſz. Liquidatie gearreſteerd, overbrengende een Acte ofte Verklaringe van de Rentmeeſters der voorſz Comptoiren, inhoudende de begrootinge van de Honderdſte ende Tweehonderdſte Penningen reſpective van de voorſz. Renten ende Intereſſen, die den zelven tot laſte van de voorſz. Comptoiren zyn competeerende, welke Acten ofte Verklaringen de voornoem-

noemde Rentmeesters aan de geenen, die de voorsz. Renten ende Intereſſen toekomen, buiten koſten van de geenen die de zelven zullen requireeren, ende zonder eenig Zegel van den Lande opgedrukt te hebben, gehouden zullen wezen te extradeeren. Ende ten einde deze Onze goede meininge ende intentie exactelyk achtervolgt ende naargekomen werde: Laſten ende beveelen Wy by dezen aan alle Ontfangers ofte Collecteurs van de voorsz. Honderdſte ende Tweehonderdſte Penningen, binnen den tyd van acht dagen na de expiratie van yder van de voorsz. reſpectie termynen, of geprefigeerde dagen, aan Ons over te zenden een Lyſte van alle de geenen, zo Regenten als andere, die voor de voorsz. reſpective termynen de voorsz. Honderdſte en Tweehonderdſte Penningen, invoegen als vooren, niet zullen hebben betaalt of geliquideert, op peene dat by faute van dien de voornoemde Ontfangers ofte Collecteurs, die nalatig zouden mogen blyven de voorsz. Lyſten t'elkens binnen de acht dagen na de expiratie van yder der voorsz. Termynen aan Ons over te zenden, voor de reſtanten vande voorsz. Honderdſte en Tweehonderdſte Penningen, even als of die dezelven hadden ontfangen, aanſpraakelyk zullen zyn, ende daar over ook effectivelyk werden geëxecuteert. Ende op dat niemand hier van ignorantie en zoude konnen pretendeeren, zo begeeren Wy, dat dezen alomme gepubliceert ende geaffigeert zal werden daar het behoort, en te geſchieden gebruykelyk is. Gedaan in den Hage, onder het Kleine Zegel van den Lande, den 21ſten. January, 1695. 1695. January.

Onderſtond,

Ter Ordonnantie van de Staaten.

Was geteekent,

SIMON van BEAUMONT.

WAARSCHOUWINGE.

DE *Staaten van Holland ende Weſt-Vriesland*, Allen den geenen, die dezen zullen zien, ofte hooren leezen, Saluyt. *Doen te weten*, Dat Wy, omme goede redenen, ende naar voorgaande deliberatie, by wegen van renovatie ende alteratie van onze voorgaande Waarſchouwinge van den 23ſten. September 1694, goedgevonden ende verſtaan hebben, zoo als Wy goedvinden ende verſtaan by dezen, dat die geenen, welke eenige vaſte Goederen, Rente-brieven, Obligatien, Actien, ofte andere Effecten, ſubject de reëele Honderdſte ofte Tweehonderdſte Penningen, hier bevoorens geconſenteert, tot den eerſten Honderdſten Penning van den

1695. *January.* den zeſtienden January 1694 incluis, zyn hebbende, dewelke by de conſenten, op de voorſz. Honderdſte ofte Twechonderdſte Penningen gedragen, vry geſtelt ende geëximeert mochten zyn, zullen moeten bezorgen, dat zy aan de Magiſtraten van de Steden ende Dorpen, daar onder de onroerende Goederen gelegen zyn, mitsgaders aan de Ontfangers van de Gemeene Middelen, ofte andere Rentmeeſters, tot laſte van welker Comptoiren eenige Obligatien, Los- ofte Lyfrenten zyn loopende, voor den eerſten April toekomende zullen moeten eyhibeeren zodanige Beſcheiden, als dienen konnen om te bewyzen, dat de voorſz. Goederen, Obligatien, Los- ende Lyfrente-Brieven, Actien ofte andere Effecten, toebehooren aan de geenen die van de voorſz. Honderdſte ende Tweehonderdſte Penningen vry ende exempt zyn; op pœne dat de geenen, die zulks niet zouden mogen hebben gedaan voor den eerſten May daar aan volgende, van de voorſz. vrydom ende exemptie zullen zyn ende blyven verſteecken. Ende op dat niemand hier van ignorantie zoude konnen pretendeeren, begeeren Wy, dat dezen alomme gepubliceert ende geaffigeert zal worden daar het behoort, ende te geſchieden gebruikelyk is Gedaan in den Hage, onder het kleine Zegel van den Lande, den een-en-twintigſten January 1695.

Onder ſtond,

Ter Ordonnantie van de Staaten.

Geteekent,

SIMON van BEAUMONT.

Weinige dagen daar na wierd ook het volgende Plakaat tegens de Landloopers, Heidenen, Bedelaars, enz. afgekondigd.

PLAKAAT.

DE *Staaten van Holland ende Weſt-Vrieſland.* Allen den geenen, die dezen zullen zien ofte hooren leezen, Saluyt; *Doen te weten*: Dat Wy in ervaringe gekomen zyn, dat, onaangezien Onze voorgaande Plakaten, mitsgaders de ſware pœnen ende ſtraffen daar by geſtatueert, veele Landloopers, Vagabonden ende Bedelaars, onder den naam van Heidenen, Egiptenaren ofte anderſints, zich verſtouten van andere Quartieren herwaarts aan te komen in deze Provincie, voornamentlyk ten platten Lande, ende aldaar in zeer grooten getale by den anderen vergaderen, ende van de eene Plaatſe naar de andere, troups-

troupsgewyze, paſſeeren, ende onderwegen, ofte daar zy blyven leggen, veel moetwilligheden, dieveryen, ende publyk geweld bedryven, ende dat zy dikmaals, met Schiet-ofte Zyd-geweer gewapent zynde, den Huisluiden allerhande overlaſt doen, haar dreigen te zullen Brand ſlichten, ende den zelven op die wyze Geld, Eeten, Drinken, ende andere zaaken afdwingen, waar tegens ten hoogſten noodig wezende dat ten ſpoedigſten werde voorzien, ZOO IST: Dat Wy goedgevonden hebben te ordonneeren ende ſtatueeren, zo als Wy ordonneeren ende ſtatueeren by dezen, dat alle zodanige Landloopers, Vagabonden ende Bedelaars, Mans ofte Vrouwen, die van andere Quartieren hier te Lande zyn gekomen, het zy onder den naam van Heidenen, Egiptenaren, ofte onder eenigen anderen naam ofte voorgeven, aanſtondts zullen vertrekken uit deze Provincie: interdiceeren voorts aan alle zodanige Landloopers, Vagabonden ende Bedelaars, het zy onder den naam van Heidenen, Egiptenaren ofte anderſints, hier te Lande te komen, ofte, aldaar gekomen zynde, te verblyven, voel min troupsgewyze met den anderen te marcheeren, ofte eenige overlaſt, dieverye, ofte moetwilligheid te plegen, op pœne dat de geenen, die voor de eerſtemaal zullen werden geapprehendeerd, openbaarlyk zullen werden gegeeſſeld, voor de tweedemaal gegeeſſeld ende gebrandmerkt, ende voor de derdemaal met de dood geſtraft; gelyk ook met de dood zullen werden geſtraft die geenen, de welke, ſchoon de eerſtemaal geapprehendeerd zynde, eenige overlaſt ofte geweld zouden mogen hebben bedreven. 1695. January.

Ende op dat deeze Onze goede meininge te beter moge werden achtervolgt ende naargekomen, laſten ende beveelen Wy mits deezen alle onze Hoofd-Officieren, mitsgaders Onze Land-Droſten, zodanige Landloopers, Vagabonden, ende Bedelaars op te vatten, ende die haar als voren by den anderen voegen, teſtooren, ſepareeren, ende zo veel doenlyk te apprehendeeren; ende voor zo veel de voorſz. Land-Droſten aangaat, die aanſtondts over te leveren aan den Officier van het Diſtrict, waar onder zy die zullen hebben geapprehendeerd; en in gevalle de voorſz. Officieren ende Land-Droſten, vermits de meenigvuldigheid ofte reſiſtentie, eenige meerder aſſiſtentie van nooden mochten hebben, dat zy in zulken gevalle de Klok van de naaſte Plaatſe zullen vermogen te doen luiden, om een competent getal van Menſchen by den anderen te doen komen, ende met aſſiſtentie van de zelven de voorſz. ſtooringe, ſeparatie, ende apprehenſie te doen: ende zo wanneer de voorſz. Vagabonden, Landloopers ende Bedelaars, eenige reſiſtentie ofte geweld quamen te doen, authoriſeeren Wy de voorſz. Officieren, Land-Droſten, ende alle die haar zullen aſſiſteeren, zodanige reſiſtentie ende geweld met de Wapenen, die zy zouden mogen hebben, ende zulks met geweld te mogen afkeeren; ende voor zo veel zy zulks doende, iemand van de zelven kwamen

1695. January. te kwetſen, ofte zelfs te dooden, zullen zy daar voor in geenen deele aanſpraakelyk ofte calangabel zyn; ende zullen de voorſz. Officieren de voorſz. Landloopers, Vagabonden ende Bedelaars, aanſtondts te rechte ſtellen, ende de Rechters gehouden wezen de zelven naar rigeur van dezen Plakate te ſtraffen, ende doen ſtraffen, zonder eenige de minſte conniventie ofte diſſimulatie.

Laſten voorts de voorſz. Onze Land-Droſten, hare Manſchap, waar op zy geſteld zyn, tot afweeringe van de voorſz. Vagabonden, Landlopers ende Bedelaars, altyd complect ende in gereedheid te houden, ende tot het opvatten van de zelven de noodige reizen ende viſites ten platten Lande te doen: ende zullen ook Onze Gecommitteerde Raden daar over altyd een waakend ooge laten gaan, ende de voorſz. Land-Droſten, volgens hare Inſtructie, in haar devoir houden.

Ende op dat de Officieren dezen tegenwoordigen Plakate met te meerder yver ende vigilantie mogen executeeren, ende doen executeeren, vinden Wy goed, dat de Raden ende Meeſters van de Reekeningen van haarer Edele Groot-Mog: Domainen de noodige koſten, die zy met wettige Documenten zullen bewyzen in het apprehendeeren van de voorſz. Landloopers, Vagabonden, ende Bedelaars te hebben moeten ſupporteeren, benevens de overleeveringe van de Vonniſſen ofte Sententien tegens de Geapprehendeerden in reekeninge te laten valideeren.

Ende ten einde niemand hier van ignorantie pretendeere, begeeren Wy, dat dezen Onzen Plakate alomme gepubliceert, ende geaffigeert zal werden daar het behoort, ende in gelyke gelegentheden te geſchieden gebruikelyk is. Gedaan in den Hage, onder het Kleine Zegel van den Lande, den zes-en-twintigſten January 1695.

Onderſtond,

Ter Ordonnantie van de Staaten.

Was geteekent,

SIMON van BRAUMONT.

FEBRUARY.

ITALIEN. Geſchil tuſſchen het Roomſche en Poolſche Hof beſlecht.

't HOF van Romen en dat van Polen lagen ſedert langen tyd over hoop, ter zaake van zekere Abdyen op de welken de Koning van Polen het *Jus Patronatus* pretendeerde te hebben, en

en waar toe hy by gevolg ook wilde noemen; 't geen hem door den Heiligen Stoel wierd betwist. Deze disputen hadden onder de drie laatste Pausschappen geduurd, even als de geenen van Vrankryk over het werk der Bisschoppen en de Regalien: maar de tegenwoordige Paus, welke die beslecht had, wilde ook de glorie hebben van dezen te beslechten; 't geen tot genoegen van beide de Partyen geschiedde. Ondertusschen, indien men oordeelde volgens de voorwaarden van het verdrag, scheen de Koning van Polen geen genoegsaame reden te hebben om voldaan te weezen. Wel is waar, dat men toestond, dat hy tot d'Abdyen, op de welken hy het *Jus Patronatus* pretendeerde te hebben, zou noemen; maar het was op conditie: 1. Dat d'inkomsten, die hy daar af zou trekken, tot den oorlog tegens den Turk gebruikt zouden worden: 2. Dat d'andere Abdyen des Koningryks van Polen door den Heiligen Stoel begeeven zouden werden: En eindelyk, dat zyne Poolsche Majesteit de party van den Apostolischen Nuncius en den Bisschop van Vilna tegens den Edelen Saphia, Generaal der Littausche Troupen, welker geschillen insgelyks langen tyd geduurd hadden, zou omhelzen. d'Oorspronk van de zelven was deze. De Generaal Saphia had eenigen zyner Benden op de landen des Bisschops van Vilna in garnisoen gelegt; 't geen door dien Prelaat zo euvel wierd genomen, dat hy den Veldheer in den ban deed. 't Is waar, de Kardinaal Radziowski, Primaat des Ryks, en geboren Nuncius in Polen, gaf hem naderhand hier over wel d'absolutie: doch d'oneenigheden tusschen deze twee Personagien wierden echter daarom niet beslecht; vertoonden zich noch even zeer ontsteken, als in den beginne; verdeelden het gantsche Koningryk van Polen; en waren de voornaamste oorzaak van het slecht gevolg der algemeene Ryksdagen. 1695. *February*

Ontwerp wegens d'oprechting des Bisdoms van Passaw tot een Aertsbisdom.

Men had al over een tyd gesproken wegens het Bisdom van Passaw in Duitschland tot een Aertsbisdom op te rechten, en het by gevolg aan het Aertsbisdom van Saltsburg, daar het onder behoorde, t'ontrekken. Doch gelyk dit niet en kon geschieden, als met de bewilliging van den Heiligen Vader, wierd de zaak aan het Roomsche Hof bepleit; om van de welke eenige kennis te bekomen, zullen wy hier laaten invloeijen het volgende

1695.
February

Stuk van een Brief, geſchreeven te Romen den 26ſten. February 1695. noopende het geſchil hangende voor den Heiligen Stoel tuſſchen den Aertsbiſſchop van Saltsburg en den Biſſchop van Paſſaw.

WAt belangt de zaak van Saltsburg en Paſſaw: 't geen ik 'er af hebkonnen ontdekken is, dat dit Hof veel minder geneigd is om de Kerk van Paſſaw tot een Aertsbisdom te verheffen, als om haare exemtie te vergunnen; daar men echter noch ſwaarigheden genoeg in zal vinden.

Noopende de verheffing van Paſſaw tot een Hoofdkerk: behalven de Canonyke redenen, welke zyn, dat de Heilige Stoel diergelyke zaaken als zeer ſwaar aanmerkt, is hier noch de conſideratie van zo veele Stenden des Ryks, die 'er zich opentlyk tegenſtellen, voornamentlyk ter oorzaak der voorzitting, welke men in dat geval aan den nieuwen Aertsbiſſchop boven d'andere Biſſchoppen verſchuldigd zou weezen, zelfs ook op de Ryksdagen en in d'andere Vergaderingen des Ryks; waar in, gelyk al de wereld weet, het gebruik is, dat d'Aertsbiſſchoppen d'eerſte plaats op de Geeſtelyke Bank bekleeden, en daar na de Biſſchoppen, volgens den rang hunner Waardigheden, en d'andere mindere Prelaaten die de qualiteit van Vorſten hebben, uitgezonderd alleen de Groot-Meeſter der Duitſche Order, welke pretendeert zyne zitting immediaatelyk na d'Aertsbiſſchoppen des Ryks te hebben.

En gelyk het Roomſche Hof zeer groote inzichten heeft om d'eene Party niet meer afkeerig te maaken als d'andere, en niet veelen te onvriend te maaken met een alleen te believen; en dat ten anderen de Paus uit zyne eigene beweeging gaarne, zo veel als 't immers mogelyk is, wil vermyden een geheel Ligchaam van verſcheidene Stenden des Ryks, waar het ook in zou mogen weezen, ja ook zelfs al raakte het de voordeelen van het Pauſelyk gezag, te beleedigen: moet men verwachten, dat men zeer groote ſwaarigheden tegens d'oprechting der Kerk van Paſſaw tot een Aertsbisdom zal vinden; gelyk men 'er vond ten tyde van Innocentius den IIIden. tot aan Clemens den VIden. dat 's te zeggen, geduurende meer als een eeuw, om deze zelve Waardigheid voor de Kerk van Praag te verkrygen, tot nadeel der Hoofdkerk van Ments, om de redenen bygebracht door Raynaldus in de dartiende Eeuw; mitsgaders ten tyde van Karel den Vden. Koning van Vrankryk, tot aan de Regeering van wylen den Koning Louis

den

den XIIIden. om van Parys een Aertsbisdom te maaken, en het aan de Hoofdkerk van Sens t'onttrekken; en ook noch ſedert het Jaar 1053. tot omtrent het eind der elfde Eeuw, om een Hoofdkerk in Deenmarken te veſtigen, met uitſluiting van het oude recht der Aertsbiſſchoplyke Kerk van Hamburg. 1695. *February*

't Is van deze, en andere diergelyke, exempelen dat zich de Biſſchoppen des Ryks bedienen, en waar uit zy dit gevolg trekken, dat men nooit ondernomen heeft nieuwe Hoofdkerken op te rechten, als als in een der drie volgende gevallen. Eerſtelyk, als den Aertsbiſſchop, tot wiens nadeel deze oprechting geſchiedde, zodanig een ſtraf had verdiend. Ten anderen, wanneer alle de geenen, die 'er belang by hadden, hunne bewilliging daar toe gaven. En ten darden, als het klaar en kennelyk was, dat de nutheid en noodzaakelykheid der Kerk deze oprechting vereiſchte.

En als al zelfs de Biſſchop van Paſſaw, om de Stenden des Ryks niet te verbitteren, aanbood geene verandering in zyne zitting te maaken, en den zelven rang te houden dien hy tot hier toe in de Vergaderingen des Ryks bekleed heeft; gelooft men echter niet, dat dit expedient aangenomen zou worden, 't zy door de Stenden des Ryks, (vermits zy ook noch niet en zouden konnen beſluiten tot de voorrang aan dien Prelaat in d'andere Vergaderingen te geeven) 't zy door het Roomſche Hof, 't geen zulks zou aanmerken als een ſoort van monſtreusheid in de Geeſtelyke Hierarchie; waar voor de Nazaaten des Biſſchops van Paſſaw hem waarſchynlyk niet al te groote dank zouden weeten: en mogelyk ook zelfs dat, willende zich in dit punt aan zynen afſtand of verklaaring niet houden, zy t'eeniger tyd toevlucht tot den Heiligen Stoel, of zyne Keizerlyke Majeſteit, zouden konnen neemen, om in zodanig een wanorder te voorzien; gelyk men pretendeert dat het ten tyde van Leo den VIIIſten. aan den Patriarch van Aquiléa gebeurde, welke uit kracht van zyn Patriachſchaps tytel ondernam zich een rang boven een groot getal van Biſſchoppen en Aertsbiſſchoppen, die tot daar toe voor hem gegaan hadden, te doen geeven; daar deze Prelaaten zich ſedert in het eerſte Concilie van Lyon met zulk een geweld tegenſtelden, dat ze zelfs zynen Patriarchelyken Troon ter aarde ſmeeten.

Zy belooven zich ook, dat men zich in deze gelegentheid niet en zal konnen konnen bedienen van het geen, 't welk Paulus de IV. in den Jaare 1562. deed, wanneer hy Kamerik van de Provincie van Rheims ontleedde, en het tot een Aertsbisdom oprechtte, niettegenſtaande de wakkere tegenſtelling des Aertsbiſſchops van Rheims, zynde toenmaals de Kardinaal van Lotharingen: want de beroerten, die 'er in het Jaar 1567. op den Ryksdag van Augsburg wegens de voorzitting van den nieuwen Aertsbiſſchop ontſtonden, betoonen in tegendeel, dat dit exempel beter door de Tegenpartyders des Biſſchops van

1695. *February* Paſſaw te berde gebracht zou konnen worden, op dat men zich niet voor een diergelyke belemmering bloot ſtelle; behalven het onderſcheid van den tyd, en d'andere omſtandigheden die 'er in deze twee gevallen voorkomen, dewyl d'oprechting van Kamerik toenmaals noodzaakelyk was, ten einde aan zo veele Bisdommen, nieuwelyks in de Nederlanden opgerecht, een Aertsbiſſchop te geeven; in plaats dat men in het tegenwoordig geval aanwyſt, dat 'er de zelve noodzaakelykheid niet en is, aynde alles, 't geen men zich met het verzoecken der oprechting van Paſſaw tot een Aertsbisdom voorſtelt, de gemelde Kerk t'eximeeren van de jurisdictie der Hoofdkerk van Saltsburg: invoegen dat, om d'exemtie, die iets minder is, t'erlangen, of weder te krygen, men een middel verkieſt, moeijelyker als het eind zelve 't geen men zich voorſtelt; hoewel men 'er door gemakkelyker wegen, en daar zo veele wederſtreevers en contradicteurs niet tegen zouden weezen, in zou konnen voorzien.

Een conſiderabel middel, door den Biſſchop van Paſſaw geallegeerd, is dat, dewyl Paſſaw voor den tyd van Karel den Grooten een Aertsbisdom geweeſt is, onder den naam van Laureak, men tegenwoordig gelegentheid zou hebben om 'er de herſtelling der Kerk in haaren eerſten ſtaat aan te vergunnen, door de redenen begreepen in een Geſchrift van den Abt Tucci. Maar hier over aanmerken de Tegenpartyders, dat de Steden Worms en Hamburg een maal van hunne Waardigheid van Hoofdkerken vervallen zynde, de zelve ſedert niet wedergekreegen hebben. En als zy ze al verzocht hadden, zou men ze hen nimmermeer aan dit Hof hebben toegeſtaan, ter oorzaak dat 'er deze reden, genomen uit den ouden ſtaat der Kerken, niet aangenomen word; zo om de beroerten en twiſteryen, die 'er in het Ryk zouden ontſtaan, voor te komen; als om dat, wanneer de bezitting van het recht van Geeſtelyke Jurisdictie t'eenemaal aan een Aertsbiſſchop is overgedraagen, men 'er hem niet meer af kan ontblooten, of men moeſt 'er door het gemeen nut, en een groote noodzaakelykheid, als toe gedwongen worden: 't geen zy pretendeeren in het tegenwoordig geval geen plaats te hebben; dewyl, hoe wyd zich het Bisdom van Paſſaw ook mag uitſtrekken, men 'er genoegſaam in voorziet door het middel van twee titulaire Biſſchoppen, waar af den een te Paſſaw, en den ander te Tulm moet reſideeren, als Viceregenten van den Biſſchop.

Wat belangt dat men te berde brengt, dat 'er een ongelegentheid in ſtaakt, dat een Aertsbiſſchop zyne Aertsbiſſchoplyke jurisdictie in het Aertshertogdom van Ooſtenryk oeffent: de Tegenpartyders des Biſſchops van Paſſaw beweeren, dat daar gantſch geen kwaad in ſteekt; dewyl den Aertsbiſſchop van Saltsburg tegenwoordig dat eigenſte gezag oeffent op verſcheidene Bisdommen der Erflanden van het Allendoorluchtigſte Huis van Ooſtenryk, te weeten in Steyrmark, Carinthien, en Tirol: en de Biſſchop van Paſſaw zou ook het zelve metter tyd oeffenen in het

Aerts-

Aertshertogdom van Ooſtenryk, indien hy d'Aartsbiſſchoplyke Waardigheid verkreeg, even als hy 'er tegenwoordig de Biſſchoplyke jurisdictie oeffent. Daar ze noch byvoegen, dat in alle geval den Aertsbiſſchop van Saltsburg, om alle reden van competentie en conteſtatie weg te neemen, alreedts aangebooden heeft zich hier over met zyne Keizerlyke Majeſteit te gedragen, ſtellende een Officiaal te Weenen. 1695. February

Het blykt dan, dat men gemakkelyker zyn oogmerk zou konnen bereiken in het verzoek der exemtie, als in dat der oprechting tot een Hoofdkerk. Want hoewel'er noch zeer gewichtige ſwaarigheden noopende d'exemtie zyn, ſteunende op d'oude Canons der Concilien van Nicéa, Epheſen, en Calcedonien, mitsgaders op de twee laatſte Decitien van de Rota, uit kracht der welken den Aertsbiſſchop van Saltsburg niet in gebreke zal blyven van te volharden in 'er zyne oppoſitien tegen te doen; gelooft men echter, dat het veel beter zou weezen maar een eenigen Oppoſant, als 'er veelen te hebben: gelyk 'er nu verſcheidene onder de Stenden des Ryks zyn, welke zich tegens d'oprechting van Paſſaw tot een Hoofdkerk aankanten. En wanneer de Biſſchop niet meer tegens zich zal hebben, als de Hoofdkerk van Saltsburg alleen, zal hy zyne oppoſitie door de beſcherming zyner Keizerlyke Majeſteit konnen contrebalanceeren: even gelyk het gezag van Karel den IVden. Keizer, Lodewyk den XIII. Koning van Vrankryk, en Erik, Koning van Deenmarken, d'oppoſitie der Aertsbiſſchoppen van Ments, Sens, en Hamburg, in de hier voorgemelde, en zo veele andere gevallen, te beide gebracht door den gezeiden Abt Tucci in zyn *Factum*, of Sommier van het Proces, in de welken de recommandatie en ſteun der Vorſten eindelyk d'overhand heeft behouden, contrebalanceerde. En om niet buiten d'Erflanden van het Allerdoorluchtigſte Huis van Ooſtenryk te gaan: 't is aan al de wereld bekend, op wat wyze de Kerken van Weenen, Neuſtad, en Lubbiana tot Cathedraale Kerken wierden opgerecht, niettegenſtaande de groote oppoſitien van den toenmaaligen Aertsbiſſchop van Saltsburg, Biſſchop van Paſſaw, en Patriarch van Aquiléa.

In den ſtaat, daar de zaak zich tegenwoordig in bevind, zouden veele van gevoelen weezen, dat, dewyl d'inſtantie wegens d'oprechting van Paſſaw tot een Hoofdkerk, ſtaande onder het Primaatſchap van Saltsburg, alreedts aan dit Hof is ingebracht, men de zelve zou konnen continueeren, niet met het oogmerk van 'er toe te geraaken, maar op dat de Congregatie, daar d'inſtantie voor hangt, zich geperſt ziende door de redenen des Biſſchops van Paſſaw, en 'er echter noch zeer groote ſwaarigheden in vindende, te gemakkelyker mocht neigen tot de toeſtaaning der exemtie, volgens de gewoonlyke maxime van veel te verzoeken, om ten minſten iets te verkrygen.

En zelfs, vermits men noch groote ſwaarigheid in het verzoek der exemtie vind, zouden ook veele van dit gevoelen weezen, dat men ten dien opzichte, onderſteld zynde dat men tegens alle hoop geen vol-

1665. *February* volkomene vryheid kon verkrygen, tot het beſt der vrede eenig temperament zou konnen verzinnen, 't geen de macht, welke den Aertsbiſſchop met recht toebehoort, niet t'eenemaal ſupprimeerde.

Aldus zou men, behalven d'exemtie der Kerk van Paſſaw, geduurende het leven van den tegenwoordigen Biſſchop het recht des Aertsbiſſchops van Saltsburg voor het toekomende konnen bepaalen tot die weinige handelingen van jurisdictie, daar men ſedert een zekeren tyd ſtandvaſtige en onbetwiſtelyke exempelen in zyne faveur af vond; te meer dewyl, indien deze weg van perſoonlyke exemtie een maal geopend was, de Succeſſeurs des Biſſchops van Paſſaw zich 'er ook af zouden konnen bedienen.

En blyvende binnen die paalen, gelooft men het voor ontwyfelbaar te konnen houden, dat de Heilige Stoel het verzoek des Biſſchops van Paſſaw zal begunſtigen; vermits, volgens de neiging die zy heeft om temperamenten te neemen die noch d'eene noch d'andere Party afkeerig maaken, zy de toeſtemming der twee Capittels tot zodanig een vergelyking ofverlichten, of wel, in geval van oppoſitie, ſuppleeren zou. En in der daad, men kan zich erinneren, dat, wanneer de Graaf van Straatman met de bewilliging van het Keizerlyk Hof zich bevlytigde om dit geſchil in der minne te beſlechten, het Roomſche Hof niet in gebreke bleef van daar toe te concurreeren, met te bezorgen den Aertsbiſſchop van Saltsburg 'er te doen intreeden.

Ik moet niet vergeeten, dat eenigen hier verwonderd geweeſt zyn te zien, dat men uit den naam des Keizers een Memoriaal heeft gepreſenteerd, vervuld met zo veele middelen, en zo veele redenen; laatende zich voorſtaan, dat het beter geweeſt zou zyn het zelve eenvoudiger en korter te maaken, verzoekende maar blootelyk een genade aan den Heiligen Stoel, zo om dit verzoek de Keizerlyke interceſſie waardiger te maaken, als om aan de Tegenpartyders geen gelegentheid te geeven van 'er voordeel uit te trekken, met deze zelve middelen te beſtryden, en te toonen, dat, wat het intereſt van het Allerdoorluchtigſte Huis van Ooſtenryk belangt, zy veel eer zouden bewyzen, dat men de Stad Weenen tot een Aertsbisdom behoorde op te rechten, als zynde de Hoofdſtad van Ooſtenryk, en de Zetel zyner Keizerlyke Majeſteit. 't Staat ook niet wel te denken, dat den Aertsbiſſchop van Saltsburg zich zal laaten beweegen door 't geen in dit Memoriaal gezegt word, te weeten, dat eene der redenen, waarom de Biſſchop van Paſſaw verdient dat men hem d'exemtie zyner Kerk vergunne, is dat hy zich geſteld heeft tegens de jurisdictie van zynen Aertsbiſſchop, hier voormaals ook zelfs door d'Allerdoorluchtigſte Aertshertogen van Ooſtenryk, in qualiteit van Biſſchoppen van Paſſaw, erkend; dewyl men aldus aan de laager gelegentheid zou geeven om het gezag hunner hooger te beſtryden, in de hoop van door hunne ongehoorzaamheid de genade der vryheid te verkrygen.

OM-

OMTRENT dezen tyd ontſnapte den Hertog van Savoyen twee merkelyke gevaaren. Hy had eenige zaaken met den Marquis de Leganes t'overweegen, en oordeelde het ten dien einde raadſaam zelve zich na Milanen te vervoegen; gelyk hy deed in de Maand January, verzeld door een groot getal Dames en Heeren van zyn Hof. De Marquis had een prachtig feeſtyn voor hem bereid, en ontfing hem den 22ſten. der gemelde Maand. Dien zelven avond zag zyne Koninglyke Hoogheid de vertooning van een Opera; en men maakte zich gereed om hem de volgende dagen treffelyk t'onthaalen: maar des nachts kwam 'er brand in een Kleerkamer, en vloog van daar voort tot de Hout- en Kool-zolders, met zodanig een geweld, dat de vlammen een goed gedeelte van het Paleis vernielden. Gelyk de brand dicht by het Vertrek van den Hertog was, wierp hy zich metter haaſt ten bedde uit: doch zynde van deze eerſte verbaaſdheid bekomen, gaf hy zelve de noodzaakelyke orders tot het bluſſchen van het vuur; ten welken einde men zich genoodzaakt vond een groote hoek van het Gebouw, benevens eenige gebuurige Huizen, onder de voet te ſmyten. De ſchade, door dit toeval veroorzaakt, was zeer groot; bedraagende, ten ruuwſten opgenomen, over de twee maal honderd duizend ryksdaalders. 't Meeſte zilverwerk en huisraad van den Marquis de Leganes, benevens een zeer groote menigte van lywaat, koſtelyke meubelen, enz. was door de vlammen vernield. Den Hertog vond zich genoodzaakt een ſchuilplaats by zynen Reſident te zoeken, en de Marquis de Leganes in een Burgers huis; terwyl men ondertuſſchen alle gedachten van vermaakelykheden liet vaaren. 1695. *February*

SAVOYEN. Hertog in lyfsgevaar.

Kort daar na vertrok zyne Koninglyke Hoogheid van Milanen, verzeld door den Lord Galloway en d'andere Heeren die hem gevolgd hadden, en kwam den 1ſten. February weder te Turin, doch niet zonder een nieuw gevaar onder wege te loopen, alwaar hy, na de vlammen ontkomen te zyn, byna door het water ingeſwolgen zou zyn geworden: want naauwelyks was de Chaiſe, daar hy in zat, over een brug gereeden, of de brug brak in; en de Ridder Tana, die hem in de zyne volgde, had groote moeite om zich te redden. Hy viel in de Rivier; doch houdende zich met alle kracht aan de ſchotſen, vonden zyne Dienaars gelegentheid om 'er hem uit te trekken.

1695. *February* Omtrent dezen tyd liet zyne Koninglyke Hooghsid; hebbende met zyn gantsche Hof den rouw over de dood der Koningin van Engeland aangenomen, den onderstaanden Brief aan zyne Britanniſche Majeſteit afgaan.

Hertog ſchryft aan den Koning van Engeland over het afſterven van de Koningin.

DE doodelyke ſlag, die Uwe Majeſteit zo billyk drukt, op het oogenblik wanneer Hy de goedheid gehad heeft van het my te betuigen door zynen Brief, dien hy my d'eere heeft gedaan van aan my te ſchryven, heeft my met d'aldergevoeligſte ſmerte, die men zoude konnen begrypen, getroffen; zo om dat ik ze aan de loffelyke gedachtenis van een Koningin, door hare Koninglyke en uitmuntende Hoedanigheden noch veel verhevener als door de Grootte van hare Kroon, ſchuldig ben; als om dat aan Uwe Majeſteit niets, het geen my niet t'eenemaal raakt, kan overkomen. De droefheid, die my overſtelpt; laat my geen gelegentheid van beantwoording over, als in de zeer onderdanige gebeden, welken ik aan Uwe Majeſteit brenge, om zyne dierbare gezondheid te bewaren, aangezien op zyne Koninglyke Perſoon d'eenige hoop van deſſelfs Koningryken, het voornaamſte ſtut van de gemeene Zaak, en de myne in het byzonder ſteunen. Ik behoude, my beter van deze zeer onderdanige plicht te quyten; ſmeekende inmiddels Uwe Majeſteit, t'ontfangen de getrouwe betuigenis, dewelke ik door deze Regels voordrage, van d'achting en d'onſchendbare aankleeving, met dewelke ik myn gantſche leven blyve

van Uwe Majeſteit

De zeer onderdanige en zeer toegenegene
Dienaar en Neef,

VICTOR AMEDEUS.

VENETIEN. Dood van den Capitein Generaal Mocenigo.

DEN Edelen Mocenigo, hier voormaals Capitein Generaal der Republyk, wierd nu omtrent het midden der Maand te Venetien, ter ouderdom van ſeventig jaaren, uit de wereld gerukt.

DUITSLAND. (a) *Zie 5 Stuk, 2 Deel, pag. 239.* Keurvorſt van Keulen op nieuws tot

MISLEID door al te voorbaarige berichten, hebben wy (a) elders iets ter neder geſteld, 't geen wy naderhand voor een gedeelte onwaar hebben bevonden, en waar mede het eigentlyk aldus gelegen was.

Na dat de Keurvorſt van Keulen tot Prins en Biſſchop van Luik was verheven, en zich derhalven, volgens de Pauſelyke Bulle, van zyne Bisdommen van Regensburg en Freyſigen had moe-

moeten ontſlaan, en de vrye verkiezing tot de zelven aan de Capittels der gemelde Kerken laaten; vergaderde eindelyk, na eenige hinderpaalen en ſtribbelingen veroorzaakt door de geenen die de Franſche Party aanhingen, op den 7den. der Maand February het Capittel van Regensburg, om tot de verkiezing van een nieuwen Biſſchop te treeden; by welke gelegentheid alle de Capitulairen zich op nieuws voor den Aertsbiſſchop van Keulen verklaarden: waar op dan aanſtondts een Expreſſe na Romen wierd afgevaardigd, ten einde de Pauſelyke toeſtemming en bekrachtiging te verkrygen. 1695. *February*

Biſſchop van Regensburg aangeſteld

't Bisdom van Regensburg is gelegen tuſſchen Ooſtenryk en Beyeren, langs den Donau. Het heeft meerder achtbaarheid als inkomſten; mitsgaders geene ſterke Plaatſen, dan het ſchoon Kaſteel van Werth, verzeld met een groot Vlek. De Biſſchop moet altyd, om zich te handhaaven, met den Keizer en den Keurvorſt van Beyeren, zyne Gebuuren, in een goed verſtand weezen. De Cathedraale Kerk en het Biſſchoplyk Paleis zyn in de Ryksſtad Regensburg. De Biſſchoppen, welke deze Kerk in de voorgaande Eeuw hebben bezeten, zyn Robert de IIde. Paltsgraaf aan den Ryn en Hertog van Beyeren; Johan de IIIde. insgelyks Paltsgraaf aan den Ryn en Hertog van Beyeren; Pancratius van Sintzendorf; Joris van Papenheim; Vitus van Fraunburg; David Colderer; Philips, Paltsgraaf aan den Ryn en Hertog van Beyeren; Sigismond-Frederik, Baron van Fugger, die in den Jaare 1600 kwam te ſterven. In deze Eeuw is ze bezeten geweeſt door Wolfgang van Hauſen, overleeden in het Jaar 1613. door den Graaf Albert van Thoring, geſtorven Aº. 1649. door den Graaf François-Willem van Wartemberg, die ook Biſſchop van Osnabrugge en Kardinaal was, en geſtorven is in het Jaar 1661. door den Graaf Johan-Joris van Herberſtein, die op hem volgde, en de Biſſchoplyke waardigheid maar een jaar bekleedde; door den Graaf Adam-Laurens van Torringen, Eſtein, en Porteiſtein; en eindelyk door den Prins Clemens van Beyeren, Aertsbiſſchop van Keulen, welke tot Prins en Biſſchop van Luik verkooren zynde, het Bisdom van Regensburg, gelyk wy hier voor gezegt hebben, in de handen der Kanonniken had afgeſtaan, ten einde tot een nieuwe verkiezing te treeden. Byzonderheden wegens dit Bisdom.

1695. *February* Hy had ook het zelfde omtrent het Bisdom van Freyſingen gedaan: maar de Capitulairen van deze Kerk wierden door den zelven geest niet gedreeven, als die van Regensburg. Zy verkoozen met negen ſtemmen den Baron van Egh, Deken van het Capittel, tot hunnen nieuwen Biſſchop; terwyl de vyf overigen den Aertsbiſſchop van Keulen tot de zelve Waardigheid aanſtelden: invoegen dat ze alle beiden uitgeroepen wierden. Ondertuſſchen kwamen de Capitulairen, ziende zelven geen kans om het werk te beſleghten, gezamenerhand overeen, dat ze het ter deciſie van het Roomſche Hof zouden laaten, en zich aan des zelfs uitſpraak onderwerpen.

Dubbelde verkieſing tot het Bisdom van Freyſingen.

BRANDENBURG. Dood van den Generaal Dorfling.

DE Generaal Dorfling, die de Troupen van Brandenburg zo lang gecommandeerd had, kwam nu op den 12den der Maand, ter ouderdom van meer als honderd jaaren, t'overlyden; hebbende zich in dien dienſt geenſins geruineerd, alzo hy voor meer als drie honderd duizend rykſdaalders aan goederen naliet.

HAMBURG. Begraaving van den Paſtoor Horbius.

Den 23ſten der Maand wierd het Lyk van den Paſtoor Horbius, zo bekend door de Hamburgſche Kerkgeſchillen, te Steenbeek, een myl van de genoemde Stad, ter aarde beſteld. Om het zelve te zien, vloeiden duizenden van Menſchen derwaarts; en reeden op dien dag over de twee honderd Karoſſen, Wagens, en Chaiſen ter Poorte uit. Omtrent de order, in de begraaving gehouden, wierd waargenomen: Dat des morgens ten tien uuren tot Schleuſen, op de Hofſtede van den Overledenen, door een Student een Lykbedanking, welke bynа een uur lang duurde, wierd gedaan: Dat vervolgens het Lyk door twaalf Studenten wierd opgenomen, en op een Wagen, met ſwarte baay overtoogen, gezet; deze door vier Paarden, insgelyks met rouwkleeden gedekt, getrokken; mitsgaders door de treurzingende Jongens, den Schoolmeeſter, dartien à veertien paar Doctooren en Licentiaaten, vier Predikanten, en drie honderd ſeſtig paar Menſchen, allemaal met rouwmantels, gevolgd: Dat de Wagen te Steenbeek voor het Kerkhof gekomen zynde, het Lyk door de gemelde Studenten op de Baar was gezet, en eens om de Kerk gedraagen: Dat, om den aandrang van de toegeloopene Ky-

kers

kers te beletten, aan wederzyde van de Kerkdeur acht Dragonders met snaphaanen ſtonden, en eenige anderen met hunne paarden door de menigte op het Kerkhof, als te ſamen gepakt, ruimte maakten: Dat de Kerk vol Menſchen zynde gedrongen, de Paſtoor van de zelve de Lykreden uit de woorden van den Pſalm 116. vs. 7. 8. en 9. (*Myne ziele, keert weder tot uwe ruſte, want de Heere heeft aan u wel gedaan. Want gy, Heere, hebt myne ziele gered van den dood, myne oogen van traanen, mijnen voet van aanſtoot. Ik zal wandelen voor het aangezichte des Heeren, in de landen der levendigen.*) had gedaan, en by die gelegentheid betuigd, dat hy van den Overleedenen alles, 't geen hy van een Godzaligen Chriſten op het doodbed kon verwachten, had gehoord, benevens een ronde verklaaring, dat hy in alles op de verdienſten Chriſti, en niet op zyne eigene, ſteunde. 1695. *Februari.*

DE Turken en Tartaaren, bedienende zich van de verdeeldheden der Poolen, beſtierden hunne zaaken nu zodanig, onder het beleid van den Sultan Schabas Gerai, Zoon van den Tartariſchen Han, dat zy een zeer conſiderabel Convoy in Kaminiek brachten: en hier meê niet vernoegd (want de gemelde Sultan trachtte zich by deze gelegentheid over den hoon en de nederlaag, hem in de Maand (a) October des voorgaanden Jaars door de Poolen toegevoegd, te wreeken; en zyne achtbaarheid daar door te herſtellen) verdelgden zy in hunne wedertocht alles waar zy omtrent kwamen, en vertoonden zich, met een Macht van over de ſeventig duizend man, in 't gezicht van de Stad Lemberg, met het oogmerk van de zelve door de menigte hunner Troupen t'overweldigen, en vervolgens het gantſche Land af te loopen, d'Inwoonders in ſlaaverny weg te voeren, en alles te vuur en te ſwaard te ſtellen. Doch de Poolſche Veldheer rukte met alle ſpoed de weinige Benden, daar omtrent geinquartierd, by een, en verdedigde zich met zulk een dapperheid, dat d'Ongelooviger, na den tocht tot verſcheidene maalen hervat te hebben, zich eindelyk, na groot verlies, genoodzaakt vonden af te wyken; gelyk, met alle de daar toe behoorende byzonderheden, te zien is uit den onderſtaanden Brief van den Poolſchen Generaal aan den Heer Proski, Koninglyken Poolſchen

POLEN. Ongelooviger geſlagen.

(a) *Zie de 5 Stuk, 2 Deel, pag. 204.*

1695. *February* Envoyé te Weenen, geſchreeven uit Lemberg den 16den. February 1695. raakende het voorgevallene met de Tartaaren onder Lemberg.

NA dat wy door de Byſtand van den Almogenden God in de Maand October des voorleden Jaars de gelukkige Rescontre met de Turken en Tartaren (zo in het nemen, als verſtrooijen, van het conſiderabel Convoy, dat zy naar Kaminiek, alstoen van alles gebrek lydende, meenden te brengen) gehad hebben, is aan den Han der Tartaren, wiens oudſte Zoon het voorſz. Convoy conduiſeerde, van 't Turkſche Hof op pœne van Depoſitie belaft, een nieuw Convoy van Vivres, Hout, Koopmanſchappen, en ook eenige Krygs-Materialen, zonder tydverlies by een te verzamelen, en in het voorſz. Kaminiek, het koſtte wat het wilde, te brengen; welke Ordre den voorſz. Han der Tartaren opgevolgt hebbende, heeft hy een zeer conſiderabele quantiteit Vivres, en alles wat het Guarniſoen van Kaminiek tot Subſiſtentie voor een geheel Jaar van noden mocht hebben, by een verzameld, en, niettegenſtaande alle mogelyke naarſtigheid, van onze kant altyd aangewend om het te verhinderen, op den 4den. February gelukkig en onder faveur van de kwade en niet practicabele Wegen binnen die Veſting gevoert, geëscorteert van 70000 Tartaren, met de welken wy, zynde maar omtrent 3200 Man ſterk, op den 11den. dezer handgemeen, en in een zeer heftige en bloedige Bataille geraakt zyn in de Voorſteden en onder de Muuren van deze Stad. Deze remarquabele en ongelyke Actie is gepaſſeerd op de volgende manier. Schabas Geraï Sultan, Zoon van den Han der Tartaren, van wien hier boven gezegt is, van zyn Vader verzocht, en om het Affront en de Nederlaag, die hy in de voorlede Maant October van de Polakken geleden hadde, te revengeeren, en ter zelver tyd te repareeren, is, na dat hy op den 4den. dezer het Convoy in Kaminiek gebracht hadde, op den 11den. in het gezicht en op het Pleyn van deze Stad, boven de Krakouſche Voorſtad, komen campeeren, met intentie om de voorſz. Voorſtad door de menigte van zyne Troupen te omringen, ende aan daar door het geheele Land zyne Partyen, zo om Slaven te maken, als alles te Vuur en te Swaard te verdelgen, uit te zenden; 't welk hem door de Gratie Gods buiten zyne ſchikkinge miſlukt, en anders uitgevallen is: want ik, hebbende weinig tyds te vooren kenniſſe gehad van des Vyands groote Macht en het herwaarts komen derzelve, heb, zo veel ik konde en de tyd het toeliet, alle de Poolſche Compagnien, hier omtrent geinquartiert, ſpoedig by een getrokken; doch dezelve waren in vergelykinge van des Vyands Macht zeer weinig, en als een niet: want ik hebbe, naar alle mogelyke devoiren, niet meer door de kortheid des tyds by een konnen krygen, als omtrent 3250 Man. Den volgen-

den

den dag, wezende den 12den. 's morgens ten acht uuren, heeft de Sultan zyne Troupen in het gezicht van de geheele Stad in Bataille geſteld; en ik, my betrouwende op den Naam van den Almachtigen God, en niet op myn klein Hoopje, myne Soldaten, naar dat ik hen op 't beſte geëncourageert, en de ruïne van zo veele duizenden Menſchen voor oogen geſteld had, uit de Stad doen trekken, en hen, ten beſten dat ik konde, voor de voorſz. Voorſtad gepoſteerd. De Vyand wierd zo haſt myn Volk niet gewaar, of hy deed een Party van zyne Tartaren aenſtondts na hen marcheeren, en gaf ook terſtond ordre aan een Murze om met een ander Detachement, terwyl het eerſte met d'onzen in Gevecht zou wezen, de voorſz. Krakouſche Voorſtad, welke alleenlyk met eenige gepalliſſadeerde Aarde, de Borſtweringen, en een drooge kleine Gracht gefortificeert is, te forceeren; welk Commandement met onuitſprekelyke furie en violentie gevolgt wierd: ende zouden zonder twyffel de Barbaren met den eerſten aſſault de voorſz. Voorſtad geëmporteert ende overrompelt hebben gehad, ten ware de onzen, welke zich niet als de Dood ofte een ellendige Slaverny voor oogen ſtelden, met de uiterſte intrepiditeit ende couragie gevochten hadden. En indendaad, de Polakken ſchenen geen Menſchen, maar veel eer verwoede Leeuwen te wezen: door welken kloecken Wederſtand de Vyand eenigſins wederhouden en geſtut wierd, en de Aarde in korten tyd met doode Ligchamen der Vyanden bedekt. Dartienmaal hebben de Vyanden op onze Troupen gechargeert, en getenteert dezelven, beneffens de voorſz. Voorſtad, te vermeeſteren; doch zyn zoveele reizen met onuitſprekelyk Verlies der hunnen te rug gedreven: waarom zy, ziende, dat alle hunne Tentativen langs die kant te vergeefs waren, en veel Volks koſten, zich eindelyk van een Stratagema bedient hebben, en, terwyl het groonſte gedeelte van hunne Troupen met de onzen in Actie was, en een andere Party Tartaren de Voorſtad langs eene kant attaqueerde, 6000 Man onder twee Murzen langs een anderen Weg gezonden, met ordre de Paliſſaden te breeken, de Gracht te paſſeeren, en vervolgens de voorſz. Voorſtad te overweldigen; het welk immediatelyk daar na ook geſchied is. Wy, daar door van de Stad zonder apparentie van het alderminſte Secours afgeſneden, hebben ons in tweën geſepareert, en den Vyand, zo in als buiten de Voorſtad, als desperate Menſchen aanvallende, hem uit de Voorſtad, die hy onder het vechten in den Brant hadde geſteecken, en door welkers ſmoken wy merkelyk geincommodeert wierden, gejaagt: en, na dat wy twee uuren aan malkanderen met den zelven handgemeen geweeſt, en met ongemeene Dapperheid en Bravoure gevochten hadden, heeft het aan de Voorzienigheid van den Medogenden God belieft, den Vyand met ſchrik te bevangen, en op de vlucht te jagen, dewelke noch den zelven dag anderhalf Myl van de Stad, en de Plaatſe daar hy gecampeert hadde, retireerde, en den dag

1695. *February*

1695. *February* dag daar na drie Myl en een half; repasseerende den darden dag de Rivier de Dnieſter. Werwaarts hy zyne verdere Marſch nemen zal, kan tot noch toe niet geadviſeert werden: Sommige zeggen, langs Strey en Sambor; andere, langs Sniatyn. Ik hebbe ordre gegeven aan twintig Compagnien, den Vyand eenigſins te vervolgen, en zyne verdere Mouvementen te obſerveeren; en ook de Trouppen, die hy nu en dan konde mogen detacheeren, om eenige verdere Ravagie te ondernemen, te repouſſeeren. 't Is ons niet mogelyk geweeſt, op hun retireeren tegen 't Groot, dat zich (buiten de gewoonte der Tartaren) in het marcheeren zeer dicht geſloten, en by een hield, iets met onze kleine Macht te konnen uitwerken. Wy hebben in deze Battaille niet boven de honderd Dooden en honderd en ſestig Gekwetſten gehad: doch het getal der Vyanden is vry wat conſiderabelder; en word gezegt, dat zy wel drie duizend zo Dooden, als Gewondden, hebben; waar onder drie Marzen, twee dood, en den darden met vier Kogels door het Lyf doodelyk gekwetſt. Het Veld hier omtrent is met onmaatlyke doode Ligchamen der Vyanden en Paarden bedekt, en de Lucht daar door zodanig geinfecteert, dat, ten ware de Wind den Stank van de Stad afdreef, men waarſchynelyk voor een contagieuſe Ziekte en verder Ongemak niet bevryd zoude weten. Wy vyn dan, God Lof, door onze vroome Tegenweer, na het verbranden van veertig à vyftig Huizen in de Voorſtad en drie kleine Kerken der Ruſſen, van den Vyand, die zich ingebeeld hadde het geheel Land te Vuur en te Swaard te vernielen, verloſt. Wat ſchade hy in zyn te rug trekken al gedaan hebben, kan men noch niet weten. Alleenlyk weet men, dat de Landlieden, door ons van des Vyands Aankomſte verwittigt, hunne Huizen en vervolgens de Dorpen verlaten, en zich in de vaſte Plaatſen geretireert hebben; zo dat de Vyand, geen Menſchen t'huis vindende, zyne behaalde Schande en Nederlage niet anders, als met het verbranden en vernoeſten van Huizen, zal konnen wreken.

Slechte eerbiedigheid der Poolen omtrent den Koning.

Den laatſten der Maand klaagden verſcheidene Raadsheeren aan den Koning over den Biſſchop van Vilna, in zeer bittere termen; zeggende onder anderen, dat alle zyne Voorzaaten gewoon waren geweeſt hunnen heiligen zegen aan den Groot-Maarſchalk van de Kroon te geeven; maar, wat den tegenwoordigen Biſſchop belangde, dat hy hem, met alle zyne Aanhangers, van goeder herte aan den Duivel overgaf. Hier tegen deed de Broeder des Biſſchops van Krakow een zeer hevig vertoog, om het beleid des Biſſchops van Vilna te verdeedigen: waar op Konuski Litewski, Zoon des Groot-Maarſchalks van Littauwen, antwoordde, dat het hem niet toeſtond in zodanig een Vergade-

gadering te redeneeren; dewyl hy bekwaamer was om in een School, als in den Raad, te ſpreeken. De Koning verſtoorde zich geweldig, zinnende dat men d'oorbiedigheid aldus in zyn by-weezen verloor; 't geen echter niet en belette, dat de Groot-Treſorier van Littauwen het woord opvatte, zeggende, dat in der daad niemand als de Biſſchop van Vilna, en zyne Aanhangers, d'oorzaak van alle de wanorders waren. De Koning, hier over noch meer vergramd als over alles 't geen men gezegt had, vermits de Groot-Treſorier door d'Aanhangers van den Biſſchop hem ſcheen te hebben willen beteekenen, verklaarde openlyk, dat hy dien Biſſchop beſchermde, en beſlooten had hem tegens alle zyne Vyanden te verdedigen; daar hy mooi eindelyk by voegde: *Ik ben tot vaen Koning verkooren, om de gerechtigheid te handhaeven, en d'onnozelen te beſchermen; en, zo lang als ik leef, zal ik deze plicht waernemen.* Een groot gedeelte der Raadsheeren keurde des Konings reden goed, en betuigde, dat ze in zyne belangen wilden leven en ſterven. 1697. February

Men ziet daar uit, hoe zeer de geeſten in Polen verdeeld waren, en by gevolg, hoe weinig men van dat Ryk ter gunſte van de gemeene zaak had te verhoopen. De Polen hadden op het eind van de zomer een zeer aanmerkelyk voordeel op d'Ongeloovigen behaald; maar hunne oneenigheid verhinderde hen zich 'er af te konnen bedienen: en de Mahometaanen 'er af verwittigd zynde, deeden in de winter 't geen zy gedurende de zomer niet hadden konnen volvoeren; brengende niet alleen een zo conſiderabel Convoy in Kaminiek, dat het voor een geheel jaar verzorgd was; maar verbrandende de omleggende ook noch een groote menigte van Dorpen, en een wydluftige uitgeſtrektheid van land. Zelfs wilde het ongeluk, dat de Koning, die 't belang des Ryks het meeſt behertigde, by deze gelegenheid het meeſt te lyden had; zynde het voornaamentlyk de Landen van zyne Domainen, welke door d'Ongeloovigen verwoeſt waren. Ook bleek het uit de geſchillen, daar wy zo even af hebben geſproken, hoe weinige eerbiedigheid de Polen hunnen Vorſt toedragen, en hoe zeer de macht der Koningen hier bepaald is. 't Is waar, dat het wel ware te wenſchen, dat de Vorſten zachtmoedigheidts genoeg hadden, om toe te laten dat men hen de waarheid zei; doch

1695. *February* men behoorde ze hen altyd met eerbiedigheid en onderdaanigheid te zeggen: en het is van een zeer gevaarlyk gevolg, dat men zich met zo veel vryboiſtigheid, en zo weinig ingetogendheid, in het byweezen van zynen Vorſt durft uitlaaten, als de Groot-Treſorier van Littauwen by deze gelegendheid liet blyken. 't Parlement van Engeland heeft zich ten allen tyde de vryheid behouden van aan haare Koningen te vertoonen 't geen zy raadſaam oordeelden hen te moeten voorhouden: maar 't is altyd geweeſt met groote eerbiedigheid en onderdaanigheid, altyd al ſmeekende, als verzoekende genade, en niet als willende recht erlangen. Men kan niet ontkennen, dat zodanig een temperament van een zeer groote nutheid voor 't belang van het Gemeen, en ook zelfs voor dat van den Vorſt is. Wanneer een Vorſt niet wil dulden, dat men hem verwittige van verſcheidene wanorders, welke buiten zyn weeten begaan worden, is het niet mogelyk, of veele misbruiken zyn gezag om het Volk te plaagen; 't geen hem eindelyk den algemeenen haat op den hals haalt, hoewel hy d'oorzaak van het kwaad niet en is, als voor zo verre dat hy, 'er niet af verwittigd zynde, het niet en belet: waar uit het dan dikwils gebeurt, dat het geen, 't welk het Gemeen lyd, vervolgens op den Vorſt overvalt, die ook op zyne beurt te lyden heeft. Doch deze vertooningen moeten altyd verzeld weezen met een diepe eerbiedigheid voor den geen, die op den Troon zit: want het waar noch beter, dat het Volk iets leed, als dat de Vorſt van het Volk verſmaad kwam te worden; dewyl, als hy niet meer gehoorzaamd wierd, de Staat in de wanorder zou vallen, en alle dagen voor zeer gevaarlyke revolutien bloot geſteld weezen.

HONGARYEN. Dood des Aertsbiſſchops van Gran. DEN 18den. der Maand kwam te Presburg t'overlyden George Szeczeny, een Heer van honderd en drie jaaren, Aertsbiſſchop van Gran en Primaat des Koningryks van Hongaryen, meer van ouderdom als andere kwaalen; tot groote droefheid der Armen en Militie, aan welke beiden hy uit zyne ongemeen ſwaare ſchatten gewoon was merkelyke mildheden te bewyzen.

MEN dacht wel, dat de Raad, hoe gaauw zy ook mocht weezen

zen, haare ſchikkingen ter zaake van het Hoofdgeld zo wel niet genomen zou hebben, of daar zouden noch veele dingen in zyn te veranderen en te verklaaren. Ook zag men 'er verſcheidene Arreſten over voor den dag komen. Onder tuſſchen, hoe zeer ook het Gemeen wegens deze Schatting mocht morren, haaſtten zich de Hovelingen, welke echter doorgaans van het hoofd tot de voeten in ſchulden ſteeken, ter oorzaak van de groote koſten die zy genoodzaakt zyn te maaken, ieder om 't zeerſt om hunne taxen te betaalen. Eenigen gaven zelfs meer als hen afgevorderd wierd: anderen betaalden in eene maal 't geen zy maar in twee termynen behoefden te betaalen. Doch men was hier over niet verwonderd; zynde het aan al de wereld bekend, waar de geenen, die met de ſwier van het Hof zyn ingenomen, en het dichtſt aan den Vorſt naderen, bekwaam toe zyn: dewyl zy, om hunne bevoordering te bewerken, zich geheele jaaren van de twee ſteunſels des levens, het eeten en ſlaapen, 't geen zy nooit en doen als ze wel wilden, berooven. Weshalven men het niet vreemd moet vinden, dat zy, in het zelve oogmerk, zich wat gehaaſt hadden met te betaalen 't geen zy doch eindelyk, vroeger of laater, betaalen moeſten. Doch dit maakte gantſch geen gevolg ten opzichte der Provincien: want zynde aldaar verre van den Vorſt afgewyderd, en buiten hoop van 'er af gezien te worden, beſtierde men zich door andere beweegredenen, en was zo ſcheutig niet omtrent het voldoen van een Schatting, die zo haatelyk in d'ooren klonk. 1695. *February* VRANKRYK. Byzonderheden neepende het Hoofdgeld.

Maar het bleef by de Hovelingen niet. Hunne Huisgenooten wilden den yver der Meeſters navolgen; ten welken einde zy op het Hof van Verſailles, ten getale van twee à drie honderd, te ſamen rotteden; en het beſluit namen van een Requeſt aan den Koning te preſenteeren, om hun beklag te doen wegens dat men hen niet in de Lyſt van het Hoofdgeld had begreepen, en te verzoeken tot de betaaling van een zekere taxe, even als d'andere lieden, toegelaaten te worden. Hun verzoek wierd bewilligd, en gaf voet om de getrouwde Huisgenooten in een Supplement, daar wy zo terſtond af zullen ſpreeken, te ſtellen.

Doch deze ſamenrotting was, gelyk men naderhand verſtond, geen uitwerking van het geval, maar een fyne ſtreek der geenen,

1695. *February* welke wisten, dat het Hof de Huisgenooten in het Hoofdgeld wilde begrypen, en geen beter middel daar toe konden uitvinden. Want het was genoeg, dat men een twintig of dartig van deze lieden zulks in het hoofd bracht om door alle d'anderen gevolgd te worden. En aldus mialeidde men de Volkeren, en bracht hen doen heimelyke wegen tot het voorgestelde oogmerk.

Maar 't zy dat de Huisgenooten gelegentheid beschikten om het getal dergeenen, welken men in het Hoofdgeld wilde begrypen, te vermeerderen, of dat het elders van daan kwam; het wierd almoos merkelyk vergroot, en het Supplement 'er van afgekondigd op den 17^den^ der Maand, beginnende met de darde en zesde Classe, en ter volgende door alle d'anderen, tot aande tweeen-twintigste: zynde d'eerste, tweede, vierde, en vyfde geheten gelyk ze waren. Het behelsde by de honderd en vyftig derhande Persoonen, welke in het voorgaande Reglement niet en waren begreepen, en onder anderen de getrouwde Huisgenooten, tot de Stalknechts en Lakeyen toe. En dewyl men hoe langer hoe meer gewaar wierd, dat het Hoofdgeld op verre na zo veel niet zou opbrengen, als men wel gemeend had, voorzaak 'er een onderscheidene soorten des Koninghyks zeer weinige Inwoonders te vinden waren, en die noch voor een groot gedeelte buiten vermogen; wierd 'er op den [illegible] een nieuw Supplement afgekondigd, begrypende noch voorts derhande soorten van Persoonen, welke in het voorgaande of vergeeten, of met voordacht uitgelaaten waren, als onder anderen de Klerken, Winkelknechts, Kamenieren, Huisdienaars, Dienstmeiden, en in 't generaal alle ongetrouwde Huisgenooten.

Het bleek uit deze twee Supplementen, dat men geen acht en had gegeeven op de (a) vertooningen der Raadsheeren van het Munthof, welke vermocht hadden om op geen twee honderd ponden gesaneerd te zyn, gelyk de Raadsheeren der andere Opperheven; dewyl in tegendeel hunne Presidenten in de Classe van twee honderd en vyftig ponden wierden gestelt. De geenen, die verscheidene ampten en qualiteiten hadden, vreesden van gelyken voor eenige verandering in de Classe, die hen betreffe; weshalven velen zich met de betaaling verhaastten. Maar klaagden de Raadsheeren van het Munthof wegens dat ze te hoog geschat waren,

(a) *Zie pag 86.*

ren,

ren, de meesten der middelbaare en laage Officiers van het Huis des Hertoge van Orleans deeden de zelve klachten, doch zy wierden niet gehoord: en het ergste was, dat, hoewel ze van hunne Salariſſen niet betaald wierden, den Ontfanger d'aſſignatien, welken zy op den Treſorier van dien Prins wilden geeven, niet in betaaling van hunne taxen wilde aanneemen. Monſr. Terrat, zyn Kanceliер, en Monſr. de Buchamell, zyn Surintendant der Finantien, waren ieder op duizend ponden geſchat; de Marquiſe de la Fare en d'Elampes, zyne Capiteinen der Lyfwacht; de Capitein der Swiſſers; de Marquiſen de Grave en de Fluvaux, Meeſters van de Kleerkamer; de Marquis de Châtillon en de Graaf van Suſſenage, zyne Eerſte Edellieden; de Secretariſſen van zyne Bevelen; en zyn Eerſte Aalmoeſenier, ieder op vyf honderd ponden, en d'andere laager Officieren na proportie. Doch de Bedienden der Hertogin van Orleans waren zo hoog niet getaxeerd. 1695. February

Maar de geenen, die 't meeſt klachtig vielen, waren de Militairen, zo Officiers als ſlechte Soldaaten. Zy zeiden openlyk uit, dat het een ſchriklyke onrechtvaardigheid was, dat, terwyl zy hun leven voor de verdediging van den Staat opofferden, men hen, niet vernoegd met hunne bezoldiging verminderd te hebben, en niet reguliер te betaalen het weinige 't geen men hen beloofd had, ook noch met een onverdraagelyken, en tot dat toe ongehoorden, Impoſt beſtaadde: Dat, wanneer men hen taxeerde tot het onderhoud der Invalides, zy het met geduld hadden verdraagen; hoewel de geenen, die in des Konings dienſt verminkt waren geworden, wel verdienden op zyne koſten, en niet op die der Troupen, onderhouden te worden: maar dat zy niet en konden lyden, dat men hen, even als den minſten Burger, taxeerde, terwyl zy ondertuſſchen hun bloed tot de behoudenis van de goederen der Burgers uitſtortten. De ſlechte Soldaaten in 't byzonder murmureerden er openlyk over, en verklaarden, dat de deſerteering in 't begin van de Veldtocht hen genoegſaam zou wreeken wegens het ongelyk, 't geen zy pretendeerden dat men hen deed.

Den Hertog van Maine, Generaal der Swiſſers welke in den dienſt van Vrankryk waren, had hen ook gaarne in het Hoofd-

1695. *February* geld doen begrypen, en ſprak 'er over met den Heer Stouppa, Lieutenant Generaal der zelve Troupen: doch deze, anderſins geheel in de Party van het Hof, zelfs tot nadeel der geenen van zyne Natie, vertoonde hem: Dat hy vreesde, dat deze onderneeming gevaarlyke gevolgen mocht hebben: Dat de Cantons alreedts zeer misnoegd waren: Dat ze geſtadig door de Geallieerden aangezocht wierden om de Party van Vrankryk te verlaaten: Dat men hen van nooden had, niet alleen ten opzichte der Switſerſche Troupen welke alreedts op de been waren, maar ook noch wegens de nieuwe Benden die men 'er af trachtte te verkrygen: En eindelyk, dat men alles over hoop zou ſmyten, indien men hen aan het Hoofdgeld wilde onderwerpen.

In der daad, deze Schatting, voor zo veel men uit zekere omſtandigheden kon raamen, ſtiet wel anderen tegen de borſt: want zynde alle de Kamers des Parlements wegens een byzondere gelegentheid vergaderd, nam den Eerſten Præſident dien tyd waar om een zeer ſchoon vertoog aan hen te doen, waar af het oogmerk was hen tot het betaalen van de gemelde Schatting aan te maanen; ten welken einde hy hen vertoonde, dat, ſchoon hy wel kon gelooven, dat de Declaratie des Konings, welke zy onlangs geregiſtreerd hadden, niet van hunne ſmaak was, als ſtrydende tegens hunne Privilegien, ondertuſſchen, dewyl de noodzaakelykheid het aldus vereiſchte, hy hen verzocht te gedenken, dat zy d'anderen met een goed exempel moeſten voorgaan, te meer door dien 'er een clauſul van dwang tegens de weigerigen was, even als noopende d'eigene penningen en zaaken des Konings; en dat het ſchandelyk voor hun Ligchaam zou weezen, indien iemand van des zelfs Leden zich in dit geval bevond. En gelyk het voorbeeld veel krachtiger is als een aanſpraak, betaalde hy op eene maal, zonder de vervalling der twee termynen af te wachten: even gelyk meer andere Hovelingen voor hem hadden gedaan. Ondertuſſchen erlangde het vertoog van den gemelden Præſident geen algemeene goedkeuring. De Leden des Parlements vonden het zeer kwaad, dat hy hen te gemoet had gevoerd, dat, indien ze niet vrywillig betaalden, zy 'er toe gedwongen zouden worden. Zy zeiden, dat 'er niemand was, die zulks niet genoegſaam en wiſt, zonder dat

dat het hem gezegt wierd; en dat men meerder eerbiedigheid voor hen behoorde te hebben. d'Onpartydigen beſlooten hier uit, dat, dewyl de Præſident dreigementen gebruikte, hy ſlechte geſteldheden in de geenen, daar hy tegen ſprak, erkend moeſt hebben: weshalven men voor kwaade gevolgen ten opzichte der andere Opper- en Subalterne Hoven des Ryks beducht was. 1695. February

Wy hebben hier voor gezegt, dat eenigen meerder gaven, als 't geen waar op zy geſchat waren. Monſr. Nicolai, Eerſte Præſident der Rekenkamer van Parys, was van dit getal. Men had hem, benevens d'andere Eerſte Præſidenten der Opperhoven des Ryks, in de Claſſe van duizend ponden geſteld: maar om het Ligchaam, daar hy het Hoofd af was, 't geen ouder pretendeert te weezen als het Parlement van Parys, eer aan te doen, betaalde hy vyftien honderd ponden, zynde de taxe van den Eerſten Præſident des gemelden Parlements. Doch dit voorbeeld had het ongeluk, dat 'er weinige waren, die zich genegen toonden om het na te volgen. Integendeel murmureerde al de wereld in de Provincien, te meer dewyl men zag, dat het Hoofdgeld eens zo hoog was, als men gemeend had: want men had wel uitdrukkelyk gezegt, dat de minſte taxe van tien ſtuivers zou weezen, en d'anderen na proportie; daar men ze nu van twintig ſtuivers had gemaakt.

Maar eer wy van deze Schatting afſcheiden. Den 22ſten. der Maand wierden 'er twee nieuwe Arreſten van den Raad afgekondigd; behelzende het eerſte, dat de Koning (verwittigd zynde, dat verſcheidene Huishoofden in de Landen van Staaten, en de Provincien welke de Tailles niet onderworpen zyn, zelfs in die van Dauphiné, en in de vrye Steden, zich van het Hoofdgeld pretendeerden t'ontlaſten, of niet hooger als op twintig ſtuivers getaxeerd te weezen, onder voorwending dat ze voor niet meer als veertig ſtuivers, of daar beneden, op de Tailles bekend ſtonden, en dat zulks aldus geregeld was door een Artykel van de Declaratie, mitsgaders door het laatſte van de Tarif, of het Reglement) by manier van verklaaring ordonneerde, dat deze Artykelen, noopende de geenen die op de Tailles voor veertig ſtuivers bekend ſtonden, met teruitvoering geſteld zouden

1695. February den worden als ten opzichte van d'Inwoonders der Landen van Electie; doch dat alle de geenen van het Dauphiné, der Landen van Staaten, en anderen, in de Lyſten geſteld zouden werden op den voet van zodanige Claſſe, daar ze 't beſt mee over een kwamen, zonder acht te geeven op hunne quote omtrent de Tailles.

In der daad, 't zou een onrechtvaardigheid weezen, in de Provincien, daar de Tailles reëel zyn, het Hoofdgeld op den voet van de Tailles te reguleeren. Gelyk de Landeryen, en niet de Perſoonen, betaalen; heeft deze of geene Inwoonder veel Landts, en betaalt veele Tailles, die geen brood heeft om te eeten: vermits hy alles, 't geen hy heeft, ſchuldig is. En deze of geene Burger, in tegendeel, die de rykſte van zyne Parochie is, betaalt byna gantſch geen Tailles; om dat hy alle zyne Landeryen op eeuwigduurende renten heeft gegeeven. Op dat 'er dan rechtmaatigheid mocht weezen, moeſt het Hoofdgeld in die Landen niet betaald worden op den voet van het geen, waar op men in de Lyſt der Tailles bekend ſtond: en hier in voorzag het gemelde eerſte Arreſt.

Het ander behelsde, dat in het bezoek der Wykmeeſters, om de Lyſten op te ſtellen, veele Lieden hunnen rechten naam vermomden; mitsgaders dat in de Huizen, daar verſcheidene Huurders in woonden, de geenen, daar zy zich aan richtten, weigerig waren om hen de noodzaakelyke verklaaringen te geeven: 't welk een conſiderabele vermindering der Taxen koomende veroorzaaken, ordonneerde zyne Majeſteit, willende daar in voorzien, dat d'Eigenaars, of de voornaamſte Huurders, die de Huizen bewoonden, gehouden zouden weezen aan de Wykmeeſters naauwkeurige en oprechte verklaaringen te geeven van alle de geenen, die 'er in woonden, benevens hunne Naamen en Qualiteiten, 't getal der Kinderen en getrouwde en ongetrouwde Huisgenooten, zelfs ook der Lakeyen en Dienſtmaagden, Winkelknechts, Leergaſten, en alle anderen, op poene van te zullen moeten verantwoorden wegens de Taxe der geenen, die achtergelaaten waaren; en dat de geenen, die hunne Qualiteiten averechts opgaven, eens zo veel zouden betaalen, als daar men hen op geſteld had.

On-

Ondertuſſchen had het Hoofdgeld, niettegenſtaande alle de kwaade, ook eene goede werking voortgebracht, te weeten, dat veele Lieden, die Tytels hadden aangenomen, welke hen niet toekwamen, weder in hunnen natuurlyken ſtand traden, uit vrees van weezendlyk te zullen moeten betaalen voor een Qualiteit, die zy maar in gedachte bezaten. Zodanig een was voor het Hoofdgeld een Marquis, die zich nu, ſedert dat het opgeſteld was, vernoegde met een ſlecht Edelman, en zelfs noch wat minder, te weezen. Ook wierd 'er uit de Provincien geſchreeven, dat 'er het getal der Advocaaten een darde was verminderd; dewyl 'er zeer veele ſimpele Burgers, en ook ſomtydts wel Boeren, waren, die zich den naam van Advocaaten lieten geeven, zonder dat ze ooit uit hun Dorp waren geweeſt, en ander Latyn kenden als dat van hunne Getyden. 1695. *February*

In het begin der Maand was nu ook op een Landgoed by Giſors komen t'overlyden Iſabelle de Vienne, Graavin van Bouteville, Moeder van den Maarſchalk de Luxemburg en de Hertogin van Mekelenburg, van welker dood wy in de voorgaande (a) Maand hebben geſproken. Zy was by de negentig jaaren oud, en weduwe ſedert den 21ſten. Juny 1627. wanneer François de Montmorency, Graaf van Luce en Heer van Bouteville, haar Man, te Parys onthoofd wierd, ter oorzaak dat hy met den Graaf van Chapelles op de Koninglyke Plaats had gevochten tegens den Marquis de Beuvron en Henry d'Amboiſe, Marquis van Buſſy, die dood bleef. Dood der Graavin van Bouteville. (a) *Ziet pag. 88.*

De dood des Konings van Perſien moet hier ook eindelyk plaats hebben, dewyl 'er ons de tyding af over Vrankryk toegebracht wierd. Deze Vorſt heette, volgens het bericht van den Miſſionaris (b) Sanſon, ten tyde zyner komſt tot de Kroon, *Cha Sephi*: maar gaande de ſpraak, dat de Jooden hem betoverd, en tot een doodelyke kwyning gebracht hadden, ried hem *Chiek Ali Kan*, zyn *Etmadaulet*; of Eerſte Miniſter, van naam te veranderen; hoopende door dit middel de werking der beſweeringen te loor te ſtellen. Hy volgde dezen raad, nam den naam van *Soliman*, en verliet dien van *Sephi*, zynde die van zynen Grootvader, en den vermaarden *Chiek Sephi*. Zyn ouderdom bereikte omtrent vyftig jaaren, waar af hy 'er by de dartig geheerſcht Dood des Konings van Perſien. (b) *Ziet Etat preſent de la Perſe.*

1695. *February* had. Hy was ſchoon van gedaante, bloozende van kolœur, en mogelyk al te fyn en glad van vel voor een Koning, die een majeſtueus gelaat behoort te hebben; wyders geſpraakſaam, en zo beleefd, dat hy van niemand gegroet wierd, zonder eenige wederbetuiging met een vriendelyk en lagcheud weezen te doen; weldaadig, zachtmoedig, en gemaatigd; en zo afkeerig van bloedſtorten, dat hy te maauwer nood het ter dood brengen van een gemeenen Misdadige kon dulden; doch onverbiddelyk omtrent de geenen die aan gekwetſte Hoogheid ſchuldig waren, al waren 't ook de grootſte Heeren van zyn Hof, en zelfs zyne Bloedverwanten. Hy beminde zyne Onderzaaten, en vermoonde zich dikwils, om t'ondervorſchen, hoe men met de zelven leefde; tot zo verre, dat hy meer als eens in Boerengewaad brood en andere leevensmiddelen was gaan koopen, en zien, of het geld, door hem afgeset, ook tegens zyne Ordonnantie gangbaar bleef. Ook kon hy niet dulden, dat men de lieden ter zaake van hunnen Godsdienſt vervolgde, en hen met ſtokſlagen, of andere dwangmiddelen, van belydenis deed veranderen. 't Geen den gemelden Auteur hier over zegt, is zo aanmerkelyk, dat wy 't in zyne eigene woorden toe moeten gebruiken. *Hy beminde de Chriſtenen, en wil niet, dat men hen om hunne Religie geweld zal aandoen; waarende alle zodanige middelen aan hen tot het Mahometaanſche Geloof te doen overvallen: en lieflyk ſtaat hy toe, dat ze weder tot het Chriſtendom keeren, als ze klagen, dat men hen gedwongen heeft het zelve te verlaaten. Hy deed over eenige jaaren wel blyken, dat hy niet goedkeurde, dat men zich van 't elende der Chriſtenen bediende, om hen tot den Mahometaanſchen Godsdienſt te trekken. Die van het Landſchap Lingon, Armeniers van afkomſt, en dezonaarts overgevoerd door Chah-Abbas, zich verbonden hebbende om jaarlyks, als Chriſtenen, een zekere ſchatting aan den Koning te betaalen, en zynde ſedert eenige jaaren nalaatig of onmachtig geweeſt om deze ſomme op te brengen, beteekende de Groote Vizir de verzuiking der Krygsbenden op hen: weshalven deze rampzalige Menſchen, vindende zich niet in ſtaat om hunne achterſtallen te voldoen, en zyende geen kans meer om de wreede ſtokſlagen der Beulaaten t'ontgaan, zynde een anderen uitweg van Miſſionariſſen die hen in een zo dringenden noud konden onderſteunen, gezamenderhand*

den

den Etmaalaudet gingen bidden, dat hy hen tot de Mahometistery wilde doen aanneemen. Deze wyze Minister vraagde hen, wat hen verpliohtte van Religie te veranderen: waar op zy hem te gemoet voerden, dat het was hunne elende, en het onvermogen, waar in zy zich bevonden, om den Koning de sommen, welken zy aan hem schuldig waren, te betaalen. Den Etmadaulet ging'er terstond aan zyne Majesteit bericht af geeven. Men deed hen voor zynen Troon verschynen. 't Weldaadig hert van dien Vorst wierd zodanig vermurwd door hunnen deerlyken staat, dat hy hen genade betoonde, en hen hunne schuld kuyt schold; verbiedende wyders d'aanbieding, welke de noud hen had gedwongen te doen, noopende de Wet van Jesus Christus te verlaaten, om de Mahometaansche t'ombelzen, aan te neemen. En aldus zag men door een zeer vreemd geval, dat God, bewoogen door d'elende der geenen die hem toebehoorden, en willende hen over hunne lafhertigheid schaamrood doen worden, den yver van den waaren Godsdienst, staande op het punt van in hun hert uitgebluscht te worden, in een Mahometaansch Vorst verwekte. 1695. February

't CAPITTEL van Kamerik was geweldig moeijelyk, ter zaake der Bulle door den Paus aan den Koning van Vrankryk vergund; waar by hem verlof wierd gegeeven om tot het Aertsbisdom der gemelde Stad te noemen: want hoewel het zelve niet vergund en was dan alleenlyk voor deze maal, waren de Kanonniken 'er echter niet wel over vernoegd; zo om dat de geen, die tot Aertsbisschop verkoozen stond te worden, mogelyk zo jong zullende weezen als een van hen allen, zy in zodanig een geval niet verhoopen konden, dat zich immermeer een andere gelegentheid voor hen zou aanbieden, om het recht, 't geen zy tot de verkiezing hadden, in 't werk te stellen; als om dat zy wel wisten, dat het geen, 't welk eens vergund is, ook ten twede en darde maal vergund kan worden; en dat, wat belangt de Vorsten die de macht in handen hebben, de bezitting gemeenlyk een onbetwistbaar recht by hen is. Maar waren de Kanonniken niet wel vernoegd over de Bulle van den Heiligen Vader, zy waren het uitstreekend over de verkiezing van den Allerchristelyksten Koning; zynde den Abt de Fenelon, Leermeester der (a) Kinderen van Vrankryk, den 4den. der Maand door

FRANSCHE. NEDERLANDEN. Abt Fenelon tot Aertsbisschop van Kamerik. verkoozen.

(a) de Zoonen van den Dauphin.

1695. *February* door de gemelde Majeſteit tot die poſt verheven, in een zo algemeene achting wegens zyne deugd, vroomheid, onbaatzuchtigheid, en geleerdheid, dat zelfs de kwaadaardigſten en nydigſten die verkiezing niet en dorſten wraaken. Voegt hier by, dat hy 'er zo weinig gedachte op had gemaakt, dat nooit iemand meer verwonderd was, als toen hy verſtond, dat de Koning 'er hem toe had genoemd: en men moeſt een uitdrukkelyke order vertoonen, om ze hem te doen aanneemen. Gelyk hy eerſt kortetelings d'Abdy van S. Valery had gekreegen, zonder ze verzocht te hebben, kon hy niet begrypen, dat zyne Majeſteit hem aanſtondts daar na met een Aertsbisdom wilde vereeren: en oordeelende, dat deze twee dingen niet te ſamen konden gaan, gaf hy den Koning, zo als hy hem voor zyn laatſte geſchenk bedankte, het eerſte weder, ſchoon het jaarlyks vyften à zestien duizend ponden opbracht; 't geen te grooter verwondering baarde, dewyl de meeſte Prelaaten geen ſwaarigheid wegens de pluraliteit der Beneficien maaken.

Dood van den Marquis de la Valette.

Den 12den. der Maand kwam te Kortryk t'overlyden Louis-Felix de Nogaret, Marquis de la Valette, Graaf van Caumont, en Lieutenant Generaal van des Konings Legers. Hy was Zoon van den Ridder de la Valette, Generaal der Venetiaanen en Lieutenant Generaal in Vrankryk; had den ouderdom van ſeſtig jaaren bereikt; vyf-en-twintig 'er af in den dienſt doorgebracht; en wierd van al de wereld uitſteekend betreurd, als zynde een edelmoedig, dapper en ervaren Officier, die geduurende alle deze laatſte Veldtochten de Linien in Vlaanderen gecommandeerd had.

ENGELAND. Verrichtingen des Parlements.

't PARLEMENT vervolgde haare zittingen met grooten yver, eenigheid, en ſucces. De voornaamſte zaak, welke de Huizen bezig hield, was die der Subſidien: en zynde de geene van vier ſchellingen per pond op de Landeryen, enz. ſedert eenige dagen op 't tapyt geweeſt, mitsgaders de clauſul van voor vyf jaaren de ſomme van drie honderd duizend ponden ſterlings ter jaar op de rechten van het Vat- en Pondgeld te heffen, in het Laager Huis t'eenemaal beſlooten, ontſtond 'er een ſwaarigheid, te weeten, of men deze woorden, *voor den Koning, zyne Erf-*

Erfgenaamen, *en Succeſſeurs*, dan alleenlyk, *voor den Koning en zyne Succeſſens*, in d'Acte zou laaten vloeijen. Eenigen verklaarden zich voor d'eerſte uitdrukking, en anderen voor de tweede: en ſproot zulks meer uit de verſcheidene manier van het woord *Erfgenaamen* te verſtaan, als uit eenig weezendlyk verſchil 't geen 'er onder de Leden des Parlaments was. De geenen, welke begeerden, dat dit woord buiten geſloten zou worden, verſtonden daar mee de Kinderen, die de Koning uit een tweede huwelyk zou konnen krygen; en vreeſden, dat men de zelven mocht aanmerken als zyne immediaate Succeſſeurs tot de Kroon: en die het wilden behouden, beweerden, dat men 'er elleenlyk mee moeſt verſtaan de wettige Succeſſeurs des Konings tot de Kroon, behoudens dat men daar ook onder begreep de Kinderen welken hy kon krygen, en die aangemerkt moeſten worden als konnende mede op hunne beurt, en by gebrek van immediaate Succeſſeus, ſuccedeeren. En met dezen zin aan het woord van *Erfgenaamen* te geeven, zeiden zy, dat men 'er geenig kwaad gevolg uit kon vreezen, waarom men genoodzaakt zou zyn de gewoonlyke forme (*de Koning*, *zyne Erfgenaamen*, *en Succeſſeurs*) te veranderen. Eindelyk vond men een middelmaat, die het geſchil beſleechte, en beide de Partyen even zeer vernoegde, zynde dat men deze woorden in d'Acte zou laaten vloeijen: *de Koning*, *zyne Erfgenaamen*, *en Succeſſeurs*, *volgens d'Acte neopende de linie der ſucceſſie tot de Kroon*, *gepaſſeerd in het eerſte Jaar van haarer Majeſteiten Regeering*. De Bil paſſeerde aldus zonder tegenſtelling; waar na ze in het Hooger Huis gebracht, aldaar drie maal geleezen, en zonder eenige verandering goedgekeurd wierd. Den 21ſten. lieten de Heeren het aan het Laager Huis weeten: en hebbende de Deurwaarder van de Swarte Roede daar op het Huis verwittigd, dat de Koning hen in dat der Heeren verwachtte, vervoegde hes zich en corps aldaar; wanneer vervolgens door zyne Majeſteit de Koninglyke bewilliging tot de Bil van vier ſchellingen per pond op de Landeryen, enz. mitsgaders drie honderd duizend ponden ſterlings ter jaar op d'Acte van het Vat- en Pondgeld te heffen, wierd gegeeven. 1695. *February*

Den 23ſten. deed men in het Laager Huis raport van het Committé, 't geen aan de middelen tot heffing van de gemelde Subſi-

1695. *February* dien arbeidde, en de volgende reſolutien had genomen: 1. Dat men een impoſt zou ſtellen op het Leer. 2. op de Huizen. 3. op de Schoorſteenen. 4. op de Begraavenisſen. 5. op de Geboorte der Kinderen. 6. op de Huwelyken. 7. op de Jongmans boven de vyf-en-twintig jaaren. en 8. op de Koffy, Thee, en Chokolate. Alle deze reſolutien wierden goedgekeurd, uitgezondert die van den impoſt op de Huizen en de Schoorſteenen.

Doch noopende de Begraavenisſen: op die van een gemeen Perſoon zou gegeeven moeten worden 4 ſchellingen; van een Hertog en Hertogin, boven de gemelde 4 ſchellingen, noch 50 ponden; van een Marquis en Marquiſin 40. van een Graaf en Graavin 30. van een Burggraaf en Burggraavin 25. van een Baron of Baronnes 20. van een oudſten Zoon van een Hertog, of des zelfs Vrouw (gelyk ook onder de volgenden, daar het niet uitdrukkelyk veranderd is, de Vrouwen mede begreepen worden) 30. van een jonger Zoon van een Hertog 25. van een oudſten Zoon van een Marquis 25. van een jonger Zoon van een Marquis 20. van een oudſten Zoon van een Graaf 20. van een jonger Zoon van een Graaf 15. van een oudſten Zoon van een Burggraaf 17 ponden en 10 ſchellingen; van een jonger Zoon van een Burggraaf 13 ponden, 6 ſchellingen, 8 pences; van een oudſten Zoon van een Baron 15 ponden; van een jonger Zoon van een Baron 12 ponden; van elke ongetrouwde Dochter van de zelve rang zo veel als voor ieder van de jonger Zoonen; van de Weduwen een gelyke ſomme als van de Vrouwen; van een Baronnet en Ridder van het Bad 15 ponden; van een anderen Ridder 10 ponden; van een Sergeant der Wet, zynde 's Konings Sergeant, 20. en van des zelfs Vrouw 10 ponden; van een anderen Sergeant der Wet 15. en van des zelfs Vrouw 7 ponden en 10 ſchellingen; van een Eſquire 5 ponden; van een Edelman 20 ſchellingen; van de jonger Zoonen van Baronnetten, Ridders van het Bad, de verdere Ridders, Sergeanten der Wet, Esquires, en Edelen, 20 ſchellingen; van een Aertsbiſſchop 50 ponden; van een Aertsbiſſchops Vrouw of Weduwe 10 ponden; van een Biſſchop 20 ponden; van des zelfs Vrouw of Weduwe 5 ponden; van een Deken 10 ponden;

van

van des zelfs Vrouw of Weduwe 2 ponden en 10 ſchellingen; van een Aertsdiaken 2 ponden en 10 ſchellingen; van des zelfs Vrouw of Weduwe 20 ſchellingen; van een Domheer of Prebendaris 2 ponden en 10 ſchellingen; van des zelfs Vrouw of Weduwe 20 ſchellingen; van Doctooren in de Godheid, Rechten, en Medicynen 5 ponden; van der zelver Vrouwen of Weduwen 20 ſchellingen; van een Kind van een Aertsbiſſchop, Biſſchop, Deken, Aertsdiaken, Domheer, en Doctor in de Godheid, Rechten, en Medicynen 20 ſchellingen; van ieder Perſoon, die van zyne reëele Goederen vyftig ponden 's jaars genoot, of die een Capitaal van zes honderd ponden bezat, 20 ſchellingen; en van des zelfs Vrouw, Weduwe, of Kinderen 10 ſchellingen. 1695. February

En belangende de Geboorte: voor ieder Kind (uitgezondert der zodanigen, die van aalmoeſſen leefden) zou betaald moeten worden twee ſchellingen; en boven dien van de Kinderen der gemelde qualiteiten en qualificatien, een gelyke ſomme als voor der zelver Begraavenis beraamd was.

Voor het trouwen van ieder een (d'Aalmoesgenieters niet gerekend) twee ſchellingen en zes pences; en wyders zo veel meer, als waar op ieder Mansperſoon volgens zyne rang voor het begraaven zou moeten geeven.

En eindelyk, wegens het ongetrouwdblyven van Jongelingen boven de vyf-en-twintig jaaren, geen onderhoud genietende, mitsgaders van de Weduwenaars zonder kinderen een ſchelling 's jaar; en wanneer zy onder de gemelde qualiteiten behoorden, een vierde deel van de ſomme wegens het begraaven.

Den 16den. der Maand had het Parlement verordend, dat men den 23ſten. door Beulshanden op het Hof des Paleis van Weſtmunſter zou verbranden een zekere Acte des gepretendeerden Parlements van Ierland, erkennende den Koning Jacobus voor wettigen Vorſt, mitsgaders twee andere Proclamatien, gedateerd te Dublin, d'eene van den 1ſten. April 1689. en d'andere van den 4den. May des zelven Jaars; 't geen ten beſtemden dage ter uitvoering wierd geſteld, in de tegenwoordigheid van den Sergeant der Wapenen van het Huis, en der Sherifs van Londen.

1695. *February* Den zelven 16den. zynde Aſſche-Woensdag, vervoegde zich de Koning (voorgegaan door de Herauten van Wapenen, en verzeld door de Loontrekkende Edellieden en zyne Helbaardiers, altemaal in den rouw) in de Kapel van S. James, alwaar hy den Biſſchop van Londen hoorde prediken; waar na zyne Majeſteit de viſite ging geeven aan haare Koninglyke Hoogheden, de Prins en Princes van Deenmarken, complimenteerende hem over den dag zyner geboorte. Alle de Heeren van 't Hof deeden het zelfde; en des avondts wierden de Klokken geluid, doch geen Baal gehouden, ter oorzaak van den rouw.

Koning complimenteert den Prins van Deenmarken over zyn Geboortedag.

Omtrent het eind der Maand kreeg men met den onderſtaanden Brief, aan zyne Majeſteit toegezonden, bericht, dat de Bey van Tripoli den Engelſchen Conſul (welke, na dat die Barbaaren met de Franſchen een vrede hadden geſlooten, na Malta was vertrokken) weder te rug had ontbooden.

Bey van Tripoli ſchryft aan den Koning.

NA honderd duizend goedgunſtige en vriendelyke Groeteniſſen, zy kond aan de Koninglyke preſentie van den roemruchtigſten onder de Vorſten der Natie van den Meſſias, den Hoogverhevenen Willem den Darden, Koning van Engeland, dat nu al een geruimen tyd heen manquement geweeſt is aan 't onderhouden van de vrede, en een goed verſtand en vriendſchap tuſſchen beide de Partyen. En dewyl nu in verſcheidene jaren van des zelfs Kuſten geene Schepen of Volk in deze onze Geweſten zyn gekomen; zo hebben wy dezen tegenwoordigen Brief na Malta gezonden aan des zelfs Conſul, op dat hy op nieuws weder by ons kome reſideeren in zyn oude Ampt als voor dezen, ja in beter ſtaat als voor dezen, vernieuwende en bekrachtigende een goede vrede en volmaakte vriendſchap tuſſchen ons; tot een fondament waar van deze Brief geſchreven en gezonden word: en den zelven ontfangen hebbende, verzoeken wy Uwe Majeſteit des zelfs Koninglyk Antwoord te zenden; terwyl ondertuſſchen de Broeder van den gemelden Conſul door ons gecareſſeerd, en met alle mogelyke civiliteit, zonder hem eenige moeijelykheden aan te doen, onthaald werd.

Uw Goedgunſtige MAHOMET, *Bey van Tripoli in Barbaryen.*

SCHOTLAND. Parlement geprorogeerd.

DEN 21ſten. der Maand kwam 'er een Expreſſe van het Hof te Edenburg, met een Brief van den Koning, om het Par-

Parlement t'adjourneeren; waar op de Raad des anderendaags vergaderd zynde, deed men een Proclamatie afkondigen, die het tot aan den 20sten. Maart prorogeerde. 1695. February

't KWAAD Saifoen, en de grooten overvloed van ſneeuw, geduurende de winter gevallen, waren d'oorzaak, dat men de Rebellen niet met alle de noodzaakelyke wakkerheid, om hen t'eenemaal uit te rooijen, had konnen vervolgen: terwyl zy ondertuſſchen by verſcheidene gelegentheden ſchrikkelyke verwoeſtingen aanrechtten, ſtout op het voordeel hunner ſchuilhoeken, daar tien of twaalf man, door de moeijelykheid der wegen by wintertyd, een gantſch leger konnen wederſtaan. Zelfs waren zy ook ſtout genoeg om een ſoort van een Manifeſt of Proclamatie af te kondigen, vol van ſmaadelyke termen tegens de tegenwoordige Regeering; in het welk zy zich de hoedanigheid van Roomſch-Katholyken, en getrouwe Onderzaaten van den Koning Jacobus, gaven; en twee honderd ponden ſterlings tot een vergelding beloofden aan de geenen, die hen binnen een maand den voornaamſten Regent van Ierland in handen leverden, en vyftig ponden voor iemand der andere Perſoonen van de Regeering, hoewel ze mogelyk zo veel niet in de wereld hadden als ze beloofden: doch indien ze na den gemelden tyd wierden geleverd, zouden de geenen, die een zo treffelyke daad hadden gedaan, alleenlyk een amniſtie van al het voorgaande genieten. Zy beloofden ook een gunſtig onthaal aan alle de Leeraars, en d'anderen van den zelven Godtsdienſt die de Roomſch-Katholyke Religie wilden aanneemen, en zich aan hen overgeeven. Dit Manifeſt was gedateerd te Anahally-Bog, den 3den. January 1695. en getekend door twaalf der voornaamſten onder hen, waar af Henry Mansfield boven aan ſtond. IERLAND. Baldaadigheid der Rebellen.

DE Marquis de los Balbaſes, bekend, onder veele andere gewichtige zaaken, wegens zyne tegenwoordigheid omtrent de Mimweegſche Vredehandel, lei geduurende deze Maand het Groot-Meeſterſchap van het Huis der regeerende Koningin neder, en ging in het Kloofter der Kapucynen del Prato, alwaar SPANJEN. Marquis de los Balbaſes gaat in een Kloofter.

1695. *February* hy, gewyd door de handen van den Kardinaal Portocarrero, Prieſter wierd.

SPAANSCHE NEDERLANDEN. Stoute ondernee-mingen.

TERWYL hier alles genoegſaam in ſtilte was, en van geene merkelyke beweegingen van Troupen gehoord wierd, ondernamen drie Soldaaten der Bezetting van Bruſſel een zeer ſtoute zaak. Zynde te weeten gekomen, dat'er eenige Schepen met Voerazie op de Maas dicht by Namen lagen, welke het voornaamſte gedeelte der Magazynen van die Stad maakten, beſlooten zy den brand'er in te ſteeken. Zy verkleedden zich dan als Scheepsgaſten; volvoerden den aanſlag; en hadden den tyd om te rug te keeren, eer het Detachement van het Garniſoen hen kon bereiken. De Keurvorſt van Beyeren, verwonderd over d'onderneeming, beloonde hen op hunne wederkomſt met honderd Piſtoletten, maakte den Aanleider Capitein, en de twee anderen Lieutenants.

Van geenminder ſtoutheid was ook het volgende. Een Party, uit de Stad Aath getoogen, omtrent de Stad S. Guilain zynde genaderd, detacheerde drie Soldaaten, welke door behulp van het ys over de graften en paliſſaden geraakten, en den brand in een Voerazie-magazyn, 't geen in d'Abdy was, ſtaken.

Deze voordeelen waren wel klein, doch ſtonden de Franſchen in't gevolg geweldig te beklemmeren, ter oorzaak dat hunne Magazynen nu op verre na zo zeer niet opgepropt waren, als in 't begin van den Oorlog.

VEREENIGDE NEDERLANDEN. Swartmaaker gerabraakt. (a) *Zie 5 Stuk, 2 Deel, pag. 304.*

MET de zelve ſtraf als de Swartmaaker (a) Dirk Jacobſz. in de wandeling Klein Dirk geheeten, ter dood was gebracht, wierd nu ook op den 20ſten der Maand tot Uitrecht, volgens den inhoud der onderſtaande Sententie, geëxecuteerd Jan Adolphſz. onder de Broederſchap bekend met den Bendnaam van Jenke de Trompetter.

ALso Jan Adolphſz. in de wandeling genaamd Jenke de Trompetter, oud 57 à 58. Jaaren, geboortig van Aarnhem, tegenwoordig gevangen op den Huize van Hazenberg, buiten pyn en banden van yzer, den Gerechte bekend ende beleden heeft, en voorts den zelven Gerechte by informatie gebleken is: Dat hy Gevangen voor omtrent drie-

drie-en-twintig Jaaren gedient heeft in een nieuwe Compagnie Ruiters, onder het Regiment van den Overſten Troxis: Dat hy Gevangen zich toenmaals uit zyn Garniſoen tót Breda naar Alkmaar begeeven, en aldaar uit een Weyde een Paard van een Zeepzieder geſtoolen heeft: Dat hy Gevangen zyne wettige Vrouw, tot Alkmaar woonachtig, voor omtrent vyf Jaaren verlaten, en drie Jaaren herwaarts met zeekere andere Vrouws-perſoon, tot Amersfoort, in de Helſtraat gewoond, en met haar in Overſpel geleeft heeft: Dat hy Gevangen den voorſz. Dienſt van den Lande verlaten, en gezondts Ligchaams zich tot het Bedelen heeft begeeven, ende voorts in het Gezelſchap van fameuſe Dieven en ſwartgemaakte Geweldenaars: Dat hy Gevangen op den 15den. Juny 1693. tegen den avond, op de Heide by Doorn, door Ryken-Bedelaars Hermen kennis bekomen hebbende van de Huisbraak, voorgenomen te doen ten Huize van Otto Barentſz. de Kok, woonende een quartier uurs beneden de Kerk van Amerongen, met den zelven derwaarts gegaan is; alwaar ter zelver tyd mede was verſcheenen een groot getal andere Geweldenaars, tot dien einde beſcheiden: Dat hy Gevangen zich met Buskruid en Water ſwart gemaakt hebbende, nevens d'anderen, waar onder ook ſommigen met het Swart van een Koeke-pan geſwart, op den voorſz. 15den. Juny, des nachts omtrent elf uuren, gegaan is naar het Huis van den voornoemden Kok: Dat hy door den Ryken-Bedelaars Hermen aldaar buiten aan den Dyk op Schiltwacht geſteld is, en alzo geſtaan heeft; wanneer d'andere zyne Complicen, waar van verſcheidene niet alleen met Stokken en Meſſen, maar ook met Schiet-geweer waren gewapend, met geweld de Deur van 't Huis met een Boom opgeloopen hebben, en daar inne gedrongen zynde, alle 't Volk, dat zy in Huis vonden, gedwongen hebben in de Kelder te gaan: Dat zeekere Franſche Predikant, aldaar mede ten Huize zynde, ende zich tegens dat geweld aankantende, door een van hen met een Piſtool-ſchoot (dat hy Gevangen mede bekend heeft dat, op Schildwacht ſtaande, gehoord heeft) zodanig gekwetſt geworden was, dat de zelve ter aarde neder viel: Dat zy den zelven mede in de Kelder gebracht, en, die toegemaakt hebbende, voorts het contante Geld, Zilver, en veele andere Goederen, na haar wel-gevallen, gerooft en mede genomen hebben: Dat hy Gevangen een ſtukje weegs van het voorſz. Huis, na de zyde van Amerongen toe, door den Ryken-Bedelaars Hermen ontfangen heeft een gerooft Zakje met Schellingen, ende het zelve den volgenden dag, ten byweezen van Metten Dirk, François Storm, Metje Pieters, en anderen van de voorſz. Complicen, in een Schuur aan den Dwars-weg, overgegeeven heeft aan Laurens Thyſſen, een van de Hoofden van die Geweldenaren: Dat hy Gevangen op den 22ſten. Auguſty des zelven Jaars, in het Gezelſchap van den zelven Laurens Thyſſen, en verſcheidene andere Rovers, tot achtien à negentien in het

1695. *February*

1695. *February* getal, is geweeſt op de Heide by Aarnhem, alwaar beſlooten wierd, de Huisbraak in de Herberge den Romer, buiten Aarnhem, t'ondernemen: Dat Laurens Thyſſen aan ieder van de Complicen voor hunne hulp belooſt heeft vyf-en-twintig guldens: Dat hy Gevangen met vier à vyf van de Medeſtanders zachtjens na den Romer gaande, en mede ſwart gemaakt zynde, ende eenige gewapend als voren, tuſſchen den 22ſten. en 23ſten. Auguſti 1693. met een Boom de Achterdeur van de voorſz. Huizinge heeft helpen oploopen, en by de Beek, by de Boomen, aan de zyde van de Deur, Schiltwacht gehouden; terwyle eenige van zyne Complicen en Geweldenaars, ieder met een Kaars, Knuppel en geladen Piſtool in de hand, daar in Huis geloopen zyn, ende voorts in een Kamer, om een Officier, aldaar logeerende, 'er uit te halen, en in de Kelder te brengen: Dat den Officier zich daar tegen te weer ſtellende, eindelyk, naar dat zy op hem geſchooten, en den zelven met een Knuppel geſlagen, mitsgaders deſſelfs Geld hem afgenomen hadden, hun noch ontkomen was: Dat zy wyders aan het Bedde van den Waard en Waardin gekomen zyn, om dezelven daar uit te halen, en mede in de Kelder te brengen: Dat zy de Vrouw met een Knuppel deerlyk geſlagen hebben: Dat zy ook der zelver Goederen geplondert en weg-genomen hebben: Dat hy Gevangen, volgens 't voorſz. Accoord of de Beloſte, de voorſz. vyf-en-twintig Gulden, den volgenden dag, door den gemelden Ryken-Bedelaars Hermen, in Schellingen ontfangen heeft: Dat hy Gevangen al vorder tuſſchen den 25ſten. en 26ſten. Auguſty daar aan volgende heeft geaſſiſteerd en helpen doen de Huisbraak aan het Veer-Huis te Wyk te Duurſtede: Dat hy Gevangen van dat voornemen ook kenniſſe gekregen heeft door den voorſz. Ryken-Bedelaars Hermen, die een half uur beneden Wyk by hem is gekomen: Dat hy Gevangen, neffens den zelven Ryken-Bedelaars Hermen, mede ſwart gemaakt zynde, geſtaan heeft dicht by de Deur, als dezelve aldaar met gelyk geweld opgeloopen, het Volk in de Kelder geſloten, en de Huize beſtolen en berooft wierd. Alle het welke zyn zeer kwade Feiten, execrabele Violentien, mitsgaders geweldige Roveryen, Gewapender-hand, met macht van zo grooten getal van Menſchen gepleegt, waar tegens geene particuliere Opgezetenen zich ooit kunnen voorzien, en daaromme in een Land, daar Juſtitie vigeert, niet geleden, maar anderen tot afſchrik ten hoogſten en op 't rigoureuſte geſtraft moeten worden: ZO IS 'T, dat de Heer Diderich Borre van Amerongen, Heere van Sandenburg, Koningsvry, &c. Hoofd-Officier dezer Stad, hem Gevangen in apprehenſie hebbende, den zelven voor Burgemeeſters en Schepenen te Recht geſteld, ende Crimineelyk tegens hem geconcludeert heeft. Waaromme Burgemeeſters en Schepenen voornoemt, doende Recht, hem Gevangen ter zaake voorſz. hebben gecondemneert, gelyk zy hem condemneeren by dezen, gebracht te worden ter plaatſe daar men gewoon is Crimineele Juſtitie te doen,

doen, ende aldaar eerſt aan den Volke vertoont, daar na ſwart gemaakt, en voorts op een Rad gelegt, levendig gerabraakt te worden, ende na de gedane Executie, dat het doode Ligchaam op Engelenburg vervoerd, en aldaar op een Rad gelegt zal werden, anderen ten afſchrik en exempel, &c. 1695. *Maart*

MAART.

ITALIEN

Kardinaal d'Eſt, in het Hertogdom van Modena geſuccedeerd, ſtaat af van het Kardinaalſchap.

d'AFSTAND van Renaldo d'Eſt (door de dood van zynen Neef, en niet Broeder, gelyk wy (a) elders gezegt hebben, in het Hertogdom van Modena opgevolgd) van het Kardinaalſchap, na alvoorens in 't byzonder door zynen Miniſter in de handen van den Paus te zyn gedaan, geſchiedde nu opentlyk op den 21ſten. der Maand in een Conſiſtorie, gehouden te Montecavallo, alwaar de Heilige Vader zich tegenwoordig bevond. De Heeren Caprara, Auditeur van de Rota, en Marſciano, Referendaris der Gerechtstekeningen, waren de Commiſſariſſen, door den gemelden Hertog gelaſtigd om de plechtigheden uit zynen naam af te leggen. 't Geſchiedde, volgens de gewoonte, alles in 't Latyn. Een Kardinaal van de Vergadering ving aan met deze woorden, richtende zich aan den Paus.

(a) *Zie 5 Stuk, 2 Deel, pag.* 189.

Beatiſſime Pater,

R. P. Alexander Caprara, Sacræ Rotæ Auditor, & R. P. Raimucius de Marſciano, Signaturæ Juſtitiæ Referendarius, Reinaldi Cardinalis Eſtenſis Ducis Mutinæ ſpeciales Procuratores in ſolidum conſtituti, legitimo ſuffultu Mandato ad ſolenniter dimittendum Cardinalatu Dignitatem, habent ad Sanctitatem Veſtram & Sacrum Collegium Literas, quas humiliter ſupplicant recipi, iiſque lectis audire quæ habent in mandatis.

Dat 's te zeggen.

Allerheiligſte Vader,

DE Heeren Alexander Caprara, Auditeur van de Rota, en Raimucius de Marſciano, Referendaris der Gerechtstekeningen, ſpeciale Procurateurs

1695. *Maart.* curateurs van den Kardinaal Renaldod'Est, Hertog van Modena, door den zelven aangesteld en voorzien met een genoegsaame Volmacht om de Waardigheid van Kardinaal op een plechtige wyze in uwe handen af te leggen, hebben Brieven aan Uwe Heiligheid en het Heilig Collegie, welken zy onderdaaniglyk verzocken dat men believe aan te neemen, en, dezelven geleezen hebbende, te hooren d'orders daar zy mee beladen zyn.

De Brieven hier op uit last van den Paus overgeleverd zynde, las men deze woorden in den geenen, die aan zyne Heiligheid hield.

Beatissime Pater,

CUm mors intempestiva Franciscum II. Mutinæ & Reggii Ducem, meum ex Fratre Nepotem, surripuerit, tanto mœrore confectus sum, ut quicquam me solari non valeat; & eo ægrius hanc jacturam fero, quod nullis Liberis post se relictis reparari possit: ita ut ego cogar non solùm votis Populorum adhærere, sed etiam posteritati meæ Domus consulere, & id sequi compellar, ad quod nec studia juventutis meæ, nec vita institutio, directa unquam fuere. Ad regimen itaque Ducatus Mutinensis & Reggii, meorum Locorum, vocatus jure Successionis, accessi eo animo, ut voluntati Divinæ præcipuè obtemperarem, & postea publica quieti, Subditorumque flagitationibus assiduis, reluctari non censeam. Quapropter ad pedes Sanctitatis Vestræ obvolutus, pro me absente, & multis negotiis, maximè hisce temporibus difficillimis, impeditus, Comes Alexander Caprara, hujusce S. Rotæ Auditor, & Comes Raynucius de Marsciano, Basilicæ S. Petri Canonicus & Signaturæ Justitiæ Referendarius; uti Procuratores ad hoc in solidum deputati, suppliciter & humilster Clementiam Vestram deprecabuntur, ut mihi Dignitatem Cardinalatus dimittere liceat, quam in me Innocentius XI. felicis recordationis, pro summâ ejusdem largitate conferre dignatus est, eamque tam constanter suscepi, ut nunquam, tanquam perpetuum comitem, essem dimissurus. Humanarum rerum vicissitudinibus cedendum est. Faxit Deus, ut imposterum ostendere etiam possim, quantum sim cupidus de tantâ Dignitate bene mereri, Sanctam Sedem indeficienti obsequio venerari, & Sanctitatis Vestræ obedientis Filii officia quæque subire & adimplere. Non deficiant unquam mihi rebusque meis, ut spero, Auctoritatis Apostolicæ pa-

patrocinia: in quibus firmiter confisus, Deum O. M. obsecro, ut Beatitudinem Vestram Ecclesiæ suæ, cui tam gloriose præest, diu incolumem servet, pro publico totius Orbis Christiani bono, & ejus pedes humiliter deosculor. Mutinæ 19 Februarii 1695. 1695. Maart.

Sanctitatis Vestræ

Humillimus, devotissimus, & obligatissimus servus

RAYNALDUS CARDINALIS ESTENSIS,
Dux Mutinæ.

De zin van dezen Brief kwam in het Nederduitsch hier op uit.

Allerheiligste Vader,

d'ONtydige dood van François den IIden. Hertog van Modena en Regio, mynen (a) Neef, heeft my met een zo groote droefheid overstelpt, dat 'er niets bekwaam is om 'er my over te troosten: en dit verlies is my des te gevoeliger; dewyl het my, alzo hy geene Kinderen heeft nagelaaten, onvergoedelyk schynt, en noodzaakt my te schikken na de vuurige begeertens myner Volkeren en het belang van myn Huis, met een staat aan te neemen, waar toe noch d'eerste studien myner jeugd, noch myne manier van leeven, ooit gericht zyn geweest. Zynde door het recht der Successie tot de regeering myner Landen, de Hertogdommen van Modena en Regio, geroepen, ben ik dan in het bezit van de zelven getreeden; eerstelyk en voornaamentlyk om de Godlyke wille te gehoorzaamen, en ten anderen om my niet te stellen tegens de dringende beden en de rust myner Onderzaaten. Weshalven, nedergeworpen voor de voeten Uwer Heiligheid, de Graaven Alexander Caprara, Auditeur van de Rota, en Raynaldus de Marsciano, Kanonnik van St. Pieter en Referendaris der Gerechtsverkeringen, in de hoedanigheid myner Procuratoren, byzonderlyk hier toe gelastigd, (ter oorzaak dat de menigvuldige zaaken, daar ik in deze kommerlyke tyden mee beladen ben, my niet toelaaten zelve my te Romen te vervoegen, Uwe Heiligheid zeer onderdaaniglyk en instantelyk zullen bidden, dat het my geoorlofd moge weezen de Waardigheid van Kardinaal af te legge; daar Innocentius de XIde. gelukkiger gehoegenis, de goedheid had van my te vereeren; en welke ik toenmaals aannam met de hoop en het besluit van ze nooit te verlaaten. Doch men moet voor de wisselvalligheden der weereldsche zaaken wyken. God wille, dat ik in 't toekomende tekens moge geeven van d'achting die ik voor de gemelde Waardigheid heb, mitsgaders van myne diepe eerbiedigheid voor den Heiligen Stoel, en de kin-

(a) *Broeders Zoon.*

1695. *Maart.* kinderlyke gehoorzaamheid welke ik Uwe Heiligheid toedraag. Ook hoop ik, dat de beſcherming van het Apoſtoliſch Gezag my, en alles 't geen my aangaat, nooit en zal ontbreeken. In dit vertrouwen, *bid ik* den Almachtigen God, dat hy Uwe Heiligheid langen tyd in gezondheid bewaare, tot het beſt zyner Kerk, welke Zy op een zo roemrachtige wyze beſtiert, mitsgaders tot het algemeene nut van de gantſche Chriſtenheid. Waar mede zeer onderdaaniglyk de voeten Uwer Heiligheid kuſſende, enz. *Uit Modena, den* 19den. *February* 1695.

Uwer Heiligheidts

Alleronderdaanigſte, gehoorzaamſte, en verplichtſte Dienaar,

RENALDO KARDINAAL D'EST, Hertog van Modena.

De Brief aan de Kardinaalen was in de volgende termen vervangen.

Eminentiſſimi & Reverendiſſimi Domini mei Obſervantiſſimi,

CUm mihi Franciſcum II. Mutinæ Ducem, meumque Nepotem, mors intempeſtiva ſurripuerit, tanto ſum mœrore confectus, non ſolum ob æſtimatiſſimi Principis jacturam, ſed eo magis ob nullam poſt ſe relictam Prolem, ita ut ad me totum conſervandæ Poſteritatis onus incumbat: ſic enim omnia Subditorum vota, & naturalia Succeſſionis jura poſtulant. Quapropter cum diſpoſitioni Divinæ reluctari non liceat, & conſentaneum ſit etiam conſulere ne Domûs meæ, tam longâ ſeculorum ſerie feliciter propagatæ, directa pereat conſervatio, cogor de dimittendâ Cardinalatus Dignitate cogitare; quo animo, & quâ ſenſuum afflictione, Eminentiſſimi Obſervantiſſimi D. D. mei poteſtis colligere ex illâ veneratione & honore, quo à me ſemper habitus eſt ampliſſimus iſte Ordo, cui mihi nihil glorioſius & fortunatius accidere poterat, quàm me eſſe in illo adſcriptum. Et ideo ab eo non diſcedo, ſed evellor, & clamoribus Populorum & publicæ quieti indulgendo. Mediantibus Comite Alexandro Caprara, hujus S. Rotæ Auditore, & Comite Rainuccio de Marſciano, S. Petri Canonico & Signaturæ Juſtitiæ Referendario, Procuratoribus meis deputatis, ſupplicationes meas venerabundus reverentiſſimè Sanctitati Suæ obtuli, ut eandem

eandem Dignitatem dimittere valeam. D. D. V. V. Eminentissimis teſtatum volo, in me non defecturam esse illam obſervantiam, quâ prosecutus sum Eminentias V. V. singulari admiratione erga ſublimes cujuslibet illarum virtutes, habitu ſegregatus, non affectu. D. D. V. V. E. E. qualem in perpetuum esse profiteor, precor ut imposterum non dedignentur talem me habere, ſi non dignitate, ſervitute tamen & obſequio, & humillimè manus veſtras deoſculor. Mutinæ 19 February 1695. 1695. Maart.

E. E. V. V.

Humillimus & devotiſſimus ſervus

RAYNALDUS CARDINALIS ESTENSIS,
Dux Mutinæ.

Die de Latynſche Taal niet verſtaan, konnen zich ook noch van deze Overzetting bedienen.

Doorluchtigſte en Eerwaardigſte Heeren,

d' Ontydige dood van François den IIden. Hertog van Modena, mynen Neef, heeft my met een zeer groote droefheid getroffen; niet alleen om het verlies van een zo zeer geachten Vorſt; maar ook, en voornaamentlyk, om dat, dewyl hy geene Kinderen heeft nagelaaten, de gantſche laſt van de Nakomelingſchap te behouden tegenwoordig op my berust: want aldus vereiſſchen het de begeertens der Onderzaaten, en de natuurlyke rechten der Succeſſie. Derhalven, dewyl men zich niet en moet ſtellen tegens de beſtiering van van Godts voorzienigheid; en dat ik ten anderen gehouden ben te bezorgen, dat myn Huis, 't geen zich zo veele eeuwen gelukkiglyk heeft voortgezet, niet en kome uit te ſterven: vind ik my genoodzaakt het Kardinaalſchap, daar ik mee vereerd ben, af te leggen; met hoedanig een gemoed, en welk een droefheid, zullen Uwe Eminentien konnen bezeffen uit die eerbiedigheid, welke ik de gemelde Waardigheid altyd heb toegedraagen; hebbende het my 't glorieuſte en gelukkigſte, 't geen my ooit konde wedervaaren, gerekend in een zo doorluchtige Broderſchap ingeſchreeven te zyn. En derhalven ſcheid ik niet van de zelve, maar word 'er af gerukt, om my na de beden myner Volkeren, en de gemeene ruſt, te ſchikken. Ik heb door de bemiddeling der Graaven Alexander Caprara, Auditeur van de Rota, en Raynucius de Marſciano, Kanonnik van S. Pieter en Referendaris der Gerechtſtekeningen, door my tot myne ſpeciaale Procurateurs hier toe

1695. Maart. aangeſteld, zeer onderdaanigſtlyk aan Zyne Heiligheid verlof verzocht om my van de gezegde Waardigheid te mogen ontſlaan. Ondertuſſchen kan ik Uwe Eminentien verzekeren, dat ik nooit in gebreke zal blyven omtrent d'eerbiedigheid, welke ik ten allen tyde voor Uwe Eminentien heb betuigd, mitsgaders de byzondere achting die ik altyd voor hunne deugden heb gehad; en dat, hoewel ik, hoopende myne tegenwoordige conditie, van hen afgeſcheiden ben, ik echter altyd ten opzichte van myne genegentheid met hen verenigd zal weezen. Wyders bid ik Uwe Excellentien, myne betuigingen te willen aanneemen, en my, in 't toekomende als met hen verenigd aan te merken, zo 't niet en is met de Waardigheid, ten minſten met de verzekering myner dienſten, en met myne gehoorzaamheid. Ik kus Uwe Excellentien zeer ootmoedigiyk de handen. *Uit Modena, den 19den. Februari 1695.*

Uwer Excellentien

Alleronderdaanigſte en gehoorzaamſte Dienaar

RENALDO KARDINAAL D'EST, Hertog van Modena.

Na het leezen van deze twee Brieven, deeden de Gelaſtigden des Hertogs van Modena d'onderſtaande Aanſpraak aan de Vergadering.

VAriabilis rerum humanarum conditio mutationem ſuam in noſtra etiam conſilia tranſfundit. Hinc & Progeniei ex naturâ & divinâ conſervandæ, & ſollicitæ Subditorum inſtantiæ, & quies, tam privata illorum, quam publica Rabia, turbulentis præſertim hiſce temporibus, eò conſilii Raynaldum, Cardinalem Eſtenſem, Ducem Mutinæ, nulle è ſacris Ordinibus, ſed Clericali ſolum tonſurâ Sanctæ Sedis Apoſtolicæ benignâ diſpenſatione initiatum, adegerunt ut illam nunc dimittat Dignitatem, quâ jam illuſtratum ſe fuiſſe gloriabatur. Pedibus igitur Veſtræ Sanctitatis advoluti, iidem Procuratores, ipſius Cardinalis Eſtenſis nomine, eâ quâ decet reverentiâ, eandem Cardinalatus Dignitatem, cum omnibus & ſingulis præeminentiis, inſignibus & prærogativis in manibus Sanctitatis Veſtræ dimittunt, reſignant, & cedunt; humillimè ſupplicantes, ut hanc dimiſſionem, reſignationem, & ceſſionem benigne dignetur admittere, ipſique juramenta quæcunque & vincula, eaſdemque dicti Cardinalatus contracta, remit-

tere

tere & relaxare, & de omnibus omissis, commissis aut neglectis absolvere, paternamque benedictionem impertiri. 1695. Maart.

Dat 's te zeggen.

d' ONgestadigheid der wereldsche zaaken strekt zich ook uit over onze raadslagen. Weshalven d'onafschuivelyke verbintenis van zyn Geslacht te behouden, de dringende beden zynet Onderzaaten, en de rust, zo de hunne in 't byzonder, als van geheel Italien in 't algemeen, voornaamentlyk in deze onrustige tyden, Renaldo, Kardinaal d'Est, Hertog van Modena, die niet in de Heilige Orders ingewyd, maar door een goedertierene dispensatie van den Heiligen Stoel alleenlyk Klerk met een bloote scheering was, genoodzaakt hebben de Waardigheid van Kardinaal, met dé welke verheerlykt te zyn hy het zich tot een glorie rekende, af te leggen. Zyne Procurateurs, hier tegenwoordig, nedergeboogen voor de voeten van Uwe Heiligheid, stellen, resigneeren, en geeven derhalven, met alle mogelyke eerbiedigheid, de gemelde Waardigheid, met alle haare præeminentien, merktekenen en Prærogativen weder in de handen van Uwe Heiligheid; biddende Haar zeer ootmoediglyk de goedheid te hebben van de gezeide dimissie, afstand en resignatie goedertierentlyk aan te neemen; hem t'ontbinden van alle de eeden, en verbintenissen waar in hy, ter gelegentheid van het gemelde Kardinaalschap, getreeden zou mogen weezen; mitsgaders t'absolveeren van alles, 't geen hy vergeeten, begaan, of verwaarloosd zou mogen hebben; en hem uwen Vaderlyken Zegen mede te deelen.

De Paus en de Kardinaalen deze redenen goedgekeurd hebbende, deed de Heilige Vader een klein vertoog, en nam den afstand, die de dartiende plaats in het Heilig Collegie vacant maakte, aan; waar op de twee Procurateurs van den Hertog den Hoed in de handen van den Ceremoniemeester overgaven, die ze, op het uitgaan van het Consistorie, in het Pauselyk Vertrek bracht. d'Apostolische Protonotarissen stelden 'er een openbaare Acte af op. Dit alles geschiedde met groote pracht, volgens de gewoonte van het Roomsche Hof, 't welk het aan geenplechtigheden ontbreekt. Den Hertog van Modena ontsloeg zich ter zelve tyd van alle de Beneficien, welken hy bezat. De Prins Foresto d'Est kreeg alle de geenen, daar den Hertog de presentatie af had. Een Abdy van twee duizend tyks daalders, staande ter presentatie van den Paus, wierd aan den Kardinaal

1695. *Maart.* Franciſco Barbarin gegeeven, mits behoudende voor zich een penſioen van twaalf honderd ryksdaalders. Een andere Abdy, ſtaande insgelyks ter collatie van den Heiligen Vader, en van omtrent acht honderd ryksdaalders inkomſts, wierd, ten verzoek van den Keizer, op den Abt Grimani overgedraagen, doch met de belaſting van een penſioen van vier honderd ryksdaalders in faveur des Hertogs van Modena, enz.

Aertsbiſſchoppen van Rheims ſtellen zich tegens d'oprechting des Biſdoms van Kamerik tot een Aertsbisdom.

In het Stuk van den (a) Brief noopende het geſchil tuſſchen den Aertsbiſſchop van Saltsburg en den Biſſchop van Paſſaw word geſproken wegens d'oprechting des Bisdoms van Kamerik tot een Aertsbisdom; door welkers middel het van het Aertsbisdom van Rheims, daar het onder behoorde, wierd afgezonderd. De reden, die men 'er toe had, ſcheen overtuigende te weezen: want dewyl men een groot getal van nieuwe Bisdommen in de Nederlanden had opgerecht, was het billyk, dat men ook ter gunſte van de zelven een nieuwen Aertsbiſſchop maakte. Ondertuſſchen wilden d'Aertsbiſſchoppen van Rheims nooit in deze ontleeding bewilligen; en op dat de preſcriptie hunne rechten niet en zoude vernietigen, droegen ze zorg om ze van tyd tot tyd te vernieuwen. 't Zelfde deed nu ook de tegenwoordigen Aertsbiſſchop van Rheims, ter gelegentheid der noeming, welke zyne Allerchriſtelyke Majeſteit had gedaan, van den (b) Abt de la Mothe Fenelon tot het Aertsbisdom van Kamerik. Gelyk deze nieuwe Prelaat zyne Bullen van den Paus moeſt ontfangen, had den Aertsbiſſchop van Rheims een procuratie na Romen gezonden, om zich tegens de vervaardiging dezer Bullen te ſtellen, of ten minſten te weeg te brengen, dat ze niet gegeeven en wierden als onder den tytel van Bisdom, behoorende onder het Aertsbisdom van Rheims: doende wyders een omſtandige Memorie drukken, ten einde zyne pretentien tegens d'oprechting des Bisdoms van Kamerik tot een Aertsbisdom t'ondersteunen; en aan den Koning van Vrankryk verlof te verzoeken, om de herroeping der Bullen van de Pauſen Paulus den IV^den. en Pius den IV^den. welke de Bisdommen van Kamerik, Atrecht, en Doornik, aan de jurisdictie zyner Kerk Hadden ontrokken, aan het Roomſche Hof te vervolgen.

(a) *Zie pag.* 106.

(b) *Zie pag.* 131.

Daar waren Staatkundigen, welke hier groote geheimen in zoch-

zochten: vertoonende, dat den Aertsbiſſchop van Rheims zeer wel aan het Hof gezien was; en dat het niet en ſtond te gelooven, dat hy zich aldus in deze zaak zou draagen, zonder zulks alvoorens met den Vorſt beraamd te hebben. Zy aanmerkten ook noch, dat den Abt Fenelon, tot het Aertsbisdom van Kamerik genoemd, een zeer vreedſaame Prelaat was, en die altyd de wegen van de minlykheid en vrede zou zoeken, liever als die van de twiſteryen en proceſſen; en maakten zich ook eindelyk vroed, dat de Kroon van Vrankryk zich genoodzaakt zou zien veele Plaatſen, welken zy in de Nederlanden bezat, en onder anderen Kamerik met zyn Bisdom, uit hoofde van de Vrede weder te geeven. Volgens alle deze onderſtellingen beeldden zy zich in, dat zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit geloofde, dat men zich van de gelegentheid moeſt bedienen, om het Aertsbisdom van Kamerik weder onder de jurisdictie van dat van Rheims te brengen; 't geen een voordeel voor Vrankryk ſtond te weezen, ingeval dit eerſt genoemde Bisdom aan de Spanjaarden wierd wedergegeeven. Verre inzichten; en daar noch niet d'allerminſte ſtaat op viel te maaken. Maar de Polityken weeten zich wonderlyke dingen in 't hoofd te brengen: en menigmaal betoont den uitſlag, dat hunne giſſingen, welken zy al de wereld gaarne voor onfeilbaare waarheden zouden willen opdringen, deerlyk op krukken gaan. 1695. *Maart.*

De verkiezing des (a) Aertsbiſſchops van Keulen tot het Bisdom van Regensburg, gedaan door de Kanonniken dezer Kerk, was kort te vooren door den Paus beveſtigd, en d'Acte daar af aan den gemelden Vorſt toegezonden met een expreſſen Courier, den 19den. der Maand van Romen vertrokken. Doch wat de zaak van (b) Freyzingen belangt, men had noch geen Congregatie ten dien einde genoemd. Ondertuſſchen was den Heer Zeiler, Suffragaan der genoemde Stad, te Romen aangekomen, om te proteſteeren tegens de verkiezing van den Baron van Egh of Ekkard, Groot-Deken, door de meeſte ſtemmen des Capittels, tot nadeel des Aertsbiſſchops van Keulen, gedaan. Verkiezing des Keurvorſts van Keulen tot Biſſchop van Regensburg beveſtigd.

(a) en (b) *Zie pag. 114. en 116.*

Gelyk de Geeſtelykheid, hoe zeer zy ook het uiterlyke weet te vermommen, zich omtrent het inwendige niet van de menſchelyke ſwakheden, en ook zelfs van de ſnoodſte gebreken, weet t'ontſlaan, wierden twee Monniken uit het Klooſter van Proce- Monniken over het vermoorden van hunnen Gardiaan geſtraft.

1685. Maart. no beſchuldigd en overtuigd wegens hunnen Cardinaal vermoord, en vervolgens uitgeſtroold te hebben, dat hy van een hertvang was geſtorven. De Paus, verwittigd van de misdaad, beval, dat men de Schuldigen in de gevangenis zou ſmyten, en hen aanſtondts hun proces maaken. De Kardinaal Coloredo, Groot-Penitencier, en Beſchermer der gemelde Order, verzocht den Heiligen Vader in een vól Conſiſtorie zeer ernſtiglyk, dat hy hen genade wilde bewyzen, en hen ten minſten van de degradatie en de dood bevryden. De Procureur Generaal deed de zelve bede; doch kon niet meer verwerven, als dat het vonnis eenige dagen opgeſchort zou worden: 't geen de Paus des te liever vergunde, dewyl hy verſtond, dat de Heeren Sperelli en Sacripante, welke, ter oorzaak van de gewichtigheid der zaak, by de Criminele Congregatie gevoegd waren, zich geneigd toonden om in faveur der Misdaaders uit te ſpreeken. De Congregatie ondertuſſchen noch met twee andere Prelaaten verſterkt zynde, wierden de Schuldigen met meerderheid van ſtemmen veroordeeld om van het Prieſterſchap gedegradeerd, en vervolgens onthoofd te worden. Alles, 't geen de Kardinaal Coloredo kon verwerven, was dat d'uitvoering, om d'Order niet al te zeer te hoonen, in de gevangenis zou geſchieden. d'Oudſte, die ſeſtig jaaren was, wierd des nachts van den 28ſten. en den ander, die maar veertig jaaren bereikte, 's nachts daar aan onthoofd, beiden zonder het minſte teken van berouw over hunne misdaad te toonen.

SAVOYEN, Beſluit der Geallieerden om Caſal te belegeren.

MEN twyfelde nu niet meer, of de Geallieerden hadden het beſluit genomen van Caſal te belegeren. De beweegingen en bereidſelen, welken men alreedts ten dien einde had gemaakt, waren al te groot, en ſtrekten zich al te zichtbaarlyk tot het beleg der gemelde Plaats om tot andere deſſeinen ontworpen te weezen. Men zei ook zelfs, als een zekere zaak, dat men de loopgraaven noch geduurende deze Maand zou openen: doch naderhand verſtond men, dat deze gewichtige onderneeming om verſcheidene redenen noch ettelyke dagen opgeſchort ſtond te worden. De ſtrengheid der winter was oorzaak, dat de wegen niet bekwaam waren om de noodzaakelykheden zonder groote moeite en koſten derwaarts

te

te voeren. Men vreesde, dat men de Troupen onwillig zou maaken, indien men hen hunne quartieren zo vroeg, en in een zo ongemakkelyk saisoen, deed verlaaten. Doch voor al wenschte men wel wat beter onderecht te weezen wegens de beweegingen der Franschen, en de hinderpaalen welken zy tegens de verovering van Casal konden toebrengen. Want hoewel men geen zeer groote bereidselen van hunne kant in die gewesten en zag, twyfelde men echter niet, of ze zouden wel iets tot de behoudenis van de Plaats ondernoomen. 1695. Maart.

De Prins Eugenius van Savoyen was op den laatsten der Maand February van Weenen weder te Turin gekomen. Kort daar na hield men een Krygsraad, waar in zich bevonden de gemelde Prins, den Hertog van Savoyen, de Marquis de Leganez, en de Lord Galloway. Straks ging de spraak, dat het voornaamentlyk was om schikkingen wegens het beleg van Casal te neemen, en te meer, dewyl terstond daar na de Generaal (a) Gruswind, die de Blokade commandeerde, order kreeg om zich te Turin te vervoegen. Behalven zes duizend Keizerschen, en even zo veel Spanjaarden, welke last hadden om zich op het eerste bevel tot den optocht gereed te houden, wierden ook noch tot dit beleg gecommandeerd zes duizend man van de Troupen des Hertogs, mitsgaders vyftien honderd zo Ruiters als Dragonders: en vermits men vreesde, dat de Vyanden eenige verwydering aan de kant van Dronne en Gonz mochten maaken, beval men aan eenige Regimenten derwaarts te trekken, om de passagien te bewaaren. d'Infantery, die omtrens de Po gelegerd was, kreeg order om 's scheeps te gaan, enz.

(a) Zie 1 Stuk, 2 Deel pag. 7.

Men hadel over lang van het beleg van Casal gesproken: en het scheen ook zelfs, dat den oorlog in deze gewesten met het aantasten van die Plaats begonnen moest worden. Maar de belangen der Geallierden, en van eenige andere Mogendheden, lieppen niet even zeer te samen tot d'uitvoering van zodanig een deslein. Spanjen en de Keizer pretendeerden het bezit van deze Plaats, en wilden, ieder om 't zeerst, geensins van hun stuk afwyken. Den Hertog van Savoyen oordeelde het niet van zyn interest, dat ze een van beiden toebehoorde: en het was daarom, dat hy liever aandrong op het beleg van Pigerol, waar af men hem,

1695. *Maart.* hem, indien men Vrankryk deze Veſting eenmaal had ontweldigd, het bezit niet zou konnen betwiſten, vermits ze hem eertyds had toebehoord. Ten anderen betuigde ook de Republyk van Venetien genoegſaam, dat zy Caſal niet zonder moeijelykheid in de handen der Spanjaarden of Duitſchers zou konnen zien. Verſcheidene andere Mogendheden van Italien, doch van minder gewicht, waren byna in het zelve gevoelen. Doch daar was een middel, waar mede zich alle de Partyen ſcheenen te konnen vergelyken, te weeten, dat, als men deze Veſting had veroverd, men ze weder aan den Hertog van Mantua zou geeven: want dewyl dezen Hertog, ter oorzaak van zyne weinige krachten, aan niemand argwaan baarde, behoefde ook niemand jalouzy te hebben over zyne Staaten vermeerderd te zien met een Plaats, welke hem eertydts had toebehoord. Maar behalven dat het niet rechtmaatig was, dat een darde het voordeel genoot van het geen, 't welk den Geallieerden zo groote ſommen ſtond te koſten, verdiende die Vorſt niet, dat men hem een Plaats wedergave, welke hy aan Vrankryk had verkocht, en die hy 'er mogelyk, indien ze hem wedergegeeven wierd, met d'eerſte gelegentheid ten tweede maal aan zou verkoopen. Ondertuſſchen verzekerde men nu, dat alle deze ſwaarigheden weggenomen, en de Geallieerden eensgezind waren; gelyk uit het gevolg gezien zal worden.

Gelegenheid, en andere byzonderheden van Caſal.

Deze Stad, die men gemeenlyk *Caſal de S. Vas* noemt, om ze t'onderſcheiden van eenige andere Steden van Italien die den zelven naam voeren, is gelegen in het Monferrat, in een vlakte op den rechter oever van de Po, tuſſchen Turin en Valenza, en word voor een der ſterkſte Plaatſen van Italien gehouden. Haare landtsdouwe is uitſteekend vruchtbaar in alle dingen; en haare gelegenheid aan een groote Rivier beſchikt haar groote gemakkelykheden. De Stad is wel geſterkt, en heeft daarenboven een goed Kaſteel, en een zeer gewichtige Citadelle, voorzien met zes groote Koninglyke Baſtions, met Halvemaanen voor elke Courtyn, een wyde en diepe Graft, vol van water, en een treffelyk Arſenaal of Wapenhuis. Daar waren eertydts eenige ongeregeldheden in de Fortificatie; maar ſedert dat 'er de Koning van Vrankryk meeſter af was geweeſt, had men in alle de gebreken voorzien: en zelfs, gelyk de Baſtions uitſteekend groot waren,

waren, maakte men 'er van binnen Affnydingen, en een twede Wal, welke zonder eenige belemmering een nieuw Baſtion midden in het eerſte formeert. 't Kaſteel heeft vier ſwaare Toorns, en zo veel Halvemaanen, met wyde Graften, een Contreſcarp, en een Bedekten Weg, met gebakke ſteen opgehaald, even gelyk de Halvemaanen. Paus Sixtus de IV^de. ſtelde de Zetel van een Biſdom te Caſal in den Jaare 1474. ter bede van Guillielmus Paleologus, Markgraaf van Monferrat; waar door de Hoofdſtad des Landts zynde geworden, hielden 'er de Markgraaven van Monferrat hun gewoonlyk verblyf, 't geen zy voorheen te Occimiano hadden gehouden. Deze Veſting is verſcheidene maalen in de tegenwoordige Eeuw belegerd geweeſt. De Spanjaarden lagen 'er voor onder Gonçales in 't begin van het Jaar 1629. doch d'aannadering van het Leger des Konings van Vrankryk, Louis de XIII^de. noodzaakte hen by nacht af te trekken. 't Jaar daar aan belegerden zy ze nochmaals onder Spinola: maar zy wierd met het zelve gevolg verdeedigd door den Maarſchalk de Toiras. In 1640. ſloegen zy 'er ten darde maal het beleg voor onder den Marquis de Leganez; doch met geen beter uitſlag: want de Graaf van Harcourt deed het hen den 29^ſten. April opbreeken; hebbende, na dat hy hen twee duizend man had afgeſlagen, en omtrent zo veel gevangen genomen, hen hunne ſtandaarden, artillery en bagagie ontweldigd. Maar gelukkiger waren zy in den Jaare 1652. wanneer zy deze Veſting veroverden, welke naderhand aan den Hertog van Mantua wedergegeeven wierd. Louis de XIV^de. kocht de Citadelle van dien Vorſt in het Jaar 1681. voor een ſomme van twee millioenen en vyf honderd duizend ponden, behoudende den Hertog de Stad, daar hy eenige rechten af trok: maar de (a) Marquis de Crenan, Gouverneur van de Citadelle, maakte zich op het eind van den Jaare 1691. meeſter van de Stad, onder voorwending dat de Marquis Faſſati, die 'er het gebied voor den Hertog voerde, de zelve aan de Duitſchers meende te leveren. 1695. *Maast.*

(a) *Zie 2 Stuk, 4 Deel, pag. 91.* LIVORNO.

MEN verſtond nu uit Brieven van Algiers, gedateerd den 4^den. der Maand, dat het (b) Algierſche Leger, voor Tunis geweeſt, over twee-en-twintig dagen weder te rug was gekeerd, ver-

Algierynen keeren weder te rug van voor Tunis.

(b) *Zie 5 Stuk, 2 Deel, pag. 259.*

1695. *Maart.* verzeld door meer als honderd en vyftig Kameelen met ryken buit, mitsgaders honderd twee-en-dartig Muilezels met zilver, ja sommigen met goud, gelaaden. De reſt der roof, benevens vier honderd zes-en-dartig Slaaven, meeſtendeel Italiaanen, hadden zy te water ontfangen: en wierden de koſtelykheden van den Achmet op drie millioenen geſchat.

DUITSLAND. Hoofdgeld in de Franſche Conqueſten ingevoerd.

OM het Hoofdgeld ook in de Conqueſten van Vrankryk in te voeren, zag men nu d'onderſtaande

Specificatie van de Perſoonen in d'Opper- en Neder-Elſas wegens het Hoofdgeld opgeſteld.

Lutherſche en Roomſche Geeſtelyken	1731
Edellieden	239
Huishoudende Mannen	43536
Huisvrouwen en Weduwen	48226
Jongelingen	52915
Jonge Dochters	51451
Knechts en Meiden	24556
Bedelaars en Armen	23343
In 't geheel	245997

Dood des Keurvorſts van Ments.

Des nachts tuſſchen den 30ſten. en 31ſten. der Maand overleed te Aſſchaffenburg, zyne verblyfplaats, Anſelmus-Franciſcus-Fredericus van Ingelheim, Aertsbiſſchop van Ments; zynde voorheen geweeſt Aertspriester van dit Bisdom en Gouverneur van Erfort, en tot de Keurvorſtelyke Waardigheid verheven den 7den. November 1679. na dat een ſchielyke dood den Aertsbiſſchop Karel-Hendrik van Metternich op den 26ſten. September des zelven Jaars had weggenomen. Gelyk hy van een kranke geſteldheid, en hooge jaaren was, verzocht hy, dat men hem een Coadjuteur wilde geeven; 't geen terſtond toegeſtaan wordende, poſtuleerde het Capittel in den Jaare 1691. den laatſten Groot-Meeſter der Duitſche Order, geſtorven te (a) Luik den 4den. May, in wiens plaats vervolgens de Biſſchop van Bamberg wierd verkoozen, gelyk wy (b) elders gezegt hebben.

(a) *Zie 5 Stuk, 1 Deel, pag. 260.* (b) *en 2 Deel, pag. 155.*

Daar zyn tweederhande Keurvorſtendommen, dat 's te zeggen,

gen, Staaten in Duitſchland waar aan het recht van den Keizer te verkiezen gehegt is. Van deze Keurvorſtendommen zyn 'er drie Verkiesbaar een Geeſtelyk, te weeten, het Aertsbisdom van Ments, 't geen den eerſten rang bekleed, en d'Aertsbisdommen van Trier en Keulen. De geenen, die 'er tot Aertsbiſſchoppen af verkoozen worden, zyn ook te gelyk Keurvorſten: want het is een recht, gehegt aan de Wereldlyke Dominie van hun Aertsbisdom; met dit onderſcheid nochtans, dat zy de goedkeuring van den Heiligen Stoel verzoeken eer ze d'Aertsbiſſchoplyke functien pleegen; mitsgaders dat ze, als Keurvorſten en Vorſten des Ryks, gehouden zyn d'inveſtiture van den Keizer te neemen, ter oorzaak van hun Wereldlyk Vorſtſchap. d'Inkomſten des Aertsbiſſchops van Ments zyn in vredestyd zeer aanmerkelyk. Het Bisdom ſtrekt zich van Kreutznach tot in Turingen. Hy is Aertskancelier in Duitſchland, en moet, wanneer het Ryk vacant is, als Deken van het Collegie, zulks door zyne openebrieven, ten langſten binnen dartig dagen, aan alle zyne Medegenooten in de Hoofdſteden hunner Keurvorſtendommen bekend maaken, op dat zy zich drie maanden daarna te Frankfoort aan de Meyn vervoegen, of hunne Ambaſſiadeurs derwaarts ſtuuren, om een nieuwe verkiezing te doen. By deze gelegentheid neemt hy aldaar de ſtemmen op, en geeft de zyne 't laatſt, op het verzoek van alle d'anderen. In zyn Gebied bekleed hy de rechter hand des Keizers, 't zy in den Raad, aan Tafel, in de Wandelingen, of in de Proceſſien. Eertydts had hy de voorrang op de Keizerlyke Hulding door geheel Duitſchland: maar in den Jaare 1657. na de dood van Ferdinand den IIIden. kwam hy met den Keurvorſt van Keulen overeen, dat ieder van hen dit recht in zyn Bisdom zou genieten; dat op de plaatſen, die daar niet van afhingen, zy het beurt om beurt zouden oeffenen; en dat alsdan de Keurvorſt van Keulen in d'eerſte ceremonie zou voorzitten. Den Aertsbiſſchop van Ments doet ook, by gelegentheid van een Krooning, aan den Raad van Nuremberg bevel afgaan tot het ſtuuren van de Kroon, en d'andere Keizerlyke Sieraaden, ter beraamde plaatſe; laat, wanneer hy den Dienſt verricht, benevens het Kruis en de Biſſchoplyke Staf, de Zegels des Ryks aan een zilvere Stok voor hem draagen; begeeft, ter

1695. *Maart.*

Wegens den Aertsbiſſchop van Ments.

1695. *Maart.* oorzaak van zyn Ampt van Groot-Kancelier, dat van Kancelier van Duitschland, wanneer het vacant is; bewaart d'Archiven der Rykſdagen, enz.

Sterfte onder de Keurvorſten.

Deze dood des Aertsbiſſchops van Ments doet my gedenken, dat het Keurvorſtelyk Collegie ſedert acht of negen jaaren byna t'eenemaal vernieuwd was. Zo men 'er de Keurvorſten van Trier en Beyeren af uitzondert, had men alle d'anderen zien ſterven: zelfs waren 'er twee Keurvorſten van Saxen geſtorven; zulks dat Duitſchland in dien tyd zes Keurvorſtelyke Lyken had gezien: 't geen zeer ongemeen, en mogelyk nooit gebeurd was, ſedert dat 'er Keurvorſten in het Keizerryk zyn geweeſt.

Dood der Hertogin van Saxen-Eyſenagh.

Omtrent een maand te vooren, te weeten den 25ſten. Februari, ('t geen wy vergeeten hebben ter behoorlyke plaatſe in te lyven) was ook overleeden de Hertogin van Saxen-Eyſenagh, Zuſter des Prinſen van Naſſau, Gouverneur van Vriesland, na dat ze zes dagen te vooren een miskraam had gehad.

HOLSTEIN.

Lyk van den Hertog ter aarde beſteld.

(a) *Zie pag. 43.*

DE bereidſelen tot de begraavenis van wyken den Hertog Chriſtiaan-Albert van Oldenburg, wiens dood (a) hier voor tot een gedeelte onzer ſtoffe heeft gediend, vervaardigd zynde, wierd op den 8ſten. der Maand, voor en na den middag, op het Slot van Gottorp de Lykpredicatie gedaan uit de woorden van den Zendbrief tot den Hebreen, Cap. 4. vs. 15 en 16. *Want wy en hebben geenen Hoogenprieſter, die niet en kan medelyden hebben met onze ſwakheden, maar die in alle dingen, gelyk als wy, is verzocht geweeſt, doch zonder zonde. Laat ons dan met vrymoedigheid toegaan tot den troon der genade, op dat wy barmhertigheid mogen verkrygen, ende genade vinden om geholpen te worden ter bekwaamer tyd.* Waar na het Lyk des avonds ten acht uuren uit het Slot zynde gehaald, wierd het door vier-en-twintig Edellieden op een Rouwwagen gezet, en aldus, terwyl acht Heeren een Gehemelte over het zelve droegen, met groote ſtaatſie na de Domkerk gevoerd. Zyne Vorſtelyke Doorluchtigheid, de Biſſchop van Eutin, was met zyne Hofſtoet en Bedienden tegenwoordig; wordende zyne Karoſſen van een-en-twintig andere met zes, de twee Kamerraaden ieder in een met vier Paarden, en een menigte van Toortſen gevolgd. Daags te vooren was in de gemelde Kerk het

Ca-

Caſtrum Doloris, of Praalgraf, opgerecht, met vier Piramiden, op welker ieder honderd en tien Waskaarſen ſtonden, en deze Zinſpreuken te leezen waren. 1695. *Maart.*

1. POST CINERES NOVA FAMA REDUX. Zyne roem leeft na de dood.
2. DANT SUMMA QUIETEM. Het opperſte geeft ruſt.
3. EX FUMO LUCEM. Uit de gook licht.
4. ME SERENA TRAHUNT. Den Hemel trekt my na zich.

Als het Vorſtelyk Lyk onder een treurig muziek in de Grafkelder was gezet, wierd het geſchut van het Slot geloſt, en door eenige Compagnien Soldaaten driemaal ſalvo geſchooten.

POLEN. Dood der Princes van Radzevil.

DE dood rukte ook noch uit deze wereld, in de bloey van haar leven, de Princes van Radzevil. Deze, ten twede maal getrouwd met den Prins Karel van Nieuburg, beviel den 22ſten der Maand in 't kinderbed van een jongen Prins, die een uur na zyne geboorte kwam te ſterven, gevolgd des anderendaags door zyne Moeder, zonder andere kinderen, noch uit haar eerſte, noch uit haar twede huwelyk, na te laaten. Zy was de rykſte Erfdochter van Polen; en hebbende geene heel na beſtaande Bloedverwanten, maakte zy den gemelden Prins Karel van Nieuburg haaren algemeenen erfgenaam, die aldus meeſter wierd van vier Vorſtendommen in Polen, en verſcheidene andere ſchoone Landgoederen. Haare Onderzaaten waren des te bedroefder over dit verlies, dewyl Gereformeerd zynde, gelyk ook de Princes van Radzevil was, die in de zelve Religie was geſtorven, zy zich tegenwoordig in de macht van een Katholyken Vorſt zagen. Doch het Huis van Nieuburg, hoewel Katholyk, ſcheen geſchikt te weezen om Gereformeerde Staaten te erven. De gemelde Princes was voor d'eerſte maal in den echt getreeden met den Prins Lodewyk, Markgraaf van Brandenburg, tweden Zoon van den Keurvorſt, die in den Jaare 1687. aan een heete koorts kwam te ſterven. Eenigen tyd daar na trouwde zy den Prins van Nieuburg; hoewel men zegt, dat zy belofte had gedaan aan den Prins Jacobus van Polen: 't geen haar ook eenige ſtribbelin-

1695. *Maart.* gen wegens haare Landeryen op den hals haalde, welke echter naderhand bygelegt wierden.

Dood en Uitvaart des Graaven van Denhof.

Geduurende deze Maand was ook komen t'overlyden de Graaf van Denhof, Waiwode van Marienburg, en Lieutenant Generaal te Voet; wiens uitvaart op den 26ſten. met groote pracht en heerlykheid wierd gehouden. Men zag in het midden der Kerk een Praalgraf, tot aan het gewelf opgetrokken, doorlicht van waskaarſen, met het Afbeeldſel van den Overleeden in 't midden, daar onder een geborduurd Kuſſen waar op zyn Helmet ruſtte, mitsgaders een ander daar de Maarſchalks Staf, omzet met diamanten, op lag. De Mis wierd gedaan door den Biſſchop van Polen, en de Lykreden door den Biſſchop van Lyfland. Waar na een Colonel, van 't hoofd tot de voeten gewapend, te paard in de Kerk kwam, en den Degen van den Overleeden op de baluſtrade van 't Praalgraf nederley; gelyk vervolgens de Lieut-Colonel van het Regiment Gardes te Voet de Piek deed, en wyders twee Majoors ieder een Vaandel. Thans kwam een andere Colonel met een volle ren de Maarſchalks Staf, of Stok van Commando, onder het geſchal van trompetten, keteltrommen, ſchalmeyen, enz. mitsgaders het gedonder van twaalf ſtukken kanon, ſtukken breeken: wordende dit alles door de Koningin, den Koninglyken Prins Jacobus, de Princes des zelfs Gemalſn, den Groot-Veldheer van de Kroon, den Onder-Veldheer van Littauwen, en meeſt alle d'aanweezende Grooten, bygewoond.

FRANKRYK. Byzonderheden noopende het Hoofdgeld.

HET Hoofdgeld, een onverdraagelyke Schatting in de tegenwoordige geſteldheid van zaaken, deed veele menſchen zuchten, anderen morren, en ſommigen de pen op 't papier zetten, om de ſchadelykheid en de gevolgen, die het ſtond te hebben, aan te wyzen; gelyk dan onder anderen een zeker onbekend Schryver dienaangaande eenige aanmerkingen in 't licht gaf, en daar in toonde: I. Dat des Konings inkomſten niet genoeg waren, om zó ſwaaren oorlog, als de tegenwoordige, uit te voeren. II. Dat 'er derhalven verſcheidene extraordinaire middelen waren uitgevonden. III. Dat deeze nieuwe vonden niet minder moeijelyk waren voor de Miniſters, als ſchadelyk

„ delyk voor de Gemeente. IV. Dat men over zulks, om zich 1695.
„ niet alle jaaren met het uitdenken van nieuwe belastingen te Maart.
„ pynigen, tot dit Hoofdgeld gekomen was, en daar uit de
„ gelden, welken de Koning tot uitvoering des oorlogs van
„ nooden had, meende te vinden. V. Dat het opneemen der
„ naamen van alle d'Onderdaanen, mitsgaders hunner qualitei-
„ teiten en handwerken, het rechte middel was om ieders ver-
„ mogen, en de kracht des Koningryks, uit te vorschen.
„ VI. Dat deze Impositie, dewyl 'er niemand vry af was, als
„ die ten uitersten arm waren, of in geen staat om hun brood
„ te winnen, den Koning een nieuw recht op hunne persoo-
„ nen en goederen aan de hand gaf. VII. Dat dit middel, een
„ maal ingevoerd, een opene bron voor het toekomende was,
„ 't zy om in den oorlog te volharden, of om in tyd van vrede
„ d'achterstallen te effenen, en zelfs in gevolg van tyd d'in-
„ komsten der Kroon te verdubbelen, met deze nieuwe en al-
„ gemeene Schatting te doen stand houden, en de zelve, na het
„ voorbeeld der oude Tailles, van tyd tot tyd te vermeerderen.
„ VIII. Dat d'invoering daar af noch eenige voorwending zou
„ hebben, indien men de Grenzen des Koningryks tegens d'in-
„ vallen der Vyanden had te verdeedigen; maar onverdraagelyk
„ was, nu het maar scheelde aan het meer of minder restitu-
„ eeren aan de Geallieerden, en men zich meer had uitgeput
„ met de zelven aan te tasten, als met zich tegens hen te be-
„ schermen. IX. Dat ten dezen opzichte het belang der On-
„ derzaaten met dat van het Hof niet overeenkwam; dewyl de
„ Conqueften hen drukten, in plaats van te verlichten. X. Dat
„ het opbrengen van iets tot een oorlog, waar af men de vruch-
„ ten geniet, een aangenaame zaak was, doch een droevige,
„ wanneer men, met den Staat te vergrooten, zich verarmde.
„ XI. Dat derhalven de redenen, tot d'invoering van het Hoofd-
„ geld bygebracht, de zelven waren, welke het gemeen best
„ daar voor deeden vreezen; nademaal (ten XII^den.) uit des zelfs
„ vaststelling de dwangmiddelen, en de preferentie over alles
„ 't geen d'Onderdaanen bezaten, als penningen die den Ko-
„ ning toebehoorden en bevoorrecht waren, mitsgaders de ver-
„ hooging daar van, en de moeijelykheid om deze last, eens in trein

„ zyn-

1695. Maart. „ zynde, weder afgeſchaft te krygen, ſtonden te volgen. XIII. „ Dat, ten voorbeeld, de Taille tot betaaling van het Krygs„ volk, welke by Karel den VII^den. maar tot achtien honderd „ duizend ponden waren gebracht, door zynen Zoon, Koning „ Lodewyk den XI^den. tot vier Millioenen en zeven honderd duizend ponden verhoogd zynde, groote klachten veroorzaakten; en by de Staaten, na zyne dood in den Jaare 1483. tot „ Tours vergaderd, gantſch niet wel wierd genomen, dat men „ Volk zonder bewilliging van de drie Staaten des Rykx lichtte. „ XIV. Dat dezen toen ter naauwer nood aan Koning Karel den „ VIII^den. vyf-en-twintig honderd duizend ponden, welken „ hy verzocht, inwilligden. XV. Dat, daar nu honderd en „ twintig Millioenen jaarlykſche inkomſten, en het ſamenſchraapen van over de vier honderd Millioenen extraordinaire belaſtingen in den tyd van zes jaaren, niet genoeg waren om den „ oorlog te voeren, en men zich genoodzaakt vond een algemeene Schatting op alle d'Onderdaanen te leggen, men geen „ anderen uitkomſt van de zelve, als de gemelde belaſtingen, „ had te verwachten. XVI. Dat dit waarſchynlyker zodanig „ zou weezen, dewyl er geene Vergaderingen der Staaten, om „ 'er de beſwaarniſſen der Natie voor bloot te leggen, wierden „ gehouden; geene vryheid aan de Parlementen gelaaten, om „ het hunne, eer d'Edicten geregiſtreerd wierden, in te brengen; het belang van den Staat tegenwoordig maar in d'uitvoering van des Vorſten wil was gelegen; en des zelfs macht „ voor het toekomende niet als door d'onmacht van het Volk „ bepaald kon worden. En eindelyk, (XVII) dat deze maatiging tuſſchen het Koninglyk gezag en de gehoorzaamheid „ der Onderdaanen weggenomen zynde, ieder oorlog eenige „ nieuwe belaſtingen had doen invoeren, welken de vrede naderhand in inkomſten van de Kroon had veranderd; en dat „ derhalven d'Onderzaaten hunne beſwaarniſſen dagelyks door „ den oorlog zouden zien toeneemen, zonder ooit de vruchten „ van de vrede te ſmaaken.

Het Hoofdgeld, om weder tot onze ſtoffe te keeren, vond geſtadig nieuwe ſwaarigheden; en de nieuwe Reglementen hier over namen noch geen einde. De geenen, die wel geſteld geheeten

heeten wierden, betaalden met moeite, en waren in klein getal. Die der mindere Claſſen vonden zich zodanig uitgeput, dat men niet en wiſt, hoe men 't aan zou leggen, om 'er geld af te trekken. Verſcheidene Provincien, verre van het Hoofdgeld te betaalen, verklaarden, dat ze buiten ſtaat waren van hunne Tailles op te brengen. Ondertuſſchen trachtte men deze nieuwe Schatting met d'uiterſte ſtrengheid in te voeren, en te doen betaalen; gelyk men kan afmeeten uit den onderſtaanden Brief van Waarſchouwing, dien men te Parys aan ieder Huishuurder liet ombrengen. 1695. *Maart.*

Extract uit de Rol van het Hoofdgeld.

Monsr. . . . . .
De ſomme van . . .
Voor . . . Kinderen
Voor . . . . Knechts en Meiden.
't Geheel . . ,

Gy word gewaarſchouwd, dat gy, ten langſten binnen acht dagen, op het Stadhuis zult hebben te brengen, of te ſtuuren, de hier boven gemelde Somme, of de helft van de zelve, waar op gy getaxeerd zyt in de Lyſt, gemaakt ter uitvoering van des Koning Declaratie; op pœne van daar toe gedwongen te worden, conform de gemelde Declaratie, en eens zo veel te betaalen.

Gy zult ter zelve tyd medebrengen een Verklaaring, door u getekend en gecertificeerd, van de naamen en qualiteiten, zo der Perſoonen die uw Huisgezin uitmaaken, (Kinderen, Koſtgangers, Knechts, Meiden, en Huisgenooten) als van de geenen, die ten huize, daar gy woont, logeeren; op pœne, in geval van valſche verklaaring, van het Hoofdgeld, daar de gemelde Perſoonen opgeſteld mogen weezen, dubbeld te betaalen, volgens het Arreſt van den Raad der Maand February laatſtleeden.

Ook word gy noch gewaarſchouwd, dat gy geenen Onderhuurder uit uw Huis zult laaten vertrekken, zonder u alvoorens voldaan te hebben noopende de quitantie van hun Hoofdgeld, wegens de betaaling ten tyde hunner verhuizing vervallen, mitsgaders zonder ook aan u te hebben verklaard de Wyk en Plaats daar zy gaan woonen; waar af gy kennis zult geeven aan Monsr. . . . uwen Wykmeeſter: zynde het u ten dien einde geoorlofd, tot verzekering hunner Taxen, de hand op hunne Meubelen te leggen.

Gy zult aan de Perſoonen, welke ten huize, daar gy woont, logeeren, overleéveren d'Extracten der Taxen, waar voor zy in de Lyſt van het

1695. Hoofdgeld bekend ſtaan, en die u door uwen Wykmeeſter ter hand ge-
Maart. ſtelt zullen worden.

't Comptoir van Monsr. . . . . geſteld tot den ontfangſt der Penningen en Verklaaringen, zal open ſtaan, op het Stadhuis, des Maandags, Woensdags, en Vrydags, 's morgens van zeſſen tot twaalven. Den . . . 1695.

(a) *Ziet pag.* 129. Wy hebben in de verhandeling van de zaaken der voorgaande (a) Maand gezegt, dat verſcheidene Particulieren in de Provincien, die zich met den tytel van Advocaat opſmukten, den zelven, op de tyding van het Hoofdgeld, hadden nedergelegt, ten einde op dien voet niet geſchat te worden. Gantſch anders ging het te Parys. Meer als vier duizend Perſoonen, tot Advocaaten gepromoveerd, doch die niet voor de Balie verſcheenen, bleeven, wanneer de Commiſſariſſen van het Stadhuis nooopende het Hoofdgeld by hen kwamen, niet in gebreke van 'er de qualiteit af te neemen, ten einde niet meer als twintig ponden, zynde de tax der Advocaaten, te betaalen, in de plaats van veertig of ſeſtig daar de Burgers, leevende van hunne inkomſten, op geſteld waren. Doch het mocht hen niet baaten, volgens de gewoonte van, ten opzichte der Schattingen, de zaaken altyd op den voordeeligſten voet voor den Koning te neemen: weshalven men hen te gemoet voerde, dat men maar als Advocaaten zou aanmerken de geenen, die zich in de jaarlykſche Lyſt, behelzende een getal van maar vyf à zes honderd, begreepen bevonden.

De Prins van Courtenay, in tegendeel, zocht by deze gelegentheid de rechten van zyn Huis te handhaaven. Deze, in het Reglement wegens het Hoofdgeld in de Claſſe der Prinſen geſteld, welker tax op vyftien honderd ponden beraamd was, aanbood 'er tweeduizend te betaalen, gelyk de Prinſen van den Bloede; pretendeerende in die hoedanigheid erkend te zyn, volgens de proteſtatien welken zyn Huis van tyd tot tyd vernieuwde: doch men wilde zyn geld zonder des Konings order niet aanneemen; en zyne Majeſteit oordeelde het niet raadſaam, ten einde geen voet aan de pretentien van den gemelden Prins te geeven. Dezen waren hier op gegrond, dat hy beweerde in rechte linie van Lodewyk den Dikken afgedaald te weezen, door Pieter, vierden

Zoon

Zoon van dien Monarch, welke in den echt trad met Iſabelle, Dochter en Erfgenaam van Reinoud, Heer van Courtenay. De Koningen van Vrankryk zyn genoegſaam overtuigd wegens de waarheid van deze Genealogie; weshalven zy de Prinſen van Courtenay altyd zeer laag gehouden, en nooit met eenige conſiderabele ampten of bedieningen voorzien hebben, uit vrees dat zy daar door in ſtaat mochten geraaken om hunne rechten te verdeedigen en t'onderſchraagen. 1695. *Maart.*

Eindelyk: in de Declaratie, tot invoering van het Hoofdgeld ontworpen, word (a) gezegt, dat de Staaten van Languedocq, door een uitdrukkelyke Deliberatie hier over, dien Onderſtand aan den Koning hadden voorgeſlagen. Deze was ons toenmaals noch niet ter hand gekomen; doch zynde ons naderhand toegezonden, zullen wy zeden Leezer mededeelen. (a) *Zie pag. 67.*

DE Vergadering der Staaten van Languedocq heeft tot allen tyde blyken gegeeven van de zucht, welke zy van oudtsher tot des Konings dienſt, en het beſt des Ryks, heeft gehad, met de Schattingen, daar deze Provincie mee belaaden is, geduldiglyk te draagen: doch zy voelt deze zucht in het hert der geenen, die de zelve uitmaaken, aanwaſſen, nu de Vyanden van den Staat zich valſchelyk vreed gemaakt hebben, dat den yver van des Konings Onderzaaten kan verminderen, of hunne krachten uitgeput worden. Na de (a) vrywillige Gift van drie Millioenen, welke zy aan zyne Majeſteit heeft gedaan, mitsgaders van verſcheidene anders conſiderabele Sommen, heeft zy geloofd, dat zy zich niet nuttelyker kon bezig houden, als met de middelen te verzinnen om hem krachtige Onderſtanden, en gevenaard na de dringende noodwendigheden, te beſchikken; maakende zich een glorie van al het overige des Ryks door haar voorbeeld op te wekken tot zich in ſtaat te ſtellen van den Oorlog voort te zetten, met zo veel gevolg als men ze begonnen heeft, zo lang als de Vyandlyke Mogendheden zich zullen verhardnekkigen in de Vrede te weigeren. Zy neemt dan de vryheid van aan zyne Majeſteit voor te ſlaan, dat het hem believe een algemeene ſubventie, of Hoofdgeld, te verordenen, 't geen door alle zyne Onderzaaten gedraagen werde; en verzoekt, dat het geduurende den Oorlog in de Provincie van Languedocq opgeſteld moge worden. Zy heeft geoordeeld, dat 'er geen anderen middel is om het gewicht der zaaken t'onderſchraagen, als deze Onderſtand, die alle de laſten zal konnen verduuren, die geduurende den gantſchen loop des Oorlogs vaſt en zeker zal weezen, en die onder alle d'Onderzaaten zyner Majeſteit, ieder na zyn vermogen, verdeeld zynde, overvloedige hulpmiddelen zal beſchikken, en (a) *Den gratuit.*

1695. *Maart.* de eer en ruſt van den Staat handhaaven, zonder den Particulieren tot laſt te ſtrekken. 't Is in dit oogmerk, dat de Provincie van Languedoc, ſtellende het gemeen beſt boven alle andere betrachtingen, zich aan zyne Majeſteit gaat richten, om hem te bidden deze propoſitie, welke d'yver alleen, dien zy tot zynen dienſt heeft, haar heeft ingeboezemd, goed te keuren, en volgens zyne verlichtheid en wille ter uitvoering te doen ſtellen.

Zee-Raad opgerecht. Niet lang geleeden, had de Koning een Zee-Raad opgerecht, te houden in het Paleis des Graaven van Thoulouze, Admiraal van Vrankryk, en waar af hy het Hoofd zou weezen; zynde hem tot Leden van dezen Raad toegevoegd de Maarſchalk de Tourville, de Graaf van Châteaurenault, en de Marquis de Villette. Kort daar na wierd het volgende Reglement afgekondigd.

Reglement dat de Koning, in het uitwyzen en vonniſſen van de Prijzen ter Zee, wil onderhouden hebben.

DE Minderjarigheid des Graven van Vermandois, en die des Graven van Thoulouze na hem, een gedeelte van de aanzienlykſte Bedieningen, welke aan het Admiraalſchap van Vrankryk, ten opzichte van de Pryzen die ter Zee genomen worden, gehegt zyn, hebbende doen opgeſchort blyven, tot dat hy als Admiraal zoude ontfangen werden; en zyne Majeſteit begeerig, nu den Grave van Thoulouſe in ſtaat is van dat Ampt zelve te bekleeden, om den Admiraal van Vrankryk in zyn oude Rechtgebied te handhaven, heeft, na dat hy alle oude en nieuwe Ordonnantien. Raadsbeſluiten, en Reglementen, wegens de wyze hoe vonnis over de Pryzen te vellen, voor zich had laten brengen, dit tegenwoordig Reglement beraamt, dat hy wil achtervolgt hebben, en alle andere, voor zoo ver dezelve daar niet mede over een komen, te niet gedaan.

I. Alle Pryzen zullen geoordeelt werden volgens d'Ordonnantien der Graven van Thoulouze, Admiraal van Vrankryk, en dees Heeren Commiſſariſſen, door zyne Majeſteit genoemt om by hem Raad te houden; zonder dat in deze Commiſſie een Procureur voor zyne Majeſteit zal begrepen zyn.

II. De Commiſſariſſen zullen in het Huis van den Heer Admiraal, 't zy hy tegenwoordig of afwezig is, vergaderen, ten dage en ure door hem aangewezen; en zal de Secretaris van de Marine de Vergadering bywoonen, doch zonder beraadſlaande Stem.

III. Den Heer Admiraal zal in deze Raadsvergadering voorzitten; wanneer de Stemmen verdeelt zyn, zal de zyne 't overhalen; en by des zelfs

zelfs afwezen, zal verdeeling en meerderheid plaats hebben. 1695.
IV. Alle Proceſſen zullen door hem aan zoodanige Commiſſariſſen, *Maart.*
als hy goedvind. omgedeelt werden: en wanneer hy afwezig is, zal den Oudſten Commiſſaris de Voorzitting hebben, en, even als hy, omdeelen.

V. Zy zullen ook kennis neemen van de verdeeling der Pryzen, en zelfs van de Vyandlyke Schepen die geduurende den Oorlog mogten komen te ſtranden.

VI. Wanneer Partyen in ſchade en intereſten moeten gedoemd, of een waardeering bevolen werden, zullen zy daar voor een zekere vaſte ſomme, na vereiſch, mogen uitſpreken; en de Bedienden der Admiraliteit laſtigen om het goeddunken en raport van ervarenen te hooren.

VII. Alle Verzoekſchriften zullen aan den Heer Admiraal geaddreſſeert, en d'Ordonnantien met zynen Naam getituleert zyn.

VIII. Dezelve zullen op d'eerſte Kolom door den Admiraal, en door de Commiſſariſſen onder den naam van den Raporteur getekent worden.

IX. By deszelfs afwezen zullen d'Ordonnantien op de gewone wyze getekent werden, en altyd den Naam van den Admiraal aan 't Hoofd hebben.

X. De Inſtructien, aangaande Strandingen of Pryzen, mitsgaders de Verdeelingen, &c. zullen door de Bedienden der Admiraliteit, alwaar dezelve opgebracht zyn, opgemaakt werden; 't zy dat de Pryzen door particuliere Commiſſievaarders, of Schepen van zyne Majeſteit, mogten genomen zyn: doch zullen de gemelde Bedienden of Officieren in geenerley wyze daar over mogen vonniſſen.

XI. Zo nochtans, dat zy, wanneer de Pryzen buiten alle tegenſpraak Vyandlyk zyn, en de ingeladene Goederen zouden konnen bederven, zullen mogen beveelen de Lading gerechtiglyk te verkopen, om de bederving voor te komen.

XII. De Griffiers der Admiraliteiten zullen d'Inſtructien, door hen opgeſteld, aan den Secretaris Generaal van de Marine zenden, welke daar van naaukeurige aantekening zal houden.

XIII. De Proceduren en Inſtructien van Pryzen onder de *Tropicus Cancri*, of verder, genomen, zullen in de Franſſe Eilanden in America op de gewoone wyze mogen opgemaakt werden, zonder dat den Intendant en anderen in 't toekomende daar over zullen vermogen t'oordeelen, maar alleen hunne advyzen ingeeven, welke echter by proviſie ter uitvoering geſteld zullen werden, na alvoorens aan den Intendant goede en genoegſame Borge geſtelt te hebben.

XIV. De Secretaris Generaal der Marine zal de Ordonnantien vervaardigen, en de Expeditien ondertekenen.

XV. De Appellen van de Ordonnantien zullen voor den Koninglyken Raad der Finantie gebracht, en geoordeelt werden; en den Heer

1695. *Maart.* Admiraal zal in den zelven assisteeren, en de plaats, die zyne Geboorte en Ampt hem geeven, neemen.

XVI. De Secretaris van Staat, het Opzicht over de Zeezaken hebbende, zal de zaken, by Appel of anders voor de gemelde Rechtbank komende, alleen inbrengen, en de Arresten vervaardigen.

XVII. Zullen, boven dit alles, de Ordonnantien, Raadtsbesluiten, Reglementen, en zelfs de Bevélen van zyne Majesteit, sedert den Oorlog ten opzichte van de Pryzen gegeeven, in alles, 't geen met dit tegenwoordig Reglement niet strydig is, achtervolgt werden. Gedaan tot Versailles den 9den. Maart 1695. Getekent

LOUIS,

En lager

PHELYPEAUX.

Byzonderheden wegens het Admiraalschap van Vrankryk.

't Ampt van Admiraal van Vrankryk was vernietigd door Lodewyk den XIIIden. in de maand October des Jaars 1626. na dat Hendrik de IIde. van dien naam, Graaf van Montmorency, het zelve had nedergelegt in de handen van den gemelden Vorst, die alstoen het Ampt van Groot-Meester en Hoofd der Navigatie oprechtte. De zaaken bleeven in dezen staat tot in den Jaare 1683. wanneer Lodewyk de XIV. het Admiraalschap herstelde, ter gunste des Graaven van Thoulouze, zynen Natuurlyken Zoon, dien hy 'er mee bekleedde; doch die ter oorzaak van zyne jongheid de functien 'er af niet eer, als dit jaar, begonnen had te pleegen. Den Admiraal van Vrankryk voert, tot teken zyner Waardigheid, twee Ankers, kruislings over malkander, achter zyn Wapenschild.

Gelyk de hoedanigheid van particulieren Admiraal van Bretagne gemeenlyk gevoegd is by die van Admiraal Generaal van Vrankryk, mitsgaders het Gouvernement van deze Provincie by het Admiraalschap, liet de Koning aan den Hertog van Chaulnes, die 'er mee bekleed was, weeten, dat hy hem vriendschap zou doen met 'er hem zyne dimissie af te geeven, ten einde dit Gouvernement op den Graaf van Thoulouze te konnen overdraagen. Den Hertog gehoorzaamde aanstonds; en de Koning, om hem te vergelden, gaf hem in wisseling het Gouvernement van Guiénne, 't geen negentig duizend penden ter jaar opbrengt, met

met de ſurvivance aan den Hartog van Chevreuſe, Erfgenaam des Hertogs van Chaulnes. 1695. *Maart.*

Omtrent het eind der voorgaande Maand had men te Toulon een (a) Zeewachter, d'Araigne geheeten, beſchuldigd wegens den brand in een Kruidmagazyn geſteeken te hebben, by de kop gevat. Hy verdeedigde zich langen tyd: doch eindelyk ontvrong hem de Pynbank, dat hy één der geenen was, die 't voorgaande jaar de Schepen te Rochefort, en vervolgens te Toulon, meenden te verbranden. In der daad, hy was, toen hy gevangen wierd genomen, bezig met Vuurwerken te maaken; wordende aldus als op de zaak betrapt. Vervolgens gaf den Hertog van Grammont op zyne bekentenis ook order om een zyner Medeplichters, Magne geheeten, geboortig van Limoges, te Bayonne by de kop te grypen: doch beiden verklaarden zy eenmondig, dat noch d'Engelſchen, noch de Hollanders, eenig deel in dit complot hadden, en dat zy 'er door byzondere inzichten toe waren aangedreeven. Ziet hier, wat 'er de Franſchen zelven af zeiden.

Brandſtichter gevangen genomen.

(a) *Garde-Marine.*

Extract van een Brief, geſchreeven uit Bayonne den 13den. Maart 1695. ter zaake van een Brandſtichter, te Toulon gevangen genomen.

EEn Yzerkramer van deze Stad, Magne genaamd, verklaart, dat hy ſchuldig is wegens tegens den Staat geconſpireerd te hebben, met voor Spaanſchen Tolk te dienen aan den bekenden d'Araigne, die ondernomen had de Schepen van Rochefort en Toulon in den brand te ſteeken. Hy bekent, dat d'Araigne na Parys getoogen zynde, om aan Monsr. de Pontchartrain het verbranden van de Vyandlyke Schepen voor te ſlaan, niet gehoord wierd; en dat van Rochefort weder te Bayonne te rug zynde gekomen, en begeerig om zich te verryken, hy aan den gemelden Magne, die een zyner Nichten getrouwd heeft, voorſloeg, dat 'er kans was om een conſiderabele fortuin te maaken. Magne eindelyk onder d'aanvechting beſwykende, wierd het beſluit genomen van na Spanjen te trekken; gelyk ze deeden: waar na zich te Madrid by den Secretaris van Staat vervoegd, en den zelven in 't Spaanſch aangeſproken hebbende, maakte d'Araigne de voorſlag van des Konings Schepen te verbranden. 't Antwoord was, dat hy volgens zyne dienſten beloond zou worden. Zy eiſchten geen geld. Te rug gekomen zynde, vervaardigde d'Araigne zyne Vuurwerken ten huize van den gemelden Magne;

en

1695. *Maart.* en hebbende de zelven, benevens eenig Yzerwerk, 't geen hy d'Araigne, Slotemaaker te Bayonne, zynen Broeder, liet maaken, in zyn Valiesgeſteeken, vertrok hy na Rochefort, alwaar hy de proef deed, welke men weet geene werking gehad te hebben, en waar af men den Auteur niet en kon ontdekken. d'Araigne ſchreef hier op na Madrid, dat men uit deze proef, welke uitgeborſten was, wel beſpeurde d'oprechtheid zyner meeningen; en dat, dewyl hy gelukkig genoeg was geweeſt om niet ontdekt te worden, hy het daar niet by zou laaten; en dat hy geld moeſt hebben. Men ſtuurde hem veertig Piſtoolen, welken Magne te Pamplona ging haalen. d'Araigne deed zyn beklag over een zo geringe ſomme, die hem geen gelegentheid gaf tot de noodzaakelyke koſten te doen, om zich in ſtaat te ſtellen van al den dienſt, dien hy aanbood, te betoonen. Men antwoordde hem, dat hy honderd en ſeſtig Piſtoolen te Pamplona zou ontfangen, welken Magne ook nog ging haalen. Sedert verbleef d'Araigne een tyd lang te Bayonne; en begeerende eindelyk zyn ontwerp tot volkomener uitvoering te ſtellen, toog hy na Toulop, daar hy by de kop wierd gevat, enz.

Een andere Brief, insgelyks uit Bayonne geſchreeven, kwam 'er noch een aanmerkelyke omſtandigheid by te voegen, te weeten, dat het Huis van d'Araigne, en die van eenigen zyner Bloedverwanten, aan de vlammen opgeofferd, en tot de grondveſten toe vernield waren, niet door een Ordonnantie van 't Gerecht, maar door ſommige Inwoonders van de Stad; 't zy dat zy 't uit hunne eigene beweeging hadden gedaan, om te toonen, dat ze geen deel en hadden aan het complot van hunnen Landtsgenoot; of dat zy 'er door eenige andere voorzichtiger Inwoonders toe waren aangedreeven, om hunne Gemeenſchap te behoeden voor de kwaade gevolgen, die daar, door de doeming van den Schuldigen, uit zouden konnen ſpruiten, indien zy het minſte vermoeden ten dezen opzichte tegens hen lieten.

De Franſchen maakten een groote ſtank wegens deze ontdekking, en feilden niet het beleid van Monſr. de Pontchartrain, die na d'Araigne niet wilde luiſteren, met dat van den Spaanſchen Secretaris van Staat te vergelyken. Maar (behalven dat de zaak miſſchien niet t'eenemaal zodanig was, als ze ons hier word afgeſchilderd) wie weet, of Monſr. de Pontchartrain d'Araigne niet en verwierp, om dat hy geen kans tot d'uitvoering van zyn deſſein en zag? In dusdanige ontmoetingen ſmyten 't de geenen,

geënen, die de verraaderyen ontdekken, gemeenlyk op de moraliteiten; hoewel ze echter t'eenemaal gereed zyn om by d'eerste gelegentheid den zelven weg in te slaan. De Grooten zyn byna altemaal van 't gevoelen van dien Vorst, welke zy: (a) *Proditionem amo, Proditores non laudo. De Franschen*, zegt een zekere (b) Schryver, *willen alle hunne voordeelen uit hunne dapperheid haalen.* Getuigen daar af zyn de Conspiratien ontdekt te Sluis, te Ments, en elders, mitsgaders die van den beruchten Granval tegens de persoon des Konings van Engeland. 1695. *Maart.*

(a) *Ik bemin het Verraad, doch haat de Verraaders.*

(b) d'Auteur van de *Mercure Galant.*

Gelyk 'er te Parys verscheidene bittere Vaerzen en Pasquillen tegens d'overleedene Koningin van Engeland waren gedrukt, en noch dagelyks in 't licht kwamen, alzo veele lieden zich een verdienste maakten van 'er het uiterste kwaad af te zeggen, kreegen alle de Drukkers en Boekverkoopers verbod van den Lieutenant Generaal der Politie van voortaan iets meer tegens de gedachtenis der gemelde Vorstin te drukken of te verkoopen. In der daad, daar is niets, 't geen den Vorsten zo veel ongelyk aandoet, als dusdanige Geschriften toe te laaten. d'Edelmoedige Vyanden hebben zich nooit van diergelyke middelen willen bedienen, om malkander te beleedigen: en gelyk zy de deugd ten allen tyde, zelfs ook in hunne Tegenstreevers, beminden, hebben zy niet willen toelaaten, dat men ze met lasteringen beswalkte.

Pasquillen tegens de geweezene Koningin van Engeland verboodden.

De bitterheid, by de driftiger soort in deze gelgentheid tegens de gedachtenis van die onvergelykelyke Vorstin betoont, blykt uit het volgende.

Aurinca occubuit violati Numinis irâ,
Addita Portentis, Anglica terra, tuis.
Dura Soror, sterilis Conjux, Nata impia; majus
Ausa nefas, quam quod Tullia dira probet.
Neu sceleris palmam credas cessisse Marito,
Hic Socerum Regnis exuit, illâ Patrem.

ENGELAND.

HET doode Ligchaam van haare Majesteit Maria Stuart, den (a) 9den. der Maand January van Kensington na Withal overgebracht, wierd nu op den 3den. Maart, (na dat men alles tot de Begraavenis, tegen den 15den. der gemelde Maand be-

Lyk der Koningin ten toon gelegt.

(a) *Zie pag.* 61.

1695. *Maart.* beraamd, vervaardigd had, in de Kamer, alwaar deze Vorſtin plachte te ſlaapen, op een Praalbed ten toon gelegt. Men trad, om het zelve te bezichtigen, eerſtelyk door de groote Poort van Withal, die met rouw behangen, en vercierd was met een Schild, verbeeldende de Wapenen van Engeland, Schotland, Vrankryk en Ierland. Thans kwam men in een Galdery, aan welkers einde een groote Trap is, leidende na een Zaal, behangen met diepen rouw, alwaar de Helbaardiers in 't geweer ſtonden. Van daar trad men in een andere Kamer, insgelyks met rouw bekleed. Hier ſtonden eenige Beampten; en zag men tegen de Muur een Wapenſchild, als vooren, en rondom ſwart-verniſte Blakers, met brandende Waskaarſen. Vervolgens kwam men in een darde Vertrek, alwaar mede eenigen van de Domeſtyken ſtonden. Aan het eind van het zelve vertoonden zich weder de eigene Wapenen, met verheven zilver borduurſel op ſwart laken geſtikt; mitsgaders een ſoort van een Troon onder een Gehemelte, en voor den zelven twee Geridons, draagende ieder een zilvere Kandelaar met een brandende Waskaars: behalven de menigte van ſwart-verniſte Blakers met lichten rondom de Kamer hangende. Uit dit Vertrek trad men in een ander, 't geen zeer prachtig was. Hier ſtond een Troon onder een Gehemelte; en aan den voet daar van, ter wederzyde, zaten drie Staatjuffers, in diepen rouw, met groote ſleepen aan hunne Tabbaarden, welke tot aan de Baluſtrade, die 'er zich rondom heen ſtrekte, uitgeſpreid lagen. Ter ſlinker zyde van den Troon zag men twaalf Edellieden, in diepen rouw, zittende langs de Zaal. Voor den Troon ſtonden vier Geridons, en op ieder een zilvere Kandelaar met een brandende Waskaars. In 't midden van de Zaal hing een zilvere Kroon, zeer konſtig gewrocht, met veele brandende Kaarſen; en voorts een menigte van zilvere Blakers met lichten rondom heen; mitsgaders op verſcheidene plaatſen Wapenſchilden van verheven borduurſel op een zilverlakenſche grond. Uit deze Zaal kwam men eindelyk in de Kamer, daar het Lyk der Koningin ten toon lag, met zacht geſlootene oogen en ſamengevouwene handen, in een Rouwkoets, overdekt met een zeer prachtig Gehemelte, waar onder zich het Cyfer van haare Majeſteit, met een Kroon 'er boven, vertoonde.

de. De Kiſt, ruim en wyd genoeg, en zeer wel met lood bezorgd, ſtond omtrent drie voeten hoog, en was bedekt met een koſtelyk goud-lakenſch Kleed met een purpere grond, en rondom met goude Franje vercierd. Aan het Hoofdeneind zag men de Kroon en Scepter, mitsgaders den gouden Ryksappel, altemaal met koſtelyke Diamanten, Rubynen, en andere edele Geſteenten ingelegt; en aan het Voeteneind, op een Wapenkleed, het Swaard van Staat en den Helm. Aan de vier hoeken der Kiſt ſtonden vier Staatjuffers, in diepen rouw, welke om het half uur afgeloſt wierden; mitsgaders ettelyke Geridons, met zilvere Kandelaars en brandende Waskaarſen beladen, behalven de menigvuldige koſtelyke Blakers met lichten. Rondom de Rouwkoets ſtrekte zich een Baluſtrade, vercierd met verſcheidene Banieren en Standaarden, en bewaard door twee Herauten in hunne Wapenrokken. De Zaal was alleſins met ſwart Fluweel behangen, en op verſcheidene plaatſen met Wapenen, van zilver geborduurd, gecierd. Ettelyke Zinnebeelden verheerlykten ook de zelve, en verwakkerden de treurige aandacht der Aanſchouwers. Vlak boven de Rouwkoets zag men die groote Vorſtin in een geſchilderden Hemel opvoeren. De waare Godtsdienſt, door zyne Majeſteit in deze Ryken herſteld; de herleevende Wetten en Voorrechten der Ridderen en Steden, door de Gerechtigheid vertoond; en d'onverwrikbaare kloekmoedigheid tegens Binnen- en Buitenlandſche gevaaren, hielden haar in een Schild, waar op men met goude letteren zag afintelen: 1695. *Maart.*

GAUDET MELIORE CORONA.

Zy is met een beter Kroon voorzien.

welke haar toegevoerd wierd door Engelen, zynde een flikkerende Sterrekroon van d'Eeuwigheid: terwyl aan d'eene zyde de beklaagelyke Onderzaaten haare vergode ſchaduwe met bittere traanen naſchreiden. Aan d'andere vertoonde zich een St. Joris, verdelgende de boosaardige Gedrochten.

Achter de Rouwtent, in het Toogwelf, lag in het midden aan de Doodbus van haare Majeſteit

1695. *Maart.*

TRISTITIA PUBLICA.

d'Algemeene Droefheid.

En ter rechter hand zat aan het Marmere Graf van die Amazone een weenende Vrouwsperſoon, verbeeldende Europa, met dit opſchrift:

LUGENTE EUROPA.

Europa rouwklaagende.

Ter ſlinker hand vertoonde zich met losgefleurde hairen en geſcheurde klederen de Monarchie der Britten, met deze woorden:

ORBA BRITANNIA.

Britannien Moederloos.

Een Eenhoorn, die't vergift weggenomen, en alles gezuiverd had, maakte noch een Zinnebeeld ter ſlinker zyde, met deze ſpreuk:

CORREXIT ET EXALTATA EST.

Zy heeft al het kwaad weggedaan, en is verhoogd geworden.

Een ander Zinnebeeld toonde, hoe groot haarer Majeſteits moed en beleid was in het afweezen van den Koning, door een Leeuwin, welke, in 't afzyn van den Leeuw, de loosheid en boosheid, door Voſſen en Wolven betekend, te rug dryft, en verſtuiven doet, met deze woorden:

POTERAT TE ABSENTE TUERI.

Zy kon ons, in uw afzyn, beſchermen.

Het laatſte Zinnebeeld zag men ter rechter zyde, alwaar het Volk in wanhoopigen rouw aan de Houtmyt ſtond, met hunnen Dictator, gereed om den brand te ſteeken in die Lykpraal, waar uit de Vorſtin vergodigd opgevoerd wierd, laatende haare aſſche betreuren door alle de Nakomelingen, met dit opſchrift:

DEUS

DEUS IDEM EST, PONITE LUCTUS. 1695. Maart.

Legt af uwe onmaatige droefheid, de zelve God is 'er.

Recht hier onder rees een Verhemelte van purper Fluweel, en met zulke wederzyds geſpannene Gordyntapyten behangen, dienende tot een Zitplaats aan zyne Majeſteit: boven aan het welk zich met groote letteren zyne gewoonlyke Zinſpreuk vertoonde:

JE MAINTIENDRAY.

Ik zalze handhaaven.

Aan niemand wierd, van des middags ten twaalf tot des avondts ten vyf uuren, de toegang geweigerd; doch ook bezorgd, om alle verwarring te vermyden, dat de geenen, welke het Praalbed gezien hadden, langs een anderen weg, door verſcheidene Vertrekken, altemaal met ſwart Laken behangen, en met ſwartverniſte Blakers en brandende Kaarſen voorzien, weder afgingen. Het getal der Aanſchouwers was onnoemelyk; en veele, die ettelyke mylen gereiſd kwamen, waren genoodzaakt, zonder iets te zien, weder te rug te keeren: zynde het gedrang zó groot, dat 'er dagelyks ſwaare ongelukken gebeurden.

Aankondiging tot de Begraavenis.

d'Aankondiging wegens de Begraavenis was op den 1ſten. der gemelde Maand Maart door d'onderſtaande Ordonnantie gedaan.

Op het Hof te Withal den 1ſten. Maart 1695.

By de Heeren van zyner Majeſteits zeer eerwaardigen Geheimen Raad.

NAdemaal Dingsdag, den 15den. Maart naaſtkomende, tot de Begraavenis van haare geweezene zeer genadige Majeſteit, Hoogloffelyker Gedachteniſſe, aangeſteld is; is heden by haare Lordſchappen in den Raad beſlooten, dat de grootſte Klok in ieder Dom-, Collegiaale en Parochiaale Kerk door geheel Engeland en Walles op dien dag des voormiddags van negen tot tien, en des namiddags van twee tot drie, en van vyf tot zes uuren, geluid, en hier af in de naaſte Donderdaag-

1695. *Maart.* sche Courant kennis gegeeven zal worden, op dat deze order stiptelyk opgevolgd en nagekomen werde.

RICHARD COLINGE.

Lykstaatsie van de Koningin Maria Stuart.

De dag, tot de begraaving van het Koninglyk Lyk beraamd, gekomen zynde, maakte de Lord Cuts de wegen, waar langs de Staatsie moest trekken, van Withal tot aan d'Abdy van Westmunster, met drie Regimenten al vroeg volkschoon. De toegangen, welke derwaarts leidden, wierden met Voet- en Paardevolk bezet, tot het beletten van het doorryden der Koetsen en het gedrang der Menschen. Kingstreet had men ten acht uuren in den ochtendstond al afgesloten. Aan de Koetsen der Edellieden vergunde men by de Staltuin te S. James in het Park te komen; maar niet aan gehuurde: en de Parlementslieden lieten de commandeerende Officiers op het vertoonen van hunne looten door de lange Galdery intreeden. Omtrent ten twaalf uuren begon men van Withal, alwaar de Persoonen, tot de Lykstaatsie verordend, vergaderd waren, in d'onderstaande ordre voort te treeden.

I. De Lieden van den Ridder-Maarschalk, tot het opruimen van den weg (die van Withal tot aan d'Abdy van Westmunster met planken, overdekt met swart laken, belegt, en ter wederzyde met het Regiment Gardes geboord was) gevolgd door den Onder-Ridder-Maarschalk; de Bedienden van d'Officiers der Wapenen; drie honderd arme Vrouwen, vier aan vier; en twee Trompetters.

II. De Banier der Unie, of Eendracht, gedraagen door den Ridder Sir Philip Meadows; mitsgaders de Knechts en Pagien van de Kamer; de Bedienden, behoorende tot de Stal; de Bedienden van de Huishouding; d'Officiers van de Kleeding en Kleerkamer; d'Edellieden van de Kapel en de Sacristie, in Kazuiffels, benevens de Koorjongens, zingende langs den weg; en twee Trompetters.

III. d'Officiers van de Juweelkamer; d'Officiers en Controlleurs van de Werken; d'Opdissers en Proevers van de Kamer; d'Edellieden-Oppassers; de Quartierwachters; en twee Trompetters.

IV. De Kapellaanen van den Koning en de Koningin; d'Aldermans van Londen; Sir Christoffel Wren, Ridder, Surintendant of Opzichter van de Gebouwen; en twee Trompetters.

V. Twaalf Edelhieden van haarer Majesteiten Slaapkamer; acht van de welken, waar onder drie Opzienders van des Koningins Slaapkamer een Gehemelte droegen, met het welk sy aan de Wester Deur der Abdy moe-

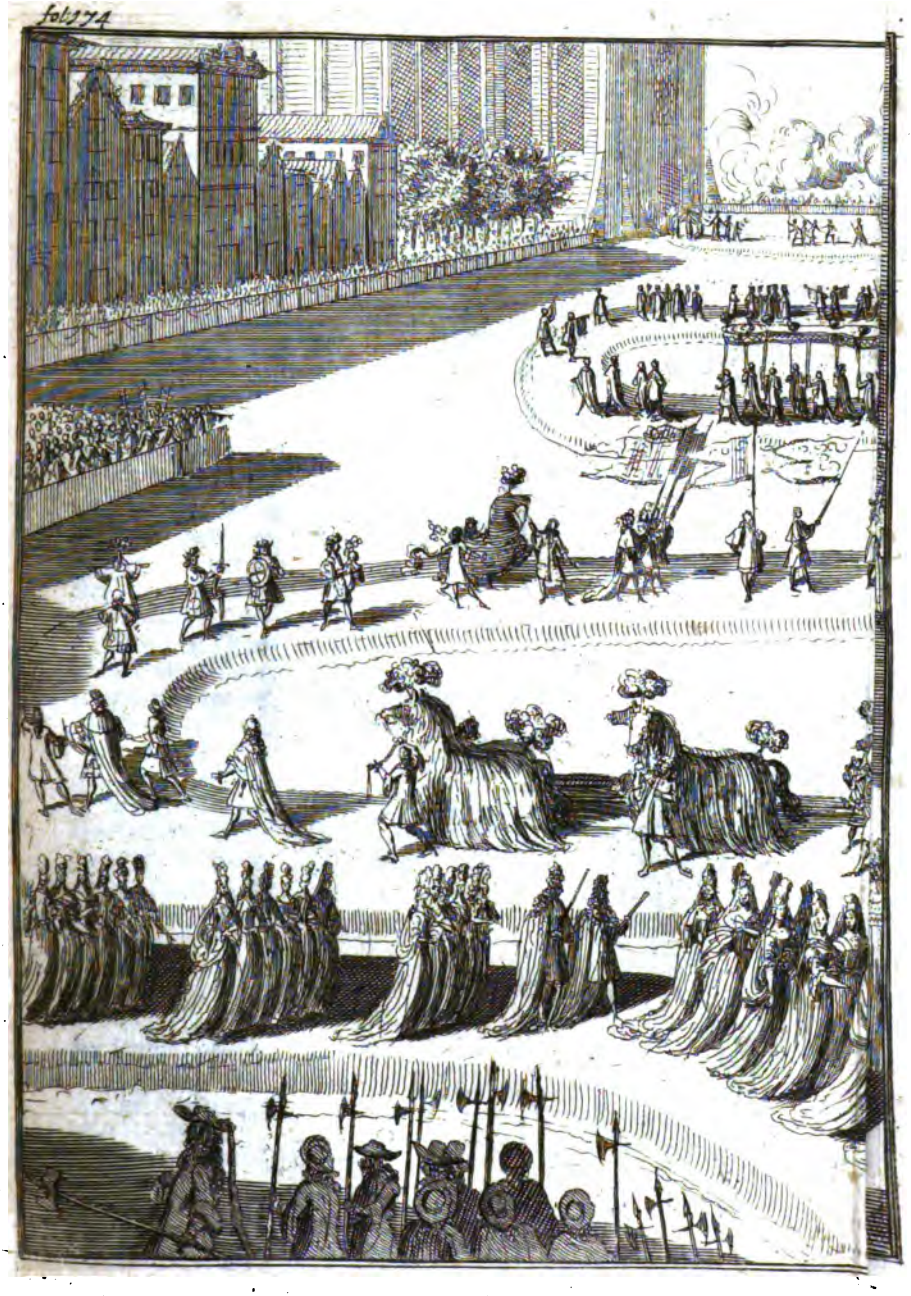

moesten blyven wachten, om het zelve, wanneer het Lyk van de Wagen genomen wierd, daar over heen te draagen; mitsgaders de Voorsnyders, Schenkers, en Proevers der Koningin; en twee Trompetters. 1695. Maart.

VI. Een Officier der Wapenen; des Konings Secretaris en Thresorier; de Ridder-Fourier; de Meester van de Juweelkamer; de Lord Major van Londen; en drie Trompetters.

VII. Twee Officiers der Wapenen; het Laager Huis en Corps, mitsgaders hun Deurwaarder en Spreeker: wyders vier Officiers der Wapenen; 't Hooger Huis en Corps benevens hunnen Sergeant der Wapenen, den Deurwaarder van de Swarte Roede, en den Spreeker.

VIII. Een Officier der Wapenen; mitsgaders de Banieren van Chester, Walles, en Cornwal, door drie Lords gedraagen.

IX. Een Officier der Wapenen; benevens de Banier van Ierland, door den Graaf van Montrath; en die van Schotland, door den Graaf van Selkirk gedraagen.

X. Twee Officiers der Wapenen; mitsgaders de Banier van Vrankryk en Engeland in Quartieren aan d'eene, de Banier van Engeland aan d'andere zyde, en de groote Banier in het midden, door Graaven gedraagen: wyders de Lord-Vicomte Villers, des Koninggins Stalmeester, leidende het Rouwpaard, en twee Bedienden van de Stal; de Helm en Pluimazie; door een Officier der Wapenen gedraagen; 't Schild, mede door een Officier der Wapenen; het Swaard, insgelyks door een Officier der Wapenen; en het Wapenkleed, door Norroy, Darden Koning der Wapenen: mitsgaders de Marquis van Winchester, Lord-Kamerling der Koningin.

De Kerkelyken van Westmunster vleiden zich alhier by den ingang der Abdy in de Proceffie.

XI. Clarenceux, Twede Koning der Wapenen, tusschen twee Edellieden-Deurwaarders; draagende, terwyl het Lyk niet op de Wagen stond, de Scepters, Globe, en Kroon op een purper-fluweel Kussen: maar toen het Lyk op de Wagen gezet was, ging hy met de twee Edellieden-Deurwaarders voor den Lord-Kamerling der Koningin.

Tot aan deze plaats kwam de jongste van ieder Rang de eerste.

XII. Het Lyk in een opene Wagen; getrokken door acht Paarden, ieder van een Man geleid; leggende de Scepters, Globe, en Kroon op een purper-fluweel Kussen. Twee Vrouwen van des Koningins Bedkamer zaten, d'eene aan het hoofden en d'andere aan het voetencind van het Lyk. Terwederzyde gingen drie Pairs, houdende de slippen van het Lykkleed op; mitsgaders meer buitenwaarts zes Ridders, draagende elk een Banderol.

XIII. d'Eerste Koning der Wapenen tusschen twee Edellieden-Deurwaarders: de Hertogin van Somerset, Opperste Rouwdraagster, ondersteund door den Graaf van Pembroke, Geheim-Zegelbewaarder, en den

1695. *Maart.* den Hertoog van Leeds, Presidént van des Konings Raad; wordende haare Sleep gedraagen door de Hertoginnen van S. Albans en Southampton, geassisteerd door Mr. Sayres, Vice-Kamerling der Koningin. d'Opper-Rouwdraagster wierd gevolgd door achtien andere Rouwdraagsters, paar aan paar; zynde de Hertoginnen van Devonshire en Leeds; de Graavinnen van Bridgewater en Oxford; de Graavinnen-Douairieren van Winchelsea en Northampton; de Graavinne-Douairiere van Thannet en de Graavinne van Carnarvon; de Graavinnen van Sandwich en Sunderlant; de Graavinne-Douairiére van Radnor en de Graavinne van Macclesfield; de Graavinnen van Monmouth en Dorchester; de Ladys Howard en Rokkingham; en de Baronnessen Cromwel en Weston: wyders twee Edellieden-Deurwaarders; zes Ladys van de Bedkamer; zes Staatjuffers; en zes Kamenieren: en eindelyk, de Bende der Loontrekkende Edellieden, en de Helbaardiers.

Na dat de Lykstaatsie in de Kerk gekomen was, wierd het Lyk gezet op de Praaltombe, opgerecht aan het Oosteinde van het Koor. d'Opperrouwdraagster plaatste zich aan het hoofdeneind van het zelve in een Armstoel, en haare Sleepdraagsters op twee Stoelen met laage leuningen een weinig achter haar; de Ladys der Bedkamer binnen den omvang der Tombe, drie aan elke zyde van het Lyk; d'Assistenten van d'Opperrouwdraagster binnen het eerste Afschutsel; en d'Opperkamerling van haare Majesteit in een swart-sluweele Stoel aan het voeteneind der Tombe. Voorts wierden de Loontrekkende Edellieden en de Helbaardiers in order geschaard; en de Lykpredikatie door den Aertsbisschop van Kantelberg gedaan uit Prediker 7. vers. 16 en 17. *Weest niet al te rechtvaardig, noch en houd u zelve niet al te wys: waarom zoud gy verwoestinge over u brengen? Weest niet al te godloos, noch en weest niet al te dwaas: waarom zoud gy sterven buiten uwen tyd?* De Predicatie geëindigd zynde, wierd het Lyk opgenomen, en na de Kapel van Hendrik den VII^den. gedraagen; gaande voor aan de Regalien der Koningin; vervolgens haar Stalmeester en Kamerling; wyders de Geestelyken en beide de Kooren van Westmunster; het Lyk tusschen de zes Ophouders der Slippen; d'Opperrouwdraagster met haare Ondersteunders, gevolgd van de Sleepdraagsters; de Vice-Kamerling; de Ladys, Assistenten van d'Opperrouwdraagster; de Ladys van de Bedkamer; de Staatjuffers; en de Kame-

nie-

nieren: houdende zig de Loontrekkende Edellieden aan de deur van de Kapel, en eenigen der Helbaardiers omtrent de deur van de Kerk, om alle wanorder voor te komen. Waar na het Lyk in de Kelder van de gemelde Kapel gezet zynde, keerde deze prachtige Lykſtaatſie weder te rug. 1695. *Maart.*

Doch eer wy van deze treurige ſtoffe afſcheiden, moeten wy hier ook noch dit byvoegen: Dat alle de Mansperſoonen, die de Lykſtaatſie bywoonden, bloots hoofdts gingen, uitgezondert de Leden van het Hooger en Laager Huis, en de Lord Mayor van Londen, die een ſwart-ſluweele Tabbaard aanhad: Dat de Leden van 't Laager Huis lange Mantels, en die van 't Hooger hunne Tabbaarden aanhadden; wordende de Sleepen van beide de Spreekers der gemelde Huizen hen nagedraagen: Dat de acht Paarden, die het Lyk trokken, met purper Fluweel bedekt, en met Schilden en Pluimazien vercierd waren: Dat d'Abdy of Kerk te Weſtmunſter met veele Lichten geillumineerd was: Dat geduurende de Lykpredicatie die van 't Hooger Huis aan d'eene, en die van 't Laager aan d'andere zyde van de Praaltombe waren gezeten: Dat de Deken van Weſtmunſter den dienſt der Begraavenis, of laatſte Lykplicht, verrichtte: Dat vervolgens Garter, Eerſte Koning der Wapenen, de Tytels der Koningin opnoemde: En eindelyk, dat, niettegenſtaande d'ontallyke menigte van Menſchen van allerley ſoorten, waar mede alle de Huizen, van Withal af tot aan de Kerkdeur der Abdy, van onder tot boven, en zelfs ook op de daken, gepropt vol waren, (hebbende ſommigen al van des avondts te vooren aldaar gezeten, en de Huizen zo geweldig overlaaden, dat men niet zonder reden voor eenig ſwaar onheil beducht was) zich echter by die gelegentheid geene ongelukken kwamen toe te draagen.

Nooit heeft men omtrent de begraaving van een Koninglyke Perſonagie zo veele plechtigheden gezien; wordende, behalven het geluy der Klokken, ſeſtig Stukken van den Tour, en de groote Stukken die men in S. James Park geplaatſt had, tot verſcheidene maalen gelost. En in der daad, die door haare Deugden verdiende niet alleen over drie Koningryken, maar over de gantſche Wereld, het gebied te voeren; verdiende ook, dat haar doode Ligchaam op zodanig een manier ter aarde wierd beſteld,

1695. *Maart.* dat het gerucht daar af tot aan de Nakomelingen konde overgaan, en eeuwigduurende merktekenen in de gemoederen van alle tegenwoordige en toekomende Liefhebbers van Godtsvrucht en Vroomheid nalaaten.

Wy moeten dit alles met het onderſtaande beſluiten.

Mariæ, Britannorum, Gallorum & Hybernorum Reginæ noviſſima verba.

Succeſſi vivi ſoliis invita Parentis,
Pulsâ regnaret ne pietate dolus.
Invitam cingi ſivi diademate frontem,
Firmarem ut leges, flave Britanne, tuas.
Relligio patriis nunc vera triumphat in oris:
Eſt illinc fallax pulſa ſuperſtitio:
Legibus & ſolis nunc Magna Britannia paret,
Libera quas olim condidit ipſa ſibi.
Mutua propterea patria data, munere tanto
Defuncta in ſedes jam redeo athereas.
Terreſtrem cepi nuper quàm invita coronam,
Tam læta accipio nunc diadema poli.

Verrichtingen des Parlements.

Maar om nu ook weder tot de verrichtingen van het Parlement te treeden.

Den 3den. der Maand vervolgde het Laager Huis met aan de zaak der Subſidien te arbeiden, en ſloeg ten dien einde voor een belaſting op de Schoenen te ſtellen, te weeten, vier ſtuivers op ieder paar Mans- en Vrouwen-Schoenen, twee op die der Aankomelingen, en een op die der Kinderen; mitsgaders drie ſtuivers op elke paar Muilen en Galoſſen, twee ſchellingen op de groote Laarzen, en een op d'anderen. Vervolgens examineerde men de Penſioenen, welke aan verſcheidene Perſoonen betaald wierden; en bracht de zelven van zes honderd duizend ponden, die ze bedroegen, op vier honderd en ſeventig duizend. En treedende wyders tot den ſtaat van d'inkomſten der Kroon, vergunde het Huis vyftig duizend ponden ſterlings voor het Huis der geweezene Koningin, veertig duizend voor d'extraordinai-

re

re laſten, en twintig duizend voor de Spaarkiſt. En noopende de Penſioenen, die door zyne Majeſteit wierden betaald, men voteerde, dat men 'er geene boven de twee honderd ponden ſterlings zou betaalen. Den 5den. bracht de Ridder Litleton bericht wegens het Commité, noopende verſcheidene reſolutien welke in het zelve waren genomen, als een impoſt te leggen op de Handſchoenen, Karoſſen, Kaleſſen, Chaiſes, en Zadels. Den 7den. wierd 'er voorgeſlagen een belaſting te ſtelling op het Glas en de Koolen; daar het Commité in bewilligde. Den 9den. verzocht de zelve Ridder Litleton, na dat hy raport wegens eenige nieuwe reſolutien had gedaan, dat hem kennis gegeeven mocht worden noopende de quantiteit van de Tabak, ſedert den Jaare 1681. tot 1689. in het Koningryk gekomen, enz. 1695. *Maart.*

Terwyl het Laager Hus aldus bezig was met de middelen tot de Subſidien uit te vinden, trad het Hooger op den zelven 9den. weder tot het examineeren van de zaak der Vloot, welke alreedts, terwyl men den ſtaat der Natie ondervorſchte, tot verſcheidene maalen op het tapyt was geweeſt; en kwam men over een, dat het volkomentlyk van het belang des Konings, en de glorie zyner Ryken geweeſt was, dat hy de Vloot na de Middellandſche Zee had gezonden, en aldaar laaten overwinteren: waar op dan des anderendaags bevolen wierd, dat men een Adres zou vervaardigen, om 'er zyne Majeſteit over te bedanken, en ter zelve tyd te vertoonen, wat het Huis, zo tot onderhoud van de Vloot, als tot de vermeerdering van de Zeekrachten des Ryks, raadſaam had geoordeeld. 't Adres wierd den 17den. aan den Koning gepreſenteerd, en was in de volgende termen vervangen.

WY, de Geeſtelyke en Wereldlyke Lords, in 't Parlement vergadert, met eendragtige toeſtemminge van 't Huis gereſolveert hebbende, dat het zenden van zulk een groote Vloot in de Middellandſche Zee, en 't houden van dezelve in die Geweſten, geſtrekt heeft tot de eere en 't voordeel van Uwe Majeſteit. en Uwe Koningryken; en eenigen tyd beſteed hebbende aan 't overdenken van den toeſtand der Vloot zoo binnen als buiten 's Lands, en van den grooten aanwas der Scheepsmagt onzer Gebuuren: achten het onze pligt jegens Uwe Majeſteit en 't Ryk te zyn, ootmoediglyk te vertoonen, dat de eere en behoudenis dezer Natie, onder de voorzienigheid Gods, voornamelyk af-

1695. *Maart.* hangt van uwe ſterkte ter Zee. En nademaal door het lang aanhouden van den Oorlog het getal uwer Schepen moet verminderd, en de geenen, die 'er nog zyn, zeer gekrenkt wezen; zo achten wy 't van het hoogſte belang voor Uwer Majeſteits dienſt, en de ſecuriteit en 't intereſt uwes Volks te zyn, dat het U mogt believen zulke ſpoedige en effectueele ordres tot het repareeren en vergrooten van uwe Koninglyke Vloot te geven, dat Uwe Majeſteit daar door in ſtaat geſtelt moge zyn om niet alleen een Zeemagt, welke die van onze Vyanden te boven gaat, geduurende dezen Oorlog in de Middellandſche Zee te houden; maar ook zulk een Magt hier en in Weſt-Indien te hebben, die onze Kuſten en Plantagien moge beveiligen, onzen Koophandel beſchutten, en ſuffiſant zyn om onzen Vyanden afbreuk te doen, en onze Ammunitie en Proviand, welke na de Vloot in die Geweſten moet gezonden worden, te beſchermen en convoyeeren: dewyl aan de effectueele en tydige verzorginge daar van de behoudenis van dat gedeelte van Uwer Majeſteits Vloot zo zeer dependeert.

't Beliefde zyne Majeſteit hier op aldus te antwoorden.

IK ben zeer gevoelig, hoe zeer onze veiligheid afhangt van onze Macht ter Zee; en daarom kan ik niet anders als wenſchen, dat de zelve vergroot moge worden. Ik zal niet in gebreke blyven van ten opzichte der zaaken, die in uw Adres vervat zyn, te doen 't geen in myn vermogen is.

Twee dagen te vooren had het Laager Huis insgelyks een Adres aan den Koning gepreſenteerd, om hem zeer onderdaaniglyk te vertoonen de malverſatien, begaan door eenige Officieren en Agenten der Regimenten, tot nadeel van zyner Majeſteits Onderdaanen, Soldaaten en ſubalterne Officieren: en vielen de voornaamſte klachten over den Colonel Haſting, en den Agent of Soliciteur van zyn Regiment; gelyk uit het Adres te zien is.

WY, Uwer Majeſteits zeer ſchuldpligtige en getrouwe Onderdaanen, de Gemeentens, in het tegenwoordig Parlement verzamelt, komen uit een trouwen ongeveinsden yver tot Uwe Majeſteit en deszelfs Regering (welke God lang doe duuren) en uit hoofde van onze pligt, voor en van wegen de geenen die Wy verbeelden, in alle ootmoedigheid voor Uwe Majeſteit leggen de beſwaarniſſen waar onder Wy, door eenige Officieren en Soldaten van 't Leger, door het vorderen van Geld ten platten Lande, onder voorwendſel van onderhoud,

houd, leggen; 't geen een zoodanige ſchending van de vryheid en bezitting Uwer Onderdaanen is, dat er niets ſwaarder kan wezen. 1695. Maart.

Dit is ten grooten deele veroorzaakt door de onbehoorlyke praktyken van eenige Agenten en Officieren, waar van Wy bidden de byzonderheden in order, tot de beter voorkoming van diergelyke vergrypingen in het toekomende, Uwe Majeſteit te mogen voorleggen.

I. Sommigen van de Agenten hebben, onder andere hunne kwade praktyken, het Geld, dat de Soldaaten moeſten hebben, in handen gehouden, en het tot hun eigen voordeel gebruikt; in ſtede van het zelve onmiddelyk tot onderhoud der Bevelhebberen en Soldaaten, van wien het hun toevertrouwt was, te beſteeden.

II. Onder deze ſhoode praktyken moeten ook gerekend worden hunne onlydelyke afperſſingen en groote knevelingen van Officieren en Soldaaten, in het Geld geven, by wyze van verſchot; hunne aftrekkinge van de Taaljes meer dan zy in der daad betalen; door welk frauduleus beſwaren het blykt, dat de geenen, die Uwer Majeſteits Legers dienen, niettegenſtaande hunne Soldy grooter als in eenig gedeelte van de Wereld, tot groote ongevallen en behoeflykheden werden gebragt; 't geen den zodanigen, die hun leven voor de eer en behoudeniſſe van de Natie in de waagſchaal ſtellen, niet behoorde opgelegt te werden.

III. In het byzonder heeft de Colonel Haſting eenige Officieren van zyn Regiment zelfs met gevangeniſſe en bedreigingen gedwongen, de Kleederen voor hunne Soldaaten tot een exorbitante prys aan te neemen; waar door het gezag, dat noodzaakelyk in den Colonel over de mindere Officieren in ſommige gevallen moet gehuisveſt wezen, is misbruikt, en tot eigen voordeel, zonder op Uwer Majeſteits dienſt of de tugt van het Leger acht te geven, uitgeſtrekt.

IV. Heeft den Agent van den Colonel Haſting onderſtaan, ter kwader trouwe 500 Guinés, door Uwer Majeſteits goedheid aan de Officieren van dat Regiment gegeeven, onder hem te houden, onder voorwendſel van dezelven, tot oneere van Uwe Majeſteit, en hoon van de gemelde Officieren, elders beſteed te hebben. Ook heeft hy van ieder Pond van de Gelden, aan het gemelde Regiment ſchuldig, twee Pences ingehouden: en alzo tot deze aftrekking geen order gegeeven is, moet de Colonel, als wiens Dienaar den Agent is, daar voor inſtaan.

V. Heeft den Agent van den Colonel Haſting geweigert, ofte verzuymt, reekening te doen van 't geen aan de Capiteins van deszelfs Regiment ſchuldig was, waarſchynelyk om de Officieren en Soldaaten te verkorten.

VI. Hebben eenige andere Agenten zich zelven de vryheid aangematigt van groote aftrekkingen te doen, en, niet weetende hoe zulks te verantwoorden, het onder het opgeraapte voorwendſel van gebeur-

1695. *Maart.* lyke uitgiften poogen te bedekken; 't geen hun te beter gelegentheid gaf om hunne misslagen, anders ligt na te vorschen, te verduisteren.

VII. Heeft de Colonel Hasting, op eigen goeddunken, een Vaandrig uit den Dienst ontslagen, en een ander, tegens de Krygstugt die in een Leger plaats behoort te hebben, aangestelt; zynde geen Colonel bevoegt zyn Authoriteit tot nadeel van Uwer Majesteits Dienst, en der Officieren die onder hem dienen, uit te strekken.

VIII. Heeft de Colonel Hasting geld getrokken van eenigen, onder toezegging van hen Employ in zyn Regiment te doen hebben, tot discourageering van de Bevelhebbers die in Uwer Majesteits Legers dienen, en welken zulks eerder als dezen toekwam.

Alle welke dingen Wy zeer ootmoedig Uwe Majesteit voor oogen stellen, in 't vertrouwen van die door Uwer Majesteits Regtvaardigheid en Wyshejd hersteld te zien.

Konnende Uwe getrouwe Gemeentens, altyd gereed geweest Uwe Majesteit by te staan, niet nalaten over zodanige vergrypingen, welke Uwe Krygsmagten, of de genegentheid van Uwe Onderdaanen, zouden konnen verminderen, gevoelig te wezen: ende het is uit hoofde van die hoogstschuldige pligt, dat Wy deezen weg inslaan van Ons aan Uwe Majesteit te addresseeren, en redres te verzoeken; houdende Ons ten vollen verzekert, dat deze onze onderdanige representatie niet alleen gunstiglyk zal werden aangenomen, maar ook onze verwachtinge ten vollen beantwoord.

Om deze wanorders in 't toekomende te stutten, en de geenen, die de zelven begaan hadden, te straffen, was ten uitersten bekwaam de nieuwe Krygsraad, omtrent het begin der Maand uit hoofde der onderstaande Ordonnantie door zyne Majesteit opgerecht.

DE Koning heeft de goedheid gehad van te belasten, dat de voornaamste Officiers der Armée tweemaal 's weeks in de groote Kamer der Guarde te Paart op Withal zullen verzamelen, om de informatien en klachten, welke tegens eenige Officiers of Soldaaten, hoedanige, van de Landmachten zyner Majesteit aan hen gedaan zullen werden, t'ontfangen en t'onderzoeken; welke Vergadering alle Woensdag en Saturdag ochtend ten tien uuren gehouden zal werden: en alle soorten van Persoonen zullen zich alsdan aan de voorsz. Officiers kunnen aangeeven, en over allerhande injurien ofte ongelyk, het geen hun aangedaan moge wezen, aan hen klachtig vallen, op dat zy voldoeninge ontfangen.

Be-

Behalven deze Ordonnantie, had zyne Majesteit ook noch een nieuwe Proclamatie laaten afkondigen, ten einde de Krygstucht naauwkeurig te doen onderhouden, en de Quartieren stiptelyk te betaalen. En met hoe goeden ernst deze dingen wierden gemeend, beproefden vyf Colonellen, beschuldigd van zich ten dien opzichte misgaan te hebben, welker Regimenten aan anderen wierden gegeeven. 1695. *Maart.*

Men kan hier uit afmeeten, hoe nut het voor den welstand der Natie is, dat het Parlement een byzondere kennis neeme wegens den staat des Ryks, en de klachten, welke aan haar gericht worden, aanhoore; tot bewys van het welk ook noch dit volgende dient.

Terwyl men de Boeken der Stad Londen examineerde, bevond men, dat de Ridder John Trevor, Spreeker van het Laager Huis, een geschenk van duizend guinées van de gemelde Stad had gekreegen, om d'Acte in faveur der Weeskinderen te begunstigen. Zo haast als dit ontdekt was, raadslaagde men, of men den gezeiden Ridder niet in den Tour behoorde te doen opsluiten: doch de zaak tot des anderendaags uitgesteld zynde, ontfing het Huis, onverduldig om te weeten hoedanig hy zich zou verdeedigen, een brief, behelzende, dat hy door een overval van 't kolyk aangetast zynde, niet kon komen; doch dat hy hoopte het des anderendaags te zullen konnen doen. Maar in plaats van zich in het Huis te vervoegen, stuurde hy een tweeden brief, en met eenen de Staf van Eer, die door een Sergeant der Wapenen voor den Spreeker word gedraagen. Men besloot derhalven, met verlof van zyne Majesteit, een nieuwen Spreeker te verkiezen; waar toe getreeden zynde, was de meerderheid der stemmen voor Mr. Paul Foley: en de Koning zich vervolgens in het Hooger Huis, alwaar ook het Laager ontbooden wierd, vervoegd hebbende, wierd de nieuwe Spreeker aan hem gepresenteerd, en de verkiezing door zyne Majesteit goedgekeurd.

Kort te vooren had men om zekere redenen het getal der Menschen, die in het Koninkryk van Engeland waren, opgenomen; om het zelve net te doen, het Ryk in de twee Aertsbisdommen, van Kantelberg en Jork; en d'Onderdaanen in Con- Getal der Inwoonders opgenomen.

1695. *Maart.* Conformiſten, dat's te zeggen, Leden der Engelſche Kerk, Nonconformiſten, en Paapiſten verdeeld, volgens uitwyzing der onderſtaande Lyſt.

In het Aertsbisdom van Kantelberg.

Conformiſten.	3477254
Nonconformiſten.	186076
Paapiſten.	23858

In het Aertsbisdom van York.

Conformiſten.	350892
Nonconformiſten.	15535
Paapiſten.	11978
te ſamen	4065593.

dat's te zeggen, vier millioenen vyf-en-ſeſtig duizend vyfhonderd en drie-en-negentig Menſchen; waar onder echter maar vyf-en-dartig duizend acht honderd zes-en-dartig Roomſchgezinden wierden gevonden, zynde ſlechts ruim het honderdſte gedeelte van 't geheel.

Franſche Koopvaardyvloot geruïneerd.

Eindelyk: de Franſche Kaapers hadden voor een wyl zeven à acht Koopvaarders in den mond van de Maas genomen; doch deze ſchade wierd wel haaſt zeer rykelyk vergoed: want zynde ſedert een Koopvaardyvloot van over de ſeventig Schepen, gelaaden met Wynen, Brandewynen, en andere Waaren, komende van Rochel en eenige andere Havenen na Duinkerken, in een Eſquadre Engelſche Oorlogſchepen vervallen, wierden 'er omtrent twintig afgenomen, eenigen aan ſtrand gejaagd, en d'overigen byna t'eenemaal geruineerd.

SPANJEN. Franſchen door de Catalaanen geſlagen.

DE progreſſen, door de Franſchen het voorgaande Jaar in Catalonien gedaan, waren met zodanig een ſpoed verzeld geweeſt, dat ze den Spanjaarden een doodelyke verbaasdheid hadden aangejaagd. In der daad, het ſcheen alstoen, dat 'er niets bekwaams was om hen te wederſtaan: en men zou byna niet durven twyfelen, indien de Maarſchalk de Noailles, in de verſlagenheid en ſchrik daar de gelukkige ſucceſſen der Franſchen de

de Spaanſche Benden in hadden geworpen, met dezelve hette na Barcelona was gerukt, of hy zou een noch roemruchtiger overwinning behaald, en zich meeſter van die Hoofdſtad hebben gemaakt; waar af het verlies de Kroon van Spanjen met andere veel kwaader gevolgen gedreigd zou hebben. Maar de zaaken begonden nu een keer te neemen; en d'oude dapperheid der Catelaanen zich weder met nieuwe krachten opbeurende, kreegen 't de Franſchen zo zeer te kwaad, als d'Onderzaaten zyner Katholyke Majeſteit het hier te lande voorheen hadden gehad. Tot blyk hier af kan ſtrekken het volgende 1695. *Maart.*

Omſtandig Verhaal wegens het Treffen, voorgevallen tuſſchen de Franſchen en Catalaanen op den 10den. Maart 1695. geſchreeven uit Barcelona, enz.

DE onminnelyke bejegening, die de Catalaanſche Landluiden en Bewoonders van opene Plaatſen van de Franſchen moeten uytſtaan; hebben hen lang na gelegentheden tot wraak doen halsrekken. Eene is 'er nu voorgevallen, en treffelyk waargenomen. De Vyandlyke Gouverneur van Caſtel-Folit trok den 9den. met 1200 Man uyt, wierd door Detachementen uit andere Plaatſen verſterkt, en ſloeg ten eerſten op weg naar San Eſtevan de Bas, 't geen hy voorhad te verbranden, om dat het de ſwaare en boven vermogen geëyſchte Contributien niet voldeed. Hy bereikte het voorden naaſten ochtentſtond, en leiden 10den. zeſtien Huizen in kolen. 't Gerucht deezer wreetheid vloog op ſnelle vleugels na San Feliu de Pallarols, alwaar de Capitein Raymundo Sala y Caçala, Commandant van Vique, zig dat pas met eenige Officiers der Miquelets bevond. 't Trof hem zo gevoelig, dat hy aanſtonds na een hulpmiddel zocht; den Capitein Commandant der Miquelets, Pedro Baliard y Tenla, met acht Compagnien Miquelets den Vyanden tegenzont; en met andere Benden, nevens Joſeph Mas de Roda, volgde. Zy bedroegen te ſamen 650 Man, en marcheerden ordentelyk na Eſtevan de Bas: doch de Franſchen, van 't getal der onzen niet te wel onderrecht, en alleen tot het pleegen van baldadigheid gekomen, lieten 't Plaatsje half verwoeſt leggen, en zochten, met ſnelle treden Mallor, voor dat d'onzen hen leet konden doen, te bereiken. 't Gelukte; maar ook aan d'onzen, de Vyanden op te neſtelen, en 't land met Franſche lyken te bezaaijen. 't Gejuich, uit dit voordeel ten platten lande van Dorp tot Dorp gerezen, wekte de Boeren; lokte ze te ſamen; en bewoogze, zich onder de Miquelets te mengen. Zy joegen in een Ligchaam de Vyanden tot de Vlakte van Pina, en zelfs tot aan het Dorp Olor, na. De ſlaauhertigheid der Franſchen, en de aange-

1695. *Maart.* waſſchen moet der onzen deeden d'eerſten zo langſaam, en de laatſten zo ſnel voortdringen, dat de Capitein Raimundo Sala y Caçala de Brug van San Roque voor hen bezet, en Joſeph Mas de Roca met d'overige Capiteins het gros van 't Volk in 't Boſch van Malarosquera verſpreit had. Daar ging het op een Frans bloetpleingen, terwijl zy voorby beiden langs onveilige paden moeſten paſſeeren; en, als zy omtrent voorby waren, herzamelden de twee Hoopen, en joegen een dikken buy van kogels en ſteenen onder de Vluchtelingen, die ten laatſten het Dorp Olor kreegen; doch geen tyd hadden om zich ordentelyk te rangeeren. Hierom weeken 90 Switſers van d'Achtertocht in het Gaſthuis, en zochten zich wat te verſterken; maar waren op het toeſchieten der onzen noch ongereet, en gaven zich over. De reſt had de Karmeliter Kerk bezet, en waande de Miquelets by mangel van geſchut te zullen doen aftrekken, door-dien zy de Kerkdeuren met ſwaare ſteenen geſtopt hadden: doch d'onzen bedienden zig van vuur, en brachten het niet alleen aan de deuren, maar ook aan de Kerk. De Gouverneur van Caſtel-Folit week met de zynen dieper in de Kerk, en verzocht, te capituleeren. 't Wierd bewilligt, en het vuur weggenomen, na het vaſtſtellen dezer Condities van Overgave

1. Alle Soldaaten zullen Krygsgevangens zyn.
2. d'Officiers mogen niet uitgeſchud werden.
3. De Franſchen moeten alle Wapenen en Geld overleveren.
4. Aan den Gouverneur, die gekwetſt, en een Capitein der Duitſers is, en 233 gewonde Soldaaten, ſtaat het vry te Olor tot hunne cureering te verblyven.
5. Aan den Gouverneur vergunt men ſpecial, alleen op zyn woord, dat hy na zyne gevondwerding zich aan den Marquis de Gaſtanaga zal vertoonen, en zo lang te Olor vertoeven.

Met 690 Gevangens, nu al in deze Stad gebracht, keerden d'onzen te Vique; alwaar zy in de Kerk, benevens het *Te Deum*, veele andere Plechtelykheden tot bewys van dankbaarheid getoond hebben. By de Brug, in het Boſch, en te Olor waren 'er 260 geſneuveld; en te Olor bleven 136 Gekwetſten: zo dat de Vyandlyke Soldaaten 1086 geſmolten waren. Onder de Gevangens telt men,

Van het Royale Regiment der Artillery.

Den Commandeur des Landes, de Lieutenants Marteau en Mana, en acht Sergeanten.

Van 't Regiment van der Elſas.

De gereformeerde Capiteins Oxenhof en Hein: de Lieutenants Herpe, Voernier, en Comnerel: de gereformeerde Lieutenants Winkeler, Orman, en Honſtain: en den Eerſten Vaandrager, den Baron de Wedel.

Van

Van 't Regiment Switſers van Manuel. 1695.

Den Capitein Gaudar: de Lieutenants Doxar, Latour, Bonſon (deze gekwetſt) en Scheuremaan; mitsgaders drie Sergeanten. *Maart.*

Van 't Regiment Switſers van Chelleberg.

Den Capitein Locher: de Lieutenants Beler en Wenguer: den Vaandrager Wiensboncberger: en vier Sergeanten.

Van de Miquelets.

De Capiteins Bartolomeo Alto en Joan Poch: de Lieutenants Pedro Poch en Luis Mir, nevens 70 à 80 Gemeenen.

Boven dezen heeft men verſcheidene andere Officiers, welker namen noch niet bekend zyn; ook verſtaan, dat Monſr. de Juigne, Gouverneur van Caſtel-Folit, den 11den. te Olor aan zyne wonden overleeden is. Van onze Miquelets kreeg de Capitein Miguel Mary Font onder zyne Compagnie een Doode; Puig Saulens twee Gekwetſten; Galderique Sicard zelve een wond; Miguel Gineſtar een bezeerd; Juan Vager een dood; Onofre Targarona twee gewond; Francisco Coll een, en Juan Matheu een Lyk. Van de Boeren van Joanetas ſheuvelden 'er twee; en van St. Felin de Pallarois wierd 'er een gekwetſt. De haat tegens de Franſchen is onder de Catalaanen, die voorheen het hoofd noch na de Vyanden wat lieten hangen, onbeſchryflyk groot geworden; om dat zy na het veroveren van Giroune 20 Kerken geplunderd, de Geeſtelyken tot Slaafſchen dienſt gedwongen, de Privilegien der overheerde Steden geſchonden, en in 't algemein alle vryheid vertreden hebben.

De Franſchen verhaalden deze Actie op een gantſch andere manier, te weeten: „Dat hunne Troupen op de wederkomſt „ van een tocht, ondernomen om de brandſchattingen op te „ haalen, aangetaſt wierden door vier à vyf duizend Boeren „ en Miquelets, welke by geval dien dag een revuë deeden, en door den Bevelhebber van Vique, die zich te S. Felix „ de Palarois, ten einde van las Preſas, in den ingang van het „ Boſch van Malatosquera, bevond, gecommandeerd wierden: Dat Monſr. de Juigny, Gouverneur van Caſtelfollit „ en Brigadier van d'Infantery, die het gebied over zeven à acht „ honderd man voerde, zich al deinzende met alle mogelyke „ wakkerheid verdeedigde tegens een getal van Troupen, zes „ à zeven maal ſterker als het zyne: Dat hy, geſtadig al ſlaande, aan den Brug van S. Roque kwam, dien hy bezet vond,

1695. *Maart.* „ en overweldigde: Dat, na dat hy over den gemelden Brug „ was getoogen, hy met zyne Troupen in goede order tot aan „ het Dorp Olor retireerde; alwaar hy, vindende zich door de „ menigte overmand, in de Kerk der Karmelyten van die Plaats „ was geweeken: Dat de Spanjaarden een opening in de Kerk „ maakten; en dat de twaalf eerſten, die 'er in kwamen, op de „ plaats ſneuvelden: Dat eindelyk de Spanjaarden, verwoed „ dat een hand volk volks hen een zo lange wederſtand had ge- „ booden, den brand in het Klooſter ſtaken; weshalven de „ Franſche Troupen genoodzaakt waren zich, eer aan dit Ele- ment, als aan de dapperheid hunner Vyanden, over te geeven, enz.

Blanes door de Franſchen verlaaten.

Dit voordeel wierd wel haaſt door een ander gevolgd, te weeten, het verlaaten van Blanes, 't geen de Maarſchalk de Noailles de (a) voorgaande zomer bemachtigd had: want de Franſchen na dit verlies wel bezeffende, dat zy deze Poſt niet en konden behouden, lieten het Kaſteel en de Kerk ſpringen, en toogen voort, meenende zich te Girona in veiligheid te ſtellen. Maar de Boeren en Miquelets kreegen 'er de lugt van; begaven zich zonder tydverzuim te veld; ſneeden hen de paſſagien af; vielen kloekmoedig op hen aan; en (zynde ondersteund door eenige Cavallery en Infantery welke de Marquis de Gaſtanaga, omtrent de maand October des voorgaanden Jaars door zyne Katholyke Majeſteit tot Gouverneur van Catalonien aangeſteld, in aller yl derwaarts had doen rukken) maakten feſtig Gevangenen, na dat 'er over de vier honderd op de plaats waren geſneuveld: zulks dat 'er zeer weinige uit dit gevecht ontkwamen, welke hunne behoudenis aan het vluchten in 't gebergte verſchuldigd waren.

(a) *Zie 5 Stuk, 2 Deel, pag. 102.*

Staat der belegering van Ceuta.

Sedert een tyd had 'er een gerucht geloopen, dat de Gouverneur van (a) Ceuta genoodzaakt was geworden zich over te geeven: doch men bevond het onwaar; en in tegendeel, dat deze Veſting zich geſtadig met een ongemeene wakkerheid verdeedigde, immers dat zy zulks tot aan den 9den. Maart had gedaan, gelyk blykt uit het onderſtaande

(a) *Zie 5 Stuk, 2 Deel, pag. 259 en 300.*

Dag-

1695. *Maart.*

Dagverhaal wegens het gepaſſeerde in de Belegering van Ceuta ſedert den 8ſten. February tot den 9den. Maart.

DEn 8ſten. February lieten de Belegerden een Myn ſpringen, die een andere der Vyanden ruineerde. Den 12den. deed een twede Myn verſcheidene Mooren, bezig met daar boven aan een Myn te arbeiden, mitsgaders in de twee gebuurige Poſten, in de lucht vliegen. De geenen, die deze Arbeiders, welke een zo droevig lot hadden gehad, ondersteunden, avanceerden terſtond met de ſabel in de vuiſt na de kant van een Bolwerk, S. Pauls Bolwerk geheeten; doch wierden, na twee uuren vechtens, weder te rug gedreeven: by welke gelegentheid de Spanjaarden maar een man, doch de Mooren een goed getal verlooren. Den 13den. kwam 'er een Ingenieur, en eenige Buſſchieters, in de Plaats, benevens twee Mortieren om ſteenen en bomben te werpen. Den 18den. wierd een Ingenieur der Belegerden met een musketkogel dood geſchooten. Den 21ſten. deeden de Spanjaarden noch een Myn der Vyanden opvliegen. Den 28ſten. gebeurde 'er een groot ongeluk: want zynde twee Regimenten Portugeezen op de Wapenplaats gepoſteerd, geraakte de brand by toeval in drie honderd ponden kruid, 't geen 'er ettelyken af deed ſneuvelen. Den 28ſten. plaatſen de Belegeraars twee ſtukken Kanon op een hoogte, de Wynberg genaamd; waar mede zy een Kerk, en eenige Huizen, geweldig beſchadigden.

Den 1ſten. Maart ſchooten zy van de zelve Battery een gedeelte der Kloktoorn van het Klooſter der Drievuldigheid, in 't midden der Stad gelegen, om ver. Den 3den. lieten de Mineurs der Belegerden, hebbende die der Mooren ontmoet, een Oven ſpringen, welke een gedeelte van hunne Myn ontdekten; zulks dat zy hier door gelegentheid bekwamen om zich aldaar aan den ingang te verſterken. Den 8ſten. bemerkten de Belegerden, dat de Mooren hunne Mynen dieper maakten, als zy lieden; weshalven zy ook de hunne op de zelve diepte begonden te graaven.

Melilla door de Mooren belegerd.

Behalven de Belegering van Ceuta, hoe ſlechten gevolg die ook mocht hebben, ondernaamen de Mooren echter ook noch een twede, te weeten, die van Melilla, een andere Plaats des Konings van Spanjen op de kuſten van Africa tuſſchen Oran en Penon de Velez. Hier lieten ze, even als voor Ceuta, verſcheidene Mynen ſpringen; doch die hen niet altemaal gelukten, en daar ze veel volks by verlooren. Onder andere middelen van

1695. *Maart.* een wakkere wederſtand, deeden de Belegerden op den 4den. Maart een uitval met honderd en vyftig man, verdeeld in twee Benden, d'eene gecommandeerd door den Capitein Don Patricio de la Hos, en d'andere door Don Chriſtoval de Martos: welke met groote ſtilte tot onder een der voornaamſte Poſten genaderd zynde, de zelve overweldigden; byna alle de Mooren, die daar in waren, nederhakten; en eenige Gevangenen maakten. Dezen verklaarden, dat de Belegeraars zodanig een gebrek aan alle dingen leeden, dat ze het Beleg al lang zouden opgebroken gehad hebben, indien de Koning van Marocco, die 'er eenig vermoeden af had gekreegen, hen geen order had toegezonden van het met alle geweld voort te zetten, benevens beloſte van hen genoegſaame artillery en leeftocht te zullen laaten toekomen.

PORTUGAAL. Geboorte van een Koninglyken Prins.

DEN 15den. der Maand, 's morgens omtrent ten vyf uuren, beviel de Koningin in 't kinderbed van een derden Prins: weshalven de Koninginne-Douairiere van Engeland, wegens haare verloſſing verwittigd, zich aanſtondts in het Paleis vervoegde; wel haaſt gevolgd door alle d'uitheemſche Miniſters, die 'er aan den Koning hunne complimenten over gingen afleggen.

SPAANSCHE NEDERLANDEN. Fort Kenoque gerecognoſceerd.

HET ſalfoen nu eenigſins bekwaam beginnende te worden om d'eene of andere krygsverrichting t'onderneemen, vaardigde de Gouverneur van Dixmuiden op den 18den. der Maand een Detachement af van drie honderd vyftig Voetknechten en ſeſtig Dragonders, onder het gebied van den Lieut. Colonel de Boisrond en den Majoor Rapin, ten einde het Fort Kenoque, waar mede men iets in den zin ſcheen te hebben, te gaan recognoſceeren. De Majoor, die met honderd man van het Gros afgezonderd was, ziende 'er twee honderd uit het Fort komen, om hem van achteren af te ſnyden, week in eenige puinhoopen; daar hy zich echter zodanig niet in veiligheid kon ſtellen, of hy wierd 'er aangetaſt, en van d'eerſten onder de voet geſchooten. De Commandant, die met het Gros niet ver van daar lag, deed terſtond den Baron van Montagnac met ſeſtig man derwaarts rukken; 't geen de Franſchen bemerkt hebbende, retireer-

reerden ze in wanorder, na dat ze eenigen der hunnen, zo gefneuveld als gevangen, verlooren hadden. 1695. Maart.

GEDUURENDE deze Maand wierden, zo van wegen haare Ed. Groot-Mogenden als haare Hoog-Mogenden, de Staaten Generaal, de volgende Plakaaten afgekondigd. VEREENIGDE NEDERLANDEN.

Plakaat tot vaststelling der Prys van 't Zout.

De Staaten van Holland en West-Vriesland: Allen den geenen, die dezen zullen zien ofte hooren leezen, Salut. *Doen te weten:* Dat, eenmae voor te komen de menigvuldige fraudes, die door de Kraamers van het Zout in de Steden, ende ten platten Lande, ontrent den zelven Impoft worden gepleegt, de prys van het Zout alle Maanden, by Burgemeesteren ende Regeerders van de respective Steden, zal worden gefixeert, even als ten reguarde van het Brood geschied; ende om daar ontrent een egaale voet te houden, dat de gemelde Burgemeesteren ende Regeerders van de respective Steden t'elkens zullen taxeeren den prys van een achtste-part van een Schepel, in consideratie dat, volgens het negen-en-dartigste Articul van de Ordonnantie op de Consumptie van het Zout geëmaneert, de kleine Kraamers ofte Slyters geen Zout als beneden die quantiteit vermogen te verkoopen; ende dat vervolgens de voorsz. kleine Kraamers ende Slyters zullen worden gelast ende geordonneert, zo als de zelve gelast ende geordonneert worden mits dezen, alle haar Zout, het geene sy beneden het achtste van een Schepel zullen komen uit te slyten, niet anders als naar proportie, ende naar advenant de gezette prys op het voorsz. achtste-part van een Schepel, te verkoopen, op peine dat de geenen, die het voorsz. Zout beneden de voorsz. prys zullen komen te verkoopen, voor yder reize zullen verbeuren een somme van twee-honderd guldens, boven ende behalven de Boete in de Generaale Ordonnantie tegens de Fraudateurs van de gemeine Middelen gestatueert. Ende op dat niemant hier van ignorantie zoude konnen pretendeeren, zo begeeren Wy, dat dezen alomme verkondigt ende geaffigeert zal worden daar het behoort, ende te geschieden gebruikelyk is. Gedaan in den Hage, onder het Kleine Zegel van den Lande, dezen negentienden Maart 1695.

Onderstond,

Ter Ordonnantie van de Staaten.

Was geteekent.

SIMON VAN BEAUMONT.

De

1695. *Maart.*

Plakaat tot verbod der Vaart na 't Weſten, Ooſten en Noorwegen mitsgaders der groote en Kleine Viſcheryen.

DE *Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden. Doen te weten*: Dat Wy by deze tegenwoordige conſtitutie van tyden, om pregnante redenen, Ons daar toe moveerende, hebben goedgevonden te interdiceeren ende verbieden, gelyk Wy wel expreſſelyk interdiceeren ende verbieden mits dezen, alle Scheepvaart uit deze Landen, zo ter Koopvaardye, als op particuliere Commiſſie uitgeruſt, naar Weſten, Ooſten en Noorwegen, 't zy door het Canaal, ofte achter Engeland om, of hoedanige Quartieren het zouden mogen wezen, mitsgaders de groote ende kleine Viſſcheryen, op de verbeurte van de Schepen, Goederen en Koopmanſchappen daar inne geladen, als mede van de Gereedſchappen, Want, Zout ende Tonnen, mitsgaders het geene aan de Viſſcherye is dependeerende; ende in cas echter eenige Schepen mochten komen uit te loopen, dat de Schippers ende Reeders van de gemelde Schepen zullen verbeuren de waardye van de zelven, te verhaalen de opgemelde boete aan haarluiden t'ſamen, ende elk *in ſolidum*, te appliceeren een derde ten profyte van de gemeene zaak, een derde aan den Aanbrenger, en het reſteerende derde aan den geenen die de calange doen zal: Des dat daar van alleen zullen werden geëximeert alle Schepen van de Ooſt ende Weſt-Indiſche Compagnien, mitsgaders van de Colonie van Suriname, naar de Diſtricten van hare reſpective Octroyen gedeſtineert, als mede de Schepen die naar Engeland, Schotland ofte Yerland zyn varende, mitsgaders de Schuiten van de kleine Viſſcherye die om verſche Vis uitvaaren, als mede de Schepen varende over de Wadde naar d'Elve, Weſer, Eems, om de kleine Ooſt, ende ook na de Vlaamſche Havenen, tot Ooſtende ende Nieupoort incluis; des dat de voorſz. Schepen, over de Wadde ende Vlaamſche Havenen varende, niet grooter zullen mogen wezen als dertig Laſten, ende daar beneden, ende mede niet ſterker bemant als met drie Man ende een Jongen, op verbeurte van de zelve Schepen ende Goederen, te appliceeren als vooren; zo nochtans, dat onder dit Verbod niet zullen wezen begreepen de Koopvaardy-Schepen, varende met Stuk-goederen, zo wanneer die met twee derden van haare ruimte beladen zullen zyn; ook niet de Schepen met Hoop-vrachten volladen, ſchoon die zullen voorzien zyn van Commiſſien van Retorſie, om haar by occaſie daar van te konnen bedienen; doch dat alle zodanige Schepen zullen geobligeert wezen by caution haar te verbinden, dat van haare gedeſtineerde plaatſen hier te Lande wederom zullen retourneeren, zonder eenige andere Plaatſen, als in cas van hooge noodzaakelykheid, aan te doen. Ende op dat hier van niemant eenige ignorantie kome te pretendeeren, ontbieden ende verzoeken Wy de Heeren Staaten, Stadhouderen, Gecommitteerde Raaden ende Gedeputeerde Staaten van de reſpective Provincien, ende allen anderen Juſticieren ende Officieren van den zelven Lande, dat zy dezen

zen Onzen Plakaate van ſtonden aan alomme doen verkondigen, publiceeren ende affigeeren in alle plaatſen, daar zulks van noöden wezen zal, ende men gewoon is zodanige publicatie ende affictie te doen. 1695. *Maart.*
Laſten ende beveelen voorts de Raaden ter Admiraliteit, de Advocaaten-Fiscaals, mitsgaders Admiraals, Vice-Admiraals, Capiteinen, Officieren ende Bevelhebberen, als mede de Commiſſariſſen ende Commiſen ter Recherche, zo in de Zee-gaten, als elders, dezen Onzen Plakaate na te komen, ende doen nakomen; procedeerende, ende doende procedeeren tegens de Contraventeurs van dien, zonder oogluiking, faveur, diſſimulatie ofte verdrag: want Wy zulks alzo bevonden hebben ten dienſte van den Laude nodig te zyn. Aldus gedaan ende gearreſteert in de Vergaderinge van de hoog-gemelde Heeren Staaten Generaal, den acht-en-twintigſten Maart zeſtien honderd vyf-en-negentig. Was geparapheert, *Henr. Bothenius*, vt. Onderſtond, Ter Ordonnantie van de zelve. Was geteekent, *F. Fagel.* Zynde op 't ſpatium gedrukt het Cachet van meer-hooggemelde haare Hoog-Mogenden op een rooden Ouwel, overdekt met een Papieren Ruite.

Plakaat tot verbod der Vaart en Viſſchery op Groenland.

DE *Staaten der Vereenigde Nederlanden:* Alzo Wy ten opzichte van den continueerenden Oorlog, tuſſchen den Koning van Vrankryk ende dezen Staat, noodzaakelyk achten, van nu af aan voor het aanſtaande Saiſoen te verbieden de Vaart ende Viſſcherye op ende ontrent Groenland, met den gevolge ende aankleven van dien; ende willende by tyds Onze goede Ingezetenen daar van gewaarſchouwt hebben, tot voorkominge van der zelver ſchade, ende om tot de zelve Vaart geen Gereetſchap ofte toeſtel te maaken: SOO IST, Dat Wy goedgevonden hebben te interdiceeren ende verbieden, gelyk Wy abſolutelyk, expreſſelyk ende wel ſchespelyk verbieden by dezen, de geheele Vaart ende Viſſcherye ter Walviſch-vangſt op ende ontrent Groenland, voor het naaſtkomende Saiſoen, ende zulks het geheele Jaar zeſtien honderd vyf-en-negentig, op pœne van confiſcatie der Schepen ende Goederen, albereits derwaarts gedeſtineert, ofte noch te deſtineeren, of de waarde van dien, in cas de zelve van anderen ingehuurd mochten weezen, mitsgaders van de Behoeften, die zy tot dien einde zouden trachten uit te voeren, of die onder eenige andere pretexten uitgevoerd zouden mogen werden, of die hier te Lande t'huis hoorende, albereidts buiten 's Lands zynde, haar tot dien einde zouden mogen laten employeeren of bevrachten, als mede van ſtraffe aan den Lyve van alle Ingezetenen of Onderdaanen dezer Geunieerde Provincien, die haar Perſoonelyk tot zulken einde zouden mogen verhuuren, of ook zelfs by andere Natien daar toe laten gebruiken, ende van banniſſement tegen de geenen die, geciteert zynde, haar in Rechten niet zullen ſiſteeren. Ende op dat niemant zich komc te bedriegen, op

1695. *Maart.* het vertrouwen van pardon, remiſſe of mitigatie, werd een ieder gewaarſchouwt, dat in het toekomende aan de Contraventeurs van dezen geen gratie, pardon of mitigatie gecedeerd ofte toegeſtaan zal werden. Ten anderen, zo interdiceeren Wy mede, dat geene Onderdaanen dezer Landen zullen vermoogen te participeeren in eenige Schepen of Gereetſchappen in deze Landen, ofte buiten het Reſſort van dezen Staat, in dezen Jaare uitreede ter Walvis-vangſt ge-equipeert, ofte noch uit te ruſten, op de boete van zes duizend guldens op ieder Schip, of gedeelte van dien, by die geenen te verbeuren, de welke bevonden zullen werden in de voorſz. Schepen, Gereetſchappen of Viſſcherye te hebben geparticipeert. Ten derden, interdiceeren ende verbieden Wy mede, geene Gereetſchappen tot de voorſz. Viſſcherye dienſtig, 't zy Chaloupen, Vaten, Lynen, Harpoenen ofte ander Tuig, hoedanig het zelve genaamt mochte wezen, te maaken; veel min dat de zelve uit deze Landen naar andere Nabourige Plaatſen ofte Natien zullen mogen werden uitgevoert, onder eenigerhande pretexten, op poene van confiſcatie der voorſz. Gereetſchappen, die bevonden zullen werden alzo gereed gemaakt, afgeſcheept of gelaaden te wezen, om buiten 's Lands gevoerd te werden, ende daar en boven een ſomme van duizend guldens, te verbeuren by de geenen die zulks contrarie deze goede meininge ende intentie zullen durven onderneemen. Ordonneeren van gelyken, indien eenige Schepen ofte Gereetſchappen, voor de publicatie van dit Ons Plakaat, buiten het reſſort van dezen Staat mochten wezen vertrokken ende vervaert, om tot de voorſz. Viſſcherye te werden gebruikt, dat alle de zelve Schepen ende Gereetſchappen alzo zullen moeten werden gerevoceert, ende wederom binnen deze Landen gebracht, op poene dat, indien de zelve Schepen ofte Gereetſchappen ter voorſz. Viſſcherye worden gebruikt, ofte de waarde van dien, de zelve mede zullen werden geconfiſqueert, ende de Eigenaars ofte Participanten vervallen in de boeten in de bovenſtaande Articulen begreepen: Ende dat de voorſz. poenen zullen werden geappliceert, een derde voor den Aanbrenger, wie de zelve ook zoude mogen wezen; een derdepart voor den Officier, die de calange doen zal; ende het reſteerende derde voor de Gemeene zaake. Eindelyk hebben Wy verklaart voor nul, ende van onwaarde, alle zodanige Contracten ende Verbonden, als eenige Matroozen of Zee-vaarende Luiden met eenige Stuurluiden, Schippers ofte Reeders van eenige Schepen tot de voorſz. Viſſcherye of Walvis-vangſt zouden mogen hebben gemaakt ofte aangegaan, hoedanig de zelve zouden mogen wezen; ſtellende alle de voorſz. Matroozen ende Vaarende Luiden, geene uitgezonderd, op haar vrye voeten, om ſich haar te begeeven in den dienſt van den Lande: Ordonneerende ende ſtatueerende, dat by de geenen, die haar in den voorſz. dienſt zullen komen te begeeven, geene der voorſz. ingeloofde penningen aan iemant zullen werden ingekeerd,

alzo

alzoo Wy verstaan, ende onvermijdelyk daar by zullen blyven, dat, zelfs na het uitloopen van 's Lands Vloot in dezen Jaare, de voorsz. Vaart ende Visscherye absolutelyk, ende zonder eenige verandering, 't geheele Jaar geduurende, zal zyn ende blyven verboden. Ende op dat hier van niemant eenige ignorantie komme te pretendeeren, ontbieden ende verzoecken Wy de Heeren Staaten, Stadhouderen, Gecommitteerde Raaden ende Gedeputeerde Staaten van de respective Provincien, ende alle anderen Justicieren, ende Officieren van den zelven Lande, dat zy dezen Onzen Plakaate van stonden aan alomme doen verkondigen, publiceeren ende affigeeren in alle Plaatsen daar zulks van noode wezen zal, ende men gewoon is zodanige publicatie ende affixie te doen. Lasten ende bevelen voorts de Raaden ter Admiraliteit, de Advocaten-Fiscaals, mitsgaders Admirals, Vice-Admiraals, Capiteinen, Officieren ende Bevelhebberen, als mede de Commissarissen ende Commissen ter Rechtsche, zo in de Zee-gaten als elders, dezen Onzen Plakaate nate komen, ende doen nakomen, procederende, ende doende procedeeren tegens de Contraventeurs van dien, sonder ongelykinge, faveur, dissimulatie ofte verdrag: want Wy, zulks alzoo bevonden hebben ten dienste van den Lande noodig te zyn. Aldus gedaan ende gearresteert ter Vergaderinge van de hooggemelde Heeren Staaten Generaal, in den Hage, den acht-en-twintigsten Maart 1695. Was geparapheert, *Hora Pensionn.* Onder stond, Ter Ordonnantie van de zelve. Getekent, *F. Fagel.* Zynde op 't spatium gedrukt het Cachet van meer-hoog-gemelde Heeren Staaten Generaal, op een roeden Ontwel, overdekt met een Papieren Ruine. 1695. *Maart.*

DE *Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden*: Allen den genen, die dezen zullen zien ofte hooren lezen, Salayt. *Doen te weten*: Alzo Wy by Onzen Plakaate, op huiden gedateert, onder anderen goedgevonden hebben mede te verbieden alle Vaart uit dese Landen, van Schepen op particuliere Commissie uitgerust, ende dat Wy ook noodig achten, dat de Commissie-Vaarders, tegenwoordig noch in Zee zynde, ten spoedigsten wederom herwaarts komen: SOO IST: Dat Wy, naar rype ende standachtige deliberatie, goedgevonden hebben te ordonneeren, gelyk Wy wel expresselyk ordonneeren mits dezen, dat alle Schepen met Onze Commissie, ofte die van *Zyne Koninglyke Majesteit van Groot Britannien*, als Admiraal Generaal der voorschreve Vereenigde Nederlanden, vaarende, buiten den Lande zynde, in wat Reeden, Havenen, ofte Plaatsen de zelve zich zouden mogen bevinden, zoo haast zyluiden kennisse van dezen Onzen Plakaate zullen hebben bekomen, aanstonds in alle spoed naar deze Landen zullen moeten keeren, ende aan het Collegie ter Admiraliteit, daar yder in valt, van haar arrivement kennisse geeven, op de verbeurte van Schip ende Goed, ende de Prinsen die yder naar bekomen kennisse van de voorschreve Onze goe- Plakaat tot verbod der Commissie-vaart.

1695. *Maart.* de ende ernſtige meeninge, intentie ende oogmerk, contrarie dezen Onzen Plakaate zoude mogen veroveren, behalven arbitrale correctie, naar exigentie van zaaken; werdende hier van alleenlyk geëxempteerd ende uitgezonderd zoodanige Schepen die door den *Tropicum Cancri*, ofte Straatwaarts in zyn uitgeloopen, ende het zelve by valabele ende behoorlyke Documenten zullen konnen bewyzen. Ende werd den Collegien ter Admiraliteit mits dezen aanbevolen, aan de Capiteinen ofte Commandeurs van 's Lands Schepen ordres te geeven om, eenige Commiſſie-Vaarders rencontreerende, aan de zelven van dezen Onzen Plakaate kenniſſe te geven, ende daar van notitie te houden, ende de zelve notitie over te zenden. Ende op dat niemand hier van eenige ignorantie hebbe te pretendeeren, ontbieden ende verzoeken Wy de Heeren Staaten, Stadthouderen, Gecommitteerde Raaden, ende Gedeputeerde Staaten van de reſpective Provincien, ende allen anderen Juſticieren ende Officieren van de zelve Landen, dat zy dezen Onzen Plakaate van ſtonden aan alomme doen verkondigen, publiceeren, ende affigeeren in alle Plaatſen daar zulks noodig wezen zal, ende men gewoon is zodanige publicatie ende affixie te doen. Laſten ende beveelen voorts de Raaden ter Admiraliteit, de Advocaaten-Fiſcaals, mitsgaders Admiraals, Vice-Admiraals, Officieren ende Bevelhebberen, dezen Onzen Plakaate naar te komen, ende te doen naarkomen; proceeerende, ende doende procedeeren tegens de Contraventeurs ende Overtreders van dien, zonder oogluikinge, faveur, diſſimulatie ofte verdrag: want Wy zulks alzoo ten dienſte van den Lande bevonden hebben noodig te zyn. Aldus gedaan ende gearreſteert ter Vergaderinge van de hooggemelde Heeren Staaten Generaal, in den Hage, den acht-en-twintigſten Maart zeſthien hondert vyf-en-negentig. Was geparapheert, *Heur. Bothenius*, *ut.* Onder ſtondt, Ter Ordonnantie van de zelve. Geteekent, *F. Fagel* Zynde op 't ſpatium gedrukt het Cachet van meer hooggemelde Heeren Staaten Generaal, op een ronden Ouwel, overdekt met een Papieren Ruite.

APRIL.

ITALIEN. Kardinaal Coloredo verzoekt byſtand voor de Chriſtene Wapenen tegens den Turk.

OMTRENT het eind der voorgaande Maand meende de Kardinaal Coloredo met wydluftige omſtandigheden aan den Paus te vertoonen, hoe zeer de noodzaakelykheid vereiſchte, dat men eenige byſtand aan den Keizer en de Republyk van Venetien tegens d'Ottomannen verleende; welke zulke groote bereidſelen tegen d'aanſtaande Veldtocht maakten, dat het te vreezen ſtond, indien de Chriſtene Mogendheden, die zich tegens

deze

deze Erfvyanden hadden verbonden, niet ondersteund wierden, dat zy wellicht een gedeelte van het geen, 't welk zy geduurende dezen Oorlog verlooren hadden, zouden herneemen: maar de Heilige Vader, geen smaak in deze redenen vindende, voerde hem te gemoet, dat de rampen, daar de Christenheid mee geplaagd wierd, zulke diepe wortels hadden geschooten, dat alle de menschelyke hulpmiddelen niet bekwaam waren om haar daar af te geneezen; en dat hy derhalven beslooten had enkelyk zyne toevlucht tot de hulp des Hemels te neemen. 1695. *April.*

't Eiland Scio door de Turken herwonnen.

Maar of deze onderstand noodzaakelyk was, bleek wel haast: want kort na dat de gemelde redenvoering tusschen den Venetiaanschen Kardinaal en zyne Heiligheid was voorgevallen, ontfing men te Romen, en vervolgens te Venetien, de bedroefde tyding wegens 't verlies van het Eiland Scio, na twee zeer bloedige Zeeslagen tusschen de Turken en de krachten der Republyk; met de welken het zich, volgens de naaste omstandigheden, aldus had toegedraagen.

De Capitein Generaal der Venetiaanen vernomen hebbende, dat de Turken, niettegenstaande de strengheid der winter, beslooten hadden alles te waagen om het Eiland en de Stad Scio te herneemen, deed met d'uiterste naarstigheid aan de vestingwerken arbeiden, ten einde de Plaats in staat te stellen van een wakkere wederstand te bieden, en verdeelde de Vloot op verscheidene posten, op dat ze by der hand mocht weezen om zich te verdeedigen tegens alles 't geen de Vyanden wilden onderneemen. Den 8sten. February wierd de Capitein Generaal verwittigd door den Heer Priuli, Capitein Extraordinaris, die met de Schepen en vier Galeyen in de Haven van Spalmadori op de wacht ley, dat d'Ottomanniſche Vloot, bestaande uit twintig Sultanen, of Oorlogschepen, vier-en-twintig Galeyen, en eenige Galjooten, onder 't faveur van een Noorde wind af kwam zakken, met het voorneemen van hem aan te tasten. Terstond liep de Capitein Generaal uit de Haven van Scio, met de Galeassen en de rest der Galeyen, welke de Schepen buiten het Canaal, 't geen het Eiland Scio van het vaste land affscheid, sleepten. 's Morgens omtrent ten tien uuren trachtte de Heer Priuli den Vyanden de wind af te winnen, onder de gunst van een klein landwindtje, 't geen

1695. April. eensslags ging leggen; zulks dat hy zich in 't midden der Ottomanniſche Vloot bevond. Hy bood alle mogelyke wederſtand, en betoonde groote dapperheid: maar de brand in zyn Schip, de Zeeſtar geheeten, geraakt zynde, ging hy over op den Gekroonden Leeuw. Het vuur deelde zich ook aan dit mede, en vervolgens aan den Draak; waar door het dan gebeurde, dat ze alle drie in de lucht ſprongen, benevens alle de geenen die 'er op waren, onder welker getal zich ook bevonden den Heer Priuli, den Heer Gaſparo Bragadino, en verſcheidene andere Venetiaanſche Edelen, Officiers of Vrywilligers. Ondertuſſchen kwamen vyf Sultanen de Galeaſſen aantaſten, welke hun geweld ettelyke uuren met een ongemeene wakkerheid verduurden. De Galey van den Heer Marino Zorzi buiten de linie geavanceerd zynde, wierd omcingeld door den Capitein-Baſſa met vier andere Galeyen; niettegenſtaande welke ongelykheid de Turken echter tot twee maalen met groot verlies te rug wierden gedreeven: maar den Heer Zorzi geſneuveld zynde, vermeeſterden zy ze, en zouden ze weggeſleept hebben, indien de Capitein Generaal niet drie Galeyen had afgevaardigd, die ze hernamen, en alle de Turken, welke daar op waren, nedermaakten of gevangen namen. 't Schip de S. Victor wierd inſgelyks door vyf Sultanen omringd, die 'er na de dood van den Heer Piſani, Vice-Admiraal, welke het commandeerde, mee heen gegaan zouden hebben, indien het Schip de S. Lorenzo Juſtiniani het niet was komen ontzetten. De Capitein-Baſſa omcingelde vervolgens eenige Venetiaanſche Galeyen, welke ondersteund zynde door de Galeaſſen van den Heer Mocenigo, Capitein Extraordinaris, en den Heer Nani, Capitein van de Golf, drie Galeyen der Vyanden in de grond boorden; 't geen hen noodzaakte in wanorder na de Cuap Cara-Borno te wyken. 't Gevecht had acht uuren met groot verlies van weder zyde geduurd; en het ſtond niet te gelooven, dat de Turken, die zeer deerlyk gehavend waren, een tweeden tocht zouden willen waagen: nietteminder lichtten de Sultanen op den 19den. der zelve Maand, 's morgens, met een ſtyve Noorde wind, die de Galeaſſen noch de Galeyen toeliet zee te houden, het anker, en kwamen de Schepen der Republyk, leggende in het Canaal tuſſchen 't Eiland en het vaſte land, aantaſten. Den Heer Contarini,

Capi-

Capitein Extraordinaris der Schepen in de plaats van den Heer Priuli, ontfing hen kloekmoedig; en hebbende te vergeefs bezocht met laveeren de wind van hen te winnen, was hy genoodzaakt drie uuren lang met dit nadeel te vechten: waar na de wind hand over hand beginnende te wakkeren, ſcheidden de Vlooten van malkander. De Venetiaanen hadden in beide deze Gevechten omtrent zeventien honderd man verlooren, ter oorzaak der drie Schepen die geſprongen waren, en waar in ſommigen wel wilden zeggen dat eenige Branders, gecommandeerd door Franſche Capiteinen, den brand hadden geſteeken. 't Verlies der Turken was niet ten vollen bekend: doch men vermoedde uit zekere omſtandigheden, dat het grooter moeſt zyn als dat der Venetiaanen, en aan Schepen en aan Manſchap. 's Anderendaags na het laatſte Gevecht beſloot de Capitein Generaal, (betrachtende, dat verſcheidene Schepen moeſten krengen, en gebrek aan veele noodzaakelykheden hadden; dat 'er weinige leevensmiddelen in de Stad en op het Eiland Scio overig waren; dat de wangunſtige winden deeden vreezen, dat het Convoy, 't geen men verwachtte, noch in lang niet zou komen) met advys van den Krygsraad, de gemelde Stad en het Eiland te verlaaten, en weder na Morea te keeren, daar hy den laatſten February aankwam, wanneer hy het anker voor Napoli di Romania liet vallen. Verſcheidene Familien van het Eiland gingen met hem t'ſcheep, willende den hals niet weder onder het jok van de Turkſche heerſchappy buigen. 1695. April.

Op deze wys wierd de zaak door de meeſte Advyzen bericht: doch andere, en voordeeliger, byzonderheden behelſt de volgende Brief, geſchreeven uit Napoli di Romania, den 1ſten. Maart.

DE Turken, veinzende het Deſſein op het Eilant Scio te laaten ſteeken, een gedeelte der Schepen na Smirna, de reſt naar Focis; en de Galeyen naar de Dardanel zendende, zyn, terwyl onze Galeyen en Galeaſſen in de Haven van Scio kielhaalden, onverwacht te ſamen getrokken; den 9den. February met twintig Galeyen, twintig Sultanen, en diverſſe andere Schepen, nevens veele Vaartuigen met Volk tot het landen van het Canaal van Scio, gekomen; en Natolien langs naar het Kaſteel van Cisme gezeilt. De Galeyen bleeven achterwaarts. Wanneer d'onzen de Sultaanſche Schepen zagen, liepen de Capitein Extraordi-

1695. *April.* ordinaris Priuli en den Admirant Piſani met vyf Oorlogſchepen uit de Klippen van Spalmadori. Zeventien, die gereet lagen, moeſten volgen; doch wierden, terwyl de vyf tot onder het vaſte land naderden, door het vallen der wint belet, en konden de Klippen niet te boven komen. De vyf eerſten vervielen door dat toeval alleen in gevecht met d'Ottomannen. Na een hevig ſlaan, vloog het Schip de *Star* in de brant, en op. De vlam woey over in de *Goude Leeuw*; van welke twee weinige Bootsgezellen geborgen konden worden. Van de drie overigen, tuſſchen twintig Sultanen verward, zonk na een hevige reſiſtentie *de Draak*. Op de *St. Vittorio* ſprongen uit twee Sultanen drie honderd Turken over. De Capitein, tot twee-en-dartig man geſmolten, ſchreeuwde, het Schip te zullen laaten opvliegen. Dit deed de Sultanen afdeinzen. D'onzen, na het Voorſchip geweeken, loſten het kanon, met ſchroot geladen, op de drie honderd overgekomene Turken; ſchooten 'er veele dood; kreegen de reſt in hun gewelt; en keerden met weinig zeil, door dien de Maſten gebroken waren, nevens de *Madonna della Salute* te Scio; en de Vyanden, lelyk geſtelt, naar Focis. Den 19den. toog de Capitein Generaal met de Galeyen en Galeaſſen de Vyandlyke Galeyen op de Kuſten van Natolien, by Cisme, met de Vaartuigen met Militie achter haar, te gemoet. Na twee uuren vechtens, brachte men de Turkſche Vloot in een deerlyken ſtaat, deed zeven Beylerſche Galeyen zinken, ende veroverde 'er drie. Een der onzen, door hen bemachtigd, wierd door den Capitein Sebaſtiano Mocenigo hernomen. De Capitein-Baſſa vlood met tien geſchonde Galeyen naar Focis. Onder de Vyandlyke Gevangens zyn de Betaalmeeſter van hunne Armade, wiens Galey in de grond geraakt is, en verſcheide Commandanten. Twaalf duizend Ottomannen, zo Zee- als Landvolk, giſt men geſneuveld te zyn: want de gantſche Zee van Scio tot aan Cisme geleek met bloet geverwt. Wy hebben zeventien honderd Man verlooren, en onder dezen den Capitein Priuli en Admirant Piſani, nevens veele Edelen. De Capitein Generaal, te Scio gekeerd, liet aan alle Schepen der Vloot vragen, hoe veel Biſcuit ieder tin voorraat had; vond, dat de Proviſie, onaangezien men ſomtyds met kleine Barken iets uit Turkyen ontfangen had, alleen voor veertien dagen zoude ſtrekken; en beriep een Krygsraad. In dezen wierd beſlooten, de Fortificatien van Scio, terwyl de Convoyen van Venetien door wangunſtige wind wegbleven, en men by langer vertoeven aan 't Eiland van honger moeſt vergaan, te laten ſpringen, en met al het Geſchut, Ammunitien, en de Familien die onder de Republyk wilden komen woonen, herwaarts te keeren. Zulks is volbracht, en zyn Excellentie giſteren met de Vloot in onze Haven aangekomen.

Het

HET verlies van het Eiland Scio deed de Republyk den moed niet ontzakken. In tegendeel verhaaſtte en vermeerderde mèn de krygsbereidſelen; arbeidende zonder ophouden, en zonder ook zelfs de Zon- en heilige dagen t'ontzien, aan d'uitruſting der Galeaſſen, tien nieuwe Galeyen, en vyf groote Scheepen, om te dienen in de plaats der geenen, welken men verlooren had. Daarenboven verkoos de Senaat den Heer Giacomo da Moſto, die zich op de Vloot bevond, tot Capitein Extraordinaris der Galſaſſen; den Heer Giorgio Pasqualigo, met het laatſte Convoy voor vrywilliger vertrokken, tot Amirant, of Vice-Admiraal der Schepen; mitsgaders zes Edelen tot Bevelhebbers of Capiteinen. Alexandro Molino, insgelyks met het laatſte Convoy vertrokken, wierd tot Generaal van Morèa aangeſteld, om de plaats van den Generaal Antonio Zeno, die aan de Senaat verzocht had van zyn ampt ontſlagen te mogen weezen, te gaan bekleeden; den Heer Contarini in het Extraordinaris Capiteinſchap der Schepen, 't geen hy geduurende het Gevecht na de dood van den Heer Priuli had waargenomen, beveſtigd, en tot tweden Capitein Extraordinaris by hem gevoegd den Heer Ambroſio Bembo; de Heeren Paulo Nani en Franciſco Grimani tot Provediteurs Extraordinaris, en den Heer Jacomo Minio tot Inquiſiteur van het Leger verkoozen; mitsgaders beſlooten, nieuwe Troupen van eenige Duitſche Vorſten over te neemen, om in ſtaat te weezen niet alleen van de Turken te wederſtaan, maar ook van hen aan te taſten, en nieuwe conqueſten te maaken. 1695. *April.* VENETIEN. Krygsbereidſelen tegens de Turken

NA verſcheidene Krygsraaden, beroepen ter zaake der belegering van Caſal, wierd de zelve eindelyk in de laatſten, op het eind der voorgaande Maand gehouden, t'eenemaal beſlooten. 't Is waar, dat 'er eenige Officieren waren, die zich niet van dit advys bevonden, en hunnegevoelens ſchriftelyk overleverden; waar in zy pretendeerden te toonen, dat d'onderneeming veel ſwaarder was, als men zich inbeeldde: dat het beſt zou weezen, de Blokade te verſterken, en nieuwe Forten aan verſcheidene oorden op te werpen, om het inkomen van leeftocht, en voornaamentlyk langs de Rivier, te beletten, mitsgaders eenige SAVOYEN. Beleg van Caſal mislukt. (a) *Zie pag.* 150.

1695. *April.* Batteryen van Mortiers te vervaardigen, ten einde het Garniſoen, behalven d'andere ongemakken, door het inwerpen van bomben tot d'overgaave te dwingen, enz. doch de meerderheid van ſtemmen zich voor het Beleg verklaarende, ſtelde men de noodzaakelyke orders om het ten eerſten aan te vangen, ten einde geen tyd aan de Vyandlyke Troupen te geeven om het door eenige diverſie, of anderſins, te dwarsboomen. De meeſte Benden dan voor de Plaats zynde aangekomen, wierden terſtond de Poſten, aan de zelven betekend, bezet. De Marquis de Crenan, Gouverneur van Caſal, die al lang had geweeten, dat hy aangetaſt zou worden, had zorg gedraagen om alle d'omleggende oorden, tot op meer als vyf honderd roeden van de Veſting, te doen effenen, de graften te laaten vullen, de hoogtens en heuvelen te ſlechten, en de haagen om ver te hakken; zulks dat men zich in dezen gantſchen omring niet als bloot kon vertoonen. Den 7den. April, zo als de Generaalsperſoonen uit den Krygsraad, gehouden om de laatſte ſchikkingen tot het aantaſten van de Plaats te neemen, traden, ſneeuwde het met zulk een geweld, dat binnen weinige uuren het veld in den zelven ſtaat was, als in de maand January, en de koude even doordringende. Dit duurde tot des morgens van den 10den. wanneer 'er over de twee voeten ſneeuw op d'aarde lag: weshalven met eenparige ſtemmen het beſluit wierd genomen van op te breeken, en de meeſte Troupen weêr na hunne Quartieren te ſtuuren; dewyl het onmogelyk was ſlechts batteryen op te rechten, ter oorzaak van de weekheid der grond. De Keizerſchen keerden dan weder na Monferrat, de Spanjaarden na het Milanees, en de Savoyaarden na Piemont.

Aldus belette het kwaad weêr eensſlags een Beleg, waar toe men zeer nette ſchikkingen had genomen, voornaamentlyk ten dien opzichte, dat men het zo vroeg by der hand had gevat, dat de Franſchen niet tydig genoeg gereed zouden hebben konnen weezen om 'er zich tegen te ſtellen. Ondertuſſchen, niettegenſtaande dat deze onderneeming geen gevolg had gehad, gaf men order om de Blokade te verſterken: want men twyfelde niet, of men zou het werk in een bekwaamer ſaiſoen hervatten.

DE

DE Groote Heer toonde zich geſtadig even ſtandvaſtig in het beſluit, ſedert een wyl door hem opgevat, van perſoonlyk zyne Troupen in Hongaryen te gaan commandeeren; de Veldtocht zo vroeg, als 't immers mogelyk waar, aan te vangen; en te trachten de Keizerſchen te voorkomen: ten welken einde hy Kreitsbrieven aan alle de Vizirs, Baſſas, Wetgeleerden, Generaalsperſoonen der Krygsbenden, en anderen, had doen afgaan, behelzende, dat de Sultans, zyne Voorzaaten, byna hun gantſche leven in de vermaakelykheden, of in een verwyfde en laſhertige ledigheid, doorgebracht hebbende, de zaaken der Regeering gantſch en al in de handen hunner Miniſters, of der Gelubden van het Serrail, hadden overgelaaten, en door dat middel hunne Volkeren, in plaats van hen een gelukkige en verzekerde vrede te doen genieten, in groote onheilen gedompeld, en gewikkeld in een oorlog, welke de paalen des Ryks niet weinig had doen inkrimpen, met het verlies van verſcheidene Grensplaatſen, die 'er de zekerheid af maakten, te veroorzaaken: Dat door dit zelve middel veele zyner Onderzaaten het ongeluk hadden gehad van in een ſchandelyke dienſtbaarheid te vallen: Dat hy een gantſch ander beleid meende te houden, en den Grooten Soliman, eenen zyner Voorzaaten, na te volgen; welke altyd aan het hooſd zyner Legers geweeſt zynde, de paalen van zyn Ryk in den tyd van acht-en-veertig jaaren, die zyne Regeering duurde, wyd en zyd uitgebreid, en een beſtendige en geduurzaame voorſpoed aan zyne Volkeren had bezorgd: Dat hy derhalven van voorneemen was zich in Hongaryen te vervoegen, om 'er zyne Troupen perſoonlyk te commandeeren, en na geenig Tractaat van vrede te luiſteren, eer hy op zyne Vyanden weder hadde veroverd 't geen zy hem geduurende de voorgaande Regeeringen hadden ontweldigd, of hen ten minſten genoodzaakt het door een voordeelig Verdrag aan hem weder af te ſtaan, enz. In der daad, daar wierd aanſtondts order gegeeven om den Standaard des Ryks, zynde drie Paardeſtaarten, mitsgaders de Tenten van den Grooten Heer op te rechten, tot teken dat hy zelve de Veldtocht zou bywoonen. De Groote Vizir en d'andere voornaamſte Miniſters, ziende de geneigdheden van den Vorſt, waren gantſch bezig met hem moed in te boezemen, en zich te bevly-

1695. April.

TURKYEN en DUITSLAND. Groote bereidſelen tot de Veldtocht.

1695. *April.* tigen om zyne toerusting ten uitersten heerlyk en prachtig te maaken. Alle d'aanzienlykste Heeren des Ryks bereidden zich insgelyks tot de Campagne, om hunnen Vorst, die in den aanvang van May, terstond na den kleinen Bairam, of Mahometaansche Vasten, zich onder zyne Tenten moest beginnen te legeren, eer aan te doen. Eenigen meenden hem in 't eerst van dit voorneemen af te wenden, onder pretext dat, dewyl de finantien byna t'eenemaal uitgeput waren, de sommen, welken deze Tocht zou kosten, nuttelyker tot het onderhoud der Troupen besteed zouden worden: doch deze reden bracht geen andere werking voort, als dat de Sultan aanstondts order gaf, dat men zodanige middelen in 't werk zou stellen, welke bekwaam waren om de penningen, die tot de Veldtocht vereischt wierden, uit te vinden. Hy zelve vorderde vyf Millioenen van de Gelubden van 't Serrail, en verklaarde met eenen, dat noch zy lieden, noch de Vrouwen, zich voortaan meer met de Regeering zouden bemoeijen. De Sultane, zyne Moeder, korteling te Adrianopolen gekomen, beschikte hem zeven Millioenen in gereed geld, en zes in juweelen; hebbende alle deze rykdommen geduurende de Regeering van Mahomet den IV^den^. vergaderd. De Sultane-Weduwe, die gezet wierd ter plaatse daar deze laatste zeven jaaren opgeslooten was geweest, wierd genoodzaakt zes Millioenen op te brengen. De voornaamste Persoonen des Ryks deeden, ieder om 't zeerst, vrywillige giften; voorkomende aldus door een gewillige contributie de dwang, daar zy mede gedreigd wierden, enz.

Behalven dit alles, deed men ook noch het gerucht loopen, dat, om het Leger van Hongaryen te versterken, men de meeste Troupen, welke op de grenzen van Persien waren, en die men daar onnoodig oordeelde, vermits de nieuwe Koning van Persien noch zeer jong was, en het niet en stond te gelooven, dat hy de vrede tusschen de twee Ryken noch in een tyd lang zou breeken, te rug zou ontbieden. En om ook aan d'andere kant te bezorgen, dat de Tartaaren zich met de Turken te samen konden voegen, schreef de Sultan, op het gerucht, 't geen 'er sedert een tyd had geloopen, dat de Muskoviters hen met een talryk Leger wilden gaan bestooken, aan den Han der Tartaaren,

taaren, en den Griekſchen Patriarch van Conſtantinopolen, dat zy Afgezanten aan het Hof der Kzaars zouden ſtuuren, om hunne dreigementen te voorkomen, en hen alle de voldoening, welke zy redelyker wyze konden begeeren, te geeven, ten einde geene diverſie, of afwending, aan die kant te maaken. Ondertuſſchen verzekerde men geſtadig, dat het den Muskoviters ernſt was, en zy 'er aan den Keizer en den Koning van Polen zeer groote verzekeringen af hadden gegeeven. Doch de verſtandigſten konden het noch niet gelooven; wantrouwende zich van lieden, welker voornaamſte grondregel is, dat men zyn woord niet verder moet houden, als men 'er zyn belang by vind. 1695. April.

Maar terwyl de Turken aldus bezig waren met de bereidſelen tot de Veldtocht, wierden 'er door de Keizerſchen twee conſiderabele voordeelen in Hongaryen op behaald. De Colonel Brand ſtuurde in 't begin der Maand een Detachement van drie honderd Heidukken over den Donau, om alle mogelyke verwoeſtingen op de landen der Vyanden aan te rechten. Zy hadden verſcheidene ontmoetingen, waar in zy altyd boven dreeven, en maakten grooten buit: maar Ali-Baſſa, verwittigd van hunnen optocht, liet een Reduit tuſſchen Orſowa en Columbas, ter plaatſe daar de Heidukken weder over de Rivier moeſten trekken, opwerpen, en verwachtte hen daar in goed poſtuur met een Detachement der Troupen van de Donauſche Vloot. De Heidukken, ziende dat ze moeſten of verwinnen of ſterven, taſtten d'Ongeloovigen kloekmoedig aan: 't geen hen zo wel gelukte, dat zy 'er veelen nederhakten; Ali-Baſſa zelven, benevens een Quartiermeeſter, en twintig andere Turken gevangen namen; d'overigen op de vlucht dreeven; twee Saïken, met alle de geenen die 'er op waren, in de grond boorden; verſcheidene andere deeden deinzen; en zeeghaftig in hunne Quartieren wederkeerden. 't Voordeel zou noch grooter geweeſt zyn, indien d'Ongeloovigen niet zo haaſt byſtand hadden gekreegen; 't geen de Heidukken noodzaakte af te wyken. Turken door de Keizerſchen geſlagen.

De twede handgemeenſchap der Chriſtenen tegens de Turken viel voor by Cobila. De Turken waren met eenige gewapende Saïken tot daar toe genaderd, in het voorneemen van 'er te lan-

1695. April. den, de gebuurige Vlekken en Dorpen te verwoesten, en ook zelfs, waar't mogelyk, de Vesting Titul te vermeesteren: maar de Commandant van deze Plaats deed hen zo net van pas door de Keizerlyke Saïken aantasten, dat d'Ottomannen na een hard gevecht genoodzaakt waren d'onderneeming te staaken, en met groot verlies af te wyken, na dat ze seventig der hunnen gevangen hadden gelaaten.

Siegen verbrand. Terwyl het vuur des oorlogs zich aan deze oorden aldus weder begon t'ontsteecken, wierd het fraaije Stedetje Siegen, gelegen in Wetteravien, en toebehoorende aan een Graaf van Nassau, door een ander vuur byna gantsch en al in d'asch gelegt. Drie honderd en vyftig Huizen, benevens het Kasteel, zynde de woonplaats van den Vorst, mitsgaders de twee Kerken, d'eene der Roomsch-Katholyken en d'andere der Gereformeerden, (want beide deze Religien waren 'er geleeden) wierden door de vlammen vernield; zulks dat 'er weinig overbleef: en zelfs droeg ook noch dit weinige de merktekenen van die woedende hoofdstoffe.

Plakaat noopende de Munt afgekondigd. Wegens de Munt, omtrent de welke zo wel hier, als elders, merkelyke misbruiken in swang gingen, wierd nu door order zyner Keizerlyke Majesteit het onderstaande Plakaat afgekondigd.

WY LEOPOLD, door Godts Genade verkooren Roomsch Keizer, &c. doen aan allen en een ieder, zo in als buiten onze Stad Weenen, en in 't gantsche Land van Oostenryk, weeten, dat wy, wegens 't geene ons noopende de Munt-zaaken is voorgedragen, gerefolveert hebben: Dat 1. allerley soorten van Guldens, wat naam zy ook zouden mogen hebben, niet langer zullen gangbaar en aanneemelyk zyn, als tot den laatsten Juny naastkomende. 2. Dat het inmiddels zal geoorlofd weezen die van geringe waarde, en welke nogtans by de Keizerlyke Munten passeeren, uit het Land te voeren. 3. Dat tegen 't uitgaan van dezen Termyn de Guldens, die noch niet elders vervoerd zyn, tot het laatste van July in de Keizerlyke Munt, doch ongesmolten, zullen moeten geleverd, en een Equivalent in courant geld daar voor gegeven: 4. Doch die 't na 't verloop van dien tyd in den Handel voorkomen, door de Keizerlyke Hof-kamer ipso facto geconfisqueerd worden. 5. Dat men geene Specien onder den naam van Koopmanschappen zal inbrengen; en 6. alle verdere invoer der Guldens op 't strengste by pœne van Confiscatie, en naar de gesteltenis der zaken by Lyf-straffe, op nieuws zal verbooden zyn. 7. Dat de vreemde Munt-soor-

soorten, van tyd tot tyd inkomende, door de Munt-Waradyns t'elkens zullen worden geëssayeerd, en de depravatie der selver bevindende, ter behoorlyker plaatse zonder tydverzuim narigt daar van gegeven worden. 8. Dat de wigtige Dukaaten en Zegynen tot 4 Florynen; de Keizerlyke, en andere goede Ryksdaalders tot 2 Florynen; de Hollandsche en Bourgondische Daalders tot 1 Floryn en 54 Kruitsers; de Hollandsche en Veneetsche zilvere Kroonen tot 2 Florynen 20 Kruitsers, en de andere Kleiner Species op haaren tot nu toe gehouden voet, tot nader ordre zonder weigeringe zullen aangenomen worden. Waar naar zich ieder zal hebben te reguleeren, en voor schade te wachten, op pœne van onze swaare ongenade en straffe, nademaal dit onze genadigste en ernstige wille en meeninge is. Gegeeven te Weenen, den 28sten. April des Jaars 1695. onzer Regeeringe des Roomschen het 37ste, des Hongarischen het 40ste, en des Boheemischen Ryks het 38ste Jaar. 1695. April.

Johan Quintin Grave
Jonger Stadhouder.
Joseph Joachim Alexander
Schmidlin, Directeur
der Kancelery.
(L. S.)
Commissio Domini Electi
Imperatoris in Consilio.
Otto Gottlieb Graaf Volkra
Georg Frederich Schick Dr.

Eindelyk: op den laatsten der Maand deed de nieuwe (a) Keurvorst van Ments zyne intreede in deze Stad; waar omtrent zich de volgende plechtigheden toedroegen. Na dat de Hussaaren des morgens vroeg over de Schipbrug na Kostheim gemarcheerd waren, arriveerde zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid 's avonds ten zeven uuren by Kassel, tegen over de Stad; wierd door den Raad van Hokheim op het open veld onder een schoone Krygstent zeer heerlyk getracteerd; met wyn en konfituuren geregaleerd; door het Domcapittel, en de gantsche Hofstoet, in het byzyn eener groote menigte van Ridders en Heeren ontfangen, en over de Brug geleid. By d'Intocht van den Keurvorst, die zeer prachtig was, en door een groote stoet van voornaame Persoonen bygewoond wierd, kwamen voor af honderd Paarden met de Bedienden; vervolgens de Lyfwacht; thans omtrent dartig Koetsen; hierna de gezamentlyke Domheeren, d'overige Trauwanten, en vyf honderd Hussaaren. Als men in het Schonbornsche Hof trad, verscheenen d'Officiers der drie Keizerlyke Regimenten in kostelyke monteering, de Keizerlyke Thungische met swarte, de Mentsische Thungische met roode, en

Keurvorst van Ments doet zyne intreede.

(a) Zie pag. 154.

1695. *April.* en de Leyiſche met witte pluimen op den hoed. De Burgery, die op de Thiermark, en de Militie, welke op de Bleich gereed en gerangeerd ſtonden, betuigden met het drie maal loſſen van hunne musketten, en het zo menigmaal ſalvo ſchieten, tekenen van blydſchap; waar onder zich het geluy der klokken van alle de Kerken liet hooren. De nieuwe Keurvorſt, Lotharius Franciſcus van Schomborn, Biſſchop van Bamberg, was Neef van den overleedenen, en zyn Coadjuteur, gelyk wy elders gezegt hebben.

POLEN. Krygsraad beroepen. (a) *Zie pag. 44.*

DEN 16den. der Maand moeſt 'er een groote Krygsraad gehouden worden, om te handelen wegens de zaaken, welke door het verbreeken van den (a) Ryksdag waren blyven ſteeken: maar de Koning zich onpaſſelyk bevindende, wierd deze Vergadering verſchooven tot den 18den. wanneer d'opening 'er af geſchiedde. Ondertuſſchen, op dat alle d'Afgevaardigden klaar en gereed mochten komen, had men alvoorens aan de Raadsheeren een Geſchrift ter hand doen ſtellen, behelzende de punten waar waar over men moeſt delibereeren, en waar af dezen de voornaamſten waren. 1. De noodzaakelyke ſommen te zoeken tot de taaling en het onderhoud der Troupen, mitsgaders om de Forten, rondom Kaminiek opgeworpen, ten einde het Garniſoen van dezo Veſting te benaauwen, te herſtellen en te behouden. 2. Als mede te voorzien in de ſommen, welken men aan den Onder-Maarſchalk der Kroon moeſt leveren, om de Regimenten, die onder zyne orders behoorden, in 't veld te konnen doen treeden. 3. Indien (volgens 't bericht 't geen men uit d'Ukraine, van Smolensko, en van Kiow had bekomen) de Kzaar van Muskovien, Peter, met een conſiderabel Leger, en by de zes duizend Barken, ieder met zes koppen bemand, om 'er zich op de Tanaïs en de Swarte Zee af te bedienen, en in de Krim te vallen, in optocht was, het alsdan niet raadſaam zou weezen, een Reſident aan hem te ſtuuren, om hem te verzellen, en den Koning van Polen wegens alle de beweegingen van dit Leger te verwittigen: op wien men tot deze deputatie d'oogen zou ſlaan: welke ſommen men hem zou geeven: hoedanig zyne inſtructien zouden weezen; en of ze maar alleenlyk zouden houden aan den Kzaar Peter, die zich

zich alleen aan het hoofd des Legers bevond, of aan de twee Gebroeders, welke alle beiden deel aan de Regeering hadden? 1695. April.

Doch eer wy hier ſpreeken van het vierde Artykel, daar de Raadsheeren over moeſten delibereeren, moeten wy alvoorens een zekere misſlag, begaan in de verhandeling van de zaaken der voorgaande Maand, verbeteren; namentlyk, dat de Princes van Radzevil, van de welke wy (a) aldaar gezegt hebben dat ze noch uit haar eerſte, noch uit haar twede huwelyk kinderen naliet, een jonge Princes had nagelaaten, geteeld by haaren laatſten Echtgenoot, den Prins van Nieuburg. Daar was een groot getwiſt in Polen, om te weeten, wie d'Adminiſtrateur der goederen van deze ryke Erfdochter zou weezen; of de Prins Sapias, Groot-Generaal van Littauwen, die zich inbeeldde dat dit recht hem toebehoorde; of de Prins Radzevil, Kancelier van het gemelde Hertogdom, die de zelve pretentien had. (a) zie pag. 157.

Het vierde Artykel dan was, door welke middelen men zou voorzien in de zekerheid der Perſoon en onmeetelyke Goederen dezer jonge Princes, mitsgaders in de behoudenis der Fortreſſen, welke haar op de grenzen des Ryks toebehoorden. Want gelyk'er waren, die op de landen der byzondere Dominien des Konings van Polen lagen, pretendeerde zyne Majeſteit d'adminiſtratie daar af te hebben, als zynde de geboren Voogd van alle de Weezen, welker Ouders op zyne landen komen te ſterven. Ondertuſſchen had de Groot-Generaal van Littauwen zich in de bezitting van de meeſte goederen der gemelde Princes geſteld, onder voorwending dat zyne Gemalin de Zuſter der Princes van Radzevil was; daar de Groot-Kancelier tegen proteſteerde.

Men moet niet verwonderd weezen, dat in dit gantſche geſchil niet geſproken wierd wegens den Prins Karel van Nieuburg, aan wien de hoedanigheid van Vader, volgens de wetten der Natuur, de voogdy van de Perſoon zyner Dochter, en de beſtiering haarer goederen, ſchien te geeven. Men pretendeert, dat 'er een Wet in Polen is, welke hem daar van uitſloot, ter oorzaak dat hy geen inboorling des Landts was. On-

1695. *April.* dertuſſchen vreesde men, dat deze zaak weder nieuwe ſtribbelingen onder de Grooten des Ryks zou veroorzaaken: en daar waren 'er alreedts maar al te veel voor het beſt van het gemeen belang.

FRANKRYK. Twiſt tuſſchen de Doctooren te Parys.

DE Doctooren in de Geneeskunde der Faculteit van Parys hadden ſedert een wyl over hoop gelegen met de geenen, welken men de Koninglyke Kamer der Medicynen van de Provinciaale Univerſiteiten noemt, en eindelyk door deze en geene middelen verkreegen, dat 'er verbod aan die der gemelde Koninglyke Kamer gedaan wierd van de Geneeskund in de Stad Parys te oeffenen. Dezen, niet weinig hier over verbaasd, preſenteerden een Requeſt aan den Raad, om dit verbod te doen herroepen; en ondernamen ook zelfs, na dat zy hunne rechten hadden aangeweezen, te toonen, dat de Faculteit van Parys noch meer verlicht, noch meer onfeilbaar was, als d'anderen. In der daad, zy brachten 'er voorbeelden af te berde: doch dit belette echter niet, dat de gemelde Faculteit eindelyk t'eenemaal over de Provinciaale Doctooren zegenpraalde; gelyk uit het onderſtaande Arreſt te zien is.

DE Koning geinformeert zynde, dat de Doctooren van de Provinciaale Hooge Schoole, zich zeggende van de Koninglyke Kamer, niet alleen weigeren de Declaratie van den 3den. Maart 1694. en 't Arreſt van den 29ſten. Juny daar aan volgende, waar in de gemelde Kamer werd geſupprimeert, na te komen; maarzelfs tot kleenachting van zyner Majeſteits beveelen, hen door den Kancelier mondelyk gegeeven, om de gemelde Declaratie te gehoorzamen, en hunne qualyk gegronde klachten te ſtaken, Libellen doen drukken, die onder de Gemeente uitſtroijen, en de ſtoutheid hebben gehad van den 22ſten. February laaſtleden, by een Acte getekent *Lauthier*, Monſr. Formé, Advocaat, te dagvaarden voor den Raad, om te verklaaren, of de Doctooren in de Medicynen der Hooge Schoole van Parys het originneele Affchrift van het geene zy door den druk in 't licht hebben gegeeven, onder den naam van *Antwoord voor de Faculteit der Medicynen van Parys*, op het gewigtig verzoek van de Doctooren, zich noemende van de Koninglyke Kamer, in handen van den Kancelier hebben geſteld, dewijl de Doctooren van de gepretendeerde Kamer verſtaan daar op te antwoorden, en 'er hen derhalven aan gelegen is, dat gedagte Antwoord der Faculteit van Parys in ſtaat zy van niet veranderd

derd te konnen werden, proteſteerende de Doctooren der gezeide gepretendeerde Koninglyke Kamer wegens nulliteit van alles dat door de Doctooren der Faculteit van Parys, by den Raad, in 't Parlement, en het Châtelet, ten nadeel van de gemelde Acte en Inſtantien by reſpective Verzoekſchriften voor zyne Majeſteit en den Kancelier hangende, zoude gedaan mogen weezen: ende aangezien de onderneeming der gemelde Doctooren, zich van de Koninglyke Kamer noemende, een ſtrafwaardige ſtoutheid en ongehoorzaamheid aan zyner Majeſteits bevlelen is: Zo heeft zyne Majeſteit, in zynen Raad zynde, geordonneerd, en ordonneert mits dezen, dat de Declaratie van den 4den. May, en 't Arreſt van den 29ſten. Juny 1694. zullen werden geëxecuteert na der zelver inhoud; verbiedende zyne Majeſteit bygevolge wel uitdrukkelyk aan de Doctooren der Provinciale Univerſiteiten, zich van de Koninglyke Kamer noemende, na dezen eenige Verzoekſchriften te preſenteeren, doen drukken, uit te geeven, noch eenige Actens rakende de oppoſitie door haar voorgewend tegens de executie van de gemelde Declaratie en Arreſt te doen inſinueeren; mitsgaders aan alle Advocaaten, die te onderteekenen; en aan alle Drukkers, die te drukken, op pœne van duizend ponden boete, door de Advocaaten en Drukkers te verbeuren: zullende dezen alomme, daar zulks vereiſt werd, afgeleezen en aangeplakt werden, ten einde niemand onkunde voorwende. Beveelende zyne Majeſteit aan Monſr. de la Reinie, Raadsheer van Staat en Lieut. Generaal van de Politie in de Prevooſtdy en 't Burggraaffchap van Parys, de hand aan des zelfs uitvoering te houden, enz. 1695. April.

De dood des Hertogs van Luxemburg had den Koning langen tyd in beraad doen neemen, wien hy tot Veldoverſte in de Nederlanden zou aanſtellen; met welke waardigheid nu eindelyk de Maarſchalk de Villeroy wierd vereerd: een Man van groote verdienſte en vroomheid, bemind van de Krygsbenden en allen die hem kenden, en inzonderheid van den Koning en de voornaamſte Heeren. Maar gelyk hy nooit een zeer conſiderabel Leger als Opperhoofd had gecommandeerd, kon men alsnoch wegens zyne bekwaamheid tot zo gewichtig een werk geen oordeel vellen, en moeſt d'ondervinding daar af aan den tyd en de voorvallende gelegentheden bevolen laaten. De Maarſchalk de Bouflers kreeg te gelyk order om een Armée aan de kant van de Maas te commandeeren: en de Graaf van Montal, een der oudſte Generaalsperſoonen, die 't voorgaande jaar in geen dienſt was geweeſt, en gezegt wierd gedisgratieerd te zyn, om Maarſchalk de Villeroy tot Veldoverſten in de Nederlanden aangeſteld.

1695. April. dat hy eenige mooijchykheid had betuigd wegens dat de Koning hem in de laatſte promotie der Maarſchalken van Vrankryk had voorby gegaan, moeſt het gebied voeren over een vliegend Leger aan de kant van Veurne en Duinkerken, 't geen beſtaan zou uit tien à twaalf duizend man, daar onder begreepen de Troupen welke in de laatſt genoemde Plaats lagen. Ter zelve tyd gaf zyne Majeſteit ook order aan Monſr. de Vauban, om zich na Breſt te gaan vervoegen, ten einde de Kuſten tegens het geweld der Geallieerden te bewaaren: en wierd hem hier toe een nieuwe Commiſſie ter hand geſteld, om de Zeebenden, wanneer ze te land dienden, in qualiteit van Lieut. Generaal te commandeeren, even gelyk hy in de zelve hoedanigheid het gebied over de Landbenden voerde. De gemelde Benden beſtonden uit twee-en-twintig Bataillons, maakende te ſamen honderd en veertien Compagnien, ieder van honderd man, welke, in de plaats van naamen van Provincien te voeren, gelyk de Regimenten van de Landtroupen, met de naamen van Schepen gedoopt waren, als *l'Intrepide*, *l'Invincible*, *le Triomphant*, enz. Deze Commiſſie was gegeeven tot voorkoming der ſwaarigheden, die 'er 't voorgaande Jaar van de kant der Zeetroupen ontſtonden, welke weigerden d'orders van Monſr. de Vauban, en andere Officieren der Landtroupen, te gehoorzaamen.

Verbaasdheid op de Kuſten. In der daad, de verbaasdheid op de Kuſten was onuitſpreekelyk; hebbende de bombaardeering van Diepe en Havre de Grace de doodſchrik wyd en zyd geprent in het hert der geenen, welker woonplaatſen omtrent den Oceaan gelegen waren: weshalven veele, die iets van belang te verliezen hadden, zich met hunne goederen elders vertrokken, of immers, indien zy ſtout genoeg waren om den ſtorm, die hen dreigde, perſoonlyk te durven afwachten, hunne beſte have in veiligheid ſtelden.

De Kuſten der Middelandſche Zee, daar de Vloot der Geallieerden overwinterd had, waren niet minder gealarmeerd, als die van den Oceaan, en onder dezen wel 't meeſt de Stad Marſeille, alwaar de bereidſelen tot tegenweer veel grooter waren, als elders. Maar aanmerkelyk was het, dat alles op de koſten van de Stad gedaan moeſt worden; hebbende de Koning haar laaten

laaten zeggen, dat hy niet in ſtaat was om 'er penningen toe te ſchieten. Ondertuſſchen wierden 'er ſwaare ſommen beſteed tot het opwerpen van Batteryen voor Kanon en Mortieren aan den mond van de Haven, en de genaakelykſte oorden; tot het uitruſten van twaalf Karkaschaloupen, behalven de Galeyen die men 'er tegen een bombardeering gereed moeſt houden, enz. Dezen waren vier-en-dartig in getal, en geſchikt geweeſt om na Toulon gezonden te worden: doch men veranderde, op de tyding dat de Geallieerde Vloot zich begon te beweegen, van gevoelen, en liet ze in de Haven; op dat, indien de Stad aangetaſt mocht komen te worden, men ze tegens de Bombardeergaljooten konde ſtellen. 1695. April.

Van hoedanige geweldenaryen men zich ook bediend mocht hebben, om het gantſche Koningryk Roomſch-Katholyk te maaken, had men 'er echter zyn oogmerk noch niet in konnen bereiken. De geenen, die de woede, welke men tegens de Gereformeerde Religie oeffende, niet hadden konnen weder-ſtaan, of niet moedts genoeg gehad om hunne goederen te verlaaten, en een ander Vaderland te gaan zoeken, behielden, immers een zeer groot getal, hunnen Godtsdienſt in het hert: en vond men altyd dezen of geenen, die d'onwaarheid van het zeggen der Roomſchgezinden, als of Vrankryk gantſch en al tot hunne Religie waar overgevallen, aantoonde; gelyk men uit het volgende voorbeeld zal zien. Een Jongman uit het Bisdom van Poitiers, Provincie die van d'eerſten wierd vervolgd, een huwelyksverdrag aangegaan, en den Prieſter van de Plaats, daar hy woonde, verzocht hebbende, dat hy het wilde zegenen, voerde de Prieſter, die d'Ondertrouwden voor Nieuwbekeerden kende, hem te gemoet, dat 'er een Ordonnantie van den Biſſchop was, welke wel uitdrukkelyk aan alle de Prieſters van zyn Bisdom verbood eenige Nieuwbekeerden te trouwen, eer zy zich gebiechte, en gecommuniceerd hadden. Gelyk de Gelieven malkander genegen waren, zeiden zy, dat zy zich daar aan zouden onderwerpen: en in der daad, het geſchiedde ook, hoewel met groote wederzin. Ondertuſſchen had de Bruidegom zodanig een afkeer van een zaak te doen, welke hy een loutere afgodery achtte, dat, na de Hoſtie in den mond ontfangen te

Droevig Trouwgeval van twee Nieuwbekeerden.

1695. *April.* hebben, hy z'er weder uit haalde, en ze in een der taſſen van zynen rok ſtak; 't geen hy echter zo behendig niet kon doen, of de Prieſter en eenige omſtanders wierden het gewaar. Straks ontſtond 'er een geſchreeuw van *een ketter, een ketter.* De Nieuwbekeerden, die 'er in klein getal waren, ſtonden verbaaſd; vreezende, dat deze zaak wellicht kwaade gevolgen voor hen mocht hebben: terwyl de Prieſter ondertuſſchen, belemmerd door dit geval, hem de halfgeſmoltene Hoſtie, zo goed als hy kon, uit de tas haalde. De miſdaad was te ſwaar, ten opzichte van 't geen de Roomſche Kerk gelooft, om het 'er zo by te laaten. Men greep hem dan by de kop; en op d'informatien, tegens hem genomen, wierd hy door de Rechters der Plaats gedoemd tot (a) eerlyke boete te doen, de hand afgehakt, opgehangen, het doode ligchaam wyders verbrand, en d'aſch in de wind geſtrooid te worden. De Jongman appelleerde van dit vonnis aan het Parlement, en wierd daar op te Parys in de Conciergerie van het Paleis gebracht: doch dewyl hy ook hier by de meeſten de zelve bitterheid ontmoette, wierd de ſententie der eerſte Rechters in de Criminecle Tournelle beveſtigd, echter tegens het advys van verſcheidene dezer twede Rechters, waar af eenigen zelfs rond uit zeiden, dat dit de uitwerking was der gedwongene Communien, waar af zy beweerden dat men eigentlyk de ſchuld op den Biſſchop moeſt leggen, die deze Communie had doen vorderen door een Ordonnantie, t'eenemaal ſtrydende tegens het beleid der Apoſtelen en der gantſche Eerſte Kerk.

(a) *Amende honorable.*

Gevecht tuſſchen twee Franſche en zes Engelſche Oorlogſchepen.

Men verſtond nu eindelyk uit een Brief, geſchreeven door Monſr. du Chalard, Capitein van het Schip *le Content*, de waare geſchapenheid van het Gevecht, indien men ſlechts iets aan de grootſe manier van ſpreeken der Franſchen belieft toe te geeven, 't geen 'er op het eind der Maand January tuſſchen twee Franſche en zes Engelſche Oorlogſchepen, kruiſſende in het Canaal van Malta op de wederkeerende Smirnaſche Koopvaardyvloot, was voorgevallen. Ziet hier den inhoud.

Brief

Brief van Monſr. du Chalard, Capitein van het Schip le Content, *wegens het Gevecht, voorgevallen in het Canaal van Malta, tuſſchen twee Franſche en zes Engelſche Oorlogſchepen.* 1695. *April.*

DEN 28ſten. Juny, met het krieken van den dag, zes Zeilen ten Noord-Weſten van ons ontdekt hebbende, gingen wy de zelven erkennen. Een dezer Schepen kwam inſgelyks na ons toe; 't geen ons gelegentheid gaf om ons niet te ver in te wikkelen. Wy oordeelden ze Engelſchen te weezen; in welk gevoelen wy verſterkt wierden, wanneer wy bemerkten, dat zy hunne voornaamſte zeilen byzetteden, om jagt op ons te maaken. Wy ſmeeten 't dan over ſtaag, in de hoop van Capo Bona, zes à zeven mylen van ons gelegen, te boven te komen: maar de wind na 't Weſten zynde geloopen, wierd ze den Vyanden gunſtig; weshalven wy een andere ſtreek begonden te neemen. Zy ondertuſſchen, ziende dat wy 't zochten t'ontleggen, lieten een witte Vlag van de Kampanje waaijen, om Franſchen te ſchynen: maar dewyl wy ons verzekerd hielden, dat het Engelſchen waren, liet ik hen met een Engelſche Vlag antwoorden. Hier op wierden de Bramſtengen van wederzyde bygezet: doch de wind omtrent elf uuren beginnende te minderen, bekwamen zy daar door gelegentheid om ons hand over hand in te haalen, vermits zy eerſt gekielhaald waren. Ik deed dan het beſtemde ſein aan de *Trident*; vraagde den Graaf van (*a*) Aulnay, wat hem van deze Schepen docht; en verzekerde hem, dat het een Engelſch Eſquadre, en de party al te ongelyk was. Wy zeilden alstoen half wind, en hielden 't na de Zuid-Weſter punt van het Eiland Santollerie, waar onder wy den voorgaanden nacht hadden gelegen.

(a) *Capitein van het Schip le Trident.*

's Namiddags ten twee uuren kreegen wy een Schip op zy, 't geen wy oordeelden van ſeſtig ſtukken te weezen; zynde de Commandant. Hy naderde tot onder 't bereik van een piſtool, eer hy een ſchoot deed. Wy bevochten hem een tyd lang, de *Trident* en ik: maar gelyk hy wel haaſt twee der beſtbezeilde Schepen van zyn Eſquadre by hem kreeg, verdeelde de *Trident* zyn vuur; en ik hield my ondertuſſchen aan mynen eerſten Man, tot dat den avond begon te vallen, wanneer zyne Voorſteng van boven neêr wierd geſchooten: weshalven hy zich gehouden zag van onder myn kanon af te wyken. 't Groot vuur van onze Muskettery had hem geſtadig genoodzaakt zyne Schutpoorten te ſluiten. Ik wierd 'er af verwittigd door den Ridder de Briçonnet, die van Malta weder na Vrankryk keerde, en zich in het gevolg van dit Gevecht met een ongemeene dapperheid heeft gedraagen. d'Afwyking van dit Vyandlyk Schip gaf my eenige oogenblikken, om te voorzien in 't geen 'er aan myn ſtaande en loopende Want gebroken was; zonder dat ik echter daarom zeil minderde. Ondertuſſchen wierd ik op nieuws aangetaſt door een ander

1695. *April.* der Schip, 't geen het vuur van de *Content* niet langer als omtrent een half uur verduurde; zynde voor de wind afgekomen, om des te ſpoediger weder voort te konnen gaan.

Geduurende deze twede tuſſchenpoos zag ik de *Trident*, die boven de wind van my lag, met groote dapperheid ſlaan, hebbende te doen met twee Schepen, en verduurende de ſchooten van de geenen die op de *Content* wilden afkomen. Tegen den avond wierd de *Trident* zyne Voorſteng afgeſchooten; en ſedert heb ik geen meer kennis van zyn doen gehad. Ondertuſſchen liep de wind na 't Zuid-Ooſten; en gelyk myne Onderzeilen ontredderd waren, was ik genoodzaakt meer als halfwind te zeilen, en zettede 't na het Eiland Maretimo, wordende geſtadig gejaagd door drie Schepen, een der welken my zo ſterk docht als de *Content*, en my des avondts ten zeven uuren op zy kwam. Hy ſloeg omtrent twee uuren met my; ſchoot myne Voorſteng door en weêr door; ſmeet de Kettingen, daar de groote Reeën aan vaſt waren, van boven neêr; en ontredderde al myn ſtaande en loopende Want. Midlerwyl wierd ook zyn Fokkezeil aan ſtarden geſchooten; 't geen hem achter my deed blyven. Ik vervolgde geſtadig de zelve ſtreek, en liet, zo veel als 't my mogelyk was, het gebroken Want herſtellen. Myne Zeilen waren overal doorboord; weshalven de *Content* niet meer voort wilde: want de wind blies 'es door heen. Ondertuſſchen vervolgden de gemelde drie Schepen my den gantſchen nacht; en de helderheid van de Maan verhinderde my de verſcheidene ſtreeken, die ik zou hebben konnen neemen indien de nacht duiſterder was geweeſt, voor hen te verbergen.

Den 29ſten. 's morgens ten acht uuren, kwam het laatſte Schip, 't geen my den voorgaanden avond bevochten had, en door de twee anderen, die zo wel niet bezeild waren, gevolgd wierd, my weder op zy, en taſtte my deze reis aan met groot voordeel, vermits de wind dapper gewakkerd was, de zee veel holder ſchoot, en hy onder de wind van de *Content* ging leggen, weshalven hy zich van tyd tot tyd van zyne onderſte laag bediende, terwyl ik niet meer als twee Stukken van de Konſtapelskamer kon roeren, welke ook noch dikwils in 't water dompelden. De Muskettery deed onderwyl haar beſt.

's Morgens ten tien uuren kreeg de Groote Maſt twee kanonſchooten, wierd van een gedeelte haarer Hoofdtouwen ontbloot, en kwam ruim elf uuren van boven neêr; 't geen my het grootſte ongeluk verwekte, 't welk my ooit zou konnen overkomen: want de ſtukken en brokken vielen tuſſchen het Voor- en Achterkaſteel, de Groote Steng langs ſcheeps heen, en de Groote Raa over dwars van het eene boord tot aan het ander. En dewyl den Overloop hier door kwam te barſten, wierd het Kanon van de tweede laag t'eenemaal onbruikbaar gemaakt. 'k Had dan nu niet meer als twee Stukken in de boeg, en twee in het Achterſchip, die dienſt konden doen.

Ik

Ik had tot hier toe, gelyk ik alreedts gezegt heb, niet meer tot myne verdeedinge konnen gebruiken als twee Stukken van de Konſtap-Iskamer: maar de val van de Groote Maſt in het Schip deed het zo geweldig hellen aan de zyde, daar ik over ſloeg, dat ze onnut wierden; en men was genoodzaakt de twee Poorten te ſluiten ter oorzaak dat 'er te veel waters in liep. In dezen droevigen ſtaat meende ik het Schip te doen wenden, om over d'andere zyde te ſlaan: doch het was onmogelyk, vermits de geſlenterde Zeilen in het water ſleepten; belemmering, die beter bekend zal weezen aan de lieden van het ambacht, als aan anderen. 1695. *April.*

De Vyand voer ondertuſſchen voort met zich te bedienen van het voordeel, 't geen onze ongelukken hem gaven; dewyl hy my 's namiddags ten twee uuren de Voorſteng van boven neêr ſchoot: 't geen ook noch de twee Stukken in de boeg belemmerde. Een wyl daar na kreeg ik ook twee ſchooten in de Fokkemaſt, omtrent de Mars. Alles was'er aan in ſtukken: twee der Hoofdtouwen alleen hielden ze noch over eind: weshalven wy dan niet anders verwachtten, als ze te zien vallen. Ondertuſſchen, terwyl wy dit vaſt met bedroefde oogen te gemoet zagen, wierd onze Bezaansmaſt om ver geſchooten; 't geen onze belemmering vermeerderde. De twee andere Schepen waren heel dicht by het geen, 't welk my beſtreed zo als het hem beliefde; en de zee wierd geſtadig onſtuimiger en holder. 't Schip de *Content* zich dan, gebracht in een zo rampzaligen en deerlyken ſtaat, niet langer konnende beſtieren; en verwittigd zynde, dat wy drie ſchooten onder water hadden gekreegen, waar door het met twee Pompen boven gehouden moeſt worden: deed ik d'Officieren vergaderen, om hunne advyzen te hooren. Zy betuigden altemaal, dat zy hun leven wilden opofferen, om des Konings Schip te behouden: maar betrachtende den ſtaat, daar de *Content* zich in bevond; de meerdere krachten der Vyanden, welke onder 't bereik van een piſtool waren, en niet als met ſchroot ſchooten, om de Matroozen te beletten het Schip te redden; mitsgaders dat het alleenlyk door de zee wierd beſtierd: wierd 'er beſlooten, dat men zich zou overgeeven. Dit was den 29ſten. 's namiddags ten vier uuren.

Indien het in een zo hard weêr mogelyk was geweeſt de Chaloup in zee te zetten, om het Schip op zyde te haalen, ten einde zich van het kanon te konnen bedienen, wy zouden onze hoop op deze eenige toevlucht geveſtigd hebben: maar de Fokkemaſt alleen, die noch over eind ſtond, ontbloot van de Hoofdtouwen, en op twee plaatſen, gelyk ik hier voor heb gezegt, doorſchooten, zou'er het groot gewicht niet af hebben konnen verdraagen; dewyl ze des nachts tuſſchen den 29ſten. en 30ſten. van zelve om ver viel.

d'Eerſte dag, dat ik met de drie Vyandlyke Schepen te doen had, beloofde my niets minder, als het ongeluk daar ik my in bevind, van

1695. *April.* om de hier voor gemelde redenen genoodzaakt te zyn geweeſt zodanig een Schip, als de *Content*, toebehoorende aan den grootſten Koning der wereld, voor wien ik nooit als gevoelens van getrouwheid en glorie tot zynen dienſt heb gehad, aan de Vyanden over te geeven. Alle d'Officieren hebben in de twee dagen, dat wy met d'Engelſchen bezig zyn geweeſt, zich volkomentlyk wel gedragen. Hun Esquadre beſtond uit de *Pleymouth*, 60 ſtukken, 370 man; de *Southampton*, 50 ſtukken, 230 man; de *Karlay*, 60 ſtukken, 370 man; de *Falmouth*, 56 ſtukken, 290 man; *Old-Caſtle*, 56 ſtukken, 290 man; en d'*Avanturier*, 48 ſtukken, 200 man. Alle deze Schepen hadden hun Volk vermeerderd eer ze van Cadix vertrokken, en een goed getal der beſte Matroozen uit de geenen van hunne Vloot gepikt. Na dat wy ons hadden overgegeeven, wierden wy gebracht op het Schip de *Karlay*, 't geen 68 ſtukken kan voeren, en vier-en-twintig ponders in d'onderſte laag, twaalfponders in de twede, en zesponders op den Overloop heeft. 't Is van een nieuw maakſel. De Capitein, Monſr. Norey geheeten, onthaalde ons zeer wel; gelyk ook de twee andere Schepen, daar Franſche Officiers op waren. Deze Heeren hebben ons, tegens het gewoonlyk gebruik der Krygsgevangenen, onze degens niet willen afneemen. 't Is door een byzondere achting, dat zy ons deze gunſt hebben betoond.

Wy zyn te Meſſina gebracht, daar wy d'andere Engelſche Schepen hebben gevonden, mitsgaders d'Officiers van de *Trident*, die zich met alle mogelyke dapperheid hebben gekweeten. Ziet hier hunne naamen. De *Graaf van Anlway*, Capitein, commandeerende het Schip, dood: Monſt. *Benet*, twede Capitein, in 't aanzicht gekwetſt: *la Gasbourgere*, Lieutenant: *la Sale S. Crique*, Vaandrig, de kuit afgeſchooten, enz. De *Content* voert 54 ſtukken, en 380 man; de *Trident* 42 en 300 man.

't Getal der Dooden en Gekwetſten van dit Schip, 't geen insgelyks genomen, maar alsnoch in deze Haven niet aangekomen is, is noch onbekend. Op de *Content* zyn dartien Dooden, en negentien Gekwetſten. Des anderendaags na d'aankomſt der Schepen, die ons hier gebracht hebben, liet de Gouverneur der Stad een zeer beleefd compliment aan my doen, en alles, 't geen van zyn gezag afhing, aanbieden, enz.

Geteekend

DE CHALARD.

Capt. Killegrew gefneuveld. In der daad, de Franſchen hadden zich by deze gelegentheid heel wel gekweeten: 't geen bleek uit het getal der dooden, 't welk

't welk d'Engelſchen kreegen; waar onder zich ook bevond de Capitein Killegrew, die het Esquadre commandeerde. 1695. April.

Maar gelukkiger gevolg voor de gemelde Franſchen had een ander Zeegevecht, tegenwoordig van hunne kant met ongelyke krachten tegens d'Engelſchen geſlagen. Den 26ſten. April, 's avondts ten zes uuren, ontmoette de Marquis de Nesmond, commandeerende een Esquadre van vyf Oorlogſchepen en drie Kaapers, twee Engelſche Konings Schepen met een Brander, die het groot Convoy na de Straat begeleid hadden. Straks deed hy de S. Antoine, een zeer goed zeilder, gecommandeerd door Monſr. de Villetreux, Commiſſievaarder van S. Malo, voor uit ſtuiven; die het ſwakſte der twee Schepen, gemonteerd met vier-en-vyftig ſtukken kanon, aantaſtte. 't Gevecht duurde twee uuren met d'uiterſte wakkerheid. Monſr. de Villetreux wierd 'er gevaarlyk gewond; kreeg elf dooden, en vyf-en-twintig gekwetſten; en zyn Schip zodanig gehavend, dat hy moeite had om in de haven van S. Malo te geraaken. Middlerwyl taſtte Monſr. de Nesmond omtrent ten acht uuren het ander Engelſch Schip, gemonteerd met ſeventig ſtukken, aan, en bevocht het tot ten half twaalven; wanneer de Capitein, Henry Robinſon genaamd, (zynde de party niet gelyk, hy zelve ſwaarlyk gekwetſt, de groote maſt om ver geſchooten, en over de tachtig man geſneuveld) genoodzaakt was zich over te geeven. 't Ander Engelſch Schip en de Brander, vreezende het zelve lot, zetteden ondertuſſchen alle zeilen by, en vonden aldus het middel om t'ontkomen.

Engelſch Oorlogſchip genomen.

DE zittingen van het Parlement duurden langer, als men gemeend had. 't Was echter de zaak der Subſidien niet, die de Huizen zo lang bezig hield; dewyl het zeker is, dat ze over meer als een maand gevonden zou zyn geweeſt, indien de zittingen niet tot andere zaaken gebruikt waren geworden. Deze doorluchtige Ryksvergadering was verwittigd, dat verſcheidene Perſoonen een kwaad gebruik van de gemeene penningen, of hun gezag, hadden gemaakt. 't Moeſt bewaarheid weezen, om de ſchuldigen te ſtraffen; 't geen veel tydts wegnam. De zaak van den Ridder (a) John Trevor, Spreeker van het Laa-

ENGELAND. Verrichtingen des Parlements.

(a) Zie pag. 183.

1695. *April.* ger Huis, wierd tot zyn nadeel afgedaan. Zy was ook zo klaar, dat men 'er gantsch niet lang mee draalde; zynde het baarblykelyk, dat hy duizend guinées van de Stad Londen had genooten, om de Bil, betreffende de Weeskinderen, te begunstigen: weshalven hy dan van zyn Ampt ontbloot, mitsgaders van de qualiteit van Lid van het Huis beroofd wierd. Die van den Ridder Cooke, laatste Gouverneur der Oost-Indische Maatschappy, hield de Vergadering veel langer bezig. Men vond in het examineeren van de Rekeningen der gemelde Maatschappy 177000 ponden sterlings, die men niet en wist waar ze aan besteed waren; en wilde derhalven den Ridder Cooke daar over hooren: welke, alzo men geen recht bescheid uit hem konde krygen, in den Tour wierd gezonden. De twee Huizen hadden naderhand eenige conferentien over deze zaak. Den 26sten. der Maand wierd de gemelde Ridder voor de Baalie van het Hooger Huis gebracht, en verklaarde, dat hy gereed was rekenschap te doen wegens 90000. en 77000 ponden; doch dat hy wat meerder tyd moest hebben over de resteerende tien duizend: verzoekende met eenen een Acte van indemniteit, om hem in veiligheid te stellen voor alle schade, welke uit deze ontdekking mocht komen te spruiten; 't geen hem vergund wierd: waarenboven hy ook noch van het Huis der Gemeentens verkreeg, dat hy voor den tyd van twee dagen uit den Tour mocht gaan, om zyne Rekeningen op te maaken. Den 29sten. passeerde men een Bil, waar by hem bevolen wierd zyne verklaaring op een zekere manier te doen, of dat hy anders tot aan de naaste zittingen des Parlements in den Tour gevangen zou blyven.

De Marquis van Normamby wierd insgelyks beschuldigd wegens geld genooten te hebben, om de Bil der Lantaarnen te begunstigen, mitsgaders landeryen tot een laage prys van de Stad Londen te hebben bekomen, om d'Acte der Weeskinderen te helpen doordringen. Deze zaak hield het Hooger Huis langen tyd bezig, 't geen hem eindelyk onschuldig verklaarde. Noch waren 'er verscheidene andere Persoonen, aangeklaagd wegens malversatien, en door het Parlement veroordeeld of vrygesproken, of welker zaaken noch niet waren afgedaan: maar dewyl deze eersten, zynde de voornaamsten, genoeg zyn om te toonen,

nen, dat het Parlement het belang en de ruſt der Natie uitſteekend ter herte nam, en haare eigene Leden niet en ontzag, wanneer ze overtuigd waren van zich met ſlinkſche handelingen beholpen te hebben, oordeelen wy het onnoodig den Leezer met dusdanige byzonderheden langer op te houden. 1695. April.

In d' (a) Aanſpraak, door den Koning op d'opening van het Parlement gedaan, recommandeerde hy onder anderen, te voorzien in het geen men ſchuldig was wegens de Transport-ſchepen, welke tot de reductie van Ierland waren gebruikt. 't Parlement een ze gewichtige zaak niet willende vergeeten, wierd op den 7den. der Maand beſlooten, een Subſidie ten dien einde aan zyne Majeſteit te vergunnen: waar na de ſchuld zynde opgenomen, reſolveerde men een Bil 'er over te paſſeeren, daar dezen de voornaamſte artykelen af waren. 1. Dat men jaarlyks een ſomme van twintig duizend ponden ſterlings zou heffen, om den intereſt tegen vyf ten honderd van drie honderd dartig duizend zeven honderd negen-en-ſeſtig ponden, tien ſchellingen, en drie ſtuivers, welken men aan d'Eigenaars der Schepen ſchuldig was, te betaalen. II. Dat men twee ponden en zeſtien ſchellingen zou ſtellen op ieder honderd pond Koffy, die in het Koningryk gebracht wierd. III. mitsgaders zes ſtuivers per pond op de Cacao, komende uit d'Engelſche Plantagien; negen ſtuivers per pond op de geene der vreemde Plantagien, welke met verlof binnen kwam; een ſchelling per pond op de Chocolate; twee ſchellingen op alle de Cacao-koekjens; een ſchelling per pond op de Koffy, met verlof inkomende; twee ſchellingen en zes ſtuivers per pond op al de Theé, die uit de vreemde Landen kwam; en vyf ponden ſterlings per honderd op de Muskaatnooten, Kaneel, Nagelen, en Foelie. IV. Dat men alle de Schilderyen, welke in het Koningryk wierden gebracht, met twintig ponden ſterlings ten honderd zou beſwaaren. V. Dat alle deze Rechten, boven d'impoſitien welke alreedts op de gemelde Waaren lagen, voor den tyd van drie jaaren aan den Koning vergund zouden worden, enz. Daar waren twee clauſulen in de Bil; d'eene, om de macht te behouden van deze Schulden af te loſſen; en d'andere, om te diſpenſeeren van d'Acte, waar by het inkomen van Kaneel, Nagelen, en andere Specery-

(a) Zie 5 Stuk, 2 Deel, pag. 256.

1695. April. ryen, welke uit de vreemde Landen kwamen, wierd verbooden.

Terwyl deze dingen op het tapyt waren, paſſeerde de Bil wegens den impoſt op de Huwelyken, Geboortens, Begraavenïſſen, enz. na dat men 'er een artykel had bygevoegd, om 'er de Roomſch-Katholyken, Kwaakers en Jooden in te begrypen. De Bil, noopende het gezegeld Papier en Parkement, wierd ook eindelyk, na verſcheidene veranderingen, en eenige diſputen, die ze lang genoeg tegenhielden, goedgekeurd; gelyk mede paſſeerde de Bil wegens de prolongatie der Lyfrenten voor den tyd van negen-en-negentig jaaren, welke een gedeelte der Subſidien maakte. Maar eene der gewichtigſte zaaken, die geduurende de tegenwoordige zitting afgedaan wierden, was de geene, welke de Munt betrefte. 't Oneindig getal van Geldſchroeijers, 't geen in het Koningryk was, en waar af 'er verſcheidene betrapt en geſtraft waren, had de Munt tot zodanig een ſtaat gebracht, dat ze geen plaats meer in de commercie kon hebben; 't geen den koophandel een groot nadeel toebracht, en ieder oogenblik ſwaarigheden deed onſtaan. Daar wierd dan beſlooten, dat men alle d'Engelſche Munt zou ſmelten, en nieuwe Specien ſlaan: dat men gewicht voor gewicht zou geeven aan de geenen, die d'oude Specien in de Munt brachten, en een Briefje om het onderſcheid op de hoofdſommen, daar toe betekend, t'ontfangen: Dat men ſtrenger clauſulen by de Wetten tegens de Geldſchroeijers zou voegen: Dat het verbooden zou weezen meer als de rechte waarde voor eenige Munt te geeven, of eenige valſche of geſchroeide Munt in het Koningryk te brengen: Dat men geene Muntſtoffen uit het Ryk zou mogen voeren, noch de vreemde Munten namaaken: En dat het een misdaad zou zyn met Geldſchroeiſel by zich bevonden te worden. Maar nu moeſt ook voorzien weezen in 't geen 'er aan de geſchroeide Specien ontbrak, om 'er nieuwen af te doen ſlaan; ten welken einde men dan een fonds van ſeſtig duizend ponden ſterlings ter jaar verordende, te beſteeden om den intereſt van een Millioen, die men zou opneemen, en waar op men ſchattede 't geen 'er aan de geſchroeide Specien te kort zou komen, te betaalen, tot dat men het middel hadde gevonden om deze ſomme te heffen.

Deze

Deze Bil deed het Parlement door de gantſche Natie ten hemel toe verheffen, te meer, dewyl het zeer zelden gebeurt, dat, als 'er dierzelyke wanorders in de Munt zyn ontſtaan, de Vorſt zich aldus belaad met 'er de gevoegelyke hulpmiddelen toe by te brengen. Gemeenlyk vernoegt men zich met de Specien, die hunne regte waarde niet en hebben, af te zetten; behoudens dat de geenen, die 'er mee belaaden zyn, het verlies 'er af draagen, zo ze beſt konnen: waar door het dan ſomtyds gebeurt, dat d'eenen verliezen, terwyl d'anderen gantſch geene ſchade lyden. 1695. April.

Men ontwierp ook noch een Bil, om d'Officieren en Soldaaten een ſtipte tucht te doen onderhouden; behelzende onder anderen: Dat alle d'Officieren met eede zouden moeten verklaaren, dat ze, directelyk noch indirectelyk, eenig geld hadden gegeeven, om hunne bedieningen te bekomen: Dat d'Agenten of Solliciteurs der Regimenten verzekeringen aan de Commiſſariſſen der Treſorie zouden moeten geeven wegens het geld, 't geen hen in handen geſteld zou worden: Dat ze geen ſtuiver per gulden van d'Officiers en Soldaaten zouden mogen trekken, 't zy om hen te betaalen, of om hen geld te verſtrekken: Dat geene Officiers of Soldaaten geld in hunne Quartieren zouden mogen opneemen; of dat men anderſins in de naaſte Zittingen der Provincie, daar ze gehuiſveſt waren, tegens hen zou procedeeren; en dat zy, boven de ſtraf, hen op te leggen, gecaſſeerd zouden worden, enz.

Terwyl het Parlement aldus bezig was met heilzaame reglementen voor de welſtand des Koningryks op te ſtellen, ontſtond 'er te Londen een beroerte van eenige Leergaſten en Gepeupel, doch die door de voorzichtigheid der Magiſtraat wel haaſt wierd geſtild. Den 19den. der Maand ging den Onder-Sherif van Middelſex, verzeld door ſommigen zyner Dienaars, na het huis van eenen Michiel Tooley, Provooſt-Maarſchalk der Militie, of Geweldiger van een Gevangenhuis in Holborne, om hem wegens eenige ſchuld t'executeeren. Of Tooley 'er af verwittigd was, kan men met geen zekerheid zeggen; maar wel, dat hy verſcheidene Soldaaten uit het Regiment van den Lord Cutts by zich had, en dezen niet alleen aan den Onder-Sherif den ingang Beroerte te Londen.

1695. April. gang weigerden, maar zich ook te weer ſtelden; op hem ſchooten; hem kwetſten; en, had hy niet afgeweeken, hem mogelyk gedood zouden hebben. Straks liep hier af het gerucht onder de Leergaſten en 't Gepeupel, welke blyde zynde een gelegentheid te hebben gevonden om Tooley (gaande by hen voor een Perſoon, die, onder den naam van Bootsgezellen te werven, verſcheidene lieden met geweld aanvatte, om hen tot den Landdienſt te dwingen) de barbaariſche handelingen, welken hy den armen Gevangenen dagelyks aandeed, betaald te zetten, met groote hoopen in Lincolns-Inus-Fields vergaderden, en, zynde in korten tyd tot meer als tien duizend man aangegroeid, met een vervaarlyk geſchreeuw na het huis van Tooley rukten; de deuren opbraken; omtrent twee honderd Soldaaten, die aldaar bewaard wierden om voor Recruiten na Vlaanderen te gaan, verloſten; alles fraais in 't huis aan ſtukken ſloegen; de meubelen, zonder eenigen te verſchoonen, op de ſtraat ſleepten; in brand ſtaken; en ook hem, indien hy niet tydig door de tuin uit een achterpoort ontvlucht was, te gelyk met zyn goed aan de vlam zouden opgeofferd hebben. Thans ſtooven zy, na dat ze en huis en tuin deerlyk hadden verwoeſt, voort na een andere diergelyke Gevangenis van Matroozen en Soldaaten, alwaar ze op de zelve manier begonden te handelen: doch de Wacht van Withal toegeſchooten zynde, loſte haar geweer onder d'Oproerigen; trof 'er twee à drie zodanig, dat ze dood ter aarde vielen; kwetſte ſommigen; en kreeg ook eenige weinigen gevangen, welke aanſtondts in Newgate gebracht wierden. Dit verbitterde het Gepeupel, en deed hen beſluiten des anderendaags in grooter getal te vergaderen, en hun voorneemen, niettegenſtaande alle hinderpaalen, te voltrekken; gelyk zy ook deeden: want hoewel de Konſtapels en Wykmeeſters met hun Volk op alle hoeken der ſtraaten gepoſteerd waren, haalden zy 't Gevangenhuis van eenen Geweldigers Brigt, genaamt de Coaleyard, insgelyks om ver; verzoekende aan de Wachten, hen in hun voorneemen niet te willen beletten, dewyl zy, het zelve verricht hebbende, vreedſaam na huis zouden keeren. Doch willende verder gaan, en d'andere Gevangenhuizen van die natuur mede

de om ver haalen, wierden zy door verſcheidene Detachementen Ruiters en Soldaaten, uitgeſtuurd om te patrouilleeren, met order van 'er onder te ſchieten, eindelyk verſtrooid. 1695. *April.*

Door een zonderlinge milddaadigheid beval nu de Koning aan de Treſorie, dat de wedden der Officiers en Huisgenooten van de geweezene Koningin, even als voorheen, aan hen betaald zouden worden; uitgezondert de Staatjuffers, welke deze gunſt konden ontbeeren: waarenboven zy ook noch de zelve logementen en vertrekken zouden hebben, die zy van te vooren hadden gehad. Zyne Majeſteit gaf ook ter zelve tyd order, dat men de zes duizend ponden ſterlings, door die Godvruchtige Vorſtin ten dezen einde geſchikt, jaarlyks aan de Behoeftigen zou uitreiken. Gazien aan d'Officiers en Huisgenooten der Koningin vervolgd.

Na het geen, 't welk zich over (a) eenigen tyd tuſſchen een Deenſchen Capitein en den Ridder Shovel, ten opzichte der Vlag, had toegedraagen, geloofde men niet, dat men in 't toekomende hier over meerder ſporrelingen van de kant der Noorder Kroonen te verwachten zou hebben. Ondertuſſchen kwam nu omrrent het eind der Maand weder het zelfde te gebeuren. Een Vloot Sweedſche en Deenſche Koopvaardyſchepen, uit Vrankryk komende, en voorby Douvres na huis zeilende, wierd de zelve op de Kuſt van Seſſex, tuſſchen Harting en Dungernes, ontmoet door 't Fregat het Zeepaard, gevoerd door Capitein Tollet, van de zesde Rang, en gemonteerd met twee-en-twintig ſtukken. Straks wierd van den eerſt ontmoetenden de gewoonlyke ſtryking en ſaluade gevorderd; doch ten antwoord gepaſt, dat het niet en zou geſchieden, en een, die hem reden ſtond te geeven, achter aan kwam. Dit was een Sweedſch Oorlogſchip van vyftig ſtukken. Capt. Tollet zond eenigen van zyn Volk aan boord van den Sweed, om hem te vraagen, uit wat reden de ſtryking geweigerd wierd. De Sweed ſchikte zynen Lieutenant aan Tollet, met beſcheid, dat hy order had om voor geen Schip in de wereld te ſtryken, en wel allerminſt voor zo geringen. Tollet ſtuurde den Lieutenant weder te rug, en begeerde op heut den Sweedſchen Capitein aan te zeggen, dat hy, indien het hem niet geviel aanſtondts na des Lieutenants wederkomſt op zyn Schip de ſtryking te volbrengen, hem volgens Gevecht tuſſchen een Engelſch en een Sweedſch Oorlogſchip over het ſtryken van de Vlag.

(a) *Zie 5 Stuk, 2 Deel, pag. 104. 167. en 259.*

1695. April. zyne plicht zou begroeten. De Sweed kreunde het aich niet. Den Engelſchman loſte dan eenige kanonſchooten; daar de Sweed niet op ſchuldig bleef. 't Schermutſeeren duurde omtrent vier uuren: doch ten laatſten wierd den Engelſchen Capitein, juiſt in dat geval door geen ander Oorlogſchip bygeſtaan, (na dat zynen eenen Konſtapel d'armen waren afgeſchooten, ſommige anderen gewond, en zyn Schip zeer lelyk gehavend) door d'ongelykheid der party genoodzaakt in Duins te wyken, en de Sweeden en Deenen te laaten voortzeilen.

SPANJEN. Voordeelen door de Spanjaarden op de Franſchen behaald.

DE voordeelen, geduurende de (a) voorgaande Maand door d'Onderzaaten zyner Katholyke Majeſteit op de Franſchen in Catalonien behaald, ſcheenen geſchikt te weezen om noch een reeks van anderen na zich te ſleepen; gelyk het gevolg genoegſaam zal bewaarheden.

(a) Zie pag. 184.

De Spanjaarden verwittigd zynde, dat de Franſchen een Convoy van leeftocht in de Stad Beſalu vervaardigden, om het tot verkwikking des Garniſoens van Caſtelfollit, 't geen groot gebrek leed, derwaarts te voeren, beval Don Raymondo de Sala y Saſala, Sergeant Majoor, aan Don Eſtevan Villet, Sergeant Majoor der Dragonders, dat hy zich met vyf Compagnien van zyn Regiment, en een conſiderabel getal Miquelets en Boeren, gereed zou houden; terwyl hy zelve zich klaar maakte, om met andere Troupen te volgen. Zy begaven zich in optocht den 12den. April, verdeeld in twee Ligchaamen, om te gemakkelyker en ſpoediger te konnen marcheeren; detacheerende wyders, ten einde hunnen ſlag niet te miſſen, eenige Troupen, om kondſchap van de Vyanden te bekomen, en hunne beweegingen met alle waauwkeurigheid gade te ſlaan. Een dezer Detachementen ontmoette by Caſtelfollit vyf-en-twintig Franſche Fuſeliers, welke twee Muilen, geladen met goederen voor den Gouverneur, in de Plaats meenden te brengen. Dezen, de Miquelets verneemende, wecken in een ſterk huis, om zich aldaar te verdeedigen. De Miquelets omcingelden 'er hen, en ſtuurden in aller yl om byſtand aan Don Raymondo de Sala en Don Eſtevan Villet, die de twee Spaanſche Ligchaamen commandeerden. Ondertuſſchen verſcheen hunne Voorhoede;

hoede; en de Franſchen, wel bezeffende dat het hen onmogelyk was een genoegſaame wederſtand te bieden, gaven zich als krygsgevangenen over. Ter zelve tyd deed de Gouverneur van Caſtelfollit, hier af noch onbewuſt, een Detachement van zyn Garniſoen uittrekken, om die van zyne Party t'ondersteunen; 't geen ziende dat de Spanjaarden al te ſterk waren, zich niet van onder het kanon der Plaats dorſt afwyderen: weshalven men het niet kon aandoen, gelyk men wel gaarne gedaan had. De Spaanſche Officieren ondertuſſchen ter zelve tyd omtrent een musketſchoot van de plaats, daar ze waren, by de honderd Mulen, gelaaden met proviſien, en begeleid door twee duizend Voetknechten en vyf à zes honderd Ruiters, in 't oog krygende, rukten aanſtondrs derwaarts, en taſtten hen aan. 't Gevecht was hard, en duurde drie volle uuren. De Franſche Infantery kweet zich treffelyk: doch ten laatſten wierd ze verbroken, en op de vlucht gedreeven, met verlies van omtrent vier honderd dooden en drie honderd gevangenen, waar onder zich vyf-en-twintig Officiers bevonden, te weeten: 1695. April.

Van 't Regiment van der Elſas.

De Capiteins Gaillins, Joſern, Obſhave, en Verenslive; en de Lieutenants Eremmel, de Salis, d'Andelou, en de Bringles.

Van 't Regiment van Dilon.

De Capiteins Vilons en Galefor; en de Lieutenants Lelly en Maidanagd.

Van 't Regiment Switſers van Mannel.

De Capitein de Vemdiſte; en de Lieutenant Mannel.

Van 't Regiment van Spon.

De Lieutenant Rudolf.

Van 't Regiment van Eſaarts.

De Lieutenant Lugrave.

Mitsgaders, behalven deze Officieren, noch negen Sergeanten.

De Spanjaarden verlooren 'er vyftig à feſtig man, en onder anderen een Cornet van de Dragonders, en een der Miquelets.

1695. April. Daarenboren wierd'er een zeer conſiderabele buit gemaakt; hebbende de Spanjaarden het gantſche Convoy, en de Muilen die het voerden, bemachtigd.

Kort daar na kreeg men bericht, dat de Franſchen ten getale van achtien honderd Voetknechten en drie honderd Ruiters by een waren gerukt, om eenige Vlekken en Dorpen aan de kant van Roda, welke de geëiſchte contributien niet betaald hadden, te gaan executeeren. Vier duizend man, meeſtendeel Miquelets, gingen hen aantaſten; maakten 'er by de vyf honderd af neder; en dreeven d'overigen op de vlucht: hebbende aan hunne kant in deze gelegentheid by de twee honderd zo dooden als gevangenen bekomen.

Den 22ſten. April hadden de Miquelets noch een ontmoeting met honderd Vyandlyke Fuſeliers, welke dicht by Beſalu lagen. Zy matſten 'er twintig, en maakten zeven-en-ſeſtig gevangenen; onder de welken men zei, dat zich ook bevond Monſr. d'Erlach, Switſerſche Lieut-Colonel en Gouverneur van Blanes.

Den 23ſten. verlieten de Franſchen het Plaatsje S. Feliu de Quixols, gelegen by de zee tuſſchen Palamos en Blanes, en voerden het Garniſoen te water na Palamos, hebbende het geduurende de nacht in kleine vaartuigen ingeſcheept. Zy hadden het Kaſteel ondermynd, en de lond aan het kruid gelegt, om het te doen opvliegen; doch het wierd ſlechts, alzo de Myn haare behoorlyke werking niet en deed, voor een gedeelte beſchadigd: weshalven de Spanjaarden 'er Garniſoen in leiden, met het oogmerk van 'er zich te handhaaven.

Maar het bleef niet alleen by Catalonien; en de Franſchen moeſten ook noch elders de woede hunner Vyanden beproeven. De Spanjaarden van Navarre, verſtaande de gelukkige gevolgen hunner Medebroeders, vielen in de Valley van Alduda, gelegen in het Pyreneeſch Gebergte, en leiden aldaar by de ſeſtig Huizen, den Franſchen toebehoorende, in koolen; pretendeerende, dat ze op den Spaanſchen bodem gebouwd, en zy verſcheidene maalen gewaarſchouwd waren, dat zy ze zouden verlaaten. Den Hertog van Grammont, Gouverneur van Bayonne, was derhalven genoodzaakt eenige Troupen in die geweſten te verzamelen, en deze verwoeſtingen te ſtutten.

De

De Mooren lagen alsnoch voor (a) Ceuta; en ging de ſpraak, dat de Koning van Marocco beſlooten had zich perſoonlyk derwaarts te vervoegen, om zyne Troupen aan te moedigen: maar een beroerte, kortelings in zyne Staaten ontſtaan, verhinderde hem dit voorneemen in 't werk te ſtellen. Den 1ſten. April deed de Gouverneur vyftig Soldaaten uittrekken, om de beweegingen der Belegeraars, die ſedert ettelyke dagen den arbeid geſtaakt hadden, 't zy dat ze 't wars wierden door de wederſtand der Belegerden en de langduurigheid van 't Beleg, of dat ze nieuwe Byſtanden verwachtten, gade te ſlaan. De Mooren ontfingen hen kloekmoedig, maakten 'er eenigen af neder, en kwetſten ſommige anderen: doch dit belette niet, dat de Spanjaarden verſcheidene Gevangenen kreegen, welke altemaal eenmondig verzekerden, dat de langduurigheid van het Beleg hen begon te vermoeijen, de Tegenmynen onuitſpreekelyke verwoeſtingen hadden aangerecht, en een groot gedeelte hunner Troupen van honger en kommer verging. Den 3den. der zelve Maand geraakten zeven honderd man, nieuwelyks te Seville en te Cadix geworven, in de Stad: en eenige dagen daar na, te weeten den 8ſten. verſtond men uit een Overlooper, dat een zekere Rebel in de Provincie van Suz de wapenen tegens den Koning van Marocco had opgenomen; dat de Belegeraars een verſterking van twee duizend Ruiters, vyf duizend Muskettiers, en drie duizend andere Voetknechten, gewapend met lancien en zagayen, verwachtten; en aan een groote Myn begonden t'arbeiden. De Mineurs der Belegerden werkten 'er dan ſtraks tegen aan: doch gelyk men wel haaſt ontdekte, dat de Belegeraars, de lucht 'er af gekreegen hebbende, aan een andere kant mineerden, liet men aldaar een Oven ſpringen, die een zeer groot getal van Mooren deed opvliegen; 't geen hen zodanig verbaaſde, dat zy zich zedert vernoegd hielden met zich op een Heuvel, onder 't bereik der kanon van de Plaats, te verſterken, verwachtende ondertuſſchen het beloofde Secours. 1695. April.

Staat der belegering van Ceuta.

(a) Zie pag. 188.

Wat (b) Melilla belangt: men verſtond, dat de Mooren twee attaques tegens de Plaats maakten; d'eene, om te trachten de Graft te dempen; en d'andere, om zich te ſtellen tegens de doortocht der Barken, welke leevensmiddelen en byſtand derwaarts voerden.

Van Melilla.

(b) Zie pag. 189.

1695. *April.* Maar indien de Mooren verſterking verwachtten, de Spanjaarden insgelyks. Den 17den. der Maand vertrok van Cadix na Ceuta, op verſcheidene Schepen, een Renfort van acht honderd man, geworven in Eſtremadura: en vervaardigde men noch een conſiderabelder Convoy, 't geen welhaaſt gereed ſtond te weezen. Alle de Steden van Andaluſien moeſten hier eenige Troupen toe beſchikken. De Stad Cadix leverde drie honderd man, die van Puerto de S. Maria twee honderd, en d'anderen na proportie.

PORTUGAAL. Jonge Prins gedoopt. (a) *Zie pag. 190.*

DE derde Prins van Portugaal, de (a) voorgaande Maand geboren, wierd nu op den 23ſten. met de gewoonlyke plechtigheden gedoopt. De jongen Hertog van Cadaval en de Groot-Inquiſiteur hielden hem over de vont, den eerſte uit den naam van den Keizer, en den ander uit dien der Koninginne-Douairiere van Engeland. Hy wierd genaamd Antonio-Franciſco-Bento-Leopoldo-Theodoſio-Henrico; en verrichtte by deze gelegentheid den Aertsbiſſchop van Lisbon den Dienſt in de hoedanigheid van Eerſten Aalmoeſſenier des Konings.

Reſtitutie van Portugeeſche Schepen, in Vrankryk opgebracht, verzocht.

Men verſtond nu ook, dat de Portugeeſche Majeſteit zeer uitdrukkelyke orders aan den Marquis de Caſcais, zynen Miniſter te Parys, had gezonden, om zyn beklag te doen wegen dat de Franſchen vier à vyf Portugeeſche Schepen, gelaaden voor de Havenen der Geallieerden, hadden genomen, en in de hunne opgebracht; reſtitutie 'er af te eiſſchen; en, in geval van weigering, te verklaaren, dat de Koning, zyn Meeſter, repreſailles zou gebruiken, en alle de Franſche Schepen, die in zyne Havenen lagen, doen arreſteeren.

SPAANSCHE, NEDERLANDEN. Beweegingen van de wederzydſche legers

DE Troupen hadden nu van wederzyde groote beweegingen in de Nederlanden begonnen te maaken; en daar waren zelfs lieden, welke zich inbeeldden, dat men tot een actie zou komen. De meeſte Generaalsperſoonen der Geallieerden hadden zich ook op hunne poſten vervoegd. De Keurvorſt van Beyeren zelve was van Bruſſel vertrokken, om zich te Deynſe te vervoegen, alwaar een gedeelte van der Geallieerden Leger ſedert eenigen tyd gecampeerd had, ten einde de beweegingen der Franſchen, welke dartig

dertig duizend man en een groot getal van Pionniers aan de kant van Kortryk verzameld hadden, gade te ſlaan. 't Duurde niet lang, of men bemerkte waar ze heen wilden; te weeten, nieuwe Linien, verder op de grenzen als de voorgaanden, te maaken. Zy wierden opgeworpen tuſſchen de Leye en de Schelde, aan deze zyde der ouden, en ſtrekten zich van de S. Jans-Poort van Kortryk tot aan Avelghem op de Schelde, een myl van Pont d'Eſpieres. Twintig duizend Pionniers wierden hier toe gebruikt; en twintig (anderen zeggen, dertig) duizend man hadden order om hen t'onderſteunen. De Maarſchalk de Bouflers, die hen commandeerde, lag een kleine myl van Kortryk. 't Werk was den 6den April aangevangen; en den 12den 's avonds, waren alle de Retrenchementen volmaakt: doch ze wierden naderhand gepaliſſadeerd. De Graft had boven aan de wydte van achtien voeten; beneden van acht of negen, ter oorzaak dat men dusdanige aan de werken zeer ſchuin moet maaken, op dat ze niet komen af te zakken; en de diepte van acht voeten. De Borſtweering, zonder het banket 't er by te begrypen, was zes á zeven voeten dik, en omtrent negen boven de Graft hoog. d'Uitſpringende hoeken, gemaakt op de wyze van Baſtions, waren, even als de Reduiten, gepaliſſadeerd: en daar lagen honderd ſtukken kanon langs de Linie heen. Ondertuſſchen wierden de meeſte Troupen van wederzyde weêr na hunne Quartieren gezonden; zynde het ſaiſoen noch al te guur om in 't veld te konnen blyven, en geen voorzie voor de Cavallery te vinden. 1695. April

Eindelyk: den 28ſten der Maand ontſtond te Waveren, ter halve weg tuſſchen Bruſſel en Namen, (men meent, uit een Bakkers Oven,) zulk een geweldige brand, dat in minder als twee uuren over de drie honderd Huizen van die ſchoone Burgt, met de groote Kerk en het Klooſter der Karmelyten, benevens de meeſte Meubelen en Koopmanſchappen verſlonden, en drie à vier Menſchen verſtikt wierden. Waveren verbrand.

VEREENIGDE NEDERLANDEN.

DE ſtoutheid der Franſche Kapers, drieft op hunne gelukkige tochten, begon nu alle maat te buiken te gaan. Den 11den der Maand, in den voorgaanden, vertoonde zich een tot deze Ge- Franſche Kapers voor Wyk-op-zee.

ſten,

1695. April. ſten, zynde een Snaauw, gemonteerd met zes ſtukken en acht baſſen, en meeſtendeel met Vlaamingen bemand, voor Wyk-op-zee; zette het dicht onder de Duinen, over de tweede Bank; en zond met een Sloep veertien Man aan land, om eenige Pinken van ſtrand te lichten, en met de zelven, zo als men naderhand uit hunne belydenis verſtond, op de Watten te gaan kruiſſen. Den aanſlag miſlukte; vermits zy zich met het nuttigen van eenige leeftocht, daags te vooren in de Schuiten gebracht om 'er mede t'zee te gaan, vergaten; een Viſſcher, vroeger als d'anderen in de weer, hen gewaar wierd; en 'er met groote verbaasdheid aanſtondts in het Dorp kennis af ging geeven. Straks geraakten de Viſſchers, ieder met zodanige wapenen als hem eerſt ter hand kwamen, op de been; en hebbende de Predikant, een Man van moed, zich in hun hoofd geſteld, toogen zy den Vyanden langs een andere kant uit de Duinen tegen, trachtende hen af te ſnyden. Dezen, ziende zich in 't naauw, en ongewapend, koozen de vlucht: doch maar acht konden de Sloep krygen, daar ze terſtond mee na den Kaaper roeiden, zonder hunne Makkers in te wachten. De zes overigen bleeven dan in 't water ſtaan, en waren genoodzaakt zich over te geeven, zynde drie van de zelven gekwetſt, daar onder de Lieutenant, geboortig van Wyk-op-zee, en een ander tot Petten t'huis hoorende. Ondertuſſchen haalde de Kaaper de zeilen op, en ſtelde cours na Egmond-op-zee: doch des anderendaags wederkomende, liet hy een witte Vlag waaijen, en zond vier Man aan land, om hunne achtergebleevene Makkers af te haalen, mits dat hy een Pinkje van Zantvoort, 't geen hy genomen had, vry zou geeven. Men antwoordde, dat de Gevangenen alreedts verzonden waren: maar die van den Kaaper daar met mee voldaan zynde, zeiden den volgenden dag om finaal beſcheid te zullen wederkomen. De Wykers, vreezende dat het niet altyd zo voorſpoedig mocht gaan, wierpen een Batterytje op, voorzien met twee ſtukjes kanon, om den Vyanden, in geval zy hunne dreigementen ter uitvoering mochten willen ſtellen, het landen, en de verdere onheilen, te beletten.

By Plakaat der Heeren Staaten van Holland en Weſt-Vriesland wierd nu bekend gemaakt: „Dat haare Ed. Groot-Mogenden,

„in

„ in achting genomen hebbende, dat, vermits het laatſtleeden 1695.
„ langduurig Winterſaiſoen, mitsgaders om andere redenen, in *April.*
„ verſcheidene Steden en Plaatſen de noodige orders tot het ont-
„ fangen van twee maal een Honderdſten Penning, 't zy in 't
„ geheel ofte ten deele, niet wel hadden konnen worden geſteld,
„ de gemelde haare Ed. Groot-Mogenden om de voorſz. rede-
„ nen, en om de goede Ingezetenen aan te moedigen tot het
„ betaalen van beide de Termynen te gelyk, den tyd het genie-
„ ten van de Prœmie van vier ten honderd geprolongeerd had-
„ den tot den eerſten Juny toekomende, zynde de Termyn die
„ tot het genieten van de Prœmie van vier ten honderd voor de
„ wederhelft van den Honderdſten Penning was vaſtgeſteld ge-
„ weeſt; te weeten, met dien effecte, dat alle de geenen, die
„ den eerſten en tweden Termyn van den eerſten Honderdſten
„ Penning, ende overzulks den geheelen Honderdſten Penning,
„ voor den eerſten Juny kwamen te voldoen, de Prœmie van
„ vier ten honderd van 't geheele Montant van den Honderd-
„ ſten Penning zouden genieten; en dat de geenen, die beide de
„ Honderdſte Penningen in 't geheel, en te gelyk, voor den
„ eerſten Juny kwamen te betaalen, in gevolge van den Plakaa-
„ te, op de Honderdſte Penningen geëmaneerd, zouden kor-
„ ten, boven de Prœmie van vier ten honderd wegens den eer-
„ ſten Honderdſten Penning en van zes ten honderd wegens den
„ tweeden Honderdſten Penning, noch een Prœmie van een ten
„ honderd van het beloop van beide de Honderdſte Penningen;
„ behoudens dat die Prœmie niet getrokken zou worden dan by
„ de geenen, die de voorgaande reëele Honderdſte en Twee-
„ honderdſte Penningen van de zelve Goederen effectivelyk be-
„ taald en voldaan hadden; doch dat na d'expiratie van den voorſz.
„ eerſten Juny geene verdere Prœmie, noch wegens den eer-
„ ſten, noch wegens den tweden Termyn van den eerſten Hon-
„ derſten Penning genooten zou worden: Dat dien onvermin-
„ derd Burgemeeſteren en Regeerdes van de Steden, mitsgaders
„ Schouten en Gerechten van de Dorpen, ofte de geenen wel-
„ ken den ontfang der Honderdſte Penningen aanbevolen was,
„ zouden bezorgen, dat de Penningen, die op de Honderdſte
„ Penningen onder beneficie van de Prœmie albereids betaald

Prolongatie van den tyd tot het genieten der Prœmien wegens de Honderdſte Penningen.

1695. April. „waren, in gevolve van den Plakaate, op den Honderdſten Pen-
„ning geëmaneerd; ten ſpoedigſten mochten werden gebracht
„ten Comptoire van den Ontfanger Generaal; op poene, dat
„de Prœmien der ontfangene Penningen niet goed gedaan, of-
„te in rekening gevalideerd, en de gebrekigen zonder conni-
„ventie voor d'ontfangene Penningen zouden werden geëxecu-
„teerd.

Vorſt van Naſſau in de Duitſche Order aangenomen. De Vorſt van Naſſau, Erfſtadhouder van Vriesland, op dat wy hier een beſluit mee maaken; was geduurende deze Maand tot Uitrecht, in de plaats van wylen den Graave van Solms, in de Duitſche Ridderorder ingelyft.

MAY.

ITALIEN. Paus beſtreden om een Promotie van Kardinaalen te doen. DE Heilige Vader wierd nu geweldig beſtreeden, om, hoe eer hoe liever, een Promotie van Kardinaalen te doen. De geenen, die eenig deel in zyne achting meenden te hebben, vreesden, dat hy mocht komen te ſterven eer hy hen met deze Waardigheid hadde vereerd: en anderen, welke grys waren geworden in de verwachting van een Kardinaals Hoed, waren bekommerd, dat ze zelven mochten ſterven, eer ze tot het oogmerk, 't geen ze zich hadden voorgeſteld, waren gekomen. De Koning van Polen ſcheen hier in 't byzonder voor te vreezen, ten opzichte van den Marquis d'Arquien, Vader der Koningin, zyne Echtgenoot, voor wien hy al over lang by den Paus wegens deze zaak had doen aanhouden, en die tachtig jaaren achter den rug hebbende, deze wereld wel kon verlaaten eer hy met het Purper bekleed was. In der daad, de gemelde Marquis, die, ter oorzaak zyner hooge jaaren, niet als op de dood behoorde te denken, toonde zich zeer genegen om, eer hy kwam te ſterven, een Kardinaals Hoed te hebben; of immers zyne Maagen toonden het voor hem. De Heilige Vader antwoordde, dat hy wel doen wilde 't geen men van hem begeerde, behoudens dat men de toeſtemming van den Keizer, den Koning van Spanjen, en den Koning van Vrankryk hadde.

Kort

Kort daar na ſtelde men hem brieven ter hand, behelzende de goedkeuring van alle de gemelde Mogendheden; en de Paus ſtond op het punt om te doen 't geen men van hem vorderde: maar de Miniſters van den Keizer en Spanjen, vreezende voor de liſten van Vrankryk, hem gantſch andere vertooningen gedaan hebbende, oordeelde de goede Vader het raadſaam zyne gedachten daar over te laaten gaan, en de Promotie zo lang op te ſchorten, tot dat hy wegens de redenen dezer ſtrydigheid verlicht ware. 1695. *May.*

Omtrent ter zelve (a) tyd deed de Graaf Gasparo Scotti, Ambaſſadeur van Gehoorzaamheid des Hertogs van Parma, zyne openbaare intreede te Romen. d'Edellieden der Kardinaalen, Ambaſſadeurs, Prinſen, en andere Grooten, reeden hem te gemoet tot voorby de Brug van Mola, om hem uit den naam hunner Meeſters te complimenteeren, en verzelden hem wyders in zyne intreede. Meer als tachtig Karoſſen, met zes paarden beſpannen, begeleidden hem tot aan het Paleis Farneſe, alwaar hy uittrad; gaande terſtond daar na *incognito* een bezoek doen aan den Paus, by wien hy een byzonder gehoor had; en den 19den. daar aan volgende een openbaar te Monte-cavallo, verzeld door vyftien Prelaaten, een menigte van Adel, en een Stoet gelyk hy in zyne intreede had gehad. De Paus zat op zynen Troon in de Kamer der Hertogen, omringd door de Kardinaalen Acciajoli, Carpegna, Marescotti, Panciatici, Ottoboni, en Lorenzo Altieri. De Graaf Scotti verzocht aan zyne Heiligheid d'inveſtiture van Placenze, mitsgaders de Banier der Kerk, voor den Hertog, zynen Meeſter; beide welke dingen, na dat hy de gewoonlyke eeden had afgelegt, hem toegeſtaan wierden. Deze Banier is rood, en in 't midden beladen met twee zilvere Sleutels, kruislings over malkander. De geen, dien 'er de Heilige Vader mee vereert, word daar door Generaal van de Kerkelyke Troupen verklaard; welk Ampt in de Familie der Hertogen van Parma erfelyk is. Behalven de gemelde twee dingen, deed den Hertog van Parma ook noch diſpenſatie verzoeken, om de Hertoginne-Douairiere van Parma, uit het Huis van Nieuburg, zyne Schoonzuſter, te trouwen; 't geen hem insgelyks wierd toegeſtaan. De nieuwen (a) Hertog

Intreede en verrichtingen van den Ambaſſadeur des Hertogs van Parma tot Romen.

(a) 15 *May.*

(a) *Zie 5 Stuk, 2 Deel, pag. 189.*

1695. *May.* tog van Modena had zich wel eer genegen getoond om met deze Princes in den echt te treeden; maar zy zelve betuigd, dat ze liever in de Familie, daar ze in getreeden was, wilde blyven, als een nieuwe verbintens aangaan: en aldus waren de geruchten van dit huwelyk verdweenen.

Den Hertog van Parma kreeg wel verlof van den Heiligen Vader om zyne Schoonzuſter te mogen trouwen, doch niet zonder groote moeite; dewyl een zo nabeſtaande verwantſchap hem eenige bekommering baarde: maar d'exempelen van diergelyke diſpenſatien, vergund door zyne Voorzaaten, waren een reden, daar hy zich aan moeſt overgeeven. Zonder heel hoog op te klimmen: in den Jaare 1648 of 1649. trouwde Johan Caſimir, Koning van Polen, by diſpenſatie Louiſe-Marie de Gonzaga, Weduwe van zynen Broeder Ladislas den IV^den^. en de tegenwoordige Koning van Portugaal was voor d'eerſte maal in den echt getreeden met Marie-Elizabeth-Françoiſe van Savoyen, Gemalin van den Koning, zynen Broeder. Ten anderen zyn 'er veele Caſuiſten, welke gelooven, dat het verbod van zyns Broeders Weduwe te trouwen maar een polityke wet is, waar af men zonder groot kwaad wel mag dispenſeeren. Zy konnen zich niet inbeelden, dat, indien ze op het natuurlyk recht gegrond was, God uitdrukkelyk aan de Joden bevolen zou hebben de zelve t'overtreeden. Een ieder weet, dat dit natuurlyk recht altyd het zelve is; en dat het geen, 't welk dit recht onder het Evangelie verbied, door God niet onder de Wet gebooden kan zyn geweeſt: gelyk men weet, dat het geweeſt is de Weduwe van zynen Broeder te trouwen, als hy geene kinderen had nagelaaten. Doch het is ons werk niet, dit geſchil te ſchiften; weshalven wy het overlaaten aan de geenen, die meerder ervarenheid in dusdanige materien hebben.

Kardinaal de Fourbin tracht d'Italiaanſche Mogendheden, en voornaamentlyk den Paus, te beweegen tot huune havenen aan de Vloot der Geallieerden te weigeren.

Men twyfelde nu byna niet meer, of de Vloot der Geallieerden, gecommandeerd door den Admiraal Ruſſel, zou zich deze zomer op de kuſten van Italien vervoegen; weshalven alle d'Italiaanſche Mogendheden zich, zo als zy 't beſt raadſaam oordeelden, daar tegen bereidden. De Miniſters van Vrankryk bleeven ondertuſſchen in geen gebreke van d'uiterſte poogingen aan

te

te wenden om de gemelde Mogendheden t'overreeden tot hunne havenen aan de Geallieerden te weigeren, en trachtten hen ten dien einde wantrouwens wegens de gezeide Vloot, welkers macht na hunne rekening hen alles moeſt doen vreezen, in te boezemen. Doch zy vonden de geeſten zodanig niet geſteld, als ze wel wenſchten; hebbende men hen zo wel doen begrypen, dat de Geallieerden 't maar op Vrankryk alleen gemunt hadden, dat 'er noch Vorſt, noch Republyk, was die zyne havenen niet voor hen wilde openen. De Groot-Hertog van Toskanen had 'er zich zelfs rond uit over verklaard: en het was ook het voorneemen van den Paus; hoewel de Kardinaal de Fourbin alle bedenkelyke middelen had aangewend, om hem te beweegen tot de Vloot der Geallieerden niet in de haven van Civita-Vecchia te doen ontfangen. De Heilige Vader, gedrongen door dien Prelaat, voerde hem te gemoet: Dat hy zeer wel verzekerd was, dat men nergens voor bekommerd behoefde te weezen; en dat, ten argſten genomen, de vrees, welke hy hem trachtte in te prenten, eer een reden was om hem aan te dryven tot te bewilligen dat de Geallieerden in de haven van Civita-Vecchia kwamen, als om hen zulks te willen beletten; dewyl 't niet genoeg was het te willen, maar dat men ook in ſtaat moeſt weezen om zyne wil ter uitvoering te ſtellen; daar hy niet de minſte kans toe zag: Dat, dewyl de Koning, zyn Meeſter, wiens krachten veel grooter waren als die van de Kerk, verre van in zee, in de tegenwoordigheid der gemelde Vloot te verſchynen, zyne Schepen in zyne Havenen geſlooten en gedekt hield, en allerhande voorzorgen aanwendde, om zich aldaar in ſtaat van verweering te ſtellen, het niet mogelyk was, dat de Kerk ondername een zo ontſagchelyke Mogendheid het hoofd te bieden: Dat 'er ook geene voorwending te berde gebracht kon worden, uit welkers hoofde hy den Engelſchen en Hollanders d'inkomſt van een haven, die tot nu toe voor hen open was geweeſt, konde verbieden, enz. Waar uit men dan beſpeurde, dat, indien den Admiraal Ruſſel genoodzaakt wierd te Civita-Vecchia in te loopen, hy verzekerd moeſt weezen van 'er zonder de minſte ſwarigheid ontfangen te zullen worden. Wel is waar, dat de Paus welſtaanshalven het Garniſoen der gemelde Plaats met vyf honderd man verſterkt

1695. *May.*

1695. May. had: doch dezen konden vervolgens ingeſcheept, en tot byſtand der Venetiaanen na de Levant gezonden te werden.

Gramſchap van den Paus over 't verlies van het Eiland Scio.

De Heilige Vader liet zich echter een weinig perſſen, eer hy wilde toeſtaan, dat zyne Galeyen, even als de voorgaande jaaren, na de Levant gingen; zynde geweldig verſtoord wegens dat de Republyk het Eiland Scio had laaten verlooren gaan: 't geen hy toeſchreef aan het kwaad beleid der Venetiaanſche Officieren. Hy zei ook opentlyk, dat, dewyl men niet tegens d'Ongeloovigen wilde vechten, als men het met een zichtbaar voordeel kon doen, het niet noodzaakelyk was zich in koſten te verteeren, om byſtand tegens hen te ſtuuren.

't Was ook het algemeen gevoelen, dat 'er in de twee laatſte Zeeſlagen, welke door 't verlies van het Eiland Scio gevolgd wierden, groote ſchelmeryen waren begaan. Men zei rond uit, dat verſcheidene Officieren niet hadden willen vechten; en dat men het Eiland zonder groote noodzaakelykheid had verlaaten, toen men het noch gemakkelyk kon behouden. Eenige Venetiaanſche Edelen hadden te Napoli di Romania ook groote woorden hier over gehad, en zelfs handgemeen geweeſt; vermits zy, trachtende ieder zich ſchoon te maaken, de kwaade gevolgen op malkander wierpen.

VENETIEN. Pooginge aangewend tot ontdekking der geenen, die ſchuld aan het verlies van het Eiland Scio hadden.

MAAR zo men te Romen in dit gevoelen was, de Raad van Venetien hield zich ook t'eenemaal verzeekerd, dat een ieder by deze gelegentheid niet even zeer zyne plicht had waargenomen: weshalven men alle de geenen, die uit de Levant, kwamen, zo haaſt als ze in het Lazaret waren gekomen, zeer naauw liet ondervraagen, ten einde de waarheid te mogen ontdekken. Zelfs waren 'er, welke vermoedden, dat eenigen der voornaamſte Officieren wel door Franſch geld, 't belang van welke Kroon zich tegenwoordig zo eng met d't der Turken vereenigd bevond, gewonnen konden zyn geweeſt. In der daad, 't ſchynt vreemd, dat 'er Chriſtenen gevonden zouden konnen worden, bekwaam om hun Vaderland en Conſcientie aan d'Ongeloovigen te verkoopen; of zelfs, dat men hen daar af zou konnen verdenken: en ondertuſſchen heeft men 'er exempelen af. Een ieder weet, dat de Stad Rhodes den Chriſtenen door d'Ongeloovigen ontweldigd

wierd

wierd door het verraad van André d'Amarat, Kancelier der Order van Malta, die aan den Grooten Heer Soliman kennis gaf van alle de reſolutien, welke in de Krygsraaden waren genomen 't Geen eertydts heeft konnen geſchieden, kan ook noch geſchieden; dewyl de menſchen tegenwoordig niet beter zyn, als voorheen. 1695. May.

Maar niettegenſtaande dit alles, zou men echter konnen zeggen, dat, indien 'er verraad was geweeſt, het eer was gebleeken in 't verlaaten van het Eiland, als in het gevecht: want men verſtond van Conſtantinopolen, dat de Capitein-Baſſa aldaar met de Vloot in een zeer ſoberen ſtaat was wedergekeerd; zynde de Schepen zodanig gehavend, dat ze moeite hadden gehad om drie ſchooten op hunne aankomſt te doen; en dat 'er onder anderen zeven waren, die geen zee meer konden bouwen: Dat hy maar negen Galeyen te rug had gebracht; vermits, behalven de geenen die hy in't gevecht had verlooren, d'anderen zo zeer beſchadigd waren geweeſt, dat hy ze te Smirna had moeten laaten, om aldaar herſteld te werden: Dat in de monſtering van de Soldaaten en Matroozen, gedaan na het laatſte gevecht, het getal vyf duizend man verminderd was, behalven de geenen die op de Galeyen waren geſneuveld, enz.

Doch noopende de wederkryging van het Eiland: de Turken ſtonden geweldig verwonderd, wanneer eenige Grieken hen kwamen zeggen, dat de Venetiaanen het verlaaten hadden; gelovende in 't eerſt, dat men hen trachtte te verſtrikken: weshalven zy, om van de waarheid verzekerd te weezen, eenige vaartuigen derwaarts ſtuurden, en de Grieken, die hen de tyding hadden gebracht, gevangen hielden, om hen, indien ze valſch wierd bevonden; na verdienſte te ſtraffen. Doch wanneer zy nu niet langer aan de zaak konden twyfelen, vielen zy in het Eiland als in een Stad, die ſtormender hand veroverd was, en plonderden de huizen van verſcheidene Inwoonders, welke gantſch geen wederſtand booden; ontneemende hen ook naderhand hunne meeſte privilegien, onder voorwending van dat zy de wapenen der Venetiaanen hadden begunſtigd. Indien nu dit de trouwloosheid, welke men verdenkt, niet en bewyſt, moet men bekennen, dat 'er ten minſten een krachtig vooroordeel uit getrokken kan worden.

't Groot

1695. *May.* 't Groot Convoy, 't geen de Venetiaanen tegen het begin dezer Maand voor de Levant hadden vervaardigd, ſtak omtrent dien tyd in zee; voerende onder anderen derwaarts twee duizend Soldaaten, drie honderd Galeyroeijers, twee honderd duizend Dukaaten, en een menigte van Wapenen, Bomben, Grenaaden, en andere Krygsmunitien voor de Land-en Zeemachten; mitsgaders de Heeren Paulo Nani en Franciſco Grimani, Provediteurs Extraordinaris van het Leger; Auguſtino Sagredo, tot Generaal van Moréa genoemd; en een groot getal van andere Officieren en Vrywilligers. En gelyk men d'ongelegentheden, welken men door wangunſtige winden onderworpen is, meende te voorkomen, wierd 'er noch een ander Convoy vervaardigd, 't geen tegen het begin van Juny onder zeil moeſt ſteeken.

Vertrek van het Convoy na de Levant.

NAPELS. Spaanſche vermeeſteren by geval van Franſche Kaapers het Eiland Ponza.

GELYK het geluk niet altyd eene en dezelve Party begunſtigt, en dat de zaaken van den oorlog geſtadige wiſſelvalligheden onderworpen zyn, beproefden eenige Onderzaaten van zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit hier nu weder de waarheid af. d'Onderkoning van Napels verſtaan hebbende, dat twee Franſche Tartaanen, te kaap uitgeruſt, verſcheidene Pryzen op de kuſten van dit Koningryk hadden gemaakt, vaardigde twee Galeyen af, om 'er jagt op te maaken. Dezen dezelven in 't oog gekreegen hebbende, vervolgden hen tot aan het Eiland Ponza, 't geen den Hertog van Parma toebehoort, gelegen tegen over het Landſchap Lavoro. Hier weeken zy in de haven, alwaar de Gouverneur van een Toorn, die de zelve beſtrykt, d'onvoorzichtigheid had van hen te laaten inkomen, en ook zelfs op de Galeyen van Napels te ſchieten. De Franſche Kaapers voet aan land gezet hebbende, maakten 'er zich meeſter af, mer het oogmerk van 'er zich te verdeedigen; ontſcheepten hun kanon, proviſien, en volk; en begonden zich in ſtaat van tegenweer te ſtellen. d'Onderkoning, hier af verwittigd, ſtuurde eenige andere Galeyen en twee Zeeuwſche Kaapers, benevens vyf honderd man gecommandeerd door Don Maria Caraffa en Don Euſtache de Brancaccio, met twintig ſtukken kanon, derwaarts, om te trachten hen t'overweldigen. Zy geraakten, n het vuur der Vyanden een tyd lang verduurd te hebben, tot hun oogmerk. De Gouverneur van het Eiland wierd met zyn

zyn gantſche Garniſoen gevangen genomen, gelyk ook de Franſchen, welke zich ten getale van honderd en dartig aldaar geretireerd hadden. Monſr. de la Roche, die hen commandeerde, en met een Commiſſie van den Koning van Vrankryk voorzien was, wierd op zyn woord in vryheid geſteld: doch men dreigde den Gouverneur en zyn Garniſoen, dat men hen na de Galeyen zou ſtuuren; vermits men beweerde, dat zy geen ſchuilplaats aan dusdanige Kaapers mochten geeven. Den Hertog van Parma, aan wien wy gezegt hebben dat dit Eiland toebehoort, pretendeerde van zyne kant, dat men de Tractaaten had geſchonden, en liet 'er zyn beklag over doen aan den Heiligen Vader: doch men twyfelde, of hy zich al tot zyn' eer uit deze zaak zou redden; konnende de Spanjaarden, om hunne ſchade te vergoeden, het Eiland, 't geen zy vermeeſterd hadden, wel behouden. Wel is waar, dat het van geen groot belang is, zynde het *Pontia* der Ouden, en byna niet bekend in de Hiſtorien als door de ballingſchap van verſcheidene doorluchtige Romeinen. 't Was onder anderen ook de plaats, welke Caligula verkoos om 'er zyne Zuſters te verbannen. De Napolitaanen maakten zich wyders meeſter van al den buit, dien de Franſche Kaapers hadden veroverd, beſtaande in dartig duizend ryksdaalders aan geld, en twaalf duizend aan koopmanſchappen, zonder daar onder te begrypen eenige zeer rykelyke Tapiſſeryen en andere koſtelyke Meubelen, welke uit een Felouque, die van Romen na Napels ging, genomen waren, en den Kardinaalen Aguirr een Caraffa toebehoorden. Aldus verhaalden de Brieven van Napels deze zaak: doch ziet hier 't geen Monſr. de la Roche wil dat men 'er af moeſt gelooven, volgens het onderſtaande Relaas, 't welk hy zelve heeft opgeſteld, en waar in onzydige lieden mogelyk zullen vinden dat hy de zaaken wat te veel tot zyn voordeel draait. 1695. *May.*

1695. May. *Relaas van 't geen aan Monſr. de la Roche, Capiteinvan een Schip des Konings van Vrankryk, op het Eiland Ponza, den Hertog van Parma toebehoorende, wedervaaren is; alwaar hy te water en te land belegerd is geweeſt door negen Spaanſche Galeyen: hebbende maar eene Bark en twee Felouquen, welken hy te kaap had uitgeruſt.*

SATURDAG, den 7den. May 1695. tuſſchen het Eiland Ponza en Monſarcel twee Schepen van het Eiland Iſcla, geladen met Wyn, welken ik, toen ik 'er jagt op maakte, voor Felouquen aanzag, genomen, en bevonden hebbende, dat het weinig om 't lyf had, was ik genoodzaakt de zelven te Ponza te brengen; 't geen ik des anderendaags, zynde Zondag, den 8ſten. deed. Na dat ik ze aan land had doen haalen, liet ik 'er een Schildwacht by, en verzocht den geen, die in het afweezen van den Gouverneur in den Toorn commandeerde, dat men 'er doch niet aan mocht raaken. Ik verſtrok drie uuren daar na, ten einde omtrent Procida, in de paſſagie der Barken welke van Calabrien en Sicilien komen, te gaan kruiſſen. Des anderendaags, zynde op deze kruisbaan, brak myne Fokke-ree; weshalven ik genoodzaakt was weder na Ponza te keeren, ten einde tyding van my te geeven aan myne Felouquen, welken ik op de Roomſche kuſten had gelaaten, en die zich den 14den. aldaar moeſten vervoegen, en vervolgens na Livorno te gaan, om een Ree voor my te laaten maaken. 'n Kwaad weer wederhield my hen weinig; en eindelyk den 13den. een uur na den middag, tot op zes Italiaanſche mylen na aan Ponza genaderd zynde, ontdekte ik twee Spaanſche Galeyen in den mond van de Haven. 'k Twyfelde niet, of zy lagen daar uitdrukkelyk, om my te verwachten: en ziende de weinige wind, die van tyd noch tyd nachmen begonte te leggen, nam ik het beſluit van 'er op aan te zeilen, om in de Haven van Ponza te geraaken, en my in zekerheid te ſtellen; gelyk ik dan ook deed. Toen ik 'er noch maar omtrent vier mylen af was, kwamen de Galeyen op my afzetten, en riepen, tot onder 't bereik der ſtem gekomen zynde, dat ik zou ſtryken; daar ik geen antwoord op gaf: en hebbende al myn Volk op den buik doen nedervallen, om hunne eerſte kogels t'ontwyken, loſten zy, tot op een piſtoolſchoot genaderd, hun Kanon. Thans ſprong het Volk weer op de been, en gaf hen de gantſche laag van Kanon en Baſſen, vermengd met een hagelbuy van Musketkogels. Zy naderden dan voor eerſt niet verder: doch het duurde niet lang, of zy kwamen my van achteren met hun Kanon beſpringen; daar ik my met een Stuk of twee, 't geen ik derwaarts had doen boegſeeren, ranſgaders met myne Muskettery, tegen verdeedigde. Op deze wys dreeven wy vaſt voort, zonder dat ze

my

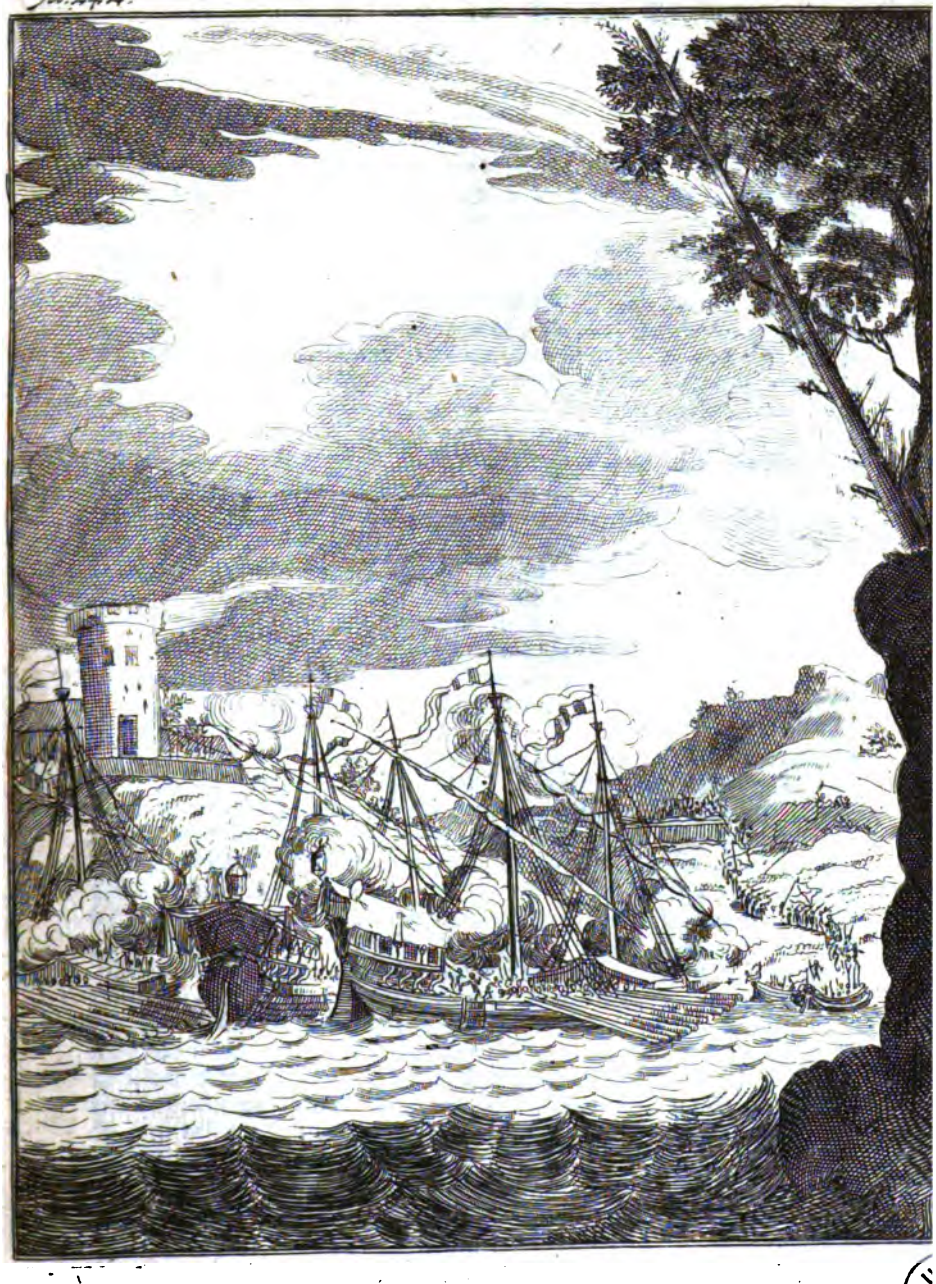

my echter aan boord dorften komen. 'k Had toen niet meer als seventig Man, zeven Jongens en andere weetlooze Lieden daar onder gerekend. Toen wy nu noch maar omtrent een myl van Ponza waren, daar myne twee Felouquen al twee dagen hadden gewerkt, kwam'er een aan myn boord, en een wyl daar na d'andere, welke my in de Haven sleepten, ter oorzaak dat myne Zeilen altemaal aan flenters waren. Hebbende daar het anker laaten vallen, was ik verwonderd, dat de twee Galeyen noch op my schooten: weshalven ik na den Toorn stuurde, om den Commandant te verzoeken, dat hy my wilde verdedigen. Hy liet dan zes à zeven Musket-en een Kanonschoot op de Galeyen doen; welke daar op een weinig afweeken, en een stuk wegs van de Haven het anker uitwierpen. Thans ging ik zelve na den Toorn, en verzocht den Bevelhebber, my, als leggende in een neutraale Haven, in geval de Galeyen my wilden aandoen, te beschermen: want op hy my te gemoet voerde, dat hy maar drie Man, en weinige Munitien, by hem had. Ik aanbood hem dan zeven à acht Man, en 't geen tot zyne verdediging van nooden was; 't welk hy op een schriftelyke belofte, die ik hem gaf, dat ze 't eenemaal onder zyne gehoorzaamheid zouden staan, aannam. Hier op liet ik eenige dingen aan land brengen, en trachtte my in staat te stellen om het aantasten van myne Bark te beletten. Tegen den avond deeden zich twee andere Galeyen op, welke uit volle zee kwamen; en de twee eerste Galeyen het anker gelicht hebbende, voegden ze zich by malkander, en zetteden de streek na Gayeta. Thans achtte ik my in zekerheid; en des anderendaags, den 14den. begon ik myne Ree, Zeilen, en andere schade te herstellen. 1693. Mey.

Den 15den. met het krieken van den dag, kreeg ik twee Galeyen in 't gesicht, welke een myl buiten de Haven het anker wierpen: en tegen den middag zag ik noch twee anderen, die van de zelve kant kwamen, waar af d'eene de Capitane van Napels was, gecommandeerd door zyne Excellentie den Hertog van Nagera. De Commandant van den Toorn schreef aan hem, dat hy in de Haven kon komen; mits dat hy zyn woord gave, dat hy my niet zou aandoen. De dag en de nacht passeerden met my te bereiden tot tegens hunnen dank uit te looperen, ingeval een gunstige wind het my toeliet. Leggende aldus op myne hoede, zag ik des anderendaags, den 16den. 's morgens tenelf uuren, dat de vier Galeyen veel gewapend Volk aan land zetteden, en de zeilen klaar maakten; waar uit oordeelende, dat ze mogelyk myne Bark in brand wilden steeken, leggende omtrent een halve Musketschoot van een zekeren kleinen Berg, van waar men ze, indien 'er Kanon op had gelegen, gemakkelyk zou hebben konnen verdedigen, liet ik met verlof van den Commandant zo veel Brood in den Toorn brengen, als 't my mogelyk was, mitsgaders alle de Krygsmunitien welke tot onze beschermning noodzaakelyk waren. Ondertusschen lag

1695. *May.* ik met ſeſtig Man op den gemelden Berg of Heuvel, by de Bark; en d'ontſcheepte Troupen der Vyanden, ten getale van vier honderd Man, waren dicht by my, wanneer de vier Galeyen, welke tot in den mond van de Haven naderden, myne Bark begonden te beſchieten: weshalven ik 'er, ziende my zonder eenige byſtand, en niet konnende beletten dat ze in de handen der Vyanden viel, den brand in liet ſteeken, op dat zy 'er geen voordeel mee zouden doen. Thans begafik my met myn Volk na den Toorn, en verzocht den Commandant, my binnen te laaten, dewyl ik daar buiten niet in zekerheid was; beloovende hem, dat ik onder zyne gehoorzaamheid zou ſtaan. De Galeyen ondertuſſchen, ziende myne Bark in den brand, begonden op den Toorn te ſchieten; waar uit men hen met eenige Kanonſchooten beantwoordde, welke niets ter wereld verrichtten, vermits 'er maar vyf Stukken, vier-à zeſponders, lagen, welker Affuiten zo oud waren, dat ze onder 't loſſen met de Stukken over hoop vielen. De Galeyen weeken echter af; en hunne Troupen, welken zy aan land hadden gezet, poſteerden zich op den Heuvel, daar ik zo even af heb geſproken, leggende maar omtrent een Musketſchoot van den Toorn, alwaar zy zich begroeven: 't geen de Commandant van den Toorn ziende, liet hy hen vraagen, wat hunne pretentien waren, en ſchreef aan den Generaal, wiens antwoord was, dat hy, en alle de Franſchen, zich op zyne beſchejdenheid zouden overgeeven, ter oorzaak dat hy ons in den Toorn ontfangen, en ons beſcherming gegeeven had, en dat wy 'er alstoen de meeſters af waren. Ik ſchreef hem weder te rug, dat het den Hertog van Parma was, en dat hy ons beſchermde, om dat wy in zyne neutraale Haven waren aangetaſt: dat wy uit den Toorn zouden gaan, indien men beloofde, dat men ons onze vryheid zou geeven, enz. Ook ſchreef ik aan den Hertog van Nagera, dat ik de Meeſter van den Toorn niet en was, maar onder de gehoorzaamheid van den Commandant ſtond; en dat, als hy 't maar begeerde, ik 'er uit zou trekken. 't Antwoord was, dat hy my op zyne diſcretie begeerde, en dat ik hem daar beſcheid op zou laaten weeten. De Commandant nu wel ziende, dat hy den Toorn wilde hebben, zei my, dat, dewyl hy my zyne beſcherming had gegeeven, en men het nu zodanig op zynen Vorſt gemunt had, hy my uit des zelfs naam de myne verzocht, mitsgaders dat ik in zyne belangen zou treeden: en hebbende dit verzoek nochmaals ſchriftelyk aan my gedaan, beloofde ik hem, dat ik 'er niet van zou afwyken; en antwoordde den Generaal, dat de zaaken noch zo ver niet en waren gekomen, om zich op zyne beſcheidenheid over te geeven, en dat ik tegenwoordig de belangen des Hertogs van Parma, dien men aantaſte, verdeedigde. De nacht paſſeerde met eenige Musketſchooten van wederzyde.

's Anderendaags, den 17den. in 't krieken van den dageraad, lieten ze met Muskettery en Kanon op den Toorn ſchieten. Ter zelve tyd zag ik noch

noch vyf andere Galeyen aankomen, benevens een Bark geladen met grof Kanon, Bomben en Mortieren, en de noodzaakelyke Munitien daar toe behoorende. Den 18 en 19den. wierd ik met vier ſtukken Kanon beſchooten, zonder dat ze echter verder naderden. Zy hadden nu in 't geheel vyftien honderd Man aan land gezet, benevens een Generaalsperſoon, uitdrukkelyk tot deze Tocht van Napels gekomen, en genaamd Don Marino Caraffa, Generaal van de Bataille. De gantſche Borſtweering lag nu alreedts om ver; en het Muurwerk, 't geen niet veel docht, moeſt nu ook aanhouden. 'k Zag my in dezen ſtaat, zonder hen eenig leed te konnen toevoegen; hebbende maar een ſtuk Kanon, 't geen na hunne zyde ſchoot: en behalven dat was de plaats, daar het lag, zodanig open door de werking van hun Kanon, dat men 't niet meer kon laaden als met het uiterſte gevaar. 1695. May.

Den 20ſten. vroeg in den morgenſtond, ſtond ik zeer verbaaſd, dat zy zich meeſter hadden gemaakt van een anderen Heuvel, leggende maar een piſtoolſchoot van den Toorn, weshalven de zelve van daar gewelddig beleedigd kon worden, en te meer, dewyl de Borſtweering over hoop lag. Alle myne zorg geduurende den nacht was geweeſt, te beletten dat zy daar poſt greepen; niet geloovende, dat 'er een andere weg derwaarts was, als langs den voet van den Toorn: maar zy waren 'er van de zeekant, over vervaarlyke Klippen en Rotſen, heen getoogen. Ondertuſſchen was hunne Battery vermeerderd met een ſtuk Kanon, ongeveer tien ponden yzers ſchoot, en met noch een ander 't welk men op zyn Affuit arbeidde. In deze geſteldheid waren wy van voorneemen hen te laaten ſchieten; wanneer zy ons des morgens ten tien uuren lieten ſommeeren, ſtuurende een Tambour uit den naam van den Land-Generaal; om ons te zeggen, dat; indien wy ons wilden overgeeven, hy ons een goed verdrag zou vergunnen: en hebbende twee Officieren van conſideratie uitgezonden, om my te verzoeken, dat ik hem zou komen ſpreeken, vervoegde ik my by den Commandant van den Toorn, ten einde zyne wil hier over te weeten. Deze belaſte my, te verzoeken dat men den Toorn, als voorheen, aan den Hertog van Parma, en aan ons onze vryheid, zou laaten. 'k Volvoerde zyne orders, en vond in den Land-Generaal groote beleefdheid: doch hy zei my echter, dat hy begeerde, dat men den Toorn aan hem zou overgeeven, en wy Krygsgevangenen weezen: dat ik geen Capitulatie, even als of ik in een vaſte Plaats lag, moeſt verwachten; dewyl het maar een lompe Toorn was; dat ik geene Byſtand kon verhoopen; en hem niet beletten binnen een dag à twee den Mineur 'er aan te hegten: dat men alreedts bezig was met de Mortiers te planten, om ze te bombardeeren; en dat, indien ik zo lang wachtte dat 'er de Mineur aan gehegt wierd, ik geene Capitulatie moeſt verhoopen. 'k Verzocht twee uuren tydts, om 'er rekenſchap aan den Commandant van den Toorn af te gaan doen; gelyk ik deed: en zynde vervolgens d'Officieren te ſamen geroepen, wierd my door den Commandant van den Toorn (ziende gantſch geen hoop van

1695. *May.* ontzet, en de weinige weerstand die wy konden bieden, hebbende de Vyanden de gemelde Heuvelen, van waar men ons plat kon schieten, beslagen; en trachtende ook ten anderen te beletten, dat myn Volk na de Galeyen wierd gezonden, gelyk men ons dreigde) bevolen de Capitulatie te gaan tekenen, te weeten, dat wy Krygsgevangenen zouden weezen, en de Toorn overgeleverd worden.

Zynde deze order my schriftelyk ter hand gesteld, vervoegde ik my weder by den Land-Generaal; welke na dat wy de gemelde conditien te samen geslooten hadden, den Generaal der Galeyen 'er af liet verwittigen, die twee uuren daar na al zegenpraalende met negen Galeyen in de Haven van Ponza kwam aanstreeven: en hebbende my met hem in de Capitane van Napels gebracht, om de conditien te bevestigen, bevestigde ze my den Hertog van Nagera insgelyks, en eischte, zo als ik hem den Toorn van Ponza overdroeg, een Geschrift 'er af. 'k Voerde hem te gemoet, dat het aan den Commandant van den Toorn stond zulks te geeven: doch hy wilde het van my hebben. 'k Zei hem, dat, indien ik het deed, het uit den naam van den Commandant zou weezen, en volgens de macht welke hy my gegeeven had. 'k Maakte hem dan zodanig een Geschrift: doch hy scheurde het in stukken; zeggende, dat hy den oorlog tegens geen Priester had gevoerd, gelyk de Commandant van den Toorn was, noch tegens den Hertog van Parma, maar alleenlyk tegens my. 'k Antwoordde hem, dat zyne redenen my onbekend waren; en dat hy dezen oorlog tegens my niet en had gevoerd, dewyl ik in deze gelegentheid niemand als den Hertog van Parma had gedient: dat zyn Standaard, die nooit van den Toorn afgenomen was geweest, hem daar af kon overtuigen; gelyk ook een Geschrift 't geen ik van den Priester had, waar by hy myne hulp verzocht, zynde niet in staat om den Toorn tegens hun geweld te verdedigen. Eindelyk, na dat wy hier twee dagen over hadden leggen kibbelen, voerde ik hem rond uit te gemoet, dat alle zyne macht my in eeuwigheid dit Geschrift niet zou doen geeven. Daar wierd dan beslooten, gelyk voorheen, dat de Priester den Toorn zou overgeeven, en wy Krygsgevangenen weezen. Wy toogen dan uit den Toorn, daar terstond vyf-en-twintig Man van de Vyanden met een Spaansche Vlag introkken. Des avonds wierden wy op de Galeyen verdeeld; en ik stond verbaasd, wanneer men my zei, dat de Generaal order had gegeeven om al myn Volk, bestaande in honderd en negen Man, aan de keten te sluiten, uitgezondert twee Edellieden en my. Gelyk ik op een andere Galey, als die van den Generaal, was, wilde men my niet toelaaten hem hier over te gaan spreeken. 's Anderendaags, den 21sten. vertrokken wy na Napels, na dat men alles, 't geen wy aan land hadden gebracht, weder t'scheep had gedaan. Den 22sten. 's morgens, Pinksterdag, kwamen wy te Napels; alwaar men my, benevens d'Officiers van myne Bark, welke uit de boeijens ontslagen wierden, op

een

een Kasteel gevangen zette. 's Anderendaags, den 23sten. 's morgens ten acht uuren, liet den Onderkoning my aanzeggen, dat, hoewel wy Krygsgevangenen waren, hy echter my, en al myn Volk, de vryheid gaf; en dat, aangezien het Verdrag gemaakt tusschen de twee Kroonen, de Gefangenhuizen open stonden. Hy heeft my een Bark na Livorno beloofd, mits betaalende de vracht, gelyk ook Brood en Wyn voor myn Volk; daar men tegenwoordig mee bezig is. Dit zo zynde, hoop ik binnen twee dagen te vertrekken. Noopende den Priester, die in den Toorn commandeerde, men houd hem in een Galey aan de keten; hoewel hy echter niets gedaan heeft, als 't geen in dit Relaas gemeld is. Wat my in 't byzonder belangt, 'k heb alle redenen der wereld om voldaan te weezen, en my te bedanken wegens d'eerlyk- en beleefdheden, die zyne Excellentie, den Onderkoning, in deze gelegentheid voor my heeft gehad. 1695. May.

TURKYEN. Verandering van Ministers.

DE nieuwe Sultan Mustapha, trachtende de vervallene zaaken des Keizerryks te herstellen, en oordeelende onder anderen een verandering zyner Ministers daar toe noodig, vond nu geraaden de voornaamste Ampten van den Staat en het Leger aan verscheidene Officieren van zynen Vader Mahomet den IVden. afgezet in de laatste revolutien, welke de gedaante des Ottomanischen Ryks zo dikwils hadden veranderd, op te draagen; ten welken einde hy vyftien der oudsten, aan verscheidene oorden gebannen, liet herroepen: beveelende wyders, dat de geenen, die ter oorzaak van hunne hooge jaaren niet in staat waren om hem in het Leger te volgen, by de Sultane, zyne Moeder, zouden blyven, en haar in alle voorvallende gelegentheden tot Raadslieden verstrekken. Ter zelve tyd verbood hy (a) nochmaals aan de Gelubden, en de Vrouwen van 't Serrail, zich met eenige zaaken, betreffende de Regeering, te bemoeijen, en gaf de noodzaakelyke orders om de Troupen, waar af het grootste gedeelte by Belgrado moest vergaderen, te doen marcheeren.

(a) Zie pag. 204.

'S Standvastig besluit, 't geen deze Vorst, sedert dat hy op den Troon was verheven, had betuigd wegens zich persoonlyk in het hoofd zyner Krygsbenden te stellen, had de voornaamste Officieren wel doen bezeffen, dat het gevaarlyk was, nieuwe proeven te doen om hem daar van af te wenden. Ondertusschen nam echter de Kislar-Agasi, of Hoofd der Gelubden; de stout-

1695. *May.* ſtoutheid van 'er hem nochmaals over aan te ſpreeken: maar eer vel bekwam hem zulks; wordende hy afgezet, van zyne goederen beroofd, en in ballingſchap gezonden. De Groote Vizir wachtte zich wel van, na zodanig een voorbeeld, aan deze lyn te trekken; hoewel het van zyn belang was, dat de Sultan, dien hy kwanſuis moed inboezemde, van voorneemen veranderde. Hy vernoegde zich dan met den Officieren, welke herroepen waren, in te prenten, dat zy hem moeſten raaden zyne perſoon niet te zeer voor het gevaar en de moeijelykheden van den oorlog bloot te ſtellen, noch zich in het begin zyner Regeering van de Hoofdſtad, alwaar zyne tegenwoordigheid noodzaakelyk kon weezen om de Volkeren binnen de paalen van hunne plicht te houden, af te wyderen: vertoonende ook met eenen, wat moeite men zou hebben om de twaalf Millioenen (voor het Geſchenk 't geen de Sultans gemeenlyk op hunne komſt tot de Kroon, en wanneer zy d'eerſte maal te veld trekken, aan de Krygsbenden doen) te vinden. Ondertuſſchen rotteden de Janitſers eenige maalen te ſamen, en ſpraken van het Geſchenk, 't geen men hen ſchuldig was, zelfs tot zo verre, dat zy een beſluit namen van het te eiſſchen. De Grooten Heer, die'er terſtond af verwittigd wierd, verklaarde ſtandhaftig: Dat hy het recht, 't geen hy door de wettige ſucceſſie, als Erfgenaam van Mahomet den IV. zynen Vader, tot het Ryk had, zeer wel wiſt: Dat hy niet pretendeerde daar toe gekomen te zyn door een oproerige verkiezing, gelyk die zyner Oomen waren geweeſt, noch ook zelfs door de diſpoſitie welke Sultan Achmet in zyne faveur had gemaakt: Dat hy Sultan was uit kracht van de Grondwetten des Ottomanniſchen Ryks, en moedts genoeg had om ze te handhaaven tegens alle de geenen, welke onder den dekmantel van een misbruik, ingevoerd onder ſwakke Gouvernementen, de ruſt des Ryks zochten te ſtooren, in plaats van, na zyn voorbeeld, niet te denken als om de groote te verliezen, welken men onder zyne Voorzaaten had geleeden, met de wapenen te herſtellen, enz. waar na hy ſwaare dreigementen deed, dat hy de geenen van beide de (a) Krygsorders, welke ſamenſpanningen kwamen te maaken om de gunſten, die zy van zyne louttere mildheid moeſten verwachten,

(a) de Janitſers en Spahis.

wan-

wanneer zy zich in ſtaat ſtelden van ze met hunne dienſten te verdienen, door muitery te verkrygen; ſtrengelyk zou ſtraffen. De Janitſers geraakten in ſtilſtand; en daar ontſtond geene wanorder. Maar gelyk de Primo Vizir verdacht wierd van hen onder de hand hier toe opgemaakt te hebben, wierd hy door den Grooten Heer afgezet, en Achmet Baſſa (een Officier die van kindtsbeen af altyd by hem was geweeſt, die hem nooit in zyne rampen had verlaaten, die hem in verſcheidene gelegentheden ten gevaar van zyn leven had gediend, en die den naam had van zo veel bekwaamheid als vroomheid te hebben) in zyne plaats geſteld. De Kaimakan, die in het Serrail gevangen zat, wierd in vryheid geſteld, en Gouverneur van Metelino gemaakt; Iſuf Aga, Kiaïa, of Intendant van het Huis der regeerende Sultane, tot Aga der Janitſers en Vizir van de Bank aangeſteld; den afgezetten Aga in Nicomedien verbannen; den Aga der Spahis insluks afgezet, en de Seliktar, of Groot-Swaarddraager, in zyne plaats geſteld; het Ampt van Mufti aan Ymanzadé-Mehemet-Effendi, die Kadilesker van Romelien was, gegeeven; Mezzomorto, niet gewurgd, gelyk de ſpraak had gegaan, tot Capitein-Baſſa genoemd, met order van de Vloot tot d'onderneeming tegens Moréa te commandeeren, enz. 1695. May.

Groote Vizir afgezet, enz.

Ziet daar, op hoedanig een wys het Eerſte Miniſterſchap van het Ottomanniſche Ryk voor de zevende of achtſte maal ſedert het begin van dezen Oorlog, dat 's te zeggen, ſedert veertien of vyftien jaaren, van Meeſter veranderde. Doch eenigen ſchreeven het afzetten van den Grooten Vizir aan een gantſch andere reden toe, te weeten, aan een heimelyke jalouzy van den Sultan; gelyk uit het volgende Relaas, gekomen van Conſtantinopolen, en dienſtig om de zaak te beter te verklaaren, met de beweegredenen tegen malkander te vergelyken, gezien kan worden.

d'AFGEZETTE Groote Vizir, een Man van verſtand, had den overleedenen Sultan Achmet op het eind zyner dagen zo wel weeten te regeeren, dat hy van hem had verkreegen, alle d'Ampten des Ryks te mogen voorzien met Lieden, welke t'eenemaal aan hem gehegt waren; onder de voorwending, dat de zaaken nooit wel zouden gaan, zo lang als de Vizirs de Factien van het Hof, die hen, ter-

1695. wyl hy gehouden waren nich af te wyderen om de Legers te com-
May. mandeeren, geſtadig ontruſtten, te vreezen hädden.

Deze redenen waren niet zonder grond, en zo ſmaakelyk door hem gemaakt, dat hy ook zelfs den ouden Muſti, aan wien hy zyne verheffing verſchuldigd was, niet en had onzien, ter oorzaak dat zyn overmaatig vermogen hem bekommering baarde. De Muſti wierd dan verbannen, en deze gewichtige Poſt vervuld met een Man die gantſch en al aan den Vizir gehegt was, en den Alkoran zodanig verklaarde, als hy 't begeerde, en den Lin van dit Boek het beſt met zyne belangen over een wiſt te brengen.

Naauwelyks had hy zyn oogmerk bereikt, of Achmet kwam te ſterven, en liet twee Zoonen na, doch die maar drie à vier jaaren oud waren. De ſtaatzucht van den Grooten Vizir deed hem geduurende de ziekte van den Sultan wenſchen, dat een van beiden voor Keizer uitgeroepen mocht worden, en hy bedekte deze begeerte met een groot gevoelen van erkentenis ten opzichte van hunnen afgeſtorvenen Vader, zynen Weldoender, maar in der daad om het Ryk onder den naam van een Kind, 't geen hem in lang niet zou konnen doen gevoelen dat het zyn Meeſter was, te regeeren.

Hy deed alle zyne Schepſelen, welke d'eerſte Ampten des Ryks bekleedden, en daar hy mee leefde zo als 't hem beliefde, poſſen; doch beſpeurde wel haaſt, dat het werk hem niet en zou gelukken: hebbende al het Volk en de Krygsmachten zich voor Muſtapha verklaard, dien zy aanmerkten als een Vorſt bekwaam om den vervallenen Troon weder op te beuren. Hy verkoos dan, als een gaauw Man, te veinzen; en geloovende, dat Muſtapha zynen handel niet bemerkt zou hebben, beſloot hy zich voor hem te verklaaren, en zich te voegen by al het overige des Ryks, 't geen hem tot Keizer begeerde.

Muſtapha wierd met een gemeene toeſtemming uitgeroepen: en deze nieuwe Sultan, om den tyd te hebben van zyne ſchreden vaſt te zetten, oordeelde, dat hy niet beter kon doen, als de geenen, welke in het bezit der Ampten waren, daar in te behouden. Hy beveſtigde den Grooten Vizir in het zyne, en betuigde hem, dat hy zich in alle voorvallende gelegentheden van zyne bekwaamheid wilde bedienen.

Mogelyk zou hy ook zelfs noch langer geveinſd, en de genegentheid, welke deze Miniſter voor zyne Neeven had doen blyken, waarlyk door de vingeren gezien hebben, indien hy zich niet vervolgens al te rechtdraadts tegens zyne Tocht van Hongaryen geſteld, en de Janitſers onder de hand tegens hem opgemaakt had, welke oprechtiger wyze geld waren komen eiſchen, onder voorwending dat zy de Geſchenken, die de Sultans gewoon zyn op hunne kunſt tot de Kroon, en wanneer zy hunne eerſte Veldtocht doen, te geeven, niet en hadden gekreegen.

De Groote Vizir had zyne redenen. Hy wilde zynen Meeſter niet gaarne met hem voeren, en zich, met minder gezag als vootheen, met al den

laſt

last beladen zien; behalven de vervaarlyke somme die men tot deze Geschenken moest beschikken, 't geen over de twaalf Millioenen aan extraordinaire lasten vereischte, in een tyd dat men moeite genoeg had om in andere dringender noodwendigheden te voorzien. 1699. May.

Dit was een schoone dekmantel voor de Sultane-Moeder, om haaren Zoon t'overreeden, dat de Vizir zich met zyne glorie niet zeer bekreunde; en hem te doen gedenken, dat, zynde een Schepsel van zynen Oom, by hier in mogelyk te werk ging met zekere oogmerken, welke hem verdacht moesten weezen: dat het derhalven billyk was, dat hy, tot zyne verzekerdheid, een zyner Schepselen met een zo gewichtig Ampt bekleedde.

Meer was'er niet van nooden voor een Vorst, die zyne eerste ingewaanen niet vergeeten hebbende, tegens de laatsten niet bestandig was. Hy zette den Vizir af, en stelde in zyne plaats Achmet Bassa, die van der jeugd af altyd by hem is geweest, en op wien hy een volkomen vertrouwen heeft, om dat hy'er in zyne tegenspoeden nooit af is verlaaten, en 'er in verscheidene gevaarlyke gelegentheden gewichtige diensten af heeft genooten; 't geen vry zeldsaam is in een Land daar de gunst alles vermag.

POLEN. Voogdy over de Dochter der Prinçes van Radzevil den Litauwschen Veldheer toegekeezen.

WEGENS de voogdy over de nagelaatene (a) Dochter der Princes van Radzevil wierd nu door den Prins Sapias, Groot-Generaal van Littauwen, d'onderstaande Brief aan zyne Poolsche Majesteit afgevaardigd.

(a) Zie hier voor.

UWe Koninglyke Majesteit hebbe ik in alle gehoorzaamheid t'erinneren, dat het Voormonderschap, na het afsterven der Vrouwe Paltsgraavinne van Nieuburg, zo wel *ex jure Naturæ & ex naturâ Legis*, na het recht der Natuur en uit kracht der Wetten, als *ex voluntariâ Adoptione*, uit hoofde van de vrywillige Aanneeming zyner Hoogvorstelyke Doorluchtigheid den Paltsgraaf aan den Rhyn, van d'uitspraak des Gerechts van het Groot-Vorstendom Bitau, op begeeren van hoogg-gemelde zyner Doorluchtigheidts Gevolmachtigden gedaan, my toekomt: welhalven ik dan ook deze last, ingevolge van het Subministreerende *Juris Naturalis & Legum* op my genomen hebbe, ende voornamentlyk uit onderdaanige getrouwheid en erbiedigheid jegens Uwe Koninglyke Majesteit bedacht wil zyn, dat de Gouverneurs en Commandanten van de Sloten en Vestingen aan Uwe Koninglyke Majesteit en de Republyk den Eed van Getrouwheid mogen afleggen, waar na ik dien insgelyks van hen gezamentlyk zal afneemen: kussende wyders Uwe Koninglyke Majesteit [illegible] handen, enz.

1695. *May.* het by 't Munt-beſluit, in des H. Ryksſtad Augsburg voor een jaar genoomen, volkomen zoude beruſten, en 't zelve in alles nagekomen worden, uitgezeid met deze verandering, dat de Guldensſoorten van de eerſte Claſſe, benevens de Geſtempelde, en de geenen die zoo goed van innerlyke waarde bevonden worden, noch verder zullen gangbaar blyven; doch die van de tweede Claſſe zullen, gelyk tot Augsburg voor dezen met de derde en vierde geſchiedde, afgezet, en in den Handel niet meer aangenomen, maar als verbooden Geld na de Muntplaatſen des Lands, om in reches Ryksſpecien te verwiſſelen, doch niet buiten 's Lands na Vreemde Munten mogen gebracht worden. En hoewel men de Keizerlyke en Saltsburgſche voor dezen tot achtien Kruitſers, de Brandenburg-Onoltbachiſche tot zeſtien Kruitſers, inſgelyks de Keiſerlyke Dubbelde Groſſen tot zeven Kruitſers, alles naar de Daalders waarde tot twee Florynen, heeft gezet; zoo heeft men echter nu uit byzondere oorzaak deze verandering gemaakt, dat de Keizerlyke Guldens, als ook de Saltsburgſche, tot zeventien Kruitſers, en de Keizerlyke Dubbelde Groſſen by de gereduceerde zes Kruitſers gelaten, doch die van de Keizerlyke Plaatſen met de Letter A. en een Sterretje geteekend, en beneffens den Onoltsbachiſchen niet hooger als tot vyftien Kruitſers zullen aangenomen worden. In 't overige blyft het by de meening van 't naaſtvoorgaande Augsburgſche Beſluit, waar na zich yder zal hebben te reguleeren, en voor alle overtreding by hooger ſtraffe te wachten. Geteekend in des H. Ryksſtad Nurenberg den 7den May 1695.

MENTS. Keurvorſt geinthroniſeerd. (a) *Zie pag.* 207.

DE nieuwe Keurvorſt van Ments, die op den laatſten dag der voorgaande (a) Maand zyne intreede in de Stad Ments had gedaan, wierd nu op den tweden der tegenwoordige met de gewoonlyke plechtigheden geinthroniſeerd; zynde ten dien einde, opgewacht door veele voornaame Heeren, uit het Capittel in het Koor van den Dom gebracht, en aan het eind van het zelve onder een Gehemelte, met ſwart bedekt, nedergezet. Hier zat hy, tot dat de Mis uitgezongen was; waar na men hem aan het Altaar bracht: naaſt het welk hy zich op een koſtelyken Stoel plaatſte, om de geluk-wenſching van alle de Domheeren t'omfangen. Vervolgens trad men in een Proceſſie te voet na 't Slot. De Brug was opgehaald, en 't Staketſel geſlooten. Een Notaris las de Reſignatie van het Rhyngaw, voerde een Aanſpraak, en overhandigde de Sleutel. De Keurvorſt beloofde mondeling het handhaaven van de Vryheden; waar na de Poort geopend, en zyne Keurvorſtelyke Doorluchtigheid in het Slot geleid wierd.

OM

OM de Geboortedag van haare Majesteit, den 7den. der Maand in het zes-en-veertigste jaar van haaren ouderdom getreeden, met meerder luister te vieren, had men een Carousel, of Ridderspel, aangerecht; 't geen zeer heerlyk aangevangen, en niet minder loffelyk wierd uitgevoerd. Eerstelyk vertoonden zich de Lakeyen der Ridders, met lancien, werpspiessen, en schilden; gevolgd door twaalf Koninglyke Lakeyen en acht Pazien, met witte pluimen en zilvere galonnen aan d'eene, en een diergelyk getal met roode pluimen en goude galonnen aan d'andere zyde. Achter dezen zag men de Bedienden van beide de Maarschalken; en wyders, aan d'eene zyde, den eenen Maarschalk, met den blooten degen in de hand, en zyne Koninglyke Hoogheid den Kroonprins, in roode klederen met zilver geboord, mitsgaders acht Ridders in een diergelyk gewaad, met witte pluimen en roode linten op den hoed; en aan d'andere zyde, den anderen Maarschalk, benevens Prins Christiaan, in witte met goud geboorde klederen, met roode pluimen en witte linten. Thans wierd, na het steeken van vier-en-twintig Trompetten en twee Herpauken, het rennen van den Kroonprins, gesecondeerd door den jongen Guldenleeuw, tegens den Prins Christiaan en den jongen Graaf van Alefeld aangevangen, en by paaren tot twee maalen herhaald. Na 't steeken met de lancien na den Ring, deed men het zelve met den degen: waar na men wyders al rennende de daar toe vervaardigde Stokbeelden der Turken met houwers den kop afsloeg, en 'er de pistoolen regen loste, mitsgaders goude en zilvere kogels met de punt van den degen in de Renbaan opnam. Dit gedaan zynde, hingen de Ridders schilden, met zinnebeelden en spreuken vertiert, aan den arm; liepen aldus tegens malkander; en deeden de kogels, die zy schooten, daar op afstuiten. In 't midden van het Park, ter wederzyde, zaten eenige Geheime Raaden in daar toe gemaakte Logien, welke optekenden, wie de meeste en beste partyen deed. Na het eindigen van alle de Ridderlyke oeffeningen, geschiedde d'afkoght op gelyke wyze als d'uitkoght; en de Koning zich vervolgens, met de Ridderorder om den arm, en gezeten op een witten Hengst, in het hoofd van de Troup vervoegd hebbende, begaf men zich aan tafel, en bracht het overige van den dag wyders met allerley genoegten door.

1695. May.

DENNEMARKEN. Ridderspel op de Geboortedag van de Koningin gehouden.

MEN

1695. *May.*

FRANKRYK. Uitvinding van Geldmiddelen.

MEN voer noch al geſtadig voort met nieuwe middelen om geld te bekomen; zulks dat het geen, 't welk men in de Declaratie van het Hoofdgeld had gezegt, dat deze Schatting alle d'andere extraordinaire middelen, die men genoodzaakt zou zyn geweeſt aan te wenden, zou doen ophouden, niet en diende als om te toonen, hoe zeer men zich in deze rekening bedroogen had, en hoe zeer men by gevolg belemmerd was om geld te vinden, dewyl men niet als in het alleruiterſte tot het beſluit wegens d'oprechting van het Hoofdgeld was gekomen. Men reſolveerde dan drie nieuwe Oppergriffiers in het Parlement van Parys aan te ſtellen, welken men tot Adjuncten zou geeven aan Monſr. du Tillet, wiens Geſlacht dit Ampt onder verſcheidene achtervolgende Regeeringen had bekleed. Dezen zouden, na de ſpraak ging, genomen worden uit de Pachters, en ieder een ſomme van honderd duizend ryksdaalders uitſchieten; vermiddels het welk zy het gemelde Ampt beurt om beurt, by quartieren, zouden bedienen: invoegen dat 'er d'oude Bezitter nu maar het vierde deel af zou hebben. Oordeelt eens, of hier de minſte ſchaduwe van rechtmaatigheid in gevonden kon worden. Gemeenlyk gaan de Schattingen over 't algemeen: maar dat een Particulier eensſlags van de drie vierde deelen zyner goederen beroofd word, dat zag men nooit als onder een t'eenemaal Deſpotiſche Regeering. Monſr. du Tillet, trachtende zyn Ampt alleen te behouden, preſenteerde vier honderd duizend ponden aan den Koning te geeven: doch zyne aanbiedingen wierden in de wind geſlagen, en moeſten ten minſten, indien hy begeerde dat 'er na geluiſterd zou werden, verdubbeld worden.

Daar was een ander Edict, 't geen verſcheidene Oppergriffiers in alle d'Opperhoven en Koninglyke Rechtbanken, waar af d'Ampten erfelyk en niet Dominiaal, noch kooping en verkooping onderworpen waren, aanſtelde; te weeten, in ieder der Parlamenten vier Oppergriffiers wegens het Civile, en twee wegens het Crimineele; in de Rekenkamers, Cours des Aides, den Grooten Raad, en 't Châtelet van Parys, vier zo wegens het Civile als het Crimineele; in de Requêtes van 't Hôtel en het Paleis, twee wegens het Civile en het Crimineele; en ook zo veel in de Preſidiaalen, Baljuwſchappen,

en

en andere Koninglyke; mitsgaders in ieder der andere Recht- 1695.
banken. Uit hoofde van het zelve Edict wierden ook noch twee *May.*
Griffiers voor de Presentatien, en twee voor d'Affirmatien in het Parlement van Parys aangesteld, welke een gemeene beurs zouden houden, en by het half jaar dienen; mitsgaders een in ieder der andere Hoven, Presidiaalen, Electien, Zouthuizen, en Koninglyke Rechtbanken.

Noch waren'er twee nieuwe Arresten van den Raad afgekondigd, om de verkooping der Domainen, die de Koning wilde alieneeren, te verlichten. „ De geenen, (zegt hier over een „ zekere Staatkundige) welke weeten, hoedanig d'inkomsten „ van dien Vorst voor dezen Oorlóg waren, gelooven, dat 'er, „ niettegenstaande de groote kosten welken hy gehouden is te „ doen; dezelven een goed gedeelte af zouden beschikken, in„ dien ze tegenwoordig noch zodanig waren, als ze wel geweest „ zyn; en dat men geen toevlucht tot zo veele extraordinaire mid„ delen zou behoeven te neemen, als men nu gehouden is dage„ lyks te doen. Waar uit men dan kan besluiten, dat deze inkomsten merkelyk verminderd moesten weezen, niet alleenlyk door d'alienatien welken men daar af had moeten doen, om de Salarissen dier groote menigte van Amptenaars, op nieuws aangesteld, te betaalen; maar voornaamentlyk door de geheele ruine van den Koophandel, door de groote vermindering van het getal der Onderzaaten, en door d'uiterste verarming der geenen die 'er noch waren gebleeven; welke zodanig was, dat men van tien duizend Kooplieden, die men in het Koningryk telde, welke ontmeetelyke rykdommen bezaten, tegenwoordig naauwelyks twee honderd zou hebben konnen vinden, die welhebbende lieden genoemd konden worden. Nooit had men ook zo veele Bankeroeten gezien, als sedert het begin van den Oorlog: en wie zag 'er het einde af?

Zeekusten tegens een bombardeering verzorgd.

Terwyl men aldus de noodzaakelyke geldmiddelen trachtte uit te vinden, zat men aan d'andere kant niet ledig met in de verzekerdheid der Kusten te voorzien: want de vrees voor een bombardeering van de kant der Geallieerden hield d'Ingezetenen in een gestadige en doodelyke bekommering. De Maarschalk de Choiseul was onophoudelyk bezig met de noodwendige orders op-

1695. *May.* die van Normandyen te geeven, en had ſedert een maand omtrent la Hogue twee Bataillons de Marine, drie van Boeren en Landzaaten, mitsgaders twee Regimenten Paardevolk, te weeten, een van Cavallery en een van Dragonders, maakende in 't geheel omtrent vyf duizend man, doen poſteeren. d'Overigen der Troupen, welken hy commandeerde, lagen aan de kant van Fecamp en S. Valery, om by de hand te weezen tot het byſtaan van de Plaatſen der Kuſt, die het van nooden mochten hebben. Ook liet hy een Fort voor Cherbourg opwerpen, 't geen na zynen naam het Fort Choiſeul genoemd ſtond te worden. De Maarſchalk d'Eſtreés gaf de zelve orders aan de kant van Rochel; en wierd door zyne zorgen deze Stad in ſtaat geſteld om niets van de zyde der Geallieerden te behoeven te vreezen: maar men liet den Inwoonders van het Eilandtje Aix, gelegen in den mond van de Charente, aanzeggen, dat zy zich met hunne goederen elders konden vertrekken, vermits men hen voor het geweld der Vyanden niet wel kon behoeden. Niet minder verzorgde men ook de Kuſten van Provence: want hebbende de Maarſchalk de Tourville verſtaan, dat den Admiraal Ruſſel op het punt ſtond van onder zeil te ſteeken, om de Straat te paſſeeren, en in de Middellandſche Zee te treeden, verdubbelde hy zynen yver, ten einde de Haven en Stad van Toulon in ſtaat van verweering te ſtellen. Monſr. de Forville, Gouverneur van Marſeille, bevindende zich in de zelve bekommering, wierf twee-en-tachtig Compagnien, ieder van vyftig koppen, maakende te ſamen over de vier duizend man; waar af de helft te Marſeille zou blyven, tot de bewaaring van de Haven en de Forten; en d'andere helft, die in vier Bataillons verdeeld was, tot de verzekerdheid der Kuſten gebruikt worden.

Ziet daar, ſchoon men van dit Jaar geen Vloot in zee hield, of 'er ook andere koſten tot afweering der Vyanden vereiſcht wierden; en hoe deerlyk het met den Koophandel, daar tegenwoordig alle paſſagien voor geſlooten waren, geſteld moeſt weezen.

Hertogen van Bourgogne en Anjou in d'Order van den H. Geeſt geïnſtalleerd.

De Koning, van Compiegne, alwaar hy een reveuë over de Troupen van zyn Huis had gedaan, den 17den. der Maand weder te Verſailles gekomen, vervoegde zich den 22ſten. verzeld door den Dauphin, en de Hertogen van Bourgogne en Anjou in 't gewaad

waad van nieuwe Ridders der Order van den H. Geest, voorgegaan door de Ridders en Officiers, langs de Galdery in de Kapel van 't Kasteel van Versailles, alwaar hy de Mis hoorde, gecelebreerd door den Bisschop van Orleans, en gezongen door het Muzyk; waar nahy den Hertogen van Bourgogne en Anjou den Halsband der Order omhing. Niet dat de Zoonen van Vrankryk geen Ridders en zyn door het recht van hunne geboorte: maar zy worden echter in deze waardigheid niet geinstalleerd, als na dat ze alvoorens gecommunicéerd hebben. 1695. May.

Huwelyk van Mons. de Lauzun met de Dochter van den Maarschalk de Lorges.

Daags te vooren, naamentlyk den 21sten. had den Hertog van Lauzun, aan al de wereld bekend wegens zyne vreemde gevallen, zich, na dat hy tot aan den ouderdom van vyf-en-sestig jaaren jongman was gebleeven, (immers zo zyn huwelyk van conscientie met Mademoiselle d'Orleans, daar men zo veel geruchts af heeft gemaakt, niet waar is geweest) in den echt begeeven met de jongste Dochter van den Maarschalk de Lorges, die noch geen vyftien jaaren bereikte. Dit huwelyk was wel genoeg gepaard ten opzichte van de qualiteit, doch echter van weinig belang voor een Man die na den Princes van den Bloede, en te gelyk na de rykste Juffer des Ryks, gestaan had.

Reglement in faveur der Kaapers.

Den 25sten. daar aan volgende wierd 'er een Reglement de Marine afgekondigd „waar by zyne Majesteit, willende den geenen van zyne Onderzaaten, welke Kaapers toerusten, gunst „bewyzen, en den dienst, dien zy aan den Staat beweezen, erkennen, om daar door hunnen yver te meer op te wekken, resolveerde de Koopmanschappen, die voor goeden pryze waren „verklaard; t'ontheffen van het Recht, 't geen alle van buiten „inkomende Goederen anderfins moesten betaalen, uitgezondert „die geenen welker invoering voor de Manufacturen des Ryks „nadeelig mochten weezen, welke vryelyk na andere plaatsen „buiten het Ryk vervoerd zouden mogen worden; willende zyne Majesteit den termyn, in voorige Plakaaten daar toe gepre„figeerd, tot meerder gemak der Eigenaars wel verlangen: ordonneerende zyne Majesteit verder. I. Dat men Gaarne Kanten zou mogen invoeren en verkoopen; mits betaalende de zelve Rechten, en observeerende de zelve formaliteiten, als op „beide de Comptoiren van 't Fransch Vlaanderen. II. Dat men

1695. May. „Gaarn, bekwaam om Kanten van te maaken, zou mogen invoe-
„ren, zonder eenige Rechten, welke ſedert den 18den. Septem-
„ber 1664. daar op gelegt waren, te betaalen. III. Dat men
„op dien voet mede zou mogen invoeren ongemerkt Tin, Lood,
„Staal, en Koper, mitsgaders ingeleide Zalm en Makreel. Ver-
„gunnende ook zyne Majeſteit, dat deze Goederen, met ken-
„nis van de Pachters, door het geheele Ryk zouden mogen ver-
„voerd worden. IV. En tot het uitvoeren van Goederen, welke
„in het Ryk niet verkocht mochten werden, verleende zyne
„Majeſteit twee maanden tydts, beginnende van den dag dat de
„confiſcatie der voorſz. Goederen ter Griffie van d'Admirali-
„teit zou weezen geregiſtreerd: doch indien de Reclamanten
„appelleerden, zou de vergunde tyd tot het uitvoeren ook ge-
„prorogeerd worden, en niet beginnen te loopen voor dat de
„finaale Sententie geregiſtreerd was: en zou de voorſz. tyd noch
„een maand verlangd werden, ingeval 'er een Schip gebrek, of
„ander blykbaar belet bevonden wierd, mits dat de Goede-
„ren ondertuſſchen, in bewaaring van den Pachter bleeven.
„V. Dat de Pachters geene Rechten zouden mogen vorderen van
„geconfiſqueerde Goederen, zelfs ook niet van de geenen die in
„het Ryk geconſumeerd mochten werden, als na 't verloop van
„den voorſz. tyd van drie maanden, mits dat de Goederen blee-
„ven in bewaaring van den Rechter, of dat den Eigenaar hem
„anders borg ſtelde voor 't geen den Pachter daar af competeer-
„de. VI. Dat de geen, die van deze opgebrachte en geconfiſ-
„queerde Goederen uitvoerde, bevryd wierd van een Certifica-
„tie weder te rug te brengen, dat de Goederen op deze of die
„plaats geloſt waren, uitgenomen in Italien en Portugaal, al-
„waar zy diergelyke Certificatien van de Conſuls zouden moeten
„neemen, enz.

d'Anigne over 't willen verbranden van den Konings-Schepen gerabraakt.

Eindelyk: de beruchte d'Araigne, van wiens misdaad wy (a) hier voor hebben geſproken, wierd nu, na ryp overleg van zaaken, door Monsr. de Bret, Eerſte Præſident des Parlements van Provence en Intendant der Provincie, veroordeeld om leevendig gerabraakt, 't hoofd afgehouwen, 't ligchaam in vier quartieren gedeeld, en, gezamentlyk met het hoofd, op vyf ſtaaken aan zo veele oorden der Haven van Toulon ten toon geſteld te

(a) Zie pag. 167.

te worden; welke Sententie den 28ſten. der Maand, onder een afgryſelyke toevloeijing van menſchen, aan hem volbracht wierd. En noopende zynen Bloedverwant en Medeplichter Magne: de ſpraak ging, dat men hem genade beloofde, indien hy de geenen, welke deel aan dit werk gehad mochten hebben, wilde ontdekken. 1695. May.

TERWYL het Parlement noch al geſtadig voortvoer met heilzaame reglementen voor de welſtand des Koningryks te beraamen, kwam op den 2den. der Maand de Deurwaarder der Swarte Roede het Leeger Huis aanzeggen, dat zyne Majeſteit dit Eerwaardig Huis belaſtte hem aanſtondts in het Huis der Pairs te komen opwachten; waar op het gemelde Huis met den Spreeker derwaarts gegaan zynde, gaf zyne Majeſteit, op den Troon gezeten, de Koninglyke toeſtemming tot de volgende Bils. 1. Een Acte, verleenende macht aan de Houders van Lyfrenten om hunne Actien te mogen verbeteren, en hunne Lyfrenten te veranderen in eeuwige Renten, met vryheid om die aan anderen te verkoopen. 2. Een Acte van ſchatting op Huwelyken, Geboortens, Begraaveniſſen, Vryers en Weduwenaars, voor den tyd van vyf jaaren. 3. Een Acte van verdere belaſting op Koffy, Thee, Chocolate, en Speceryen, tot betaaling der Tranſportſchepen ter reduceering van Ierland gebruikt. 4. Een Acte, ſtellende en authoriſeerende Commiſſariſſen om de publyke Rekeningen t'examineeren. 5. Een Acte tot weering van vloeken en ſweeren. 6. Een Acte tot continuatie voor een jaar van de twee voorige Actens tegens Deſerteurs en valſche Monſteringen. 7. Een Acte tot nader verklaaring eeniger twyfelachtigheden in d'Acte van belaſting op Parkement, Papier, enz. 8. Een Acte tot het op de been brengen der Landmilitie van het Ryk voor het loopende Jaar 1695. mitsgaders tot afſchaffing der Statuit van het twede en drtde Jaar van Koning Eduard den VIden. genaamd een *Acte tegens 't ſchieten met Hagel.* 9. Een Acte om verſcheidene Wetten, daar in vermeld, te doen ſtand houden. 10. Een Acte tot het meeten van Schepen en Vaartuigen in de Haven van Nieuwkaſteel, en de plaatſen daar onder reſorteerende. 11. Een Acte tot vryhouding van Sir Thomas Cooke van alle Actien, welke

ENGELAND. Verrichtingen des Parlements.

1695. *May.* welke, ter oorzaak van't ontdekken der geenen die eenige ſommen geldts uit de Kas der Ooſt-Indiſche Compagnie ontfangen hadden, tegens hem geintenteerd zouden mogen worden. Wyders noch zeven-en-twintig Acten voor Particulieren. Waar na zyne Majeſteit de volgende Aanſpraak voerde.

MYLORDS EN EDELLIEDEN,

IK bedien my van deze gelegentheid, om U L. te zeggen, dat de tyd van het Jaar reeds zo verre verloopen is, en d'omſtandigheden der zaaken zo dringende zyn, dat ik U L. het ſpoedig voltooijen van zodanige bezigheden, welken Gy van het meeſte belang voor d'algemeene welſtand acht te zyn, zeer ernſtiglyk recommandeere; dewijl ik deze Zitting binnen weinige dagen tot een einde moet brengen.

Na dat het Laager Huis hier op weder terug was gekeerd, en zich des Konings Aanſpraak, den Spreeker ſchriftelyk ter hand geſteld, had laaten voorleezen, wierd van wegen de Lords geboodſchapt, dat zy, uit kracht der Acte van Indemniſatie van (a) Sir Thomas Cooke, beſlooten hadden twaalf uit de hunnen aan te ſtellen, om Leden der Committée tot het examineeren van hem te zyn. Dezen, verſterkt met vier-en-twintig uit het Laager Huis, dien zelven dag daar toe verkooren, vergaderden des anderendaags in d'Exchequer-Kamer, en deeden den Ridder Cooke voor hen verſchynen; wordende hem wyders door den Lord Zegelbewaarder den eed afgenomen: waar op men tot d'ondervraaging zynde getreeden, maakte hy in't eerſt eenige ſwaarigheid om t'antwoorden; zeggende, dat hy d'Acte niet duidelyk genoeg oordeelde om hem te bevryden, ingeval zyne ontdekking voldoende zoude weezen. Men belaſtte hem dan, buiten te ſtaan; en zynde vervolgens weder binnen geroepen, verzekerde men hem, dat, indien zyne ontdekking oprecht en voldoende bevonden wierd, hy aanſtondts in vryheid geſteld zou worden. Hy zei dan, dat hy in verſcheidene reizen veertig duizend ponden ſterlings had gegeeven aan Sir Baſil Firebraſz, om een Octroy voor de Compagnie te verwerven; doch dat hy niet en wiſt, hoe hy daar af gediſponeerd had: twaalf duizend ponden aan Mr. Acton,

(a) Zie pag. 220.

Acton, dien hy zeide ongewillig te weezen om te verklaaren waar hy ze aan had besteed: tien duizend ponden aan Mr. Tyson, Ondergouverneur der Oost-Inditche Compagnie; welken hy meende aan den Koning gegeeven te zyn, als een gewoonlyk geschenk der Compagnie aan zyne Voorzaaten: duizend guinées aan den overleedenen Colonel Fits Patrik, ten einde den Graaf van N. om te zetten; hoewel hy zeide, te gelooven, dat hy de penningen in zyne eigene zak had gesteeken: drie honderd en vyftig ponden aan Germain, om hem daar door van het belang der Lorrendraaijers tot dat van de Compagnie over te brengen: vyf honderd ponden aan Mr. Bates: en dan noch eenige kleine sommen aan Mrs. Fowles; Wooton en Hornby, Goudsmeden, mitsgaders aan Mr. Allen, Notaris. 1695. May.

Van dit gepasseerde wierd op Woensdag, den 4den. in beide de Huizen des Parlements raport gedaan; en verklaarden de Lords, na eenige conferentien, een Brief van Sir Basil Firebrasz te hebben, waar in hy zeide, gereed te weezen om beide de Huizen te komen opwachten. Hier op wierd het Committée gelast, 's avondts ten zeven uuren weder te vergaderen, en alle de Persoonen, door Sir Thomas Cooke genoemd, t'examineeren; gelyk dan geschiedde, en voor eerst met Sir Basil, die wel bekende de gemelde somme ontfangen te hebben, doch niet zeggen wilde waar voor, als alleenlyk in 't gros, dat hy de Compagnie merkelyke dienften had gedaan, en voor zyne moeite betaald behoorde te worden. Dit antwoord voldeed de Gelastigden geensins; oordeelende het onmogelyk, dat hy dienften genoeg aan de Compagnie gedaan had, om met een zo considerabele somme, als die van veertig duizend ponden sterlings was, te behooren beloond te werden: weshalven hy dan in de bewaaring des Opperdeurwaarders van het Hooger Huis gesteld wierd.

Des anderendaags wierd ook Mr. Acton geëxamineerd. Deze beloofde aanstondts, opening te doen waar de twaalf duizend ponden aan gegaan waren; doch eischte een dag uitstel, om zyne papieren na te zien: 't welk hem vergund wierd. Hy verklaarde dan, dat hy zeven-en-veertig honderd ponden aan Mr. Crags, ten dienste van de Compagnie, en dartien honderd tot betaaling van zyne onkosten, had gegeeven; wyders vyf honderd ponden aan Mr.

1695. *May.* Mr. Goldwel, een Lid des Parlements, doch nu dood; en de reſt in kleine ſommen aan dezen en geenen, daar geen aantekening van gehouden was.

Mr. Bates, die mede geëxamineerd wierd, wederſprak zich zelven; en kwam het eindelyk daar op uit, dat de vyf honderd ponden, die hy ontfangen had, voor weinige dagen weder aan Sir Thomas Cooke waren uitgekeerd, enz.

De Gedeputeerden deze zaak dan met d'uiterſte naauwkeurigheid ondervorſcht, en hun raport aan beide de Huizen gedaan hebbende, oordeelden de Heeren, dat de verklaaring van den Ridder Cooke noch voldoende, noch breed genoeg was, om hem d'Acte van Indemniteit te laaten genieten; en zynde het Huis der Gemeentens van het zelve gevoelen, paſſeerden de Heeren een Bil, om den gemelden Cooke, Sir Firebraſz, en verſcheidene anderen, gevangen te houden, met verbod van hunne goederen te vervreemden, en ſtuurden ze wyders aan het Laager Huis, 't geen de zelve, na 'er eenige veranderingen in gemaakt te hebben, goed keurde.

Den 7^den. daar aan volgende wierd in het Laager Huis gereſolveerd, dat 'er genoegſaame redenen waren om Thomas, Hertog van Leeds, Præſident van des Konings Raad, wegens ſwaare misdaaden, (voornaamentlyk ter zaake van vyf duizend vyf honderd guinées, welken men zei door Mr. John Robart, zynen Huisgenoot, ontfangen te zyn, om de nieuwe Charter der Ooſt-Indiſche Compagnie te doen paſſeeren) te beſchuldigen; en vervolgens geordonneerd, dat de Controlleur na de Lords zou gaan, en hen uit den naam der Gemeentens aandienen, dat men Artykelen van betichting tegens hem zou opſtellen. Den Hertog, dit verneemende, begaf zich aanſtondts na het Laager Huis, en verzocht gehoord te worden; waar op hem dan toegang gegeeven wierd, en hy inbracht, dat hy tot ſyn leedweezen bemerkte, dat men vry ſcherp en haaſtig in de proceduuren tegens hem ging; en dat hy zich aldaar vertoonde, op hoope van zo veel voldoening te zullen geeven, dat zy hunne reſolutien mochten uitſtellen, en, zo 't niet ongebruikelyk was, veranderen: wyders, dat betichtingen hem niet onbekend waren, en gevangeniſſen immers zo min: weshalven hy verzocht, dat, indien zy volſtandig by hunne

hunne reſolutie bleeven, hy dan ſpoedig te recht geſteld mocht worden, enz. Waar op uitgegaan zynde, ontwierp een Commit- 1695. May.
tée de volgende Artykelen tegens hem.

Artykelen van Betichtinge, voorgedragen door de Ridders, Burgers, en Poorters, in 't Parlement vergaderd, uit den naam van haar zelven, en de gantſche Gemeente van Engeland, tegens den Hertog van Leeds, Præſident van zyner Majeſteits Hoogwaardigen Geheimen Raad, wegens hooge Crimes en Misdryven.

1. DAt eenige Kooplieden van de Ooſt-Indiſche Compagnie, uit vreeze dat zy hun Octroy verbeurd hadden, zich by Requeſte aan haare Majeſteiten in den Raad geaddreſſeerd hebbende, om een Octroy van Confirmatie te bekomen; zoo heeft de gemelde Hertog van Leeds, zynde toen Præſident van haarer Majeſteiten zeer Hoogwaerdigen Geheimen Raad, en beëedigd om haare Majeſteiten goeden en getrouwen raad te geven, contary zynen Eed, Ampt, en Plicht, en tot verbrekinge van 't groot vertrouwen op hem geſteld, zo door hem zelven als zyne Agenten of Dienaars, of eenigen van haar, valſchelyk en onwettiglyk gehandeld, gecontracteerd, en geaccordeerd met de gemelde Kooplieden, hunne Agenten of Dienaars, om voor vyf duizend en vyf honderd Guinées 't gemelde Octroy van Confirmatie aan haar te procureeren, beneffens een Handveſt van Reglementen, of zyn devoir aan te wenden om het zelve te procureeren.

2. Dat, in gevolge van zulke gecorrumpeerde Contracten en Accoorden, de gemelde Hertog van Leeds door hem zelven, zyne Agenten, of Dienaars, ontfangen of aangenomen heeft van de gemelde Kooplieden, hunne Agenten, of Dienaars, zeekere Notulen van ſecuriteit, waar door hy of zy gevolmagtigd wierden om dezelve vyf duizend en vyf honderd Guinées, op 't paſſeeren van 't gemelde Octroy, te ontfangen.

3. En kort na 't paſſeeren van 't gemelde Octroy van Confirmatie wierd de ſomme van vyftien honderd Guinées, zynde een gedeelte van de voorſz. vyf duizend en vyf honderd Guinées, ingevolge van die gecorrumpeerde Contracten en Accoorden, actueelyk ontfangen door den Hertog van Leeds, of door zyne Agenten of Dienaars met zyn weten en conſent. En de voorzeide Ridders, Poorters, en Burgers, by Proteſtatie aan zich behoudende de vryheid om eenigen tyd na dezen eenige andere beſchuldiging of betichting tegen den meer gemelden Thomas, Hertog van Leeds, te exhibeeren, en te wederleggen het antwoord dat de zelve mocht geeven op deze Artykelen, of eenig gedeelte daar van, of eenige andere betichtinge die door haar zou mogen geëxhibeert worden, naar dat de zaak, volgens den Cours van Parlementen, zal vereiſſchen; verzoe-

1695. *May:* ken, dat den meergemelden Thomas, Hertog van Leeds, daar toe gehouden worde om deze Crimes en Misdryven te verantwoorden, en zulke ſtraffe daar voor te ontfangen als dezelve zullen verdienen; en dat tegen een ieder van hen zulke proceduuren, examinatien, terechtſtellingen, en oordeelen mogen gebruikt worden, als met de Wet en Juſtitie over een komen.

Twee dagen daar na wierden deze Artykelen den Hertog ter hand geſteld, die 'er terſtond een Antwoord op te rug ſtuurde aan de Lords, 't geen vervolgens na het Laager Huis gezonden, en aldaar geleezen wierd, met order van een Committé aan te ſtellen, om 'er een Replicq op te maaken.

Den 11^den^ ſtuurde het Laager Huis aan de Heeren de Bil wegensden impoſt op het Glas en de Koolen, mitsgaders de geene, by de welke verordend wierd, dat de Ridder Cooke, Frebraſz, Bates, en Crags gevangen zouden blyven; en voer men des anderendaags voort met aan de zaak des Hertogs van Leeds te arbeiden: maar gelyk de Zittingen des Parlements, volgens de begeerte van zyne Majeſteit, die zich hoe eer hoe liever in Nederland wilde vervoegen, een eind moeſten neemen, wierd ze tot aan een andere Zitting uitgeſteld.

Den 13^den^ verſcheen zyne Majeſteit met de gewoonlyke plechtigheden in het Parlement, en gaf de Koninglyke toeſtemming tot de vyf volgende Acten. 1. Om zekere rechten en impoſitien op het Glas en de Koolen aan den Koning toe te ſtaan, ten einde den oorlog tegens Vrankryk te vervolgen. 2. Om een generaale Amniſtie, met uitzondering van alle de geenen, tegens de welken eenige Proclamatie ſedert den 7^den^ May 1694. was uitgegeeven, mitsgaders de geenen, die met Vrankryk correſpondeerden; en wyders allen die aan enorme feiten ſchuldig waren) te vergunnen. 3. Om het nabootſen en ſnoeiſen van de Munt des Ryks te verhinderen. 4. Om de Ridders Thomas Cooke en Baſil Firebraſz, mitsgaders Charles Bates en James Crags gevangen te houden, en hen het vervreemden van hunne goederen te beletten. 5. Om James Leiſter, en anderen, in hunne eer te herſtellen. Waar na zyne Majeſteit de volgende Aanſpraak aan beide de Huizen deed.

My-

1691.
May.

Mylords en Edellieden,

IK ben alhier gekomen, om UL. te bedanken voor de Subsidien, die Gy my tot uitvoering van den oorlog, daar wy in gewikkeld zyn, hebt bezorgd; mitsgaders om van deze Zitting, welke zonder een openbaar nadeel aan d'opgemerken, waar voor de Subsidien gegeeven zyn, niet langer gecontinueerd kan worden, een eind te maaken: want het saisoen des Jaars vereischt myne tegenwoordigheid zo noodzaakelyk over de Zee, dat het te wenschen ware geweest, dat onze Binnenlandsche Zaaken my toegelaaten hadden eerder aldaar te weezen.

's Konings Aanspraak aan het Parlement

Ik zal zorg draagen, om het bewind der Zaaken geduurende myn afweezen te stellen in handen van zodanige Personen, op welken zorg en getrouwheid ik my t'eenemaal mag verlaaten: en ik twyfel niet, Mylords en Edellieden, of ieder van U L. zal hen, na de gelegentheid daar hy zich in bevind, de helpende hand bieden. Dit is het geen, 't welk ik op U L. begeer; mitsgadars dat Gy uwe wakkerheid verdubbelt, om de gemeene rust te behouden.

Waar na de Lord Zegelbewaarder, uit order zyner Majesteit het woord opvattende, hen wyders aldus aanspraak.

Mylords en Edellieden,

Parlement geprorogeerd.

't IS zyner Majesteits Koninglyke wil en behagen, dat dit Parlement tot Dingsdag, den 28sten. Juny naastkomende, geprorogeerd zal worden: en word dit Parlement dienvolgens tot Dingsdag, den 28sten. Juny naastkomende, geprorogeerd.

Gouverneurs van Engeland geduurende des Konings afweezen genoemd.

Den zelven dag noemde de Koning in den Raad tot Kensington, om de Regeering geduurende zyn afweezen waar te neemen, tot Gouverneurs van Engeland den Aertsbisschop van Kantelberg; den Ridder Sommers, Groot-Zegelbewaarder; den Graaf van Pembrooke, Geheim-Zegelbewaarder; den Hertog van Devonshire, Groot-Meester van 's Konings Huis; den Hertog van Schrewsbury, Secretaris van Staat; den Graaf van Dorset, Kamerling van zyner Majesteits Huis: en Mylord Godolphin, Eerste Commissaris der Tresorie; mitsgaders tot Secretaris der Regeering, den Heer Vernon, Geheimschryver der Hertogs van Schrewsbury. Deze Heeren hadden de macht van het Parlement te prorogeeren of te vergaderen, na dat zy het raadsaam zouden oordeelen. En waren, om het bewind der Kerkelyke zaaken ge-

1695. *May.* duurende zyner Majeſteits afweezen te hebben, eenige dagen te vooren door den Koning aangeſteld den Aertsbiſſchop van Kantelberg, benevens de Biſſchoppen van Worcheſter, Salisbury, Ely, Leitchfield, en Coventry.

Regenten der Kerkelyke zaaken.

De Koning diſponeerde ook voor zyn vertrek noch van verſcheidene andere gewichtige Ampten. De Ridder William Trumbal wierd tot Secretaris van Staat aangeſteld, in de plaats van den Ridder Trenchard, kortelings na een langduurige ziekte overleeden: den Hertog van Ormond tot Lieut-Generaal der Engelſche Troupen in Vlaanderen: den Hertog van Schomberg tot Generaal der geenen, welke in het Koningryk bleeven; en de Graaf van Rumney tot Lieut-Generaal: den Heer Keppel, een Hollandſch Heer, tot tweden Officier van de Kleerkamer, in de plaats des Heeren van Zuileſteyn, die 'er ten zynen inzichte afſtand van had gedaan, en tot Graaf van Rochefort, en Burggraaf van Tumbridge, verheven was: de Lord Cappel, alleen, tot Gouverneur van Ierland: Capitein Sands tot Gouverneur van Douvres, in de plaats van den Colonel Smith, onlangs geſtorven: de Lord Gray tot Graaf van Tankerville: de Lord Villars, Groot-Stalmeeſter der geweezene Koningin, tot d'Ambaſſade van Holland genoemd: de Graaf van Torrington, dezelve die in dien rampzaligen Slag van den 10den. July 1690. de Vloot in het Canaal commandeerde, en ſedert nooit ten Hove was verſcheenen, toegelaaten tot des Konings hand te kuſſen, enz.

Ampten begeeven.

Spreekende wegens de zaak des (a) Hertogs van Leeds, hebben wy gewag gemaakt van eenen John Robart, Huisgenoot van den gemelden Hertog, tegens wien, alzo hy zich verduiſterd had, zyne Majeſteit op den 19den. der Maand d'onderſtaande Proclamatie liet afkondigen.

(a) *Zie pag.* 264.

Proclamatie tot het apprehendeeren van Mr. John Robart, en het verzeekeren van deszelfs Perſoon.

William R.

ANgezien Wy onderricht zyn geworden, dat op d'onderzoeking en ondervragingen van verſcheidene Perſoonen, onlangs door door een Committé van onze twee Huizen des Parlements onder Eede geſchied, rakende de groote Geld-ſommen, tot het uitwerken van Chartres voor d'Ooſt-

d'Oost-Indische Compagnie en andere Affaires, welke de voorsz. Compagnie betreffen, onwettig en indirect gegeeven, ontfangen en genoten, gebleken is, dat Mr. John Robart niet alleen in d'ontfangst van een gedeelte van dat Geld part gehad heeft; maar ook van de dispositie en d'applicatie, van het zelve gemaakt, getuigenis en bewyzen kan geven; dat de voorsz. John Robart des niettegenstaande, om zich aan de Justitie t'onttrekken, en t'ontgaan de waarheid te verklaren, ook (voor zo veel hem mogelyk is) alle rechtvaardige en betamelyke wegen van Procedueren ten opzichte van het bovenstaande onnut en krachteloos te maken, uit zyne ordinaire Woonplaats geweken is, en schuilt, met oogmerk, gelyk men billyk kan gelooven, van zich over Zee te bergen: En, dewyl de Geestelyke en Wereldlyke Lords, in het Parlement verzamelt, aan Ons onlangs een zeer onderdanig Adres gepresenteert, en Ons gebeden hebben, onze Koninglyke Proclamatie in het licht te geven, op dat men zich van den Persoon van den voorsz. John Robart mocht verzekeren, en ten dien einde de Havenen van ons Koningryk te sluiten; hebben Wy, op het advys van onzen Geheimen Raad, goed gevonden, te doen publiceeren onze tegenwoordige Koninglyke Proclamatie, door dewelke Wy aan alle onze beminde Onderdanen, van hoedanigen qualiteit en conditie zy mogen wezen, injungeeren ende commandeeren, den voorsz. Mr. John Robart t'ontdekken en t'apprehendeeren, of te doen ontdekken en apprehendeeren, en hem voor een van onze Vrede-Rechters, of de voornaamste Magistraat van de Provincie, Stad of Plaats, in dewelke hy gevonden werd, te brengen: En hun werd aanbevolen, hem in een plaats van verzeekerdheid te stellen, en het aan onzen Geheimen Raad, of aan een van onze voornaamste Secretarissen van Staat, aanstonds bekent te maken, op dat hy compareere, gehandelt, en tegen hem geprocedeert werde volgens de Wetten. En ter Bezorging, dat den voorsz. Robart zich in geenig Gewest over de Zee retireere, injungeeren en beveelen Wy aan alle onze Officiers der Douanen, en aan onze andere Officiers, in onze Havens of de Zee-Steden van ons Koningryk van Engeland, het Prinsdom van Walles, en de Stad Berwyk op de Tweed vertoevende, zorgvuldig en naarstig alle Persoonen, die over Zee zullen passeeren, of zullen willen passeeren, t'examineeren; en, indien zy den voorsz. Robart ontdekken, hem te doen apprehendeeren, en verzekeren, en daar van, gelyk hier boven staat, kennisse te geven. En Wy ordonneeren en commandeeren door de tegenwoordige aan onze beminde Onderdanen, welke anderssints ten hunnen perykele daar voor zullen moeten antwoorden, op geene wyze den voorsz. John Robart te verbergen; maar hem t'ontdekken, op dat hy in verzekerdheid genomen, en na de Wetten vervolgt werde. Gegeven in ons Hof te Kensington, den 19den. May, 1695. en het zevende Jaar van onze Regeering. 1695. May.

1695. *May.* Omtrent ter zelve tyd, in bovenstaande dagen eer afgekondigd, kwam ook de volgende Proclamatie in het licht.

Proclamatie tot het betaalen van d'Achterstallen van zyner Majesteits Krygsmachten.

William R.

NAdemaal wy door onze Ordre, den 20sten. February laatstleden gedateert, aan de Colonels en andere Officiers en Chef, eenige van onze Regimenten te Paard, te Voet, en Dragonders binnen ons Koningryk van Engeland commanderende, bevalen, aanstondts met hunne byzondere Capiteins te rekenen, en te voldoen al het geene men eenigsins aan hun, of de respective Troupen en Compagnien onder hun bestier, schuldig was, so wel voor zodanigen gedeelte van d'Yrsse Achterstallen, als voor hunne Subsistentie, en al het ander Geld by hen ontfangen, en dat zy hunne byzondere Capiteins zouden noodzaaken met hunne Subalternen en private Soldaaten te rekenen, en hun, het geen van gelyken blykt aan hun ten achteren te weezen, te betaalen; en, nadien wy onderrecht weesden, dat onze voorsz. Orders voor als noch niet betamelyk opgevolgt syn, is onze wil en begeerte, en wy belasten hier mede, dat de voorsz. Rekeningen aanstonds door de respective Colonels, Capiteins, en anderen die het aangaat, opgemaakt en voldaan zullen werden, en de Duplicaten van dien aan de generale Officiers van onze Armée, in de Wacht der Ruitery zittende, en aan den Betaalmeester Generaal van onze Machten, overgezonden, opdat zy door hen nagezien werden; op Peine van Cassatie voor de zodanigen, welke onze Ordres in dezen niet zullen gehoorzamen.

Gegeeven in ons Hof te Kensington, den 4den. May, 1695. in het zevende Jaar van onze Regeering.

Volgens 's zyner Majesteits bevel

WILLIAM BLAKWAYT.

's Koninks vertrek na Nederland.

De Koning aldus alle de noodzaakelyke orders tot de rust des Ryks geduurende zyn afweezen gesteld hebbende, trad den 21sten. 's avondts, t'scheep op het Jagt de William en Maria, en stak des anderendaags morgens ten vier uuren met een gunstige wind van de Buoy in the Nore onder zeil, begeleid door achtien zo Engelsche als Hollandsche Oorlogschepen; waar by zich ook noch voegden vyf Schepen van de zesde Rang, vyf Jagten, en twee Branders.

Einde-

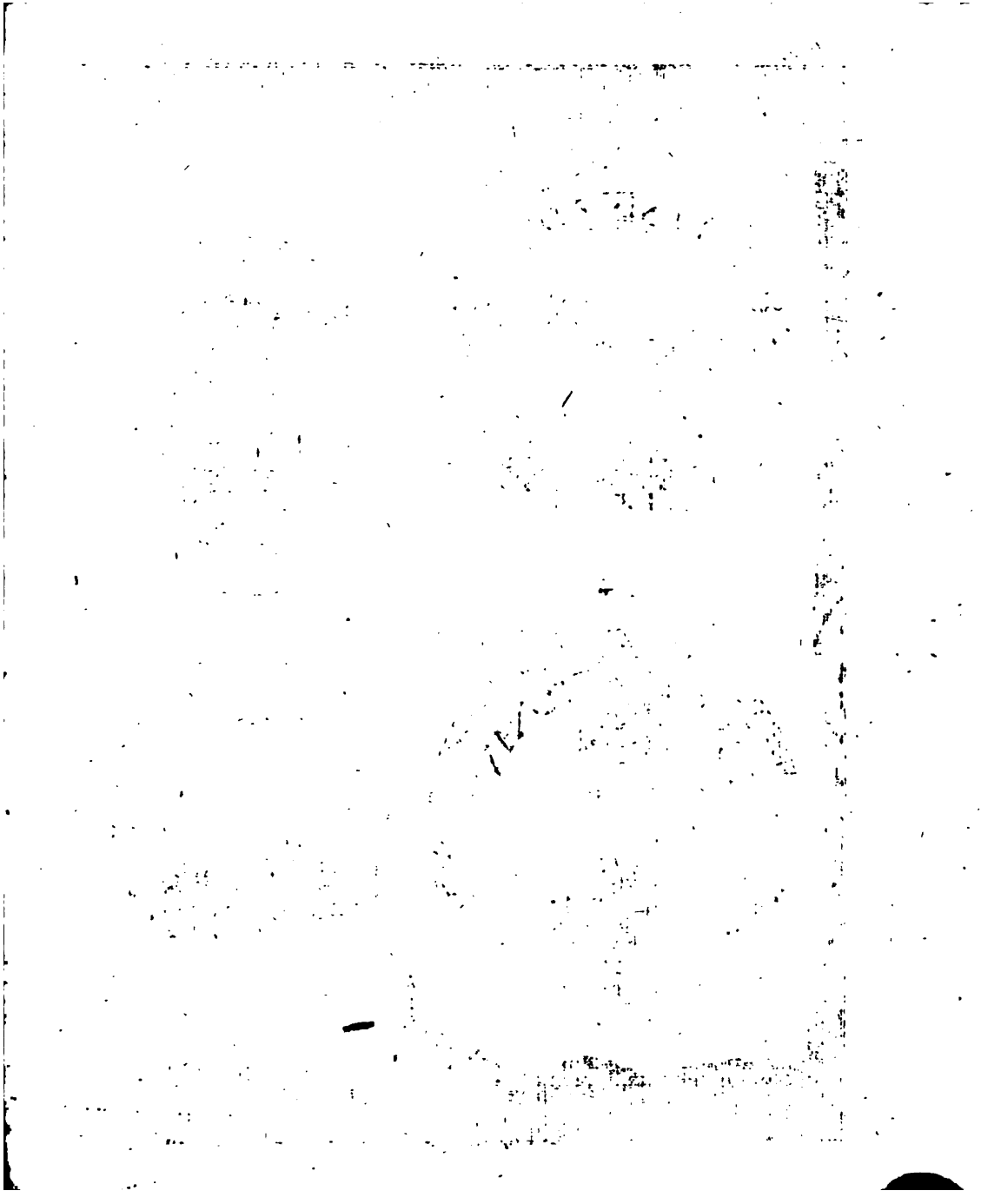

fol 271

O SERVES ANIMÆ DIMIDIUM MEÆ
BRITTANNIA SUP
PLEX 1695
PRÆLUCET QUA
TUOR UNA
IOVI TONANTI
GUILIELMO III D G
M BRITANN
REGI
ASPICIT AGGENSAS NEC TANTOS SUSTINET ÆSTUS
VIBRATA IN MARITIMAS
GALLIÆ URBES
FULMINA
1694

UNIV

Eindelyk: de voordeelen, welken Engeland uit de Regeering van den Grooten William had genooten, waren zo aanmerkelyk en menigvuldig, dat 'er d'Engelſchen geen genoegſaame erkentenis voor konden hebben. In der daad, zy betuigden ook een ongemeene liefde en volmaakte achting voor zyne Majeſteit, en gaven 'er by alle gelegentheden openbare blyken af; gelyk men kan afmeeten uit de nevensſtaande Medalie, waar op die tedere gehegtheid van alle de goede Engelſchen aan zyner Majeſteits Perſoon zeer wel verbeeld word. 1695. May. Medalien t'zyner eere gemaakt.

Aan d'eene zyde vertoont zich Engeland, geknield voor een Altaar, met deze woorden van Horatius rondom de rand:

O SERVET ANIMÆ DIMIDIUM MEÆ.

Bewaart deze helft van myne ziel.

En onder aan leeſt men

BRITANNIA SUPPLEX. 1695.

Britanje biddende.

Aan d'andere zyde ziet men een Kroon, die haare ſtraalen over de vier Koningryken, Engeland, Schotland, Vrankryk, en Ierland, verbeeld door hunne Wapenſchilden, uitbreid, met dit opſchrift:

PRÆLUCET QUATUOR UNA.

Zy alleen verbreid haar licht over alle vier.

En 't was (wy moeten ook dit hier ter loops zeggen) niet alleen in Engeland, daar men de deugden en heldachtige daaden van den Grooten William uitgalmde. Gelyk geheel Europa met het gerucht zyner Krygstochten vervuld was, beyverden zich alle de geenen, welke noch jalours noch ongeruſt wegens zyne glorie waren, om de zelven te verbreiden, en 'er de geheugenis af te vereeuwen. Getuige hier van zy een andere Medalie, in het diepſt van Ooſtenryk geſlagen, verbeeldende aan d'eene zyde een Jupiter met de bliksem in de hand, met deze woorden:

JOVI

1695. *May.*

JOVI TONANTI.
Aan den donderenden Jupiter.

Onder aan leeſt men:

GUILIELMO III. D. G. M. BRITANNIÆ REGI.
Aan Willem den III^den. door Godts genade Koning van Groot Britanje.

En rondom de rand:

VANGIONUM NEMETUMQUE URBES ULCISCITUR ANGLUS:
DISCE TIMERE GRAVES NUNC, LUDOVICE, VICES.

Den Engelſchman wreekt de Steden van de Palts: leert nu, o Lodewyk, een ſware beurt verwachten.

Aan d'andere zyde ziet men eenige Zeeſteden, in brand geſchooten door de bomben van een Vloot, met de Zon'er boven, verbeeldende buiten tegenſpreeken Lodewyk den XIV^den. aan wien men dit Hemelsteken tot een zinnebeeld gaf. Rondom leeſt men deze woorden:

ASPICIT ACCENSAS, NEC TANTOS SUTINET ÆSTUS.
Hy ziet ze branden, en kan zodanig een hette niet verdraagen.

En onder aan dezen:

VIBRATA IN MARITIMAS GALLIÆ URBES FULMINA.
De blikſemen tegens de Zeeſteden van Vrankryk uitgeworpen.

SCHOTLAND. Parlement vergaderd

DE zaaken gingen hier even zo wel, als in Engeland. 't Parlement, volgens de laatſte prorogatie tot den 19^den. der Maand May geadjourneerd, ſtond nu op den beraamden dag te zitten: weshalven de Commiſſie van den Kancelier in faveur van den Marquis van Tweedale tot het repreſenteeren van den Koning in het Parlement den 16^den. in den Raad geleezen, en wyders alles tot

tot het openen van deze Ryksvergadering bereid zynde, reed des morgens vroeg een Esquadron van des Konings Lyfgarde van d'Abdy na 't Kasteel, om de Kroon, Scepter, en het Swaard af te haalen; welke den Koninglyken Commissaris, den Marquis van Tweedale, door het gemelde Esquadron in een prachtige Karos derwaarts begeleid, onder het losſen van 't kanon ter hand gesteld, en wyders door drie daar toe verordende Heeren na het Parlementshuis gebracht, en aldaar aan de zorg van den Capitein der Wacht van den Graaf-Maarschalk bevolen wierden. Tegen elf uuren reed de Marquis van Tweedale in zyne eene Karos, met zynen Deurwaarder in zyne andere voor, en 's Konings Garde te Paard met dartig Koetsen van Edelen achter hem, mede derwaarts; en zynde in de Vergadering getreeden, wierd, na het storten van de Gebeden, voor eerst de Commissie van den Lord Commissaris, vervolgens een Brief van den Koning aan het Parlement, wyders een andere, waar by de Graaf van Annandale tot Præsident van het zelve wierd aangesteld, enz. geleezen. Dit gedaan zynde, voerde de Lord Commissaris een wydloopige Aanspraak; vertoonende de groote zorgen van zyne Majesteit voor het welweezen en het voordeel des Ryks, en de behoudenis van des zelfs rechten, vryheden en privilegien in Kerk en Staat; als mede de noodzaakelykheid van het op de been houden der Soldaaten, welken men had, tot verzekerdheid tegens in- en uitlandsche Vyanden; mitsgaders dat de Fondsen tot de betaaling van het Leger al geëxpireerd waren, en hy derhalven recommandeerde bekwaame middelen, om d'achterstallen te voldoen, en het Volk in 't toekomende te betaalen, uit te denken, enz. 1695. *May.*

Doch om een breeder en netter bevatting hier af te hebben, zullen wy d'Aanspraak zelve, zodanig als ze door den Lord Commissaris gedaan wierd, hier inlyven.

Aanspraak van John, Marquis van Tweedale, zyner Majesteits Hoogen Commissaris, aan het Parlement van Schotland, op Donderdag, den 19den. May, 1695.

Mylords en Edelluiden,

HEt groot vertrouwen, 't geen de Koning op uwe genegentheid en getrouwheid aan zyne Regeering heeft, en de gerustheid die hy op

1695. *May.* U L. ſtelt, blyken zoo klaar door U L. zoo menigmaal geduurende zyn eigen noodzakelyk Afwezen over Zee te beroepen, als zyne teedere zorg en belang voor uw veiligheid en welvaren door het behertigen van alles, 't geen daar toe behulpſaam kan zyn.

Byzonder ten opzichte van de Kerk, op dat alle Tweeſpalten over Kerkelyke Zaaken en tuſſchen Kerkelyke Perſonen bygelegt mogen werden; als zynde zyner Majeſteits voorneemen, de Presbyteriaanſe Regeering van de Kerk van Schotland te beſchermen.

En dat voor de vrede en veiligheid van het Koningryk tegens uitheemſche invallen en inwendige beweegingen gezorgt werde door het vernieuwen der vorige, of het vergunnen van andere Onderſtand-penningen, tot maintineering der Landmachten, en bezorging en onderhouding van een genoegſaame Scheepsmacht tot beſcherming van de Kuſt en beveiliging van den Koophandel.

En, ingeval U L. oordeelt, dat het tot voordeel van den Koophandel zal dienen, dat 'er een Acte gepaſſeert werd tot aanmoediging van de zodanigen, dewelke in Africa of America, of in eenig ander gedeelte van de Wereld, alwaar de Plantagien wettelyk bekomen konnen werden, een Plantagie zullen verkrygen en oprechten; is zyne Majeſteit bereid te verklaren, dat hy aan zyne Onderdanen van dit Koningryk, in faveur van zulke Plantagien, zal vergunnen zodanige Rechten en Privilegien, als hy in diergelyke gevallen aan d'Onderdanen van zyne andere Domeinen verleent.

En dat de hooge en ſubalterne Rechtbanken in hunne Proceduren zo geſchikt mogen werden, dat de Juſtitie met de grootſte vaardigheid, en ten minſten laſte van het Volk, bediend werde.

Deze Zaaken hebben een gedeelte van zyner Majeſteits tyd en gedachten geduurende deze verloopene Maanden, in de welken ik d'eer gehad hebbe van hem op te wachten, opgehouden, en zyn menigmaal door hem redeneerende overwogen, en vervolgens gebracht in een methode van inſtructien en directien, na de welken ik my in het Ampt, waar mede hy my vereert heeft, te ſchikken hebbe:

Zulks dat ik U L. zonder vleyery kan zeggen, dat 'er niets, 't geen tot voortzetting van d'eer en het belang, de veiligheid en ſecuriteit van dit zyn oud Koningryk kan dienen, gevonden werd, of zyne Majeſteit wil het met U L. helpen bezorgen, en heeft my gevolmachtigd om het in te willigen.

Voor U L. Mylords en Edelluiden, blyft dan overig, deze gewichtige Affaires in overleg te neemen, en de gevoegelykſte middelen en wegen te beramen, om zyne Majeſteit bekwaam te maaken tot zoogoede voorneemens te voltooijen.

Door hem Onderſtand-Gelden tot maintineering van de tegenwoordige Landmachten toe te ſtaan.

En door het bezorgen en onderhouden van een genoegſaame Scheepsmacht,

macht, tot beſcherming der Kuſt en beveiliging van den Koophandel; in opzicht van 't welk zyne Majeſteit een Commiſſie van een Admiraliteit tot het behandelen van d'Affaires van dien verleent heeft. 1695. *May.*

Niet verzuimende, zorg te dragen voor d'overige onvermydelyke behoeften der Regeering, in de welken de Civile Lyſt te kort ſchiet.

Uw afhandelen van deze groote Zaaken met zorgvuldigheid en vaardigheid zal een goed verſtand tuſſchen U L. en den Koning volkomen, en het vertrouwen geduurzaam houden.

Ziet hier ook een Copy van den Brief, door zyne Majeſteit aan het Schotſche Parlement afgevaardigd.

Zyner Majeſteits zeer genadige Brief aan het Parlement van Schotland.

WILLIAM REX.

Mylords en Edelluiden,

D'Aanhouding van den Oorlog verhindert Ons ons voorneemen, om by UL. in Perſoon te verſchynen, te volbrengen, en noodzaakt Ons dien volgende U L. noch eenmaal in ons Afweezen by een te roepen. Derhalven hebben wy onzen zeer getrouwen en gantſch zeer beminden Couſyn en Raadsheer, John, Marquis van Tweedale, aangeſteld, om onzen Commiſſaris te weezen, en onze Perſoon en Authoriteit onder UL. te verbeelden. De blyken, die hy zoo wel van zyne bekwaamheid en ervarenheid in zaken, als van zyne getrouwheid en yver, gegeven heeft door zyne menigvuldige en langdurige dienſten aan de Kroon, en byzonder aan Ons, ſedert dat Wy hem onzen Kancelier gemaakt hebben, zullen hem aan UL. zeer aangenaam doen zyn. Wy begeeren, dat UL. hem volkomen geloof en credit geeft; want wy hebben hem van onze meening t'eenemaal onderricht. Hy heeft macht om alle zulke Wetten, als ter dezer tyd aan Ons voorgeſteld zyn, voor het welwezen van dat oude Koningryk te paſſeeren. Hy zal op UL. uit onzen Name niets begeeren, als 't geen het belang van het Land noodzakelyk vereiſcht dat geſchiede; en daarom behoeven Wy UL. niet te binnen te brengen, dat de Subſidien tot betaling der Krygsmachten nu ten einde geloopen zyn, en dat uwe ruſt en veiligheid vereiſchen dezelven gedurende den Oorlog te vernieuwen. UL. zult van gelyken wel bedenken, dat het noodzakelyk is, de Kuſt en Koophandel tegens de Kapers te beveiligen. Wy zyn over de apparentien van een diſpoſitie tot moderatie en eenigheid in Kerkelyke Zaaken verheugt: Wy hopen, dat UL. het wegneemen van de gronden der tweedrachten, voor zo

1695. *May.* veel UL. het kunt doen, zult aanmoedigen en voortzetten.

Wy zyn uwen Brief aan Ons in het eindigen der laatſte Zitting wel indachtig. De bekende interruptien, welken Wy met bezigheden van de Winter gehad hebben, hebben Ons tot een groote hinderpaal verſtrekt; doch Wy zyn van gedachten, te doen alles wat tot de veiligheid van de Regeering, en vergenoeging van onze goede Onderdanen, behulpſaam kan wezen. Wy recommandeeren UL. geruſtheid en eendracht in uwe Handelingen, en twyffelen niet, of UL. zult alles volgens het vertrouwen, 't geen Wy op UL. geſtelt hebben, door UL. weder in ons Afwezen te beroepen, verrechten, ende, gelyk UL. in andere gelegentheden gedaan hebt, ook in deze aan Ons zulke blykelyke getuigeniſſen van uwe gehoorzaamheid en toegenegentheid geven, dat zy alle Menſchen van de volkomene eendracht en 't goed verſtand, welke tuſſchen Ons en dat ons oude Koningryk gevonden werden, kunnen overtuigen. Gegeeven in ons Hof te Kenſington, den 27ſten. April 1695. en in het zevende Jaar van onze Regeering.

Volgens zyner Majeſteits Bevel.

J. JOHNSTOUN.

Het Opſchrift was

Aan de Wereldlyke Lords en de Commiſſariſſen van de Graafſchappen en Burgten, in het Parlement van ons oude Koningryk van Schotland vergaderd.

Na dat het Vertoog van den Lord Commiſſaris geëindigd was, deed de Graaf van Annandale, als Præſident, een breede Aanſpraak aan de Vergadering; behelzende voornaamentlyk: „Dat „hy hoopte, dat zyne ſwakheden in het bekleeden van het Præ„ſidentſchap des Parlements door een gereede inwilliging van „des Konings redelyke eiſſchen te hulp gekomen zouden worden: „Dat het toeſtaan van geld voor de Militie in het Ryk, terwyl „zyne Majeſteit tegens de Vyanden van hunne Godtsdienſt en „Vryheden oorlogde, en zyne Perſoon zo bloot ſtelde, zonder „dat zy d'onkoſten hielpen uitvoeren, ten hoogſten billyk was: „Dat de verliezen, ter zee geleeden, de Scheepsmacht noodzaa„kelyk maakten. Dat, nademaal de Koning de beloften wegens „de beſcherming der Presbyteriaanſche Regeering in de Kerk, „by de Wet vaſtgeſtelt, vernieuwde, de handelingen over de „Kerkelyke Zaaken, en insgelyks d'overige deliberatien, in een„dracht behoorden toe te gaan, en het vertrouwen, door zyne Ma-

„ Majeſteit geduurende zyn afweezen uit Britanje op het Parle- 1695.
„ ment geſteld, alzo beantwoord te werden; inzonderheid, de- *May.*
„ wyl de Koning vergunde, dat 'er nieuwe Wetten voor het be-
„ lang, de veiligheid en het welweezen der Onderdaanen ge-
„ maakt, en d'oude verbeterd wierden; en dat door het onver-
„ goedelyk verlies der beſte Koningin de gantſche Souverainiteit
„ althans in zyne Majeſteit beſtond, en zulks een dubbelde be-
„ reidwilligheid tot zynen dienſt medebracht, enz.

De Graaf van Annandale zich, na dat hy zyne Reden had uitgeſproken, weêr neder gezet hebbende, noemde men een Commitée tot het beantwoorden van des Konings Brief; en liet vervolgens de Lord Commiſſaris de Vergadering door den Præſident tot Dingsdag daar aan volgende, zynde de 24ſte. der Maand, adjourneeren: wanneer de Leden andermaal verzamelden, en in omvraag lieten brengen, of men niet een Adres van Condoleantie over de dood der Koningin aan zyne Majeſteit behoorde op te ſtellen. Straks wierd 'er met eendrachtige ſtemmen het beſluit toe genomen, en vervolgens door bevel van 't Parlement het onderſtaande ontworpen.

Met believen van Uwe Majeſteit.

WY, Uwer Majeſteits zeer getrouwe en ſchuldplichtige Onderdaanen, de Lords en Gecommitteerden der Graafſchappen en Burgten, in 't Parlement verzameld, leggen by deeze gelegentheid (de eerſte die wy gehad hebben) voor Uwe Majeſteit in alle ootmoedigheid neder het diep gevoel, dat ons getroffen heeft over 't onherſtelbaar verlies, 't welk Uwe Majeſteit en dit Koningryk heeft geleden, door het overlyden van die zeer uitſtekende Princeſſe, onze allergenadigſte Souvereine en Koninginne; een verlies, dat nooit te veel, of te lang, kan werden beklaagt. Wy danken ter zelver tyd God, dat hy Uwe Majeſteit onder den laſt van zo ſwaaren en grooten druk heeft bewaart. Wy hoopen, dat God u lang in 't leven, waar aan zo veel hangt, zal laten, en vermogen geven, om het geen Gy begonnen hebt te voleinden, zodanig dat wy, Uw Volk, en gantſch Europa, by de uitkomſte, aan Uwe Majeſteit een geruſte Vrede en onze Veiligheid, even als nu onze tegenwoordige welvaart, mogen verſchuldigd wezen. Het geen wy aan Uwe Majeſteit, (en waarlyk aan ons zelven) by zodanige gelegentheid ſchuldig zyn, is die verzekeringen, welken wy, Uw getrouw Parlement, altoos van onze trouwe genegentheid, en gereedheid om Uwe Maje-

1695. *May.* ſteit met al ons vermogen tegen Uwe Binnen- en Buitenlandſe Vyanden by te ſtaan, gedaan hebben, te vernieuwen; en dat wy deze verzekeringen, gelyk wy voor dezen by andere gelegentheden hebben gedaan, alle mogelyke betuigingen van oprechtheid voegen, gelyk wy in het overwegen van Uwer Majeſteits genadigen Brief, mitsgaders het beantwoorden van dien, als getrouwe Onderdaanen vermeenen te doen: waar toe Uwe Majeſteit ons byzonderlyk verplicht door de verzekeringen, die dezelve ons geeft, van altoos alles te willen doen, wat tot veiligheid van de Regeering, en voldoening van Uwe goede Onderdaanen, kan dienen.

Onderteekend uit den Naame, en met bewilliging van de Lords en Gecommitteerden der Graafſchappen en Burgten, in 't Parlement vergaderd.

Edenburg den 26ſten May, 1695.

ANNANDAL P.

SPANJEN. Convoy in Caſtelfollit gebracht, en Gevecht by die gelegentheid gel verd. (a) *Ziet pag. 225.*

IN de verhandeling van de zaaken der (a) voorgaande Maand ſpraken wy van een Gevecht, voorgevallen by Caſtelfollit tuſſchen de Spanjaarden en de Franſchen, welker eerſten deze Plaats ſedert een tyd geblokeerdhielden, en de laatſten van leeftocht wilden verzorgen. Men moet bekennen, dat 'er zekere duiſternilſen verſpreid waren over alle de tydingen, die ons van daar kwamen, door de welken men zeer betwaarlyk heen kon dringen. De Franſche Brieven repten niet een eenig woord van het nadeel, 't geen hunne Troupen by die ontmoeting hadden gehad; doch praken tamelyk breed van een ander Gevecht, voorgevallen ter gelegentheid van een ander Convoy, 't geen de Franſchen in deze zelve Plaats moeſten te brengen: doch 't geen zy hier af verhaalden, verſcheelde zo veel van 't gunt 'er de Spaanſche Brieven af zeiden, dat men niet wiſt, waar men zich aan zou houden. Om derhalven geene onzydigheid te toonen, zullen wy 't alhier ter neder ſtellen zo als het van wederzyde verhaald wierd: en ziet hier, voor eerſt, op hoedanig een wys de Paryſche Courantier de zaak oppronkte.

(b) 7. *May.* DE Maarſchalk de Noailles te (a) Perpignan gekomen zynde, verſtond, dat de Vyanden de blokade van Oſtalrik en Caſtelfollit vervolgden, en de Garniſoenen dezer twee Plaatſen zich in een groot gebrek van leeftocht bevonden. Hy gaf dan aanſtondts order, om eenige Troupen te verzamelen: doch zyne ziekelykheid, welke door het ongemak van de reis zeer veel

veel was toegenomen, hem niet toelaatende zich in het hoofd van de zelven te ſtellen, beval hy aan Monſr. de S. Sylveſtre, Lieut. Generaal, een Convoy, 't geen hy ter zelve tyd had doen vervaardigen, na Oſtalrik, 't welk het meeſt geperſt wierd, te voeren. Monſr. de S. Sylveſtre zich in optocht begeeven hebbende, kwam den 23ſten. May zonder eenige verhindering te Oſtalrik, daar hy de noodzaakelyke proviſien binnen bracht, en het Garniſoen vernieuwde. Op zyne wedertocht vielen de Vyanden in d'Achterhoede, en doodden tien Soldaaten, benevens een Officier van de Dragonders: maar de Troupen marcheerden in zulk een goede order, en loſten zo net van pas, dat ze met een merkelyk verlies te rug wierden gedreeven. Ondertuſſchen ſtuurde de Maarſchalk de Noailles Monſr. de Hervaux met vier duizend man Militie van Rouſſillon over het Gebergte aan de kant van Prats de Mollo, om de Vyanden aan te taſten, en de paſſagie van het Convoy, voor Caſtelfollit verordend, door deze diverſie te verlichten. Dit gelukte, gelyk men gehoopt had, hebbende over de drie duizend man der Vyanden met groote wakkerheid uit verſcheidene poſten verdreeven. Monſr. de S. Sylveſtre, na dat hy Oſtalrik had verzorgd, voegde zich te Saignat by den Graaf van Coigny, Lieut-Generaal, die aldaar eenige andere Troupen, en een Convoy, verzameld had. Hy overweldigde de paſſagien en defilés, hoewel ze zeer moeijelyk waren, en bracht de proviſien den 23ſten. binnen Caſtelfollit, mitsgaders drie Compagnien van het Regiment des Konings, en Monſr. Chapuys, verordend om in de Plaats te commandeeren, met zyne vrye Compagnie. d'Aftocht geſchiedde in zeer goede order, en met een alzo gelukkig gevolg. Gelyk de Vyanden afgezonderd, en begunſtigd door het voordeel der plaatſen, welken zy kenden, vochten, zonder zich ooit *en corps* voor onze Troupen te vertoonen, zyn 'er maar vyf-en-twintig of dartig geſneuveld. Wy hebben 'er geen ander verlies gehad, als dat wy omtrent tachtig gekwetſten hebben bekomen, welken men na het Hoſpitaal te Figuiéres heeft gevoerd. De Graaf van Coigny heeft een paard in d'actie verlooren, en Monſr. de Prechac, Veldmaarſchalk, een lichte contuſie gekreegen. 1695. May.

Na dit Relaas te oordeelen, zou het gantſche Convoy in Caſtelfollit geraakt zyn: maar dat wierd zelfs tegengeſproken door den Auteur van de *Mercure Galant*, die niet verdacht kon worden van de Geallieerden te willen begunſtigen. „Onze Vyanden, *luiden* „*zijne woorden*, roepen victorie, als ze maar ten halven geſlagen „zyn. Aldus heeft de Koning van Spanjen met groote ſtaatſie „het *Te Deum* in de Kerk onzer Vrouw van Atoche laaten zin„en, om dat maar de helft van het Convoy in Caſtelfollit geko„men is, enz. Waar was d'andere helft vervaaren? doch dat „be-

1695. *May.* beliefde den Auteur niet te zeggen. Ondertuſſchen wierd deze Actie door de Brieven van Spanjen aldus verhaald.

DE Generaal van de Bataille, Don Juan Arugna, verſtaan hebbende, dat twaalf duizend Franſchen een Convoy van twee honderd Muilen in Caſtelfollit wilden brengen, en dat het meer hunne intentie was de Spanjaarden tot een gevecht te lokken, als het gemelde Convoy te begeleiden, maakte zich, hoewel veel minder in krachten, gereed om het te beletten. Hy voegde zich dan by eenige Bataillons van geregelde Troupen, de Miquelets, en de Boeren, ondersteund door den Sergeant-Majoor Don Franciſco Majal. 't Gevecht begon des morgens ten vyf uuren, met zodanig een wakkerheid, dat men ten tien uuren noch niet en wiſt, aan welke zyde d'overwinning zich zou verklaaren. Eindelyk wierden de Franſchen genoodzaakt voor de Spanjaarden te buigen, welke zich meeſter maakten van het gantſche Convoy, uitgezondert dartig Muilezels, die geduurende het gevecht in de Plaats ſloopen. Na zes uuren ſtrydens kreegen de Franſchen een verſterking van zes duizend man, welke insgelyks geſlagen wierden, enz.

Dit verſcheelde geweldig van 't geen 'er de Franſchen af ſchreeven; die 'er, volgens de meeſte Brieven van Barcelona, vier duizend man, zo geſneuveld als gevangen, hadden laaten zitten. Doch ziet hier noch een nader Relaas, veel onzydiger als het eerſte, hoewel men het ook aan Vrankryk verſchuldigd is.

DE Marquis de S. Sylveſtre, verſtaan hebbende dat 'er geen leeftocht meer in Caſtelfollit was als voor omtrent drie weeken, verzamelde een groot Corps Infantery, om een conſiderabel Convoy derwaarts te voeren, en begaf zich daar mede in optocht. Hoewel de Vyanden zich in zeer grooten getale (Miquelets, Boeren, en geregelde Troupen) dicht by de Plaats in alle de defilés en advenuën, welke derwaarts leiden, begraaven, en veele boomen langs de Rivier afgehouwen, borſtweeringen, enz. gemaakt hadden, verhinderden echter alle deze ſwaarigheden Monſr. de S. Sylveſtre niet zyne party te neemen, 't welk was de Vyanden aan de twee gemakkelykſte oorden, waar langs men ook het Convoy met de minſte moeite in de Plaats kon voeren, aan te taſten. Hy verdeelde het zelve dan in tweeën, de helft aan de ſtaart van elke attaque: en hebbende ter zelve tyd de Vyanden aan de gemelde twee oorden doen aantaſten, wierden ze aan d'eene overweldigd; en dit gedeelte van het Convoy geraakte t'eenemaal binnen de Plaats. Doch noopende het ander, daar wou het niet mee gelukken; en Monſr de S. Sylveſtre oordeelende, dat hy, indien hy 't'er met geweld door wilde zetten, te veel volks zou verliezen, was hy genood-

zaakt

zaakt het ander gedeelte van zyn Convoy weder te rug te voeren, 't geen de Vyanden echter niet aangedaan hebben, zynde niet buiten hunne beſchanſingen gekomen. Wy hebben 'er omtrent drie honderd man, zo dood als gekwetſt, gekreegen, benevens een (a) Generaalsperſoon, ſwaarlyk gekwetſt. De Vyanden hebben 'er, na alle ſchynbaarheden, noch meer verlooren, voornaamentlyk ter plaatſe daar men hen overweldigd heeft: en de Veſting is ten halven gevictualeerd. Maar het argſt is, dat men 'er wel haaſt weêr na toe zal moeten; dewyl d'ingevoerde leevensmiddelen niet voor het overige der Veldtocht zullen konnen ſtrekken, enz. 1693 May.

(a) Monſr. de Prasbec.

TOT hier toe had men de Franſchen byna altyd d'eerſten in de Nederlanden te veld gezien: doch hunne moedigheid en yver ſcheenen hen nu verlaaten te hebben; dewyl men zag, dat, daar de Geallieerden hunne beweegingen ſchier altyd na die der Franſchen geregeld hadden, de Franſchen tegenwoordig de hunne na die der Geallieerden meenden te regelen. Zelfs liet het zich aanzien, dat zy hunne Linien met zo veel zorg niet en hadden voltooid, als om zich in veiligheid te ſtellen, en het geweld hunner Vyanden achter de zelven af te wachten. Dezen verzamelden ondertuſſchen hunne Troupen aan twee voornaame oorden; te weeten, te Deynſe, alwaar zich byna alle d'Engelſchen bevonden; en omtrent Sellik, daar de meeſte Spanjaarden en de Hollanders, benevens eenige Duitſchers, lagen: zullende d'eerſten door den Koning van Engeland, en d'anderen door den Keurvorſt van Beyeren gecommandeerd worden; die zich den 17den der Maand ter gemelde plaatſe vervoegde, om 'er de noodzaakelyke orders te ſtellen, en een naauwkeurige krygstucht te doen onderhouden. Behalven deze twee Ligchaamen, was 'er noch een darde, 't geen by Maaſtricht, tuſſchen Viſet en Eysden, vergaderde, beſtaande uit de Brandenburgſche, een gedeelte der Luikſche, en eenige Hollandſche Troupen. De groote Armée van Vrankryk formeerde zich tuſſchen Mons, Condé, en Valencyn, en verwachtte na de komſt van den Maarſchalk de Villeroy, die nu het oppergebied, in de plaats des overleedenen Hertogs van Luxemburg, over de zelve ſtond te voêren; met hoedanig een gevolg, wierd ondertuſſchen van wederzyde met verlangen te gemoet gezien.

SPAANSCHE NEDERLANDEN. Staat der wederzydſche Legers.

Terwyl men aldus bezig was met de bereidſelen tot een nieuwe

1693. *May.* we Veldtocht te maaken, hwaar 't er van de kant der Franſchen iets van d'uiterſte trouwloosheid voor te vallen. Een Party der Geallieerden van een-en-twintig Voetknechten ontmoette aan geene zyde der Sambre een Franſche Party, omtrent eens zo ſterk, d'Ongelykheid deed haar echter den moed niet ontvallen; en hebbende zich aanſtonds in ſtaat van verweering geſteld, hield ze de Franſchen langen tyd gaande: doch komende het eindelyk niet langer houden, en zynde genoodzaakt voor het geval te wyken, verzocht ze quartier, 't geen haar vergund wierd. Ondertuſſchen kwam de Gouverneur van Charleroy met acht à negen honderd man van zyn Garniſoen op den aangang, en beval, dat men hen, niettegenſtaande het gegeeven quartier, zou nederhaalen; zulks dat ze altemaal, uitgezonderd een enige die gelegentheid vond om zich te bergen, door de kling wierden gejaagd. De Commandant, om eenige koleur aan deze daad te geeven, welke mogelyk niet goed gekeurd ſtond te worden, ter oorzaak der gevolgen, bracht te berde, dat een Party der Geallieerden het zelfde had gedaan ten opzichte van een Franſchen Capitein, over een wyl gevangen genomen, die, na quartier verzocht te hebben, om 't leven wierd gebracht. De waarheid was, dat de gemelde Capitein door een Soldaat, die hem geleidde, onder de voet wierd geſtooten; doch met eenen, dat de Krygsknecht tot dit uiterſte niet en kwam, als om zyn leven te verdedigen, en na dat de Capitein getracht had hem zyn geweer t'ontweldigen.

Trouwloosheid der Franſchen, gepleegd omtrent een Party der Geallieerden.

VEREENIGDE NEDERLANDEN.

DE Burgers van 't Blaauwe Vaandel hadden nu weder, volgens de jaarlykſche gewoonte, de Mayboomen geplant, te weeten, voor de Heeren Staaten van Holland en Weſt-Vriesland, voor zyne Majeſteit van Groot Britanje, voor de Heeren Staaten Generaal, voor den Vorſten de Vorſtin van Vriesland, voor den Hertog van Holſtein-Pleun, voor den Prins van Naſſau-Sarbruk, en voor den Burgemeeſter en Colonel Raſa.

Mayboomen door de Burgery van den Haag geplant.

Die voor de Heeren Staaten van Holland en Weſt-Vriesland pronkte met het volgende Devys.

VIN-

1695. May.

VINCET AMOR PATRIÆ, LAUDUMQUE CUPIDO.

De liefde tot het Vaderland en de begeerte tot lof zullen boven drijven.

Die voor zyne Majesteit van Groot Britanje (in 't swart, met een Vlag en Wimpel van de zelve koleur, de Stam swart en wit) met het onderstaande.

UNUS, QUI NOBIS RESTITUET REM.

D'Eenige, die de zaaken zal redden.

Dat van die voor de Heeren Staaten Generaal was.

NULLA DIES HÆC FOEDERA RUMPET.

Geen tyd zal dit Verbond breeken.

Die voor den Prins van Nassau, Erfstadhouder van Vriesland, praalde met dit Opschrift.

EXIMIÆ LAUDIS SUCCENSIS AMORE.

Ontsteeken door edele glorie-zucht.

En die voor de Princes, zyne Gemalin, met dit onderstaande.

MAGNORUM TITULIS INSIGNIS AVORUM.

Uitmuntende in luister van doorluchtige Voorouderen.

Die voor den Hertog van Holsteen-Pleun voerde tot Devys.

INSIGNIS FAMA, ET FELICIBUS ARMIS.

Groot van naam, en door gelukkige krygsdaaden.

Die voor den Prins van Nassau-Saarbruk.

PARS REGNI, BELLI.

Een groot gedeelte der Oorlogsmacht.

1695. May. En eindelyk, die voor den Burgemeester en Colonel Rosa.

ANNIS GRAVIS, ATQUE ANIMI MATURUS.

Hoog van jaaren, en ryp van oordeel.

Wanplichtige Capiteinen gestraft. (a) *Zie 5 Stuk, 2 Deel, pag. 56.*

Over vier der Capiteinen, beschuldigd wegens hunne plicht in het (a) Gevecht van Jan Bart tegens den Schout-by-Nacht Hidde de Vries niet waargenomen te hebben, en sedert een wyl in de Kasteleny van den Hove van Holland gevangen geweest, wierden nu op den 4den der Maand staande Sententien, door den Hoogen Scheeps-Krygsraad geweezen, ter uitvoering gesteld.

Sententie, door den Hoogen Scheeps-Krygsraad geweezen tegens GOVERT VAN DER WEPPELEN.

ALzo Govert van der Weppelen, Capitein van het Collegie ter Admiraliteit tot Amsterdam, gecommandeerd hebbende het Schip *Oost-Stellingwerf*, tegenwoordig Gevangen op de Voorpoorte van den Hove van Holland, aan den *Hoogen Scheeps-Krygs-Raade*, volgens ordre van ZYNE KONINGLYKE MAJESTEIT VAN GROOT BRITTANJE gecomvoceert tot Examen ende te Regt-stelling der Capiteins, Officieren, ende anderen, die haar niet na behooren zouden hebben gequeeten in het Zee-gevegt, voorgevallen den 29sten. Juny. 1694. tusschen het Esquadre Oorlog-Schepen van dezen Staat, onder het Commando van den Schout-by-Nacht *Hidde de Vries*, en den Fransche Commandeur *Jan Bart*, bekent heeft, en den zelven *Hoogen Krygs-Raade* verder gebleken is; dat hy Gevangen in 't voorsz. Gevecht, 's morgens tusschen negen en tien uuren begost, de derde der Avantguarde van het Esquadre gerangeert; en als Seconde van den gemelden Schout-by-Nacht gesteld geweest zynde, in 't opzeilen na den Vyand nevens de twee Schepen, die voor hum waren, niet behoorlyk, en tot genoegen van den gemelden Schout-by-Nacht, by de wind gezeild heeft; en dat daar op, volgens des Schout-by-Nachts beschuldiging, den Vyandlyken Commandeur sein om 's Lands Scheepen te abordeeren gedaan, en vervolgens den Schout-by-Nacht geabordeerd hebbende, hy Gevangen geene de minste beweging om, volgens zyn pligt, na den Schout-by-Nacht te wenden, en den zelven te secondeeren, heeft gemaakt, maar in tegendeel van dien met zyn Schip over een en dezelfde boeg heeft gezeild, en in het passeeren van twee à drie Vyandlyke Schepen van der zelver Arriergaarde wel eenig Schut-

gevaar met dezelven heeft gehouden, en ook een laag op een van die Vyandlyke Schepen, aan het Schip van den Capitein *Cornelis van der Hoeven* vaſt leggende, heeft gegeeven, dan geenſins zyne zeilen opgebraſt, of die verminderd, en mits dien nooit recht in gevecht met den Vyand is geweeſt, noch gezogt by den voornoemden Schout-by-Nacht, en andere 's Lands Schepen, met den Vyand vechtende, te blyven, maar ter contrarie noch al over den zelven boeg voort zeilende, van de zelven is afgeweeken, zonder daar weder by te komen, of iets verder tot afbreuk van den Vyand te doen, en zonder door eenige beſchadigdheid, of ſchooten onder water, daar toe gedwongen te zyn, alleenlyk tot zyne verſchoning bybrengende, dat hy mits generaale confuſie niet weder gewend heeft; hebbende hy Gevangen wyders wel gezegt, en met eenige verklaringen trachten te bewyzen, dat hy na de verovering van den Schout-by-Nacht, en van de Capiteins *De Veer* en *Bucking*, noch met den Vyand zoude geſlagen hebben, en dat hy ook na het eindigen des Gevechts op het ſein van den Capitein *Anthony vander Lith*, om na den Vyand weder toe te wenden, mede zoude gewend zyn; doch op het weder om wenden van den zelven *Vander Lith*, en van den Capitein *Cornelis vander Hoeven*, insgelyks zoude gekeert zyn; dan is het contrarie van dien den Hoogen Krygs-Rade klaarlyk gebleeken, en zyn meeſt alle de verklaringen, ten behoeven van den Gevangen gegeeven, en by den zelven onder den Hoogen Krygsrade overgelevert, onwaar bevonden, en by de reſpective Getuigen zelfs geretracteert, en daarenboven noch de pretenſe verklaring, die hy van den Vyandlyken Commandeur *Jan Bart* nopende de voorſz. Actie zoude hebben weten te bekomen, gantſchelyk tegens zyn Gevangens voorſz. gezeide ſtrydende; zulks dat den Gevangen zyn eer, eed, en plicht vergetende, voor zoo veel hem aangaat, mede oorzaak is geweeſt van de ramp, en ſmaad den Staat in het voorſz. gevecht toegebracht. Ende alzo alle het zelve directelyk is ſtrydende tegens de Plakaaten van den Lande, en d'Ordres van zyne Majeſteit, tot obſervantie van goede diſcipline in 's Lands Vloote gedaan emaneeren, en vervolgens ten hoogſten ſtrafbaar: Zo heeft den Hoogen Krygsrade, met zype deliberatie van Rade doorgezien en overwogen hebbende alles 't geene ter materie dienende was, en heeft mogen moveeren, doende recht in den naame en van wegen de Hoog-Mogende Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, en van hoogſtgemelde zyne Majeſteit, als der zelver Capitein en Admiraal Generaal, den voornoemden Gevangen gedeppriveert, en deporteert hem mits dezen van zyn Ampt en Bedieninge, verklaart hem eerloos en inhabil om den Staat in eenig Employ te dienen; en condemneert hem gebracht te werden ter plaatſe daar men alhier gewoon is Crimineele Juſtitie te doen, om aldaar zyn Zyd-geweer door den Scherprechter in zyne preſentie, en voor zyne voeten, aan ſtukken gebrooken te werden: Condemneert hem wyders in een a-

1695. *May.*

1695. *May.* mende van duizend zilvere Dukatons, mitsgaders in de koſten en miſſen van Juſtitie, ende blyven inde gevangenis, tot dat hy den inhouden dezer Sententie zal hebben voldaan. Ontzeggende den Advocaat-Fiſcaal zynen verderen Eiſch en Concluſie, op ende tegens den Gevangen gedaan en genomen; doch alles op approbatie van Hoogſtgemelde ZYNE MAJESTEIT. Aldus gedaan in den Hage den 6den April 1695. Was geparapheert, *P. van Almonde.* Onderſtond, Ter Ordonnantie van den *Hoogen Scheeps-Krygsraad.* En was gecontraſigneert, *Hub. Cras.* Secretaris.

In margine ſtond.

ZYNE MAJESTEIT heeft de neevenſtaande Sententie geapprobeert, gelyk die approbeert by dezen; ordonneerende, dat de zelve naar haare forme ende inhouden zal werden geëxecuteert, ende nagekomen. Gedaan op Whitehall den 19den. April 1695. Was geparapheert, WILLIAM R. Lager ſtond, Ter Ordonnantie van ZYNE MAJESTEIT. Was geteeckent, *C. Huygens.* Hebbende op 't ſpatium gedrukt het Cachet van hoogſtgemelde ZYNE MAJETEIT in een rooden Ouwele, overdekt met een witte Papiere Ruite.

Sententie, door den Hoogen Scheeps-Krygsraad gewezen tegens SIMON HOLTHUYZEN.

ALzo Simon Holthuyzen, Capitein van het Collegie ter Admiraliteit in Zeeland, gecommandeert hebbende het Schip *Vliſſingen*, jegenwoordig gevangen op de Voorpoorte van den Hove van Holland, aan den *Hoogen Scheeps-Krygsraade*, volgens ordre van ZYNE KONINGLYKE MAJESTEIT VAN GROOT BRITTANJE geconvoceert tot examen ende te rechtſtelling der Capiteins, Officieren, ende anderen, die haar niet na behooren zouden hebben gekweeten in het Zee-gevecht, voorgevallen den 29ſten. Juny 1694. tuſſchen het Eſquadre Oorlogſchepen van dezen Staat, onder het commando van den Schout by Nacht *Hidde de Vries*, ende den Franſchen Commandeur *Jan Bart*, bekent heeft, en den zelven *Hoogen Krygsraade* verder gebleeken is, dat hy Gevangen zynde geweeſt d'achterſte van de Arrierguarde, en van 't gantſche Eſquadre, met het begin van 't voorſt. Gevecht, 't welk na zyn Gevangens zeggen is geweeſt 's morgens omtrent tien uuren, heeft bygehad Fok, Beſaan, Marszeil, en Kruis-zeil, en dat hy Gevangen gedurende het Gevecht over een boeg gezeilt heeft, zonder de zeilen ooit tegengebraſt te hebben, en zonder getracht te hebben het Schip van den Schout-by-Nacht, door den Vyandlyken Commandeur met het begin des Gevechts geabordeert, te ſecondeeren, zeggende hy Gevangen, dat zulks hem onmogelyk zonde

de geweest zyn, om dat hy van twee Vyandlyke Schepen uit de Arriergaarde geattaqueert wierd, ende zonder ook getracht te hebben den zelven Schout-by-Nacht, vermeestert zynde, te herneemen, het welk hy Gevangen, indien hy na zyn zeggen niet alleenig by den Vyand, en van de andere 's Lands Schepen verlaten was geweest, gemakkelyk had konnen doen, en zelfs den Vyandlyken Commandeur *Jan Bart* had konnen abordeeren, ende dat hy Gevangen, in plaatse van dien, al deurzeilende, onder het schieten op des Vyands Schepen, van den Vyand afgeweken, en op de vlucht gegaan is, zonder nochtans daar toe door eenige Schoten onder water, of door eenige andere swaare rampen, genoodtdrukt geweest te zyn, hoewel hy Gevangen zegt door reddeloosheid van zyn Schip, en om het voorst verlaaten, zulks te hebben moeten doen; daar nochtans ter contrarie de verklaringe, by hem Gevangen zelfs overgelevert, medebrengt, dat den Commandeur *Jan Bart*, na dat het Schip van den Schout-by-Nacht door hem vermeestert was, met het geven van een Laag op het Schip van hem Gevangen, de Voor-Mars-zeils-Reede midden door geschooten heeft; en dat mede ter contrarie waar is, dat de Capiteins *de Veer* en *Bakking*, lange na dat hy Gevangen de zelven gepasseert, en op de vlucht gegaan was, noch met des Vyands Schepen hebben gevochten, en daar na van de zelven eerst zyn geabordeert, en vermeestert. 1694. *May.*

Ende alzoo mitsdien den Gevangen zyn Eer, Eed, en Plicht niet heeft achtervolgt, maar als notorie in zyn devoir gemanqueert hebbende, achtervolgens de Plakaaten van den Lande, en het Plakaat van ZYNE MAJESTEIT van den 24ten. April 1673. ten hoogsten strafbaar is, zonder dat hem de by hem geallegeerde voor afgegane vlucht der vier Capiteins *vander Hoeven*, *vander Lith*, *vander Weppelen*, en *Hogenboek* eenigsints kan verschoonen:

Zoo heeft den *Hooghen Krygsrade*, met rype deliberatie van Rade deurgezien en overwogen hebbende alles 't geene ter materie dienende was, en heeft mogen moveeren, doende recht in den naam en van wegen de *Hoog-Mogende Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden*, en van hoogst-gemelde ZYNE MAJESTEIT, als der zelver *Capitein* en *Admiraal Generaal*, den voornoemden Gevangen gedeporteert, en deporteert hem mitsdezen van zyn Ampt en Bedieninge; verklaart hem eerloos en inhabil om den Staat in eenig Employ te dienen; en condemneert hem gebracht te werden ter plaatse, daar men alhier gewoon is Crimineele Justitie te doen, en aldaar zyn Zydgeweer door den Scherprechter in zyne presentie, en voor zyne voeten, aan stukken gebroken te werden; Condemneert hem wyders in een amende van duizend zilvere Dukatons, mitsgaders in de kosten en missen van Justitie, en te blyven in de Gevangenis, tot dat hy den inhouden dezer Sententie zal hebben voldaan; ontzeggende den Advocaat Fiscaal zynen verderen Eisch ende Conclusie, op ende tegens den Gevangen gedaan en genomen; doch alles

1695. *May.* les op approbatie van hoogſtgemelde ZYNE MAJESTEIT. Aldus gedaan in den Hage den 6ſten. April 1695. Was geparapheert, *P. van Almonde*, Onder ſtond, Ter Ordonnantie van den Hoogen Scheeps-Krygsrade, en gecontraſigneert, *Hubert Craa*, Secretaris.

In margine ſtond.

ZYNE MAJESTEIT heeft de nevenſtaande Sententie geapprobeert, gelyk die approbeert by dezen; ordonneerende, dat de zelve naar haare forme ende inhouden zal werden geëxecuteert, en nagekomen. Gedaan op Whitehal den 19den. April 1695. Was geparapheert, WILLIAM R. Lager ſtond, Ter Ordonnantie van Zyne Majeſteit. Ende was geteekent, *C. Huigens*. Hebbende op't Spatium gedrukt het Cachet van hoogſt-gemelde zyne Majeſteit in een roode Ouwele, overdekt met een witte Papiere Ruite.

Sententie, door den Hoogen Scheeps-Krygsraad geweezen tegens ANTHONY VANDER LITH.

ALso Anthony vander Lith, Capitein van het Collegie ter Admiraliteit in Frieſland, gecommandeert hebbende het Schip *Æmilia*, jegenwoordig Gevangen op de Voorpoorte van den Hove van Holland, aan den *Hoogen Scheeps-Krygsrade*, volgens ordre van ZYNE KONINGLYKE MAJESTEIT VAN GROOT BRITTANJE geconvoceert tot examen en te recht-ſtelling der Capiteins, Officieren, en anderen, die haar niet na behooren zouden hebben gequeeten in het Zee-gevecht, voorgevallen den 29ſten Juny 1694. tuſſchen het Eſquadre Oorlog-ſchepen van dezen Staat, onder het commando van den Schout-by-Nacht *Hidde de Vries*, en den Franſchen Commandeur *Jan Bart*, bekent heeft, en den zelven *Hoogen Krygsrade* verder gebleeken is, dat hy Gevangen in het voorſz. Gevecht, 's morgens tuſſchen negen en thien uuren begoſt, zynde geweeſt de voorſte van het Eſquadre, in het opzeilen na den Vyand niet behoorlyk, en tot genoegen van den gemelden Schout-by-Nacht by de wind gezeilt heeft, en dat daar op, volgens des Schout-by-Nachts beſchuldiging, den Vyandlyken Commandeur ſein, om 's Lands Schepen te abordeeren, gedaan, en vervolgens den Schout-by-Nacht geabordeert heeft, zeggende hy Gevangen, dat hy, vermits d'ongemaniertheit van zyn Schip niet hooger heeft konnen zeilen als hy gedaan heeft; dat hy Gevangen geene de minſte beweeging om naar den Schout-by-Nacht te wenden, en hem te ſecondeeren, heeft gemaakt, maar in tegendeel van dien met zyn Schip geduurig over eene ende dezelve boeg deurgezeilt, zonder ooit tegen gebraſt, of zyne zeilen vermindert te hebben, en vervolgens nooit gezocht by den Schout-by-Nacht, en d'andere 's Lands Schepen, tegens den Vyand vechtende, te blyven, maar in

tegen-

tegendeel licht afgehouden, en van dezelven afgeweken, zonder daar weder by te komen, of iets verder tot afbreuk van den Vyand te doen; hebbende hy Gevangen daar tegens wel gezegt, en ook beweezen, dat een Vyandlyk Schip, met hem vechtende, geduuriglyk over eene en de zelve Boeg met hem heenen gezeilt zoude hebben, en ook dat hy, na van dat Vyandlyk Schip ontslagen te zyn, en aanzich met splissen en knoopen eenen kleinen tyd herstelt te hebben, weder na den Vyand toe zoude gewend hebben; dan is den *Hoogen Krygs-Raad* gebleeken, dat het zelve wenden na den Vyand niet is geschied, als na dat de Schepen van den Schout-by-Nacht, en de Capiteinen *de Veer* en *Bulking* al genomen waren, en het Gevecht al geëindigt was, en dat ook den Gevangen aanstondts weder van den Vyand afgewend is. 1695. *May.*

En alzo mitsdien den Gevangen zyn Eer, Eed en Pligt niet heeft achtervolgt, maar als notoire in zyn gevorigen misdryf hebbende, achtervolgens de Placaten van den Lande, en het Placcaat en Ordre van ZYNE MAJESTEIT van den 14den April 1695. den hoogsten Rechter is.

Zoo heeft den *Hoogen Krygsraade*, met wyde deliberatie van Rade deurgezien en overwogen hebbende alles 't geene ter materie dienende was, en heeft mogen moveeren, doende recht in den naam en van wegen de *Hoog-Mogende Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden*, en van hoogst-gemelde ZYNE MAJESTEIT, als der zelver *Capitain* en *Admiraal Generaal*, den voornoemden Gevangen gedeporteert, en deporteert hem mitsdezen van zyn Ampt en Bedieninge, verklaart hem eerloos en inhabil om den Staat in eenig Employ te dienen, en condemneert hem gebracht te werden ter plaatse, daar men alsulker gewoon is Criminele Justitie te doen, om alsdaar zyn Zydgeweer door den Scherprechter in zyne presentie, en voor zyne voeten, van stukken gebroken te werden: Condemneert hem wyders in een amende van duysend silvere Dukatons, mitsgaders in de kosten en misen van Justitie, en te blyven in de Gevangenis, tot dat hy den inhouden dezer Sententie zal hebben voldaan. Ontzeggende den Advocaat Fiscaal zynen verderen Etsch ende Conclusie, op ende tegens den Gevangen gedaan en genomen; doch alles op approbatie van Hoogstgemelde ZYNE MAJESTEIT. Aldus gedaan in den Hage den 6den April 1695. Was geparapheert, *P. van Almonde.* Onder stond, Ter Ordonnantie van den *Hoogen Scheeps-Krygsraad.* En was gecontrasigneert, *Hub. Cram.* Seretaris.

In margine stond.

ZYNE MAJESTEIT heeft de nevenstaande Sententie geapprobeert, gelyk die approbeert by dezen; ordonneerende, dat de zelve naar haare forme ende inhouden zal werden geexecuteert, ende naargekomen. Gedaan op Whitehall den 19den April 1695. Was geparapheert, WILLIAM R. Lager stond, Ter Ordonnantie van ZYNE MAJESTEIT. Was geteekent, *C. Huygens.* Hebbende op 't spatium gedrukt het Cachet

1695. *May.* van hoogstgemelde ZYNE MAJESTEIT in een rooden Ouwele, overdekt met een witte Papiere Ruite.

Sententie, door den Hoogen Scheeps-Krygsraad geweezen tegens CORNELIS VAN DER HOEVEN.

ALso Cornelis vander Hoeven, Capitein van het Collegie ter Admiraliteit op de Maze, gecommandeerd hebbende het Schip *Rozendaal*, jegenwoordig Gevangen op de Voorpoorte van den Hove van Holland, aan den Hoogen Scheeps-Krygs-Rade, volgens ordre van ZYNE KONINGLYKE MAJESTEIT VAN GROOT BRITTANJE geconvoceerd tot examen en te rechtstelling der Capiteins, Officieren, en anderen, die haar niet na behooren zouden hebben gekweeten in het Zee-gevecht, voorgevallen den 29ten. Juny 1694 tusschen het Esquadre Oorlog-Schepen vandeezen Staat, onder het Commando van den Schout-by-Nagt *Hidde de Vries*, en den Fransschen Commandeur *Jan Bart*, bekent heeft, en den zelven *Hoogen Krijgs-Raade* verder gebleeken is, dat hy Gevangen in 't voorst. Gevecht, 's morgens tusschen 9 en 10 uuren begost zynde, de tweede der Avantguarde van het Esquadre in 't opzeilen na den Vyand, niet behoorlyk by de wind gezeilt heeft, zelfs zoodanig dat, volgens zyns Gevangens bekentenis, den gemelden Schout-by-Nagt hem heeft toegeroepen, dat hy meer zeil by de wind over maaken moest, en daar op volgens des Schout-by Nagts beschuldiging den Vyandlyken Commandeur sein om 's Lands Schepen te abordeeren gedaan, en vervolgens den Schout-by-Nagt geabordeerd heeft; dat ook een Vyandlyk Schip met 36 stukken Kanon, hebbende getragt zyns Gevangens Schip te abordeeren, door het aan Ly leggen van het Roer van zyns Gevangens Schip aan des zelfs Boegspriet vast geraakt is; dat hy Gevangen, na een weinig tyds aan dat Vyandlyk Schip vast gelegen, en daar tegens zeer geringe defensie gedaan te hebben, van het zelve Schip door den Vyand los gemaakt, en ontslagen is geworden, dewelke daar op aanstonts na zynen Commandant toezeilde; en dat hy Gevangen, in plaats van zulks mede te doen, immediate uit het Gevecht, en vanden Vyand afgeweeken is, zonder de minste mine te maaken om weder by den Schout-by-Nagt, of by d'andere 's Lands Schepen, tegens den Vyand vegtende, te komen, of iets verder tot afbreuk van den Vyand te doen; hebbende hy Gevangen wel voorgegeeven, en getracht te bewyzen, dat hy mits beschadigtheid aan Zeilen en Touwen zulks niet zoude hebben konnen doen, en dat hy na eenigen kleinen tyd met splissen en knoopen bezig geweest te zyn, op het sein van den Capitein *van der Lith*, weder na den Vyand zoude gewend hebben: dan is den *Hoogen Krijgs-Raade* gebleeken, dat zulks is geschied lange na dat den Schout-by-Nagt, mitsgaders de Capiteinen *de Veer* en *Bulking*

al

al veroverd waren, en dat het Gevecht daar mede ge-eindigt was; hebbende hy Gevangen daar en boven by twee distincte Missiven, d'eene aan *Haare Hoog-Mogenden* van dato den 2den. July, en d'andere aan het *Collegie ter Admiraliteit op de Maze* van dato den 4den. July 1694. zeer veele onwaarheden en verdichtselen noopende het voorsz. Gevecht, des Vyands geweld, en zyn tegenweer, die zeer gering en genoegsaam geene is geweest, geschreeven, en daar mede, mitsgaders met zyne verdichte bravoures getracht *haare Hoog-Mogenden*, en *het weigemelde Collegie ter Admiraliteit* te abuseeren; hebbende hy Gevangen mede op den 6den. July 1694 in zyne Kajuit zyne twee Lieutenants en een Volontair met zeer groot geraas, en veele dreigementen, met een Hakmes in de hand gedwongen tot het teekenen van een Verklaring, noopende het voorsz. Gevecht, insgelyks zeer veele onwaarheden en verdichtselen behelzende. 1695. *May.*

En alzo mitsdien den Gevangen zyn Eer, Eed, en Plicht niet heeft achtervolgt, maar als notorie in zyn devoir gemanqueert hebbende, achtervolgende de Plakaaten van den Lande, en het Plakaat en Ordre van ZYNE MAJESTEIT van den 24sten April 1673. ten hoogsten strafbaar is:

Zo heeft den Hoogen Krygsrade, met rype deliberatie van Rade doorgezien en overwogen hebbende alles 't geene ter materie dienende was, en heeft mogen moveeren, doende recht in den naame en van wegen de Hoog-Mogende Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, en van hoogstgemelde ZYNE MAJESTEIT, als der zelver Capitein en Admiraal Generaal, den voornoemden Gevangen gedeporteert, en deporteert hem mits dezen van zyn Ampt en Bediening; verklaart hem eerloos en inhabil om den Staat in eenig Employ te dienen; en condemneert hem gebracht te werden ter plaatse daar men alhier gewoon is Crimineele Justitie te doen, om aldaar zyn Zyd-geweer door den Scherprechter in zyne presentie, en voor zyne voeten, aan stukken gebrooken te werden: Condemneert hem wyders in een amende van duizend zilvere Dukatons, mitsgaders in de kosten en misen van Justitie, en te blyven in de gevangenis, tot dat hy den inhouden dezer Sententie zal hebben voldaan. Ontzeggende den Advocaat-Fiscaal zynen verderen Eisch en Conclusie, op ende tegens den Gevangen gedaan en genomen; doch alles op approbatie van hoogstgemelde ZYNE MAJESTEIT. Aldus gedaan in den Hage den 6den. April 1695. Was geparapheert, *P. van Almonde*, Onderstond, Ter Ordonnantie van den Hoogen Scheeps-Krygsrade, en gecontrasigneert, *Hub. Cras*, Secretaris.

In margine stond.

ZYNE MAJESTEIT heeft de nevenstaande Sententie geapprobeert, gelyk die approbeert by dezen; ordonneerende, dat de zelve naar haare forme ende inhouden zal werden geëxecuteert, en nagekomen. Gedaan op Whitehal den 19den April 1695. Was geparapheert, WILLIAM R.

1695. *May.* Lager stond: Ter Ordonnantie van Zyne Majesteit. Ende was geteekent, *C. Huigens.* Hebbende op 't Spatium gedrukt het Cachet van hoogst-gemelde zyne Majesteit in een roode Ouwele, overdekt met een witte Papiere Ruite.

Order tot het indaagen van Capitein Hoogenhoek gegeeven.

Twee dagen te vooren had de gemelde Hooge Scheeps-Krygsraad door d'onderstaande Acte den Provoost-Generaal gelastigd en geauthoriseerd, om den Capitein Cornelis van Hoogenhoek, mede in het zelve Gevecht geweest, en zich tegenwoordig t'schuil houdende, met openbaare Tromslag in te daagen.

ALzoo Cornelis van Hoogenhoek, Capitein ter Zee van het Collegie ter Admiraliteit van Amsterdam, wegens den Hoogen Scheeps-Krygsraad, op ordre van zyne Majesteit geconvoceert, door verscheidene wegen ordres waren toegezonden, omme zich wegens zyne gehoudene Conduites in het Zee-gevecht, onder wylen den Schout-by-Nacht Hidde de Vries tegens den Vyandlyken Commandeur Jan Bart, en des zelfs onderhebbende Schepen, op den 29sten. Juny 1694. voorgevallen, alhier voor den zelven Hoogen Scheeps-Krygsraade te komen verantwoorden, en hy daar van tot noch toe ill gebreeke is gebleeven en latitcerende is: zoo heeft den gemelden Hoogen Scheeps-Krygsraade den Provoost-Generaal Orroeik gelast ende geauthoriseert, gelyk hy gelast ende geauthoriseert werd by dezen, omme den voornoemden Cornelis van Hoogenhoek, op drie achter een volgende veertien dagen, en de vierde maal ex superabondanti, met publique Tromslag, op alle hoeken der straaten, alhier in den Haage, ende voorts met affixie van Billetten daar 't behoort, te doen daagen ende inroepen, ten fine sy zich binnen den zelven tyd voor dengemelden Hoogen Scheeps-Krygsraad alhier in den Haag, op het Huis van Prins Maurits, Hoogloffelyke Memorie, in persoon komie compareren, en van de voorsz. zyne Conduite rekenschap geeven, op pene dat den zelven tyd verstreeken zynde, ende hy niet comparerende, tegens hem zal werden geprocedeert, zodanig als bevonden zal werden te behooren. Gedaan in den Hage, den 2den. May 1695. Was geteekend *Gilmodey*, Ouderhond, ter ordonnantie van gemelde Scheeps-Krygsraad, en gecontrasigneert, *Hubert Grant*, Secretaris.

d'Indaaging, door den Provoost-Generaal gedaan, luidde aldus.

UIt krachte ende ingevolge van zekere Acte van Authorisatie, in date den 2den. May, 1695. by den Hoogen Scheeps-Krygsraade aan den Groot-Provoost-Generaal Orroeik gegeeven, werd by deezen met

publyke

publyke Trommelslag gedagvaart Cornelis van Hoogenhoek, Capitein ter Zee van het Collegie ter Admiraliteit tot Amsterdam, ten einde hy zich zelven zal hebben te sisteeren binnen den tyd van veertien dagen voor Hooggemelde Scheeps-Krygsraad op het Huis van Prins Maurits, Hoogloffelyke Memorie, alhier in den Haag, ende aldaar te verantwoorden van wegen zyne Conduiten gehouden in het Zee-gevecht onder wylen den Schout-by-Nacht Hidde de Vries, ende den Vyandlyken Commandeur Jan Bart met zyne onderhebbende Schepen, op den 29sten. Juny 1694. voorgevallen, op poene dat, by nalatigheid van dien, tegens hem zal werden geprocedeert, als bevonden zal werden te behoren. Gedaan in den Haage, den 2den. May 1695. 1695. May.

Onder stond,

Joh. Orroerik.

Hoogenhoek, ingebracht, word onder handtasting ontslagen.

Capitein Hoogenhoek, op deze indaaging binnengebracht, wierd aanstondts in de Kastoleny gezet; doch vervolgens, omtrent het eind der Maand, onder handtasting van ten allen tyde, als het vereischt wierd, te zullen compareeren, ontslagen.

Duinkerker Kaaper by Dort veroverd.

Omtrent dezen tyd droeg zich een vreemd geval toe met een Duinkerker Kaapertje, zynde een dubbelde Sloep zonder overloop, gemonteerd met vier bassen. Dit, konnende den 12den. der Maand door storm geen zee houden, diep de Maas in, passeerde voorby Rotterdam tot by Dordrecht; en, stoppende aldaar het ty, kwam des avondts ten anker nevens het Konings Jagt, 't geen den Heer van Odyk uit Zeeland overgevoerd had. De Capitein van het zelve, ziende dat het een vreemd maaksel was, voer, na dat hy geroepen had van waar het kwam, en tot antwoord bekomen, van Nieupoort te weezen, met de Sloep aan boord; wanneer de Vyanden, vyftien à zestien man sterk, ziende geen kans om t'ontvluchten, zich aanstondts overgaven, en des anderendaags voor Rotterdam opgebracht wierden.

't Konings overkomst in de Nederlanden.

Eindelyk zyne Majesteit van Groot Britanje, den 23ste. uit Engeland onder zeil gestreken, zette des anderendaags morgens ten vieruur en voet aan land in d'Oranje-Polder, en kwam des avondes ten acht uuren in den Haag, verzeld door den Hertog van Ormond, den Graaf van Essex, den Graaf van Portland, den Heer Keppel, en zeer veele andere Personagien van d'eerste qualiteit; verscheen den 25sten. in de Vergadering der Staaten Generaal, den 26sten. in die der Staaten van Holland en in den Raad van Staaten; vertrok den 30sten. na 't Loo, enz.

1695. *Juny.*

JUNY.

ITALIEN. Hervorming der Kloosters afgedaan.

(a) Zie pag. 22.

DE Congregatie, verordend om te arbeiden aan de hervorming der Kloosters, daar wy (a) elders meermaalen af hebben gesproken, had nu ten laatsten een eind van deze zaak gemaakt: en bestond, voor zo veel men 'er af kon oordeelen, het alles in te ordonneeren, dat 'er in elke Provincie twee Kloosters van ieder Order zouden weezen, waar in de Geestelyken, zo Monniken als Nonnen, gehouden zouden zyn in 't gemeen, en volgens de Regelen van hunne eerste Instelling, te leeven: Dat de geenen, die 'er vrywillig in wilden gaan, om 'er volgens de Regelen te leeven, daar aangenomen zouden konnen worden; doch dat men 'er niemand, van die alreedt sprofessie hadden gedaan, toe zou dwingen. En noopende de geenen, die naderhand in een klooster wilden gaan: zy zouden 'er niet in aangenomen werden, als op voorwaarde van zich na deze hervorming te zullen schikken. 't Was ten naasten by het onderwerp der Memorie, welke wy (b) hier voor hebben ingelyfd: en in der daad, men kon zeer beswaarlyk meer doen; zo ter oorzaak der hinderpaalen, die de geenen, welken deze hervorming betrefte, daar tegen bybrachten; als om dat 'er zekere kwaaden zyn, die zo diep zyn ingekankerd, dat het veel veiliger is dezelven te verdraagen, zodanig als ze zyn, dan ze te willen geneezen.

(b) Zie pag. 23.

Gevecht tusschen vyf Pauselyke Galeyen en een Algierſch Rooſtschip.

(c) Zie pag. 238.

Hoewel de (c) Heilige Vader geweldig verstoord was geweest over 't verlies van het Eiland Scio, en dat hy zich derhalven vry wat had laaten persſen, eer hy wilde toestaan, dat zyne Galeyen na de Levant gingen, waren 'er eindelyk omtrent het begin der Maand vyf van Civita-Vecchia in zee gesteeken. Dezen ontmoetten den zelven dag voor S. Marinelle een Algierſch Rooſschip, 't geen door de stilte wederhouden wierd. Zy tastten 't aan, en veroverden 't na een gevecht van vier uuren, waar in de Galeyen over de honderd gekwetsten, en twintig dooden kreegen. Don Louis, natuurlyke Zoon des Hertogs van Medina-Celi, Ambassadeur van Spanjen te Romen, een Jongeling van twintig à vyf-en-twintig jaaren, die na Malta ging om in de Ridderorder aan-

aangenomen te worden, mitsgaders de Zoon van den Marquis de Palombera waren van de laatſten. d'Algierynen verlooren 'er veertig man, behalven honderd en twintig Gevangenen, waar onder zich ook de Capitein bevond, die tien duizend rykdaalders, of honderd Chriſtene Slaaven, voor zyn ranſoen liet aanbieden. Dartig van deze rampzaligen, op den Roover gevonden, wierden aanſtondts in vryheid geſteld. Ondertuſſchen, gelyk de Galeyen hier en daar beſchadigd waren, moeſten ze weder na Civita-Vecchia keeren; van waar ze, na dat de ſchade herſteld, en een uitdeeling van twee duizend ryksdaalders, door den Heiligen Vader derwaarts gezonden, tot belooning der geenen die zich in deze gelegentheid boven anderen hadden gekweeten, gedaan was, eenige (a) dagen daar na andermaal onder zeil ſtaken. 1695. *Juny.* (a) 18 *Juny.*

Een ſchrikkelyke Aardbeeving veroorzaakte nu weder groote ſchade. Zy deed zich gevoelen te Bagnaréa, Monte-Fiaſcone, Orvieto, Viterbo, Civitella, Caſtiglione, Grotta di S. Stefano, en verſcheidene andere plaatſen van den Kerkelyken Staat. 't Biſſchoplyk Stedetje Bagnaréa wierd gantſch en al verdelgd; zulks dat 'er naauwelyks eenige voetſtappen overig bleeven, waar uit men kon oordeelen, dat 'er eertyds een Stad was geweeſt. Doch tot alle geluk waren maar weinige Inwoonders onder de puinhoopen bedolven; vermits de meeſten zich op d'eerſte ſchuddingen veldwaart in hadden begeeven. Aan verſcheidene oorden tuſſchen Aquapendente en Bolſena had de aarde zich geopend; invoegen dat men 'er niet en dorſt reizen, uit vrees dat de grond onder de voeten mocht weg zakken, en men in eenige kolk komen te verſmooren. Een zeker Boſchje, van vier honderd treden in den omvang, gelegen tuſſchen Orvieto en Ronciglione, wierd ingeſlikt, en in een Poel van een donker-blaauw water, ſchynende te kooken, veranderd. De verwoeſtingen te Civitella, Caſtel di Pietro, Rocca del Verſio, Grotta di S. Stefano, Caſtiglione, en aan verſcheidene andere oorden, waren niet minder; zynde 'er veel meer volks geſneuveld, als men in 't eerſt wel had gemeend: en veele der geenen, welke de dood in deze rampzalige gelegentheid hadden ontgaan, waren niet veel gelukkiger, als die 'er 't leven hadden gelaaten. Meer als twintig duizend Perſoonen vonden zich zonder wooning, huisraad, en goederen: en al de lieſd-

Aardbeeving in den Kerkelyken Staat.

daa-

1693. *May.* daadigheid van den Heiligen Vader; hoe groot de selve ook mocht weezen, stond moeite te hebben om in de dringende behoeftigheden van een zo groot getal zyner Onderzaaten te voorzien.

SAVOYEN. Vreemd Trouwgeval tuſſchen een Piemontooiſche Dame en een Duitſcher Prins.

EEN vreemd Trouwgeval zal hier tegenwoordig de plaats van Krygszaaken moeten bekleeden. Een Piemontooiſche Dame, de Graavin van Salmour geheeten, weduwe met drie kinderen, had een jongen Duitſchen Prins in haare boeyjens weeten te kluſſeren, en zo ver te brengen, dat hy belofte deed van haar te trouwen. De zaak kan niet openlyk geſchieden; vermits de geenen, daar de beſtiering van den gemelden Prins aan vertrouwd was, zich'er ongetwyfeld tegengeſteld zouden hebben. Om hun oogmerk echter te bereiken, maakten de Prins en de Graavin een party om zich op een zeker Jagthuis des Hertogs van Savoyen te gaan verluſtigen; voerende eenige Duitſche Heeren, en onder anderen den Erflandgraaf van Heſſen, die over een wyl in Holland was geweeſt, en nu door Italien reiſde, met zich. Ondertuſſchen had men de voorzorg genomen van aan een Prieſter te beveelen, dat hy zich inſgelyks alda zou verwoegen. 't Werk aldus beſteld, en het gantſche Gezelſchap op het gemelde Luſthuis gekomen zynde, ſloopen de Prins, de Graavin, en de Prieſter van d'overigen af, en ſlooten zich in een kamer, daar men terſtond een aanvang van de ploeghigheid maakte: maar de Landgraaf, en ſommige anderen, vermoedende eenig geheim, gingen aan de deur ſtaan luſteren, en, hoorende eenige woorden mompelen, liepen ze op de vloer, en ſtooiden de ceremonie. De Minnaar ſloeg de hand aan den degen: ſommigen anderen deeden het zelfde, doch minder om te vechten, als om het gewold te ſtillen; 't geen hen gelukte. Maar de verliefde Prins, ziende dat hy de ſterkſte niet en was, verklaarde openlyk, dat hy de Graavin getrouwd had: en deze wei ter zelvoyd, dat zy hem voor haaren Echtgenoot erkende. 't Gepraatende huwelyk wierd den zelven avond voltrokken, en de voltrekking noch de twee volgende nachten bevestigd. Ondertuſſchen gingen de geenen, daar het beleid van den Prins op beruſte, den Hertog van Savoyen er af verwittigen, en verzochten hem order in de zaak te ſtellen.

Den

Den Hertog beval, dat de Graávin in een Kloóſter gezet zou worden, tot dat de zaak geoordeeld waar; mitsgaders aan eenige Goeſtelyken, dat ze zouden onderzoeken, of het huwelyk wettig was. Dezen verklaarden het tegendeel. De Prins hield zich in 't eerſt geweldig geſtoord: maar het genot zynen brand wat verkoeld hebbende, gelyk het gemeenlyk gebeurt, begon hy zich naderhand te vrede te ſtellen. Wat de Graavin belangt: men weet, wat liefde de meeſte Juffers voor de Kloóſters hebben. 1695. *Juny.*

Eindelyk: den 21ſten. der Maand overleed te Turin Don Gabriel van Savoyen, natuurlyke Zoon van den Prins Karel-Emanuel; hebbende den Marquis d'Eſte, zynen Neef, tot erfgenaam geſteld. Dood van Don Gabriel van Savoyen.

VENETIEN. Overwinning door de Troupen der Republyk in Morea op de Turken behaald.

DE Capitein Generaal Alexandro Molino, die den 12den. May bezitting van zyn Ampt had genomen, kon het zelve niet gelukkiger, noch op een glorieuzer manier, aanvangen; dewyl hy zich naauwelyks aan het hooſd der Troupen van de Republyk had geſteld, of ze behaalden een roemruchtige overwinning op de Turken; waar mede het zich aldus toedroeg.

Ibrahim Baſſa, die eertydts Negropponte verdeedigd had, en 'er nu Seraskier af was, avanceerde in 't begin van Juny met een Leger van omtrent twintig duizend man tot dicht aan Corinthen; zynde van voorneemen te land in Moréa te treeden, terwyl 'er d'Ottomanniſche Vloot ter zee aan zou naderen: waar toe hy te meerder hoop had, dewyl eenige Overloopers hem hadden bericht, dat het Chriſten Leger maar omtrent vyf duizend man ſterk, en zeer kwalyk toegeruſt was. De Capitein Generaal Molino, die na de Golf van Engia was gezeild, om de Vyanden te beletten in Moréa te vallen, keerde (zo haaſt als hy verſtond, dat z' 'er alreedts in getreeden waren; dat ze by Argos, waar af zy het Kaſteel te vergeefs hadden aangetaſt, campeerden; en dat ze tot onder Napoli di Romania ſtroopten) weder te rug na de kant van deze Stad. 't Convóy, van Venetien vertrokken, en gecommandeerd door den Heer Paulo Nani, Proveditеur Extraordinaris van het Leger, had zich tot alle geluk kort te vooren daar by gevoegd; zulks dat het zich toenmaals tien duizend Voetknechten

1695. *Juny.* en twaalf honderd Ruiters sterk bevónd. De Generaal Steinau, die het commandeerde, stelde het aanstondts in slagorder, en breidde het front aan wederzyde zo ver uit, als of het van dartig duizend man was geweest. 't Avanceerde aldus in bataille tot aan een considerabele post in de vlakte van Argos, en vier Italiaansche mylen van deze Stad. De Vyanden hadden zich zeer wel in hun Campement verstérkt, even of zy 'er zich meenden te handhaaven: maar den 10den. Juny lieten zy hunne Cavallery een beweeging maaken, zonder dat men kon raamen, wat hun oogmerk mocht weezen. De Generaal Steinau toog hen te gemoet: doch na de maat dat hy naderde, begonden d'Ottomannen allengskens te deinzen; tot dat ze aan het Dorp Manara, onder 't bereik van 't kanon hunner Legerplaats, waren gekomen. De Turken ondersteunden de Cavallery door het middel van hunne slinker Vleugel, welke op de rechter der Christenen vuur gaf. Ondertusschen deinsde zy gestadig allengskens, met het oogmerk, na 't scheen, van de Christenen onder het vuur van haar kanon te lokken. Steinau, die het bemerkte, wendde ter rechter zyde, ten einde de hoogtens en het Dorp te krygen, en de Vyanden, waar't mogelyk, in de flancq aan te tasten. De Seraskier, trachtende het voor te komen, stuurde een gros Cavallery, benevens eenige Bataillons, tegens de rechter Vleugel der Christenen, en tastte zelve met twee duizend Ruiters, en even zo veel Voetknechten, de slinker Vleugel aan. De schok was zo hard, dat eenige Venetiaansche Bataillons hunne Vriesche Paarden verlooren, en genoodzaakt waren te buigen. De Generaal Steinau, bemerkende de wanorder, trok de Regimenten van Grimaldi en Saltsburg uit de tweede Linie; en hebbende de zelven gevoerd na de kant daar 't de Christenen te kwaad hadden, herstelde hy de zaaken, en deed de Vyanden met groote wakkerheid aantasten. 't Gevecht was bloedig, en duurde zeer lang; hebbende d'Ongeloovigen tot verscheidene maalen beproefd door de Bataillons der Christenen, met de zelven van vooren en ter zyden aan te tasten; heen te booren: maar met het vallen van den avond zagen zy zich eindelyk genoodzaakt in wanorder na hunne Retrenchementen te wyken, na dat ze drie duizend en vyf honderd dooden op de plaats hadden gelaaten. 't Venetiaansche Leger kwam

des

des nachts ten twee uuren te Argos, en vond, dat 'er de Vyanden omtrent twee uuren te vooren van daan waren getoogen, om zich na Sermetti te begeeven, en vervolgens weder over den Corinthiſchen Iſthmus te trekken. Gelyk men zeer ſwak in Cavallery was, kon men hen in hunnen aftocht niet volgen: maar de Boeren en Landzaaten doodden 'er meer als duizend in verſcheidene gelegentheden, en maakten honderd en vyftig Gevangenen. Van achtien ſtukken Kanon, die zy by zich hadden, voerden ze maar vier der kleinſten weder te rug, welken zy op hunne Kemels laadden. d'Anderen vond men in hun Campement, benevens een groot getal van Tenten, Granaaden, en Krygsmunitien. 1695. Juny.

De Capitein Generaal, trachtende wyders alle mogelyke vrucht uit deze overwinning te trekken, deed aanſtondts drie-en-twintig Oorlogſchepen, twee Branders, en zes platbodemde Vaartuigen onder zeil ſteeken, en ſtond des anderendaags met twee-en-twintig Galeyen en zes Galeaſſen te volgen, van meening d'Ottomanniſche Vloot te gaan opzoeken, en haar ſlag te leveren.

Livadia door de Chriſtenen verbrand.

Men moet hier niet vergeeten te zeggen, dat, terwyl de Seraskier in Moréa viel, den Heer Antonio Molino, Provediteur Generaal der Eilanden, met de Galeyen in de Golf van Lepanto trad, en de Stad Livadia, daar de Seraskier geduurende de winter zyn verblyf hield, deed aantaſten. Daar lagen drie honderd Turken in garniſoen, wel voorzien van munitien; niettegenſtaande het welk hy 'er zich, na een wederſtand van vier uuren, met den degen in de vuiſt meeſter af maakte. Honderd der Vyanden kwamen 'er te ſneuvelen; en d'overigen wierden gevangen genomen. De Chriſtenen verlooren 'er maar twintig man, en maakten grooten buit; wordende de Stad geplonderd, en wyders in brand geſteeken.

Deze goede ſucceſſen in 't begin van een Veldtocht waren van een groot gevolg: en 't mineſt, 't geen men 'er in faveur der Republyk van Venetien uit kon beſluiten, was, dat ze voor al het overige der zomer niets ter wereld van de kant der Turken behoefde te vreezen.

1695. *Juny.*

MANTUA. Verbod van de wapenen voor Vrankryk te voeren.

DEN Hertog van Mantua, tegenwoordig zo grooten vriend niet meer van den Allerchriſtelykſten Koning, niet vernoegd met door zyn gantſche Gebied een zeker Edict te hebben doen afkondigen, verbiedende aan alle zyne Onderdaanen de wapenen tot den dienſt van Vrankryk te voeren, ſtuurde nu uitdrukkelyke ordre aan zynen Reſident te Milanen, om zich, verzeld door twee Trompetters, te Fraſſinet; by Caſal, te vervoegen, ten einde den Marquis de Crenan, Gouverneur van deze Veſting, te doen ſommeeren tot het gemelde Edict ook in de Stad Caſal te laaten afkondigen. De Marquis antwoordde, dat hy zulks niet en kon doen, zonder een uitdrukkelyk bevel van den Koning, zynen Meeſter, daar toe te hebben. Men verwachtte geen ander antwoord: doch deze formaliteit was echter noodzaakelyk.

GENUA. Tunis den Algierynen weder ontweldigd. (a) *Zie pag. 153.*

DE Broeder van den Baſſa van Tunis, die, ter oorzaak van den (a) oorlog tuſſchen dit Koningryk en dat van Algiers, in Italien was geweeken, vervoegde zich omtrent dezen tyd te Genua, om 'er een Schip te bevrachten; verzekerende met veele omſtandigheden, dat de gemelde Baſſa den Algierynen de Stad Tunis weder had ontweldigd, uitgezondert het Kaſteel, 't geen noch door Mehemet-Tatar bezet was, doch 't niet lang kon houden, en zich ook al overgegeeven gehad zou hebben, indien de Commandant niet gevreeſd had, dat het hem op zyne wederkomſt tot Algiers het hoofd zou koſten.

DUITSLAND. Optoche en beweegingen van het Franſche en Duitſche Leger.

NA dat de Franſche Cavallery, welke tuſſchen Spiers, Diedenhoven, en Gensheim tot aan Neuſtad langs de Spierbach gecantonneerd was geweeſt, zich na d'aankomſt van den Maarſchalk de Lorges met d'Infantery, die by Winzingen, Frankendal, en omtrent Manheim had geſtaan, te ſamen had gevoegd, en de gantſche Armée op den 3den. der Maand by Neuſtad de monſtering was gepaſſeerd, toog de zelve den volgenden dag na Philipsburg, daar d'Artillery tegen den avond ook aankwam; waar na de Cavallery en Dragonders den 5den. in 't krieken van den dageraad, over twee Bruggen by de gemelde Stad den Ryn begonden te paſſeeren, en na den middag meeſtendeel aan d'andere zyde ſton-

ſtonden, ſlaande zich neder in de Vlakte der Kapucynen. 't Regiment Dragonders van Gobert verdreef aanſtondts een klein getal Duitſchers, gepoſteerd in een defilé aan geene zyde der gemelde Vlakte. 's Anderendaags, den 6den. toog ook d'Infantery over de Rivier, en voegde zich by de Cavallery, Den 7den. ging de gantſche Armée te Nider-Nainſen campeeren, hebbende de rechter Vleugel te Bruchſal, de ſlinker en het Hoofdquartier te Nider-Nainſen, de Boſſchen en Moeraſſen achter, en de Heuvelen van Bretten voor zich. De Maarſchalk de Lorges deed dit Stedetje met zes honderd man, onder Monſr. de Latar, en het Kaſteel Ravensberg, by Eppingen, met vier honderd, onder Monſr. de Bellecroix, bezetten. 't Leger was toenmaals omtrent veertig duizend man ſterk; te weeten, vyf-en-twintig duizend man Infantery en vyftien duizend Paarden. 1695. Juny.

Gelyk de verbaasdheid zich aanſtondts in de Bergſtraat en d'omleggende oorden verbreidde, en dat men d'Ingezetenen van alle kanten zag komen vluchten, moet men zich niet verwonderen, zo de voorwerpen hier merkelyk door vergroot wierden. Zelfs ging ook de ſpraak, dat de Duitſchers Sintzheim en Eppingen, welke Veſtingen men geduurende de winter met groote zorgvuldigheid geſterkt had, hadden verlaaten, en dat men eerſtdaags het beleg van Heilbron zou zien: doch alle die gerucht-ten, gelyk het gemeenlyk in dusdanige gelegentheden gaat, verdweenen naderhand. Heilbron, Sintzheim en Eppingen bleeven in de macht der Geallieerden; en de Franſchen rechtten niets anders uit, als dat ze het platte land, onder 't bereik hunner wapenen gelegen, verwoeſtten.

Terwyl het Franſche Leger den Ryn paſſeerde, vergaderde het Duitſche by Heilbron, onder het gebied des Markgraaven van Bareith; d'Infantery te Sondheim, en de Cavallery te Droments en Vahingen. d'Eerſte toog den 3den. Juny te Heilbron over de Nekker, en ſloeg zich neder by de Poort van deze Stad, welke men de Brugpoort noemt, breidende zich uit van Bokkinghem tot aan Nekker-Gartach. Ondertuſſchen vaardigde men een Courier af aan den Prins van Baden, om hem van de beweegingen der Vyanden, en den optocht des Legers, te verwittigen. Ook ſtuurde men 'er aan de Heſſiſche, Munſterſche, Keur-

1695. *Junij.* Paltſiſche, en andere Troupen, ten einde hen te verzoeken, dat zy hunne marſch wilden verhaaſten. 't Duitſche Leger beſtond toenmaals uit twaalf duizend Voetknechten en tien duizend Ruiters. Den 6den. brak het op van Gartach, om zich te Steppach, by Sintzheim, te vervoegen, alwaar 't het voorgaande Jaar gecampareerd had, en daar het met weinige moeite het Retrenchement, 't geen 'er alstoen gemaakt wierd, en door welkers middel het in zekerheid was, herſtelde. Midlerwyl kwam de Prins van Baden den 10den. 's avonds te Heilbron; hoewel hy noch zodanig door de jicht gepynigd wierd, dat hy genoodzaakt was zich in een draagſtoel te doen voeren. Hy bezichtigde des anderendaags de fortificatien van de Plaats, die in goeden ſtaat wierden gevonden; waar na hy zich na het Leger begaf, en zyn Hoofdquartier te Steppach ging neemen: en gelyk de Troupen noch niet ſterk genoeg waren, om den Franſchen het hoofd te konnen bieden, verordende hy eenige nieuwe werken tot de verzekerdheid van het Campement; daar men de volgende dagen mee bezig was. Den 11den. verſtond men, dat, verre van dat de Franſchen eenige conſiderabele onderneeming by der hand meenden te vatten, zy in tegendeel zich met alle zorgvuldigheid in hunne Legerplaats verſterkten: waar uit men raamde, dat zy wel in der daad beſlooten hadden daar een tyd lang huis te houden; maar ook met eenen, dat hun voornaamſte oogmerk was de voerazie te conſumeeren, en vervolgens weder over den Ryn te trekken. Den 12den. ſtuurde de Prins van Baden, vreezende voor eenigen inval in het Land van Wirtemberg, order aan de Boeren aldaar om de wapenen op te vatten; noemde ervarene Officiers, om hen te commandeeren; en betekende hen de poſten, die zy moeſten beſlaan. Ondertuſſchen verſtond men, dat de Franſchen de contributien uitſchreeven aan alle de oorden, daar hunne Partyen konden doordringen, en dat ze zeer groote ſommen van verſcheidene Vlekken, Dorpen, en Particulieren hadden getrokken voor Sauvegardes, welken zy aan hen hadden gegeeven, en na allen ſchyn, wanneer zy weder over den Ryn moeſten trekken, d'eerſten zouden overtreeden. Den 13den. liet de Prins van Baden een nieuw Retrenchement tot de verzekerdheid van het Leger opwerpen, en met acht Batail-

lons,

lons, en de Huſſaaren van Colonits, bezetten; verordenende wyders aan de Cavallery, zich van de noodzaakelyke faſcynen te verzorgen. Alle de Granadiers, te voet en te paard, onder d'orders van den Lieut-Veldmaarſchalk van Hohenzollern-, namen ook poſt by het Hoofdquartier, om 'er zich in geval van nood af te bedienen. Den 14den. bezichtigde de Vorſt zelve alle de oorden, waar langs de Vyanden omtrent het Campement konden nadreen, en gaf 'er de noodzaakelyke orders. Den 15den. traden zyne Gardes, beſtaande uit honderd uitgezochte Ruiters, in de Legersplaats. Thans wierd d'Armée in ſlagorder geſteld, en zes-en-dartig Eſquadrons Cavallery, acht-en-dartig van Dragonders, tien van Huſſaaren, en drie-en-veertig Bataillons ſterk bevonden. Den 16den. wierd een Franſche Trompetter, daags te vooren tot het reclameeren van Gevangens aangekomen, met een-en-twintig man te rug geſtuurd; en te gelyk een der Duitſche Trompetters afgevaardigd, om de Soldaaten, welken de Vyanden van hen hadden, af te haalen. Een Party Huſſaaren een Vyandlyke te voet by Germersheim ontmoet, en geſlagen hebbende, keerde nu met drie-en-twintig Gevangens weder te rug. Den 17den. kreeg men naricht, dat de Franſchen drie Detachementen tegens de Voeragiers van het Duitſche Leger hadden uitgezonden; weshalven men inſgelyks eenige Troupen afzonderde, om de zelven t'onderſchraagen. 's Avondts keerde de Trompetter, daags te vooren afgeſchikt, met negen Gevangens, en een Franſchen Trompetter, die weder na vermiſte Vyanden kwam vraagen. Den 18den. kwamen'er vyf Deſerteurs in het Campement, mitsgaders vier Gevangenen, gemaakt door den Commandant van Pfortzheim. 's Namiddags kwam de Quartiermeeſter Generaal der Munſterſche Troupen tyding brengen, dat ze de Main begonden te naderen, en 'er in het kort ſtonden over te trekken. Die van Keur-Palts, ten getale van vier duizend man, vervoegden zich dezen dag in het Campement, Den 19den. verſtond men, dat de Franſchen weder nieuwe proviſien na Bretten gebracht hadden; zynde een Poſt, welke zy, terſtond na dat zy over den Ryn waren getooogen, hadden ingenomen. Den 20ſten. vervoegde zich de Prins van Baden met een Detachement van drie duizend Granadiers te Sternfels; lei 'er eenige Troupen in garniſoen; 1695. Juny.

en

1695. *Juny.* en keerde des avonds weder na het Leger, zonder Vyanden vernomen te hebben. Den 21ſten. berichtte een Overlooper, dat de Maarſchalk de Lorges had meenen op te breeken; dat de Tenten alreedts ten dien einde opgenomen waren geweeſt: doch dat men ſchielyk een contraorder had gegeeven, zonder dat men 'er de reden af wiſt; en dat men alles weder in den zelven ſtaat had geſteld. De Franſche Armée voerageerde dien dag niet, maar begon het koorn rondom het Campement af te maaijen, en rechtte verſcheidene verwoeſtingen in de gebuurige Dorpen aan. Tegen den avond kwamen twee Deſerteurs in het Leger. Den 22ſten. ontfing men bericht met een Expreſſe, dat de Munſterſche Troupen ten langſten binnen negen of tien dagen in het Campement hoopten te weezen. Ook verſtond men, dat in het begin der Veldtocht de Maarſchalk de Lorges een volle macht had gekreegen om zodanig te ageeren, als hy 't raadſaam oordeelde, en de gelegentheden het zouden vereiſchen; maar dat hy ſedert expreſſe orders had bekomen om niets te waagen: 't geen hem zich ook meer geſlooten in zyn Campement deed houden, als in den beginne; vreezende, dat deze of geene gelegentheid hem tegens zynen dank in eenige gewichtige zaak mocht wikkelen. Den 23ſten. berichtte een der Kondſchappers, dat de Franſchen het Munſterzinger Slot met tachtig man bezet hadden; en Monſr. de Melac met honderd Granadiers en twee honderd Ruiters by Gochsheim, alwaar het Vyandlyk brood gebakken wierd, en twee dagen vroeger negen duizend Centner Meel, onder een Convoy van duizend man te voet en even veel te paard, aangekomen waren, zyn verblyf hield, en de Bakkery moeſt dekken. Men verſtond ook ter zelve tyd, dat de Maarſchalk de Lorges door een ſwaare (a) onpaſſelykheid overvallen was, welke zyn leven in gevaar ſtelde; dat de Capitein zyner Gardes te poſt na het Hof was vertrokken, om 'er deze tyding te brengen; en dat de Maarſchalk de Joyeuſe 't gebied zo lang over het Leger had genomen, tot dat 'er de Koning in voorzien zou hebben. Den 24ſten. vond de Prins van Baden goed, by Eppingen, aan het eind van het Campement, een Schans en Hoornwerk te doen opwerpen; gelyk 'er ook aanſtondts d'orders toe wierden gegeeven. 's Achtermiddags wierd d'Overſte-Lieutenant der Dragonders, Biſſing, den Munſter-

(a) *Een Bloedkoorts.*

ſterſchen en anderen Geallieerden Volkeren, tot het doen verhaaſten van hunne marſch, te gemoet gezonden. Den 25ſten. kwam de Graaf van Friſe, Envoyé des Konings van Engeland by de Geallieerden, in het Leger; alwaar men zei dat hy geduurende de gantſche Veldtocht zyn verblyf zou houden. Den 26ſten. ontfing men tyding, dat de Maarſchalk de Lorges, na een zeker hulpmiddel, 't geen hem van zeer veele kwaade humeuren had gezuiverd, gebruikt te hebben, zich merkelyk beter bevond. Den 27ſten. kreeg men naricht, dat de Vyanden een groote voerageering aan de zyde van het Campement der Geallieerden meenden te doen; weshalven men verſcheidene Partyen op kondſchap uitſtuurde. Den 28ſten. kwamen twaalf Gevangenen en negen Deſerteurs in het Leger: en berichtte d'Overſte-Lieutenant Biſſing, aan de Troupen der Geallieerden afgevaardigd, dat ze tot dicht aan de Main genaderd waren. Den Adjutant Generaal Wagener wierd derhalven met nieuwe orders aan hen afgeſchikt. Den 29ſten. verſtond men, dat de Franſchen zich gereed maakten om een Detachement van tien duizend man na de Nederlanden af te vaardigen: en den 30ſten. dat de Huſſaren, die te Pfortzheim lagen, een Franſche Party van vyftig man te voet ontmoet, en, zynde van 't paard getreeden, hen altemaal nedergehouwen hadden, uitgezondert eenige weinigen, die gevangen wierden genomen. 1695. Jany.

FRANKRYK. Edict in faveur des Geeſtelykheid afgekondigd.

GELYK de Koning beſlooten had een zeer grooten onderſtand van de Geeſtelykheid te verzoeken, en dat, indien deze Vorſt iemand in zyn Ryk moeſt ontzien en vreezen, het buiten tegenſpreeken dit machtig Ligchaam was, liet hy, weinige dagen voor des zelfs vergadering, een Edict afkondigen noopende de Geeſtelyke Juriſdictie, 't geen zich t'eenemaal in haar faveur ſtrekte. Sedert het Jaar 1438. wanneer de Vergadering der Geeſtelykheid, gehouden te Bourges, om zich te verloſſen van de kwellingen der Officiers van het Roomſche Hof, een Pragmatica der Decreeten van 't Concilie van Baſel formeerde, waar af het den Koning verzocht de Beſchermer te willen weezen, had de Geeſtelykheid byna nooit opgehouden van te klaagen, dat de Koninglyke Officiers, en de Parlementen in't

1695. *Juny.* in 't byzonder, zich de gantſche Geeſtelyke Jurisdictie aanmaatigden, zelfs in de zaaken die blootelyk van de Kerkelyke Tucht en den Godlyken Dienſt afhingen; hebbende ten dien einde opgerecht 't geen men ten tyde van François den 1ſten. *les Appels comme d'baus* begon te noemen: 't welk men pretendeert de geheele Jurisdictie der Franſche Prelaaten, en te gelyk ook die van den Roomſchen Stoel in Vrankryk, vernietigd te hebben. Deze pretentie had voet gegeeven tot verſcheidene Reglementen, gemaakt onder de voorgaande Regeeringen, en onder deze, gelyk ook nu tot het tegenwoordig Edict; begrypende in vyftig Artykelen de voornaamſte diſpoſitien der Edicten, welke tot noch toe over deze materie waren opgeſteld; en regelende verſcheidene ſwaarigheden, ten einde d'ongelegentheden, die zy tot nadeel der Geeſtelyke Tucht zouden konnen doen ontſtaan, te voorkomen; mitsgaders de eer, welke men aan deze Order, zynde d'eerſte des Koningryks, moeſt bewyzen, enz.

Vergadering der Geeſtelykheid om een Subſidie aan den Koning te bezorgen.

Dit gedaan zynde, liet de Koning zyne meening aan de Geeſtelykheid te kennen geeven; waar op de Gedeputeerden der zelve zich den 23ſten. May te Parys in het Aertsbiſdom vervoegden, ten einde den Aertsbiſſchop van deze Stad tot Præſident te verkiezen; 't geen maar *pro formâ* geſchiedde: want nooit was de Geeſtelykheid vergaderd geweeſt, 't welk negen of tien maalen gebeurd was ſedert dat deze Prelaat Aertsbiſſchop was geweeſt, of hy had in de Vergadering voorgezeten. Den 24ſten. vervoegden zich alle de Gedeputeerden te St. Germain, alwaar de Præſident hunne rangen regelde; en den 25ſten. geſchiedde d'opening der Vergadering, beſtaande, behalven den Aertsbiſſchop van Parys, uit d'Aertsbiſſchoppen van Tholouſe, Aix, Tours, en Bourges, mitsgaders zeven-en-twintigh Biſſchoppen, en tweeen-dartig Abten. Na de Mis van den H. Geeſt, en het Sermoen uitgeſproken door den Biſſchop van Agen, begon men te raadpleegen over de Gift, welke men aan den Koning moeſt doen. Alle de geenen der Vergadering verwachtten een eiſch van achtien Millioenen, en waren ook gereed om ze toe te ſtaan: doch men was wel verwonderd, wanneer men den 8ſten. Juny uit den mond van Monſr. Puſſort, Deken van den Raad van Staat, verſtond, dat de Koning maar tien Millioenen van hen eiſchte. Hy was verzeld

verzeld van de Messrs. le Peletier, d'Argouges, de Harlay, en de Pontchartrain; en deed een zeer welsprekend vertoog; waar in hy onder anderen liet vloeijen: *Dat, hoewel de noodwendigheden sedert het Jaar 1690. wanneer zy twaalf Millioenen aan den Koning hadden gegeeven, vermeerderd moesten weezen, en dat het Hoofdgeld, 't geen op alle d'andere Orders des Ryks gesteld was, hen, dewyl zy'er voor dit jaar af uitgezonderd waren, na proportie behoorde te verplichten tot hunne Gift te vergrooten, de Koning ondertusschen zo wel van hunnen yver verzekerd, en zodanig overtuigd was, dat men de goederen der Kerk niet moest aanneemen, als om dringende noodzaakelykheden, dat, gelyk hy maar tien Millioenen van doen had, hy niet meer als deze somme van hen verzocht, waar mede hy meer als te vrede zou weezen: Dat hy hen alleenlyk vermaande, zich, neopende het Hoofdgeld voor het toekomende en de volgende jaaren, zodanig te schatten, als zy 't raadsaam oordeelden*, enz.

1695. Jany.

Naauwelyks had Monsr. de Pussort geëindigd, of verscheidene Aertsbisschoppen en Bisschoppen reezen op, en zeiden: *Dat hen de woorden ontbraken, om den Koning na waarde te bedanken wegens de goedheden, welken hy voor hen had, mitsgaders d'oneindige menagementen die hy, niettegenstaande de noodwendigheid zyner zaaken, en de kosten van den oorlog, ten hunnen opzichte gebruikte: Dat zy zeer moeijelyk waren, dat zyne Majesteit hen als Meester verbood hem blyken te geeven van den vuurigsten yver, dien men kon hebben voor een Koning, welke noch beminnelyker als groot was; en hem ter zelve tyd te bedanken voor het gunstig Edict, 't geen hy, zonder daar toe verzocht te zyn, in hun faveur had gegeeven: Dat zyne Majesteit zich ook kon verzekeren, dat alle de goederen, welken zy hadden, hem toebehoorden; en dat hy'er ten allen tyde in allerhande gelegentheden over kon disponeeren: Doch dat zy voor deze reis de gewoonlyke formaliteit niet en zouden houden, 't welk was, de stemmen op te neemen; en dat de Heeren Commissarissen moesten zien, dat men hen een zo maatige somme by* ACCLAMATIE *toestond*: 't geen nooit gebeurd was, en toenmaals in 't werk wierd gestelt.

't Hoofdgeld, daar de Geestelykheid zich aan onderwierp, passeerde met het zelve gemak, als de vrywillige Gift van tien Millioenen. 't Is waar, dat, om de zaaken wat te verzachten, men

1697. Janvr. den naam veranderde, zullende deze Schatting een vrywillige Onderſtand geheeten worden; mitsgaders dat, dewyl het Hoofdgeld ten oprichte der wereldlyke perſoonen zo lang als den Oorlog ſtond te duuren, het tenaanzien der Geeſtelykheid op de vier volgende jaaren bepaald wierd, tot aan d'eerſte Vergadering, welke gehouden ſtond te werden in den Jaare 1700. gedurende ieder der welken zy vier Millioenen aan den Koning zou betaalen. De vier Millioenen van de vrywillige Gift zouden in vyf termynen betaald worden: d'eerſte in de Maand October aanſtaande: de tweede in February 1696. de derde in de Maand October daar aan volgende: de vierde in February 1697. ende vyfde in October des zelven Jaars.

Gebied over het Leger in Catalonien door ziekte van den Maarſchalk de Noailles op den Hertog van Vendôme overgedragen.

(a) *Belleſonds en Lauzunburg.*

(b) *d'Humieres.*

't Scheen, dat zich ſedert een tyd eenige kwaadaardige invloeijing over de Maarſchalken van Vrankryk had verſpreid. 't Was niet lang, dat 'er de dood (a) twee byna te gelyk uit de wereld had gerukt; behalven dat 'er noch (b) een drie à vier maanden te vooren was overleeden. De Maarſchalk de Catinat had ziek geweeſt; en was weder ingeſtort; de Maarſchalk de Lorges lag aan een Blutskoorts; en de Maarſchalk de Noailles, die het gebied in Catalonien moeſt voeren, bevond zich zo kwalyk, dat hy een Expreſſe na Verſailles aan den Koning afvaardigde, en den onderſtaanden Brief, hem op zyn vertrek door zyne Majeſteit ter hand geſteld, aan den Hertog van Vendôme liet afgaan.

Myn Neef,

DE gezondheid des Hertogs van Noailles kwaad genoeg zynde, wanneer hy vertrok; en niet weetende, of hy in ſtaat zal weezen van gedurende de Veldnacht t'agceren: heb ik geloofd, dat het tot mynen dienſt was, hem een Paket ter hand te ſtellen, met order van het, indien hy myde behoorlyke dienſten in een zo groote en zo gewichtige Poſt, als de geene die hy bekleed, niet en kon betoonen, met een Courier aan u te ſtuuren. 'k Heb geloofd, dat ik d'oogen op niemand kon werpen, die 'er bekwaamer toe was als gy: weshalven ik begeer, dat, zo haaſt als gy dit Paket zult ontfangen hebben, gy u zult ſchikken na 't geen in mynen anderen Brief begreepen is, en zonder tydverzuim vertrekken, om myne Armée in Catalonien te commandeeren, gelyk den Hertog van Noailles tegenwoordig doet, met de zelve macht welke hy heeft. Ik verzeker my, dat gy, 't geen ik u beveel, met zo veel plaizier zult volbrengen,

gen, als ik heb in u by deze gelegentheid weezendlyke blyken te geeven van d'achting en de vriendschap, welke ik voor u heb, mitsgaders van het vertrouwen 't geen ik heb op uwe genegentheid, ervarenheid, yver, en behwaamheid. Getekend 1695. Juny.

LOUIS.

Deze was vezeld van een toegezegelden Brief, waar af dit den inhoud was.

Myn Neef,

DE kwaade gezondheid van mynen Neef, den Hertog van Noailles, hem niet toelatende aan het hoofd myner Armée in Catalonien te blyven, heb ik, tot het beſt der zaaken en van mynen dienſt, geloofd d'oogen op niemand te konnen werpen, die waardiger was, als gy, om de zelve te commandeeren. Ik begeer, dat gy aanſtondts zult vertrekken van de plaats daar gy zyt, om u met alle ſpoed derwaarts te vervoegen; laatende aan mynen Neef, den Groot-Prioor van Vrankryk, de zorg om voor de veiligheid van het gedeelte der grenzen van Provence, daar ik u mee belaaden had, te waaken. Midlerwyl dat ik u toeſtuure de Openе Brieven, welke u noodzaakelyk zyn om in Rouſſillon en Catalonien te commandeeren, en 'er de qualiteit van Viceroy te neemen, heb ik het raadſaam geoordeeld dezen Brief aan u te ſchryven, welke genoeg is om 'et u al het gezag te geeven, 't geen ik begeer dat gy zult hebben. Hier op bid ik God, dat hy u, myn Neef, in zyne heilige en waarde hoede neeme. Geſchreeven te Compiegne, den 3den May 1695. Getekend, LOUIS: en laager, LE TELLIER.

Den Hertog van Vendôme deze twee Brieven te Nice in Provence, alwaar hy de Troupen, welke de Grenzen aan die kant bewaarden, commandeerde, ontfangen hebbende, begaf zich aanſtondts op weg; ſprak den Maarſchalk de Noailles te Perpignan, met wien hy eenige conferentien over den ſtaat der zaaken daar te lande had; en vervoegde zich wyders na 't Leger.

SPANJEN. Beweegingen van de Geallieerde Vloot.

't GROOT Convoy, 't geen den Admiraal Ruſſel uit Engeland verwachtte, den 22ſten April te Cadix aangekomen zynde, kreeg de gantſche Vloot (na dat de Troupen, met het zelve overgevoerd, beſtaande uit twee honderd Vrywilligers, en drie duizend vyf honderd Soldaaten, gemonſterd waren) order om den 8ſten May onder zeil te ſteeken: maar zynde het doodſtil geworden,

1695. *Juny.* den, gelukte het niet voor den 10den. wanneer ze vervolgens met een ſtyve koelte de Straat paſſeerde. Zes Schepen waren in de Baay van Cadix gelaaten, om 'er die van het Hollandſch Convoy, mitsgaders van den Spaanſchen Admiraal Papachin, welke noch niet gereed waren, te verwachten. Tien andere Schepen wierden gecommandeerd tot omtrent de Straat, en vier omtrent de Caap van S. Vincent, te kruiſſen. Den 18den. verſcheen de Vloot voor Alicante; en men rekende, dat ze alstoen vier-en-vyftig zo Engelſche als Hollandſche Oorlogſchepen, tien Bombardeergaljoots, elf Branders, en verſcheidene andere Vaartuigen, ſterk was. Zy lag zes dagen voor deze Haven, en ſtak den 25ſten. weder onder zeil, met ettelyke Koopvaardyſchepen, welke deze gelegentheid waarnamen om zich ter beſcheidene plaatſen te vervoegen. Den 28ſten. vertoonde ze zich voor Barcelona, daar ze het anker liet vallen. De Marquis de Gaſtanaga, Gouverneur van Catalonien, kwam aan boord van den Admiraal Ruſſel, en had een lang geſprek met den hem; waar op eenige Troupen tot verſterking van het Spaanſche Leger ontſcheept, en tien Oorlogs- benevens negen Tranſportſchepen afgevaardigd wierden, om de Benden, welken men na Catalonien meende te voeren, van Final te gaan afhaalen. Den 30ſten. ſtak de Vloot weder in zee, neemende de ſtreek na de Kuſten van Provence. Den 5den. Juny verſcheen ze dicht onder de Reê van Toulon; en oordeelde men aan de verſcheidene beweegingen, welken men haar zag maaken, dat ze haare cours na de Levant meende te vervolgen: doch den 9den. naderde ze aan d'Eilanden van Hieres of Eres, alwaar ze zich onder zeil hield, omtrent zes mylen van Toulon. Den 17den. verdween ze: waar uit dan beſlooten wierd, dat de Schepen, welke de Troupen te Final waren gaan afhaalen, zich 'er weêr by hadden gevoegd; en dat ze weder na de Spaanſche Kuſten was gekeerd. Zelfs deed men het gerucht loopen, dat ze van voorneemen was Roſes, of Palamos, te water te belegeren, terwyl de Spaanſche Troupen het te land zouden aantaſten. Doch deze giſſingen waren onzeker; maar dit gewis, dat ze de Kuſten van Provence in een geſtadige alarm hield.

ZO haast als zyne Majesteit vertrokken was, stuurden de Heeren, tot Gouverneurs van Engeland geduurende des Konings afweezen aangesteld, orders aan alle de Lords Lieutenants der Provincien, en d'Overigheden des Ryks, tot het beletten van onwettige vergaderingen, enz. op dat de kwalykmeenenden niets nadeeligs tegens de Regeering mochten onderneemen: en vergaderde op den 2den. der Maand, voor d'eerste maal sedert des Konings afweezen, de Raad in de tegenwoordigheid der gemelde Heeren Gouverneurs, uitgezondert den Aertsbisschop van Kantelberg, van Londen vertrokken om zich in zyn Aertsbisdom te laaten installeeren. 't Besluit was, dat men een Vastendag tot de behoudenis van de geheiligde Persoon des Konings, en de voorspoed zyner Wapenen, zou doen afkondigen; gelyk door d'onderstaande Proclamatie geschiede. 1695. Juny. ENGELAND. Vastendag afgekondigd.

Thn. Cantuar. J. Sommers: C. S. Pembroke, P. P. S. Devonshire, Shrewsbury, Dorset, Godolphin.

WY den aanhoudenden Oorlog, waar in zyne Majesteit (onze Genadige Souverain) nevens de meeste Vorsten en Staten van Europa tegens den Franssen Koning ingewikkeld is, ernstelyk overwogen hebbende, mitsgaders dat na deszelfs uitslag de gemeene behoudenisse van zyner Majesteits Koningryk onder God t'eenemaal afhangt; ende vertrouwende, dat den Almagtigen God zyner Majesteits regtmatige onderneemingen zal zegenen, en de verlossinge van deze Natie, met dezelve in een bestandige altoosdurende vrede, zekerheid en welvaren te stellen, voltrekken: hebben het houden van een Algemeene Vastendag, en vernedering, dienstig geoordeeld te bevelen, gelyk wy (met advys van zyner Majesteits eerwaardigen Geheimen Raad) by dezen doen; dat door zyner Majesteits Koningryk van Engeland, Prinsdom van Wales, en de Stad van Berwyk op de Tweed, op het aandagtigste en plegtigste, om den Almagtigen God om de vergiffenisse van onze zonden te smeken, en deszelfs Zegen en Beschermínge, in het bewaren van zyner Majesteits geheiligde Persoon, mitsgaders de voorspoed over deszelfs Wapenen beide te Lande en ter Zee, af te bidden, op den 29sten. Juny zal geschieden. Ende op dat zulks te ordentelyker gedaan werde, hebben wy aan de Eerwaardige Bisschoppen van dit Koningryk bevel gegeven om een Formulier van Gebed, op deze zaaken en tyd passende, op te stellen, en in tyds door alle de Bisdommen van 't Ryk te verzenden, ten einde het zelve in de Kerken, Kapellen, en andere publyke Vergaderingen, zoude mogen gebruikt werden. Gelastende en beveelende strikelyk aan alle zyner Majesteits lieve Onderdaanen, de voornoemde

1695. *Juny.* de Vaſtingen en Gebeden, in alle ſoberheid, eerbiedigheid en betaamlykheid te volbrengen, op pœne van zoodanige Straffen als zyne Majeſteit den verſmaders en nalaters van zoo Godvrugtigen werk regtvaardelyk kan opleggen. *Gegeeven in de Raad-Kamer op Withal, den 2den. Juny 1695, in het zeevende Jaar van zyner Majeſteits Regeering.*

GOD BEWARE DEN KONING.

Gevecht tuſſchen een Engelſch en Deenſch Oorlogſchip over 't ſtrijken van de Vlag.

Byna een zelve ontmoeting als 't Fregat (a) het Zeepaard had nu op den 11den. der Maand de Charles-Galey met een Sweedſch en Deenſch Convoy, keerende met een Vloot Koopvaarders uit Vrankryk na huis. De Sweed ſtreek aanſtondts, en groette: doch de Deen, voerende omtrent vyftig ſtukken, weigerde het beide. De Charles-Galey begon 'er dan vuur op te geeven; 't geen door den Deen beantwoord wordende, ontſtond 'er een gevecht tuſſchen hen van ongevaar vyf uuren: maar de Charles-Galey, te klein tegens den Convoyer om hem te dwingen, vond zich eindelyk genoodzaakt hem te laaten vaaren, en viel met vyf dooden en vyf-en-twintig gekwetſten in Duins.

(a) *Zie pag. 225.*

Dappere daad van een Viſſcher.

Omtrent ter zelvé tyd raakte eenen William Thompſon, zo als hy by het Eiland Purbek lag te viſſchen, met een Franſchen Kaaper ſlaags, en droeg zich zoo heldhaftig, ſchoon hy maar een Man en een Jongen by hem, en twee kleine Stukjes op zyn Vaartuig had, dat in 't kort de Vyandlyke Capitein en Lieutenant, benevens zesanderen, gewond zynde, d'overigen het op een loopen ſtelden. Thompſon, vol moeds door dit goed gevolg, zat 'er aanſtondts achter her; dwong de Franſchen, na twee uuren jagens, te ſtryken; en bracht den Kaaper, gemonteerd met twee Baſſen, verſcheidene Musketten, en veertien Man, tot Poole op: voor welke dapperheid de Commiſſariſſen der Admiraliteit hem met een goude Keten en Medalie van vyftig ponden ſterlings vereerden.

Parlement geprorogeerd.

't Parlement, tot den (a) 28ſten. Juny geprorogeerd, vergaderde op den beſtemden dag te Weſtmunſter, en wierd, uit kracht van een Commiſſie des Konings, wyders tot den 9den. Auguſtus verſchooven. By deze gelegentheid trad een Onbekende in de Kamer, nevens die der Heeren, en liet een gezegeld Paket op de tafel leggen, waar in een Brief voor ieder der tegenwoordige Heeren was; meenende zo voêr heen te gaan: doch zynde

Maatgeeſten in Engeland.

(a) *Zie pag. 267.*

ge-

gezien, wierd hy by de kop gevat, en in de gevangenis geſmeeten. Aldus ontmoette men van tyd tot tyd eenige Zotten, welke 't leven moe zynde, behagen ſchepten in werk aan 't Gerecht te geeven: maar dit Gerecht is in Engeland bywylen zo grillig, dat het hen het plaizier niet wil bezorgen van hen te doen ſterven; aanmerkende hun beleid eer als een uitwerking van dwaasheid, dan van kwaadaardigheid. 1695. *Juny.*

De zelve beweegreden ſcheen ook andere Maalgeeſten gaande gemaakt te hebben, met welker zaak het aldus gelegen was.

Geboortedag des Prinſen van Walles door de Jacobiten gevierd.

Den 20ſten. der Maand vergaderden verſcheidene Jacobiten in etelyke Herbergen, daar zy gewoon waren te verkeeren, om de Geboortedag van den zo genaamden Prins van Walles te vieren; drinkende met uitgelaatene blydſchap op de gezondheid van den geweezenen Koning, de Koningin, en den gemelden Prins. Dan in de Dogg-Taverne, in Drenrey-Lane, daar veele der voornaamſten waren, vernoegden zy zich niet met de vryheid; welke zy in 't ſtille binnen 's kamers konden genieten; maar lieten keteltrommen, trommels, en trompetten ontbieden, onder welker geluid zy den achtermiddag doorbrachten, tot 's avondts ten tien uuren, wanneer zy, door den wyn buiten verſtand geraakt, een vreugdevuur op ſtraat ontſtaken, zich rondom het zelve vleiden, en niet alleen het drinken der ongeoorlofde gezondheden vernieuwden, maar ook de Voorbygangers daar toe wilden noodzaaken. Sommigen deeden het, om onluſt voor te komen: anderen weigerden 't: en men vond'er eenigen, die, den wyn aanneemende, op de gezondheid en 't welvaren van zyne Majeſteit dronken. Tegens deze twee laatſte ſoorten morden eerſt de Jacobiten, en raakten van woorden tot ſlaan, en trekken van degens. 't Gemeene Volk, gaande geworden, ſchoot toe, en verdeedigde de Voorſtanders der Regeering; doch zou mede te kort geſchooten hebben, indien het door de Konſtapels en Wacht niet ondersteund was geworden. Nu kreeg het d'overhand; dwong de Jacobiten, van de welken de voornaamſten al vroeg d'achterpoort der Herberg uitvlooden, met achterlaating van den wyn en het vreugdevuur te wyken; drong ter deur in; ſmeet de glazen aan ſtukken; ontmeubelde het Huis; en zou het, zo men hen niet met toezegging van de ſchuldigen te zullen ſtraffen te vreede had geſteld, onder de voet gehaald hebben.

1695. *Juny.*

DE zaaken, door den Marquis van Tweedale, zyner Majesteits Hoogen Commissaris, aan het Parlement voorgedraagen, in overweeging zynde genomen, wierd op den 31sten. May beslooten een Subsidie aan den Koning te vergunnen, om d'achterstallen, welken men aan de Troupen schuldig was, te betaalen, en de zelven zo lang t'onderhouden, als men het raadsaam zou oordeelen: en zynde hier op order aan een Committée tot d'ondervorsching van de Sommen, die daar toe noodzaakelyk waren, en de middelen om ze te heffen, gegeeven, wierd den 6den. Juny met gemeene toestemming gerefolveerd, dat de Subsidie van een Millioen en honderd veertig duizend ponden, Schotsche munt, zou weezen; waar af drie honderd duizend ponden aangewend zouden worden tot het bouwen van vyf Fregatten voor de zekerheid der Kusten, enz.

SCHOTLAND. Verrichtingen des Parlements. (a) *Zie pag. 273.*

SPAANSCHE NEDERLANDEN. Beweegingen der wederzydsche Legers.

WY lieten de voorgaande Maand den Koning van Engeland in den Haag, van waar hy zich na het Leger, leggende te Deynse, stond te vervoegen; den Keurvorst van Beyeren met zyne Armée te Sellik; een ander Ligchaam der Geallieerden (bestaande uit Brandenburgsche, Luiksche, en eenige Hollandsche Troupen) aan de kant van Maastricht, tusschen Viset en Eysden; en de groote Armée van Vrankryk, bezig met zich te formeeren, tusschen Mons, Condé, en Valencyn: van waar wy de zaaken nu weder zullen opvatten, om te verhaalen 't geen zich 't aanmerkelykst in de Nederlanden kwam toe te draagen.

De Maarschalk de Villeroy was niet zo haast by het Fransche Leger gekomen, of hy zei, trachtende de genegentheid van zo veele Officiers, daar hy over moest commandeeren, te winnen, tegen de voornaamsten, dat hy honderd Paarden in zyne Stallen had, daar zy zich, als zy ze van nooden mochten hebben, af konden bedienen; dat hy drie Tafels sou houden, waar aan zy hem plaizier zouden doen te komen eeten; en dat zyne Beurs altyd tot hunnen dienst zou weezen: waar na alle de Troupen, welke aan verscheidene oorden van Veurne tot aan de Maas lagen, bezichtigd hebbende, liet hy de geenen, die zich omtrent Kieverain strekten, den 3den. Juny over de Rivier de Haine trekken, om te Blaton, twee

twee mylen van Condé, te gaan campeeren. Den 6den. 's na- 1695.
middags ten vier uuren, deed hy de gantſche Armée vertrek- Jany.
ken, om zich in het Campement van Leuze te vervoegen. Den zelven dag ging zich het Leger van den Maarſchalk de Bouflers te Goſſeliers, op de Piëton, twee mylen van Charleroy, neder ſlaan.

De Koning van Engeland ondertuſſchen, die den 6den. der Maand te Gent was gekomen, vertrok den eigenſten dag van daar, om zich in zyn Leger te vervoegen, en kwam des avonds by den Prins van Vaudemont en den Hertog van Wirtemberg, die het commandeerden. 's Anderendaags bezichtigde zyne Majeſteit alle de poſten rondom het Campement. De Maarſchalk de Villeroy, hebbende d'aankomſt des Konings in het Leger verſtaan, brak den 8ſten. 's morgens ten vyf uuren, op van Leuze; marcheerde dien gantſchen, en den volgenden dag; ging zich den 10den. te Cordes, tuſſchen Doornik en Oudenaarde, nederſlaan; bezichtigde den zelven dag de Linien tuſſchen de Leye en de Schelde, en tuſſchen Yperen en de Leye; en beval, dat men eenige nieuwe Baſtions van Yperen tot aan Comines zou opwerpen, en met kanon verzorgen.

Ter zelve tyd, den 10den. der Maand, deed de Koning de revuë van de Cavallery, en detacheerde den 11den. twaalf Esquadrons onder den Marquis de la Forêt, Lieut-Generaal, welke te Mechelen over drie bruggen de Leye paſſeerden, om zich by den Keurvorſt van Beyeren, leggende tegenwoordig met zyn Leger te Ninoven, te gaan voegen. Den zelven dag brak de Koning op, ten einde dichter aan de Linien te naderen; ging te Rouſſelaar, tegen over Comines en Yperen, campeeren; en vervoegde zich den 13den. te Beſelaar, omtrent een myl van de Linien der Vyanden. Gelyk 'er deze beweeging het middenpunt af dreigde, mitsgaders ook Menteenen, Yperen, de Kenoque, Veurne, de Vaart van Eauve, en Boeſingen; toonde de Maarſchalk de Villeroy zich geweldig belemmerd, niet weetende, hoe hy in de behoudenis van zo veele oorden te gelyk zou voorzien. Hy gaf op ſtaande voet verſcheidene orders, deed een menigte van Troupen onder diverſe Commandanten marcheeren, en dezen en geenen van poſten veranderen. Monſr.

1695. *Juny.* du Roſen, die te Eſchem lag, om de Linie van Kortryk tot aan de Schelde te verdeedigen, toog na Yperen, ten einde het alles aan die kant te commandeeren: Monſr. de Montrevel na Eſchem, in de plaats van Monſr. du Roſen: Monſr. de Capeſtan wierd genoemd om in het Fort Kenoque te commandeeren; de Graaf van la Motte te Yperen; en Monſr. de Pracontal te Comines: Monſr. de Caraman en Monſr. Davejan commandeeren te Yperen en te Kortryk, en Monſr. du Montal aan de kant van Duinkerken. Men ſtuurde ook eenig kanon op de hoogtens van Hollebeek, alwaar men nieuwe werken had doen opwerpen; alzo men bemerkt had, dat deze plaats ſwakker was, als d'anderen.

Geduurende alle deze beweegingen brak de Keurvorſt van Beyeren den 14den. van Ninoven, daar hy gecampeerd lag, op, toog over de Dender; en ging zich te S. Lievens nederſlaan. Den 15den. kwam hy te Ename op de Schelde, een myl beneden Oudenaarde; en den 17den. campeerde hy te Caſtre, ongevaar een uur van de nieuwe Linie der Vyanden, welke zich van Kortryk tot aan de Schelde ſtrekte. De Maarſchalk de Bouflers, die met een vliegend Leger te S. Guilain lag, om de beweegingen van den Keurvorſt gade te ſlaan, zulks verſtaan hebbende, toog den 15den. van daar, en ging by Doornik campeeren. Den 16den. naderde hy aan de Schelde; en den 17den. ſloeg hy zich neder onder de Linien van Kortryk, alwaar hy een renfort kreeg van Cavallery en Infantery, 't geen Monſr. de Villeroy aan hem had gezonden. Terwyl de Keurvorſt te Ninoven campeerde, wierd de Graaf van Athlone met twee-en-twintig Eſquadrons Cavallery en negen Dragonders van de Hollandſche Troupen, mitsgaders eenige Beyerſche Benden, van zyn Leger gedetacheerd, om na de kant van Leuven te marcheeren, en zich, indien 't noodzaakelyk was, te voegen by de Brandenburgſche en Luikſe Troupen, welke te Hologne, een myl van de gemelde Stad, lagen, alwaar zich de Brigadier Dompré met vier Regimenten Hollandſche Cavallery by hen gevoegd had, en van waar zy den 18den. opbraken, om na de kant van de Mehaine te marcheeren. De Graaf van Harcourt lag ondertuſſchen met een vliegend Leger van de Franſche Troupen in 't Condros, om de Geallieerden aan die kant gade te ſlaan.

De

De Maarſchalk de Villeroy midlerwyl verſtaan hebbende, dat de Koning van Engeland aan de Linien, welke zich tuſſchen Yperen en Warneton ſtrekten, naderde, brak op van Cordes, en marcheerde den gantſchen nacht tuſſchen den 13 en 14den. wordende d'Infantery geleid door den Prins van Conti, en de Cavallery door den Hertog van Bourbon. De gantſche Armée campeerde te Houthem op twee linien, d'eerſte altemaal Infantery, en de tweede altemaal Cavallery. Men arbeidde tot den 19den. aan de verzekerdheid der werken, gemaakt langs de Linien, en deelde munitien uit aan de Troupen; hebbende de geheele zorg der Franſchen geduurende alle deze beweegingen beſtaan in zich wel te beſchanſen, en te bezorgen, dat ze niet genoodzaakt wierden tot een gevecht te komen: waar uit men de meerderheid van de macht der Geallieerden kan afmeeten. 1695. Juny.

Ondertuſſchen detacheerde de Koning den 17den. den Hertog van Wirtemberg met drie duizend Man en eenige Artillery, met order van na het Fort (a) Kenoque te avanceeren, ten einde de Vyanden derwaarts te trekken, en hen te doen gelooven, dat men 't in der daad op dit Fort gemunt had. Eer men 'er komt, vind men een Poſt op de Iſer, een half myl van het Fort gelegen, op een plaats de gebroke Brug geheeten; welke men moeſt vermeeſteren. Zy wierd verdeedigd door meer als vier honderd Dragonders, die men aantaſtte met een wakkerheid, welke de Vyanden verbaasde Monſr. de la Motte, commandeerende aan die kant, ſtuurde hen noch eenige verſterking; zulks dat 'er van wederzyde dapper vuur wierd gegeeven: maar eindelyk begonden de Franſchen te beſwyken; en men vermeeſterde de Poſt, en den Dyk aan die zyde gelegen, alwaar men aanſtondts een Battery van twee ſtukken kanon opwierp. Men weet niet wel, hoe veel volks deze actie aan wederzyde kwam te koſten: doch het gemeen gevoelen is, dat 'er den Hertog van Wirtemberg omtrent twee honderd, en de Vyanden by de vier honderd man verlooren. Ondertuſſchen deed de Graaf van la Motte een andere Battery tegens die der Geallieerden opwerpen; en men begon het kanon op malkander te laaten ſpeelen. De Franſchen haaſtten zich ter zelve tyd met zich aan d'overzyde der Iſer te begraaven, werpende eenige aarde op voor de Rivier, ter oorzaak dat de Dyk, dien

(a) by de Hollanders de Knokke.

1695. dien zy inhadden, laager was als die daar tegen over lag, zynde
Julij. de grond moerasachtig. Zy waren noch meester van het gedeelte des anderen Dyks, die onder 't kanon van de Knokke legt. Hier dekten zy zich door het middel van een Borstweering, welke zy langs de gantsche lengte, aan de zyde die na de Geallieerden zag, opwierpen, en op twee of drie plaatsen afsneeden, om de toegang te moeijelyker te maaken. Den 20sten. 's namiddags, deed de Maarschalk de Villeroy, verstaan hebbende dat den Hertog van Wirtemberg met eenige nieuwe Troupen versterkt was, insgelyks van de slinker Vleugel zyner Armée acht Bataillons, en een Brigade Cavallery, onder d'orders van den Marquis de Feuquieres, Lieut-Generaal, optrekken. De nacht tusschen den 20 en 21sten. passeerde met gestadige schermutseeringen. Men had het gerucht doen loopen, dat de Knokke formeelyk aangetast wierd; maar dat was byna onmogelyk: en het bleek naderhand genoegsaam, dat men 'er niet eens de meening toe had gehad. Want men kon, ter oorzaak van de werken der Franschen, de Iser zeer beswaarlyk passeeren; en de Knokke zonder dat niet aantasten: en als men ze al gepasseerd had, lag 'er een groot Moeras aan geene zyde van de gebroke Brug, met een weg van dartig voeten breed, waar langs heen de Franschen verscheidene retrenchementen, 't een achter 't ander, hadden opgeworpen. Monsr. de Montal commandeerde met zyn vliegend Leger van Duinkerken tot aan Fintelle. Zyne Troupen strekten zich van Veurne af tot hier toe, zynde een considerabele Post, welke hy zeer wel met Manschap bezorgde; vermits men ze moest vermeesteren om de Iser te passeeren, en na de zyde van Veurne te trekken.

Terwyl het aan deze kant aldus geschaapen stond, bleef de Keurvorst van Beyeren niet ledig. Den 17den. kreegen de Cavallery en Infantery order om fascynen te maaken, welken men aan het hoofd der Regimenten liet brengen: en zynde daar op den 19den. met drie à vier duizend Ruiters het terrain rondom de Linien gaan erkennen, vond men, dat de Vyanden aan de Molen van Belleghem, leggende maar een half vierde deel myls van het Fort de Clar en de Linien, post gevat, en 'er vyfhonderd man Infantery, benevens acht à tien Esquadrons Cavallery, gepostteerd had-

hadden. De Generaal Majoor Fagel wierd dan met eenige Troupen tot vermeesteringe van deze Poſt afgevaardigd. d'Attaque was zeer hard, en wierd tot ettelyke maalen hervat: maar eindelyk begonden de Vyanden te buigen, en weeken, zo ze beſt konden, en genoegſaam in wanorder, wordende geſtadig door de Geallieerden vervolgd, in de Linien. Men vatte dan poſt aan de Molen, en begroef 'er zich zo wel, dat men 'er bleef leggen. 1695. Juny.

Alle deze attaques en deſſeinen een gedeelte van de Maand Juny weggenomen, en de Vyanden genoegſaam vermoeid, en van de rechte plaats, welke men meende aan te taſten, afgewyderd hebbende, wierden heimelyk d'orders aan de Brandenburgers, den Graaf van Athlone, in het Leger des Keurvorſts van Beyeren, en in dat des Konings, gegeeven, om gelykerhand tot d'uitvoering van het waare deſſein, zynde de belegering van Namen, op te trekken. Doch wegens de byzonderheden, en den gelukkigen uitſlag van dit Beleg, in 't gevolg.

DEN 17den. der Maand, 's morgens, na het loſſen van een ſeinſchoot, kwam door eigen kruid (men weet niet, by wat toeval) te verongelukken het Oorlogſchepje de Faam, gemonteerd met achtien ſtukken, zo als het bezig was met, uit de haven van Enkhuizen geloopen, na Texel af te zakken, tot het convoyeeren der Haringbuizen van het Noorder Quartier. Daar waren in de tachtig Zielen op, en onder de zelven twintig Vrouwen met Kinderen, welke hunne Mannen na Texel zouden uitgeleiden. Dezen vlooogen altemaal, te gelyk met het Schip, in de lucht; en wierd maar een eenig Man, deerlyk gekweſt, behouden. De Capitein was, tot zyn geluk, niet aan boord, maar met een boot omtrent ter halve weg tuſſchen 't land en 't Schip, om derwaarts te vaaren: doch zyne Vrouw en twee Kinderen hadden een zelve lot met d'anderen. VEREENIGDE NEDERLANDEN. 't Schip de Faam verongelukt.

Volgens jaarlykſche gewoonte, ſedert het begin van den Oorlog onderhouden, wierd nu weder, om den Godlyken zegen over de Wapenen van den Staat en des zelfs Geallieerden af te bidden, d'onderſtaande Uitſchryving van een Dank-Vaſt- en Bededag gedaan. Bededag uitgeſchreven.

De

1695. Juny.

De Staaten van Holland en Weſt-Vrieſland,

EErntfeſte, Wyze, voorzienige, Diſcreete, Lieve, Getrouwe. Nademaal den ſtaat van het lieve Vaderland in dezen tegenwoordigen zwaren en verderffelyken Oorlog, door des Heeren zegen en goedertierenheid, tot noch toe krachtdadig beſchermt, en by zyne Religie en Vryheid geconſerveert is geworden; dat den Oorlog, daar in dezen Staat, door Gods regtvaardig oordeel, om onzer aller zonden wille geraakt is, alsnoch blyft duuren; de Legers wederom te Velde, en de Vloten in Zee zyn gebragt; en een goeden of quaden uitſlag van de Velden-Zee-tochten van des Heeren hand alleen is afhangende: Zo hebben de Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, in aandachtige overweeginge van den tegenwoordigen toeſtant van tyden en zaaken, noodig geacht, en vervolgens, met onze toeſtemming, goed gevonden, over alle de Geunieerde Provincien, Geaſſocieerde Landſchappen, Steden en Leden van dien, uit te ſchryven een Algemeenen Dank-Vaſt-en Bede-dag, tegens heden en veertien dagen, dat wezen zal op Woensdag, den zeſden van d'aanſtaande Maand July, N. S. om God Almachtig ten zelven dage in alle de Kerken dezer Landen van herten te danken voor zyne onverdiende beſcherminge en goedertierenheid, tot hier toe aan het voorſz. lieve Vaderland bewezen; en daar nevens met een oprechte belydeniſſe van alle des Lands hoog-gaande, en onder Gods oordeelen meer en meer aanwaſſende zonden en ongerechtigheden, en met een waare boetvaardigheid den Heere vieriglyk te bidden en te ſmeken, dat hy het zelve lieve Vaderland onder de vleugelen van zyne goedertierenheid en genade verder wil beſchermen, voor alle onheilen bewaren, en alle welverdiende plagen en kaſtydingen daar van afwenden; dat de Heeren der Heirſcharen de Wapenen van ons, en van onze Geallieerden, die Wy genoodzaakt zyn tot onze wettige beſcherminge te gebruiken, wil zegenen en voorſpoedig maken, en met overwinninge kroonen; dat hy daar tegens alle de quade aanſlagen van onze Vyanden, door zyne Godelyke Almacht, wil vernietigen en te ſchande maken, en dezen langdurigen en verteerenden Oorlog in een gezegende en vaſte Vrede verkeeren; dat God de dierbare Perſoon des Konings van Groot Brittannien, die voor Ons allen wederom is uitgetogen, in zyne heilige en krachtige beſcherminge wil nemen, geen quaad tot hem laten naderen, hem byſtaan met den geeſt der wysheid en der ſterkte, en door zynen Godlyken byſtant en hulpe alle zyne raadſlagen en en ondernemingen gelukkig wil laten uitvallen: alles tot grootmakinge van Godes Alderheiligſten Naam, voorſtant en behoudeniſſe van de Ware Chriſtelyke Gereformeerde Religie, conſervatie van de diergekochte Vryheid, en onzer allen Zielen Zaligheid. Wy begeeren derhalven, dat U L. den voorſchreven Dank-Vaſt-en Bede-dag tegens Woendag

den

den zesden July. N. Styl, tydelyk zult doen publiceeren, ter plaatse daar men gewoon is zodanige publicatie te doen. &c. 1695. *July.*

Eindelyk: tegens de kwaade bestiering, welke in Suriname op sommige Plantagien en Suikerwerken, door Directeurs waargenomen, wierd gehouden, zag men nu het onderstaande Plakaat met den druk gemeen gemaakt.

Plakaat tegens de kwaade bestiering der Directeurs van Plantagien en Suikerwerken.

JAn van Scharphuizen, Gouverneur Generaal van Suriname, Rivieren en Districten van dien; benevens den Raad der Policie: Allen den geenen, die dezen zullen zien ofte hooren leezen, Saluit. Doen te weten, dat wy by experientie hebben ondervonden de kwaade directie, die 'er op sommige Plantages en Suikerwerken, door Directeurs waargenomen, werd gehouden, en wel voornamentlyk op die Plantages, waar van de Meesters of Eigenaars uitlandig zyn: Zo is 't, dat wy, om daar inne te voorzien, en tot conservatie der goederen van de Buitenlandsche Eigenaars, goed gevonden hebben, gelyk wy goed vinden by dezen, de naarvolgende Articulen, voor de Directeuren beraamt, te arresteeren, en vast te stellen, ongeprejudiceert de order en 't goedvinden der voorsz. Eigenaars, en reeds aangevaarde directien.

Eerstelyk zullen de voorsz. Directeuren, ten aanvang haarer directien, de voorsz. Plantages met Ap-en Dependentien van dien, mitsgaders de Riet-en Kostgronden, volgens haare kroppen en ouderdom, onder behoorlyke Inventaris overneemen, en gedurende haare Directien van alles pertinente aanteikeningen houden, benevens een Dagregister, waar inne aangewezen werd het voorgevallene op ieder dag, inzonderheid wat werk de Slaaven onder handen hebben gehad, om zo ten einde van 't Jaar gezien te kunnen werden, of alles ordentelyk en op zyn tyd is waar genomen; mitsgaders wanneerder begonnen is te malen, wanneer met malen is uitgescheiden, hoe veel Suiker in dien tyd is gemaakt, en waar toe dezelve van tyd tot tyd is gedestribueert.

De Directeuren zullen niets aan de Plantages vermogen te verschieten, veel min die te belasten, dan met haar verdiende loon.

Insgelyks zullen de Directeuren geene particuliere Negotie noch Commissie doen, noch Vee en Gevogelte eigen hebben, nochte verkopen ofte ontvreemden icts dat tot of aan of by de Plantages behoort; blyvende haar nochtans wel toegestaan, zo veel Vee en Gevogelte aan te queeken, als tot onderhoudinge en mesnage der Huishouding vereischt werd.

De Directeuren onderneemende eenige ongekeurde Suikeren af te schepen, of maar buiten 't Kookhuis te brengen, zullen naar bevinding van zaken in 't openbaar aan den Lyve, als voor snoode Diefstal, gestraft werden.

1695. *Juny.* Zullen ook zonder speciaale permissie van haare Meesters noch eigene Slaven, noch eigene Dienaars, noch iets als 't geen tot haar lyf behoort, op de Plantages mogen hebben.

Een Directeur genegen zynde een Plantagie te maken, of te kopen, zal alvoorens zynen Meester kennisse geven, en des zelfs approbatie of toestemminge afwachten.

Vorders is tot gerustheid der Directeuren, in consideratie van haare goede dienſten, gearresteert, dat den zelven prompt, en voor alle anderen, haar bedongen loon betaalt zal werden.

En op dat de Plantages wel en naar behooren mogen worden gedirigeert en waargenomen, zo hebben wy gerefolveert en vast gestelt, in het toekomende alle zes Maanden twee goede en ervarene Planters tot Commissarissen aan te stellen, en te authoriseeren, om inspectie te nemen van den toestand der Plantages van buitenlandsche Meesters, en ons van hare bevindinge en den waren toestand der voorſz. Plantages raport te doen, en dat zonder kosten en buiten laten der Eigenaars en Directeuren.

En alzo wy deze Resolutie voornamentlyk hebben genomen ten beste van der goederen van buitenlandsche Meesters, en tot voorkominge van veele ingeslopene misbruiken; zo hebben wy goedgevonden, deze met den Druk in de Couranten gemeen te maken, op dat de voorſz. buitenlandsche Eigenaars hier af geinformeert zynde, sich vorders van deze naar haar goedvinden mogen bedienen.

Aldus gedaan, gerefolveert, en gearresteert ter Vergaderinge gehouden tot Paramaribo, den 7den. Maart 1695. Was geteekent J. v. Scharphuizen. Onder stond Ter Ordonnantie van de Heeren Gouverneur ende Raden.

A. Graaff.

EINDE.

BLAD-

BLADWYZER.

A.

Aardbeving in den Kerkelyken Staat 295.
Adreſſen van Condoleantie over de dood der Koningin van Engeland 56. 277.
Aertsbiſſchoppen van Rheims ſtellen zich tegens d'oprechting des Bisdoms van Kamerik tot een Aertsbisdom 148.
Algierynen keeren weder te rug voor Tunis 153.

B.

Balbaſes (*Marquis de los*) gaat in een Klooſter 137.
Bededag uitgeſchreeven 319
Beroerte te Londen 223.
Beyeren (*Keurvorſt van*) trouwt de Koninglyke Pringes van Polen 91.
—— doet zyne intrede te Bruſſel 92.
Blanes door de Franſchen verlaaten 188.
Bourgogne en Anjou (*Hertogen van*) in d'Order van den H. Geeſt geinſtalleerd 258
BRANDENBURG 116.
Brandſtichter te Toulon gevangen genomen 167.
—— gerabraakt 260.
Brief des Konings van Engeland aan de Staaten Generaal wegens de dood der Koningin 58.
—— over het zelve onderwerp aan de Switſerſche Cantons 59.
—— des Hertogs van Savoyen aan den Koning van Engeland over 't afſterven der Koningin 114.
—— van den Bey van Tripoli aan den Koning van Engeland 136.
—— des Konings van Engeland aan het Schotſche Parlement 275.

C.

Capiteinen (*wanplichtige*) geſtraft 284.
Caſal met een belegering gedreigd 150.
—— gelegenheid, enz. van deze Plaats 152.
—— belegerd, doch met ſlecht gevolg 201.
Ceuta door de Moren belegerd 188. 229.

D.

DEENMARKEN 255.
Doctooren te Parys, hunne twiſt onder malkander 210.
Dood van Sultan Achmet 33.
—— des Hertogs van Holſtein 43.
—— der Koningin van Engeland 48.
—— des Hertogs van Luxemburg 88.
—— der Hertogin van Mekelenburg 90.
—— van den Venetiaanſchen Capitein Generaal Mocenigo 114.
—— van den Generaal Dorfling 116.
—— des Aertsbiſſchops van Gran 122.
—— der Gemalin van Bonteville 229.
—— des Konings van Perſien *ibid.*
—— van den Marquis de la Valette

BLADWYZER.

te 132.
—— des Keurvorſts van Ments 154.
—— der Hertogin van Saxen-Eyſenach 156.
—— der Princes van Radzevil 157.
—— des Graaven van Denhof 158.
—— van den Zoon des Prinſen van Baden 252.
—— van Don Grabriel van Savoyen 297.
DUITSCHLAND 33 114 154. 203. 252.

E.

EDict in faveur der Geeſtelykheid afgekondigd 305.
ENGELAND 48. 132. 169. 219. 261. 311.
d'Eſt (*Kardinaal*) ſtaat af van het Kardinaalſchap 141

F.

FAam (*Oorlogſchip*) verongelukt 319.
Fenelon (*Abt*) tot Aertsbiſchop van Kamerik verkoozen 131.
Franſchen van voor Pieneda afgeſlagen 91.
—— Miquelets geſlagen *ibid.*
—— door de Spanjaarden geſlagen 184. 226.
Franſche Koopvaardyvloot geruineerd 184.

G.

GEeſtelykheid van Vrankryk vergunt een ſubſidie aan den Koning 306.
GENUA 300.
Geſchil tuſſchen het Roomſche en Poolſche Hof beſlecht 106.
Gevecht tuſſchen twee Franſche en zes Engelſche Oorlogſchepen 214.
—— tuſſchen een Engelſch en Sweedſch Oorlogſchip over 't ſtryken van de Vlag 225.
—— tuſſchen de Spanjaarden en Franſchen in Catalonien 278.
—— tuſſchen vyf Pauſelyke Galeyen en een Algierſch Rooffſchip 294.
—— tuſſchen een Engelſch en Deenſch Oorlogſchip over 't ſtryken van de Vlag 312.

H.

HAMBURG 116.
HOLSTEIN 43. 156.
—— (*Hertog van*) begraaven 156.
HONGARYEN 122.
Hoofdgeld in Vrankryk ingevoerd. 63. 123. 158.
—— in de Franſche Conqueſten 154.
Horbius (*Paſtoor*) begraaven 116.

I.

IERLAND 63. 137.
Ierſcher Rebellen baldaadigheid 63. 137.
ITALIEN 22. 106. 141. 196. 234. 294.

K.

KAapers (*Franſche*) voor Wyk-op-Zee 231.
—— Reglement in hun faveur 259.
—— (*Duinkerker*) by Dort ver-

BLADWYZER.

veroverd 293.
Kenoque (*Fort*) gerecognoſceerd 190.
——— aangetaſt 316.
Keulen (*Keurvorſt van*) op nieuws tot Biſſchop van Regensburg aangeſteld 114. 149.
Killegrew (*Capitein*) geſneuveld 218.
KLEEFSLAND 91.
Klooſters hervormd 22. 294.
Krygsverrichtingen tuſſchen de Franſche en Geallieerde Legers in de Nederlanden 230. 281. 314.
——— tuſſchen de Franſche en Duitſche Legers 300.

L.

LAnzun (*Hertog van*) trouwt de Dochter van den Maarſchalk de Lorges 259.
Livadia verbrand 299.
LIVORNO 153.

M.

MAalgeeſten in Engeland 312.
Maarſchalken de Duras en de Lorges neemen den rouw aan over de dood der Koningin van Engeland 87.
MANTUA 300.
——— (*Hertog van*) verbied aan zyne Onderzaaten de wapenen voor Vrankryk te voeren 300.
Maria Stuart, Koningin van Engeland, ſterft 48.
——— word begraaven 169.
Mayboomen door de Burgery van den Haag geplant 282.
Medalien ter eere des Konings van Engeland gemaakt 271.
Melilla door de Mooren belegerd 189. 229.
Memorien, uit den naam van den Keizer en het Ryk aan den Paus overgegeeven ter zaake der noeming tot het Aertsbisdom van Kamerik 27.
Ments (*Keurvorſt van*) doet zyne intreede 207.
——— word geinthroniſeerd 254.
Monniken over het vermoorden van hunnen Gardiaan geſtraft 149.
Muſtapha tot den Turkſchen Troon verheven 33.

N.

NAPELS 240.
NEDERLANDEN (*Spaanſche*) 92. 138. 190. 230. 281. 314.
NEDERLANDEN (*Vereenigde*) 93. 138. 191. 231. 319.

P.

PArlement (*Engelſch*) preſenteert Adreſſen van Condoleantie aan den Koning over de dood der Koningin 55.
——— verrichtingen van het zelve 132. 178. 219. 261.
——— geprorogeerd 267. 312.
Parlement (*Schotſch*) vergaderd 272. 314.
Parma (*Hertog van*) doet dispenſatie verzoeken om zyne Schoonzuſter te mogen trouwen 235.
Paſſaw gemeend tot een Aertsbisdom op te rechten 107.
Plakaat tegens de duëllen, enz. 40.
——— wegens den Honderdſten Penning 94.
——— tegens de Landloopers en Bedelaars 104.

——— tot vaſtſtelling der prys van 't Zout 191.
——— tot verbod der Vaart na 't Weſten, Ooſten, en Noordwegen, mitsgaders der groote en kleine Viſſcheryen 192.
——— tot verbod der Vaart en Viſſchery op Groenland 193.
——— tot verbod der Commiſſievaart 195.
——— noopende de Munt 206. 253.
——— tegens de Directeurs der Plantagien en Suikerwerken 321.
Ponza (*Eiland*) door de Spaanſchen vermeeſterd 240.
POLEN 44. 117. 157. 208. 251.
Poolſche Ryksdagen, en byzonderheden wegens de zelven 44. 45.
——— Princes geboren. 47.
Poolen ſlaan d'Ongelopvigen 117.
PORTUGAAL 190. 230.
Poortugeeſche Prins geboren 190.
——— gedoopt 230.
Proclamatie tot het apprehendeeren van Mr. John Robart 268.
——— tot het betaalen van d'Achterſtallen van zyner Majeſteits Krygsmachten 270.
——— tot het houden van een Vaſtendag 311.

R.

RIdderſpel op de Geboortedag der Koningin van Deenmarken gehouden 255.

S.

SAVOYEN 113. 150. 201. 296.
——— (*Hertog van*) in lyfsgevaar 113.
SAXEN 40.
——— (*Keurvorſt van*) tot Veldheer in Hongaryen aangeſteld 252.
SCHOTLAND 62. 136. 272. 314.
Scio (*Eiland*) door de Turken herwonnen 197.
Siegen verbrand 206.
SPANJEN 91. 137. 184. 226. 278. 309.
Swartmaaker gerabraakt 138.

T.

THompſon (*William*) verovert een Franſchen Kaaper 312.
Trouwgeval van twee Nieuwbekeerden 213.
——— tuſſchen een Piemóntooiſche Dame en een Duitſchen Prins 296.
Tunis den Algierynen weder ontweldigd 300.
TURKYEN 33. 203. 247.
Turken door de Keizerſchen geſlagen 205.
——— door de Venetiaanen geſlagen 297.

V.

VEndôme (*Hertog van*) krygt het gebied over het Leger in Catalonien 308.
VENETIEN 114. 201. 238. 297.
Villeroy (*Maarſchalk de*) tot Veldoverſte in de Nederlanden aangeſteld 211.
Vizir (*Groote*) afgezet 249.
Vloot (*Geallieerde*) haare bewegingen 309.
VRANKRYK 63. 123. 158. 210. 256. 305.

W.

BLADWYZER.

W.

WAlles (*Prins van*) zyn Geboortedag door de Jacobiten gevierd 313.
Waveren verbrand 231.
William, Koning van Engeland, komt in de Nederlanden 293.

Z.

ZEekuſten (*Franſche*) tegens een bombardeering verzorgd 257.
Zeeraad in Vrankryk opgerecht 164.

EINDE.

EUROPISCHE MERCURIUS,

Behelzende

Al het voornaamste 't geen, zo omtrent de zaaken van Staat als Oorlog, in alle de Koningryken en Landen van Europa, en ook zelfs in verscheidene Gewesten van d'andere Deelen der Wereld, is voorgevallen.

Op een onverwarde en klaare Historische manier beschreeven, en met alle de daar toe noodige Authentyke Stukken en Bewyzen voorzien.

Door E. V. Philologo-Polit.

ZESDE STUK, TWEEDE DEEL.

Begrypende de zes laatste Maanden van het Jaar 1695.

Verciert met kopere Plaaten.

t'AMSTERDAM,
Gedrukt voor den Auteur; en zyn te bekomen by *Timotheus ten Hoorn*, Boekverkooper in de Nes, in 't Zinnebeeld. 1696.

EUROPISCHE MERCURIUS,

Behelzende

Al het voornaamſte 't geen, zo omtrent de zaaken van Staat als Oorlog, in alle de Koningryken en Landen van Europa, en ook zelfs in verſcheidene Geweſten van d'andere Deelen der Wereld, is voorgevallen.

ZESDE STUK, TWEEDE DEEL.

JULY.

DE Congregatie, ſedert eenigen tyd door den Heiligen Vader verordend om aan de hervorming der Kloosters te arbeiden, had nu eindelyk, gelyk wy in de verhandeling van de zaaken der (a) voorgaande Maand gezegt hebben, deze gewichtige zaak afgedaan; en wierd vervolgens hier over het onderſtaande Decreet met den druk gemeen gemaakt.

ITALIEN. Hervorming der Kloosters afgedaan.

(a) *Ziet 6 Stuk, 1 Deel, pag. 294.*

Decreta Sacræ Congregationis, à Sanctiſſimo Domino Noſtro *Innocentio* PP. XII. ſuper *Diſciplinâ Regulari* ſpecialiter deputatæ: Ejuſdem SS. D. N. authoritate edita.

SAnctiſſimus in Chriſto Pater, & D. N. D. Innocentius, Divinâ Providentiâ Papa XII. pro Paternâ charitate, quâ Reli-

1695. July. *gioſos Ordines, multis magniſque in Eccleſiam Dei meritis refulgentes, & peculiaris ergà Sedem Apoſtolicam devotionis nomine commendatos, complectitur, volens eorum conſervationi & propagationi conſulere, ſimulque ex injuncto ſibi cœlitùs Paſtoralis Officii debito providere, ut Regularis in iis Diſciplina ad Religioſorum ſalutem, & totius Chriſtiani Populi ædificationem, utilitatemque, ſarta recta cuſtodiatur, ac vigeat, & ſicubi collapſa eſt, adjuvante Domino reparetur, conſtituit, & declaravit, ſe licentiam recipiendi Novitios in ſingulis approbatis Ordinibus benignè conceſſurum, ut volentibus è periculoſis ſæculi fluctibus ad Religionis portum confugere facilis tutuſque aditus aperiatur; dum modò tamen ea, quæ pro Regulari vitâ rectè inſtituendâ, tàm à Sacroſanctâ Tridentinâ Synodo, quàm à Prædeceſſoribus ſuis Romanis Pontificibus, præcipuè verò fel. recor. Clemente VIII. in Decretis Generalibus pro Regularium reformatione, nec non Innocentio X. & Alexandro VII. pro Novitiorum receptione, & Profeſſorum educatione ſalubriter conſtituta ſunt, quibus omnibus firmiter inhæret Sanctitas Sua, eaque, quatenus opus ſit, confirmat, & renovat (ſalvis tamen in hac parte ſingulorum Ordinum Statutis, ſeù aliis Ordinationibus ab Apoſtolicâ Sede in formâ ſpecificâ poſt eadem Decreta forſitan approbatis, aut editis) exactè, & inviolatè ſerventur.*

Quocircà Sacra Congregatio, ab eodem Sanctiſſimo Domino Noſtro ſuper Diſciplinâ Regulari ſpecialiter deputata, quæ plura hactenùs pro rectâ nonnullorum Monaſteriorum gubernatione Decreta edidit, aliaque in dies editura eſt, ut omnibus præfata ejuſdem Sanctiſſimi Domini Noſtri mens pateat, ac plenius & celerius innoteſcat, de mandato Sanctitatis Suæ præſentis Decreti tenore denuntiat omnium, & ſingulorum Ordinum Regularium (iis dumtaxat exceptis, qui in præfatis Clementis VIII. Decretis excepti reperiuntur) Superioribus tam Generalibus, quàm Provincialibus, quocumque nomine nuncupentur, cæteriſque, ad quos ſpectat, ut in unaquâque Provinciâ per Italiam, & Inſulas adjacentes, quàmprimùm deputent aliquos Conventus, quos magis aptos cenſuerint, vel unum ſaltem, ibique authoritate Apoſtolicâ ſtatuant omnimodam obſervantiam Regulæ, Conſtitutionum uniuſcujuſque Ordinis, & Decretorum Apoſtolicorum, præcipuè verò exactæ Vitæ Communis ad formam eorumdem Decretorum ab omnibus Religioſis, qui in Conventibus, ubi recipiendi Novitii, & Profeſſi edu-

eandi

candi sunt, morabuntur, omninò servanda. Postquam verò Regularem Observantiam, & signanter quoad exactam Vitam Communem 1695. July.
eum effectu stabilitam fuisse, tàm ex eorundem Superiorum Generalium, seù Provincialium relatione, quàm Prepositi, & Fratrum in præfatis Conventibus degentium jurejurando firmato Testimonio, nec non per Secretas Informationes, atque etiam, ubi opus fuerit, per Apostolicos Visitatores ad hoc specialitèr deputandos, eidem Sacra Congregationi sufficienter constiterit; tunc Sanctitas Sua antedictam licentiam, quam hactenus distulit, Novitios ibi recipiendi benignè concedet, & locum ad Professos pietate & literis instituendos usquè ad Sacerdotium, vel aliàs juxtà Constitutiones, & laudabiles cujusque Ordinis Consuetudines, in iisdem Conventibus, non autèm in aliis, nisi fuerint ejusdem Observantia, destinabit.

Quæ quidem omnia quò faciliùs, efficaciùs, & durabiliùs ad praxim deduci valeant, eadem Sac. Congreg. Sanctitatis Sua authoritate committit, & in virtute S. Obedientiæ præcipit præfatis Superioribus, ad quos pertinet, ut in supradictis Conventibus non collocent, nisi Religiosos graves, devotos, exemplares, regularis observantiæ, & puritatis regulæ studiosos, orationi præsertim, ac mortificationi, sine quibus non potest Religiosa vita consistere, addictos, quique consentiant exactè servare Vitam Communem, atque indè amoveant eos omnes, qui tàm Sanctæ Ordinationi contradicere, seù verbis, aut factis quoquomòdo sese opponere audeant.

Ut autem tàm laudabilis vita institutum, & Regulari Professioni maximè proprium Religiosi alacriùs arripiant, omnisque excusatio infirmioribus præcludatur, eadem Sacra Congregatio similiter præcipit Superioribus antedictis, ut memoratis Conventibus (imploratâ etiàm, ubi opus fuerit, Apostolicâ authoritate) præfici omninò curent viros non solùm disciplinæ zelo, sed etiam charitate, & morum suavitate præditos, compatientes, Fraternitatis amatores, misericordes, quorum regimini libenter alii se submittant. Studeant verò præcipuè, ut ea omnia, quæ tàm ad victum & vestitum, quàm ad reliquas vitæ necessitates pertinent, singulis Religiosis promptè subministrentur, ac præsertim ægritudinis tempore nihil alicui desit, quod ad sanitatem recuperandam pertineat: ac propterea Religiosos in iisdem Conventibus morari non patiantur ultra eum numerum, qui ex illorum reditibus, & consuetis communibus, vel etiam singulorum eleëmosynis, aliisvè

1695. July. *quibuscumque obventionibus pariter in commune conferendis, valeat commodè sustentari. Eos verò, qui semel præfata observantiæ, & exactæ Vitæ Communi libenter, ut Religiosos viros decet, sese subjecerint, & in eâ laudabiliter perseverent, nullatenùs à memoratis Conventibus nolentes transferant, nisi fortè ad alia Monasteria, ubi similis observantia vigeat, iisque pariter de omnibus ad vitam necessariis possit commodè provideri.*

Quod si redituum, & eleëmosynarum tenuitas hujusmodi exactæ Vitæ Communis observantiæ alicubi videatur obsistere, liceat eisdem Superioribus vel per annuam contributionem aliorum Conventuum huic necessitati prospicere, vel ab Apostolicâ Sede per suppressionem alicujus Conventus minùs utilis perpetuam, vel ad tempus, vel aliâ demùm ratione, quæ opportunior visa fuerit, remedium postulare.

Sciant verò Superiores prædicti, eos, qui præfata omnia sedulò, ut par est, adimplere curaverint, specialem à Sanctitate Suâ, & Sede Apostolicâ inituros gratiam, & protectionem, atque, in iis præcipuè, quæ ad antedictam observantiam stabiliendam pertinent, favorem omnem, & auxilium experturos; qui verò è contra negligentes, aut (quod absit) contumaces reperti fuerint, gravibus pœnis pro modo culpæ, & etiam privationis Officiorum, ac perpetuæ inhabilitatis ad ea, aut alia in posterum obtinenda puniendos fore: præfata autem observantiæ nihilominus stabiliendæ per alios Superiores, vel per Commissarios Apostolicos, ubi opus fuerit, etiam extrà Religionem assumendos, à Sanctâ Sede efficaciter providendum; omnemque interim, ubi eadem observantia non vigebit, recipiendi Novitios licentiam denegandam.

Porrò nè Regularis Disciplina, dùm in Conventibus jam erectis statuitur, relaxetur in erigendis, & quodunâ ex parte construitur, simul ex alterâ destruatur, Sacra Congregatio, Sanctitate Suâ similiter approbante, statuit, atque decernit, nulla in posterum Monasteria, Collegia, Domos, Conventus, aut alia Religiosorum Virorum loca fundari, erigi, aut quovis modo institui debere, nisi sub expressâ obligatione exactæ Vitæ Communis ab omnibus Religiosis ibi commorantibus perpetuò, & inviolatè servandæ; ac propterea nullas deinceps admittendas hujusmodi fundationes, nisi, præter alia ad id requisita, priùs legitimè constiterit, adesse annuos reditus, vel certam eleëmosynarum spem, quibus duodecim saltèm Religiosi in exactâ Vitâ Communi commodè valeant sustentari.

Non

1695. July.

Non obstantibus circa præmissa omnia, & singula Constitutionibus, & Ordinationibus Apostolicis, nec non quorumcumque Ordinum Statutis, Consuetudinibus, Privilegiis, cæterisque contrariis quibuscumque.

Ad extremum eadem Sacra Congregatio Regulares omnes, cujuscumque Ordinis, & Instituti sint, Sanctitatis Sua verbis seriò admonet, & in Domino obtestatur, ut omni morâ postpositâ, sicuti filios Obedientiæ decet, ad Regulæ, quam amplexi sunt, præscriptum vitam instituant, & componant, Decretisque Apostolicis pro æternâ illorum salute editis sincerè, ac fideliter pareant, nec ab eorum observantiâ inanibus interpretationibus, & fallaciis, aut relaxationum prætextibus, ad excusandas excusationes in peccatis, abduci se sinant, sed Professionis suæ memores, quâ se totos Dei obsequio mancipârunt, susceptum Christianæ perfectionis iter, arduum quidem, sed Divinæ charitatis dulcedine aspersum, abjectis terrenarum rerum curis, alacriter prosequantur. Nimis enim turpe esset, eos ad sæcularia desideria, quibus semel aspirante Domino renunciarunt, animum revocare, & obligatam Deo, qui non irridetur, primam fidem irritam facere. Meminerint, se ad peculiarem Salvatoris Nostri sequelam vocatos, qui, cùm dives esset, propter nos egenus factus est; veterumque illorum Fidelium glorioſos imitatores, ac veluti hæredes esse, quorum erat cor unum, & anima una, nec quisquam eorum, qui possidebat aliquid, suum esse dicebat; sed erant illis omnia communia: dividebatur autem singulis, prout cuique opus erat. Ideoque in Regularis vita, ac præcipuè Sanctæ Paupertatis, qui est parens quadam generatioque virtutum, proposito perseverent, omnem solicitudinem suam projicientes in eum, cujus oculi in pauperes respiciunt, qui non derelinquit sperantes in se, sed dives in misericordiâ centuplum, & vitam æternam propter nomen suum relinquentibus omnia repromisit. Dat. Romæ die 18. Julii 1695.

G. CARDINALIS CARPINEUS. *Loco* † *Sig.*

Carolus Augustinus Fabronus,
S. Congr. Secret.

Anno à Nativitate Domini Nostri Jesu Christi millesimo sexcentesimo nonagesimo quinto, Indictione tertiâ, die verò vigesimâ primâ Julii, Pontificatus autem Sanctiss. in Christo Patris & D. N. D. Innocentii, Divinâ Providentiâ Papæ XII. anno ejus Quinto, suprædicta

1695. July. *dicta Decreta affixa, & publicata fuerunt ad Valvas Eccleſiæ S. Joannis Lateranenſis, Baſilicæ Principis Apoſtolorum de Urbe, Cancellariæ Apoſtolicæ, & Curiæ Generalis in Monte Citorio, ac in aliis locis ſolitis & conſuetis Urbis, per me Gregorium Staggium, ejuſdem SS. Domini Noſtri Papæ Curſ.*

Joannes Græcus, Mag. Curſ.

Die 't Latyn niet verſtaan, konnen zich van deze Overzetting bedienen.

Decreet van de Heilige Congregatie, aangeſteld door Onzen Allerheiligſten Vader, den Paus Innocentius den XIIden. tot de Hervorming der Kloosters, en door des zelfs gezag in 't licht gegeeven.

ONze Allerheiligſte Vader de Paus Innocentius de XIIde. willende, volgens de Vaderlyke liefde welke hy de Geeſtelyke Orders, blijkende door zo veele dienſten die zy aan de Kerk hebben gedaan, en door hunne byzondere gehegtheid aan den Apoſtoliſchen Stoel, toedraagt, voor hunne behoudenis en voortzetting zorg draagen, en met eenen ook, volgens de plicht van zyn Hoederlyk Ampt daar hy van den Hemel mee vereerd is, bezorgen, dat de Reguliere Tucht tot zaligheid der Geeſtelyken, en ſtichting en nut van alhet Chriſten Volk, gehandhaafd, en ſtiptelyk onderhouden, en, daar de zelve vervallen mocht weezen, met Godes hulp in haare voorige waakerheid herſteld werde, heeft geordonneerd en verklaard, dat hy goedertierentlyk verlof zal geeven om Nieuwelingen in alle de goedgekeurde Orders t'ontfangen, op dat de geenen, die uit de gevaarlyke ſtormen dezer wereld in de haven der Religie willen wyken, daar een verzekerde ſchuilplaats mogen vinden, behoudens nochtans dat men ſtiptelyk en onverbreekelyk onderhoude alle de wetten en regelen, ingeſteld om een recht geeſtelyk leven te voeren, zo door het H. Concilie van Trente, als door zyne Voorzaaten de Roomſche Pauſen, en inzonderheid door Clemens den VIIIſten. van gelukkiger gedachtenis, in zyne Generaale Decreeten tot de Hervorming der Geeſtelyken, gelyk ook door Innocentius den Xden. en Alexander den VIIden. tot d'Aanneeming der Nieuwelingen en het onderhoud der Geprofeſſyden, daar Zyne Heiligheid zich aan gedraagt, en welken hy, voor zo veel het noodig is, beveſtigt; behoudens echter de byzondere Statuiten van ieder Order, en andere Or-

Ordonnantien, welke misschien na de gemelde Decreeten in Spiciaale forme goed gekeurd of ingesteld zouden mogen weezen. 1695. July.

Weshalven de Heilige Congregatie, door Onzen Allerheiligsten Vader tot de Reguliere Tucht aangesteld, (welke alreedts hier voormaals verscheidene Decreeten tot de rechte bestiering van eenige byzondere Kloosters heeft afgekondigd, en 'er in 't toekomende noch meer zal afkondigen) op dat de meening van Onzen Allerheiligsten Vader te volkomener en eerder moge blyken, door het tegenwoordig Decreet, volgens de macht die zy'er van Zyne Heiligheid toe gekreegen heeft, aan alle Oversten, zo Generaale als Provinciaale, van alle en elke Geestelyke Orders, hoedanig zy ook genaamd mogen weezen, en aan alle anderen welken het aangaat, uitgezondert alleenlyk de geenen die in de gemelde Decreeten van Clemens den VIII^den. uitgezonderd zyn, aankondigt, dat ze in elke Provicie van Italien, en de gebuirige Eilanden, hoe eer hoe liever zullen hebben te noemen eenige Kloosters, van de geenen welken zy de bekwaamsten oordeelen, of ten minsten een, waar in zy door Apostolisch Gezag zullen verordenen een stipte onderhouding der Regel en Constitutie van ieder Order, der Apostolische Decreeten, en byzonderlyk eener naauwkeurige manier van in 't gemeen te leeven, volgens de forme en inhoud der gemelde Decreeten, welke door alle de Geestelyken, die in de Kloosters, waar in men Nieuwelingen zal ontfangen en de Geprofessyden onderhouden, hun verblyf hebben, onderhouden zal moeten worden. En wanneer het aan de H. Congregatie, zo uit het bericht van de Generaale en Provinciaale Oversten der gemelde Kloosters, als uit het met eede bevestigde getuigenis der Broeders woonende in de meergemelde Kloosters, en der geenen aan de welken der zelver bestiering toevertrouwd is, gelyk ook, indien het noodzaakelyk geoordeeld word, uit Apostolische Visiteurs uitdrukkelyk ten dien einde afgevaardigd, mitsgaders uit de heimelyke informatien die men'er af komt te neemen, genoegsaam zal blyken, dat de Reguliere Observantie, en byzonderlyk het Gemeen Leven, met gevolg is ingevoerd en gevestigd; zal Zyne Heiligheid de goedheid hebben van het verlof wegens het ontfangen van Nieuwelingen, 't geen hy tot noch toe uitgesteld heeft te vergunnen, toe te staan, en een plaats voor de Geprofessyden in de zelve Kloosters, en niet in anderen, of ze moesten van de zelve Observantie weezen, te verordenen, om in de Godvruchtigheid en Weetenschappen, tot het Priesterschap toe, of anders, volgens de Constitutien en de loffelyke gebruikelykheden van elke Order, onderweezen te worden.

En op dat alle deze dingen te gemakkelyker, krachtiger, en langer onderhouden mogen werden, verordent en gebied de H. Congregatie door het gezag van Zyne Heiligheid, en uit kracht der H. Gehoorzaamheid, aan de gemelde Oversten, welken het aangaat, dat ze in de gezeide Kloosters niet en zullen stellen als deftige en godvruchtige Geestelyken,

1695. July. telyken, van een voorbeeldelyk leven, die zich tot een Regulière Observantie en de zuiverheid hunner Inſtelling beſlytigen; die voornamentlyk aan het Gebed en de Dooding, zonder de welken het Geeſtelyk leven niet en kan beſtaan, gehegt zyn; die beloſte doen van het Gemeen Leven ſtiptelyk te zullen onderhouden, en alle de geenen, welke een zo heilige Ordonnantie zouden willen tegenſpreeken, of met woorden of werken wederſtreeven, daar van afweeren.

Doch op dat de Geeſtelyken zich te gewilliger aan d'invoering van een zo ſoffelyk leven, en zo zeer met de Religieuze Profeſſie overeenkomende, mogen onderwerpen, en alle uitvlucht aan de ſwakſten benomen weezen, gebied de zelve H. Congregatie aan de gemelde Overſten, te bezorgen, dat men de beſtiering der gezeide Klooſters (gebruikende ook daar toe, indien het van noode is, het Apoſtoliſch Gezag) niet en vertrouwe als aan Perſoonen, niet alleenlyk ingenomen met een yver tot d'onderhouding der Tucht, maar die ook liefdaadig, minnelyk, medelydende, broederlieflig, barmhertig, en, eindelyk, zodanig zyn, dat anderen zich gaarne aan hunne beſtiering willen onderwerpen. Zy zullen ook voornamentlyk bezorgen, dat alle de dingen, welke zo tot het voedſel en de kleeding, als tot d'andere noodzaakelykheden des levens behooren, ter behoorlyke tyd aan de Geeſtelyken uitgedeeld werden; en vooral, dat in ziekte of zucht niemand iets ontbreeke, 't geen tot wederkryging der gezondheid word vereiſcht. En derhalven zullen zy niet toelaaten, dat'er meerder Geeſtelyken in de gemelde Klooſters, als gemakkelyk uit der zelver inkomſten, uit de goederen die zy in 't gemeen bezitten, of uit d'aalmoeſſen der godvruchtige lieden, en andere onderſtanden, onderhouden konnen worden. Ook zullende geenen, die zich eenmaal vrywilliglyk aan de gemelde Obſervantie, en het Gemeen Leven, gelyk vrome Geeſtelyken betaamt, hebben onderworpen, niet tegens hunnen dank elders verzoerd worden, 't en zy mogelyk in andere Klooſters, daar de zelve Obſervantie plaats heeft, en men hen alle de noodzaakelykheden tot het leven gemakkelyk kan beſchikken.

En indien het blykt, dat men eenigerwege zodanig een Gemeen Leven niet en kan onderhouden, ter oorzaak der ſmalheid van d'inkomſten en aalmoeſſen, zullen de gemelde Overſten hier in mogen voorzien of met de contributien en mededeelingen der andere Klooſters, of met den Heiligen Stoel te verzoeken, 't zy door de ſuppreſſie van een minder nut Klooſter, voor eenwig of voor een tyd, of door eenig ander gevoegelyker middel, daar remedie toe by te brengen.

Wyders hebben de gemelde Overſten te weeten, dat alle de geenen, welke zullen draagen om het voorgemelde vlytig en behoorlyk na te komen, by zonderen dank by Zyne Heiligheid en den Apoſtoliſchen Stoel zullen hegaan, 'er af beſchermd worden, en alderhande gunſt en hulp, voornaamentlyk in de noodzaakelykheden welke tot het bevelligen van

de

de gezeide Observantie behooren, genieten. In tegendeel zullen de geenen, die achteloos, of ('t geen men hoopt niet te zullen gebeuren) halsterrig zyn bevonden, met zeer swaare straffen, na de maat van hunne misdaad, gestraft, en selfs van hunne Ampten berooft, en onbekwaam verklaard worden om de zelven, of anderen, in 't toekomende te bekleeden: en zal ondertusschen de Heilige Stoel niet in gebreke blyven van of door andere Oversten, of door d'Apostolische Commissarissen, indien het van noode is, of ook selfs door andere Personen welke buiten den Geestelyken stand zyn, in d'invoering en bevestiging der gemelde Observantie te voorzien: zullende wyders alle de [illegible] den, daar de zelve observantie niet onderhouden werd, van de vryheid noopende Nieuwelingen te konnen ontfangen berooft worden. 1695. July.

Ondertusschen, op dat, terwyl men de Reguliere Tucht in de alreede opgerechte Kloosters tracht te herstellen, de zelve niet verslapt en worde in de geenen welken men naderhand mocht komen op te rechten, en dat 't geen men aan d'eene kant sticht, niet aan d'andere overhoop werde gesmeeten, ordonneert en gebied de Heilige Congregatie, met goedkeuring van Zyne Heiligheid, dat men in 't toekomende geene Kloosters, Collegien, Huizen, Conventen, of andere Geestelyke Gestichten, zal konnen fondeeren of oprechten, op hoedanig een wyze het ook zy, als onder d'uitdrukkelyke verbintenis van een naauwkeurig Gemeen Leven, 't geen onverbreekelyk, en altyd, door alle de Geestelyken, welke aldaar hun verblyf zullen hebben, onderhouden zal worden: weshalven diergelyke Fondatien voortaan niet en zullen werden aangenomen, 't en zy het alvorens, behalven d'andere voorwaarden in dusdanig een geval vereischt, volkomentlyk blyke, dat'er zo veele jaarlykse inkomsten zyn, of een zulke hoop van zo veele aalmoesen daar, ten minsten tw alf Geestelyken gemaklyk in een Gemeen Leven af onderhouden konnen worden.

Al welk hoven staande vastgesteld en verordend, omaangezien alle en iegelyke Apostolische Constitutien en Ordonnantien, mitsgaders alle Orders, Statuten, Gebruikelykheden, Privilegien, en andere zaken hier tegen strydende.

Eindelyk vermaant de zelve Heilige Congregatie alle Geestelyken, van wat Order en Instelling zy ook mogen weezen, van Godts en Zyner Heiligheidts wege zeer ernstiglyk, dat zy zonder eenige vertraaging of uitstel, en gelyk het gehoorzaame Kinderen past, hun leven naden inhoud van de Regel, welke zy aangenomen hebben, schikken en vorgen, en d'Apostolische Decreeten, tot hunne eewige zaligheid opgestelt, oprechtelyk en getrouwelyk gehoorzaamen, zonder zich door yder le verklaaringen en uitleggingen, en practicken van verslappingen, om zich in hunne zonden te verschoonen, van der zelver onderhouding te laaten afleiden: maar dat ze, gedachtig aan hunne Professie, waar door zy zich gantsch en al aan den dienst Godts hebben verbonden,

1695. July. den, d'onderaomene reis van de Chriſtelyke volmaaktheid, wel moetjelyk, maar met de zoetheid der Godlyke liefde beſprocid, met een vrolyk gemoed, verwerpende de zorgen der wereldſche zaaken, vlytiglyk mogen vervolgen. Want het zou al te ſchandelyk weezen, dat zy zich weder met de tydelyke begeerlykheden, die zy eenmaal door des Heeren genade verzaakt hebben, bemoeiden, en de trouw, welke zy aan God, die zich niet laat beſpotten, hebben beloofd, verbraken. Laat hen gedenken, dat zy geroepen zyn tot een byzondere navolging van onzen Zaligmaaker, die, daar hy ryk was, om ons arm is geworden; mitsgaders de glorieuze navolgers, en als d'erfgenaamen van die oude Geloovigen te weezen, welke maar een hert en eene ziel waren, en waar af niemand 't geen hy bezat voor het zyne rekende; maar onder de welken alle dingen gemeen waren, uitreikende aan een iegelyk 't geen hy van nooden had: en laat hen derhalven in het Reguliere Leven, en voornaamentlyk in de Heilige Armoede, welke een moeder der deugden is, volharden; werpende alle hunne zorgen en bekommeringen op hem, wiens oogen op d'armen zien, en die de geenen, welke op hem hoopen, niet en verlaat, maar, ryk in barmhertigheid, honderdvoud, en het eeuwig leven beloofd heeft aan hen, die alle dingen om zynen naam verlaaten. Gegeeven te Romen, den 18den. July 1695. G. KARDINAAL CARPEGNA. (L. S.)

Carolus Auguſtinus Fabronus,

Secret. der H. Congregatie.

In het Jaar na de Geboorte Onzes Heeren Jeſu Chriſti duizend zes honderd vyf-en-negentig, de darde Indictie, den een-en-twintigſten dag van de Maand July, en het vyfde Jaar des Pauſſchaps van Onzen Allerheiligſten Vader Innocentius den XIIden. is het bovengemelde Decreet aangeplakt en afgekondigd aan de Deur der Kerk van S. Jan van Latranen, mitsgaders aan het Paleis van den Prius der Apoſtelen, d'Apoſtoliſche Kancelery, het Hof op den Berg Citorio, en d'andere gewoonlyke oorden en plaatſen van de Stad, door my Gregorio Staggio, Bode van Onzen Heiligen Vader, den Paus.

JOANNES GRÆCUS,

Groot-Poſtbode.

Huwelyk der Graavin van Salmour onwettig verklaard. (a) Zie d'Stat, 1 Deel, pag. 296.

Eindelyk: zyne Heiligheid omtrent het begin der Maand een Congregatie hebbende doen vergaderen, om de wettigheid van een zeker (a) huwelyk, op een heimelyke wys tuſſchen een Hoogduitſchen Prins en de Graavin van Salmour aangegaan, t'onderzoeken, wierd na eenige dagen door de zelve het vonnis der Geeſtelyken van Turin beveſtigd, en het huwelyk van geene waarde verklaard.

MEN

1695. July.

MEN was de opening der tranchée voor Caſal, en de veroovering van de Stad, voor omtrent (a) drie maanden, ter oorzaak van het onbekwaam ſaiſoen, met een ongelukkiger gevolg belegerd geweeſt, zo ſchielyk niet verwachtende. 't Gewicht van deze Veſting; de gaauwheid der Franſchen in alle de geenen, welken zy bezitten, te verdeedigen; en voornaamentlyk de trotſeeringen en ſchertſeryen, waar mede alle de Schryvers van Vrankryk wegens deze onderneeming der Geallieerden ſpraken, hadden al de wereld ten minſten tot een maand ha geopende loopgraaven bereid. Ondertuſſchen gingen de zaaken veel ſpoediger, zo door de dapperheid der Belegeraars, als door den ſtaat daar een lange blokade de Belegerden toe gebracht had.

SAVOYEN. Caſal door de Geallieerden veroverd.

(a) Sint 6 Sept. 1 Dec. pag. 201.

Alle de Troupen, verordend tot dit beleg, bevonden zich den 25ſten. Juny voor de Plaats, en de Linien van Contrevallatie voltooid. Den zelven dag hielden de Generaals krygsraad, ten einde d'Attaques, en hoe de Benden in de Loopgraaven, en elders, gebruikt zouden worden, te regelen. 't Beſluit was, dat men twee Attaques zou maaken; de voornaamſte tegens het Bolwerk van de Citadelle, tegen over het geen 't welk binnen den omvang van de Stad beſlooten was; en d'andere tegen de Wal, die de Stad aan de Citadelle hegtte. De Spanjaarden belaadden zich met deze; en d'andere wierd gegeeven aan de Keizerſchen, verdeeld in twee ligchaamen, de Troupen des Hertogs van Savoyen, en die des Keurvorſts van Brandenburg, met order van beurt om beurt in de Loopgraaven te gaan. Zy wierden geopend duizend treden van de Citadelle, des nachts tuſſchen den 26 en 27ſten. Juny, door de Benden des Keizers, gecommandeerd door den Generaal Gueſwind, en vier honderd treden voort geſtuwd, tot aan een Fortje of Reduit, 't geen ze met den degen in de vuiſt veroverden, en daar ze eenige ſtukken kanon vonden; by welke gelegentheid zy zeſtien gekwetſten, en vier dooden bekwamen. Den Heer Fiſcher, Lieut. Cononel van het Regiment van Lotharingen, was onder het getal der laatſten. Midlerwyl waren de Spanjaarden bezig met een Wachthuis aan het hoofd hunner Attaque te maaken, om 'er drie honderd Voetknechten en honderd vyftig Dragonders

1695. July. te konnen huisvesten. De Keizerschen maakten ook dien zelven nacht een paralelle Linie aan beide de zyden van de Reduit, welke twee honderd treden ter rechter, en honderd ter slinker hand wierd voortgezet. Den 27den. besteedde men met de Loopgraaven en de gemelde paralelle Linie uit te breiden. 's Avondts gingen de Regimenten van Savoyen, Monferrat, Galloway, en Saconay, onder d'orders van den Prins Eugenius en den Marquis van Voghera, in de Tranchée; en verlangde men de Paralel twee honderd treden ter slinker en vier honderd ter rechter zyde, omtrent welkers midden men een Battery van twintig stukken kanon opwierp. 's Nachts tusschen den 28en 29sten. wierden de gemelde Troupen afgelost door die van Brandenburg, onder het gebied van den Prins Karel; de Paralel ter rechter zyde omtrent drie honderd treden verlangd; Banketten langs de gantsche lengte heen gemaakt; en hunne Battery voltooid. Tusschen den 29 en 30sten. gingen de Keizerschen weder in de Loopgraaven; doch voorderden niet veel, ter oorzaak van de regen, en de vette grond die zy ontmoetten. Des nachts tusschen den 30den. Juny en den 1ea. July wierden ze afgelost door het Regiment Gardes des Hertogs van Savoyen, en eenige andere Piemontooische Troupen; niitsgaders twee Loopgraaven na de kant van de Citadelle; een ter rechter en een ter slinker hand, voortgezet, d'eerste honderd veertig, en d'andere honderd zestig treden: weshalven men zich nu maar honderd en vyftig treden van de Palissaden bevond. Den zelven nacht openden de Spanjaarden de Loopgraaven aan de kant van de Stad, en voorderden merkelyk. Tusschen den 2 en 3den. voltooide men de gemelde werken, en wierp twee Reduiten op aan het hoofd der twee gezeide Loopgraaven, om een tweede paralelle Linie, welke men des nachts tusschen den 3 en 4den. aanving, te verdeedigen. Ook arbeidde men aan twee Batteryen, ieder van vier Morders, ter zyde der gemelde twee Loopgraaven. Ondertusschen hadden de Belegeraars twee Formen geleverd op de Reduit, gelegen aan d'andere zyde van de Po, tegen over de Stad; doch waren met eenig verlies aan wederzyde afgeslagen. Maar de Marquis de Crenan het Garnisoen, 't geen men ongetwyfeld by een harde aanranding in stukken gehou-

houwen zou hebben, niet in gevaar willende ſtellen, liet het met Vaartuigen overhaalen, en in de Plaats treeden. Des nachts tuſſchen den 4 en 5den. ſchooten de Belegerden zonder ophouden, doch genoegſaam te vergeefs, dewyl men niet uit de Loopgraaven kwam, en zich eeniglyk bezig hield met de twede Paralel, en d'andere werken, die men de voorgaande nachten gemaakt had, te verdiepen, verwyden, en te voltooijen. Den 5den. begon men, aan de kant der Piemontooizen, met groot gevolg van de Batteryen te ſpeelen; veroverde een andere Reduit; en ſtuuwde d'attaques zodanig voort, dat men meeſter wierd van een Halvemaan: weshalven de Belegerden zich genoodzaakt zagen de Contreſcarp en den Bedekten Weg te verlaaren. Vervolgens liet men twee Mynen ſpringen, die tamelyke werking deeden: zulks dat de Franſchen in deze laatſte actie over de honderd man, en eenige Officiers, verlooren. 's Nachts tuſſchen den 5 en 6 den. wierden twee Loopgraaven voortgezet, welker verſte, zynde die ter ſlinker hand, maar dartig treden van de Glacis af was. Den 6den. begonden de Spanjaarden de Plaats met tien Mortieren te bombardeeren; 't geen het vuur der Belegerden vry wat verminderde. Zy arbeidden ook aan het opwerpen van een Battery van vyf-endartig ſtukken Kanon, en ſtierden hunne Loopgraaven na de kant van het Bolwerk der Stad, dicht by de Citadelle gelegen. De volgende dagen, wanneer men rekende, dat de Geallieerden ſedert den aanvang van het beleg omtrent vier honderd man, waar onder twee Capiteinen en een Vaandrig, verlooren hadden, wierden d'attaques met zodanig een wakkerheid voortgezet, dat men des nachts tuſſchen den 8ſten. en 9den. poſt op de Glacis der Contreſcarp van de Citadelle vatte, en twee Batteryen vervaardigde, om bres in de gebuurige Halvemaan te ſchieten; 't geen den Marquis de Crenan, Gouverneur van de Plaats, verplichtte de Chamade te doen ſlaan, en Capitulatie te verzoeken: en zynde daar op van wederzyde Gyzelaars gegeeven, wierd de zelve twee dagen daar na op d'onderſtaande voorwaarden geteekend. 1695. July.

Ca-

1695. July. **Capitulatie wegens d'overgaave van de Citadelle, de Stad, en 't Kasteel van Casal, gemaakt tusschen zyne Koninglyke Hoogheid, uit den naam der Mogendheden welker Legers hy commandeert, mitsgaders uit den zynen, en den Heer Marquis de Crenan, Lieutenant Generaal van de Legers zyner Allerchristelykste Majesteit, en Gouverneur zyner Wapenen te Casal.**

I.

DE Fortificatien van de Citadelle, de Stad, en het Kasteel van Casal zullen t'eenemaal gedemolieerd, en overhoop gesmeeten worden; laatende niet meer aan de Stad, om de sluiting te maaken, als de Wal, zodanig als ze tegenwoordig is.

II.

In gevolge van dien, is men in uitdrukkelyke termen over een gekomen, dat niemand de Fortificatien, welke gedemolieerd zullen zyn, noch in 't geheel, noch ten deele, weder zal mogen opbouwen, noch 'er eenig ander werk van Fortificatie geduurende den tegenwoordigen Oorlog maaken.

III.

En op dat de demolitie der gemelde Fortificatien te spoediger voltrokken moge weezen, wil zyne Koninglyke Hoogheid wel, dat de geene der buitenste Vestingwerken, gelyk als zyn de Bedekte Wegen, Halvemaanen, Contregardes, Mynwerken, vulling der Graften, enz. op de kosten der Geallieerden geschiede.

IV.

Zyne gemelde Koninglyke Hoogheid begeerd hebbende, dat de Marquis de Crenan alle de Werken van het Ligchaam der Plaats, de Munitie- en Voerazie-Magazynen, en andere Gebouwen van de Citadelle, op de kosten van den Koning, zynen Meester, zou doen ondermynen en demolieeren; heeft de gemelde Marquis de Crenan daar in bewilligd, en belooft daarenboven, dat, zo haast als de Gyzelaars geleverd zullen weezen, hy aan de demolitie der Gordynen, en der dubbelde Bastions die de zelven te samenvoegen, zal doen arbeiden; op voorwaarde, dat hy het Kruid en het Gereedschap, hier toe noodzaakelyk, uit het Magazyn van de Citadelle zal neemen, ten overstaan van drie Gelastigden zyner Koninglyke Hoogheid; en dat hy den brand niet in de Mynen zal steeken, voor dat de Buitenwerken genoegsaam gedemolieerd zullen weezen, volgens het oordeel van Persoonen zich des verstaande, welken hy zal stuuren om ze te bezichtigen, en waar

aan

aan zyne Koninglyke Hoogheid alle de noodzaakelyke verzekerheid zal geeven. 1695. July.

V.

En indien het gebeurt, dat de Mynen, gemaakt aan het Ligchaam van de Plaats, geen genoegsaame werking voortbrengen, zodanig als men begeert, en door de tegenwoordige Capitulatie gearresteerd is; zal de Marquis de Crenan gehouden zyn nieuwe te doen appliceeren aan d'oorden van de Plaats, welke niet gedemolieerd zullen weezen: 't geen hy zo lang zal doen, tot dat het Ligchaam van de Plaats geenemaal overhoop gesmeeten en gedemolieerd zy.

VI.

De gemelde Marquis de Crenan gehouden zynde het Ligchaam van de Plaats te doen demolieeren, en zyne Koninglyke Hoogheid deze demolitie, zo ten opzichte der Buiten-als andere Werken, ter goeder trouwe begeerende; zal het Garnisoen van Casal in de Plaats vermogen te blyven tot aan de geheele demolitie van alle de Buiten- en Binnenwerken, en aanstondts daar na 'er uittrekken.

VII.

Na dat de Plaats geëvacueerd en gedemolieerd zal weezen, zal zyne Hoogheid, den Hertog van Mantua, het zelve recht op de Stad hebben, 't geen hy 'er voorheen op had, dat's te seggen, dat deze Capitulatie zyne rechten op de Stad niet meer zal konnen benadeelen, als de geenen die hy heeft op het Mantuaansch Monferrat. En ten tyde der demolitie en evacuatie van Casal, zal zyne Hoogheid, den Hertog van Mantua, Commissarissen mogen aanstellen en zenden, om op zyne interesten te passen, tot dat het Garnisoen 'er uitgetrokken zy.

VIII.

Zyne Koninglyke Hoogheid wil wel toestaan, dat de Deserteurs van de Troupen der Geallieerden, de Monferrinen, en andere vreemde Soldaaten, van wat Natie zy ook mogen weezen, welke zich onder het Garnisoen van Casal zullen bevinden, niet gezocht, gemoeid, of aangehouden zullen worden; maar dat ze, even als de vreemde Officiers, die daar onder mogen weezen, de vryheid zullen hebben van het Garnisoen te volgen, of zich te vertrekken daar zy 't raadsaam zullen oordeelen.

IX.

Na dat de Capitulatie getekend zal weezen, zal de Marquis Charles Fassati, gevangen op 't Kasteel van Casal, in vryheid gesteld; de Gevangenen van de Keizerlyke en Spaansche Troupen, en een Lieutenant van Wirtemberg, mede op het gemelde Kasteel gevangen; mitsgaders de Fransche en Italiaansche Officieren en Soldaaten, of anderen van het Garnisoen van Casal, die te Verceil gevangen zyn; gelyk ook twee Capiteinen en een Commissaris van d'Artillery, gevangen op het Kasteel van Milanen, wedergegeeven worden.

X.

1695. July. d'Inwoonders van de Stad Casal, van wat Natie en professie zy ook mogen weezen, zullen by hunne oude Wetten en Privilegien gehandhaafd, en in het bezit hunner Goederen, waar de zelven ook mogen zyn, hersteld werden; zonder, om wat reden het ook zou mogen weezen, gelyk als om zyne Allerchristelykste Majesteit gedient te hebben, of tot des zelfs dienst voor Gidsen, of anders, gebruikt te zyn geweest, ontrust of gemoeid te mogen worden.

XI.

Al het Kanon, zonder uitzondering, ('t zy van zyne Allerchristelykste Majesteit, of van den Hertog van Mantua) Mortieren, Kruid, Bomben, Affuiten, Granaaden, Lont, Wapenen, en allerhande Ponten en Schuiten, en generaalyk alles 't geen in de Krygsmagazynen is, zal daar blyven, om zyne Koninglyke Hoogheid, of des zelfs Gealliëerden, toe te behooren, waar af door Commissariissen inventaris gemaakt zal worden; uitgezondert 't geen begreepen is in het XXV^ste. Artykel, 't welk aan het Garnisoen, wanneer het zal vertrekken om zich te Pignerol te vervoegen, is toegestaan.

XII.

De gemelde Commissariissen zullen ook inventaris maaken van 't geen in de Magazynen der Leestogt is, 't welk insgelyks t'eenemaal aan de Gealliëerden zal blyven; uitgezondert 't geen in het volgende Artykel aan het Garnisoen is toegestaan.

XIII.

Men zal uit het Magazyn der Citadelle van Casal mogen neemen hoe noodzaakelyk Koorn tot brood voor d'Officieren, Soldaaten, Zieken, en Gekwetsten, geduurende den tyd dat zy aldaar zullen verblyven, mitsgaders geduurende hunne marsch tot aan Pignerol, te weeten, dartig oncen brood daags voor ieder man, en daar en boven honderd en vyftig maaten Zout, en ook zo veel Ryst, Monferratsch gewicht en maat.

XIV.

Zyne Koninglyke Hoogheid vind goed, dat, na dat de Capitulatie geteekend zal weezen, men de Posteryen, volgens de gewoonte, zal herstellen, mitsgaders dat den handel wegens de Waaren tot dagelyksch onderhoud vry zal weezen; zonder dat men echter in of uit zal mogen gaan als door de Po-Poort: zullende d'anderen gesloten blyven.

XV.

Om alle de wanorders, die'er zekerlyk zouden ontstaan, voor te komen, zal zyne Koninglyke Hoogheid aan alle d'Officiers en Soldaaten van de Troupen der Gealliëerden, en ook van de zynen, verbieden zich, tot aan d'evacuatie, omtrent de Poorten van de Stad en de Citadelle te vertoonen; en een Wacht van twintig Soldaaten, gecommandeerd door een Lieutenant, verordenen, welke gepostteerd zal zyn aan den Slagboom

van

van het Retrenchement by de Po-Poort. Van gelyken zal ook de Marquis de Crenan aan d'Officiers en Soldaaten verbieden zich daar buiten te vertoonen. 1695. July.

XVI.

De Buitenwerken zullen aan zyne Koninglyke Hoogheid ingeruimd werden, die daar zodanige Wachten zal ſtellen, als hy het raadſaam zal oordeelen.

XVII.

Zyne Koninglyke Hoogheid ſtaat toe, dat de Marquis de Crenan gedurende de demolitie Voerazie van Turin, mits betaalende, zal mogen laaten haalen, doch niet meer als hy van nooden zal hebben; mitsgaders dat hy de Paliſſaden tot brand, en om Munitie brood te bakken, zal mogen gebruiken.

XVIII.

Op het geen, 't welk aan zyne Koninglyke Hoogheid vertoond is, dat d'Aanneemers der Barakken en Fortificatien, en de Directeurs van het Hoſpitaal, Goederen hebben, die hen in eigendom toebehoopren; heeft zyne Koninglyke Hoogheid vergund, dat zy de zelven zonder eenige verhindering zullen genieten.

XIX.

Indien'er Franſchen onder het Garniſoen zyn, die eenige vaſte Goederen verkregen hebben, ten getale van twee of drie, welke door den Marquis de Crenan genoemd zullen worden, die zullen de zelven mogen verkoopen, of'er in alle zekerheid voor hen en den Kooper af diſponeeren, en hunne andere Goederen na hun welgevallen medeneemen. En zo'er Franſche Knoplieden, Winkeliers, of Herbergiers zyn, in de Stad woonende, of getrouwd zynde, welke aldaar willen blyven, die zullen het konnen doen.

XX.

De Capitulatie geteekend zynde, zullen d'Eigenaars der Landeryen de Vruchten daar af mogen inzamelen.

XXI.

Men zal het Geld en de Papieren, welke zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit toebehoeren, zonder eenige ſwarigheid mogen medeneemen; en zyne wettige Schuldenaars zullen gehouden zyn hem te betaalen.

XXII.

d'Officiers en Soldaaten van het Garniſoen zullen niet gearreſteerd mogen worden wegens hunne ſchulden: en hunne differenten zullen door den Marquis de Crenan en den Intendent in der minne bygelegt werden.

XXIII.

Indien'er Zieken of Gekwetſten zyn, die het Garniſoen, als het zal uittrekken, niet konnen volgen, zal men hen in Caſal laaten, met een Krygscommiſſari s, Chirurgyns, en andere noodzaakelyke Perſoonen

1695. *July.* om hen te verzorgen: en na hunne volkomene geneezing zal zyne Koninglyke Hoogheid hen Paspoorten geeven, om langs den kortsten weg na Pignerol gebracht te worden: en zullen hen, mits betaalende, de noodzaakelyke Leevensmiddelen en Munitien tot aan Pignerol voornoemd, doch Voertuigen voor niets, beschikt werden.

XXIV.

Als het Garnisoen uit Casal zal trekken, zullen zy alle hunne Meubelen en Effecten, Equipagien, Paarden en Muilen der Officiers, in zekerheid mogen medeneemen, of aldaar laaten. Onder het getal der Officiers is begreepen de gantsche *Etat Major*, van den eersten tot den laatsten, zynde in bezolding zyner Allerchristelykste Majesteit tot Casal. Zyne Koninglyke Hoogheid zal een Escorte en Voertuigen over de Po aan het Garnisoen doen beschikken, en het langs den kortsten weg met kleine dagreizen van zes Piemontooische mylen laaten geleiden; zullende men hen ondertusschen Leestocht tot een redelyke prys, en de noodzakelyke Voertuigen om niets, bezorgen.

XXV.

Het Garnisoen zal uittrekken met alle tekenen van eer, in diergelyke gelegentheden gebruikelyk, slaande Trommels, vliegende Vaandels, brandende Lonten, acht stukken Kanon, te weeten, twee Vieren-twinting-, een Zestien-, drie Acht-en twee Vierponders, benevens twee Morticren, d'eenen en d'anderen getekend met de Wapenen van zyne Allerchristelykste Majesteit, ieder stuk Kanon en Mortier op zyn Affuit, en daarenboven noch een Affuit de reserve, mitsgaders alle andere noodzaakelykheden om de zelven te vervoeren, benevens zo veel Kruid, Kogels, en Bomben, als tot vyftig schooten voor ieder Stuk van nooden zyn.

XXVI.

Tot verzekerdheid der nakoming van deze Capitulatie zullen van de kant zyner Koninglyke Hoogheid en der Gealliecrden drie Oftagiers na Pignerol gestuurd, en drie van de kant zyner Allerchristelykste Majesteit aan zyne Koninglyke Hoogheid en des zelfs Gealliecrden geleverd worden, zynde Colonels, Brigadiers, of Veldmaarschalken; welke tot aan de geheele volvoering der bovenstaande Artykelen, en tot dat het Garnisoen van Casal te Pignerol zal aangekomen weezen, gehouden zullen werden.

XXVII.

Zo haast als de tegenwoordige Capitulatie getekend zal weezen, zal de Marquis de Crenan een Courier aan den Graaf van Tessé te Pignerol mogen stuuren, om hem te verwittigen van 't geen gepasseerd is, en van hem te weeten wanneer d'Oftagiers te Pignerol aangekomen zullen zyn.

Gedaan in het Campement voor Casal, den 11*den. July.* 1695.

Zy-

Zyne Koninglyke Hoogheid, verheugd wegens deze ſpoedige verovering, liet'er met den volgenden Brief aan haare Hoog-Mogenden, de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, zyne getrouwe Bondgenooten, kennis af geeven. 1695. July.

Hooge en Mogende Heeren,

D'Edelmoedige en genegene gevoelens, welken Uwe Hoog-Mogenden betuigen voor ons te hebben, en het deel 't geen Zy in onze belangen neemen, verplichten ons Hen d'overgaave van Caſal bekend te maken. Wy zullen aan Uwe Hoog-Mogenden geen omſtandig verhaal doen van 't geen'er in deze gelegentheid is voorgevallen, noch ook van de byzonderheden der Capitulatie; dewyl wy den Graaf en Præſident de la Tour belaſt hebben U met alle omſtandigheden daar af te verwittigen. Laat het Uwe Hoog-Mogenden dan wel gevallen, datwy ons houden aan 't geen hy'er U af zal zeggen; biddende Uwe Hoog-Mogenden, Uwe vriendſchap aan ons te continueeren, met verzekering dat Uwe Hoog-Mogenden een vaſten ſtaat op d'onze konnen maaken, welke ons altyd zal aandryven tot Uwe Hoog-Mogenden allerhande voorſpoeden toe te wenſchen, en in alle gelegentheden te toonen, dat wy, meer als iemand, zyn

In 't Campement voor Caſal, den 13den July 1695.

Uwer Hoog-Mogenden, enz.
VICTOR AMEDEUS.

De Krygsmunitien, ten tyde der Capitulatie in Caſal gevonden, beſtonden in het volgende.

In de Stad, ſeventig ſtukken metaal Kanon.
In 't Kaſteel, acht-en-twintig Stukken, en een Mortier.
In de Citadelle, honderd een-en-twintig Stukken, en een Mortier.

Anderen zeggen, dat'er in 't geheel tien Mortieren gevonden wierden.

In de Magazynen.

50000 Granaaden.
25000 vatjes Buskruid.
150000 Kogels.
5000 Musketten, Snaphaanen, of Vuurroers.
80000 ponden Lood.
1800 Bomben.
Een menigte van Lont, Munitien, en Krygſinſtrumenten.

Leevensmiddelen.

8000 zakken Koorn.
2000 zakken Meel.
200 zakken Ryſt.
Een groote menigte van Erweten, Boonen, enz. gezoute Vleeſch, Brandewyn, en Bier door de Franſchen van koorn gebrouwen; een Magazyn van Zout, en meer andere Proviſien.

1695. July. De twee dardedeelen der gemelde Artillery waren voor den Hertog van Savoyen, en het andere darde deel voor de Spanjaarden. De Keizerſchen kreegen de Leeftocht. 't Garniſoen beſtond uit twee honderd ſeſtig Officiers, en twee duizend zeven honderd Soldaaten, mitsgaders eenige Troupen van het Monferrat, daar men niet veel ſtaat op kon maaken. 't Gantſche beleg koſtte den Geallieerden niet boven de zes honderd man. d'Oſtagiers, welke van de kant der Franſchen wierden gegeeven, waren de Marquis de Canillac, de Marquis de Savigni, en een Colonel; en van die der Geallieerden, Don Hannibal Viſconti wegens de Keizerſchen, de Commandant van het Terce des Hertogs van S. Pedro wegens de Spanjaarden, en de Graaf della Roca wegens de Piemontooizen.

d'Overgaave van Caſal was een doorn uit de voeten der Italiaanſche Vorſten, en inzonderheid des Hertogs van Savoyen, welkers Staaten zich tuſſchen die Stad en Pignerol ingeſlooten bevonden. De Franſchen verſchoonden het verlies van deze gewichtige Veſting zo ze beſt konden. Zy wilden niet zeggen, dat ze zich aan de Geallieerden had overgegeeven, maar zeiden alleenlyk, dat hun Monarch het raadſaam had gevonden haar weder in de handen des Hertogs van Mantua te ſtellen: gelyk of hy daar eer toe aangedreeven was geworden door zyne belangen, of door een loutere edelmoedigheid voor den gemelden Hertog, als door de noodzaakelykheid daar de wapenen der Geallieerden hem toe hadden gebracht. En voornaamentlyk ſtonden zy hier op, dat de Geallieerden geen voordeel by deze verovering deeden; dewyl de Plaats gedemanteleerd, en aan haaren wettigen Vorſt wedergegeeven moeſt werden. Doch tot alle ongeluk betoonde de Capitulatie maar al te zeer, dat Vrankryk niet en verliet dan 't geen het niet en kon behouden. d'Allerchriſtelykſte Koning had geen twee millioenen en vyf honderd duizend ponden voor Caſal geteld, om het op zulk een edelmoedige manier aan zynen eerſten Meeſter weder te geeven, voornaamentlyk dewyl het hem noch wel zo veel had gekoſt om het in den ſtaat te ſtellen, daar het voor dit laatſte beleg in was; zonder te rekenen alle de koſten, daar de ſwaare Garniſoenen, die hy'er onderhouden had, hem toe hadden genoodzaakt. 't Is waar, dat

het

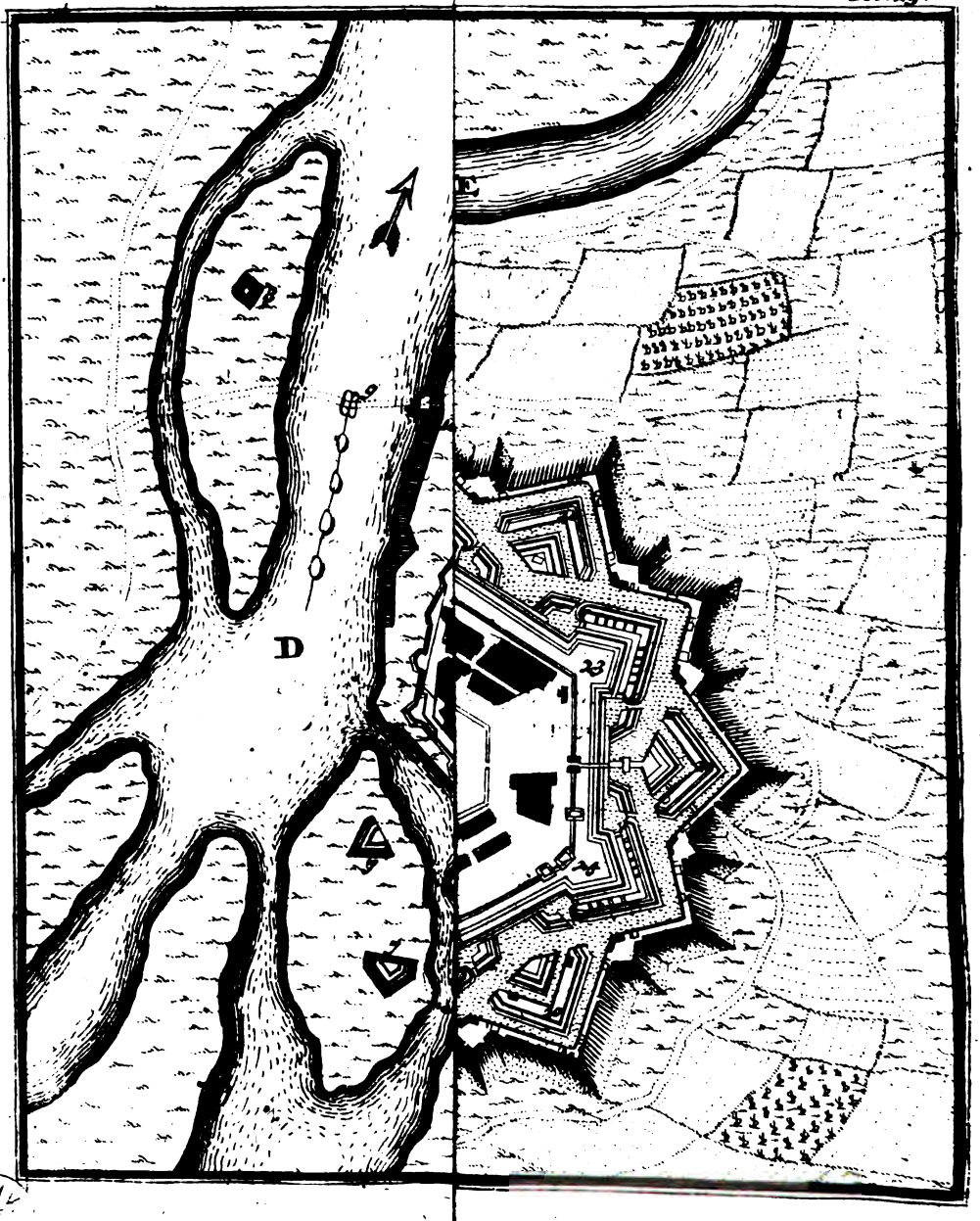

UNIV OF

het maar gedemanteleerd wedergegeeven moest worden: maar deze voorwaarde geleek den Geallieerden, ten aanzien van het algemeen belang, beter, dan of het zodanig wedergegeeven wierd, als het was; dewyl'er niemand der Geallieerden ooit meester af zou hebben konnen weezen, zonder aan d'anderen argwaan te baaren. Den Hertog van Savoyen had nu aan die zyde niets meer te vreezen, noch van de kant der Franschen, noch van die des Hertogs van Mantua. 't Milanees was nu ook in zekerheid tegens d'oude pretentien van Vrankryk. En indien Pignerol eenmaal van die Kroon werd afgescheurd, gelyk'er schyn is dat het zal geschieden, door het geweld der wapenen of door de vrede heeft geheel Italien een langduurige rust te verwachten: en den Hertog van Savoyen in't byzonder zal zich Meester van zyn Land konnen noemen; daar hy in tegendeel, zo lang als Casal en Pignerol aan Vrankryk behoorden, naauwelyks den naam van een geringen Vassaal dier Kroon kon voeren. 1695. July.

Wy hebben (a) hiervoor een beschryving van Casal gegeeven: ziet hier het Grondbewerp van deze gewichtige Vesting, te meer in achting te houden, dewyl onze Nakomelingen de zelve mogelyk niet en zullen kennen, als uit d'Aftekeningen die zy'er van zullen vinden. (a) Ziet 6 Stuk, 1 Deel, pag. 152.

Verklaaring van de Letters en Cyfergetallen, in de nevenstaande Afbeelding van de Stad Casal gesteld.

A. de Stad.
B. 't Kasteel, voor dezen de Residentieplaats der Hertogen van Mantua.
C. de Citadelle.
D. de Rivier de Po.
E. een Arm van de Rivier de Po.
1. 't Buks- of Palmboomen-Bolwerk.
2. Vier Halvemaanen van 't gemelde Bolwerk.
3. de Tournoy-Toorn, of 't Rondeel
4. de Kasteel-Poort.
5. Halvemaan van de Kasteel-Poort.
6. Halvemaan voor de gemelde Poort
7. Twee Halvemaanen tot beschermingvan 't Kasteel en 't Eiland.
8. Reduit tot beschermingvan 't Eiland, en
9. de Gierbrug in de Po.
10. Retrenchement aan den oever van de Po, tot beschermingvan de zelve en de Gierbrug.
11. de Po-Poort.
12. Bolwerk van de Po-Poort.
13. Halvemaan van de gemelde Poort
14. Hooge Schietkat tot beschermingvan de Po en des zelfs oever.
15. Halvemaan tot beschermingder Affnyding.
16. Hooge Schietkat tot beschermingvan

1695. July.

van de nieuwe Poort.
17. De nieuwe Poort.
18. Halvemaan voor de gemelde Poort.
19. Halvemaan der Spanjaarden.
20. Vyf Halvemaanen in de Graft der Citadelle.
21. Gonzagas
22. St. Franciſcus
23. St. Barbaras
24. St. Karels
25. St. Georges.
26. Onzer Vrouwen
} Bolwerk.

Dood van Prins Karel van Brandenburg.

Eindelyk: Prins Karel van Brandenburg, door een kwaadaardige koorts aangetaſt, kwam des nachts tuſſchen den 23 en 24ſten. der Maand, in het drie-en-twintigſte jaar van zynen ouderdom, te Turin t'overlyden, tot groote droefheid van het gantſche Leger. Hy was geboren op het Kaſteel Sparenberg, den 26ſten. December. 1672. en hebbende de Keurvorſtin, zyne Moeder, terwyl ze van hem ſwanger ging, den Keurvorſt, haaren Gemaal, geſtadig in de hardſte moeijelykheden en de grootſte gevaaren van den oorlog gevolgd, zei een zekere Italiaanſche Schryver, dat deze Prins gewapend ter wereld was gekomen. Hy betoonde het ook, terwyl hy de Troupen van den Keurvorſt, zynen Broeder, in Piemont commandeerde, en voornaamentlyk in't beleg van Caſal, daar al de wereld zich over zyne dapperheid verwonderde.

BARBARYEN. Tunis herſteld.

(a) *Zie 5 Stuk, 2 Deel, pag.* 10. *en* 259.
(b) *Zie 6 Stuk, 1 Deel, pag.* 153.
(c) *ibid, pag.* 300.

DE revolutien van het Koningryk Tunis, ſedert een (a) tyd met d'Algierynen in oorlog geweeſt, en vermeeſterd, namen nu een eind door de dood van den Dey, dien d'Overwinnaars aldaar hadden geſteld. 't Geval droeg zich aldus toe. Mehemet Bey, die 'er voorheen het gebied had gevoerd, en met meer andere lieden van aanzien verdreeven was, ziende d'Algierynen, vernoegd met een zeer ryken (b) buit van daar te voeren, vertrokken, dacht aanſtondts op middelen om de zaaken weder een andere keer te doen neemen; herſtelde zich, na eenige ſtribbelingen, in 't bezit van het gantſche Land; en vermeeſterde ook zelfs de Stad Tunis, uitgezondert het (c) Kaſteel, alwaar hy den Dey, zynen vyand, die zich door zyn tirranniſch beleid uitſteekend gehaat aan het Volk had gemaakt, belegerde; hoopende hem, dewyl'er geen ontzet te verwachten was, door hongersnood tot d'overgaave te zullen dwingen.

On-

Ondertuſſchen, ziende dat dit te lang zou aanloopen, liet hy eenige Mynen vervaardigen, welke een groote breſ maakten; waar op dan beſtooten wierd, den ſtorm aan te voeren. De bereidſelen waren alreedts vaardig; doch d'uitvoering nam geen voortgang: want de Dey, vreezende overweldigd te worden, verzocht den 25ſten. der Maand te capituleeren, met aanbieding van de Plaats over te geeven, mits dat men hem toeſtond zich met zyne beſte goederen te vertrekken daar het hem goed docht; 't geen Mehemet Bey hem zonder eenige ſwaarigheid vergunde. Hy vervoegde zich dan ten huize van den voornaamſten der Mullas van de Stad: doch het Volk'er af verwittigd zynde, en verliezende d'eerbiedigheid, welke het gewoon was te hebben voor den geen, by wien hy zyne toevlucht had genomen, begeerde, dat men hem in hunne handen zou ſtellen. De Dey, vreezende de woede des Volks, meende zich te bergen over de daken der huizen, welke hier te lande altemaal plat zyn: doch zynde gezien, wierden hem verſcheidene musketkogels nagejaagd, waar af een hem zodanig aan het hoofd kwam te treffen, dat hy op de ſtraat nederviel. 't Gepeupel ſcheurde hem aanſtondts in ſtukken, en bracht zyn hoofd op het hof van het Paleis van den Bey, alwaar het ettelyke dagen ten toon bleef leggen. 1695. July.

Men verſtond ook ter zelve tyd, dat de Troupen des Gouvernements van Conſtantina, de voornaamſte Provincie van het Koningryk Algiers, en wel een zelve een Koningryk, opgeſtaan waren, en na Algiers toogen, om het hoofd van Chaban-Dey te eiſſchen, en het bloed der Mahometaanen, 't geen hy in den oorlog, dien hy buiten noodzaakelykheid tegens het Koningryk van Tunis was gaan voeren, had doen vergieten, te wreeken. Aldus nam de burgerlyken oorlog in het Koningryk van Algiers een aanvang, ter zelve tyd als de ruſt in dat van Tunis herſtelt was. Inlandſchen oorlog in het Koningryk Algiers.

't WAS den Grooten Heer niet genoeg, dat hy den (a) Primo Vizir van zyn ampt beroofd, en in ballingſchap had gezonden. Hy liet hem, aangehitſt door zyne nieuwe Miniſters, weder te Adrianopelen brengen; terſtond op zyne aankomſt ſtranguleeren; en zyn ligchaam over de muuren van het Serrail werpen, daar het drie dagen onbegraaven bleef leggen: terwyl 'er ondertuſſchen de Krygsbenden, gereed om zich na de Ver- TURKYEN en DUITSLAND. Groote Vizir, en eenige andere

1695. *July.* gaderplaats te voegen, dagelyks voorby moesten trekken, om door de strengheid van dit voorbeeld te leeren, dat zich ieder moest wachten van in zyne ongenade te vallen. Verscheidene andere Officieren, schepselen van den Grooten Vizir, hadden het zelve lot; beschuldigd wegens zich te samen verbonden te hebben om kwaade beweegingen onder de Troupen te veroorzaaken. 't Is onzeker, wat hier in der daad af was: eenigen sloegen'er geloof aan, anderen niet: immers d'Asiatische Benden begonden, wegens eenige misnoegdheden, aan verscheidene oorden te morren, en weigerden na Hongaryen te marcheeren. Voegt hier by, dat een zekere diversie, gemaakt door de Muskoviters, de Tartaaren zodanig bezighield, dat de Kan aan den Grooten Heer ontbood, dat het hem onmogelyk was zich met zyne Troupen in Hongaryen te vervoegen. Wel is waar, dat zy Kaminiek geproviandeerd, en'er twaalfhonderd Spahis, vyf honderd Janitsers, en even zoo veele Benden van hunne Natie, in gebracht hadden: maar dewyl ze op hunne wedertocht geene verwoestingen, volgens hunne gewoonte, in Polen hadden aangerecht, wierd daar uit beslooten, dat ze genoodzaakt waren geweest Budziak, 't geen door de Kozakken gedreigd wierd, in aller yl te gaan byspringen.

Officiers gewurgd. (a) *Zie 6 Stuk 1 Deel, pag. 249.*

Grooten Heer persoonlyk na't Leger.

Maar alle deze stribbelingen verhinderden'echter den Grooten Heer niet den 28sten. Juny van Adrianopelen te vertrekken, om zich te Sophia, daar d'algemeene Vergaderplaats was, by zyne Troupen te vervoegen, in het voorneemen van zodanig een geweld tegens de Keizerschen te gebruiken, dat de glorie der Ottomanniſche wapenen zich onder zyne Regeering konde herstellen.

Beweegingen van het Keizerlyk Leger in Hongaryen.

Doch dezen zaten van hunne kant mede niet stil, en stelden zich in staat om de poogingen der Turken op de grenzen van Hongaryen te wederstaan. De Graaf van Heitersheim, Commissaris Generaal van het Leger, te Monestar, daar d'Infantery campeerde, gekomen zynde, beval aan de Cavallery, leggende omtrent een myl van daar, zich in optocht na Baya te begeeven. Den laatsten Juny brak d'Infantery op, om na Bukkin te trekken; en den 1sten. July avanceerde de Cavallery tot aan Batsch: zynde de Troupen in 't geheel nu omtrent dartig duizend man sterk. Den 13den. terwyl het Leger By Bukkin lag,

lag, ontfing men naricht, dat Aly-Baſſa met eenige Fregatten van de Vyandlyke Scheepsmacht, welke by Fietislau vertoefde, te Belgrado aangekomen was. Den 15den. trok de gantſche Cavallery en Artillery uit het Campement, alwaar men het gras vry ver begon te moeten haalen, drie uuren landwaart in, en vond daar gras, hout, en water in overvloed. d'Infantery bleef ondertuſſchen leggen. Den 20ſten. wierd een Schans aangevangen, ter plaatſe daar de Tartaaren voorleeden Jaar over kwamen; en van daar tot aan Titul aan alle oorden, langs de welken men van den eenen tot den anderen oever kon paſſeeren, een Reduit opgeworpen; mitsgaders tot meerder verzekerdheid van de gemelde Veſting honderd Duitſchers aldaar in garniſoen gezonden. Zeven gevangene Turken, by Varskowa, niet wyd van Belgrado, bekomen, verhaalden, dat de Sultan zich te Sophia by het Leger bevond, en na 't eindigen van den Bairam met het zelve na Belgrado ſtond af te zakken. Anderen raporteerden, dat de Vyanden het meer op Zevenbergen gemunt ſcheenen te hebben; dat zy hunne Scheepsmacht ten dien einde noch al by Fietislau hielden; en by Themiſwar een Corps, 't geen volgens hun zeggen al zes duizend man uitmaakte, verzamelden. De meeſte Kondſchappers brachten ondertuſſchen gantſch andere berichten; weshalven men t'eenemaal onzeker was. Den 28ſten. arriveerde de Veldmaarſchalk Generaal, de Graaf van Caprara, te water by de Keizerlyke Infantery, en wierd met het driemaal loſſen van het kanon verwelkomd. Thans ontfing men bericht, dat te Belgrado drie Baſſas met eenige Troupen aangekomen waren, en een klein Leger aan de Sau formeerden; mitsgaders dat de Primo Vizir den 25ſten. met d'Ottomanniſche Krygsmacht van Niſſa opgebroken was. 's Avonds ging de Veldmaarſchalk Caprara de Cavallery onder den Graaf van Hertersheim tegen over Illok bezichtigen; vervoegde zich wyders den 30ſten. na het Leger by Peter-Waradyn onder den Graaf Guido van Starrenberg, en z.

1695. *July.*

Na in de verhandeling van de zaaken der voorgaande (a) Maand gezegt te hebben 't geen zich in het Leger der Geallieerden, gecommandeerd door den Prins van Baden, tot aan den 1ſten. July had toegedraagen, zullen wy den draad van ons verhaal hier weder aanknoopen.

(a) *Zie 6 Stuk, 1 Deel, pag. 300.* Vervolg der bewegingen van het Duitſche en Franſche Leger.

1695. July. Den 1sten. July kwamen vier-en-dartig Deſerteurs, zo Ruiters als Voetknechten, in het Campement; welke niets anders raporteerden, als dat de Maarſchalk de Lorges noch gevaarlyk krank lag: en kreeg men bericht, dat alle de Geallieerde Volkeren de Main gepaſſeerd waren. 's Anderdaags wierden de gemelde Overloopers door noch een-en-dartig anderen, twaalf te paard en negentien te voet, gevolgd. Den 3den. confereerde de Heſſiſche Groot-Major Spiegel met den Prins van Baden over de ſamenvoeging der Geallieerde Volkeren, om de Vyanden, dewyl men groot gebrek aan voerazie begon te krygen, onder d'oogen te trekken. Den 4den. wierd order gegeeven om een Brug te Nekkergemund te ſlaan. Den zelven dag kreeg men negentien Deſerteurs, welke verzekerden, dat in de Vyandlyke Armée alsnoch van geen opbreeken geſproken wierd. 's Avondts beval men, dat ieder zich van voorraad voor den volgenden dag zou voorzien: en omtrent middernacht wierd het beſluit genomen van aan de Franſchen te naderen. Den 5den. na dat door het werpen van bruggen over de kleine wateringen en ſlooten de voortocht verlicht was, brak men met een ſtille trommel op, in de hoop dat men zich, eer 't de Vyanden gewaar wierden, vlak voor hun Campement gepoſteerd zou hebben: doch gedurende de marſch verſtond men, zo uit Deſerteurs als andere advyſen, dat zy, in tydts gewaarſchouwd, over hals over kop opgebroken, en na Rothen Waltorf, op den weg van Heidelberg, gerukt waren, met zodanig een verhaaſting, dat ze het Garniſoen op het Slot van Mentzingen (beſtaande uit een Capitein, een Lieutenant, en drie-en-vyftig man) vergeeten hadden te rug te trekken, en mede te nemen; weshalven het zich dan, door eenige gecommandeerde Troupen opgeeiſcht, als krygsgevangen moeſt overgeeven. 't Leger ſloeg zich ondertuſſchen neder tuſſchen Mentzingen en Sikkingen, hebbende Kokkenheim voor zich. Midlerwyl was de Graaf van Talard den 4den. weder over den Ryn getoogen, zynde met vyf Regimenten Cavallery en drie Dragonders, maakende te ſamen twee-en-twintig Eſquadrons, mitsgaders vier Compagnien Granadiers, afgevaardigd om zich tegens de ſtrooperyen der Huſſaaren, en de Troupen des Landgraaven van Heſſen-

ſen-Kaſſel, welken men zei dat te Oppenheim den Ryn ſtonden te paſſeeren, te ſtellen. Den 6den. 's namiddags ten twee uuren, brak het Leger in alle ſtilte van tuſſchen Mentzingen en Sikkingen op, om te zien of men de Vyanden tot het te voorſchyn komen uit hun Campement konde beweegen. Den 7den. liet de Prins van Baden alle de paſſagien, waar langs de Franſchen aan de Legerplaats konden naderen, bezetten. Den 8ſten. beſloot men, dat de Geallieerden, ten getale van twintig duizend man in de Bergſtraat verzameld, zich te Wiſeloch zouden gaan nederſlaan, ten einde zich ten allen tyde, als men het noodzaakelyk oordeelde, by het Hoofdleger te konnen voegen. Des nachts tuſſchen den 8ſten. en 9den. attaqueerden honderd Voetknechten en eenige Huſſaaren de Voorwachten der Vyanden aan verſcheidene oorden, verdreeven ze hier en daar, en noodzaakten de Franſche Armée den gantſchen nacht in de wapenen te ſtaan. 's Morgens ten negen uuren namen de Geallieerden poſt te Wiſeloch, en maakten zulks met drie kanonſchooten aan den Prins van Baden bekend. De Vyanden, die niet wiſten wat het beduidde, deeden van gelyken; en de Prins van Baden antwoordde eveneens. Middlerwyl vertoonde zich een Duitſche Party van twee honderd man aan een Schans, met duizend Franſchen te voet bezet; taſtte ze aan; doch moeſt wegens d'ongelykheid met achterlaating van zeſtien dooden aftrekken. Den 10den. verhaalden de Kondſchappers, dat de Franſchen twee Bruggen by Ketſch geſlagen hadden, en de meeſte Proviand, dewyl de Duitſche Partyen den weg te land na Philipsburg onveilig hielden, langs den Ryn lieten afvoeren. Men verſtond ook, dat de Graaf van Talard, met ettelyke duizend man over den Ryn gecommandeerd geweeſt, om te bezichtigen of ook eenigen der Geallieerden dien gepaſſeerd waren, over Spiers weder te rug was gekeerd. 's Avondts avanceerde de Wachtmeeſter Generaal Palfi met vyftien honderd Duitſche en Huſſaarſche Ruiters na Waghauſel, tuſſchen het Vyandlyk Leger en Philipsburg; en de Wachtmeeſter Generaal Bibra met twaalf honderd man tot aan het gebuurige Woud. d'Eerſte toog den 11den. tot voorby Waghauſel; doch ontmoette niemand, als een Franſchman, dien hy gevangen medebracht. Den ander beſprong des ochtends ten drie uuren een

1695. July.

1695. *July.* Molen, aan de Vyandlyke rechter Vleugel gelegen, en met twee honderd man bezet; veroverde ze na verſcheidene ſchooten, en het inwerpen van granaaden; vond den Commandant en zeven Soldaaten dood leggen; en achterhaalde'er maar drie in 't leven, dewyl d'overige, zich te ſwak oordeelende, in tydts door het Woud geweeken waren. By deze gelegentheid bekwamen de Keizerſchen drie dooden, en tien gekwetſten. Van den 11den. tot aan den 15den. viel'er niets van belang voor; zynde al die tyd beſteed tot de Vyanden gade te ſlaan. Den 15den. beval men aan twee Regimenten Huſſaaren, zich by de Geallieerden Troupen te voegen, ten einde den Vyanden alle mogelyke afbreuk toe te brengen. Den 16den. verſtond men, dat de Marquis d'Uxelles dien dag met twee Regimenten, een Cavallery en een Dragonders, op weg was geſlagen, om zich na de Neder-Elſas te vervoegen. Thans wierd een Ritmeeſter van het Bareithſche Regiment Kuraſſiers, zo als hy bezig was met de poſten uit te zetten, het hoofd afgeſchooten. Den 17den. viel een Party Huſſaaren op de Vyandlyke Voorwachten, 'dreef hen tot aan hun Campement, hieuw 'er veertien man af neder, en bekwam twaalf Paarden ten buit. Den 18den. wierd bericht, dat honderd Huſſaaren, over den Ryn getoogen, doch, eer ze by de Rivier kwamen, aan de Franſchen verklikt, door drie honderd man waren opgewacht, en, zo haaſt als ze voet aan land hadden gezet, beſprongen; maar dat ze, moed grypende, en ziende dat ze niet konden wyken, zich door de Vyanden heen geſlagen, en maar eenen gekwetſten bekomen hadden. Een Franſche Party lichtte dien dag twintig van der Geallieerden Paarden, welke in de weiden liepen. Den 19den. arriveerde te poſt een Hoofdman van het Wirtembergſche Regiment uit Piemont, met de tyding wegens het capituleeren van Caſal. Den volgenden nacht braken de Vyanden uit hun Campement tuſſchen Roth en Waltorf op, en namen den weg na Swetſingen, om verder na Oud-Manheim, en aldaar weder over den Ryn te trekken. Den 20ſten. marcheerde hunne Armée in ſlagorder tot aan Oftersheim, en kwam den 21ſten. te Manheim, daar men vier Bruggen over de twee Armen van den Ryn had geſlagen. Ter zelve tyd als de Franſchen opbraken, brak ook de Prins van Baden op; by wien zich geduuren-

de

de de marſch de Heſſiſche en Munſterſche Benden voegden : en ging het Leger, 't geen zich alstoen drie-en-vyftig duizend man ſterk bevond, vervolgens te Waltorf campeeren. De Huſſaaren, die, benevens eenige Granadiers, de voortocht hadden, achterhaalden de Vyanden aan een Pas, by de welke eenige ſchermutſeeringen voorvielen, en een Franſche Majoor Generaal te paard, een Ritmeeſter, en ettelyke gemeene Ruiters gevangen wierden genomen. Den 21 en 22ſten. wierden door den Maarſchalk de Joyeuſe, die geduurende de ziekte van den Maarſchalk de Lorges het gebied over de Franſche Armée voerde, gebruikt tot beſchanſingen rondom de ruïnen van Manheim te doen maaken, om den overtocht van den Ryn te begunſtigen. Ondertuſſchen liet de Prins van Baden 't Kaſteel van Schwetzingen, niet ver van het Vyandlyk Leger, door den Keizerlyken Adjutant Generaal, den Heer van Hakken, met honderd Dragonders bezetten. Op de tyding, dat de Vyanden zich achter de defilés tuſſchen den Ryn en de Nekker gepoſteerd hadden, en over de laatſtgenoemde Rivier voerageerden, wierd des avondts de Wachtmeeſter Generaal Palfi met alle de Huſſaaren en duizend Duitſche Ruiters afgevaardigd, om te Nekkergemund de Nekker te paſſeeren, en de Poſten in de Bergſtraat te bezetten. Des nachts tuſſchen den 22 en 23ſten. deed de Maarſchalk de Joyeuſe d'Artillery, en vervolgens de gantſche Armée, den Ryn paſſeeren, en de Bruggen, daar ze over getoogen was, afvoeren. Den 23ſten. liet de Prins van Baden het Leger in ſlagorder tot by Heidelberg avanceeren; en verſtond onderwege uit eenige Deſerteurs, dat de Franſchen weder over den Ryn waren getrokken. Een wederkeerende Party beveſtigde het, met byvoeging, dat 's morgens ten acht uuren alles al aan geene zyde had geſtaan. Hier op deed de Prins van Baden de Troupen zich nederſlaan; ſtrekkende de rechter Vleugel zich uit tot aan de Nekker, en de ſlinker tot aan Schwerzingerbach. Den 24ſten. kreeg men kondſchap, dat de Vyanden by de Reehutten campeerden, en eenige Benden langs den Ryn gepoſteerd hadden, om den overtocht te beletten: weshalven de Prins van Baden aan den Wachtmeeſter Generaal Palfi ordonneerde, met zyn Detachement mede dichter aan de gemelde Rivier te naderen, en op de Franſchen 1695. July.

te

1695. *July.* te paſſen. Tegen den avond verhaalden de Kondſchappers, dat de Vyanden hun Campement over den Ryn, vlak tegen over de Nekker, geſlagen hadden, en het Detachement, 't geen zich by d'Armée van den Maarſchalk de Villeroy ſtond te voegen, met den eerſten na de Nederlanden meenden af te ſchikken. De Wachtmeeſter Generaal Palfi kreeg derhalven den 25ſten. order om na Ments te marcheeren, ten einde de Franſchen te beletten de Dorpen van dit Aertsbisdom te verwoeſten, en hen alle mogelyke afbreuk toe te voegen. De Prins van Baden, de Markgraaf van Bareith, en de Generaal van Thungen vervoegden zich inſgelyks derwaarts, om te ſamen te raadpleegen, en de noodzaakelyke orders tot de deſſeinen, wegens de welken zy mochten overeenkomen, te ſtellen. Den 29ſten. keerde de Prins van Baden weder na het Leger, na dat hy verſtaan had, dat de Vyanden het gemelde Detachement voor de Nederlanden gewiſſelyk hadden afgevaardigd, en dat een Party Huſſaaren, over den Ryn gezonden, de Voortroupen 'er af in 't Leininger Dal ontmoet, in een Dorp over de veertig Franſchen nedergemaakt, en een goeden buit bekomen had. Men verſtond ook dat de Vyanden, kort na dat zy weder over den Ryn waren getogen, hunne Armée gemonſterd, en ze vyf à zes duizend man geſmolten hadden bevonden. Den 30ſten. vertrokken de Heſſiſche, Hanoverſche, Zelliſche, en Lunenburſche Volkeren, onder het gebied des Graaven van der Lippe, uit het Campement, om, indien het Vyandlyk Detachement na de Nederlanden voortmarcheerde, mogelyk den zelven weg te neemen; ten einde het Leger des Konings van Engeland te verſterken. Ondertuſſchen, gelyk het gemelde Detachement de Franſche Armée geweldig verſwakte, en dat, niettegenſtaande het geen 't welk de Prins van Baden had afgevaardige, het Duitſche Leger echter veel ſterker was; wierd aan de Landzaaten door de geheele Elſas bevolen de wapenen op te vatten, en daarenboven twee of drie man uit ieder Dorp te lichten, tot bewaaring der Reduiten langs den Ryn, van Hunningen tot aan Philipsburg.

Om een beter begrip van ſommige omſtandigheden te hebben, zullen wy hier laaten volgen d'Order van Bataille der Armée van Vran-

Vrankryk in Duitschland, te weeten, zodanig als ze zich bevond toen ze over den Ryn toog. 1695. July.

Order van Bataille der Armée van Vrankryk in Duitschland, onder het gebied van den Maarschalk de Lorges.

EERSTE LINIE.

Lieutenants Generaal.

Messrs. de Villars en de Revel.

Veldmaarschalk.

Monsr. de Barbezieres.

Brigadiers.	*Dragonders.*	Esquadrons
Sailly.	Mestre de Camp Gen. 3 Sailly. . . . . 3 Gobert. 3	9

Cavallery.

Rouffl.	Gendarmerie. . . 8	
Maignac.	Royal Piemont. . 3 Maignac. . . . 3 Grignan. . . . 2 Talmont. . . . 2	10
Mongommery	Vivans. . . . 2 Duras. . . . . 2 Mongommery. . 3 Royal 3	10

De Maarschalk de Lorges.

Lieutenant Generaal.

Monst. de Chamilly.

Veldmaarschalk.

Monst. de Vaubecourt.

Brigadiers.	*Infantery*	Batillons.
Charmasel.	Picardyen. . . . 3	
Blansac.	Normandyen . 3 Guyenne . . . 1	4
la Châtre.	la Châtre. . . . 2 la Fere. . . . 1 Lorraine. . . . 1	4

Lée.	Lée, Ieren. . . . 3	
Chamarante.	la Reine (de Koningin) 3	
Blainville.	Champagne. . . 3	

Lieutenants Generaal.

Messrs. d'Urelles en de Melac.

Veldmaarschalk.

de Graaf du Bourg.

Brigadiers	*Cavallery.*	Esquadrons
Langalerie.	Royal Etranger. . 3 Langalerie. . . 3 Prins Camille. . . 3	9
Murcé.	Dauphin . . . 3 Cayeux. . . . 3 Larrar. . . . 2 la Feuillade. . 2	10
Girardin.	Souvré . . . . 3 Girardin . . . 3 Colonel Generaal. 3	9

Dragonders.

	Estrade. . . . 3 Bretoncelle. . . 3 la Lande. . . 3	9

TWEEDE LINIE.

Lieutenant Generaal.

de Graaf van Talard.

Veldmaarschalk.

Monst. Dalegre.

1691. July.

Brigadiers.	Cavallery.	Esquadrons		Brigadiers.	Cavallery	Esquadrons	
Merinville.	Merinville.	3	9	Marivaux.	Marivaux.	3	9
	du Chastelet.	3			Leti.	3	
	Montpeyroux.	3			Montrevel.	3	
Biffi.	Catulan.	3	9	Forsat.	Forsat.	2	8
	du Vigier.	3			Esclainvilliers.	2	
	Ridder de Broglio.	3			Gouffier.	2	
					Reinepont.	2	

Veldmaarschalk.
den Hertog de la Ferté.

Brigadiers.	Infantery.	Bataillons		Brigadiers.	Infantery.	Bataillons	
Haute-fort.	Anjou.	2	5	de Harlus.	Saint Simon.	3	9
	Blesois.	1			Manroy.	3	
	la Marine.	2			de Harlus.	3	
Vaudray.	la Sarre.	1	5				
	Soissonnois.	1					
	Luxembourg.	1					
	Dublin, Ieren.	2					
Vibraye.	Boulonnois.	1	4				
	Xaintonge.	1					
	Charlemont, Ieren.	2					
Thiange.	S. Thiange.	2	5				
	les Vaisseaux de Sabaye.	3					

Lieutenant Generael
Monsr. de la Barche.
Veldmaarschalk.
Monsr. de St. Fremont.

CORPS DE RESERVE

Infantery.

Romainville, Brigadier.

Ponthieu.	1	2
Thiersarche.	1	

Dragonders.

Rennes.	3	6
Du Heron.	3	

Koninglyke Artillery. 1 Geboet.

Cavallery. 109 Esquadrons.
Dragonders. 24
133.

Infantery. . . . 41 Bataillons.

Dood des Prinsen van Deenmarken, en Huwelyk des Prinsen van Wolfenbuttel.

Eindelyk: den 7den der Maand overleed te Ulm, na eenige dagen aan de kinderpokjes te hebben gelegen, de tweede Zoon des Konings van Deenmarken, zo als hy na Italien meende te reizen. In tegendeel wierd den 27den het huwelyk tusschen den oudsten Zoon des Hertogs van Wolfenbuttel en d'oudste Princes van Holstein-Gottorp te Gottorp voltrokken.

BRANDENBURG. Geboortedag van den Keurvorst gevierd.

DEN 1sten der Maand wierd te Berlyn de Geboortedag van den Keurvorst, treedende dien dag in zyn negen-en-dartigste jaar, gevierd; en de Vorst by deze gelegentheid gecomplimenteerd door Mevrouw de Keurvorstin, Myn Heer den Keurprins, Me-

Mevrouw de Princes, de Heeren Markgraaven, 's Keurvorsts Broeders, d'uitheemsche Ministers, en alle de Persoonen van het Hof: waar onder het aanmerkelyk was, dat de zeven Gebroeders, de Heeren Dankelmans, zich thans altemaal te Berlyn bevonden, om hunne plicht aan zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid af te leggen. Doch een van hen, zynde Præsident van het Gerecht, kon zich niet ten Hove vervoegen, ter oorzaak van een zekere onpasselykheid: 't geen echter niet en belette, dat het getal van zeven vol was; vermits d'oudste Zoon van den Heer Everard Dankelman den persoon van zynen Oom verbeeldde. 't Gantsche Hof verwonderde zich over dit zonderling voorbeeld, van zes Broeders en een Zoon, altemaal wel gemaakt, en lieden van verstand en verdienste, zich voor zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid, hunnen gemeenen Meester, by wien zy d'aanzienlykste en eerlykste posten bekleeden, te zien vertoonen. Ziet hier hunne naamen en bedieningen. 1695. July.

Naamen en Bedieningen van de Heeren Dankelmans.

1. *Johan Dankelman*, Geheime Raad en van Staat, Præsident van de Zeezaaken, en Resident in den Westfaalschen Kreits.

2. *Thomas-Ernest*, Geheime Raad en van Staat, en Extraordinaris Afgezant by den Koning van Groot Britanje.

3. *Sylvester-Jacob*, Minister van Staat, en Præsident van het Gerecht: voormaals Ambassadeur en Plenipotentiaris van den Keurvorst op de Krooning van den Koning der Romeinen te Augsburg.

4. *Everard*, (dien de Franschen te Berlyn den *Grooten Dankelman* noemen) Minister van Staat, Geheime en Krygsraad, en Eerste Præsident der Regeering van Kleef.

5. *Daniel-Ludolf*, Minister van Staat, en Generaale Krygscommissaris.

6. *Niklaas*, Geheime Raad en van Staat, Præsident van de Financiekamer in het Hertogdom van Maagdenburg, en Extraordidaris Afgezant by den Keizer: voormaals twede Ambassadeur op de Krooning van den Koning der Romeinen.

7. *Willem*, Geheime Raad en van Staat, mitsgaders Kancelier in het Vorstendom van Minden.

Hier boven is gezegt, dat d'oudste Zoon van den Heer Everard

1695. *July.* verard Dankelman den Præſident van het Gerecht, zynen Oom, die ziek was, verbeeldde. 't Is een jong Heer van vier-en-twintig jaaren, die veel belooft, en alreeds met uitſteekende waardigheden bekleedis; zynde Hofraad van den Keizer, Raad van de Keurvorſtelyke Gerechtskamer, Viceprelaat der Domkerk van Kamin, Eerſte Edelman van den Keurprins, en Groot-Bailluw van het Graafſchap Ruppin.

Everard Dankelman tot Eerſten Miniſter aangeſteld.

's Anderendaags, zynde de 2de. der Maand, hielden de Keurvorſt en de Markgraaf Albrecht, zyn Broeder, het middagmaal by den Heer Everard Dankelman; by welke gelegentheid deze Miniſter een zeer zeldſaam voorbeeld van gemaatigdheid en zedigheid toonde. Gelyk hy de eer heeft gehad van van kindtsbeen af met zyne Keurvorſtelyke Doorluchtigheid opgevoed te weezen, en dat hy ook noch (behalven een ontelbaare menigte van proeven, welken hy omtrent twee-en-dartig jaaren lang van zyne getrouwheid, bekwaamheid, en gehegtheid aan den dienſt van zynen Meeſter heeft gegeeven) noch het geluk gehad heeft van zyne Keurvorſtelyke Doorluchtigheid het leven te behouden, 't geen de Vorſt by alle gelegentheden zeer gaarne verhaalt, moet men zich niet verwonderen, dat zyne Keurvorſtelyke Doorluchtigheid een gantſch' byzondere achting voor hem heeft, en de beſtiering der zaaken van den Staat aan hem vertrouwt. 't Is ook om deze reden, dat hy al in 't begin zyner Regeering rond uit begeerde, dat den Heer Dankelman de qualiteit van Eerſten Miniſter van Staat, en Præſident van den Geheimen en alle zyne andere Raaden, zou neemen. Doch de wyze Miniſter had'er zich altyd op een eerbiedige manier af weeten t'ontſlaan; hoewel hy nooit en heeft geweigerd zich met de moeijelyke zorgen, welke deze Waardigheid verzellen, te belaaden: 't geen dan ook al de wereld heeft doen gelooven, dat den Heer Dankelman uit hoofde van zyn Ampt Eerſte Miniſter van Staat was. 't Moeſt dan over een anderen boeg geſmeeten worden; weshalven de Keurvorſt, ziende dat'er zyn Miniſter met geene woorden of beleefdheden toe te brengen was, het beſluit nam van 'er hem eeniger maate toe te dwingen, met hem als meeſter te gebieden aan te neemen 't geen hy hem als zyn weldoender had aangebooden. Dit wierd in 't werk geſteld terwyl zyne Keurvorſtely-

ſtelyke Doorluchtigheid by den Heer Dankelmante gaft was: want doende de redenen op dit onderwerp vallen, verklaarde de Vorſt den Heer Everard Dankelman zynen Eerſten Miniſter en Eerſten Præſident in alle zyne Raaden; op de zelve wys als 't de Baron van Swerin by den laatſten Keurvorſt was geweeſt. Dit geſchiedde over de tafel in de tegenwoordigheid van den Markgraaf Albrecht, den Groot-Maarſchalk, den Eerſten Kamerling, en de zes Broeders van den Heer Dankelman. Alle de geenen, die 'er tegenwoordig waren, betuigden 'er hunne blydſchap op duizend verſcheidene manieren over, uitgezondert de geen die 'er 't meeſt by belangd was; welke, verre van deze hooge Waardigheid te willen aannemeen, en 'er den Keurvorſt voor te bedanken, gelyk alle anderen dan hy gedaan zouden hebben, zich niet en kon beletten zyne ongenoegte 'er over te betuigen, doch op een zeer eerbiedige wys, en die volkomentlyk te kennen gaf, dat het niet uit ſtaatkunde geſchiedde, dat hy een zo voortreffelyk Eerampt weigerde. Maar de Keurvorſt veranderde daarom niet van beſluit; en neemende een toon van meeſter, betuigde hy, dat hy gehoorzaamd wilde zyn. Dankelman, moeijelyk wegens aldus verraſt te weezen, en dien laſt niet van zyne ſchouderen te konnen ſchuiven, betoonde een zedigheid, daar men, volgens het uiterlyke, uit geoordeeld zou hebben, dat hy, verre van tot een zo uitſteekende poſt verheven te zyn, in ongenade vervallen was geweeſt. Kort om, nooit zag men in een Vorſt een moeijelykheid, die hem meerder eer aandeed, als ſpruitende uit dat hy de zedigheid van zynen Miniſter niet en kon verwinnen; noch in een Miniſter een glorieuzer ongehoorzaamheid. In der daad, dusdanige voorbeelden zyn ten allen tyde zeldſaam geweeſt: maar noch zeldſaamer zyn ze in onze eeuw. Al de wereld loopt na de glorie: doch men moet weezen gelyk den Heer Dankelman, om groot te zyn zonder zich te bekommeren met het te ſchynen. 1695. *July.*

'tPOOLSCHE Leger vergaderde nu te Gliniani; doch zonder dat men echter wiſt, of het offenſive tegens d'Ongeloovigen zou ageeren. De verdeeldheden, welke in dit Koningryk heerſchten, brachten het gemeen belang groot nadeel toe; duu- POLEN. Schadelykheid der verdeeldheden.

1695. July. rende de geſchillen, ontſtaan tuſſchen den Prins Sapias, Groot-Generaal van Littauwen, en den Prins Radzevil, wegens de (a) beſtiering der goederen van wylen de Princes van Radzevil, noch al geſtadig. Zelfs hadden beide de Partyen Krygsbenden te veld gebracht, en d'eene alreedts eenige Kaſteelen vermeeſterd; zonder dat het gezag van den Koning groot genoeg was om deze wanorders te beteugelen.

(a) *Zie 6 Stuk, 1 Deel, pag.* 209 en 251.

Dochter van den Prins Jacobus gedoopt.

Den 25ſten. der voorgaande Maand ('t geen wy vergeeten hebben aldaar te zeggen) was de (b) jonge Princes, Dochter van den Prins Jacobus, gedoopt, en over de vont gehouden door de Koningin in den naam der Koningin van Spanjen, door den Prins Conſtantinus in den naam van den Koning der Romeinen, en door den Graaf van Maligny, Broeder van de Koningin, in den naam des Konings van Sweden. Zy wierd Joſepha-Carolina genoemd.

(b) *Zie. ibid. pag.* 47.

SWITSERLAND. Vergadering der Cantons.

't BEGIN der Maand zag de Switſerſche Cantons weder op de gewoonlyke manier in de Stad Baden vergaderd: doch de geſchillen, ſedert een tyd tuſſchen de Roomſch-Katholyke en de Gereformeerde ontſtaan, konden voor alsnoch niet afgedaan worden. 't Canton van Zurich in 't byzonder ſtelde zich krachtig tegens alle de nieuwigheden, welken men pretendeerde dat de Roomſch-Katholyke Cantons aan verſcheidene oorden wilden invoeren. Den Ambaſſadeur van Vrankryk, gewoon zich van alle gelegentheden te bedienen, bleef ook nu niet in gebreke van door d'onderſtaande Memorie de bemiddeling zyns Meeſters tot beſlechting der zaaken aan te bieden.

Hoog-Loffelyke Heeren,

IK bedienen my met vermaak van de occaſie dezer Vergadering, om U L. hier te komen vernieuwen de oprechte verzeekeringen van d'agting en genegentheid des Konings tot de Loffelyke Cantons. Hoewel deze taal U L. niet nieuw is, geloove ik echter, dat dezelve daarom niet minder aangenaam zal zyn; en dat alle de blyken van de waarheid dezer woorden, welken Gylieden ontfangen hebt, U L. nog gevoeliger zullen maken tot continuatie van die zelve diſpoſitien van zyne Majeſteit, en meer genegen om dezelven als goede Vrinden en Bondgenooten te beantwoorden. Indien de goedwilligheid des Konings U L. in 't generaal bekent is, zoo moet Gylieden ook niet minder overtuigt

zyn

zyn, dat zyne Majesteit zig waarlyk laat aangeleegen zyn om uwe ruſt en Unie te helpen maintineeren. Dit is 't geene ik U L. van wegen zyne Majesteit gelast ben te betuigen. Zyne Majesteit vertrouwt, dat Gylieden al te wyse verziende zyt, om te denken dat Gy nodig hebt vermaant te worden tot de conservatie van deze eendragt en ruſt, welke de aller beſtendigſte fondamenten zyn van uwe Republyk. Niemand kan beter inzien, van hoe grooten aangelegenheid deeze waarheid is; en ik houde my verzekerd, dat Gy l: door uwe voorzigtigheid in deze Vergadering het minſte zaad van onderlinge twiſt en tweedragt zult verſmooren. Indien myn dienſt ondertuſſchen tot zoo goeden werk van eenige nuttigheid mogt zyn, kome ik U L. den zelven uit een goed herte, en tot achtervolging der ordres van den Koning mynen Meeſter, aanbieden; waar door ik met eenen voldoen aan de genegentheid, die ik altyd gehad hebbe tot uwe grootſte voordeelen. 1695. July.

Baden den 15den. July 1695. AMELOT.

De Baron de Neveu, Keizerlyke Afgezant, aanbood hier insgelyks zyne gedienſtigheden toe; doch bediende zich ook ter zelver tyd van de gelegentheid, om aan de Switſers te vertoonen, dat 'er, verre van te voorzien in de verbreekingen welken men pretendeerde dat zy tegens de Neutraliteit hadden begaan, van hunne Troupen in de maand Juny laatſtleeden in de Nederlanden by Dixmuiden, en by gevolg in een Land 't geen Vrankryk in den Jaare 1663. niet en had bezeten, gebruikt waren, enz. gelyk breeder blykt uit de volgende Memorie.

Hoog-geachte Heeren,

GElyk my ten allen tyde niets aangenamer kan zyn, als omtrent de Vergadering van myne Hoog-geëerde Heeren preſent te wezen, op dat ik de genegentheid van zyne Rooms-Keizerlyke Majeſteit, mynes Allergenadigſten Keizers, tot het Loflyk Eedgenootſchap meer en meer verzeekeren moge, en daar beneffens myne beſtendige begeerte, om iets nuts en voordeeligs tot het gemeene beſte te contribueeren, mondeling aankondige; hebbe ik my, niettegenſtaande myne onpaſſelykheid, wederom deeze eere willen geeven', van den Algoeden God hertelyk wenſchende, dat door de ſchrandere beſtendigheid der aanwezende Heeren Eeren-Gezanten de nu ſweevende geſchillen in derminne bygelegt, en d'oude Republyk te gelyk in zekerheid en floriſante eenigheid volkomentlyk herſteld werde. Om hier toe iets nuts en verde-

1695. *July.* vorderlyks te contribueeren, is het dat ik alle myne krachten by dezen aanbiede. Wyders zal ik aan myne Hoog-geëerde Heeren niet onbetuigt laten, hoe in de voorleedene Maand Juny 550 man van uwe Natie, in Franſchen dienſt zynde, omtrent den Dam by Dixmuiden (en alzoo buiten het diſtrict 't welk Vrankryk in den Jare 1663. poſſedeerde) zig offenſivè hebben laten gebruiken. Myne Hoog-geëerde Heeren gelieven eens regtzinnig t'overweegen, of dit niet alleen tegens d'Erf-Vereeniging, maar ook een feitelykheid tegens een zuivere Neutraliteit ſtrydende is: daar men zig ter andere zyde over d'indifferentſte en betamelyke conditie zoo zeer beſwaard houd. Zyne Keizerlyke Majeſteit en zyne Hooge Geallieerden zullen, indien dit niet geremedieerd werd, gelooven moeten, dat zy de Bondgenootſchappen, en hunne nuttigheid, niet in acht willen genomen hebben: doch ik hebbe noch de trooſtelyke hoope, dat de tegenwoordige Hoog-aanzienlyke Vergadering dit verſtaan hebbende, uit krachte der conformiteit van de voor dees gedaane nuttelyke toezegging, door de geſwoorene Erfvereeniging wegens de verzogte Neutraliteit gedaan, alle Hoſtiliteiten ernſtig zullen geweerd worden, om dit quaad in tyds voor te komen; ten einde daar door aan zyne Keizerlyke Majeſteit, (welkers rechtvaardige Wapenen, als meede die van het Allerdoorluchtigſte Erf-huis Ooſtenryk, de rechtvaardige God meer en meer zegene en voorſpoedig make) oorzaak te geven om niet alleen met de nabuurlyke en voor het gantſche Loffelyk Eedgenootſchap tot noch zéer nuttelyke toevoer te continueeren; maar ook zoo wel by dezen noch duurenden Oorlog, als by een volgende Vrede, dezelve rykelyk te vermeerderen. Dewyl nu dit myn aandienen hoofdzaakelyk de welvaart en roem des Loffelyken Eedgenootſchaps betreft, zoo verhoop ik zoo veel te meer een ſpoedige wilvaardigheid; biddende ondertuſſchen den Almachtigen, aan myne Hoog-geëerde Heeren Eeren-Gezanten alle vergenoeging, en op de tegenwoordige Dagvaart een nuttelyke verrichting voor 't Lieve Vaderland te verleenen.

Baron de Neveu.

Op deze Memorie lieten de Cantons den Keizerlyken Afgezant het volgende Antwoord toekomen.

DEwyl de Keizerlyke Extraordinaris Afgezant, den Heer Baron de Neveu, een ſchriftelyke Memorie by de tegenwoordige ordinaris Vergadering heeft ingeleverd, en de Heeren Eeren-Gezanten der Loffelyke dartien, en andere geconfedereerde Plaatſen, daar uit verſtaan hebben, dat dezelve haar andermaal van zyner Keizerlyke Majeſteits hartelyke Erfvereenigde benevolentie en toegenegdheid verzekert, en zyne dienſten ook goedgunſtiglyk aanbied: zoo hebben de gemelde Heeren

ren Eeren Gezanten goedgevonden, zyne Keizerlyke Majesteit wegens 1695.
desselfs beſtendige genadigſte benevolentie op het dienſtvlytigſt dank te *July.*
zeggen ; gedragende zich in 't overige , zoo wel ten opzigte van de Transgreſſien , als in 't obſerveeren der Erfvereeninge , aan 't geene de welgemelde Keizerlyke Heer Extraordinaris Afgezant voor dezen ſchriftelyk opgeſteld, of mondeling geremonſtreerd heeft. Den welken zy hier benevens ook voor zyne particuliere aangebodene officien dienſtvlytiglyk dankzeggen, en te gelyk des Eedgenootſchaps generale en particuliere Intereſten ten beſten recommandeeren.

Actum den 31ſten. July 1695. d'Eedgenootſche Kancelery des Graafſchaps Baden in Ergau.

NOORDER KROONEN. Memorie noopende de Vrede door de Franſche Ambaſſadeurs gepreſenteerd.

DEWYL Vrankryk door het langduurig vervolg van een zo verderfelyken Oorlog, daar zich byna geheel Europa in gewikkeld bevond, hoe langer hoe meer uitgeput wierd, en genoegſaam beſpeurde, dat het eindelyk niet meer beſtandig tegens zo veele Vyanden zou weezen ; wierd omtrent het eind der voorgaande Maand door d'Ambaſſadeurs van die Kroon aan de Noorder Hoven, welker Vorſten zich op haar verzoek wel met de Mediatie tuſſchen de ſtrydende Partyen hadden willen belaaden , hoewel tot noch toe met weinig vrucht, d'onderſtaande Memorie (dienende om de (a) Propoſitien van Vrede, door zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit gedaan , redelyk te doen vinden) volgens de Franſche manier met ſchoone ſchynbaarheden ontworpen, gepreſenteerd.

(a) *Zie 5 Stuk, 1 Deel, pag.* 37.

Memorie , gepreſenteerd door de Heeren d'Avaux en de Bonrepaux aan de Koningen van Sweden en Deenmarken, noopende de Conditien van Vrede door den Koning van Vrankryk aan de Geallieerden aangebooden.

DE Conditien van Vrede, welken zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit aan de Geallieerden heeft aangebooden , zyn zo redelyk , dat het van het belang en de glorie der Noorder Kroonen is, de Vyanden van Vranryk te dringen tot de zelven aan te neemen. Ik zeg, *van hun belang* ; vermits op dien voet de Landen en Heerſchappyen, welken zy in Duitſchland bezitten , niet meer in gevaar zullen ſtaan van door het Huis van Ooſtenryk vermeeſterd te worden : en ik voeg'er by, *van hunne glorie*;

1695. *July.* dewyl'er niets glorieuzer voor hen kan weezen, als de Vrede aan de Christenheid te bezorgen. Zy moeten die Vrede dan te weeg brengen, of zich by een van de twee Partyen voegen: en die op een andere wys tegen hen spreeken, hebben geen rechten yver tot hunnen dienst, noch een geheele onzydigheid voor d'andere Vorsten van Europa. Dit zal men van punt tot punt gaan aanwyzen.

De Staaten Generaal, welke gelegentheid tot dezen Oorlog hebben gegeeven, door den bystand dien zy aan den Prins van Oranjen hebben beschikt, konnen die iets anders begeeren, dan de Tractaaten van Vrede en Commercie met Vrankryk te vernieuwen, op den voet als ze ten tyde van het begin des Oorlogs waren? Hebben zy niet genoeg gewonnen, als zy het oogmerk, 't geen zy begeerden, met hunne hulp tot de bevestiging des Prinsen van Oranje in Engeland te geeven, hebben verkreegen? Begeert de Prins van Oranje iets meer, als Koning van Engeland te weezen? En wat kan hy pretendeeren, als den Allerchristelykſten Koning alleenlyk de restitutie van 't geen Engeland hem in d'Eilanden en de vaste Landen van America heeft ontnomen worden, en aanbied de Tractaaten, welke door den Oorlog verbroken zyn, te vernieuwen?

Indien de Staaten Generaal begeeren, dat men de Barriere in de Spaansche Nederlanden herstelle in den zelven staat, als ze door het Tractaat van Nimwegen geregeld is; men zal zien, dat den Allerchristelykſten Koning zulks heeft aangeboden in de conditien, welke Spanjen betreffen.

En noopende Spanjen: men kan zeggen, dat die Kroon zulke goede conditien niet en moest verhoopen. Zy heeft den oorlog aan Vrankryk verklaard, en vyf van haare beste Plaatsen verlooren, drie in de Nederlanden en twee in Catalonien, mitsgaders een groote uitgestrektheid van land. Vrankryk geeft alles weder, en vernoegt zich, dat men het Tractaat van Treves, gemaakt in den Jaare 1684. in een Tractaat van Vrede verandere. Aldus herstelt men de Barriere, in het Tractaat van Nimwegen gestipuleerd en aangeweezen, van Nieupoort tot aan Namen, en van de Zee tot aan de Maas. Men laat Luxemburg aan Vrankryk, 't geen 'er de Staaten Generaal raadsaam oordeelden door de Treves van den Jaare 1684. aan af te staan, als zynde een Plaats die vyf-en-twintig mylen aan geene zyde van de Barriere is gelegen, en het redelykſte Equivalent 't welk de Spanjaarden aan den Koning van Vrankryk konden geeven, voor de Pretentien die hy op verscheidene Plaatsen, binnen de Barriere, en in het hert der Spaansche Nederlanden gelegen, had.

Den Allerchristelykſten Koning heeft noch meer gedaan: want om den Staaten Generaal alle reden van ongerustheid in 't toekomende te beneemen, wil hy wel toestaan, dat de Spaansche Nederlanden, welke Vrankryk beter gelyken dan al het overige van de Staaten zyner

Kat-

Katholyke Majeſteit, in alle ſouveraineiteit en eigendom, by aldien de Koning van Spanjen zonder kinderen komt te ſterven, aan den Keurvorſt van Beyeren blyven, mits dat ook de Keizer de zelve bewilliging van zyne kant geeve. En dewyl zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit verſtaan heeft, dat men een zeer kwaadaardige uitlegging aan een zo conſiderabele aanbieding gaf, zal hy bewilligen, dat'er niet af geſproken werd, indien zyne Vyanden deze aanbieding niet voordeelig voor zich vinden. 1697. July.

En alzo de Keizer een pretext genomen heeft om te zeggen, dat het vruchteloos was de Vrede te maaken, dewyl den Allerchriſtelykſten Koning de zelve, indien de Koning van Spanjen zonder kinderen kwam te ſterven, binnen weinige jaaren zou konnen breeken; en dat hy ten dien einde heeft geëiſcht, dat zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit op nieuws van deze ſucceſſie zou renuncieeren: wil zyne Majeſteit (hoewel hy te berde zou konnen brengen, dat het buiten reden ware zo veele duizenden van menſchen onder dat pretext te doen ſneuvelen: dat die zaak niets gemeen en had met den tegenwoordigen Oorlog: dat de Renunciatie, gedaan door de Koningin van Vrankryk, van geene waarde was; gelyk men zonneklaar kan zien uit alle de Geſchriften, welke hier over zyn gemaakt; en dat, als ze al van waarde was geweeſt, zy krachteloos geworden zou zyn, vermits de Spanjaarden de ſommen, welken zy gehouden waren binnen een zekeren tyd te geeven, niet en hebben gefourneerd) echter toonen, dat, verre van gelegentheden te zoeken om den oorlog te voeren, hy'er in tegendeel alle pretexten toe wil wegneemen.

Hoewel na de weigering, welke de laatſte Hertog van Lotharingen heeft gedaan van 't geen door het Tractaat van Nimwegen in zyne faveur was geſtipuleerd, het Keizerryk geen recht meer en heeft om zich te bemoeijen met 't gunt Lotharingen belangt; had zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit echter aan den Prins, zynen oudſten Zoon, de zelve voorwaarden toegeſtaan, welken de Keizer en het Ryk in het Tractaat van Nimwegen hebben doen inſereeren, uitgezonderdt Saar-Louis, Bitſch, en Homburg, voor de welken zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit wel wegens een Equivalent van gelyke inkomſt over een wilde komen. Maar gelyk men aan den Allerchriſtelykſten Koning heeft doen vertoonen, dat de vier Wegen, ieder van een half myl breed, welken hy in de Staaten des Hertogs van Lotharingen voor zich behield, de zelven t'eenemaal van malkander ſcheidden; heeft zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit daar acht op gegeeven: en hoewel hy deze vier Wegen in alle eigendom en ſouveraineiteit behoorde te bezitten, zo door het Tractaat van Nimwegen, als door het Accommodement van den Jaare 1661. wil hy zich wel vernoegen met de paſſagie voor de Troupen alleen, betaalende van plaats tot plaats 't geen aan hen gefourneerd zal worden; mits dat deze reſtitutie der vier Wegen zal verſtrekken voor de ſchadeloosſtelling van Saar-Louis, of

1695. *July.* anders van Vaudrevange, Bitſch, Homburg, en Longwy, daar zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit zich door het Tractaat van Nimwegen toe heeft verbonden. En gelyk deze aanbieding veel voordeeliger is voor een Hertog van Lotharingen, als eenig Equivalent; dat zyne Staaten daar door vereenigd blyven; en dat men hem tien maal meer wedergeeft, als deze vier Plaatſen waard zyn: behoort hy ongetwyfeld den Allerchriſtelykſten Koning te bedanken wegens d'edelmoedige manier, waar op hy zich in deze gelegentheid omtrent hem gedraagt.

Wat het Keizerryk belangt: men zal bevinden, dat de Koning van Vrankryk, indien men den tegenwoordigen ſtaat der zaaken wil aanmerken, geen voordeeliger conditien kon aanbieden, noch die bekwaamer waren om de ruſt tuſſchen Vrankryk en het Keizerryk te behouden, zo men in opmerking wil neemen de gelegenheid der Plaatſen welken Vrankryk afſtaat, en dergeenen die het behoud: want men moet bekennen, dat'er geen apparentie is, dat de Keizer eenige der drie Plaatſen, welken de Koning van Vrankryk aanbied weder te geeven of te ſlechten, door het geweld der wapenen zou konnen herneemen; en dat hy zich met veel minder vernoegd zou hebben, indien men de Conditien der Vrede voet voor voet in een Vergadering had bediſputeerd.

Zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit ſtelt tot fondament van deze Vrede, dat de Weſtfaalſche en Nimweegſche Tractaaten in hunne kracht en vigeur zullen blyven; en dat het geen, 't welk te Regensburg in de Maand Auguſtus 1684. onder den naam van Twintigjaarige Treves, geſlooten is, in een definitif Tractaat van Vrede verkeerd werde, met de veranderingen hier na uitgedrukt, en die tot overtuigende bewyzen aan het gantſche Keizerryk moeten dienen, dat d'Allerchriſtelykſte Koning geenige gedachte heeft van 'er conqueſten te te maaken; maar dat hy alleenlyk, zo voor zich zelven als zyne Navolgers, een goed en volmaakt verſtand met het Ryk en de Staaten en Vorſten van Duitſchland wil herſtellen en beveſtigen. Dat, tot vergoeding van de Stad Straatsburg en der Forten, welken d'Allerchriſtelykſte Koning bezit; en onverwiſſelyk, zo voor zich als zyne Succeſſeurs, wil behouden, eerſtelyk Montroyal en Traarbach geflecht, en wedergegeeven werden aan den Vorſt, dien ze toebehooren, zonder d'eene of andere dezer twee Poſten ooit te mogen ſterken. Ten tweden, dat alle de Werken van Fort-Louis en Hunningen, ten opzichte van Vrankryk aan geene zyde van den Ryn gelegen, inſgelyks gedemolieerd werden. Ten darden, dat men Philipsburg, geſterkt met zyn Fort, en Freyburg in den zelven ſtaat daar het in is, wedergeeve.

Zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit is geperſuadeerd, dat alle de Staaten des Ryks, welke de Vrede begeeren, overtuigd zullen weezen, dat zulke voor geheel Duitſchland zo voordeelige aanbiedingen niet alleen genoeg zyn voor de vergoeding der Stad en Forten van Straatsburg, maar ook om hun tot onderpand en verzekering van de getrouwheid, waar mede hy een volmaakt verſtand met hen wil onderhouden, en hun in 't toekomende alle reden van on-

ongeruſtheid en wantrouwen beneemen, te verſtrekken. Zy konnen'er in der daad geen grooter proef af begeeren, als de verlaating der gewichtige Plaats Montroyal, welke d'Allerchriſtelykſte Koning, door de veſtingwerken die hy'er aan heeft doen maaken, byna onwinnelyk gemaakt heeft; willende aldus, ten inzichte van de Vrede, d'overmaatige koſten, die hy'er toe heeft aangewend, wel opofferen, en allede Gebuuren daar door verloſſen van d'ongeruſtheid, welke deze Plaats hun zou konnen baaren. 1695. July.

De Veſting Philipsburg, welke d'Allerchriſtelykſte Koning, uit kracht des Tractaats van Munſter, by de dartig jaaren bezeten heeft, is van geen minder gevolg: en gelyk hy'er, ſedert dat hy ze de laatſte maal heeft veroverd, zeer ſchoone fortificatien heeft doen byvoegen, zou hy'er tegenwoordig, nu ze door het recht des Oorlogs weder aan hem is gekomen, zeer groote voordeelen af konnen trekken, indien hy niet wel geperſuadeerd was, dat de Vrede, welke hy aanbied te maaken, nimmermeer, noch van d'eene noch van d'andere zyde, geſtoord zal worden. 't Is ook om deze reden, dat hy, gelyk gezegt is, de Werken aan geene zyde van den Ryn gelegen, zo aan Fort-Louis als aan Hunningen, wil doen ſlechten, en de Veſting Freyburg, waar af de fortificatien in zodanig een ſtaat zyn dat ze haar byna onwinbaar maaken, aan den Keizer wedergeeven.

Zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit wil ook noch den Keurvorſt-Paltsgraaf wel herſtellen in het bezit van alle de dependentien der Palts; verklaarende zelfs, dat; hoewel men getoond heeft, dat de Rechten der Hertogin van Orleans, zyne Schoonzuſter, op verſcheidene Landen en Leenen van de gezeide Palts zeer wel gegrond zyn, hy zich echter wel t'eenemaal wil belaaden met haar ſchadeloos te zullen houden: zulks dat de gemelde Keurvorſt Bezitter van al het gezeide Land blyve.

d'Allerchriſtelykſte Koning bewilligt ook, by aldien'er eenige der reünien, hier voormaals gedaan, is, welke niet conform de Tractaaten zy, dat 'er Commiſſariſſen van wederzyde genoemd werden, om de redenen der geenen, die'er overklachtig zullen vallen, op nieuws t'examineeren: en in geval de gemelde Commiſſariſſen niet overeen konnen komen, zal zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit zich aan d'arbitrage der Republyk van Venetien gedraagen.

Wat belangt het Hertogdom van Tweebruggen: de Koning van Vrankryk preſenteert het aan den Koning van Sweden weder te geeven, in den ſtaat daar het tegenwoordig in is, en zonder iets in het toekomende daar op te pretendeeren; hoewel het uit de Brieven blykt, dat dit Hertogdom van het Biſdom van Mets afhangt.

En gewyl de Keizer te kennen heeft gegeeven, dat hy niet gaarne zou zien, dat de Koning van Vrankryk in de bezitting van Caſal bleef; preſenteert zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit deze Plaats weder in de handen des Hertogs van Mantua te ſtellen, mits dat hy door de Vrede de noodzaakelyke verzekerdheden hebbe om te beletten dat 'er het Huis van Ooſtenryk zich

1695. July. meester af konne maaken : 't geen ook even zeer tot de rust van Italien vereischt word.

Dit alles nu betoonende, dat de Propositien van Vrankryk zo voordeelig voor de Vyanden van zyne Allerchristely kste Majesteit zyn, als zy zouden konnen begeeren, durven zy'er ook niet over klaagen : en zy maaken geen swaarigheid als over de Stad Straatsburg : want zy moeten iets te berde brengen, om het weigeren van de Vrede mee te bewimpelen. En gelyk alles, 't geen zy zeggen, in twee punten bestaat ; eerstelyk, dat d'afstand van Straatsburg aan Vrankryk tegens het Tractaat van Westfalen zou weezen ; en ten anderen, dat deze Stad al te considerabel is om van het Ryk verlaaten te konnen worden : moet men deze twee redenen om verstooten ; 't geen zeer gemakkelyk te doen is.

Men zou zeggen, als men de Keizerschen de Tractaaten van Westfalen te berde hoort brengen, dat zy ze altyd voor een heilige wet, welke zy nooit en hebben overtreeden, gehouden hebben. Ondertusschen zou men een geheel boek van hunne contraventien tegens de zelven konnen maaken: doch ik zal my vernoegen met te zeggen, dat de Keizer ze heeft overtreeden ten opzichte van Sweden, in den Oorlog van Polen en Deenmarken, hebbende die twee Kroonen bygestaan tegens Karel-Gustaaf; mitsgaders ten opzichte van Vrankryk in den Jaare 1673. hebbende, ten gevalle der Hollanders, den oorlog aan Vrankryk verklaard, hoewel hy twee maanden te vooren door een plechtig Tractaat beloofd had, dat hy het niet en zou doen.

Men wil wel bekennen, dat de Westfaalsche Tractaaten als een Grondwet des Ryks moeten aangemerkt worden. Vrankryk considereert ze ook zodanig, en stelt tot fondement van de Vrede, dat ze in hunne kracht en vigeur zullen blyven. Maar hoewel alle de nieuwe etablissementen, welken deze Tractaaten in het Ryk hebben gemaakt, in eeuwigheid alzo blyven moeten; is het echter zeker, dat, als men het tot het best der Vrede, of om andere gewichtige redenen, noodzaakelyk oordeelt iets te veranderen in 't geen door de Westfaalsche Tractaaten gereguleerd is, men het zonder de zelven te verbreeken kan doen : en men heeft het meer als eenmaal sedert hunne conclusie gedaan, zonder dat men daarom gepretendeerd heeft, dat ze verbroken waren. Om niet te spreeken van het negende Keurvorstendom, 't geen de Keizer zo onlangs tegens den inhoud der Westfaalsche Tractaaten heeft opgerecht : is het niet waar, dat de Hertogen van Wolffenbuttel de Stad Brunswyk, de Hoofdstad van hun Hertogdom, sedert de Munsterse Vrede weder geëigend hebben, en dat het Keizerryk daar niets tegen te zeggen heeft gevonden, hoewel het een Ryksstad was ? De Bisschop van Munster heeft het zelfde omtrent zyne Hoofdstad, en de Keurvorst van Ments omtrent Erfort, gedaan.

Men kan hier niet tegen inwerpen, dat men Brunswyk, Munster, en Erfort niet van het Keizerryk heeft ontleed, en dat ze derhalven niet ver-

ge-

geleeken kunnen worden met Straatsburg, 't geen men wil alieneeren: want ik pretendeer noch niet eens van d'ontleeding te ſpreeken. Ik bewoer alleenlyk in deze eerſte propoſitie, dat men veranderingen in de Weſtfaalſche Tractaaten heeft gemaakt, zonder dat men daarom gezegt heeft, dat ze verbroken waren. Nu, dat deze verandering buiten of binnen 't Ryk geſchiede: 't is altyd een innovatie in de Weſtfaalſche Tractaaten. Indien de Keizer een Vorſt beroofde van de Staaten, welken de Tractaaten hem toegeweezen hebben, om ze aan een ander te geeven: daar is niemand, of hy zou zeggen, dat hy de Weſtfaalſche Tractaaten overtrad, hoewel hy het Ryk niet en ontleedde. 1695. July.

Ik zeg ook noch, dat een ontleeding van het Ryk minder ſtrydig is tegens de Weſtfaalſche Tractaaten, als een der hier voor geſpecificeerde veranderingen. Want indien men d'oorzaaken van den oorlog, dien de Koning Guſtavus Adolphus in het Keizerryk voerde, wil betrachten, men zal bevinden, dat het maar geweeſt is om de veranderingen, welken Ferdinand de IIde. tot nadeel van de rechten en vryheid der Staaten in het Ryk wilde maaken, te beletten, en de geenen, die alreedts gemaakt waren, te herſtellen. Men ziet ook, dat het gantſche Tractaat van Munſter geen ander oogmerk heeft, als de reſtitutie van 't geen de Keizer geuſurpeerd had, of 't geen deze of geene Vorſten van malkander hadden genomen. Aldus is de rechte meening van die Tractaaten, de veranderingen in 't toekomende te beletten, en te bezorgen, dat ieder Vorſt, en ieder Stad blyve in den ſtaat, daar ze door de Weſtfaalſche Tractaaten in geſteld zyn.

Wyders, verre van dat d'ontleedingen des Ryks, wanneer ze tot het beſt der vrede geſchieden, door de gemelde Tractaaten verbooden zouden weezen, zyn ze daar zelfs geauthoriſeerd; dewyl men Mets, Toul en Verdun, beide de Elſaſſen, en Philipsburg uit kracht van deze Tractaaten ontleed heeft.

Toen men de Vrede te Nimwegen maakte, heeft men, hoewel de Keizer Vrankryk tegens den inhoud der Weſtfaalſche Tractaaten had aangetaſt, het echter tot het beſt der zelven raadſaam geoordeeld Philipsburg, 't geen volgens de Munſterſche Tractaaten Vrankryk toebehoorde, aan dien Vorſt, en in wiſſeling de Stad Fryburg, hoewel ze een Erfſtad des Keizers was, aan Vrankryk te laaten: weshalven men dan Fryburg van het Ryk gealieneerd heeft. Zo men antwoord, dat men het tegen Philipsburg, 't geen weder aan het Ryk gekeerd is, heeft verwiſſeld, zal ik altyd beſluiten, dat myne propoſitie waarachtig is, te weeten, dat men om goede redenen veranderingen in de Weſtfaalſche Tractaaten mag maaken, en dat, zo men op de Nimweegſche Vredehandeling Philipsburg tegen Fryburg verwiſſeld heeft, men tegenwoordig ook Straatsburg tegen Fryburg, Philipsburg, en alle de hiervoorgemelde Staaten mag verwiſſelen.

Men kan niet zeggen, dat den Allerchriſtelykſten Koning Philipsburg niet en bezit dan door het recht van verovering; 't is hem door het Tractaat

1695. *July.* taat van Munſter toegeweezen : en hebbende het ſedert dezen laatſten Oorlog wedergekreegen, is hy weêr in zyn oud recht getreeden. Even gelyk de Keizer met reden zou konnen pretendeeren, dat hy Fryburg, als een Erfſtad, moeſt behouden, indien hy ze weêr kan krygen; zonder dat men hem zou konnen tegenwerpen, dat ze hem niet als door het recht van verovering toebehoorde. Aldus kan men zeggen, dat, als men het tot het beſt der vrede noodzaakelyk vind, men wel iets in die Tractaaten mag veranderen.

Men moet dan nu maar toonen, dat d'afſtand van Straatsburg aan Vrankryk geen zo conſiderabele zaak is, als d'Ooſtenrykers ze wel uitkryten; en dat het ook het kortſte en gemakkelykſte middel is om een rechtmaatige en duurzaame Vrede te hebben. Ik moet hier ter loops deze omſtandigheid in de zaak van Straatsburg aanmerken, welke het recht van Vrankryk krachtiger maakt, als dat der Hertogen van Wolfenbuttel, en der anderen, welke zich hunne Hooftſteden weder hebben toegeëigend; te weeten, dat de verandering, welke aan de Stad Straatsburg is wedervaaren, met de bewilliging van het gezondſte gedeelte der Ingezetenen geſchied is, en dat zy'er eindelyk altemaal in toegeſtemd hebben. En men kan zeggen, dat het tot hun voordeel is geweeſt; vermits deze Stad een Ryksſtad zynde, zy zich, als 'er oorlogen ontſtonden, niet en kon ontſlaan van in de belangen des Ryks te weezen: en van een andere kant haare gelegenheid haar voor de wapenen van Vrankryk bloot ſtellende, en haar van den byſtand des Ryks afwyderende, vond zy zich in een verdrietigen ſtaat.

Wanneer nu deze Stad daar hulpmiddelen toe heeft gezocht, door Tractaaten van Neutraliteit met Vrankryk te maaken, heeft de Keizer haar aanſtondts genoodzaakt de zelven te verbreeken, en haar in nieuwe ongelukken geworpen, met haar voor het gevoel, 't geen Vrankryk wegens haare trouwloosheid had, bloot te ſtellen.

Indien men haaren ſtaat, ſedert dat ze Vrankryk geduurende den tegenwoordigen Oorlog toebehoord heeft, vergelykt met den geenen, daar ze geduurende dien van den Jaare 1672. in was, zal men 'er een groot onderſcheid in vinden; dewyl ze, zo lang als deze heeft geduurd, niet het minſte ongemak gevoeld heeft.

Maar laat ons, zonder in alle deze redeneeringen te treeden, en onderſtellende ook zelfs dat Vrankryk gantſch geen recht op Straatsburg had gehad, eens zien, of d'Allerchriſtelykſte Koning een redelyk Equivalent geeft: ten welken einde men dan moet aanmerken de groote uitgeſtrektheid van Land, en de menigte van ſterke Plaatſen, welken d'Allerchriſtelykſte Koning bezit, en die hy aanbied voor een Equivalent van Straatsburg weder te geeven, of te ſlechten; te weeten, Fryburg en Philipsburg in hun gehcel; Montroyal, Traarbach, met de Werken van Hunningen en Fort-Louis, aan geene zyde des Ryns, ten opzichte van Vrankryk, gelegen, geſlecht; 't Paltsgraavelyk Keurvorſtendom, en alle d'andere Staaten des Ryks die hy bezit, mitſgaders meer als twee darde deelen van de Palts welke Mevrouw

de

de Hertogin van Orleans, uit hoofde der ſucceſſie van haaren Vader en Broeder, laatſte Keurvorſten, onbetwiſtelyk toebehooren, waar voor zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit de gemelde Hertogin van Orleans ſchadeloos moet houden. Indien men nu dit alles vergelykt met de eenige Stad Straatsburg, zal men bevinden, dat de Koning van Vrankryk veel meer aanhet Ryk wedergeeft, als Straatsburg waardig is. 1695. July.

't Is ook door een geeſt van billykheid, en een oprechte begeerte om een Vrede, welke Vrankryk en het Ryk voor altyd in ruſt handhaave, te beveſtigen, dat d'Allerchriſtelykſte Koning liever een Stad, die aan de zyde van Vrankryk gelegen is, wil behouden, en 'er twee aan de kant van Duitſchland afſtaan, zo veele Plaatſen en Veſtingen ſlechten, en een zo groote uitgeſtrektheid van Land wedergeeven.

Men moet aanmerken, dat de Stad Straatsburg gantſch alleen, en zonder eenig land 't geen'er van afhangt, in het midden van de Staaten des Konings van Vrankryk gelegen is; waar uit men dan moet beſluiten, dat ze nooit tot eenig nut, maar alleenlyk om Vrankryk te beleedigen, in andere handen kan weezen: Dat Fryburg en Philipsburg zich inſgelyks aan alle kanten door de landen des Ryks omringd bevinden; en dat deze twee Plaatſen by gevolg van geenig nut konnen weezen, als in geval van oorlog tegens het Ryk. Dit betoont dan, dat d'Allerchriſtelykſte Koning beſlooten heeft de Vrede onverbreekelyk t'onderhouden; en dat hy hoopt, dat de Keizer van gelyken zal doen.

Die te berde willen brengen, dat Straatsburg een paſſagie in het Ryk aan den Koning van Vrankryk geeft, hebben gantſch geen kennis van de Kaart, of willen niet aanmerken, dat Philipsburg den zelven ingang geeft, en noch veel voordeeliger, als zynde vry laager gelegen, en by gevolg in het hert des Ryks; dat men van Philipsburg zonder eenige verhindering in de vlaktens van Frankenland treed; en dat, als men deze poſt aan geene zyde van den Ryn heeft, om 'er Magazynen te maaken, en Legers t'onderhouden, de zelve veel voordeeliger tot een offenſiven oorlog voor het Ryk is, als die van Straatsburg. De Keizer heeft dit zo wel geweeten, en het gewicht van deze Plaats zo wel gekend, dat hy liever een Erfſlad, conſiderabe uit zich zelve, gelyk Fryburg is, door het Tractaat van Nimwegen heeft willen afſtaan, als Vrankryk in de bezitting van Philipsburg laaten.

Ik geloof ook niet, dat men hier tegen zal inwerpen, dat de Koning van Vrankryk het Ryk heeft aangetaſt; en dat hy Straatsburg, 't geen men uit hoofde van de Treves, vier jaaren te vooren gemaakt, voor twintig jaaren aan hem had afgeſtaan, moet wedergeeven. De Keizer verklaarde den oorlog aan Vrankryk in den Jaare 1673. en behield echter door de Vrede Philipsburg, 't geen hy Vrankryk in dien oorlog had ontweldigd: en hoewel Spanjen den oorlog aan Vrankryk verklaard heeft, preſenteert d'Allerchriſtelykſte Koning echter de Plaatſen, welken hy op die Kroon heeft veroverd, weder te geeven.

1697. Julij. Eindelik: men kan zeggen, dat, indien men in de diſcuſſie der Tractaaten van Munſter, Nimwegen, en Regensburg wilde treeden, men oneindige conteſtatien, welke door het laatſte der gemelde Tractaaten beſlecht zyn, zou doen herleeven, en eer nieuwe ſtoffen tot oorlog beſchikken, als middelen om ze te eindigen; zynde zulks de rechte manier om een Onderhandeling aan te vangen, welke zo lang zou duuren als die van Munſter: daar men in tegendeel door de voorgeſtelde ſlechtingen en reſtitutien overeenbrengt 't geen de gemelde drie Tractaaten behelzen, en voor altyd voorziet in de zekerheid van het Keizerryk en Vrankryk, en by gevolg in een geſtadige geduurzaamheid van een goede en volmaakte correſpondentie.

Tot beter begrip van eenige omſtandigheden, en om te toonen, met welk een argliſtigheid de voorſlagen van een Vrede, die, na 't uiterlyk voorgeeven der Franſche Miniſters, niet minder als eeuwigduurende ſtond te weezen, van de kant van Vrankryk wierden gedaan, zullen wy den Leezer ook mededeelen d'algemeene Aanmerkingen van een zekeren Staatkundigen op de bovenſtaande Memorie.

„ De Staaten Generaal (aldus luiden zyne woorden, na „een inleiding welke wy hier ter plaatſe niet noodig oordeelen) „konnen zich niet vernoegen met de barriere, welke men aan„bied in de Spaanſche Nederlanden te herſtellen. Men pre„ſenteert, Mons en Namen weder te geeven, in den ſtaat daar „ze tegenwoordig in zyn; en begeert, dat (a) Charleroy ge„ſlecht werd. Als men niets anders toeſtaat dan dit, is het e„venveel of men niets ter wereld toeſtond. In der daad, wan„neer men overdenkt, hoe gemakkelyk Vrankryk deze drie „Plaatſen, van allen tyde voor de beſten der Spaanſche Neder„landen gehouden, heeft veroverd, alle drie in 't gezicht van „een groot Leger derwaarts gerukt om ze t'ontzetten, en zulks „in een tyd dat het zo veele diverſien had te verduuren, zal „men nooit begrypen, dat ze tot een genoegſaame barriere te„gens de machs van die Kroon konnen verſtrekken. En in„dien men by deze conſideratie noch voegt de gelegenheid van „die drie Plaatſen, welke voor de gemelde Kroon zo gunſtig „is om 'er de belegeringen, als ze maar begeert, af t'onder„neemen; den ſlechten ſtaat, dien men op haare Tractaaten kan „maaken; en de ſwarigheden om haar een zo machtig Verbond,

„ als

(a) Zie 5 Stuk 2 Deel, pag. 38.

„als 't geen zich thans tegens haare onderneemingen aankant, „tegen te ſtellen: zal men moeten bekennen, dat deze reſti- „tutien niets en zyn, en dat die barriere niet genoeg is. Vrank- „ryk moet derhalven de Landen herſtellen op den voet van de „Pyreneeſche, often minſten tuſſchen die en de Nimweegſche „Tractaaten. Daar moeten noch negen oftien Plaatſen weder- „gegeeven worden. De Staaten Generaal konnen alleen- „lyk door dit middel hunne Provincien verzekeren. 't Geen „men hier gezegt heeft, betreft ook de zekerheid van Span- „jen. 1684. July.

„Deze reſtitutie is echter niet genoeg om de ruſt aan zyne „Katholyke Majeſteit te verzekeren. Vrankryk preſenteert, Ro- „ſes en Belver aan dien Vorſt weder te geeven; doch repte niet „een woord van d'andere Plaatſen in Catalonien, noch in het „Franche Comté. Wat vrede zou dat weezen? Het wil ook „zelfs Luxemburg behouden; 't geen niet minder zonderling „is. Luxemburg is een Plaats, uitſteekend ſterk, en door haa- „re gelegenheid en door haare veſtingwerken: 't is de Hoofd- „ſtad van een Hertogdom van een zeer groote uitgeſtrektheid; „het grenſt aan de Staaten des Konings van Vrankryk, en legt „zeer voordeelig om zich meeſter te maaken van Trier en Keu- „len, van de Hertogdommen van Gulik en Limburg, en van „al het Land van Luik aan dezezyde der Maas. Zelfs is 'er „geenige Veſting vyf-en-twintig of dartig mylen aan deze kant, „welke een Leger zou konnen wederſtaan. Op d'eerſte inva- „ſie van den Allerchriſtelykſten Koning zou al het Land, dat „zo even af geſproken is, overweldigd worden: en wie zou „zyne Allerchriſtelyke Majeſteit naderhand beletten tot in Hol- „land door te dringen? 't Is ongerymd, zich in te beelden, dat men „door een Tractaat van Vrede deze Plaats aan Vrankryk zou laa- „ten.

„Deze Kroon vergunde door het Tractaat van Nimwegen, „tegens het welk de laatſte Hertog van Lotharingen proteſteer- „de, aan dien Vorſt de reſtitutie van zyne Staaten, doch mits „behoudende Saar-Louis, Bitſch, Homburg, en Longwy, „mitsgaders vier Wegen, ieder van een halve myl breed, in de „Staaten van den gemelden Hertog. Alle de gunſt, welke

1695. July. „d'Allerchriſtelykſte Koning aan dien ontblooten Vorſt betoon-
„de, was dat hy met hem overeenkwam wegens een Equiva-
„lent van gelyken inkomſt als 't geen de vier gemelde Plaatſen
„konden opbrengen. Tegenwoordig wil die Monarch zich wel
„vernoegen met een eenige paſſagie voor zyne Troupen in de
„Hertogdommen van Lotharingen en Bar, betaalende 't geen
„de Lotharingers zullen beſchikken, op voorwaarde dat hy
„geen Equivalent voor de vier gemelde Plaatſen zal geeven;
„moetende de reſtitutie der vier Wegen voor het Equivalent,
„'t geen hy geeven wilde, verſtrekken. Zo men maar de min-
„ſte aandacht tot deze nieuwe aanbieding wil leenen, zal men
„zien, dat de ſtaat der Hertogen van Lotharingen in zulken
„geval noch arger zou weezen, als d'eerſte. De vier Plaatſen,
„welken Vrankryk wil behouden, en ongetwyfeld met Krygs-
„benden zou opvullen, zouden al hun Land in toom houden;
„zulks dat het hen, wanneer het maar begeerde, van hunne
„Staaten zou konnen berooven, en noch veel gemakkelyker als
„het 'er Karel den IV^den. af beroofde. Hoe zouden zy weder-
„ſtand konnen bieden, vindende zich door het middel dezer
„Plaatſen afgeſcheiden van het Ryk, daar ze Leden af zyn,
„en aan alle kanten met Franſche Garniſoenen omringd? Maar
„dit is het noch niet al. Deze onbepaalde paſſagie, welke Vrank-
„ryk wil behouden, zou hen voorders t'eenemaal tot ſlaaven
„maaken. Hunne Landen zouden geſtadig het tooneel des oor-
„logs zyn. Want, aangezien de pretentien van Vrankryk: op
„hoedanig een manier men ook de Vrede komt te maaken, zal
„'t het altyd gemunt hebben op eenigen der Landſchappen,
„die aan Lotharingen grenzen; in welk een geval dit Hertogdom
„ten allenn tyde bloot geſteld zal weezen voor de marchen en con-
„tremarchen, die d'ingezetenen zullen doen verloopen: want hoe-
„wel men hen belooft alle koſten en ſchaden te vergoeden, mag
„men echter wel ſtaat maaken, dat het niet en zou geſchieden. En
„indien het Franche Comté, der Elſas, 't Landſchap Meſſin, Lux-
„emburg, en het Land 't geen aan de Saar gelegen is, door
„een Tractaat van Vrede aan Vrankryk bleeven, zou de ſlaa-
„verny der Hertogen van Lotharingen noch grooter weezen;
„zynde het de maxime van deze Kroon de Troupen altyd in
be-

„beweeging te houden, hen ieder oogenblik van garniſoen te 1695.
„doen veranderen, en Campementen op de Frontieren te maa- July.
„ken. Ten anderen ſtryd de conditie, welke Vrankryk aanbied,
„tegens de belangen der Keurvorſten van de Palts, Ments en Trier,
„mitsgaders tegens die van het Huis van Baden, Heſſen, en
„verſcheidene andere Vorſten, Graaven, en Heeren des Ryks.
„Men behoeft de Kaart des Landts maar een weinigje te
„verſtaan, om te weeten dat dit een loutere waarheid
„is.

„Vrankryk, gelyk men ziet, voed de Hertogen van Lotha-
„ringen niet als met rook. Het doet byna het zelfde ten op-
„zichte der aanbiedingen welke door deze Kroon aan zyne Kei-
„zerlyke Majeſteit worden gedaan. 't Gunt zy voor eerſt ver-
„zoekt, dat de Tractaaten van Weſtfalen en Nimwegen in hun-
„ne kracht en vigeur zullen blyven, en dat het geen, 't welk in
„den Jaare 1684. te Regensburg onder den naam van Twintig-
„jaarige Treves geſlooten wierd, in een definitif Tractaat van Vre-
„de veranderd moge werden, is van d'uiterſte onrechtvaardigheid.
„Het Tractaat van Weſtfalen is zo dubbelzinnig, dat het in een-
„wigheid een bron van pretexten voor de gemelde Kroon zal wee-
„zen om haare uſurpatien in het Ryk te vervolgen. Dat van
„Nimwegen kan niet anders aangemerkt worden, dan als ontſan-
„gelyk van verſcheidene uitleggingen, aangezien 't geen Vrank-
„ryk ſedert deze laatſte Vrede heeft gedaan. En noopende de
„Twintigjaarige Treves, waar door aan deze Kroon de proviſio-
„neele bezitting van alles, 't geen zy geuſurpeerd had, toegeſtaan
„word, totter tyd toe dat'er door een generaale Vrede in voorzien
„zou weezen: wie weet niet, dat de Keizer dit Tractaat teken-
„de met den ponjaard op de keel, daar toe gedwongen door den
„oorlog dien hy tegens de Turken voerde, welken Vrankryk hem
„op den hals had gehaald? en dat ook noch ten anderen de meerge-
„melde Kroon dit Tractaat heeft verbroken; eerſtelyk, door
„het ſterken van Mont-Royal en Fort-Louis, en verſcheidene
„andere onderneemingen in het Ryk; en ten tweden, door een
„invaſie waar aan het gedenken alleen de hairen te berg doet ryzen.
„Om deze redenen kan de Keizer een zo onredelyk verzoek niet
„aan den Koning van Vrankryk toeſtaan. Dus doende, zou men

1695. July. „ niets met al doen. Daar moeten nieuwe conventien weezen, „ welke noch dubbelzinnig, noch gedwongen zyn. En noch „ minder kan hy hem Straatsburg, 't geen de gemelde Monarch wil „ behouden, toeſtaan; vermits het de voornaamſte ſleutel des „ Ryks van de kant van Vrankryk is: en de compenſatien, wel„ken men voorſlaat, zyn niet minder onredelyk als de geenen, die „ men aan de Hertogen van Lotharingen aanbied. Men heeft 'er „ maar de minſte aandacht toe te leenen. Met Straatsburg aan „ Vrankryk te laaten, ſtaat men ſtilſwygens aan deze Kroon af al„ les 't geen het Keizerryk aan d'overzyde van den Ryn toebe„ hoort, van het Graafſchap Suntgow af tot aan de Palts, en geeft „ haar gelegentheid om haare conqueſten op d'eerſte rupture van „ daar tot aan de Moeſel voort te zetten. Nu, 't geen de Keizer „ aan d'overzyde van den Ryn heeft, maakt meer als het zesde ge„ deelte des Ryks. Ten anderen ſtelt de Keizer zich door dezen „ afſtand in d'onmogelykheid van Lotharingen, indien het ooit „ aangetaſt word, by te ſtaan. En ten darden ſtelt hy zich ook „ noch buiten ſtaat van zich zelven tegens d'invaſien der Franſchen, „ zo zy zich immermeer weder met een algemeene Monarchie „ komen te kitteln, te verdeedigen. Wat konnen hem dan de „ Plaatſen, welken men preſenteert aan hem te reſtituëeren, zon„ der Straatsburg dienen; moetende ook noch zelfs de ſterkſten ge„ demolieerd worden.

„ De reſtitutie van de Palts, en haare dependentien, aan den „ Hertog van Nieuburg is geen minder ongerymde aanbieding. „ Want wat zou hy aan hem reſtitueeren? *Aſch- en Puinhoopen voor* (a) *le Salat de l'Europe.* „ *ſterke en ryke Steden*; (om de woorden van den Auteur des (a) „ Heils van Europa te gebruiken) *akelige Wildernisſen voor een Land*, „ *'t geen door de treffelykheid zyner gelegenheid, en de vruchtbaarheid* „ *zyner landsdouwe, voorheen voor den lusthof van Duitſchland wierd* „ *gehouden; in een woord, de ſchaduw voor het ligchaam?* Want wat „ belangt 't geen men zegt wegens de pretentien der Hertogin van „ Orleans: 't zullen altyd herſſenbeelden weezen, tot dat deze „ zaak eens afgedaan zy. En nopende Caſal: Vrankryk preſen„ teert het aan den Hertog van Mantua; vermits het wel weet, „ dat het 'er die Veſting ten allen tyde af zal konnen wederkoopen. „ Deze aanbieding geſchied maar om de geenen, die zich aan de „ ſchyn-

„ſchynbaarheden vergaapen, te verblinden. Laat ons nu weder 1695.
„tot Straatsburg keeren. De Miniſters van Vrankryk gaan zeer July.
„wydloopig, om te bewyzen, dat deze Plaats in de handen van
„den Koning, hunnen Meeſter, moet blyven: maar de rede-
„nen, welken zy te berde brengen, zyn zeer ſwak, ſteunende
„op exempelen die niets en bewyzen, en gegrond op zaaken waar
„af de waarheid betwiſt word. Men zal'er maar een eenige af al-
„legeeren. *De verandering, welk aan de Stad Straatsburg is we-*
„*dervaaren*, zeggen de Meſſrs. d'Avaux en de Bonrepaux, *is ge-*
„*ſchied met de bewilliging van het gezondſte gedeelte der Ingezetenen;*
„*en eindelyk hebben zy'er altemaal in toegeſtemd: en men kan zeggen,*
„*dat het tot hun voordeel is geweeſt. Indien men haaren ſtaat*, voegen
„zy'er by, *ſedert dat ze Vrankryk gedurende den tegenwoordigen*
„*Oorlog toebehoord heeft, vergelykt met den geenen, daar ze ge-*
„*duurende dien van den Jaare 1672. in was, zal men'er een groot on-*
„*derſcheid in vinden; dewyl ze, zo lang als deze heeft geduurd, niet*
„*het minſte ongemak gevoeld heeft.*

„De toekomende Eeuwen zullen naauwelyks gelooven, dat
„men dusdanige zaaken, welke altemaal door de Hiſtorien ge-
„leugenſtraft zullen worden, heeft durven voordraagen. Dit ge-
„zondſte gedeelte der Ingezetenen van Straatsburg zyn geweeſt
„twee of drie der voornaamſte Leden van de Magiſtraat, welken
„de Marquis de Louvois, die daar eenigen tyd *incognito* vertoefde,
„met geld en beloften aan de hand kreeg: en indien zy'er altemaal
„in toeſtemden, 't was om dat zy'er zich toe gedwongen za-
„gen. Want wat wederſtand zouden Burgers hebben konnen
„bieden op het gezicht van een Leger, gereed om het beleg voor
„hunne Stad te ſlaan, die alreedts verkocht was, en welken de
„Verraaders verbaaſden met hen een onnutte wederſtand te ge-
„moet te doen zien? Maar laat ons eens kyken, wat het lot van
„deze Plaats onder de heerſchappy van den Allerchriſtelykſten
„Koning is; en examineeren, of ze gelukkiger is, als toen ze onder
„d'afhangendheid van den Keizer was.

„Straatsburg, eer het onder de heerſchappy van Vrankryk
„ſtond, gouverneerde zich op de wyze van een Republyk, gelyk
„alle de Ryksſteden doen, en zelfs met meerder onafhangendheid
„als eenige andere. Al de wereld weet, hoe zoet duſdanige Re-
„gee-

1695. July. „geeringen zyn, in vergelyking van een Monarchaale Regee-
„ring. En deze Stad zag zich, van vryen byna onafhangende,
„gelyk ze was, eensſlags aan een Arbitraire Macht onderworpen,
„en, om zo te zeggen, met boeijens belaaden. Zy regelde de
„forme der Polityke Regeering; ſtelde Overigheden, en Offi-
„ciers van het Gerecht en de Politie; maakte Wetten, Regle-
„menten, en Statuten, zonder aan iemand 'er rekenſchap af te
„geeven, of 'er ook iemand in te kennen. Zy kon Verbonden en
„Alliantien met d'andere Ryksſteden, met de Vorſten des Ryks,
„en ook zelfs met d'uitheemſche Prinſen, maaken. Ten dien
„einde vermocht zy Gedeputeerden allerwege te ſtuuren, Ambaſ-
„ſadeurs t'ontfangen, Krygsknechten te werven, de Steden van
„haar reſſort te ſterken, Wapenmagazynen op te rechten, Kanon
„te gieten, en, om 't in een woord te zeggen, alles in haar Ge-
„bied te doen, 't geen de Vorſten des Ryks in d'uitgeſtrektheid
„hunner Landen en Juriſdictien doen mogen. En noopende het
„Geeſtelyke: zy was meeſteres van de Religie en de Geeſtely-
„ke Goederen: zy bezat de Cathedraale, en alle d'andere Ker-
„ken; invoegen dat de Roomſch-Katholyken daar maar een
„klein Kerkje van een Commandery van Maltha hadden, alwaar
„zy de Mis konden laaten doen. Dat men nu eens een vergely-
„king maake van 't geen deze Stad geweeſt is met 't geen ze
„tegenwoordig is. De Koning van Vrankryk was 'er niet zo
„haaſt de meeſter af, of de Burgers wierden ontwapend: men
„ſtelde daar een Gouverneur en een Lieutenant des Konings we-
„gens het gebied van de Plaats; een Intendant tot d'oeffening van
„het Gerecht, en de beſtiering van de Politie en de Finantien: en
„om aan de Magiſtraat eenige ſchaduw van hun geſtorven gezag
„te laaten, liet men haar Rechters van de kleine Burgerlyke
„zaaken, even als Dorpſchouten. Men ſtelde overal Wachthui-
„zen: men deed het Kanon vergieten, om het met het Wapen
„van Vrankryk te teekenen: men haalde een groot gedeelte
„van daar, om 'er andere Plaatſen mee te voorzien: men bril-
„de de Stad met byna onwinnelyke Fortreſſen: en in plaats dat
„de Burgery zelve de poorten placht te bewaaren, lei men 'er
„een Garniſoen van zeven of acht duizend man in. Deze Stad
„dan, van vry en onafhangende als ze voorheen was, ziet zich

„nu

„nu onder de macht van een Meester, die haar met geen minder 1695.
„hoogmoed heeft gehandeld, als hy die van zyn Koningryk doet; July.
„zulks dat men, zonder te spreeken van het Hoofdgeld daar
„zy zich aan onderworpen ziet, buiten opsnyden kan verzeke-
„ren, dat ze meerder ongemak van de kant van Vrankryk in
„een eenig jaar heeft geleeden, als ze in vyftig jaaren van de
„kant des Keizers geleeden zou hebben. Doch dit is het niet al.
„d'Allerchristelykste Koning, als Landgraaf van d'Opper- en
„Neder-Elsas, of als pretendeerende het te weezen, deed de
„groote Kerk aan den gepretendeerden Bisschop van deze Stad,
„en zyn Capittel, 't geen te Molsheim gehouden wierd, we-
„dergeeven; invoegen dat 'er de Katholyken sedert dien tyd vol-
„komentlyk meesters zyn geweest, en 'er, volgens de bekentenis
„der Fransche Schryvers zelven, de Party der Lutheraanen van
„dag tot dag verswakken. Hebben de Ministers van Vrank-
„ryk, spreekende van d'Ingezetenen van Straatsburg, dan geen
„reden om te zeggen, *dat de verandering, aan hunne Stad weder-*
„*vaaren, tot hun voordeel is geweest?* Men kan hier uit van 'al het
„overige oordeelen. Als men zaaken tegens een zo openbaare
„bekendheid durst voordraagen, mag men wel stoutelyk zeg-
„gen, dat de Keizer en de Koning van Spanjen de gee-
„nen zyn, die den oorlog aan Vrankryk hebben verklaard,
„enz.

DE Koning bevond zich sedert een wyl in een onuitspree- VRANK-
kelyke moeijelykheid, wegens dat hy zich genoodzaakt zag te- RYK
gen woordig overal verweerender wyze te gaan, na dat hy zyne Swaar-
Vyanden in de voorgaande Veldtochten bykans allerwege had moedig-
aangetast. Behalven het nadeel, 't geen dit beleid toebracht aan heid des
de glorie, daar hy zich mee prikkelde, van zyne Vyanden, waar Konings.
het ook mocht weezen, te willen braveeren; zag hy wel, dat
zulks het groot gevoelen, 't geen men wegens zyne macht door
geheel Europa had opgevat, geweldig verminderde; den moed
zyner Vyanden in tegendeel dapper vermeerderde; en hen zo
ver van d'onrechtvaardige vrede, welke hy hun zo dikwils had
doen voorstellen, afwyderde, als de groote poogingen zyner wa-
penen getracht hadden hen daar aan te doen naderen. Maar

1665. *July.* by alle deze moeijelykheden, ſwaar genoeg om te verkroppen, wierd nu noch een nieuwe, ſwaarder als d'anderen die hem alreedts pynigden, gevoegd. d'Engelſche en Hollandſche Oorlogsvloot, den 25ſten. der voorgaande Maand te Spithead geconjungeerd, vertoonde zich (wel voorzien van Bombardeergaljoots, Branders, en alles 't geen tot zodanig een onderneeming vereiſcht wierd) na dat ze den 9den. July uit S. Heleens-Baay onder zeil was geſteeken, wel haaſt op de Franſche Kuſt; maakte zich wyders, volgens beſluit van den Krygsraad, bezig om de Stad S. Malo te bombardeeren; en rechtte aldaar zodanige verwoeſtingen aan, als te zien is uit het onderſtaande Relaas, door order der Regeering van Londen, werwaarts het door Mylord Berkley, Admiraal van de Blaauwe Vlag, met een Expreſſe was afgezonden, met den druk gemeen gemaakt.

S Malo en Granville door de Geallieerde Oorlogsvloot gebombardeerd.

Naauwkeurig en omſtandig Relaas wegens de Bombardeering van S. Malo, gedaan door de gecombineerde Engelſche en Hollandſche Oorlogsvloot op den 14 en 15den. July 1695.

VOorleeden Donderdag, den 14den. dezes, ten 10 uuren 's morgens, quam de geheele Voot omtrent vier mylen buiten 't *Canaal van Quince*, dat na *St. Malo* loopt, op twintig vademen waters ten anker. Omtrent den middag wierd een Sein gedaan, dat de Capiteins van de Bombardeerſchepen aan boord van den Admiraal zouden komen. Drie Engelſche en zes Hollandſche Bombardeerſchepen wierden geordonneerd om de Klip *Quince*, misgaanders het Fort, genaamt *Dambour*, te bombaardeeren; en de reſteerende negen Engelſche Bombaardeerſchepen zonden inwaarts zeilen, om de Stad op de zelve wyſe te handelen. Dienvolgens zeilde Capt. *Benbow*, die de Bombardeerſcheepen, en de Fregats welke dezelven zouden ſupporteeren, commandeerde, in het Schip de *Northumberland* ten 4 uuren na binnen, en beſchoot *Quince* tot dat het donker wierd. Een of twee van onze Bomben vielen op de Klip, en deeden den Vyand eenige ſchade. Den 15den. 's morgens, lichtte de Vloot het anker, en zeilde nader by; en den Admiraal gaf aan de lichte Fregats en Bombardeerſchepen, die tot d'Attaque van de Stad gedeſtineerd waren, het Sein om t'avanceeren. Capt. *Benbow* ging uit laſt van den Admiraal op de *Charles-Galley*, en deed daar een breede Wimpel afwaaijen. Ten 6 uuren waren zy alle onder zeil. Ter zelve tyd wierd een Engelſe en Hollandſe Brander (d'eerſte onder Capt. *Darley*) gecommandeerd om dicht onder de Klip *Quince* te gaan.

gaan, en de Schepen, daar leggende, in brand te ſteeken; 't welk zy met zonderlinge behendigheid en courage volbragten: en kort daar na geraakte het Fort zelf in de brand (zonder dat men als noch kan zeggen, of het door de Branders of door Bomben is veroorzaakt) 't welk omtrent twee uuren duurde. Ondertuſſchen zagen wy verſcheidemalen iet wes in de lucht opvliegen, als van Buskrait gedreeven; waar door wy preſumeerden, dat een gedeelte van haar Kanon gedemonteert wierd, dewyl zy naderhand niet zo hevig ſchooten als te voren. 's Morgens ten 7 uuren wierden de Bombardeerſchepen en Fregats gerangeert, en ſchooten in de Stad; zynde zo na by, dat zy de lading van 't Kruit moeſten verminderen om niet over dezelve heen te ſchieten. Omtrent 10 uuren ſtond het Ooſter Quartier van de Stad op twee plaatſen in brand: en ten twee uuren zagen wy noch een Vuur in 't midden der Stad opgaan, 't welk brandde tot dat het donker was, met zulken violentie dat het over d'andere Huizen heen ſloeg; doch wierd eindelyk door het ſpringen van de bygelegene Huizen geblust. De Schepen, die deze executie gedaan hebben, waren zes Engelſche en vier Hollandſche Oorlogſchepen, negen Bombardeergaljoots, veertien Platboomde Schepen, twee Snaauwen en een Advys-jagt, die midden tuſſchen de Batteryen der Vyanden hebben gelegen, en van negen of tien derzelven beſchooten wierden; waer op zy met groote kloekmoedigheid antwoordden: doch de meeſte Kogels vlogen over de Schepen heen. Den Lord *Berkley* was zelf in 't meeſte gevaar, varende in zyn Boot van 't eene Schip na 't ander, om 't Volk aan te moedigen, en de nodige ordres te geeven. De Fregats en Platboomde Schuiten, die op de Bombardeergaljoots paſten, zyn van groote nuttigheid geweeſt, zo wel om haar tegens den Vyand te beſchermen, als om dezelven met Amunitie te voorzien. Wy hebben negen honderd Bomben en Carcaſſen in de Stad geworpen, waar van zekerlyk een groot gedeelte verbrand en geruineerd is; en men gelooft, dat 'er weinige Huizen van deze deſolatie vry zyn. Verſcheidene Kogels, die de Vyanden geſchooten hebben, zyn in onze Schepen gevonden: eenige van zeven pond, en minder. In 't Bombardeergaljoot, de *Carias* genaamt, viel een Vyandlyke Bombe, die het geheele Dek deed barſten; doch maar een Man kwetſte. Ten zeven uuren 's avonds wierd Sein gedaan tot den aftogt, die dan ook geſchiedde, na dat men elf uuren gebombardeerd, en alles gedaan had 't geen men konde verwachten. In deze actie hebben wy ontrent feſtig zo dooden als gequetſten bekomen. Een van onze Bombardeerſchepen, genaamt de *Dreadfull*, door het Kanon der Vyanden zeer doorboord zynde, is door den Capitein en 't Volk in brand geſteeken, en verlaten. Drie of vier Platboomde Schuiten, en drie of vier andere Vaartuigen zyn in de grond geſchooten. Saturdag, den 16den, ging Mylord *Berkley* met de Vloot naar Jernſey t'zeil, naar dat hy den Capit. *Benbow* met acht Bombardeer-galjooten, en zo veel Fregatten, gedetacheerd had, om *Granville* te bombardeeren; 't welk hy van acht uuren

1695. *July.*

1695. *July.* 's morgens tot zeven uuren des avonds gecontinueert heeft: geduirende welken tyd de brand zich op verſcheidene plaatſen van de Stad ontſtak, welke hy op zyn vertrek gantſch in vlam liet. Den 19den. quam hy weder by Mylord *Berkley* op de Reede van *Guernſey*, van waar de gantſche Vloot den 20ſten. vertrok, en was op den 21ſten. voor de Caap la Hogue. Wy hebben niet een Man voor *Granville* verlooren. De *Weimouth* heeft een Franſch Schip genomen, gemonteert met twaalf ſtukken Kanon en ſeſtig Man, 't welk door den Maarſchalk *de Choiſeul* uitgezonden was, om onze Vloot te obſerveeren.

Voegt by dit Relaas ook noch d'onderſtaande.

Miſſive van den Heere Lieutenant-Admiraal Almonde, van Haare Hoog-Mogenden, geſchreeven in 's Landts Schip het Slot van Muiden, den 18den. July, 1695.

Hoog-Moogende Heeren,

MYN HEEREN,

NA dat de gecombineerde Vloot den negenden dezer uit Sint Heleens-Baay was onder zeil gegaan, ende den elfden daar aan volgende onder Guernſey ten anker gekomen, heeft men den twaalfden, volgens het laatſt gereſolveerde van den Krygs-Raad, de Attaque en Bombardeering van de Stad St. Malo gereguleert; waar toe aanſtonds de Looſen over-genomen zynde, is men den dertienden derwaarts t'zeil gegaan, en den veertienden tot in 't gezicht van de gemelde Stad ten anker gekomen: wanneer ik, in gevolge van het geene beraamt was, twee Bombardeerſchepen van Uwe Hoog-Mogenden, nevens twee Engelſche, met de noodige Fregatten om haar te dekken, deed doorzeilen na het Vyandlijk Fort, gelegen op 't point d'Arboule, aan de ſlinker zyde; en vier anderen van Uwer Hoog-Mogenden Bombardeerſchepen, nevens een Engelſch, na 't Fort, op de Klippe de Couchée gelegen, aan de rechter zyde van 't inkomen van 't Noorder Canaal, om die beide Forten op het ſigoureuſte te bombardeeren, en daar door het inzeilen van de geordonneerde Fregatten en Bombardeerſchepen tot de attaque van de Stad te faciliteeren; het geen ook aan d'eene en d'andere zyde tot 's avonds toe genoegſaam wel gedaan wierd: maar dezeForten van ſwaare Steen opgemaakt, en daar by overwulft, daar door zeer weinig beſchadigt zynde, heeft men goedgevonden het inzeilen na de Stad te differeeren.

Den

Den vyftienden, 's morgens omtrent vyf uuren, op het gedane Sein, ging de geheele Vloot onder zeil; en onder het hervatten van 't Bombardement der voorſz. twee Vyandlyke Forten zeilden de negen Engelſche Bombardeerſchepen, met vier van Uwer Hoog-Mogenden Fregatten, ende vier Engelſche, nevens al het ander klein Vaertuig, na binnen. Ende op dat zulks door de Mortieren en 't Kanon van 't Fort Couchée te minder mochte verhindert worden, ordonneerde den Heer Admiraal Berkley een Engelſche Brander tegens het zelve aan te brengen, omme door die brand en rook het Volk op 't zelve, zo veel mogelyk, te incommodeeren; dan de zelve quam een weinig te laag tegens de Klippen: waar op ik, op des zelfs verzoek, tot den voorſz. dienſt een van Uwer Hoog-Mogenden Branders, genaamt den Herder, detacheerde, die het geluk hadde van recht tegens de zyde van 't Kaſteel aan te komen, met dat ſucces, dat alles, wat van Hout omtrent het zelve was opgemaakt, daar door in den brand geraakte, welkers vlam en rook omtrent de twee uuren duurde, en die van binnen onder des belette een ſchoot te konnen ſchieten, zoo dat de inzeilende Fregatten en Bombardeer-ſchepen, zonder van het zelve eenige ſchade gehad te hebben, tot voor de Stad zyn ten anker gekomen, die daar op aanſtonts, zynde omtrent acht uuren 's morgens, hebben aangevangen te bombardeeren, en daar mede gecontinueert tot 's avonds ten zeven uuren, hebbende op verſcheidene tyden en plaatſen brand gemaakt, doch die t'elkens gebluſt wierd, behalven in 't Weſten van de Stad, alwaar de zelve met een ſware rook en damp van vier uuren tot laat in den avond vry hevig duurde, en, na men zien koſt, niet geſtuit heeft konnen werden, als met het laten ſpringen van verſcheide Huizen. Wat ruine of ſchade hier door, en door de Bomben en Carcaſſen, die ten getale van negen honderd in en omtrent die Stad zyn geworpen, aan de zelve is toegebracht geworden, weete Uwe Hoog-Mogenden niet eigentlyk voor te brengen; maar wel, dat de Franſchen, die twee en een halve Galeyen, met diverſche dubbelde Chaloupen, bemant en gewapent hadden, ook behalven vande twee voorſz Forten, mede vande groote en kleine Boy, en van de Forten Royaal en Hollande, geduurende d'actie een continueel en ſterk vuur met hare Mortieren en Kanon maakten, doch met al het zelve deze Attaque en Bombardeering niet hebben konnen beletten, ende alleenlyk daar door een Engelſch Bombardeerſchip zodanig getroffen, dat met vyf voet water in het ruim aan de grond is geraakt, en door de Onzen verbrand geworden, om niet in 's Vyands handen te vervallen: hebbende de Engelſchen daarenboven niet van haar klein Vaartuig verlaten als twee Welboots, een Lang-boot, en een à twee Chaloupen, en omtrent de ſeſtig zo Dooden als Gequetſten gehad, waar onder den Commandeur Braak, die zyn ſlinkerhand is afgeſchoten, zonder eenige ſchade van importantie omtrent.

1695. July.

1695. July. Uwer Hoog Mogenden Bombardeerſchepen en Vaartuigen verder geleden te hebben.

Den Admiraal Berkley goedgevonden hebbende, alle de Bombardeerſchepen en Fregatten 's avonds van de Stad te doen afzeilen, om dat ze aan te veel Vyandlyk vuur geëxponeert waren, leggende onder Kanonſchoots van al het Geſchut en Mortieren van die Plaats en en vyf daar omtrent gelegene Forten, waar by zy ook noch door 's Vyands gewapende klein Vaartuig, waar af die van binnen meer en beter voorzien waren als Wy, veel zouden te lyden gehad hebben, heeft den zeſtienden 's morgens in een Krygs-Raad voorgebracht, dat, dewyl'er geene Machine-Schepen by de hand waren, het onmogelyk was het Fort Couchée te konnen ruineeren, waar door dan het Bombardement van St. Malo niet als met het grootſte gevaar van Onze Bombardeerſchepen en Fregatten te verliezen konde hervat worden, door het welk de geheele Zomer-dienſt zoude moeten komen te ceſſeeren; of het derhalven voor 't beſte van den gemeenen dienſt niet raadſaamer zoude weezen de Stad in dien ſtaat te laten, daar de zelve tegenwoordig was in gebracht, en met de Vloot elders op 's Vyands Kuſt te ageeren: waar op goedgevonden is de Stad Granville, leggende vyf uuren beooſten St. Malo, door vyf Engelſche en drie van Uwer Hoog-Mogenden Bombardeerſchepen, geaſſiſteert met vyf 's Lands en drie Engelſche Fregatten, te laten bombardeeren en ruineeren; ingevolge van 't welk het voorſz. Detachement op giſteren derwaarts heen is gezeilt, om, zo het Weêr en Wind permitteert, die Stad op heden te attaqueeren, waar af nu omtrent den middag, onder het ſchryven dezes, gehoord werd, dat een aanvang is gemaakt. De Vloot zal het ondertuſſchen in Zee af en aan St. Malo onder zeil houden tot morgen ochtend, om alsdan verder tot onder Guernſey te zeilen, werwaarts de gedetacheerde Fregatten en Bombardeerſchepen ordres hebben zich na haare verrichtinge voor Granville mede te vervoegen, op welker arrivement aldaar Uwe Hoog Mogenden van der zelver ſucces met ſchuldige onderdanigheid ſpoedige ende omſtandige naaricht zal geven, als mede van het geene gereſolveert zal werden verder te onderneemen op deze Kuſt, tot meeſte afbreuk van den Vyand.

Waar mede

Hoog-Mogende Heeren, &c.

In 's Lands Schip 't Slot van Muiden, ten Anker Jerſey Noordten Ooſten, omtrent drie mylen van Ons, den 18den. July, 1695.

Geteekent,

P. van Almonde.

Doch

Doch laat ons nu ook eens zien, wat'er de Franſchen zelven af zeiden; ten welken einde wy ons zullen bedienen van den volgenden. 1695. July.

Brief, geſchreeven uit Parys wegens de Bombardeering van S. Malo.

DE Ridder de Hautefort, Scheepscapitein, commandeerende een Bataillon de Marine, arriveerde den 18den. July, om rekenſchap aan den Koning te doen wegens d'onderneeming der Vyanden op S. Malo, waar af deze de voornaamſte omſtandigheden zyn. d'Engelſche en Hollandſche Vloot, beſtaande uit ſeventig Zeilen, onder de welken dartig Oorlogſchepen en twintig Bombardeergaljoots waren, verſcheen den 13den. 's avondts, in 't gezicht van S. Malo. Den 14den. wierp ze het anker by het *Fort de la Conchée*, 't geen ze den gantſchen dag bombardeerde en kanonneerde. Ondertuſſchen vielen 'er niet meer in als twee Bomben, welke een Man doodden, en een anderen kwetſten. De nacht tuſſchen den 14 en 15den. paſſeerde zonder iets uit te rechten: maar den 15den. 's morgens ten vyf uuren, ankerden de Vyanden in de *Foſſe aux Normands*, uitgezondert vier Bombardeergaljoots en vier Oorlogſchepen, welke leggen bleeven om het *Fort de la Conchée* te beſchieten. 's Morgens ten negen uuren begonden ze de Stad met zeſtien Galjoots te bombardeeren, en vervolgden daar mede tot in den donkeren avond. Men maakt ſtaat, dat ze vyftien à zeſtien honderd Bomben geworpen hebben; waar afomtrent de helft in de Stad gevallen is: maar door de goede order, welke Monſr. de Polaſtron daar geſteld had, verbrandden 'er maar zes van de geringſte Huizen, en wierden eenige anderen wat beſchadigd. Terwyl de Vyandlyke Galjooten de Stad bombardeerden, ſchooten de vier Oorlogſchepen, en de vier Bombardeergaljoots, welke waren blyven leggen, geſtadig op het *Fort de la Conchée*. Zy deeden ook twee van hunne Machinen, welken zy Helſche noemen, aanvoeren; waar af d'eene op een Rots by het Fort ſtrandde, en d'andere zich aan het ligchaam van de Plaats hegtte, tegen het welk zy zonder andere werking, als dat ze den brand ſtak in een houte Hut boven het gemelde Fort, kwam te barſten. Des nachts tuſſchen den 15 en 16den. weeken de Vyanden af, met zodanig een verhaaſting, dat ze hunne ankers en kabels vetlieten; en den 16den. 's morgens, zag men hen onder zeil. Daar ſneuvelden maar vier Soldaaten, vier Burgers, en twee Vrouwen in de Stad; en vyf of zes wierden'er gekwetſt: onder welker getal zich ook bevind Monſr. de Conſolin, Garde de la Marine, die in het *Fort de la Conchée* diende. Men wiſt noch niet de ſchade, welke de Vyanden door het vuur der

Bat-

1695. *July.* Batteryen van de Stad, uit de Galeyen, en uit de Chaloupen geleeden hebben: doch hunne verhaaste afwyking, en de menigte der ſtukken en brokken welke aan de kuſt zyn komen dryven, doen oordeelen, dat hun verlies zeer groot is geweeſt. Men heeft een hunner Galjooten in de grond geboord: een ander, 't geen ze verlaaten hadden, is geſtrand; en daar zyn twee metaale Mortiers en vier ſtukken Kanon uitgehaald. De tegenwoordigheid der Vyanden heeft niet belet, dat de Tyger, te kaap toegeruſt, met een Hollandſche Pryſ en drie honderd vaten Koorn binnen is geloopen. De Ridder de S. Maure, Commandant van de Marine te S. Malo, die zich op de Chaloupen geëmbarqueerd had, en de Ridders de la Pailleterie en de Langeron, welke de Galeyen commandeerden, hebben in deze gelegentheid alles gedaan, 't geen men van lieden van uitſteekende bekwaamheid en dapperheid kon verwachten. Zy verdeedigden den grond der *Foſſe aux Normands* tegens de Galjooten; noodzaakten d'Oorlogſchepen daar in te zeilen, om ze t'onderſteunen; en ſtreeden zelfs tegens deze Schepen zo lang, als ze het zonder het uiterſte gevaar konden doen. d'Andere Officiers van de Marine, welke op de Batteryen commandeerden, hebben 'er zich inſgelyks zeer wel gekweeten; en voornaamentlyk Monſr. de la Marguerie, Scheepslieutenant, die het gebied in het *Fort de la Conchée* voerde. Monſr. de Polaſtron heeft zyne orders overal gegeeven met die ſtandhaftigheid en tegenwoordigheid van geeſt, welke men van zyne ervarenheid kon verwachten. De Maarſchalk de Choiſeul, die op het eerſte bericht wegens d'aannadering der Vyanden van la Hogue was vertrokken, om zich te S. Malo te vervoegen, kwam'er den 16den. wanneer de zelven alreedts onder zeil waren. De Marquis de Caniſy ſchryft van den 18den. dat de Vyanden, toen ze van S. Malo vertrokken, een Detachement van negen Bombardeergaljoots en negen Oorlogſchepen na Granville hebben afgevaardigd, welke zich den zelven dag in het gezicht van die Plaats hebben vertoond, en het anker buiten het bereik van 't kanon geworpen. De Galjoots ſmeeten vervolgens vyf honderd zo Bomben als Carcaſſen in de Stad, welke maar vyf of zes Huizen beſchadigd hebben: waar na de Vyanden weder onder zeil zyn geſteeken, enz.

Maar geloofelyker als het bovenſtaande, daar de waarheid zichtbaarlyk verkracht word, is 't geen op den 17den. der Maand uit S. Malo zelve wierd geſchreeven, zynde van den volgenden inhoud.

DEN 14den. wierp de Vyandlyke Vloot onder Mylord Berkley, na giſſing in de ſeventig Zeilen ſterk, op d'Oude Bank ten anker gekomen,

gekomen, en omtrent *la Couche* (een kleine, doch wel geſterkte, en met verſcheidene Mortieren en Stukken beplante Rots) genaderd, ongevaar twee honderd Bomben in de Stad; verbryzelde ettelyke Huizen; en doodde twee à drie Menſchen. Den 15den. ankerde ze aan de *Foſſe aux Normands*; bombardeerde de Stad ettelyke uuren; en ſtuurde, na giſſing, ver over de duizend Bomben na binnen. Monſr. de Polaſtron, die by ons het commando voert, liet van tyd tot tyd al het Geſchut en de Mortieren loſſen; 't geen gevoegd by het Vyandlyk ſchieten, een grouwzaam gedruis veroorzaakte. Men wil, dat een hunner Vaartuigen ontmaſt, en een Galjoot gezonken is. Monſr. de Nointel, Intendant der Provincie, heeft zich herwaarts begeeven, om van onze geleedene ſchade informatie te neemen. Net kan men ze noch niet zeggen; maar wel met waarheid, dat ze onvergelykelyk grooter is, dan die ons in de voorige Bombardeering wierd toegebracht. De Huizen, die zeer hoog, en meeſtendeel van hout gebouwd zyn, hebben het vuur heel licht gevat, en de enge Straaten het zelve gemakkelyk doen voortvliegen. Twee à drie honderd Huizen zyn t'eenemaal weg, of zeer ſwaar geſchonden. De meeſte Burgers hebben zich geduurende het ſchieten buiten de Stad landwaart onthouden. Van ochtend is de Vyandlyke Vloot uit het gezicht geraakt, en, zo men gelooft, na andere Plaatſen gezeild. 1695. July.

Een ander vuur had kort te vooren by een ongelukkig toeval te Parys een gedeelte der Voorſtad van S. Quentin in d'aſch gelegt. Een Vuurpyl, op een zeker Huis nedergevallen, ſtak 'er den brand in, die zich in een oogenblik met zodanig een geweld verhefte, dat 'er, eer men ze kon bluſſchen, by de honderd Huizen vernield wierden, zonder iets als de Bewoonders te konnen bergen: by welke gelegentheid ook noch een Vrouw en twee Kinderen in een kelder, daar ze gevlucht waren, kwamen te ſtikken. Brand in een Voorſtad van Parys.

Gelyk 'er door de Gedeputeerden der Geeſtlykheid een verdeeling gemaakt moeſt worden wegens de(a)ſomme van vier Millioenen, welke zy jaarlyks, (niet alleen voor den tyd van vier jaaren, gelyk men gemeend had, maar zo lang als den Oorlog ſtond te duuren) in de plaats van het Hoofdgeld, aan den Koning moeſt beſchikken, wierd nu op het eind der Maand, zynde de Vergadering den 26ſten. geſcheiden, de volgende Kreitsbrief aan alle de Prelaaten der byzondere Biſdommen van Vrankryk afgevaardigd. Kreitsbrief tot een Onderſtand voor den Koning aan de Geſtelyken afgevaardigd. (a) *Zie 6 Stuk. 1 Deel, pag.* 307.

1695. July.

Myn Heer,

DE Koning heeft jaarlyks, zo lang als dezen tegenwoordigen Oorlog duurt, wel willen aanneemen den extraordinairen Onderſtand van vier Millioenen, die de Generaale Vergadering der Geeſtelykheid hem vrywillig heeft toegeſtaan, in plaatſe van het Hoofgeldt. En aangezien deeze ſomme niet alleen moet gedragen werden door de Beneficiers die tot hier toe de Tienden zyn onderworpen geweeſt, maar ook zelfs door alle de Gemeenſchappen, zo Wereldlyke als Regaliere, mitſgaders door alle de byzondere Kerkelyke Perſoonen, geene uitgezonderd, ſchoon ze geene Kerkelyke Goederen bezittten: zo hebben Wy, om een nette en regtmatige verdeeling te doen, het nodig geagt, dat men inſtrueerende Memorien van de hoegrootheid en vermogens der Capittelen, Klooſters, en andere Perſonen, deezen Impoſt onderhevig, hebbe.

't Is hierom, dat wy, om u te helpen in onſe verligtinge te geven, u de nevensgaande Artykelen zenden, waar van de Vergadering geoordeelt heeft onderrigt te moeten zyn.

Wy verzoeken, daar op uwe Antwoorden te geeven, ten ſpoedigſte doenlyk, en dezelven te laten behandigen aan de Agenten Generaal van de Geeſtelykheid, ten langſten binnen zes weeken. Anders zou uw Biſdom, hoe groote begeerte men ook heeft om een evenmatige verdeelinge, dezen aangaande, te doen, mogelyk te veel beſwaart konnen worden, door een belaſting zonder kennis van zaken op te leggen, en waar over gy egter met geen reden zoud konnen klagen, als daar van overgenoegſaam verwittigt zynde geweeſt.

En hoewel wy niet en konnen twyffelen aan de opregtheid en naauwkeurigheid der geenen, welken gy in het opſtellen van uwe Memorien zult gebruiken, zo moeten wy evenwel dit zeggen, dat de Klooſters, of Perſoonen, die men bevinden mogt overgeſlagen te wezen, niet in den Omſlag van uw Biſdom particulier zullen mogen begrepen werden, maar dat de Tax, haar naderhand op te leggen, tot verligting van de Geeſtelykheid in 't algemeen zal moeten dienen. Wy zyn, myn Heer, Uwe zeer ootmoedige en zeer toegenegene Dienaars, *d'Aertsbiſſchoppen, Biſſchoppen, en andere Kerkelyken, Gedeputeerden tot de Algemeene Vergadering der Geeſtelykheid van Vranderyk.* F. Aertsbiſſchop van Parys, Preſident. Tot St. Germain en Laye den 6den. July 1695.

Staat

1695. July.

Staat van 't geen d'Algemeene Vergadering der Geeſtelykheid verzoekt aan den Heer .... of, in zyn afweezen, aan zynen Vicaris Generaal.

I. EEn Affchrift van de verdeeling aller Tienden, Weddens, Renten en alle andere Jaarlykſe Impoſitien van het Biſdom, ingevolge van den Ommeſlag Anno 1516. en na dien tyd gemaakt.

II. Een Copy van de byzondere Ommeſlag in het Bisdom 1690 gemaakt, in 't verdeelen van de Somme waar op het Bisdom voor deszelfs aandeel in d'Impoſitie van vier Millioenen Ponden, welke een gedeelte uitmaakt van het Don Gratuit, of de 20 genaamde Vrywillige Gifte, den Koning in het gemelde Jaar 1690 door de Algemene Vergadering der Geeſtelykheid ingewilligd.

III. Een Lyſt der Inkomſten van yder Beneficie, vaſte Ampten, gewoonlyke Tienden, toegevoegde Portien, jaarlykſe Renten, alles na 't gemeen gevoelen, en voor zo veel men het na gemeede weten kan.

IV. Een Lyſt der Capittelen, Plantſchoolen, Collegien, en alle andere Gemeenſchappen, zoo wereldlyke als Reguliere, zonder uitzondering, nevens de Inkomſten der geenen die zodanige hebben, mitsgaders het getal der Perſoonen die 'er in zyn, zelfs de Leekebroeders, Nieuwelingen, en Huisbedienden.

V. Een Lyſt van alle Huishoudende Kerkelyken in het het Bisdom, zelfs der Geſchoorenen die als Geeſtelyken leven, ſchoon zy geene Beneficien bezitten, of eenige Kerkelyke Inkomſten hebben, nevens d'Inkomſten die men ſchat dat yder uit zyn Vaderlyke Goederen of Bedieningen jaarlyks heeft.

VI. Een Lyſt van alle Commanderyen en Prioryen der Ridders, Paſtoren, Kappellaanen, Prieſters, Diakenen, Dienende Broeders, en alle anderen tot de Order van Malta behoorende, nevens een waardeering van hunne Middelen en Inkomſten volgens de algemeene giſſing.

VII. En eindelyk, een Lyſt van de Commanderyen, Gaſthuizen, en andere Middelen der Order van St. Lazarus, den Berg Carmel, en den H: Geeſt, en generaalyk van alle anderen, nevens de waarde van hunne Goederen, en het bedrag der Inkomſten, om uit deze alles een rechte en evenmatige omſlag te maken, tót voldoening van de vier Millioenen aan den Koning jaarlyks, zo lang als den tegenwoordigen Oorlog duurt, door de Geeſtelykheid toegeſtaan.

Eindelyk: geduurende de zitting van de Vergadering der

1695. *July.* Aanſpraak door de Geeſtelykheid aan de geweezene Majeſteiten van Engeland gedaan.

Geeſtelykheid, wierd uit den naam der zelve een Aanſpraak aan de geweezene Majeſteiten van Engeland, welke hun verblyf te S. Germain hielden, gedaan. De Biſſchoppen van Soiſſons en Nimes voerden het woord. Hunne Vertoogen waren ſchoon, en gedraaid op de fynſte en lekkerſte manier: maar de vleijery, die 'er van 't begin tot aan het eind in heerſchte, ſtak zo overdaadig uit, dat men deze Stukken, hoe voltooid zy ook mochten weezen, niet zonder een zekere ſoort van ontwaardiging kon leezen. Men vermoegde zich niet met die Vorſtelyke Perſonagien als voorbeelden van de meeſt Apoſtoliſche en allerheiligſte deugd te ſtellen. 't Zyn trekken die gaan konnen. 't Is de ſtyl van het *genus demonſtrativum*. De Heilig, wiens Lofreden men maakt, is altyd de grootſte van het Paradys. Deze taal is men in een Vertoog verwachtende. Maar behalven die uiterſte pryzingen, wierden 'er dingen gezegt, zo geweldig tegens de bekendſte waarheid ſtrydende, dat men ze niet zonder verbaaſdheid kon hooren. Men kan 'er af oordeelen uit deze ſtukken. 't Is de Biſſchop van Soiſſons, ſpreekende tegen den Koning Jacobus. *Wy durven het voorzien, Sire: den Hemel zal wel haaſt ophouden van een zo volmaakte deugd te beproeven. En indien hy, door een heimelyken raad van zyne voorzienigheid welken het ons onmogelyk is te doordringen, voor een tyd heeft toegelaaten, dat Engeland verſtrikt wierd; hy zal het wel haaſt, wat mag ik zeggen! hy heeft het alreedts weder aan de voeten van haaren waarden Vorſt gebracht. Want zou men konnen twyfelen, dat het hert der Engelſchen niet waarlyk voor Uwe Majeſteit verkreegen zou weezen, indien men geen onrecht wil doen aan een Natie, waar aan, van alle de hoedanigheden die men in de vermaardſte Volkeren kan begeeren, niets en ontbreekt als de kennis van den waaren Godtsdienſt? Wat hebben zy ooit, als goedheden, van u beproefd? En wat bereid gy hen, Sire, op uwe gelukkige wederkomſt, als een grooter verkwiſting en uitſtorting van die zelve goedheden, welke de gelukzaligheid uwer Koningryken moeten maaken? Ja, Sire, wy zouden hen hier uwe geheiligde handen zien kuſſen, en aan de voeten Uwer Majeſteit traanen van blydſchap ſtorten, wegens de zelve, zo men aldus mag ſpreeken, als wedergekreegen te hebben, na Haar door een rampzalige noodſchikkelykheid te hebben verlooren, indien het hen zo vry ſtond.*

ſtond over hunne daaden, als over hunne willen en herten, te ſchikken. 1695. July.

Niet minder breed weidde de Biſſchop van Nîmes in den lof der Koningin; gelyk het volgende daar overvloedige blyken af geeft. *Wat zyn wy, Dienaars van den Heere, niet verſchuldigd aan een Koningin, welke haare geboorte, haar vernuft, haare deugden, en, zo ik het durf zeggen, haare ongelukken zelfs aan de gantſche Kerk eerwaardig maaken, en die, getrouw aan Godts Wet, niettegenſtaande de krachtigſte aanvechtingen der wereld, een offerhande van haare grootheid aan haaren Godtsdienſt heeft weeten te doen! Maar, Mevrouw, met deze luiſter, daar de hoogmoed der wereld zich mee vleid, te verzaaken, hebt gy niets van uwe glorie verlooren. Uw Geloof blinkt niet minder, als uwe Kroonen. Men kan het recht, 't geen gy hebt om de zelven te draagen, nergens beter uit kennen, als uit den moed, dien gy hebt gehad, van ze om Jeſus Chriſtus te verlaaten. Deze ſoort van een nieuwen yver, die niet en kan vallen dan in een zo groot en zo godvruchtig hert, als het uwe, maakt u zo veele verwonderaars, als 'er waare Geloovigen in het Koningryke Godts zyn. Overal, daar de Godvruchtigheid heerſcht, heerſcht gy onafhangelyk van de fortuin: en daar zyn geene Chriſtene herten, in de welken de Gerechtigheid en de Godtsdienſt u niet een zichtbaaren Troon verheffen. . . . . Den Hemel heeft ook in uwe ziel geſtort die zegeningen van goedheid, welke d'oorſpronken of de vergeldingen der deugd zyn; die ſmaak van Godts Woord en zyner Evangeliſche waarheden; die diepe eerbiedigheid voor zyne geheimeniſſen; die eerbiedige gehoorzaamheid aan zyne bevellen, hoe ſtreng zy ook mogen weezen; die oprechtheid, welke u van natuure tot het goede aandryft, en u nooit van den weg der waarheid doet afwyken; die goedheid, welke u den eenen doet vergeeven, over d'anderen u ontfermen, mit aan veelen, eerlyk en liefddaadig voor allen; die afzonderingen, waar in gy, verre van het gewoel en den omgang der wereld, uit den grond van een oprechte godvruchtigheid en een geruſt gemoed uwe heimelyke vertroeſtingen pleegt te haalen. Hier van daan komt het, Mevrouw, dat gy noch door de glorie verblind, noch door de tegenſpoed verſlagen zyt geweeſt. Gy hebt met d'uiterſte verhevenheid 't geen 'er is van de grootheid Godts onderſcheiden van 't geen d'ydelheid der menſchen daar onder vermengt. Gy hebt in de bezoekingen het droe-*

1695 July. *vige van het heilzaame afgezonderd: en in deze verscheidene staaten, altyd u zelve gelyk, hebt gy die moeijelyke en zo weinig bekende konst, van de voor-en-tegenspoeden des levens voor eeuwig op zweker stellen, geoeffend.* enz.

Na deze lofredenen volgden prophecyen, waarmede de gemelde Bisschop aan de Koningin haare herspelling voorspelde: en aldus eindigde zyn Vertoog.

SPANJEN. Voorslagen van Alliantie met die van Algiers.

DE voorslagen van Alliantie, gedaan door den Dey van Algiers, (behelzende in substantie: Dat men aan zyne Onderdanen een vrye Commercie in de Havens van Spanjen zou vergunnen: Dat hy de Belegeringen van Ceuta en Melilla zoude doen opbreeken: Dat hy, tot verzekering der Alliantie, twee van zyne beste Vestingen in de handen zyner Katholyke Majesteit zou stellen: Dat hy zyn best zou doen om den Mooren de Fortres Larache t'ontweldigen, en ze aan de gemelde Majesteit weder te geeven, enz.) wierden aan het Hof zo smaakelyk gevonden, dat men 'er den Raad van Staat over deed vergaderen: in gevolg van het welk de Koning 'er met eenige Godsgeleerden over geraadpleegd, en deze geen swaarigheid in de zaak gevonden hebbende, wierd aan den Vader Juan Antonio Bello, Religieus van d'Order der Drievuldigheid, die de Middelaar van deze Onderhandeling was geweest, bevel gegeeven om in de hoedanigheid van Afgezant aanstondts weder na Algiers te keeren, met order, dat de Dey van die Plaats zou vermogen een Ambassadeur aan het Spaansche Hof te stuuren, ten einde nader over de gemelde Propositien te handelen.

CATALONIEN. Castelfollit door de Fransche ontzet. (a) *Zie 6 Stuk, 1 Deel, pag. 308.*

ZO haast als den Hertog van Vendôme 't (a) gebied over het Fransche Leger, leggende toenmaals te Servia, aan de Rivier de Ter, had aangevaard, liet hy zyne gedachten gaan om het Garnisoen van Castelfollit, door een langdurige blokade tot het uiterste gebracht, t'ontzetten. Even gelyk hy, zo tot deze zocht als tot zyne andere desseinen, de Miquelets ten hoogsten van nooden had; en dat hy wist, dat de voornaamsten onder hen zich beklaagden over de trotsheid des Hertogs van Noailles, die hen

hen altyd had gehandeld als ramgzalige menſchen, waar tegen hy zich niet eens ontwaardigde den mond open te doen: vond hy geraaden een ganſch ander beleid ten hunnen opzichte te houden. Hy ſtelde zich dan heel vriendelyk aan; at, dronk, en rookte met hen; en wiſt hunne genegentheid zodanig te winnen, dat hy reden had om te hoopen de zaaken van Vrankryk met hunne hulp eenigermaate in Catalonien te zullen herſtellen. Na dat hy zich dan genoegſaam van hen verzekerd hield, liet hy een menigte van leeftocht te Gironne brengen: en hebbende in 't begin van July verſtaan, dat de Beleering van Caſtelfollit, zo zeer geen toevoer en kreeg, wel haaſt genoodzaakt zou weezen de Plaats uit hongersnood over te geeven, ſtuurde hy order aan den Ridder d'Aubeterre, Lieut. Generaal en Gouverneur van Collioure, om met vier duizend man, zo geregelde Troupen als Militien van Rouſſillon, derwaarts te rukken. Den 5den. vertrok hy zelve van Servia, en ging zich met de gantſche Infantery, drie Regimenten Dragonders, duizend Ruiters, en vyf honderd Carabiniers te Bagnolos nederſlaan; hebbende de reſt van de Cavallery, welke de geſchapenheid des landts hem onnut gemaakt zou hebben, na Figueras gezonden. Den 6den. marcheerde hy op drie kolommen, d'Equipagie in 't midden; en hebbende de defilé van Berigna, daar de Spanjaarden zich begraaven hadden, vermyd, toog hy in de zelve order over de Flavia, en kwam te Boſalu, alwaar hy zich nederſloeg, na dat hy de Vyanden van de gebuurige hoogtens had verdreeven. Den 7den. marcheerde hy op de zelve wyze voort, en bevond zich des avondturen vyf uuren te Montagut, by het Gebergte van Caſtelfollit. De Spanjaarden hadden zich hier aan verſchoidene oorden beſchanſt, inzonderheid op het Gebergte ter rechter hand, boven op hier welke zy een Kapel inhadden, zynde een zeer voordeelige poſt. Den Hertog van Vendôme, om de Vyanden in d'onzekerheid wegens zyn deſſein te brengen, liet de kolom der Cavallery na die kant marcheeren, en d'Infantery na het Gebergte ter linker hand, waarwaarts hy ook de Granadiers deed avanceeren; 't geen, gelyk hy gehoopt had, een gedeelte der Spanjaarden na die zyde deed rukken. Vervolgens, na dat hy de Troupen en d'attaque had geſchikt, beval hy aan den Graaf van

1694. July.

1695. July. Poitiers de Vyanden uit een Huis, 't welk zy beneden aan het Gebergte ter rechter hand inhadden, te verdryven. De Graaf, begeerig om deel in de glorie te hebben, taſtte hen zo verwoedelyk aan, dat hy hen noodzaakte het zelve te verlaaten, benevens noch drie andere Poſten; en zynde ondersteund geworden door verſcheidene Detachementen Infantery, ſloeg hy hen wyders van poſt uit poſt. Thans marcheerde den Hertog van Vendôme ter ſlinker hand met de Brigade van Sault; en de Graaf van Coigny, Lieutenant Generaal, benevens de Meſſrs. de Renac en du-Cambour, met de Dragonders van Bretagne, ter rechter: beveelende aan Monſr. de Courcelles, met de Carabiniers die hy commandeerde, en aan Monsr. de Bercourt met zyn Detachement, hem te volgen: en hebbende de Cavallery weder te rug na het Campement van Montagut geſtuurd, marcheerde hy na den top van het Gebergte. De Spanjaarden, ziende hem naderen, namen de vlucht, en verlieten hunne Poſten aan alle kanten. Met den donkeren avond kwam hy aan de Kapel, en ſtuurde aanſtondts twee Miquelets aan Monſr. Chapuys, Gouverneur van Caſtelfollit, om hem wegens zynen aantogt te verwittigen. Hy deed na de zelve kant, op het hangen van 't Gebergte, de Brigade van Sault, mitsgaders de Dragonders van Bretagne, Poitiers, en du Breüil, welke te voet waren, avanceeren, en de Brigade van Manuel tuſſchen de Kapel en het Campement poſteeren, om de gemeenſchap te behouden. Den 8ſten. met het krieken van den dag, vertrok hy van de Kapel; en daalende langs het Gebergte neder, zag hy een Heuvel, door de Spanjaarden bezet, welke den weg van Caſtelfollit kon beſtryken. Straks ſtuurde hy Mylord Clare met de Dragonders te voet der Koningin van Engeland, en de Granadiers van het Leger, derwaarts; welke die Poſt wel haaſt vermeeſterden: terwyl twee Compagnien Granadiers van Sault, en eenige Compagnien Carabiniers en Dragonders, de Spanjaarden uit een Huis, 't geen zy op de kant van den gemelden Weg, dicht by de Plaats, inhadden, verdreeven, en eenige Benden Cavallery, welke op hen aankwamen, op de vlucht ſloegen. Thans verlieten de Spanjaarden het Gebergte aan alle kanten, om na Aulot te wyken; waar op den Hertog van Vendôme eenige vervarſchingen in Caſtelfollit ſtuurde, benevens ettelyke Mineurs en Arbeiders,

om

om de Huizen en Veſtingwerken te ſlechten; 't geen den 11den. wierd voltrokken. Van de Franſchen, behalven vyftien à zeſtien gekwetſten, ſneuvelden by deze gelegentheid maar een Cornet van het Regiment van Poitiers, en tien Soldaaten: doch het verlies der Spanjaarden was veel grooter, en het getal der Gevangenen, die zy hier en daar hadden laaten zitten, omtrent zeſtig. 1695. July.

Niet weinig hielp tot den gelukkigen uitſlag van deze onderneeming de diverſie, welke de Ridder d'Aubecourt ter zelve tyd maakte. Deze vertrok den 5den. van Prats de Mollo; jaagde den zelven dag zes honderd Miquelets van een Gebergte, 't geen ze inhadden; dreef hen tot aan Col d'Arez, 't geen ze inſgelyks verlieten; en maakte aldaar zyn Campement: terwyl hy ondertuſſchen, niet ver van hem, vyf Eſquadrons Cavallery van 't Regiment van Eſtremadura, en een groot ligchaam van Miquelets, 't geen hand over hand aangroeide, ontdekte; weshalven hy het raadſaam oordeelde de gebuurige hoogtens, inzonderheid het Gebergte van Valfagna, in te neemen. Des anderendaags, en de volgende dagen, hield hy hen op tuil met ſchermutſelingen, waar in de Franſche Benden geſtadig d'overhand hadden. Den 8ſten. hoorde men het gerucht van 't gevecht by Caſtelfollit; en kort daar na zag men de Spaanſche Retrenchementen verbranden: 't geen den Ridder d'Aubeterre doende oordeelen, dat de Plaats ontzet was, toog hy na de kant van Rouſſillon; van waar hem een twede order des Hertogs van Vendôme weder te rug deed keeren, ten einde de ſlechting van Caſtelfollit, en den aftocht van het Leger, te verlichten, enz.

ENGELAND.

Jacobiten wegens het vieren van de Geboortedag des Prinſen van Walles met een geldboete vry gekeurd.

GELYK de bloeddorſtigheid, en alles 't geen daar van afhangt, ſedert de Regeering van den Koning William uit het Koningryk verbannen ſcheen te weezen, en dat d'Engelſchen nu, na het voorbeeld van den Vorſt, door een zekere ſoort van zachtmoedigheid bezield wierden; zag men hier een exempel af aan de (a) Jacobiten, die te Londen de Geboortedag des Prinſen van Walles met zo veele buitenſpoorigheden gevierd hadden: want zynde te recht geſteld, wierd hen geen

(a) Ziet 6 Stuk, 1 Deel, pag. 313.

1695. *July.* andere ſtraf, hoewel ze door hun mogewil wel een ſwaarder hadden verdiend, als een geringe geldboete opgelegt.

SCHOTLAND. Graaf van Broad-Albin in verzekering genomen.

NA dat het Parlement zich ſedert een tyd met de zaaken, ſtrekkende tot het welweezen van den Staat, had bezig gehouden, wierd nu eindelyk die des Graaven van Broad-Albin, beſchuldigd wegens na zyn pardon met de wederſpannige Hooglanders verſtand gehouden te hebben, op 't tapyt gebracht. De Graaf, trachtende zich te verdeedigen, verſcheen voor het Parlement: maar zynde zyne redenen niet voldoenende geoordeeld, wierd hy in verzekering genomen, tot dat men de zaak nader ondervorſcht zou hebben; doch echter met verlof van zodanige Advocaaten te mogen gebruiken, als het hem beliefde. 't Pardon, daar de Graaf zich op beriep, was gedateerd in het Jaar 1690. en het Tractaat met de Hooglanders, waar over hy wierd aangeklaagd, in den Jaare 1692 geſlooten. d'Artykelen waren van den volgenden inhoud.

I. Dat, zo'er eenige invaſie van buiten, of een opſtand van zyner Majeſteits (*des geweezenen Konings*) Onderdaanen mocht komen voor te vallen, de ſtilſtand nul en van geener waarde zou weezen; mitsgaders dat M. G. Buchan vryheid zou hebben om met dartig of veertig Paarden te trekken waar hy wilde, mits zich in geene van de Garniſoenen begeevende.

II. Indien zyne Majeſteit (*de geweezene Koning*) het Verdrag niet goedkeurde, dat het dan van zelfs zou vervallen.

III. Dat'er, om d'Artykelen te beter na te komen, en zyner Majeſteits (*des geweezenen Konings*) approbatie te verkrygen, drie Paſpoorten verleend zouden worden; twee aan Sir Geo. Barclay en den Lieut Cononel Charters, door M. G. Buchan en de Clans geauthoriſeerd om aan zyne Majeſteit (*den geweezenen Koning*) verſlag van 't gepaſſeerde te doen; en het darde aan den Majoor Duncan Menzies, door den Graave zelf in 't byzonder gebruikt.

IV. Dat, zo'er eenigen der Troupen (van zyne *tegenwoordige Majeſteit*) na Ierland of Vlaanderen gingen, alle condeſcendentie te niet zou weezen.

V. Indien alle deze Artykelen niet nagekomen, of geconſenteerd wierden door Koning William en Koningin Maria, dat hy (*de Graaf*) zich alsdan met al zyn Volk by M. G. Buchan zou vervoegen.

DOOR

DOOR d'onderſtaande Proclamatie, gedateerd den 27ſten. der Maand, wierd het Parlement van dit Koningryk tegen den 6den. September beroepen. 1695. July.

IERLAND. Parlement beroepen.

Capel.

Nademaal haare Excellentien, de Heeren Regenten van Engeland, volgens de bevelen zyner Majeſteit en op het advys van zynen Raad der twee Koningryken, om eenige gewichtige en dringende gelegentheden, raakende zyne Majeſteit en des zelfs Staaten, mitsgaders de beſcherming van dit Koningryk van Ierland en de Kerk van het zelve, geordonneerd hebben, dat'er een Parlement gehouden, en de zelven alsdan met de Prelaaten, Pairs, en d'overige Grooten van zyn voorſz. Koningryk overwoogen zullen worden; laat men door de Tegenwoordige zyner Majeſteits begeerte ten dien opzichte bekend maaken, en dat het voorſz. Parlement op den 6den. September naaſtkomende in de Stad Dublin gehouden zal werden: waar af alle de geenen, welken het aangaat, kennis konnen neemen. Gegeeven op zyner Majeſteits Kaſteel van Dublin, den 27ſten. July 1695. In het zevende Jaar van zyner Majeſteits Regeering.

Porter; *Can. Inchequin*; *Bleſinton*; *Anth. Meath*; *Will. Kildare*; *P. Savage*; *Rob. King*; *John Hamner*; *H. Ingoldesby*; *J. Williamſon*; *Tho. Broderik*; *Ric. Aldworth.*

Engelſch Ooſt-Indiſch Schip geſprongen.

Een Ierſch Capitein, Negle geheeten, met een Konings Fregat van acht-en-twintig ſtukken kanon en twee honderd man, onder een Engelſche Vlag, uit de haven van Breſt geloopen, ontmoette omtrent dezen tyd op de kuſten van Ierland een Engelſch Schip van zes-en-dartig ſtukken, komende te rug uit Ooſt-Indien. Na een gevecht van vier-en-twintig uuren, begon den Ierſchman, dicht onder de kuſt, te enteren; waar op d'Engelſche Bevelhebber, ziende dat hy het niet kon houden, den brand in zyn Schip ſtak, 't geen aanſtondts, met alles wat 'er op was, in de lucht vloog. Negen of tien, die dit ongeval ontkwamen, wierden in het Fregat overgenomen. Den Ierſchen Capitein was kort te vooren door een kanonkogel geſneuveld, zynen Lieutenant het been aan ſtukken geſchooten, en in het ſpringen van het Schip omtrent honderd Franſchen zo verbrand als verdronken.

1695. *July.*

TERWYL wy het Beleg van Namen, om een beter ſamenſchaking te hebben, tot aan de verhandeling van de zaaken der toekomende Maand uitſtellen, zullen wy den Leezer ondertuſſchen d'Order van Bataille der Armée van Vrankryk in de Nederlanden mededeelen, te weeten, zo als ze zich nu ter tyd bevond.

SPAANSCHE NEDERLANDEN. Geſchapenheid van het Franſche Leger.

Order van Bataille der Armée van Vrankryk in Nederland, onder het gebied van den Maarſchalk de Villeroy.

EERSTE LINIE.

Myn Heer den Hertog.

Monſr. de Roſen. Monſr. de Gaſſion. Monſr. de Roquelaure.

Brigadiers.	*Dragonders.*	Eſquadrons.
Asfeld.	Colonel Generaal. 3 Asfeld; d'Oudſte. 3 Fimarçon . . . 3	9

's Konings Huis.

Renneville.	's Konings Granad. 1 Noailles. . . 3 Duras. . . . 3 Lorges. . . . 3 Villeroy. . . 3 's Koning Gendar. 1 Lichte Paarden. 1 Mouſquetaires. 2	17

Cavallery.

Mongon.	Kuraſſiers. . . 3 Bourgogne. . . 3 Roquepine. . . 3	9
Rotembourg.	Rotembourg. . . 3 Berry. . . . 2 Cravates. . . 3	8

De Maarſchalk de Villeroy.

Den Hertog van Berwik. De Prins van Conti.

Monſr. de Creqni. Monſt. d'Artagnan.

Brigadiers	*Infantery*	Bataillons
Luxe.	Piedmont. . . 3 Provence. . . 2	5
Caroſt.	Bourbonnois. . 2 Vermandois. . 2 la Marche. . . 1	5
Dantin.	Cruſſol. . . . 1 Languedocq. . 2 Monroux. . . 1	4
Cadrieux.	Humieres. . . 2 Toulouſe. . . 2	4
Fourille.	Franſche Gardes. 4 Switſerſche Gard. 3	7
Thury.	dn Maine. . . 2 Rouſſillon. . . 2 Bourbon. . . 1	5
Villeroy.	Chartres. . . 2 Royal Italien. . 1 Lionnois. . . 1	4

Sur-

Surville.	le Roy (*de Koning.*)	4	
Guiche.	Guiche.	2	5
	Navarre.	3	

Den Hertog van Maine.

Den Hertog van Elbeuf. Monsr. de Vandeüil.

Monsr. de Besons.

Brigadiers	*Cavallery*	Esquadrons	
Souternon.	van den Koning.	3	9
	Chartres.	2	
	Toulouse.	2	
	Villeroy.	2	
Pralain.	Royal Rouffillon.	3	8
	Villequier.	2	
	Villars.	3	
	Carabiniers.	8	
Chelandet.	Rohan.	2	9
	du Maine.	2	
	Orleans.	2	
	Meſtre de Camp General.	3	
	Dragonders.		
Dauvray.	Frontenay.	3	9
	Dauvray.	3	
	la Reine (*de Koningin*)	3	

TWEEDE LINIE.

Monsr. de Montrevel.

Monsr. de Luxembourg. Monsr. de Pracontal.

Brigadiers.	*Cavallery.*	Esquadrons	
Blanchefort	Royal Allemand.	3	9
	Anjou.	2	
	Bourbon.	2	
	Coſſé.	2	
Teſſenouſen.	Furſtemberg.	2	8
	Fiates.	3	
	Imecourt.	3	
Maſſot.	Dauriac.	3	6
	Sully.	3	
	Pujols.	3	
	Melun.	3	9
	Graaf van Biſſy.	3	
	Maſſot.	3	

1695. *July.*

Monsr. de Feuquieres Monsr. de Rubante 1.

Monsr. d'Albergoty. Monsr. de Solre.

Brigadiers.	*Infantery.*	Battallions.	
Surlaube.	Poitou.	2	5
	Surlaube.	2	
	Saint Second.	1	
Greder.	Greder, Duitſch.	2	5
	Angoulême.	1	
	Montferrat.	1	
	Teſſé.	1	
Sorbet.	Reinold.	4	10
	Switſerſche Gardes.	4	
	Courtin.	2	
Reinold.	Artois.	1	4
	Lionnois.	1	
	Perigueux.	1	
	Royal Savoye.	1	
Dormeſſon.	Berry.	1	5
	Ierſche Gardes.	2	
	Orleans.	2	

Monsr. de Buſca. Monsr. de Naſſau.

Brigadiers.	*Cavallery.*	Esquadrons.	
	Clermond.	3	9
	Mandercheid.	3	
	Saint Lieu.	3	

1695. *July.*

	Vaillac. . . . 3		*'t Gebeel.*
	Quoudy. . . . 3 } 9	Cavallery. 130	Eſquadrons.
	Champlin. . . 3	Dragonders. 18	
	Conflans. . . . 3	148.	
Laguy.	Lagny. . . . 3 } 9	Infantery. 85	Batallons.
	la Reine. . . . 3		
	Koninglyke Artillery. 2		
	Bombardiers. . . . 1		

VEREENIGDE NEDERLANDEN. Dood van den Heer Huigens.

DEN 8ſten. der Maand kwam binnen 's Graavenhaage, tot groote droefheid van alle de Geletterden, na een ziekte van vyf of zes maanden, t' overlyden de beruchte Chriſtiaan Huigens van Zuilichem, Heer van Zeelhem, enz. een der grootſte Wiskundigen dezer Eeuw, Lid van de Koninglyke Academie der Weetenſchappen te Parys, vermaard door de gantſche wereld wegens zyne uitſteekende ervarenheid in de Geometrie, Aſtronomie, de Mechaniques en alle d'andere deelen der Wiskonſt. 't Was deze, die de Slinger aan d'Uurwerken heeft uitgevonden; mitsgaders dat verwonderlyk Werktuig, 't geen op een zo nette, en te gelyk zo eenvoudige manier alle de beweegingen der Planeeten aanwyſt; gelyk ook verſcheidene andere Werktuigen, bekwaam om de Horologien tot volkomenheid te brengen, om 'er zich te water en te land in de langduurige tochten af te bedienen. Hy was tweede Zoon van den Heer van Zuilichem, die, na drie Prinſen van Oranje achtervolgens voor Secretaris en Hoofd van hunnen Raad der Domainen en Finantien geduurende den tyd van twee-en-ſeſtig jaaren gediend, en verſcheidene Boeken van zyne Poëſy, zo in 't Latyn als in 't Duitſch, aan 't Gemeen gegeeven te hebben, op den 27ſten. Maart 1687. in het een-en-negentigſte jaar zyns ouderdoms, kwam te ſterven.

Eenige dagen daar na wierden nu weder wegens haare Ed. Groot-Mogenden, de Staaten van Holland en Weſt-Vriesland, de volgende orders tot het houden van Weekelyke Bedeſtonden afgevaardigd.

DOor onzen Raad-Penſionaris ter Vergadering voorgedragen zynde, dat de Campagne een aenvang hadde genomen, ende vervolgens de

de Legers te Velde en de Vlooten in Zee gebracht waren, om tegens den gemeinen Vyand onder den Zegen van God Almachtig te ageeren; dat haare Hoog-Mogenden met onze concurrentie hadden uitgeſchreven een Algemeine Dank-Vaſt-ende Bededag; dat die alomme door alle de Geunieerde Provincien en 't Reſſort van de Generaliteit gehouden was; dat zyne Majeſteit van Groot-Britannien ſedert hadde ondernomen het importante Beleg van de Stad en 't Kaſteel van Namen; dat daar omtrent dagelyks zeer bloedige Reſcontres quamen voor te vallen, en noch meer voor te vallen ſtonden, en hooggemelde zyner Majeſteits dierbaare Perſoon aan veele groote gevaaren wierde geëxponeert; dat boven dien een Leger van Geallieerde Troupes in Vlaanderen was campeerende, en tegens 't zelve een machtig Leger van den Vyand ſtond geoppoſeert; ende eindelyk, dat mede de gecombineerde Vlooten, ſo in den Oceaan als de Middellandſe Zee, bezig waren om den Vyand alle mogelyke afbreuk te doen; Ons in bedenken gevende, of Wy niet zouden konnen goedvinden, dat, na het Exempel van vorige tyden, alomme de nodige ordres zouden werden geſteld tot het doen van Weekelyke Dankzeggingen en Gebeden, op de tegenwoordige gelegentheid van tyd en zaken applicabel: Hebben Wy, na voorgaande deliberatie, goedgevonden en verſtaan, dat alomme in Onzen Lande van Holland en Weſt-Vriesland de nodige ordres zo, als na de gelegentheid van de Steden en Plaatſen bevonden zal werden te behooren, zullen werden geſteld tot het doen van de Weekelyke Dankzeggingen voor de onverdiende Genade en Weldaden, door God Almachtig aan den Staat tot noch toe zo overvloedig en goedertierentlyk op zo menigvuldige manieren beweezen; mitsgaders om God den Heere vieriglyk te bidden en te ſmeecken, ten einde dezelve zynen genadigen Zegen wille uitſtorten over de Wapenen van den Staat en haare Geallieerden te Water en te Lande; en ſpecialyk, dat Hy voorengemelde important ondernomen Beleg gelukkiglyk wille doen uitvallen, en de hoogſtdierbare Perſoon van meer-hooggemelde zyne Majeſteit van Groot-Brittannien neemen in zyne Heilige Beſcherminge, en voor alle kwade Toevallen alomme bewaren, om door alle 't zelve eenmaal te konnen geraaken tot een vaſte, verzekerde en duurzame Vrede; en dat ook de Predicanten in de reſpective Steden en Plaatſen zullen werden gelaſt, hare Gebeden in d'ordinaris Zondaagſe en andere dagelykſe Predicatien daar naar mede, zo veel doenlyk, te reguleeren; en U L. van Onze goede meininge en intentie dezen aangaande hier mede wel willen adverteeren, ten einde U L. zich daar na mogen gedragen: Waar toe Ons verlatende, bevelen Wy U L. in de Beſcherminge Godes. Geſchreven in den Hage, den 20ſten. July, 1695. 1695. July.

Ein-

1695. *July.* Eindelyk: de Keurvorst van de Palts-Nieuburg, de Keurvorstin zyne Echtgenoot, en de Keurvorstinne-Douairiere, (Moeder der Keizerin, der Koninginnen van Spanjen en Portugaal, en van zo veele andere Prinsen en Princessen) verzeld door een zeer talryke Stoet van Heeren en Dames, vertoonden zich gedurende deze Maand incognito in de voornaamste Steden van Holland, in welker eenigen, voornamentlyk t'Amsterdam, zy een tamelyk verblyf hielden, ten einde 't geen aldaar curieus was te bezichtigen.

Keurvorst van de Palts reist door Holland.

AUGUSTUS.

ITALIEN. Hervorming der misbruiken van het Roomsche Hof.

INNOCENTIUS de XII^de^. had zich sedert zyne komst tot het Pausschap voornamentlyk bezig gehouden met verscheidene misbruiken van de Stad en het Hof van Romen te hervormen; gelyk wy dan ook van eenigen der zelven, na de maat dat ze ons voorkwamen, gesproken hebben. 't Verkoopen der Ampten van het Gerecht was een dezer misbruiken welken de Heilige Vader t'eenemaal had vernietigd; hebbende op het eind van den Jaare 1692. verordend, dat de gemelde Ampten aan bekwaame, verstandige, en deugdsaame Persoonen gegeeven zouden worden, zander iets daar voor te genieten. 't Was ook met het zelve oomerk, dat hy in het nieuw Collegie van de Referendarissen der Signatuur, opgerecht door Alexander den VII^den^. en bestaande uit een President en twaalf Rechters, welke uit het gantsche Ligchaam der Referendarissen verkoozen, en waar toe gemeenlyk d'oudsten genomen wierden, ordonneerde, dat men voortaan meerder acht op de bekwaamheid en verdienste, als op den ouderdom, of voortocht der aanneeming, zou geeven, 't en zy dat anders alle dingen gelyk waren; alzo men wel wist, dat d'oudsten, of de eerst aangenomenen, niet altyd de bekwaamsten, en de waardigsten tot deze Ampten waren. In gevolg van dit, vernietigde hy het nieuw Collegie, 't geen toenmaals in weezen was, en rechtte een ander op, bestaande voor een gedeelte uit Leden van het oude, en voor een gedeelte uit andere Persoonen, welken hy op zyn gezag aanstelde, na dat hy ze bekwaam oordeelde: en hy was zo vernoegd over deze verandering, en het beleid der

Le-

Leden van dit nieuw Collegie, dat hy'er nieuwe eertekenen aan vergunde; ſtaande hen toe, in alle openbaare ceremonien en functien, en zelfs ook als ze voor hem zouden verſchynen, het Koorkleed met enge mouwen te draagen. Hy vergunde hen ook het gebruik van de groote Kap, en eenige andere voorrechten welken men in het onderſtaande Decreet ('t geen wy, om dat het maar de Geeſtelyken alleen berreft, en dat wy'er alreedts den inhoud af gezegt hebben, onovergezet laaten) kan leezen. 1695. *Auguſtus*

Sanctiſſimi Domini Noſtri, Domini INNOCENTII PAPÆ XII. Conſtitutio ſuper electione Signaturæ Juſtitiæ Votantium, & indulto eiſdem conceſſo Rocchettum in Romana Curia, & Cappam magnam in ejuſdem Signaturæ Collegiali congreſſu deferendi.

Innocentius Epiſcopus ſervus ſervorum Dei.

Ad perpetuam rei memoriam.

INTER *graviſſimas, & multiplices curas, quibus ex debito paſtoralis officii, humilitati noſtræ divinitùs creditì, inceſſanter urgemur, in illam peculiaribus ſtudiis intendimus, per quam adminiſtratio juſtitiæ ne dum ab abſurdis, quæ irrepſerant, vindicetur, ſed in meliorem formam redacta, exactiori ordini reſtituta, ac Judicibus majori tùm virtutis, tum honoris prærogativa decoratis commiſſa, indies magis magiſque reſulgeat.*

Hujus conſiderationis intuitu, cum aliàs particularem Congregationem nonnullorum dilectorum filiorum Romanæ Curiæ Prælatorum ſuper abuſuum, præſertim judicialium, reformatione deputaverimus, quamplura ab eadem Congregatione deſuper edita, & impreſſa Decreta oretenùs approbovimus, necnon de ejusdem Congregationis conſilio noſtris Anno Incarnationis Dominicæ milleſimo ſexcenteſimo nonageſimo ſecundo, quintodecimo Kal. Octobris, ſub plumbo expeditis Literis, paricularia Almæ Urbis noſtræ Tribunalia ex privilegio conſtituta

1695. Augustus

pressimus, & abrogavimus, eademque privilegia, & Tribunalia ad Jus commune, & Judices ordinarios memoratæ Curiæ reduximus. Et ulterius, ut Officia Causarum Curiæ Cameræ Apostolicæ Generalis Auditoris, necnon ejusdem Cameræ Thesaurarii Generalis, duodecim Clericorum, & Præsidentiæ, quæ prius mediante pretio ad vitam concedi consueverant, in posterum ad nostrum, & Romani Pontificis, pro tempore existentis, & Sedis Apostolicæ beneplacitum, Viris vitæ, & morum integritate præstantibus, literarum scientia præditis, rerumque humanarum experientia insignibus, ad majorem Dei gloriam, ejusdem Romanæ Curiæ, & Prælaturæ decorem, necnon virtutis incitamentum & præmium, gratis, & nullo recepto pretio concederentur, per alias similes nostras eodem anno decimo Kal. Novembris. expeditas Literas, præfatorum Officiorum venalitatem suppressimus extinximus, removimus, & abolevimus.

Et insuper ex tunc etiam ad Novum Signaturæ Referendariorum Collegium, quod alias fel. Record. Alexander PP. VII. Prædecessor noster in suis similibus Literis sub Dat. videlicet Anno ejusdem Incarnationis millesimo sexcentesimo quinquagesimo nono, Idibus Junii, inter cætera erexit, & instituit, ac duodecim Signaturæ Justitiæ Votantibus sub eorum Capite, & Moderatore ejusdem Signaturæ Justitiæ pro tempore, existente Præfecto, representari voluit, mentis nostræ aciem convertentes, & ut ad præfatum Collegium Viri simi iter dignissimi, quoad fieri poss t, semper admitterentur, cupientes, considera vimus, quod licèt idem Alexander Prædecessor in præfatis suis Literis hujusmodi Votantes de corpore, & numero dictorum Referendariorum eligendos esse statuisset, nulla facta mentione, an eligendi essent priores, seu antiquiores Referendarii, diuturnus tamen usus ante, & post eadem Literas invaluerat, in Votantes præfatos assumendi, seu eligendi dictos priores, seu antiquiores Referendarios. Quocirca Nos virtutis præstantiam non in sola muneris prioritate, seu antiquitate consistere, & aliquando posteriores in officio prioribus doctiores, & aptiores existere, perpendentes, & propterea antiquitatis rationem non nisi cæteris paribus habendam esse volentes, motu proprio, ex certa scientia, & maturæ deliberatione nostris, deque Apostolicæ potestatis plenitudine ex tunc memoratum Collegium deinceps fore merè, simpliciter, dumtaxat electivum, nec in ejusmodi Votantium electione, seu assumptione muneris, vel officii Referendarii prioritatem fore amplius attendendam, sed Votantes hujusmodi ad nostram, & pro

pro tempore existentis Romani Pontificis electionem, & previdam de- 1695.
liberationem, habito ad virtutis prærogativam, & meritorum excellen- Augustus
tiam respectu, eligendos, & assumendos esse statuimus, decrevimus, & declaravimus; & pro majori hujusmodi statuti, decreti, & declarationis firmitate, ac prompta, & opportuna exequutione antiquum, seu tunc existens Signaturæ Justitiæ Votantium Collegium penitus, & omninò suppressimus, ac extinximus, novumque partim ex tunc naviter assumptis Votantis Votantibus pietate, doctrina, prudentia, & rerum usu præstantioribus, Collegium hujusmodi cum omnibus, & singulis eidem Collegio quomodolibet concessis, seu competentibus juribus, facultatibus, prærogativis, præeminentiis, & privilegiis ereximus, & constituimus.

Cùm autem super præmissis Literæ Apostolicæ adhuc confectæ non fuerint, & memoratam præfati Collegii renovationem, seu reformationem, cujus exactam rationem in vocationibus, & electionibus respectivè interim subsequutis habuimus, administrationi justitiæ valdè proficuam, & decori ejusdem Collegii admodùm consentaneam, trium penè annorum experientia edocti fuerimus; hinc motu, scientia, deliberatione & potestatis plenitudine paribus, etiam tenore præsentium præmissa plenissimè, & amplissimè approbamus, confirmamus, & innovamus, illisque perpetua, & inviolabilis firmitatis robur adjicimus; & nihilominus omnia, & singula præmissa iterum, & èx integro, etiam harum serie statuimus, decernimus, & declaramus, ac in omnibus, & per omnia perpetuis futuris temporibus inviolabiliter, & inconcussè observari volumus, & mandamus.

Præterea ad præclarum hujusmodi Signaturæ Justitiæ Votantium Collegium, necnon ad laudabilia probitatis, & virtutum dilectorum Filiorum modernorum Votantium hujusmodi merita paterna dirigentes considerationis intuitum, ac benignè perpendentes, quantum decoris ex præfato Collegio Romana Curia, quantumque utilitatis ex sedulo illorum labore Justitiæ administrationi proveniat, eosque proindè, ac illorum successores, ut alacriùs fidem, operam, industriam, & sedulitatem in tanti muneris exercitio adhibere studeant, aliqua majoris honorificentiæ accessione decorare, ampliorisque favore gratiæ prosequi volentes, ac ipsorum modernorum Votantium singulares personas à quibusvis excommunicationis, suspensionis, & interdicti, aliisque Ecclesiasticis sententiis, censuris, & pœnis à jure, vel ab

1695. Augustus

homine, quavis occasione, vel causa latis, si quibus quomodolibet invocatæ existunt, ad effectum præsentium dumtaxat consequendum, harum serie absolventes, & absolutas fore censentes, motu, scientia, deliberatione, & potestatis plenitudine similibus, præfatis modernis, & pro tempore perpetuò existentibus Signaturæ Justitiæ Votantibus, ut de cætero in omnibus, singulis, & quibuscumque congregationibus, sessionibus, processionibus, pompis, consiliis, & functionibus, negotiis, cæterisque actibus publicis, & privatis, etiam coram Nobis, & pro tempore existentibus Romanis Pontificibus Successoribus nostris Rocchetum in præfata Romana Curia palàm deferre, & gestare, illoque induti publicè incedere, & comparere, necnon Cappas magnas, quibus iidem Votantes in Cappella nostra utuntur, similiter quando Causarum commissionibus, aliisque resolutionibus in Signatura Justitiæ congressu collegialiter assistunt, etiam deferre, & gestare libere & licitè possint, & valeant, earumdem tenore præsentium perpetuò concedimus, & indulgemus.

Decernentes, easdem præsentes Literas, etiam ex eo, quod antiqui, seù tunc existentes Votantes veteris, seù ut præfertur, tunc suppressi Signaturæ Justitiæ Votantium Collegii ac alii quicunque etiam speciali nota digni in præmissis quomodolibet jus, vel interesse habentes, seu habere prætendentes, iisdem præmissis non consenserint, aut vocati, seu auditi non fuerint, aliave quavis de causa quantumvis legitima, & juridica, de ullo subreptionis, vel obreptionis, seu nullitatis vitio, aut intentionis nostræ, vel interesse habentium consensus, alioque quocumque defectu notari, impugnari, redargui, retractari, in jus, vel controversiam revocari, ad terminos juris reduci, seù adversus illas aperitionis oris, restitutionis in integrum, aliudve quodcunque juris, facti, vel gratiæ remedium intentari, vel impetrari nullatenùs posse, minusque sub similium vel dissimilium gratiarum moderationibus, limitationibus, revocationibus, & quibuscunque aliis contrariis dispositionibus per quoscunque Romanos Pontifices Successores nostros, & Sedem prædictam, etiam motu, scientia, deliberatione, & potestatis plenitudine paribus, ac etiam consistorialiter, & aliàs quomodolibet pro tempore factis, & faciendis comprehendi, sed semper ab illis exceptas, & quoties illæ emanabunt, toties in pristinum, & validissimum statum restitutas, repositas, & plenariè redintegratas, ac etiam sub posteriori Data quandocunque eligenda de novo concessas,

sem-

1695. Augustus

semperque validas, firmas, & efficaces existere, & fore, suosque plenarios, & integros effectus fortiri, & obtinere debere, ac dictis Signaturæ Justitiæ Votantibus suffragari, & ab omnibus, ad quos spectat, & pro tempore quandocunque spectabit, inviolabiliter observari; sicque, & non aliter, in præmissis per quoscunque Judices ordinarios, & delegatos, quavis auctoritate, præeminentia, aut potestate fungentes, & functuros, nunc, & pro tempore existentes, etiam Causarum Palatii Apostolici Auditores, & S. R. E. Cardinales etiam de latere Legatos, sublata eis, & eorum cuilibet quavis aliter judicandi, seu interpretandi facultate, judicari, & definiri debere; irritum quoque, & inane, si secus super his à quoquam quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari.

Non obstantibus præmissis, & quatenus opus sit, nostra, & Cancellaria Apostolica regula de jure quæsito non tollendo, & aliis quibuscunque Apostolicis, ac in Universalibus, Provincialibus & Synodalibus Conciliis editis generalibus, vel specialibus Constitutionibus, & Ordinationibus, necnon quibusvis etiam juramento, confirmatione Apostolica, vel alia quavis firmitate roboratis Statutis, necnon prædicta, aliisque quibuscunque, quantumvis antiquissmis, & immemorabilibus consuetudinibus, privilegiis quoque, indultis, & Literis Apostolicis ad favorem utriusque, vel alterius Signaturæ nostra Referendariorum, vel Votantium, seu eorum, & quorumcunque Collegiorum, vel Tribunalium, etiam speciali nota dignorum, sub quibuscunque tenoribus, & formis, ac cum quibusvis etiam derogatariarum derogatoriis, aliisque efficacioribus, & insolitis clausulis, & decretis in genere, vel in specie, etiam motu proprio, & de potestatis plenitudine, aut aliàs quomodolibet per Prædecessores nostros Romanos Pontifices concessis, innovatis, confirmatis, & approbatis. Quibus omnibus, & singulis, etiamsi pro illorum sufficenti derogatione de illis, eorumque totis tenoribus specialis, specifica, individua, & expressa, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes mentio, seu quavis alia expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma ad hoc servanda foret, tenores hujusmodi, acsi de verbo ad verbum, nihil penitus omisso, & forma in illis tradita observata, exprimerentur, vel insererentur, iisdem præsentibus pro plene, & sufficienter expressis, & insertis habentes, ad affectum præsentium, illis alias in suo robore permansuris, harum serie derogamus, cæterisque contrariis quibuscunque.

1695. Augustus

Nulli ergo omnino hominum liceat paginam hanc nostræ approbationis, & confirmationis, innovationis, statuti, decretorum, declarationis, voluntatis, mandati, absolutionis concessionum, indulti, & derogationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem, Anno Incarnationis Dominicæ millesimo sexcentesimo nonagesimo quinto, tertiodecimo Kalendas Augusti, Pontificatus nostri anno Quinto. B. Card. Pradatus. J. F. Card. Albanus. Visa de Curia. J. Sacripantes. D. Campinus. Loco † plumbi.

Registrata in Secretaria Brevium.

Anno à Nativitate Domini nostri Jesu Christi millesimo sexcentesimo nonagesimo quinto, Indictione tertia, die vero vigesima Julii, Pontificatus autem Sanctissimi in Christo Patris, & Domini nostri, Domini Innocentii, Divina Providentia Papæ Duodecimi, anno ejus Quinto, supradicta Constitutio affixa, & publicata fuit ad Valvas Ecclesiæ Sancti Joannis Lateranensis, Basilicæ Principis Apostolorum, & Cancellariæ Apostolicæ, in Acie Campi Floræ, ac in aliis locis solitis, & consuetis Urbis per me Gregorium Staggium, ejusdem Sanctissimi Domini Nostri Papæ Cursorem.

Ita est. Joannes Græcus, Magister Cursorum.

't Was met het zelve oogmerk van hervorming, dat de Heilige Vader een Bulle liet afkondigen, om die zyner Voorsaaten Nicolaus den III^den^, Pius den V^den^. en Gregorius den XIII^den^. noopende de verkiezing der Bisschoppen te bevestigen, en de misbruiken, die daar in bogaan wierden, 't zy met het verkoopen der stemmen, zogemeen onder de Capitulairen, of met andere tegens de Canons strydende middelen, te voorkomen. En was het, zegt men, voornaamentlyk ten inzichte van Duitschland, dat de Paus deze Bulle deed vernieuwen, synde onderrecht wegens de feilen, welke aldaar omtrent dusdanige verkiezingen in swang gingen. Waar uit men ziet, dat er geene goede wet is, die niet door de boosheid der menschen vernietigd kan worden;

en

en dat de weg der verkiezing niet zekerder is, als d'anderen; 1649.
om de geenen, die de waardigſten zyn, tot de Bedieningen te
verheffen. In Vrankryk, in Spanjen, en d'andere oorden daar
d'uitdeeling of begeeving der Beneficien en Geeſtelyke Ampten
byna volkomentlyk van den Vorſt afhangt, heeft de gunſt het beſt
te deel in de verkiezing. Als men'er geen maght heeft op het
belang van den Koning, om den geen, die het meeſt daar aange-
legen is, te verkiezen, zyn't gemeenlyk de maagen en vrienden
der Gunſtelingen, of die hen 't beſt betaalen, die de Bisdom-
men en Abdyen beſitten: en dikwils ſchikken'er de Meeſtereſ-
ſen der Vorſten, of der Gunſtelingen, over zo als het hen belieft.
En gaat het niet evenoens ter plaatſen, daar deze Ampten by ver-
kiezing worden gegeeven? Die de meeſte vrienden, of ook wel
het meeſte geld heeft, om de ſtemmen der geenen, daar de ver-
kiezing van afhangt, te kooper, ('t geen ze des te lever doen
om dat'er de gelegentheden zeldſaam toe zyn, en ten uiterſten
maar twee of drie maal in het leven voorkomen) gaat die niet voor
den geen, die de meeſte verdienſte heeft?

De verkiezing der Kardinaalen, de geene van allen waar om-
trent men alle byzonder belang het volkomenſt aan een kant be-
hoorde te zetten, om niet te zien als op de verdienſte, dewyl
uit dezen de Vorſten en Hoofden der Kerk verkoozen moeten
worden, geſchied die ook wel met zo veel naauwkeurigheid,
dat'er niet eenig misbruik in begaan werd? 'k Spreek niet van
die zeldſame ongeregeldheden, wanneer men gezien heeft, dat
het Kardinaalſchap, om zo te zeggen, voor den meeſtbieden-
den wierd geſteld, ten einde de begeerlykheid van der Pauſen
Neeven te voldoen; even als men eertydts het Roomſche Ryk
alzo gezien heeft, om de gierigheid der Soldaaten te vernoe-
gen. Ik ſpreek van 't geen'er byna in alle de Promotien ge-
ſchied. Hoe lang kuipen niet de meeſten, die na deze waar-
digheid ſtaan? en kan men wel zeggen, dat alle deze kuipe-
ryen onnut zyn? De moeite, die men'er toe aanwend, betoont
genoegſaam, dat men'er gantſch anders afoordeelt. Men weet
ook ten anderen, wat vermogen de Chriſtene Vorſten in de
Promotien hebben. 't Recht, 't geen zy zich hebben aange-
maatigd, van eenige Perſoonen te noemen om ze aan de Pauſen

te

1695. *Augustus* te preſenteeren, en het inzicht der Pauſen voor deze noemingen, betoonen dit vermogen maar al te wel. Nu, wie ziet niet, dat de Vorſten niet de bekwaamſte Perſoonen voor de belangen der Kerk, maar de bedreevendſten in d'intrigues van het Roomſche Hof, en die het meeſt aan hunne party gehegt zyn, aan de Pauſen preſenteeren? Aldus, hoe goede wetten men ook mag inſtellen, vinden de driften en belangen der menſchen altyd het geheim om zé omnut te maaken. 'k Zou het, ten opzichte der verkiezingen, wel haaſt houden met den geen, die de proceſſen met drie teirlingen wilde uitgeweezen hebben. 'k Weet ook zelfs niet, of deze wèg niet de zekerſte zou weezen. Wie weet, of den Hemel, als de menſchen 't de zelve t'eenemaal aan overlieten, zich 'er niet mee zou bemoeijen? Doch voor alsnu genoeg van deze ſtoffe.

Dood van den Ridder Borri. Op den 19den. der Maand kwam ter ouderdom van tachtig jaaren t'overlyden de beruchte Ridder Borri, ſedert langen tyd gevangen geweeſt op 't Kaſteel S. Angelo; alwaar hy door de Congregatie van het H. Officie voor het overige zyner dagen in opgeſlooten was.

VENETIEN.

De Heeren Zeno en Piſani gevangen gezet. (a) *Zie 6 Stuk 1 Deel, pag.* 197. DEN Heer Zeno, voormaals Capitein Generaal der Republyk, de zelve die het Eiland Scio gewonnen en verlooren had, wierd nu, na dat hy in het Lazaret, alwaar men hem Wachters had gegeeven, quarantaine had gehouden, benevens den Heer Carlo Piſani in de gevangenis gebracht; alzo men preſtendeerde, dat zy door hun kwaad beleid oorzaak waren geweeſt van eenige wanorder, voorgevallen in het (a) Gevecht, 't geen even voor het verlaaten van het Eiland Scio geleverd wierd: gelukkig dat ze niet eer te Venetien waren gekomen; toen de gemoederen noch gantſch verhit waren wegens het verlies, 't geen de Republyk had geleeden; dewyl ze alstoen wel eenige doodelyke werking van het kwaad humeur der Senaat en des Volks zouden hebben konnen gevoelen.

SAVOYEN.

Veſtingwerken van Caſal gedemolieerd. (a) *Zie pag.* 16. DE demolitie der buitenſte Veſtingwerken van Caſal, welke volgens den inhoud der (a) Capitulatie door de Geallieerden gedaan moeſt worden, wierd met alle ſpoed voltrokken; alzo men

men de Troupen hoe eer hoe liever van voor een veroverde Plaats wilde doen aftrekken: maar die van het Ligchaam der Vesting, welke door de Franschen meest geschieden, ging zo vlytig niet voort; 't zy dat'er meerder swaarigheden waren; 't zy dat ze zo veele werklieden niet en hadden; of mogelyk ook wel, dat ze de Geallieerden noch een tyd lang aan die kant zochten op te houden. Ondertusschen, 't ware hier mee zo 't wilde, deed den Hertog van Savoyen zyne Benden weder na Turin trekken; latende maar vyf duisend man voor de Plaats, ten einde het oog op de demolitie en den handel der Franschen te houden, en het Garnisoen vervolgens na Pignerol te geleiden. Den Hertog sloeg ook zelve op weg, en vervoegde zich in het begin der Maand, gevolgd door de Spaansche en Duitsche Troupen, die zich ter zelve tyd in optocht begaven, weder te Turin, met het oogmerk, na men uit de bereidselen kon beseffen, van voor het eind der Veldtocht noch iets van belang t'ondernemen: doch dit ontwerp verydelde; end'inruiming van Casal, gelyk wy in 't gevolg zullen zien, sloot de Campagne. 1695. Augustus

TURKYEN, en DUITSLAND.

Vervolg der bewegingen van de Legers in Hongaryen.

NA dat de (a) Veldmaarschalk Generaal, de Graaf van Caprara, op het eind der voorgaande Maand by het Keizerlyk Leger in Hongaryen was aangekomen, vervoegden zich ook op den 1sten. Augustus de Brandenburgsche Troupen, bestaande in zes Bataillons en twee Regimenten Ruitery, by het zelve. 's Avonds wierd de Keizerlyke Adjutant Generaal, de Graaf van Thürheim, op de tyding dat de Keurvorst van Saxen, die het Leger als Oppercheofd stond te commandeeren, Offen al gepasseerd was, door den Generaal Caprara tot het ontmoeten van zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid na Verismarton afgevaardigd. Ondertusschen was een Rascianasche Party Huffaren, tot beneden Semendria geweest, met een Vyandlyke inval gemaakt; wederzyds eenigen gesneuveld en gekwetst; door de Rasciaanen een Turk gevangen genomen; doch zy zo sterk vervolgd, dat ze den Ottoman, die swaarlyk gewond was, na hem tuigevraagd te hebben, nedersabelden. Hy verhaalde, dat de Groote Vizir met het Turksche Leger al te Jagodin genaderd was,

(a) Zie pag. 26.

1695. *Augustus* was, en order had om met de Christenen te slaan; doch dat d'afkomst van den Sultan verschooven bleef. Den 2den. vervoegde zich de Graaf van Starrenberg, Generaal der Artillery, in het Campement by Illok, en keerde den zelven dag weder na de Regimenten, die omtrent Peter-Waradyn lagen. Den 3den. stuurde men een Expresse na Offen, om eenige stukken swaar Karon, en Amunitie van oorlog, ten spoedigsten van daar na de gemelde Vesting te doen brengen. Den 4den. kwam de Colonel Fleming met brieven van den Keurvorst van Saxen in het Leger, en wierd door den Generaal Caprara terstond aan zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid, die den 2den. tot Adon was aangekomen, weder te rug gezonden. Den 5den. vertoonde zich een Vyandlyke Party van drie à vier honderd Paarden omtrent Peter-Waradyn, en lichtte drie Hoogduitsche Soldaaten, die zich te ver van hunne Regimenten hadden afbegeeven. Den 6den. wierd men eenpaarig door alle de Kondschappers, mitsgaders twee gevangene Turken, verzekerd, dat de Primo Vizir met den Aga der Janitsers d'aanstaande week met hun Leger tot Belgrado, alwaar bereidts een Corps van twintig duizend man stond, verwacht wierd: dat de Bruggen over de Moerassen by Semlin geheel voltooid, doch die over de Sau tonmaals noch niet begonnen waren: en eindelyk, dat de Vyandlyke Vloot, talryker in Fregatten, doch niet in Galeyen, als 't voorgaande Jaar, (zynde by de tien, die 'er overwinterd hadden, geene anderen gekomen) insgelyks tot Belgrado aangekomen was. Den 7den. brak d'Infantery op van Bukkin, om zich te Futak by het Corps onder den Graaf Guido van Starrenberg te gaan voegen. 't Zelfde deed ook het Brandenburgsche Voetvolk. 't Keizerlyke trok ondertusschen van achter Illok aan Glosian, en kwam den 8sten. tot boven Futak, alwaar zich den zelven dag de Veldmaarschalk Generaal Caprara met de Keizerlyke en Brandenburgsche Cavallery, mitsgaders de Graaf Guido van Starrenberg met eenige Bataillons, by hen voegden; zulks dat zich nu alle de Troupen, behalven de drie Regimenten die by Segedin campeerden, weder vereenigd bevonden. Tegen den avond bekwam men naricht van Brod aan de Sau, dat den Overste Kiba verscheidene Partyen in 't Vyandlyk Gebied gezonden hebbende, de zelven eenige Turken nedergehouwen en gevangen, en veel

Voe-

Voerazie verbrand hadden. Den 9den. brachten de Verſpieders kondſchap, dat de Primo Vizir tot Groskader, vier uuren beneden Belgrado, en den Aga der Janitſers met zyn Volk tot Belgrado zelve was aangekomen, en eenige duizend man over de Sau had gezonden, om het oude Retrenchement by Semlin weder op te maaken. Den 10den. 's morgens ten negen uuren, vervoegde zich de Keurvorſt van Saxen langs den Donau in het Leger, leggende omtrent Futak, en wierd door den Generaal Veldmaarſchalk Caprara, en d'andere Generaals, terwyl d'Armée in ſlagorder ſtond, onder een drievuldige ſalvo uit het Kanon, de Musketten, en Karabynen, aan den oever verwelkomd; waar na zyne Keurvorſtelyke Doorluchtigheid langs de Linien reed, en, het Volk bezichtigd hebbende, verklaarde over des zelfs toeſtand zeer wel voldaan te zyn. 't Leger was toenmaals omtrent acht-en-dartig duizend man ſterk, zonder daar onder te begrypen de Nationaale Troupen in zeer grooten getale, noch ook vier duizend Deenen, en acht duizend Saxen, die'er noch niet by waren gekomen. De Keurvorſt bezichtigde ook de Fortificatien van Peter-Waradyn, daar een getal van omtrent duizend man aán arbeidde, en die, echter in ſtaat waren dat men voor deze Plaats, in geval de Keizerlyke Armée zich 'er van had willen afwyderen, niet bekommerd zou hebben behoeven te weezen. Den zelven dag kreeg men bericht, dat de Primo Vizir met de reſteerende Troupen daags te vooren onder 't loſſen van 't Kanon te Belgrado was aangekomen. Den 11den. ſtroopte een Party Raſciaanen tot by Semendria, en nam den Commandant, die een Aga was, met zynen Zoon gevangen. Den zelven dag wierd men verſtendigd, dat niet alleen den Aga der Janitſers, en de Primo Vizir, maar ook de Grooten Heer met zyne Moeder, mitsgaders een deel van 't Vrouwentimmer, en het gantſche Hof, te Belgrado aangekomen, en, op dat zyne komſt verholen zoude blyven, alleenlyk met vyftien Kanonſchooten verwelkomd was. De Tekeley wierd gezegt mede by de Vyandlyke Armée te vertoeven, en een Gros Tartaaren by Widin te ſtaan; als ook, het Ottomanniſche voorneemen te weezen, eerſtelyk Titul, en naderhand Peter-Waradyn aan te taſten. Dit alles beveſtigden den 12den., niet alleen de Sauvegardes, maar ook de Boeren en Spions, welke raporteerden,

1695. *Auguſtus*

1695. *Augustus* den, door het Vyandlyk Leger gepasseerd te zyn, en het zelve sterker, dan de voorige Jaaren, bevonden te hebben. Op deze advyzen maakte de Keurvorst van Saxen en de Veldmaarschalk Caprara d'Order der Bataille; stuurden aan de Regimenten onder den Graaf van Schlik aan de Theysbevel om zich by het Leger te voegen; en aan de Saxische, Deensche, en verdese Auxiliaire Volkeren Expressen tot het doen verhaasten van hunne marsch. Den 13den. brak het Leger op van Futak, en formeerde het Campement in bataille tegen over Peter-Waradyn, terwyl zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid het terrain rondom ging bezichtigen. Thans bekwam men kondschap, dat de Vyand bezig was met Bruggen over de Sau te slaan, ten einde de zelve binnen twee à drie dagen te passeeren: dat de Sultan en de Primo Visir dagts te voren het Retranchement by Semlin bezichtigd hadden, terwyl Catana Mustapha met duisend Ruiters by Salankomen had gestaan: en dat de Vyandlyke Watermacht gereed lag om zich van Belgrado te bewoegen, en den Donau opwaarts te zeilen. 's Achtermiddags arriveerde te water de Saxische Infantery, zeventahlyke Bataillons sterk, en wierd door den Keurvorsten Veldmaarschalk Caprara bezichtigd, en in d'Order van Bataille geringeerd. 's Avonds commandeerde men vyftien honderd Voetknechten tot het slechten van de rest der Vyandlyke Aproches en Retranchementen van het voorgaande Jaar, en te gelyk vyftien honderd Ruiters onder den Quartiermeester Generaal Haslinger tot het dekken van de gemelde Voetknechten, en het passen op de Turksche Partyen, welke nu en dan op kondschap uittoogen. Den 14den. wierd een Krygsraad gehouden, en het gros van alle dotydingen tot nu toe ontfangen, bevestigd. Den 18den. kreeg men bericht, dat de Vyand niet alleen een gedeelte van zyne Cavallery te Banzova over den Donau gezet had; maandat ook de Bruggen vervaardigd wierden om de gantsche Armée te laaten volgen. Dit bevestigde de Keizerschen in de gedachte, welke men alreedts had, dat het voornaamste dessein der Turken tegens Opper-Hongaryen en Zevenbergen lag: 't geen den Keurvorst van Saxen deed besluiten tot een Detachement van vyf Regimenten Cavallery, en d'Opper-Hongarische Hussaaren, na Betsch te stuuren, ten einde den Vyanden jalouzy te verwekken; gelyk ook

ook een Brug by deze Plaats te doen slaan, om d'Ottomannen, indien zy na Zevenbergen wilden trekken, in den rug te vallen. Ter selve tyd vaardigde men twee Expressen af aan den Generaal Veterani, die het gebied over de Krygsbenden aldaar voerde, ten einde hem van de beweeging der Ongeloovigen, mitsgaders van de mesures welkenmen had genomen, te verwittigen. Men stuurde ook een Party, Duitschers en Hongaaren, na de kant van Themiswar en Banzova, met order van alle bedenkelyke middelen aan te wenden, om Gevangens te bekomen, op dat men hetter en netter bericht van de sterkte en de desseinen der Vyandlyke Armée mocht krygen. Den 19den. wierd het overzetten van de Vyandlyke Ruitery bevestigd; als mede, dat de Turksche Scheepstocht na Titul scheen te willen komen; en wyders van Belgrado advys ingebracht, dat de Sultan wel beslooten had gehad Peter-Waradyn aan te grypen, maar op het hooren, dat de Keizerschen het met een talryke Armée zouden dekken, van gedachte veranderd, en van voorneemen was geworden zyn geluk elders te zoeken. Tihans ontfing mennook bericht van den Generaal Grouafeld, dat omtrent de voortig Scheepjes, ieder met by de twaalf Man bemant, zich in het Moeras by het Dorp Lok hadden vertoond, maar de Wachten overal wel bezorgd vindende, wederom na rug waarts gekeerd. Den 20sten. braken de gecommandeerde Regimenten van het Leger op na Botsch, en bekwamen alleenlyk confirmatie van de bovenverhaalde tydingen wegens de Turken. Den 21sten. berichtten verscheidene Boeren en Heidukken, verkleed in het Vyandlyk Leger geweest, dat d'Ottomannen onophoudelyk bezig waren met een Brug over den Donau te slaan, en ze dien dag voltooid meenden te hebben: dat zy den weg na Banzova met faseynen lieten stoppen, en gebruikbaar maken: en dat het algemeen geruchtby hen liep, dat de geheele Armée over den Donau zou trekken, en de marsch na Zevenbergen neemen. Uit een Overlooper, een Luxemburger van geboorte, eenige jaaren by de Turken gevangen geweest, hoorde men weinig later de bevestiging wegens het staaken van het dessein tegens Peter-Waradyn; 't geen hy op deze wys verhaalde: Dat de Sultan, met de gedachte van het beleg van Peter-Waradyn t'onderneemen tot op de grenzen genaderd,

1695. Augustus wanneer de Vyanden eenige kennis wengens de nabyheid der Keizerſchen bekomen hadden, door den Zaffar-Baſſa aangeſproken, en hem voorgehouden was, dat, dewyl het Mahometaanſche Leger, twee jaaren na malkander met het zelve voorneemen in Slavonien gerukt, geruineerd was geworden, en men vernomen had, dat de Duitſchers de Plaats niet alleen beter hadden gefortificeerd, maar zich ook met een veel grooter macht voor de zelve ſtonden te poſteeren, hy onmogelyk iets zou konnen uitrechten; te gelyk d'achtbaarheid zyner wapenen, en zyne eigene glorie, terwyl hy perſoonlyk het Leger commandeerde, al te zeer in gevaar ſtellen; by ſlinkſen uitſlag alle achting op eenmaal verliezen, en, ze eens kwyt geraakt zynde, belwaarlyk ooit zou herwinnen: Dat de Grooten Heer zich door deze redenen had laaten bewegen om den Brug niet over de Sau, maar over den Donau, te doen ſlaan, en na Zevenbergen te trekken, enz. Den 22 ſten. ontfing men advys van Titul, Betſch, en d'omleggende oorden, dat de Brug over den Donau t'eenemaal voltooid was, en de Cavallery een aanvang maakte met'er over te trekken; doch dat de Sultan, de Primo Vizir, en den Aga der Janitſers noch by Belgrado campeerden. Tegen den middag wierden verſcheidene Partyen afgevaardigd, om kondſchap te bekomen, en onder de zelven den Overſte Deak met twee honderd Huſſaaren na het Vyandlyke Campement by Banzoua. 's Avondts ontfing men mede bericht van deze Plaats, dat daags te vooren, 's namiddags omtrent ten zes uuren, de Brug over den Donau klaar was geraakt, en door de Turken tot het inhaalen van Voerazie wierd gebruikt. Den 23 ſten. wierd het bovenſtaande ten deele beveſtigd: want men hoorde raporten, dat de Brug wel voltooid, doch niet een man, om te blyven, daar over gepaſſeerd was; en dat derhalven geen andere Manſchap, als drie Baſſas met omtrent vier duizend man, aan d'andere zyde van den Donau campeerden; mitgaders dat de Sultan, de Primo Vizir, en den Aga der Janitſers, met de meeſte Cavallery en de gehele Infantery en Artillery, alsnoch in het oude Campement vertoefden. Den zelven dag ſtuurde men honderd Paarden, Hongariſche Militie, na Kobila, om op de Vyandlyke Oranizen, of kleine Scheepjes, welke in het Moeras verborgen lagen, en de voorby paſſeerende Keizerlyke Volke-

ren,

ren, zo menigmaal als ze niet te sterk waren, zochten op te vangen, te passen, en ten dien einde tusschen de Keizerlyke Armée, en Kobila nacht en dag vlytig te patrouilleeren. Ook vond men goed, eenige Saiken met Heidukken te wapenen, en de zelven derwaarts af te zenden, om de Vyanden te verdryven, en de Provisien, welken men van die kant na het Leger voerde, te dekken. Thans kwam een klein Vaartuig, bemand met twee à drie Ratsen, de Morasch opvaaren, tot op een musketschoot na aan 't Hoofdquartier, veilende Meloenen; waar op een Muskettier van 't Badische Regiment zich derwaarts vervoegde, die terstond door hen gegreepen, en weggevoerd wierd, vermoedelyk om kondschap van het Keizerlyk Leger te bekomen. Den 24sten. ontfing men bericht van den Lieut. Generaal Gronsfelt, dat eenige Hussaaren, tegen over Titul gestroopt hebbende, een Vyandlyke Party hadden aangetroffen, twintig daar van nedergehouwen, en dartien gevangen genomen. Twee van dezen kwamen des avonds onder goede Wacht in het Leger, en verhaalden, dat zy al voor verscheidene dagen tot het inhaalen van Gevangenen waren uitgestuurd: dat zy derhalven van het voorneemen des Grooten Heers niets meer al en wisten: en dat zy alleenlyk konden zeggen, dat d'Ottomannische Krygsmacht veel sterker als de voorgaande Jaaren, en de Scheepsrusting mede vermeerderd was. Den 25sten. verstondt men uit twee Turken, door den Oversten Deak gevangen genomen, dat de Sultan met den Primo Vizir, het gantsche Leger, 't Geschut en de Bagazie aan deze zyde van den Donau gekomen, en na Banzoua gedrukt was; weshalven des avonds door den Keurvorst van Saxen een Expresse aan den Veldmaarschalk Veterani wierd afgevaardigd, op dat hy zich te beter op zyne hoede mocht houden; en in het Leger geordonneerd, alles tot den optocht klaar te maken; enz.

1699. *Augustus*

Ziet daar, hoe het zich omtrent de Legers in Hongaryen toedroeg. Wat de geenen aan den Ryn belangt, waar af wy de beweegingen tot aan het eind der voorgaande Maand aan den Leezer hebben medegedeeld, 't was 'er mee gelegen gelyk wy hier gaan verhaalen.

Vervolg der beweegingen van de Legers aan den Ryn.

Na dat de (a) Graaf van der Lippe op den 30sten. July met de Hes-

(a) *Zie pag. 32.*

1695. Augustus

Heſſiſche, en eenige andere Volkeren, uit het Campement was vertrokken, om, indien het Vyandlyk Detachement na de Nederlanden voortmarcheerde, mogelyk den zelven weg, tot verſterking van het Leger des Konings van Engeland, te neemen, ging de Prins van Baden, begeleid door honderd Granadiers, den 1ſten. Augustus perſoonlyk de paſſagien langs den Ryn by Manheim bezichtigen. Den 2den. ontfing men bericht van den Wachtmeeſter Generaal Palfi, dat zyn Overſte Wachtmeeſter, op party uitgeweeſt, met al zyn Volk weder te rug was gekomen, en geraporteerd had, dat hy, dewyl alle Paſſen en Kerkhoven door de Vyanden zeer wel bezet waren, niets had konnen ondernemen; mitsgaders dat de Graaf van Talard met zyn Detachement, na de Nederlanden gedeſtineerd, tuſſchen Keizerslauteren en Otterberg geavanceerd was. Den 3den. arriveerde een Deſerteur, een Engelſchman van geboorte, welke, om t'ontkomen, den Ryn had moeten overſwemmen. Den 4den. kwamen weder zeven Franſche Ruiters, door een Boer in een Nahe, terwyl ze de Paarden achter aan lieten ſwemmen, overgevoerd, in het Keizerlyk Campement. Thans verſtond men, dat den Hertog Frederik-Karel van Wirtemberg, tot nu toe Generaal der Cavallery geweeſt, door den Keizer tot Veldmaarſchalk was aangeſteld; en dat, om alle diſputen tuſſchen hem en den Markgraaf van Brandenburg-Bareith, mede Veldmaarſchalk, te vermyden, men over een was gekomen, dat d'eerſte d'Infantery, en den ander de Cavallery, van beide de Vleugels der Armée zou commandeeren. Den 6den. kreeg men tyding, dat een Cornet van het Palſiſche Regiment Huſſaaren, op party uitgetoogen, zeventien Franſchen nedergemaakt, en een-en-dartig gevangen had genomen. Den 8ſten. ging men aan d'overzyde van de Nekker voeragieeren; doch verbood op lyf en leevensſtraf iets, behalven voerazie, mede te ſleepen: en tot het houden van naauwer toezicht, wierd de Lieutenant van den Provooſt Generaal met eenige Gecommandeerden vooruitgeſtuurd. De voerageering wierd dan met goede ordentelykheid volbracht; alzo de Ruiters ongetwyfeld vreesden, dat d'ongehoorzaamen met de galg, gelyk men eenige dagen te vooren had beginnen te practiſeeren, geſtraft zouden zyn geworden. Alles, 't geen men van de Vyanden

kon

ken verneemen, was, dat ze hunne Troupen langs den Ryn hadden gepasteerd, en uitstekende zorg droegen om'er de passagien af te bewaaren. Den 9den. kwamen de Kondschappers verhaalen, dat de Vyanden des Zondags met drie duizend man by Marin hadden gestaan, en na Ebernburg dachten te passeeren; doch dat ze gecontramandeerd, en weder te rug na het Leger waren gezogen: mitsgaders dat het Detachement, gecommandeerd door den Graef van Talard, provisioneel wel by Ebernburg mocht blyven leggen. Den 10den. verstond men, dat de Franschen zich wegens de stoppende Partyen der Geallierden zeer geslooten hielden. Den 11den. wierden hen omtrent honderd Gevangenen, welkeren vyf lang te Heilbron hadden gezeten, na Philipsburg weder toegezonden. Den 13den. arriveerden negen Deserteurs, welke verhaalden, dat de Vyanden aan vyftien Regimenten geordonneerd hadden zich marschvaardig te houden. Den 14den. overviel een Party Hussaaren van dartig Paarden de Vyandlyke Voeragiers by Frankenthal, hieuw'er twintig af neder, en kreeg elf Paarden en twee Muilen tot buit. Den 15den. wierd voorgegeeven, dat een Vyandlyk Corps van vyftien duizend man mynen maakte van den Ryn te willen passeeren, en een verwoesting aan te rechten: maar dewyl een zo klein Ligchaam te swak, en de Geallierden wel op hunne hoede waren, stelde men alle bekommering aan een kant. Thans brak het Leger, beginnende ter plaatse daar het lag gebrek aan voerazie te krygen, op, en marcheerde na de kant van Wisloch en Dourlach. De Prins van Baden nam zyn Quartier te Ravenberg, strekkende de rechter Vleugel der Armee zich uit na Wisloch, en de slinker na de zyde van Malsch. De Munsterſche Lieutenant Generaal Swartz wierd nu met eenige Bataillons en Esquadrons door de Bergstraat na de kant van Ments, wegens welke Plaats de geruchten van een bombardeering begonden te loopen, gedetacheerd. 't Leger bestond tegenwoordig, behalven het Corps de Reserve, uit honderd en een Esquadrons en vyf-en-veertig Bataillons, welke te samen een getal van vier-en-dartig duizend man uitmaakten. Den 20sten. wierd van Ments bericht, dat de Vaandrich van de vrye Compagnie tien Gevangens had ingebracht; mitsgaders door twee Overloopers verzekerd, dat het Detachement onder den Graf

1695. Augustus.

1695. *Augustus* van Talard; (beſtaande uit zes Regimenten Cavallery, een Dragonders, en vyf honderd Voetknechten) 't geen men meende een tweede renfort voor den Maarſchalk de Villeroy te zyn, niet afgevaardigd en was als om den optocht der Heſſiſche Troupen, die den weg na de Nederlanden namen, en welker deſſeinen men niet wel en wiſt, gade te ſlaan; en dat, zo haaſt als ze zich genoegſaam verzekerd hielden dat ze in der daad derwaarts toogen, de Graaf van Talard den 16den. weder te rug by het Leger was gekomen. Den 21ſten. omſing men advys, dat twee Partyen Huſſaaren met drie-en-dartig Paarden en een Muil weder te rug waren gekeerd. Thans kwam een Deſerteur aanbrengen, dat by een kloeke bende Vyanden, ſtaande in het Woud niet ver van het Leger, en loerende op der Geallieerden Weiden, ontweeken was. Terſtond ſtuurde men eenig Volk derwaarts; doch de Franſchen waren voor der zelver aankomſt al vertrokken. Den 22ſten. raporteerden verſcheidene Overloopers, dat de Vyandlyke Armée aan den Ryn hoen en weêr verdeeld lag; te Frankenthal acht, en een quartier uurs verder twee Bataillons verſchanſt waren; en de laatſten twee Vaan uigen, met behulp der welken zy tot aan de Nekker recognoſceerden, by zich hadden. Den 27ſten. verſtond men, dat een Party van twintig Keizerſchen, uit Bretheim getoogen, een Vyandlyke van omtrent het zelve getal ontmoet hebbende, een gedeelte daar af neder gemaakt, en d'overigen, na een lange wederſtand, op de vlucht had gedreeven, met achterlaating van een Lieutenant, dien zy gevangelyk te Bretheim binnen bracht. Den 30ſten. kreeg men bericht, dat er twee duizend Wagens met Proviand in der Vyanden Campement waren gekomen, en de Huſſaaren hen op hunne wedertocht vyf-en-veertig Paarden hadden ontnomen enz.

BRANDENBURG. Dood van Sylveſter-Jacob Dankelmans. (a) Zie, pag. 35.

DEN 15den. der Maand overleed den Heer Sylveſter-Jacob Dankelman, Miniſter van Staat zyner Keurvorſtelyke Doorluchtigheid van Brandenburg, Præſident van het Gerecht, en hiervoormaals Ambaſſadeur en Plenipotentiaris des gemelden Keurvorſts op de Krooning der Romeinen te Augsburg; van wiens ziekte wy (a) elders, ſpreekende van de Heeren Dankelmans, gewag hebben gemaakt.

DE

DE Bombardeering van Duinkerken, welke na die van S. Malo en Granville door de gecombineerde Engelſche en Hollandſche Oorlogsvloot wierd ondernomen, had niet al het gevolg, 't geen 'er de Geallieerden wel af verhoopten. De Franſchen, al lang 'er op verdacht geweeſt, hadden alle bedenkelyke naarſtigheid aangewend, om het ongeluk, daar zy ten dezen opzichte mee gedreigd wierden, te voorkomen: en zynde de Vloot vervolgens, zo als zede Stad Calais met een beter uitſlag meende te gaan bombardeeren, door onſtuimig weêr beloopen, vond ze zich genoodzaakt weder na de Havenen van Engeland te keeren; gelyk te zien is uit den onderſtaanden. 1695. *Auguſtus*

VRANKRYK

Duinkerken door de Geallieerden gebombardeerd.

Brief, geſchreeven uit het Oorlogſchip de Shrewsbury, leggende in Duins, den 17den. Auguſtus 1695.

WAnneer den Controlleur Generaal Meeſters den 9den. met de Machineſchepen gearriveert was, wierd in den Krygsraad beſloten, zo dra de Wind goed zoude zyn, de Forten voor Duinkerken t'attaqueeren. Den 10den. kon men het, alzo d'Officiers der Machineſchepen niet volkomen geinſtrueert waren, noch niet beginnen. Den 11den. gaf den Capitein van de Saphire, die met drie andere Fregatten gereed was, het Sein, Capitein Richards ging met de Bombardeerſchepen onder zeil, en rangeerdeſe ten zeven uuren in een bequame linie voor de Rysbank en Forten. Ten negen uuren begon men het ſchieten en Bomben inwerpen. Den Lord Berkley kwam zelfs d'Ordres uitdeelen. Capitein Allen avanceerde in de Soldados-Prize, met ſommige andere Fregatten en Vaartuigen, tot het beſchermen van de Machineſchepen tegen de Vyandlyke halve-Galeyen en Sloepen, die zy in groote quantiteit hadden. Ten elf uuren ankerden ſommige Engelſche en Hollandſe Fregatten een Kanonſchoot van de Bombardeerſchepen. Ten twaalf uuren liet Mylord Berkley het Sein voor de Machineſchepen geven: maar, dewyl zy niet ſpoedig genoeg klaar konden raken, deinſden de Saldados-Prize, en andere Fregatten, dieze aangevoert zouden hebben, ten een uur wat achterwaarts. Eenige Bombardeerſchepen wierden inmiddels beſchadigt. Ten twee uuren raakte men met de Machineſchepen onder zeil; doch oordeelde haaſt, dat men, terwyl drie Rookſchepen, die men verwacht had dat den Vyanden eenige uuren het gezicht benomen zouden hebben, ten eerſten verbrandden, met de Machineſchepen niets zoude kunnen uitrechten. Dienvolgende reverteerden de Bombardeerſchepen met 't eerſte Ge-

1695. *Augustus* tyde, tusschen vier en vyf uuren, nevens de Fregatten, op een klein Hollandsch na, 't geen vast raakte, en 's anderendaags door de Vyanden, welke tot het beletten van de aanvoering der Machineschepen geen vlyt gespaart hadden, verbrand wierd. Aan 't Touwerk waren de Schepen, tot deze Expeditie gebruikt, veel beschadigt; maar weinige Menschen doodgebleven. Den 12den. besloot men, de Machineschepen en 't kleine Vaartuig te verzenden. Den 13den. arriveerden wy voor Calais, alwaar wy een Machineschip dachten te probeeren; doch 't had geen voortgang, alzo zy van de Vloot afraakten, en wy den 16den. zelfs door quaad weer genoodzaakt wierden herwaarts te zeilen. Zoo 't mogelyk is, gaan wy weder in zee, enz.

De Lieutenant-Admiraal Almonde liet wegens deze expeditie de volgende aan de Staaten Generaal afgaan.

Missive van den Heer Lieutenant-Admiraal Almonde, geschreeven aan haare Hoog-Mogenden uit's Lands Schip het Slot van Muiden, den 13den. Augustus 1695.

Hoog Mogende Heeren,

NA dat, in gevolge van myne onderdaanigste laatste van den 7den. dezer, de gecombineerde Vloot daags daar aan uit Duins onder zeil was gegaan, om 't geprojecteerd dessein op de Haven en de Stad van Duinkerken in 't werk te stellen, heeft het kwaad weer en hard de wind niet toegelaaten daar mede eerder aanvang te maaken, dan op gisteren; als wanneer, volgens 't gerefolveerde van den Krygsraad, de Bombardeerschepen, met de geordonneerde Fregatten om de zelven te dekken, binnen de Braak tot voor de Stad zyn gezeild, ende omtrent acht uuren 's morgens op de houte Forten en de Rysbank begonden te speelen; waar mede onophoudelyk gecontinueerd wierd, doch met weinig of geen succes: werdende by den Vyand zo veel en meerder vuur gemaakt uit des zelfs Mortieren en Kanon, alsoft ohne Bombardeerschepen, die door de kleine circumferentien van de Vyandlyke Forten maar weinige Bomben daar in hebben konnen werpen. d'Eerste attaque met den Controleur Meesters zyn Branders en Machineschepen was beraamd dat men na drie uuren gebombardeerd te hebben zoude laaten doen, zullende door vier Engelsche Fregatten gesecondeerd worden, welke een dien einde op haar behoorlyke tyd in gereed-

gereedheid en voor de Haven waren, dan de voorſz. Branders en Machineſchepen bleeven achter, en kwamen niet te voorſchyn als des namiddags, na dat de tyd genoegſaam verloopen was; welke toen zo confuſelyk na 's Vyandts Forten toe zeilden, en zich ook ontydig in de brand ſtaken, waar toe zy apparent door de Franſche dubbelde Chaloupen zyn gobligeerd geweeſt, welke in de twintig ſterk, zeer wel bemand, en ieder met twee ſtukken kanon gemonteerd waren: zo dat d'attaque daar door niet geeffectueerd zynde, den Heer Admiraal Berkley goed vond, omtrent vyf uuren des namiddags alle de Bombardeerſchepen en Fregatten van de Stad te doen afzeilen, om de zelven niet aan het Vyandlyk vuur, en het opkomend kwaad weer, in het uiterſte gevaar, tuſſchen de zanden en banken geëxponeerd te laaten. Ondertuſſchen raakte het Fregat van Uwe Hoog-Mogenden, de Batavier, voerende zes-en-twintig ſtukken, op de Braak aan de grond, met een Bombardeerſchip, benevens twee Engelſche Bombardeerſchepen en een Brigantyn, welke met het volgende Ty gisteren nacht daar af gebracht wierden: maar het voorſz. Fregat hadde des morgens onder 't uitlaveeren het ongeluk van voor de twede maal aan de grond te zeilen; waar op het met de Ebbe door des Vyandts dubbelde Chaloupen geattaqueerd, veroverd, en in de brand geſteeken wierd: alzo het door onze Fregatten, vermits de grond, niet geſecondeerd kon worden. Hier op heeft den Admiraal Berkley gisteren voor den middag den Krygsraad gecoavoceerd: en in den zelven overwoogen zynde, wat nu met de gecombineerde Vloot voor den gemeenen dienſt verder behoorde ondernomen te werden, dewyl de Gronden en Banken voor Duinkerken meer als 's Vyandts defenſie en vuur te apprehenderen waren; als ook vermits de Lootſen verklaarden, op zich niet te willen neemen de Schepen van Oorlog, die meer als veertien à vyftien voeten diep gaan, om de Ooſt van die Haven door te brengen: zoals daar op gereflecteerd, raadſaam te zyn van de attaque op de Haven van Duinkerken te hervatten te deſiſteeren, en met de Vloot na Calais te zeilen, om die Stad door Bomben en Carcaſſen, is't mogelyk, te ruineeren; zynde den Controlleur Meeſters van deze opinie, vermits zyne vier Smookſchepen op gisteren vruchteloos beſteed zyn, zonder de welke zyne Machineſchepen voor Duinkerken niet konden aangebracht werden, die ik nu wil hoopen dat omtrent het voorhebbend deſſein op Calais met meerder dienſt en vrucht, immers met minder hazard voor de Schepen van Oorlog, zullen werden geëmployeerd. Ik vind my verplicht, Uwe Hoog-Mogenden voor te draagen, dat ik gisteren opneemende den ſtaat der Mortieren op der zelver Bombardeerſchepen, bevonden hebbe, dat 'er in de laatſte Actie twee t'eenemaal aan ſtukken zyn geſprongen, en alle d'anderen zodanig gebroken, dat ze buiten ſtaat zyn om meerder dienſt te konnen doen; welken ik derhalven, onder Uwe Hoog-Mogenden goedvinden, op he-

1691. Auguſtus

1695. *Augustus* den, na der zelver ſtrikte ordre, met Convoy opzende, als twee na de Maaze, ter Admiraliteit van Rotterdam, en de vier anderen na Texel, wegens die van Amſterdam. De Schepen en Fregatten, my door den Schout-by-Nacht van der Goes tot de Expeditie voor Duinkerken toegezonden, hebbe ik van deze morgen gedetacheerd om zich weder onder zyn Commando te begeeven; terwyl de gecombineerde Vloot onder zeil is na Calais, om 't gereſolveerde, zo veel mogelyk zal zyn, aldaar ter executie te ſtellen. Ik blyve,

Getekend

P. van ALMONDE.

Hoog-Mogende Heeren,

Uit 's Landts Schip 't Slot van Muiden, ten anker Z. Z. Oost van Calais, 1½ myl van Calais, den 13den. Augustus 1695.

Voegt by deze twee Brieven ook noch eindelyk den onderſtaanden.

Uit het Schip de Maan, zeilende tuſſchen Calais en Grevelingen, den 13den. Auguſtus 1695.

EENIGEN van 's Landts Bombardeergaljooten, die beſchadigd zyn in de laatſte attaque op de Ryſbank, werden door ons na huis geconvoyeerd. Den 11den. begonden wy d'attaque op de Haven van Duinkerken, hoewel met weinig ſucces. Een Fregat raakte aan de Braak vaſt, en wierd door de Franſche halve-Galeyen, dartig in 't getal, vermeeſterd en verbrand. Wy bergden dartig Man van zyn Volk. d'Overigen wierden by de Franſchen gevangen genomen, nevens den Capitein en Lieutenant. Morgen maakt men ſtaat Calais aan te taſten; 't geen voor d'arme inwoonders wel van kwaader gevolg mocht zyn, als 't voor Duinkerken geweeſt is: waar mede eindige, enz.

Op hoedanig een wys nu de Franſchen deze Bombardeering verhaalden, blykt uit de volgende Brieven.

Brief

1695. Augustus

Brief, geschreeven aan Monsr. de Pontchartrain, door den Graaf van Relingues, Hoofd van een Esquadre der Zeemachten van zyne Allerchristelykste Majesteit, commandeerende de Marine te Duinkerken, den 12den. Augustus 1695.

Myn Heer,

NA dat de Vyanden sedert acht dagen verscheidene beweegingen hadden gemaakt om binnen deze Rêe te komen, zyn zy 'er eindelyk gisteren morgen ten zeven uuren in geraakt. Hunne gantsche Vloot, leggende onder Grevelinge, bestond uit honderd en twaalf Zeilen; doch het Detachement, 't geen 'er herwaarts van afgezonderd wierd, maar uit sestig; te weeten, zestien Fregatten, van vier-en-twintig tot veertig stukken kanon; achtien Bomberdeergaljoots; en vier Branders. d'Overige waren groote Chaloupen, en andere kleine Vaartuigen.

De Bombardeergaljoots begonden des morgens ten acht uuren te schieten, leggende onder zeil, doch zonder eenige werking, ter oorzaak, dat zy 'er al te ver af lagen. Een uur daar na kwamen ze op een linie, voor de Forten, aan de Westzyde, onder het bereik van een groote kanonschoot, leggen, posteerende zich hunne Fregatten achter en tusschen hen in.

Zo haast als ik hen zag binnen zeilen, detacheerde ik negen Chaloupen onder het gebied van den Ridder de Montgon, om zich langs het land onder Mardyk, aan de West-zyde, en boven de wind van de Forten, te gaan posteeren, met order van de Branders en Machineschepen, welken de Vyanden mochten ondernemen met wind en stroom, op de Forten te doen gaandryven, af te snyden. De negen andere Chaloupen posteerde ik tusschen de twee Hoofden, onder het bevel van den Marquis de Châteaurenault, ten einde de zelven in d'andere noodwendigheden, die 'er mochten komen t'ontstaan, gereed te hebben. Van des morgens ten negen tot des namiddags ten drie uuren bombardeerden de Vyanden zonder ophouden op de Forten der Hoofden, de Rysbank, en de Chaloupen leggende onder Mardyk.

Ten drie uuren wierd ik gewaar, dat de Commendant een roode Vlag op zyne Fokkemast had gezet; dat zich verscheidene Fregatten, en andere Vaartuigen, op dit sein klaar maakten; en dat hunne groote Chaloupen onder het land, langs Mardyk, heen liepen, met het voorneemen, geloof ik, van onze Chaloupen, leggende daar ter plaatse, af te snyden, en ze tusschen henlen hunne Fregatten te beslúiten. Om dit voor te komen, trad ik in een der Chaloupen, welken ik tusschen de

Hoof-

1694. Hoofden had doen posteeren, en, gevolgd door d'acht anderen, ging
Augustus. ik my voegen by de geenen, die langs het land lagen; bevoelende wyders aan den Ridder de Montgon, met de tien Chaloupen, die ik hem liet, op zyné zelvelpost te blyven, om de Branders en Machinelschepen der Vyanden gade te slaan: en met de vier Chaloupen met kanon, ondersteund door vier met bloote hassen, gecommandeerd door den Marquis de Châteaurenault, zette ik het recht toe na die der Vyanden. Toen wy'er dicht genoeg by gekomen waren, liet ik het kanon der onzen op hen losten; 't geen zo net van pas geschiedde, dat ze aanstondts wendden, en onder het geschut van hunne Fregatten gingen leggen, welke geduurende deze gantsche vervolging een zeer groot vuur op ons maakten. Ondertusschen wierd'er echter aan onze zyde maar een Soldaat in de Chaloup van den Ridder de Luines, met wien ik my ingescheept had, met een kanonkogel dood geschooten.

Na deze vervolging, plaatste ik de Chaloupen weder op hunne eerste posten, onder het commando van de Heeren: de Montgon en de Châteaurenault, en vervoegde my weêr in het Fort de Bonne Esperance.

Ten half vyf naderden de Fregatten, die onder zeil waren gestreeken, tot even onder 't bereik van het kanon der Forten, en maakten een zeer groot vuur op de zelven, om de werking van vier Branders, welken zy byna te gelyk op de Hoofden, twee op het Weester en twee op het Oosten, afstuurden, te begunstigen: maar van d'eene kant antwoordde ons kanon hen op een manier, dat ze wel haast genoodzaakt waren zich op hunne eerste distantie te plaatsen: en van d'andere gaf te het Monsr. de Montgon, gevolgd van de Chaloupen die hy commandeerde, zo haast als hy de Branders, die op het Weester Hoofd afkwamen; gewaar wierd, recht op hen aan, en noodzaakte de geenen, die de zelven voerden, den brand er van verre in te steeken. De Marquis de Châteaurenault deed het zelfde, en had ook het zelfde gevolg, ten opzichte der geenen die op het Oosten Hoofd afkwamen.

Ondertusschen wierden echter deze Branders, hoewel verlaaten, door de stroom vlak op de Hoofden aangedreeven; weshalven men, zo dicht als 't mogelyk was, aan de zelven most naderen, om ze af te wenden. d'Uitdrukkingen ontbreeken my hier, myn Heer; en het moeit my, dat ik alle de geenen, die geen getuigen van deze actie zyn geweest, niet door myn verhaal kan doen denken 't geen ik zelve er af denk, en ten minsten daar door een geringe vergelding geeven aan den yver en d'onverslaagdheid, welke alle d'Officiers, die de Chaloupen commandeerden, in deze gelegentheid betoonden. Zy hielden zich altemaal verzekerd, dat deze Branders van die schrikkelyke Machinen waren, waar mede de Vyanden onze Forten en Hoofden sedert langen tyd gedreigd hadden. Zy zagen ze van boven streeks in volle vlam

vlam. Ondertuſſchen hadden de Meſſrs. de Montgon en de Châteaurenault 1695.
naauwelyks hunne orders gegeeven om ze te gaan afwenden, of alle *Auguſtus*
de Chaloupen waren 'er byna ter zelve tyd omtrent. Monſr. de S. Pol, ——
Capitein van een Schip, en Monſr. de la Bruyere, Lieutenant, hadden het geluk van zich de naaſten aan de twee Branders, welke op het Fort de Bonne Eſperance aandreeven, te vinden, en 'er de dreggen in te werpen; waar mede hen voortſleepende, lieten zy ze zeer verre, aan de Weſtzyde, tegen 't ſtrand loopen. Monſr. de Châteaurenault en de Ridder de Luines, die zich in de zelve geſteldheid, ten opzichte der geenen welke op het Groene Fort aandreeven, bevonden, lieten ze aan de Ooſtzyde tegen 't ſtrand loopen. Deze vier Heeren waren de gelukkigſten: alle d'anderen zyn even pryſelyk.

Na deze ydele onderneeming, dachten de Vyanden niet meer als om af te wyken. 't Was omtrent half zeven. De zee had al een tyd lang afgeloopen: maar de ſtroom eerſt na 't Weſten beginnende te dryven, waren hunne Schepen en Galjooten genoodzaakt in het uitzeilen onder ons kanon te naderen. De Forten namen deze gelegentheid zo wel waar, en ons kanon wierd zo wel bedient, dat een Fregat van acht-en-twintig ſtukken, mitsgaders drie Galjooten en een klein Vaartuig, trachtende zich van het zelve af te wyderen, op de Braak, ten Noord-Noord-Weſten van de Hoofden, aan de Grond raakten. Straks wendden het alle de Chaloupen van de Vloot derwaarts; en verſcheidene Fregatten bleeven by hen, om hen te bewaaren.

Omtrent negen uuren de vloed onze Chaloupen, leggende tuſſchen de twee Hoofden, weêr driftig gemaakt hebbende, trad ik met Monſr. de Montgon in een van de zelven: en, gevolgd van alle d'anderen, aan de welken ik beval zich dicht geſlooten te houden, uit vrees dat ze geduurende de nacht van malkander mochten raaken, gingen wy de gemelde Schepen, die aan de grond zaten, zoeken, met het voorneemen van 'er den brand in te ſteeken. Maar wy zochten ze te vergeefs, zynde de nacht zeer duiſter; en de ſtroom belettede ons hen t'ontmoeten. Eindelyk, wanneer ik zag, dat de zee genoegſaam gereezen was om ze weder driftig te maaken, en dat het derhalven onnut zou weezen hen langer te zoeken, bracht ik alle de Chaloupen weder aan de Hoofden.

Heden, 's morgens ten vyf uuren, kwam Monſr. de S. Pol my verwittigen, dat de Galjooten, die aan de grond hadden gezeten, niet meer te zien waren; doch dat het Fregat onder zeil was geſteeken, geſleept door verſcheidene Chaloupen, die het hielpen laveeren, om buiten de Reê te geraaken, zynde de wind Weſt, maar ſwak. 'k Beval aan Monſr. de S. Pol, deze s Wacht-Chaloupen te neemen, en binnen de Reê t'avanceeren, om het gade te ſlaan. En gelyk het Fregat, al laveerende, genoodzaakt was onder de Forten te naderen, maakte ons kanon 'er zulk een groot vuur op, dat het genoodzaakt

1695. wierd ten twede maal het op de Braak aan de grond te gaan zetten. Toen
Augustus de zee genoegſaam gevallen was, en dat ik het Fregat vet genoeg op
zy over zag leggen om zich niet van zyn kanon te konnen bedienen,
ging ik'er met alle onze Chaloupen na toe. 't Steide Monſr. de S.
Pol met de vier Chaloupen, die geſchut voerden, voor aan. Vier
Chaloupen met baſſen, gecommandeerd door Monſr. de Chateaurenault,
volgden hem, om hem t'ondersteunen. En ik plaatſte my met de tien
anderen achter aan, om de zelve plicht omtrent deze acht eerſten waar
te neemen.

In deze geſteldheid voeren wy recht op het Fregat aan: en niettegenſtaande het vuur van drie Hollandſche Fregatten, die het ter verre van een halve kanon-ſchoot bewaarden, lei Monſr. de S. Pol het met de vier geſchutvoerende Chaloupen aan boord, hebbende alvoorens verſcheidene groote Chaloupen, welke het inſgelyks bewaarden, met zyn kanon afgewyderd. De vier Chaloupen, gecommandeerd door Monſr. de Châteaurenault, abordeerden het byna ter zelve tyd; en eindelyk ook alle d'anderen. Monſr. de la Bruyere ſprong 'er de eerſte in; en het Volk, beſtaande noch in ſeſtig man, daar onder begreepen de Capitein en de Lieutenant, om quartier geroepen hebbende, ſtak Monſr. de la Bruyere, na dat hy alle de Manſchap op onze Chaloupen had doen overgaan, den brand 'er in.

Ik behoef geen andere lof te geeven van de dapperheid en het goed beleid, 't geen alle d'Officiers der Chaloupen in deze gelegentheid hebben betoond. Echter zal ik u dit zeggen, myn Heer, dat het kanon der drie Fregatten, welke hen beſchooten, en daar ze bloot voor ſtonden, noch het gezicht des Volks van het vaſt zittende Fregat, ſterk genoeg, d'order, welke ik hen voorgeſchreeven had, geen een oogenblik opſchorten, noch hunnen yver tot het abordeeren wederhielden. Deze actie heeft ons maar twee dooden en eenen gekwetſten gekoſt, zynde Matroozen uit de Chaloup van Monſr. de Charoſt, die zyn devoir zeer wel heeft gedaan.

De Vyanden hebben van des morgens ten acht tot des avondts ten zeven uuren omtrent twaalf honderd Bomben geſchooten. Tien zyn 'er gevallen op de Rysbank, daar ze 't voornaamentlyk op gemunt hadden; hebben 'er een Capitein van het Regiment van Humieres gedood; doch geen andere, als geringe, ſchade gedaan. Eene is 'er in het Groene Fort gevallen, daar ze maar een gat heeft gemaalen. Sommigen hebben tot by het Fort de Revers gedraagen, dat's te zeggen, omtrent vyftien of zeſtien honderd vademen van de Plaats van waar ze geſchooten wierden.

De Meſſrs. Bart en S. Clair, welke, d'eerſte in het Fort de Bonne Eſperance, en d'ander in het Groene, commandeerden, hebben alles gedaan, 't geen men van ſtandhaftige en ervarene lieden, gelyk zy zyn, kon verwachten. De Meſſrs. Drouart en de Fercourt, Lieutenants;

Jamin,

Jamin, du Bouchault, de Beaujen, en de jonge Bart, Vaandrigs; mitsgaders Monſr. de Chamblaye, Ayde d'Artillerie, welke onder hen dienden, hebben 'er alle geſwindheid en wakkerheid betoond. 1695. *Auguſtus*

Monſr. Patoulet Deſmaſy, Schecpſcapitein; Meſſrs. de Fougis, Lieutenant, en Lambert, Lieutenant van een Galjoot, hadden het bewind over de Mortieren op de Rysbank, en gaven 'er blyken van hunne kennis in dit ſtuk, mitsgaders van de kloekmoedigheid, welke zy overal, daar ze gebruikt zyn geweeſt, hebben betoond; gelyk ook Monſr. de Breſme, Vaandrig, dien ik vergeeten had.

Eindelyk, myn Heer, ik kan my niet genoeg bedanken wegens alle d'Officiers, welke in deze gelegentheid gedient hebben. Zy hebben hun devoir zo wel gedaan; en alle dingen zyn zo welgeweeſt, dat ik niet geloof, dat de Vyanden in lang weêr luſt zullen krygen om den tocht te hervatten; en dat ze te rug moeten keeren met overtuiging van dat men een Plaats, verdeedigd door des Konings wapenen, zo de natuur ze maar eenigſins helpt verdeedigen, niet moet aantaſten.

Brief, geſchreeven uit Duinkerken, den 13den. Auguſtus 1695.

DE Vyanden, na dat ze alle mogelyke voorzorgen tot d'uitvoering van de groote Actie, ſedert zo langen tyd ontworpen, hadden aangewend, ſtaken eergiſteren, den 11den. dezer Maand, 's morgens ten zeven uuren, uit het Canaal van Mardyk, daar ze ten anker lagen, onder zeil; geraakten, hoewel de zee laag was, binnen onze Ree, en avanceerden na onze Hoofden, aan de Weſtzyde. Ten half negen begonden ze met achtien Galjooten, onderſteund door vyf-en-twintig à dartig Fregatten of Oorlogſchepen, eenige Brigantynen, en verſcheidene Chaloupen, Bomben te werpen, een weinig verder als het bereik van het Kanon onzer Forten, en voeren daar met genoegſaame wakkerheid mee voort tot des avondts ten zes uuren, in de hoop van de zelven, mitsgaders de Rysbank, te verwoeſten: maar hebbende des middags omtrent twee uuren bemerkt, dat hunne Bomben de werking, die zy 'er zich af hadden ingebeeld, niet voortbrachten, detacheerden ze zes van hunne Schepen, die ze met vier anderen, gevuld met brandelyke ſtoffen, na onze Forten lieten afzakken; daar ze vervolgens den brand in ſtaken, hoopende dat ze hun vuur aan het een of ander van de zelven zouden mededeelen, en dat ze onder de gunſt van hunne rook mochten naderen, en onze Hoofden met hun kanon overhoop ſchieten. Maar deze verwachting was ydel, dewyl het vuur uit onze Forten verdubbeld wierd; 't geen hen geweldig in wanorder bracht: en zynde zulks gevoegd by d'onverſaagdheid der Officieren, die in twintig van onze Chaloupen ſprongen, gecommandeerd door Monſr. de Relingues,

1695. *Augustus* gues, Hoofd van een Esquadre, en Commandant van de Marine in de ze Haven, welke den Vyanden te gemoet voeren, hadden de Bevelhebbers dezer Machine-of Brandschepen de stoutheid niet van ze verre te voeren, en staken 'er al te vroeg den brand in, zulks dat 'er onze Chaloupen, niettegenstaande het vuur van der Vyanden Schepen, meester af wierden, en ze na het strand sleepten, daar ze zich zeer langsaam verteerden. Eindelyk hoorde men slagen, als of het vuur aan Kruid, of aan een Magazyn van Bomben of Granaaden, had gevat: en naderhand vond men op den grond der Schepen een considerabel getal van Carcassen. Alle de lieden van het ambacht bekennen, dat men geen grooter vuur van wederzyde kon maaken. Dat der Vyanden heeft ons geen groote schade gedaan; zynde op de Rysbank maar tien Bomben gevallen, door de welken maar een Capitein van d'Infantery, dien de nieuwsgierigheid daar gevoerd had, kwam te sneuvelen; eene in het Groene Fort, zynde aan het Ooster Hoofd, gecommandeerd door Monsr. de S. Clair, Scheepscapitein; en niet een in het Fort de Bonne Esperance, aan de Westzyde, gecommandeerd door Monsr. Bart, daar de Graaf van Montal, Lieutenant Generaal van des Konings Legers, onze Commandant, in was, die geduurende de gantsche Actie niet een voet van daar zette. Men gist, dat 'er van de kant der Vyanden omtrent twaalf honderd, zo Bomben als Carcassen, geworpen zyn, van welken de verste niet boven de veertien honderd vademen hebben gedraagen: waar na de Vyanden hebbende willen afwyken, raakten drie van hunne Galjoots en twee Schepen op de de Braak aan de grond. Vier wierden des nachts weder vlot; doch het vyfde, *la Bataillante* genaamd, gemonteerd met dartig stukken kanon, en gecommandeerd door Monsr. de Rosekerk, Capitein der Staaten Generaal, raakte niet los voor gisteren morgen ten half vyf, en stak met behulp van eenige Chaloupen onder zeil: doch hebbende niet omtrent onze Forten durven naderen, stiet het honderd vademen van daar weder aan de grond. Thans gingen 'er onze Chaloupen, na dat zy 'er zich, niettegenstaande het vuur van zes Fregatten, derwaarts genaderd, en ondersteund door verscheidene Chaloupen, meester af hadden gemaakt, den brand in stecken. Monsr. de Rosekerk en zyne Officiers, benevens negen-en-vyftig man van het Scheepsvolk, wierden gevangen genomen: d'anderen bergden zich in de Chaloupen: waar na de Vyanden afweeken, en met hunne gantsche Vloot decours na Calais stelden. Ziet daar, na de zuivere waarheid, 't geen 'er gepasseerd is. Men verzekert ons, dat ze voor Calais ten anker leggen, 't geen ze ongetwyfeld trachten te verwoesten, hebbende hun oogmerk hier niet konnen bereiken. Ik ben, enz,

Wat

Wat de Bombardeering van Calais belangt, die droeg zich toe gelyk men zien kan uit den onderſtaanden 1695. *Auguſtus*

Brief, geſchreeven uit het Oorlogſchip de Shrewsbury, leggende voor Calais, den 27ſten. Auguſtus 1695.

NA dat de Bombardeerſchepen gereed gemaakt waren, beſloot Mylord Berkley den 23ſten. by het eerſte bekwame weêr Calais te bombardeeren; doch vond het door het maaken van een Houte Fort, met veertien Stukken beplant, aan d'uiterſte landhoek voor de Stad, en verſcheidene Batteryen aan de Weſtzyde, zeer moeijelyk. Hy beriep een Krygsraad van de Engelſche en Hollandſche Vlag-Officiers; in de welke beſloten wierd, het Houte Fort by nacht aan te taſten, en te zien, of men het kon verbranden. Colonel Richards vulde verſcheidene Booten met de Materiaalen van een Brander; en Mylord Berkley reguleerde een linie van de grootſte Chaloupen, met bevel aan Capitein Mitchel de gemelde Booten met de zelven aan te voeren, en tegen die van de Vyanden te beſchermen; in de gedachte, dat, zo dra zulks verricht was, Colonel Richards de Stad zoude beginnen te bombardeeren. Den 24 en 25ſten. verliepen met ſtilte, zonder te konnen overſteeken. Den 26ſten. kregen wy Calais in 't gezicht. Capitein Mitchel ontfing zyne laatſte Ordres. Een onverwacht toeval veroorzaakte te nacht zo veel wanſchikkelykheid onder de Booten en Chaloupen, dat het Getyde verliep, eer zy weder gerangeert waren; en de ſtilte belette Colonel Richards met de Bombardeerſchepen binnen te lopen. Heden omtrent elf uuren wendde hy na d'Ooſtkant van de Stad; ankerde op drie vadem waters; en begon het bombardeeren met zulken ſucces, dat men ten een uur op verſcheidene plaatſen brand zag. Ter dier tyd kwamen de Franſe halve-Galeyen voor den dag, en zochten, onder het faveur harer Batteryen, de Linie der Bombardeerſchepen te breeken; maar wierden door de Brigantynen, en eenige Fregatten, zodanig ontfangen, dat zy in wanordre deinſden. Sedert hebben de Franſen niets gedaan, als ſchieten uit Geſchut en Mortiers van hunne Werken. Tot van avond ten vyf uuren duurde het bombardeeren. Zes honderd Bomben zyn na binnen geworpen: doch van de Vyandlyke ſchade kan men niets zeggen. d'Onze is aan Schepen en Manſchap zeer gering; en van Officiers alleen den Capitein Osborn, commandeerende d'Albroug-Ketch, geſneuvelt, enz.

Ziet hier nu ook wat 'er de Franſchen af zeiden.

1695. Augustus

Brief, geschreeven uit Calais den 28sten. Augustus 1695.

DE Vyandlyke Vloot, sterk tachtig Schepen, zo groot als klein, met vier Vlaggen, vertrok den 25sten. dezer Maand uit Duins, en kwam, ter oorzaak der stilte, niet eer als den 26sten. twee mylen ten Noord-Westen van deze Stad ten anker. Omtrent middernacht, tusschen den 26 en 27sten. naderden tien Fregatten, twaalf Galjooten, een Bombardeerschip, en twaalf groote Chaloupen, en wierpen eenige Bomben, welke niet tot aan de Stad en reikten. 's Morgens ten twee uuren gingen de gemelde Schepen ten Noord-Ooften der Hoofden leggen; en hunne Chaloupen kwamen de Ree peilen: maar de Graaf van Relingues, Hooft van een Esquadre, met de achtien Chaloupen, van Duinkerken gekomen, uitgesteeken zynde, noodzaakte hen te rug te keeren. Ten elf uuren maakte het gezeide Detachement zich klaar, en schoot, leggende onder zeil, eenige Bomben, welke niet toedroegen. De Vyanden naderden derhalven noch maals, en ankerden des middags een groote kanonschoot van het houte Fort en de Batteryen der Hoofden. Een uur daar na kwamen eenige Galjooten en alle hunne Chaloupen noch dichter: maar de Graaf van Relingues op nieuws met zyne Chaloupen uitgesteeken zynde, belettede hen t'avanceeren, en verduurde het vuur van verscheidene Fregatten, welke onder zeil lagen, en hem van zeer naby beschooten, zonder ander verlies als dat 'er eenige riemen gebroken wierden. Omtrent drie uuren staken de Vyanden, geincommodeerd door het vuur der Chaloupen, mitsgaders door dat van het houte Fort en de Hoofden, en door de Bomben van de Rysbank, weêr in volle zee. Zy hadden by de vier honderd, zo Bomben als Carcassen, geworpen; waar af 'er honderd en vyftig in de Stad waren gevallen, en verscheidene Huizen aan diverse oorden beschadigd hadden, doch zonder op meer als twee of drie plaatsen brand t'omsteeken, die aanstondts gebluscht wierd. Vier anderen vielen in de Rysbank, eene der welken den brand in twee vaatjes Buskruid stak, waar door drie Matroozen en een Soldaat kwamen te sneuvelen. Tegenwoordig (*den* 28sten. *Augustus*) 's morgens ten zeven uuren, hebben zy 't weder na Duins gewend, buiten twyfel afgeschrikt door het slecht gevolg van hunne Bombardeering, en de dapperheid, standvastigheid, en wakkerheid van onze Officiers, welke zich altemaal zeer wel van hun devoir hebben gekweeten. De schade, die de Vyanden veroorzaakt hebben, van stuk tot stuk, en met d'uiterste naauwkeurigheid, opgerekend zynde, bedraagt niet boven de acht-en-twintig duizend en vyf honderd ponden.

Men moet 'er geweldig gaauw by geweest hebben met deze rekening te maaken, zynde de Brief maar weinige uuren na de Bom-

Bombardeering geſchreeven. Doch wy zullen dat daar laaten, en niet eens onderzoeken, of honderd en vyftig Bomben ook meerder ſchade konnen veroorzaaken. Ondertuſſchen moet men weeten, dat, alle d'andere dingen gelyk zynde, de Bombardeeringen ter zee nooit zo krachtig konnen weezen, als de geenen, die te land geſchieden. Men moet gantſch ontdekt naderen, en voor het geheele vuur van de gebombardeerd wordende Stad bloot ſtaan: men hangt af van de winden en ſtroomen: men kan zyne Mortieren nooit zo net ſtellen: en als men het al gedaan heeft, hoewel men ten anker legt, kan een ruk van de wind, op het oogenblik dat men den brand in de Mortier ſteekt, de zelve zodanig verzetten, dat ze niets minder als het doel komt te treffen. Voegt hier by, dat men geen gloeijende Kogels uit een Schip kan ſmyten, gelyk men te land doet. Nu, 't zyn voornaamentlyk de gloeijende Kogels, die brand veroorzaaken. 't Gebeurt zelden, dat de Bomben deze werking voortbrengen. Zy doen gemeenlyk niet anders, als verwoeſten; ofze moeten op ſtoffen vallen, die zeer licht vuur vatten. De reden, waarom men geen gloeijende Kogels op zee kan werpen, is wel te begrypen: men heeft al te groote Ovens van nooden om ze te gloeijen. 1695. Augustus.

Terwyl men elders aldus met bombardeeren bezig was, ſtierf vry ſchielyk den 6den. der Maand op zyn ſchoone Huis van Conflans, een myl van de Hoofdſtad des Ryks, Meſſire François de Chanvallon, Aertsbiſſchop van Parys, Commandeur van des Konings Orders, Hertog en Pair van Vrankryk, Bezorger van het Huis en de Societeit der Sorbonne, en een van de Veertig der Franſche Academie, ter ouderdom van omtrent vyf-en-ſeventig jaaren, na dat hy d'Aertsbiſſchoplyke Waardigheid niet veel minder als vyf-en-twintig jaaren had bekleed, zynde daar toe verheven in de Maand Jannuary 1671. Hy kreeg een flaauwte zo als hy des morgens in zynen tuin ging wandelen; 't geen hem noodzaakte, na dat hy iets tot verſterking genuttigd had, zich in zyn kabinet te vertrekken: alwaar hy beval dat men hem zou laaten ruſten, en tuſſchen twaalf en eenen ter maaltyd roepen. Men klopte ter beſtemde tyd aan de deur; doch hy gaf geen antwoord: weshalven men voor eenig toeval begon te vreezen. Na dat men verſcheidene maalen geklopt had, liep men de

Dood des Aertsbiſſchops van Parys.

1695. *Augustus* de deur op de vloer, en vond hem buiten kennis, uitgestrekt op een ruſtbed. Straks ſtuurde men om hulp; maar ze kwam te laat: dewyl men hem met geene middelen ter wereld uit die Apoplexie, welke hem des namiddags ten vyf uuren wegrukte, kon doen bekomen. Zyn ligchaam wierd des anderendaags na Parys overgebracht, om met de Pontificaale cieraaden op een praalbed ten toon gelegt te worden. Hy was door den Koning, in d'eerſte Promotie die 'er voor de Kroonen ſtond te geſchieden, tot het Kardinaalſchap genoemd. Daar gingen verſcheidene geruchten wegens deze ſchielyke dood; en wierden, onder anderen, de volgende twee aanmerkingen daar over gemaakt: eerſtelyk, dat ze kort op d'invoering van het Hooſdgeld op de Geeſtelykheid, daar hy de groote voortzetter af was, en de meeſte Geeſtelyken geweldig over misnoegd waren, volgde: en ten anderen, dat deze Prelaat, die voet tot zo veele gedwongene Confeſſien en Communien had gegeeven, zelve kwam te ſterven zonder een vrywillige Confeſſie en Communie te hebben konnen doen. Ondertuſſchen had nooit eenig Geeſtelyke meer van nooden zich voor zyn ſterven tot daaden van Godvruchtigheid te wenden, zo men anders de (a) Scandaleuze Chronyk mag gelooven. Men leeze maar in den (b) Geeſt van Monſr. Arnaud de Pyramide, welke voor hem opgerecht wierd, mitsgaders zyne Gelooſbelydenis. Hy wierd, toen men deze twee bloedige Stukken tegens hem ſchreef, beſchuldigd wegens minneryen te pleegen met Madame de Guenegaud, Abdis van het Hoſpitaal van S. Louis de Pontoiſe, mitsgaders met Madame de Bretonvilliers, met d'Abdis van Andely, en met Madame de la Meilleraye. Mogelyk dat het altemaal niet waar was, 't geen 'er wel af verhaald wierd; maar, om kort te gaan, 't was een Prelaat van het Hof: en die zich aan zyne zaligheid gelegen lieten zyn, wenſchten wel, dat hy niet zonder confeſſie, of biegt, geſtorven was. Den 9den. wierd zyn ligchaam met de gewoonlyke plechtigheden in het Koor der Kerk van Notre Dame, na die het rondom het Klooſter en door eenige gebuurige Straaten gedraagen was, begraaven; het Brevet, 't geen de Koning aan hem verguud had, om in d'eerſte Promotie voor de Kroonen tot het Kardinaalſchap genoemd te worden, door zyne

(a) *La Chronique ſcandaleuſe.*

(b) *l'Eſprit de Mr. Arnaud.*

zyne Majeſteit aan den Biſſchop van Orleans, zynen Eerſten Aalmoeſſenier, Broeder des Hertogs van Coaſlin, gegeeven; en den 19den. daar aan volgende Meſſire Louis-Antoine de Noailles, Biſſchop en Graaf van Châlons, Pair van Vrankryk, en Broeder van den Maarſchalk de Noailles, tot Aertsbiſſchop van Parys, in de plaats van den overleedenen, aangeſteld. 1695. *Auguſtus* Nieuwe Aertsbiſſchop van Parys verkooren.

Eindelyk: des nachts tuſſchen den 19den. en 20ſten. der Maand beviel de Hertogin van Chartres in haar Apartement te Verſailles van een jonge Princes. Hertogin van Chartres bevalt van een Princes.

SPANJEN. OMTRENT dezen tyd verkreeg den Admiraal Papachin, zo bekend ſedert den loop van dezen Oorlog, ontſlaging van zyn Ampt; en wierd het zelve door zyne Katholyke Majeſteit aan den Graaf Ferdinand Nunes opgedraagen. De gemelden Admiraal had al over ettelyke jaaren hier om aangehouden; doch het was hem altyd op een eerlyke manier geweigerd: hebbende de Koning hem geſtadig te gemoet gevoerd, dat hy zyne dienſten in de tegenwoordige geſteldheid van zaaken niet en kon ontbeeren. Admiraal Papachin van zyn Ampt ontſlagen.

CATALONIEN. NA dat de Marquis de Gaſtanaga met den Admiraal Ruſſel, (den laatſten July met zyne Vloot, benevens het Convoy van Smirna, in goeden ſtaat te Barcelona gekomen, alwaar hy de Troupen van Final, ten getale van drie duizend en vyf honderd man, ontſcheepte) op den 3den. Auguſtus een lange conferentie had gehad, vervoegde zich de Geallieerde Vloot (beſtaande uit vyf-en-dartig Schepen van linie, twintig Fregatten, negentien Galeyen, en verſcheidene andere Vaartuigen tot het getal van honderd en tien Zeilen) op den 17den. der gemelde Maand in 't gezicht van Palamos. Den zelven dag ſloeg de Marquis de Gaſtanaga zich met zyn Leger neder in het Dal van Aro, drie mylen ten Weſten van de genoemde Veſting. Den 19den. trad hy in de vlakte, en poſteerde zich rondom de Stad. Den Hertog van Vendôme had zyne Troupen (na dat hy hen eenige Plaatſen, van hunne veſtingwerken ontbloot, ha ddoen verlaaten, onder welker getal zich ook bevonden de Stad Oſtal- Palamos door de Geallieerden belegerd.

1695. rik, saamgaders de Kasteelen van Torders en Blanes
Augustus op dat hy niet genoodzaakt mocht weezen zo veele Garnisoenen te houden) in de vervarschingsquartieren doen trekken, tusschen Torocella de Mongri, na den mond van de Ter, en Palafugnel, drie mylen van Palamos, ten einde tot het ontzet dezer Plaats, indien ze aangetast mocht komen te worden, by der hand te weezen, of 'er ten minsten de Spanjaarden voor te doen vreezen. Zo haast als den Hertog dan hunne beweegingen had verstaan, rukte hy alle zyne Benden weder by een; trok 'er ook zelfs uit alle de gebuurige Garnisoenen; en deed den Ridder d'Aubeterre, Gouverheur van Colioure, die zich met het Régiment der Troupen van zyn Gouvernement by hem gevoegd had, in alle vlde hoogtens en de voordeeligste posten innemen. De Spanjaarden, die niet en zochten als te slaan, toogen uit hun Campement, en posteerden zich aan een oord, alwaar hunner slinker zyde door verscheidene spruiten, en hun middenpunt door een heuvel, daar te eenig kanon op gevoerd hadden, gedekt wierd: doch daar was niets, 't geen hunne rechter zyde verdeedigde; en den Hertog van Vendôme kon hen daar aantasten, als 't hem lustte. Hy liet ook het gerucht loopen, dat hy den stryd des anderendaags zou aanvangen: maar, verre vandaar, week hy dien zelven dag; leggende het daar op, dat de Marquis de Gastanaga met drie duizend man, welken den Admiraal Russel hem 's avondts te vooren uit de Vloot had toegezonden, en die het Dorp en den Toorn van S. Estéve, voor de rechter Vleugel der Spaansche Armée, hadden ingenomen, versterkt was. Ondertusschen vielen vyf honderd Ruiters en eenige Miquelets op d'Achterhoede der Franschen, doodden of kwetsten honderd en vyftig Soldaten, en namen 'er ook omtrent zo veel gevangen.

Na deze vruchteloozе ondernoeming des Hertogs van Vendôme scheen 'er niets te weezen, 't geen het vervolg der belegering van Palamos kon beletten: maar den Admiraal Russel terzelve tyd uit eenige Fransche Vischersbarken, welken men genomen had, verstaan hebbende, dat de Maarschalk de Tourville gereed lag om met een considerabele Vloot uit de haven van Toulon te loopen, oordeelde hy 't raadsaam hem te gemoet te zeilen. Ten dien einde dan deed hy de drie duizend man, welken

ken hy aan den Marquis de Gastanaga had gezonden, weder 1695.
z'scheep treeden, en stak, na eenige Bomben in Palamos te Augustus
hebben doen smyten, onder zeil na de kusten van Provence. De Spaansche Generaal, ziende zich beroofd van deze hulp, mitsgaders van die welke den Admiraal Russel hem met zyne Schepen kon beschikken, door de Plaats, terwyl de Spanjaarden haar te land aantasten, van de zeekant te beschieten, nam het besluit van af te trekken; 't geen by den 25sten. Augustus, maar vier dagen na gedaende loopgraven, in 't werk stelde.

De Franschen gaven voor, dat zy het gerucht wegens het vertrek der Fransche Vloot uit de haven van Toulon niet en hadden doen loopen, als om den Admiraal Russel te noodzaaken Palamos te verlaaten: Dat de Vissschers, welke genoomen wierden, de leus hadden, en zich uitdrukkelyk hadden laten neemen: Dat den Hertog van Vendôme het zelve gerucht in het Spaansche Leger had doen verbreiden, en brieven in de handen der Spanjaarden laten vallen, welke geschreeven scheenen te zyn aan Monsr. de Nanclas, Gouverneur van Palamos, waar in hy aan hemoncbood, dat hy zekerlyk staat kon maaken op den by stand der Fransche Vloot, welke voor het begin van September onder zeil zou steeken, enz. Ondertusschen zag men een Brief, die het opbreeken van het Beleg aan een andere oorzaak scheen toe te schryven, en wegens eenige byzonderheden aan den Lezer medegedeeld moet worden.

Brief, geschreeven uit het Campement van Palau, by Palamos, den 26sten. Augustus 1695.

DEN Hertog van Vendôme verstaan hebbende, dat de Spanjaarden het op Palamos gemunt hadden, lei het Leger des Konings in de verversch logquartieren tusschen Torroella de Mongri, na den mond van de, Ter en Palafuguel, drie mylen van de gemelde Plaats, ten einde te nader by der hand te weezen om haar by te springen. Den 17den. van deze Maand wierp de Geallieerde Vloot (bestaande uit vyf-en-dartig Schepen van linie, twintig Fregatten, negentien Galeyen, en andere Vaartuigen tot het getal van honderd en tien Zeilen) het anker onder het bereik van 't kanon van Palamos. Den zelven dag sloeg zich hun Leger, omtrent twintig duizend man sterk, neder in het Dal van Aro, drie mylen ten Westen van de Plaats. Den 19den. trad het in de vlakte,

1695. *Auguſtus.* en nam de quartieren rondom de Stad, om 'er het beleg af te formeeren. Den 20ſten. deed den Hertog van Vendôme, zynde genaderd om de Vyanden gade te ſlaan, d' Armée, welke zich den zelvendag by hem voegde, marcheeren: en hoewel ze de helft ſwakker was als die der Spanjaarden, beſloot hy echter hen des anderendaags aan te taſten. Ten dezen einde ging hy aanſtondts de hoogtens en voordeeligſte poſten inneemen, verdryvende de Vyanden van daar, welke weinig weder-ſtand booden, uitgezondert de Miquelets, die men met geſchut moeſt verdryven. De Spanjaarden toogen uit hun Campement, en poſteerden zich aan een voordeeligen oord, hebbende verſcheidene ſpruiten die hunne ſlinker zyde dekten, en een hoogte of heuvel voor hun middenpunt, daar ze batteryen opgeworpen hadden. Hunne rechter zyde alleen was genaakelyk; en het was hier dat den Hertog van Vendôme beſlooten had den ſtryd aan te vangen. Maar den 21ſten, 's morgens, zag hy, dat ze het Dorp en den Toorn van S. Elève voor hunne rechter zyde door vyf duizend man, 's avonds te vooren uit de Vloot ontſcheept, hadden doen inneemen. Hy beſloot derhalven een gunſtiger gelegentheid te verwachten, en retireerde den 22ſten. op den klaaren dag, zonder een eenigen man te verliezen, na vyf honderd Ruiters en eenige Miquelets, welke op d' Achterhoede wilden vallen, met verlies te rug gedreeven te hebben. De Vyanden traden ook weder in hun Campement: maar hebbende verſtaen, dat den Hertog van Vendôme een renfort van Troupen, door den Ridder d' Auberterre medegebracht, had gekreegen, en vreezende mogelyk aangetaſt te zullen worden terwyl zy met het beleg bezig waren, beſlooten zy het zelve op te breeken. De laatſte nacht deed den Admiraal Ruſſel zyne Troupen weder t' ſcheep gaan; en het Leger vertrok ter zelve tyd. De Vloot is dezen morgen onder zeil geſteeken, en de Stad Palamos aldus met groote glorie door den Hertog van Vendôme verloſt.

ENGELAND. Proclamatie tot het gevangen neemen van John Robart afgekondigd.

TOT het doen gevangen neemen van Sr. John Robart, door wiens afweezen het Parlement in de laatſte (a) Zitting verhinderd wierd d'examinatien wegens het genieten van geld van d' Ooſt-Indiſche Compagnie verder voort te zetten, en dien men toenmaals meende zich buiten 's lands vertrokken te hebben, lieten de Heeren Regenten op den 25ſten. der Maand d' onderſtaande Proclamatie afkondigen.

(a) Zie 6 Stuk, 1 Deel, pag. 261.

By

By de Heeren Regenten.

1695. *Augustus*

Een Proclamatie tot het apprehendeeren en verzekeren van den Persoon van John Robart.

Th. Canzuar. J. Sommers. C. S. Pembroke. C. P. S. Schrewsbury. Dorset. Godolphin.

NAdemaal aan zyne Majesteit informatie gegeeven is, dat in d'Examinatien onder Eede van diverse Persoonen, voor Commissarissen van beide de Huizen van het Parlement geschied, wegens het onwettig en indirect geven, ontfangen en disponeeren van groote Geldsommen tot het bezorgen van Chartres voor d'Oost-Indische Compagnie en anders, die Compagnie betreffende, bleek, dat John Robart niet alleen aan den Ontfangst schuldig is, maar ook bequaam om van de dispositie en applicatie van een gedeelte van dat Geld getuigenis te geven; de voorsz. John Robart echter, tot het ontgaan der Justitie en de bekentmaking der waarheid, zig van zyne gewoone Woonplaats onttrokken en verborgen heeft, met voornemen om na Gewesten over Zee te vlieden; en zyne Majesteit derhalven op het onderdanig Adres van de Geestelyke en Wereldlyke Lords, in het Parlement verzaamteld, zyne Koninglyke Proclamatie, den 19den. May laastleden gedateerd, tot het verzeekeren van den voorsz. John Robart heeft doen uitgeeven: En, nademaal wy onder Eede onderrecht zyn, dat sedert het uitkomen van de voorsz. Proclamatie de voorsz. John Robart op verscheide tyden korteling in en omtrent de Steden van Londen en Westmunster gezien is, hebben wy dienvolgende dienstig geoordeeld, op het advys van zyner Majesteits zeer honorabelen Geheimen Raad, deze Proclamatie uit te geven, en hier mede te beveelen aan en te begeeren op alle zyner Majesteits beminde Onderdanen, hoedanige, den voorsz. John Robart, die een middelmatig gezet Man is, van een swarte complexie, omtrent veertig Jaren oud, een Paruik dragende, en een Vremdeling, zo dat hy aan zyne spraak bekent kan werden; t'ontdekken en t'apprehendeeren, en te bezorgen, dat de voorsz. John Robart ontdekt ende geapprehendeert werd, en hem te brengen voor eenige van zyner Majesteits Vrede-Rechters of Opper-Magistraat van het Gemaatschap, de Stad of Plaats, in welke hy aangetast zal werden, dewelke respectivelyk verzoeht werden hem te verzekeren, en daar van aan zyner Majesteits Geheimen Raad, of een van d'eerste Secretarissen van Staat, ten eersten kennis te geven, op dat, hy voorkomende, volgens de Wet met hem gehandelt en tegens hem geprocedeert moge werden. En tot verhindering, dat den voorsz. John Robart niet naar de Gewesten over Zee echappeere, vereischen wy op, ende belasten aan alle zyner Majesteits Officiers van de Costuimen, en zyne andere Officiers en Onderdanen van en in de respective Havens, Zee-Steden en Plaatsen binnen het

1695. *Augustus* Koningryk van Engeland, Prinsdom van Wales, en Stad Berwyk op de Tweede, dat zy, en yder van hen, in hunne respective Plaatsen ende Employen zorgvuldig en naarstig zyn in d'Examinatie van alle Persoonen, dewelke over Zee passeeren, of zullen trachten te passeeren, en, indien zy den voorsz. John Robart ontdekken, effectueeren, dat hy geapprehendeerd ende verzekerd werd, en kennis van dien, als voorgemeld is, geven. En ter aanmoediging van alle Persoonen, om in het trachten na het ontdekken en apprehendeeren van den voorsz. John Robart vlytig en zorgvuldig te zyn, verklaren wy verder, dat de geen, die den voorsz. John Robart zal ontdekken en apprehendeeren, en hem voor eenigen Vrede-Rechter of Opper-Magistraat, als voorsz., brengen, zal hebben en genieten een Vergelding van de Somme van twee honderd Ponden, welke voorsz. Somme van twee honderd Ponden de Lords Commissarissen van de Thesaury hier mede verzocht en begeert werden, dezen conform, te betalen. En wy belasten en beveelen hier mede ernstig aan alle zyner Majesteits bemínde Onderdanen, gelyk zy't contrarie ten hunnen perykel zullen moeten verantwoorden, dat zy op geenigerley wyze den voorsz. John Robart zullen verbergen, maar ontdekken, op dat hy verzekerd, en tegens hem volgens de Wet geproceedeerd werde. Gegeven op de Raadkamer te Withal, den 25sten. Augusti, 1695. In het Zevende Jaar van zyner Majesteits Regeering.

Oost-Indische Schepen door de Franschen genomen. (a) *Zie pag.* 75.

De (a) schade der Engelsche Oost-Indische Compagnie wierd nu noch verswaard door het neemen van twee Schepen, komende van Bengale en de Kust van Coromandel. Deeze, benevens twee anderen die van de Barbados te rug keerden, den Marquis de Nêmond, welke in 't eind van July met een Esquadre van zes Oorlogschepen en twee Branders uit Brest in zee was gestoken, honderd en vyftig mylen beweesten de Sorlings in den mond geloopen zynde, wierden door den zelven veroverd, en in Vrankryk opgebracht.

SPAANSCHE NEDERLANDEN. Namen door de Bondgenooten belegerd. (a) *Zie* 6 *Stuk*, 1 *Deel*, *pag.* 319.

ZO haast als d'orders tot het waare (a) dessein der Geallieerden (want men had de Franschen een wyl met deze en geene krygsliſten misleid) waren gegeeven, toogen de Brandenburgsche Troupen recht na Namen, de Vesting welke men, niettegenstaande dat ze zich door haare voordeelige gelegenheid en menigvuldige werken als onwinbaar vertoonde, voorgenomen had te belegeren. De Graaf van Athlone, van Bethlem opgebroken, wendde insgelyks derwaarts; campeerde den 22sten. Junij te Rosbeck, alwaar hy een dag bleef leggen; en, hebbende

de vervolgens drie dagen achter malkander gemarcheerd, en door de beruchte Vlakte van Fleury getoogen, sloeg zich den 25sten. neder te Mellé, anderhalf uur van Charleroy: terwyl de Brandenburgsche Benden, die de voortocht hadden, ondertusschen meer en meer aan de Sambre naderden. Den 2den. July passeerde de gemelde Graaf de Maas, en berende Charleroy van de kant van 't Condros. 1695. Augustus

Midlerwyl brak de Keurvorst van Beyeren des nachts tusschen den 27 en 28sten. op van Castre; kwam des anderendaags te S. Lievens-Hautem; campeerde den 30sten. te Ninoven; vervoegde zich den 1sten. July te Halle, daags daar aan te Masy, twee mylen van Namen; naderde den 3den. dichter aan die Vesting, toog over de Sambre, deed zyne Troupen post vatten, en nam zyn Quartier in d'Abdy van Maloigne. De Baron de Heiden, Generaal van de Brandenburgsche Benden, die beneden Charleroy de Sambre gepasseerd was, vatte post aan de kant van Marlaigne, en liet aan de zyde van het Condros een Detachement over de Maas trekken; terwyl de Graaf van Athlone met zyne Cavallery aan deze zyde van de gemelde Rivier post ging neemen: zulks dat Namen zich den 3den. July t'eenemaal omringd bevond.

Ondertusschen was zyne Britanniſche Majesteit zelve (na dat hy de swaare Bagazie, de Zoetelaars, en d'Artillery den 27sten. uit het Camp ement te Beselaar voor uit had doen trekken) des anderendaags, 's morgens ten vyf uuren, met het gantsche Leger opgebroken, en weder te Rousselaar gaan campeeren; terwyl den Hertog van Wirtemberg, hebbende de Post, daar hy had gelegen, doen slechten, met het Ligchaam, 't geen hy commandeerde, na de kant van Dixmuiden toog. Den 29sten. vertrok de Koning, laatende het Leger aan den Prins van Vaudemont, met een Detachement Granadiers en zyne Gardes du Corps, en nam den weg van Vilvoorden. Ondertusschen kregen tien duizend man van het gemelde Leger order om zich over Deynse, Gavre, en Aalst te Brussel te vervoegen. Den 30sten. sliep zyne Majesteit te Grimbergen, den 1sten. July in d'Abdy van het Park by Leuven; kwam den 2den. 's morgens ten elf uuren, omtrent Namen; ging zyn verblyf neemen te Couroix le Chateau; en hield noch

1695. noch den zelven avond Krygsraad. 's Anderendaags naderde
Augustus het Leger dichter aan de Vesting; en de Koning nam zyn Quartier te Flaauwen, aan deze zyde van de Sambre.

Midlerwyl had men niet konnen beletten, dat de Maarschalk de Bouflers, zynde te Dinant over de Maas getoogen, den 2den. aan de zyde van het Condros, over de Brug binnen de Plaats geraakte, gevolgd door Monsr. de Megrigny, Eersten Ingenieur na Monsr. de Vauban, en zeven Regimenten Dragonders; 't geen de verovering in 't gevolg vry moeijelyker maakte.

Na dat de Bondgenooten zich nu allerwege rondom de Vesting hadden nedergeslagen, wierd terstond met d'uiterste naarstigheid aan de Linien van circumvallatie gearbeid, welke van een wydluftigen omvang zynde, de Troupen en Pionniers sedert den 3den. tot aan den 10den. bezig hielden. Midlerwyl wierd de Graaf van Athlone den 5den. met een considerabel Ligchaam van Cavallery en Dragonders na de kant van Bergen afgevaardigd, ten einde de passagien te bemachtigen, en de Troupen op den vyandlyken bodem te doen bestaan. De nacht tusschen den 10 en 11den. wierd gebruikt tot het maaken van eenige Borstweeringen, om d'opening der Thranchée aan die zyde voort te zetten. Den 11den. wierpen de Brandenburgsche Benden, welke hunne Attaque aan de kant van de Maas hadden, een Battery op, daar ze noch dien zelven dag af begonden te schieten. Tusschen den 11 en 12den. wierd de Thranchée tegens de Stad geopend, aan de kant van de S. Nicolaas-Poort, door den Generaal Majoor Fagel; doch wel sterk gevoordert, vermits de grond te moeijelyk was. De Vyanden deeden des nachts een uitval met twaalf honderd man, waar af er eenigen gedood, dartig à veertig gekwest, en d'overigen genoodzaakt wierden te rug te wyken. In dit voorval kreeg den Heer Fagel een kwetsuur met een musketkogel; weshalven de Koning zynen Doctor en Chirurgyn aan hem stuurde: en men haalde de kogel uit de schouder, als zynde by het halsbeen ingeschooten. Des anderendaags trad de Brigadier Lindeboom in de Loopgraaven, en avanceerde met groot gevolg, zonder een eenigen man te verliezen. Midlerwyl openden ook de Brandenburgers hunne Tranchée aan d'overzyde van de Maas, na de kant van de Brug leggende onder het Kasteel over de genoemde Rivier.

Den

Den 13den. voorderde men honderd en vyftig ſchreden ter rechter hand, en even zo veel aan de kant van de Maas, met heel weinig verlies. Den zelven dag noemde de Koning de Brigadiers Lindeboom en Heukelum tot Majoors Generaal, en de Colonels Frieshem en de Heide tot Brigadiers. Den 15den. wierden noch eenige Batteryen opgeworpen, en den 16den. de Loopgraaven omtrent de Maas aan weêrzyde wakker voortgezet. Den 17den. voorderde men noch drie honderd ſchreden. De Vyanden ſchooten onderruſtichen geweldig, en deeden, begunſtigd door de rook, een uitval, doch dit hen niet gelukte, dewyl ze tot in hunne Retrenchementen te rug wierden gedreeven, zonder dat de Belegeraars meer als vyf à zes Soldaaten verlooren. 1695. *Auguſtus*

Terwyl deze dingen in het Leger voor Namen gebeurden, bleef de Maarſchalk de Villeroy niet onnut in Vlaanderen leggen: doch ziende, dat het hem onmogelyk was t'ondernemen het beleg te doen opbreeken, met de Belegeraars in hunne Linien aan te taſten, beſloot hy een zoo krachtige diverſie te maaken, dat de Koning van Engeland genoodzaakt zou weezen zyn deſſein te ſtaaken, om Vlaanderen by te ſpringen. En in der daad, 't zou 'er by gehouden hebben, indien zyne onderneeming het gevolg had gehad, 't geen hy 'er af verwachtte. De Maarſchalk had by de tachtig duizend man; en de Prins van Vaudemont, die te Wouterichem lag, maar dartig duizend. d'Eerſte beſloot dan den tweden t'overrompelen, met hem, eer hy den tyd hadde om op zyne hoede te weezen, t'omcingelen, en van alle kanten aan te taſten. 't Ontwerp wierd ter uitvoering geſteld: doch om 'er een beter begrip af te hebben, moeten de zaaken van wat hooger opgehaald worden.

Na dat zyne Britanniſche Majeſteit te Rouſſelaar van den Prins geſcheiden was, ging de Prins te Wouterichem, vier mylen van de Linien der Vyanden, campeeren, ten einde hen gade te ſlaan, en, zo haaſt als ze zich na de kant van Namen wendden, te gelyk met hen op te trekken. Hy bleef 'er veertien dagen geruſt en ſtil leggen: doch de Vyanden bedienden zich van dezen tyd, om, zo haaſt als ze het openen van de loopgraaven verſtaan zouden hebben, een zeker deſſein uit te

1695. voeren; ten welken einde zy zo veel Cavallery, als ze konden,
Augustus. uit Henegouwen deeden komen, waar af een gedeelte gecommandeerd wierd door den Lieutenant Generaal Ximenes, en het ander door den Veldmaarschalk Praecontal. Des nachts tusschen den 12en en 13den July sloegen ze bruggen over de Leye; en hebbende de gantsche Cavallery, benevens een Corps Infantery, de Schelde doen passeeren, toogen ze over de gemelde bruggen, en kwamen tot op twee mylen na den dun Leger, leggende te S. Barbon, by Wike S. Eloy, gelegen aan de Rivier de Leye. De Prins van Vaudemont, verwittigd van deze beweegingen, ging zich te Harzele, een quartier mils van het Campement, 't geen hy verliet, nederslaan; vermits deze Post veel beter, en meer verstendigd was, dat de Vyanden seventig à tachtig duizend man verzameld hadden. Des avonds van den 13den. begon men zich ter slinker hand te beschansen; en den 14den. 's morgens ten vyf uuren, ter rechter: alzo men beslooten had de Vyanden staans voets te verwachten. Hoewel hunne Troupen zeer vermoeid waren door de lange marchen, welken zy hadden gedaan, geloofde men echter ieder oogenblik aangetast te zullen worden; wanneer men uit eenige Overloopers verstond, dat ze krygsraad gehouden, en, om hunnen slag niet te missen, beslooten hadden de Geallieerden met vyftien duizend man, welken Monsr. de Montal commandeerde, meestendeel van het Huis des Konings, van achteren aan te tasten. Op dit bericht beriep de Prins van Vaudemont de Generaals per hoofden; en wierd eendrachtig gestemd, dat het onmogelyk was die Post te behouden, indien men van vooren en van achteren wierd aangetast, zynde de Vyanden byna drie tegens een: weshalven tot den aftocht, hoe moeijelyk de zelve ook mocht schynen, beslooten wierd. 's Namiddags ten vier uuren begon men het Kanon ter slinker hand, en in 't midden, te doen afvoeren, in 't gezicht der Vyanden, doch zo heimelyk als het immers kon geschieden. Ter zelve tyd maakte de Prins van Vaudemont een dispositie; en den Heer van Ouwerkerk marcheerde met de gantsche Cavallery der twee Linien ter rechter hand, en de Brigade van Coillard, bestaande uit 20 Bataillons, om Monsr. de Montal wat in toom te houden, hem de Defilé van Wink te bet wil-

ten,

ten, en den aftocht alzo te verlichten, met te beletten dat hy met het Huis des Konings op d'Infantery kwame te vallen, 't Geſchiede gelyk men gedacht had. Coillard wierd by de Defilé aangetaſt. Hy verduurde d'attaque met zes Compagnien Granadiers, daar de Vyanden nooit door heen konden booren. Van d'andere kant begon men d'Infantery, die langs de Retrenchementen lag, te doen defileeren, behalven de ſlinker, welke uit Hollandſche Benden beſtond, gecommandeerd door den Graaf van Noyelles, die d'Achterhoede van de gantſche Infantery moeſt maaken; en den Heer van Zuilſtein moeſt met de Cavallery van de ſlinker hand het hek ſluiten. Nooit geſchiedde een aftocht met zulk een fierheid, in 't gezicht van een zo machtig Leger. Na dat d'Infantery van de rechter zyde gemarcheerd was, formeerden de Prinſen van Vaudemont en Wirtemberg, mitsgaders de Generaalsperſoonen der Engelſche Troupen, een rang te paard, ten einde een Eſquadron Cavallery aan de Vyanden te doen ſchynen. In deze geſtelte hield men ſtand, om hunne gelaatenheid gade te ſlaan, en te zien of ze ook mine zouden maaken van op de Retrenchementen af te komen: maar zy naderden niet zeer dicht. Eindelyk vyf Eſquadrons Dragonders aangekomen zynde om d'Arriergarde te maaken, vertrok men van daar. d'Aftocht geſchiedde op de gelukkigſte manier der wereld, en wierd niet geſtoord als door twee Eſquadrons van der Vyanden Dragonders, welke groene takken op hunne hoeden geſteeken hebbende, en Franſch en Engelſch ſpreekende, voort marcheerden, even of ze van der Geallieerden Troupen waren geweeſt, tot dat ze aan een Defilé kwamen, daar ze, moetende 'er toen noch maar drie à vier Bataillons paſſeeren, op de zelven aanvielen. Dit veroorzaakte eenige wanorder; doch wierd door de dappere wederſtand der gemelde Bataillons wel haaſt herſteld. Men marcheerde den gantſchen nacht, en ging zich nederſlaan onder Gent. Den 15den campeerde het Leger aan de kant der Abdy van Melem; en wierden de Heeren Bellaſis en Miremont, op het bericht 't geen de Prins van Vaudemont had gekreegen dat de Vyanden de Brugſche Vaart wilden paſſeeren, met twaalf Bataillons afgevaardigd, om Brugge en Nieupoort te dekken. Den 16den, toog het over de Schelde, ten einde

1695. Auguſtus

1695. *Augustus* zich by een der Voorsteden van Gent, van waar men na Multau gaat, neder te slaan, enz.

Meerder en netter omstandigheden wegens dezen berugchten Aftocht zullen den Leezer ontmoeten in den onderstaanden

Brief des Prinsen van Vaudemont aan zyne Majesteit van Groot Britanje, gedateerd uit het Campement by Mariekerke, den 15den. July 1695. 's morgens ten drie uuren.

IK heb my de eer gegeeven van op gisteren Uwe Majesteit te verwittigen, dat de Vyanden kwamen om ons te attaqueeren. Daar was ook groote apparentie toe: maar de dag passeerde; hen, met hunne bereidselen tot d'attaque te maaken; en ons met ons te retrencheeren. De Post was goed, en het Retrenchement van gelyken, zo aan 't Front als op de Flanquen; 't geen na alle apparentie de Vyanden gelegentheid deed zoeken om ons van achteren aan te tasten, met Monsr. Montal langs den weg van Thielt na Canegem te doen afzakken, ten einde zich tusschen Wink en ons te zetten, terwyl het gantsche Gros onze Flanq en Front zou attaqueeren. 's Morgens vertoonde zich het Hoofd van dit Ligchaam omtrent onze rechter Flanq; strekkende zich, gelyk ik gezegt heb, na de kant van Canegem; terwyl de slinker zich na de zyde van Benergem en Wuken uitstrekte. En gelyk ik sedert gisteren morgen zorg had gedraagen om my allengskens van onze Bagagie t'ontlasten, en de zelve over Deynsema Gent te stouren; besloot ik des avonds ten vyf uuren, ziende hoe de Vyanden my omringelden, en dat 'er geen tyd te verlieren viel, al het Kanon aan de Batteryen van het Retrenchement te doen lichten, en het na Deynse te laaten voeren. Dit geschiedde zeer behendig; en de Vyanden bemerkten mogelyk onze beweeging niet. Kort daar na teeg ik aan t' marcheeren met de twee Linien Infantery, strekkende aan de slinker zyde uit het Retrenchement, en zakkende gestadig af langs het zelve heen; terwyl wy de rechter Flanq van het Retrenchement met de Cavallery, die by ons was, boordeerden, om de marsch van onze Infantery voor de Vyanden te bedekken, welke de zelve ook niet eer gewaar wierden, dan wanneer wy de gemelde Flanq verlieten: en alstoen was onze Infantery al voorby de plaats, daar Uwe Majesteit het Regiment van Melonniere in het Campement te Aarsele, heeft zien leggen. Ter zelver tyd had ik den Heer van Cauwerkerk zich met de Cavallery der rechter Vleugel, vermengd met de Bataillons der Brigade van Coillar, van de Molen van Aarsele tot na de kant van Wink doen

doen uitstrekken, ten einde Monsr. de Montal te doen gelooven, dat het geschiedde om een Linie van Troupen te stellen tegens het dessein, 't geen hy had, wegens ons van achteren aan te tasten: en eensslags deed ik den Heer van Ouwerkerk over Wink na Nevel, recht toe na Gent, marcheeren; terwyl wy met d'Infantery langs het Retrenchement heen afzakten, daar uit traden, en den weg van Woutergem namen. Mylord Rochford, die met de Cavallery der slinker Vleugel, en twee Battaillons, tot aan Lisse uitgestrekt lag, maakte d'Arriergarde met een Linie Infantery aan d'eene, en drie Esquadrons van Eppinger aan d'andere zyde. Dit alles, Sire, geschiedde zo spoedig, dat ik Uwe Majesteit kan zeggen, dat zyn gantsche Leger als in een oogenblik uit het gezicht der Vyanden verdwoen. De Cavallery van Montal meende echter met eenige Bendes in de staart des Heeren van Ouwerkerk te vallen: maar ettelyke decharges der Muskettery van den Brigadier Collier deed hen terug keeren na de kant der Linie, welke den Hertog van Wirtemberg en ik uit de rechter zyde van het Retrenchement voerden. Wel haast kwam een Linie Infantery der Vyanden op ons afzetten; doch zy dorst ons nooit aantasten: en op d'andere, welke de Graaf van Noyelles geleidde, loste elang Cavallery, die hun volgde, ettelyke schooten op d'Arriergarde. Doch dit alles, Sire, passeerde zo gelukkig en behaagelyk voor het Leger van Uwe Majesteit, dat ik hoop, dat 'er Uwe Majesteit over voldaan zal weezen. Ik en kan niet genoegsaam pryzen de manier, op de welke den Heer Hertog van Wirtemberg en alle de Heeren Generaals-persoonen zich in deze gelegentheid hebben gedraagen, en wat vreugde 'er onder d'Officieren en Soldaaten was, en voornamentlyk wegens dat wy zo gered te zien uit zulk een verwarring van Vyanden, die van alle kanten op ons toegeschooten waren om ons t'overstelpen. Uwe Majesteit heeft in dezen Aftocht noch Man, noch Paard, noch Kar, noch stuk Kanon verlooren. Ik ben regelrecht tot hier toe gemarcheerd, om my buiten het bereik van der Vyanden Leger te stellen, de Soldaaten gerust neder te setten als zo dicht onder den Vyand, en zonder tydverlies een considerabel getal van Battaillons af te schikken om Nieuwpoort en Dixmuiden te belegeren.

1695. *Augustus*

't Is zeker, dat de Prins van Vaudemont reden had om aan den Koning te schryven, dat hy noch Man, noch Paard, had verlooren: want tyns des morgensten drie uuren, toen de Brief geschreeven wierd, de laatste Troupen noch niet in het Campement gekomen, was hy onbewust van het geval, 't geen zich met de gemelde Vyandelyke Dragonders had toegedraagen. De Koning toonde zich ook over dezen aftocht uitsteekend voldaan; gelyk blykt uit den onderstaanden

1695.
Augustus

Brief van zyne Britanniſche Majeſteit aan den Prins van Vaudemont.

Myn Neef,

GY kunt wel oordeelen, in hoe grooten ongeruſtheid ik, ſedert dat ik van ochtend in het krieken van den dageraad uwen Brief van giſteren middag ontfangen heb, ben geweeſt; en hoe groote vreugde my den uwen van Mariekerke, gedateerd huiden morgen ten drie uuren, heeft toegebracht: waar uit ik heb verſtaan, met welk een beleid en goede order gy nu zo wel en glorieuzelyk uit een zo gevaarlyk voorval hebt gered. Ik ben 'er ten uiterſten aan u over verplicht: want gy hebt in dezen Aftocht grooter blyken van een volmaakten Generaal gegeeven, dan of gy een Veldſlag had gewonnen. Ik keur uw beleid in deze gelegentheid, t'eenemaal goed, en hoop; dat het de Vyanden zal beletten iets meer, t'onderneemen. Ondertuſſchen zal ik verlangen te verſtaan, na welke kant zy zich, na dat hen een zo groote ſlag miſlukt is, zullen wenden; verblyvende wyders, enz.

WILLIAM REX.

Uit het Legerveer Namen, den 15den. July, 's avonds ten negen uuren.

P. S. Myne groetenis aan alle myne Generaals.

Voegt ook noch eindelyk by dit alles den volgenden Briet, geſchreeven door een Officier die den Aftocht had bygewoond.

REGISTEREN omtrent den middag, zynde den 13den. dezer; kreeg de Prins van Vaudemont tyding, dat de Vyanden uit de Linien naar het Leger, gecommandeerd door Hooggemelden Prins, quamen marcheeren, door Cortryk, Meenen, en andere Plaatſen; op welk advys Hooggedachte Prins, (alzo 't Leger langs de Leye van Zeveren by Deynſe met de Linker, tot Dendergem met de Rechter Vleugel gecampeert lag, en wy alzo de Flanq aan de Vyanden hadden moeten laten) de diſpoſitie van het Leger heeft doen veranderen; makende Front tegens Dendergem, de Linker Vleugel na de Leye, wat boven Gramme, en de Rechter tot voorby Aarſele. Des avonds omtrent acht uuren quamen eenige Eſquadrons van de Vyanden zich vertoonen tot by Dendergem, en begonden onze Voorwachten te chargeeren, die

die zich, volgens ordre, retireerden tuſſchen Dendergem en het Front van ons Leger. 's Nachts deed Hoogſtgedachte Heere Prince een Linie trekken, en opwerpen, tot dekking van onze Linker Vleugel en 't Corps de Bataille, die des 's morgens met den dag al zeer geavanceert was. Men continueerde geduurig om die tot perfectie te brengen. Tuſſchen zeven en acht uuren, morgens, zag men van de hoogte van Aarſele, daar onze Rechter Vleugel was, dat het Vyandlyk Leger in volle Marſch naar Dendergem, en voorts naar onze Linker Vleugel marcheerde. Men deed ondertuſſchen ook de Rechter Vleugel aan een Linie, gelyk het Corps de Bataille en de Linker Vleugel, om trekken. De Vyanden bleven by Dendergem van tien uuren tot giſteren ten twaalven halte houden. Omtrent twaalf uuren begonden zy van de groote Weg van Thielt naar Aarſele zich ook aan onze Rechter Vleugel te laten zien, en zich zelfs binnen Kanon-ſchoot te formeeren. Men zag toen, dat de Vyanden zig naar de Linker Vleugel en het Corps de Bataille by Dendergem zo lang opgehouden hadden, om dat zy eerſt wilden, dat haar Leger tot by onze Rechter Vleugel geavanceerd zoude zyn. Thans verwachtte men haar generale attaque: maar zy, gezien hebbende dat ons Leger zo wel geretrencheerd was, hielden zig ſtil. Al ons Kanon was op de gemaakte Batteryen geplant; en wy hielden zo goede contenantie, dat ze haar het attaqueeren deed uitſtellen. Ondertuſſchen kreeg den Heere Prince van Vaudemont van alle kanten tyding, dat de Vyanden alle haar magt by malkanderen gebracht hebbende, onze Militie wel de helft exceedeerden, en advys van den Heer Grave van Athlone wegens den aanmarſch van alle de Vyandlyke Troupen, en haar intentie om ons Leger aan te taſten, en dat den Heer Prins van Vaudemont op zyn hoede zou dienen te zyn. Hoogſtgedachte Heer Prince kreeg ook bericht, dat de Vyanden onder Montal, ziende dat wy in zo goede poſtuur ſtonden, een groot deel van haare Ruitery en Dragonders deeden marcheeren langs onze Rechter Vleugel, met intentie om ons van achteren te omringen, en van daag (want giſteren was het te laat) van achteren zo wel als van voren te attaqueeren; op welk advys den Heer Prince ordonneerde, aanſtonds in alle ſpoedigheid de Bagagie door Deynſe over de Schelde naar en door Gent te doen marcheeren: het welk aanſtonds geëxecuteerd wierd. Hooggedachte Prince, ziende dat de Vyand gezind was ons Leger t'omringen, deed het Kanon van de Batteryen voeren, en met de Bagagie voort marcheeren, om zelf met d'Armée te volgen; 't welk met zo veel voorzichtigheid en vaardigheid is uitgevoert, dat het meerendeel van 't Leger, mitsgaders al het Kanon en Bagagie, dezen nagt, en de reſt van 't Leger dezen morgen hier is aangekomen. De retraite van het Kanon geſchiedde giſteren namiddag ten vier uuren; en 't Leger begon zeven uuren te defileeren. Om onze retraite te faciliteeren, en den Vyand (die al voorby onze Rechter Vleugel bleef om-

1695. *Auguſtus*

1695. *Augustus* ommarcheeren, latende zo veele Troupen om het Front t'attaqueeren als hy nodig oordeelde) de kenniſſe daar van te beenemen, ordonneerde Hooggedachte Heer Prince aan den Hr. van Ouwerkerk, met alle de Ruitery en Dragonders van de Rechter Vleugel Front tegens den Vyand te maaken, ſtellende zich van Aarſelen tot Vink. En zo dra het Kanon met de Ammunitie-Wagens gemarcheerd was, een groot gedeelte van de Infantery gevolgd, en de Prins de reſt ook deed volgen, ordonneerde zyn Hoogheid, dat de Heer van Ouwerkerk met zyne Ruitery en Dragonders door Vink en Nevel in alle ſpoed zou defileeren na Gent; door welke voorzichtigheid de Vyanden miſleid zynde, het geheele Leger alzo is geretireerd, zonder dat wy eenige ſchade hebben geleden, als alleen van acht of tien Dragonders, door een decharge die de Vyanden deeden op het Regiment van den Prins van Birkevelt, d'Intentie des Prinſen van Vaudemont is aanſtonds met het Leger door dezo Stad te paſſeeren, en het zelve te doen campeeren over de Schelde, de Rechter Vleugel na Gavre, en de Linker na de Stad; zullende alzo de Schelde achter zich hebben. Toen de Vyanden onze retraite gewaar wierden, vielen zy in onze gemaakte Linien; en ziende, dat zy, die maar een quartier uurs van ons af hadden geſtaan, te laat kwamen, om ons met vrucht te konnen vervolgen, hebben zy uit razerny het geheele Dorp van Wontergem, daar ons Hoofdquartier is geweeſt, verbrand. Men meent, dat Villeroy zyn dank zal weg hebben wegens zich zo ſchoonen gelegentheid te hebben laten ontſlippen, enz. Gent, den 15den. July 1695.

Maar om weder tot het Beleg van Namen te keeren. Den 18den. 's middags tuſſchen twee en drie uuren, deeden de Franſchen een uitval met twaalf honderd Voetknechten, en vier Eſquadrons Dragonders. Zy toogen over de Maas, en attaqueerde de Tranchéen ter rechter hand van de Brug, mitsgaders een onvolmaakte Reduit, gevuld met Wolzakken. De Belegeraars, hebbende de Vyandlyke Infantery aan d'eene, en de Dragonders aan d'andere zyde, waren genoodzaakt voor d'eerſte woede der Franſchen te ſwichten, en achterwaarts te wyken: maar ſcheppende vervolgens weder moed, en hervattende den torn, dreevenze de Vyanden te rug, en dwongen hen te vluchten, met verlies van over de dartig man, en kwetſing des Graven van Grammont, een hunner Colonels. De Brandenburgſche Troupen verlooren 'er een Overſte en een Overſte-Lieutenant, behalven omtrent honderd zo Dooden als Gekwetſten.

ten. Den zelven dag besloot de Koning, zynde persoonlyk de Werken gaan bezichtigen, welken hy zeer ver gevoordeerd vond; het Fort, of gedetacheerd Bastion, voor de Poort van S. Nicolaas, benevens des zelfs aanhoorige Werken, te doen aantasten; ten welken einde men zestien Bataillons, zo Engelschen als Hollanders, commandeerde, die zich met een goed getal Arbeiders, en twee-en-twintig Ingenieurs, om de Logementen te maaken, in de Loopgraaven vervoegden: en zynde nu alles gereed, marcheerde men des avondts ten zeven uuren na de Vyanden. Een kloek getal Granadiers, door ettelyke Benden ondersteund, begon den aanval, onder het inwerpen van kogels en bomben, van beiden, en klauterde, niettegenstaande de Palissaden het Fort seer sterk bezet, en noch een Renfort by het selve hadden, op de pres, die vyftien à zestien schreeden breed was. Twee maal liepen ze door de wakkere tegenweer der Belegerden gewaar van te moeten afstrekken: doch de tegenwoordigheid van den Koning, en den Keurvorst van Beyeren, die van naby in hunne persoonen d'attaque gade sloegen, moedigde hen zo zeer aan, dat zy, ondanks gezien de Vyanden onder 't stormen tot het maaken van een diversie meer als eens uitvielen, het Fort omtrent ten tien uuren vermeesterden. In deze hardnekkige actie bleef veel Volks, en wel voornaamentlyk van de Vyanden de meesten, welke in het Fort waren, en noch eenigen die te hulp kwamen. Zy verlooren er ook de Marquisen van Maulevrier en Vieuxbourg, mitsgaders den Graaf van Mortein, vyf-en-twintig hooge en een menigte van subalterne Officieren. Onder het getal van de Gekwetsten der Belegaars telde men een Colonel, een Lieut. Colonel, twee Majoors, en twaalf Capiteinen; en onder dat der Dooden, een Lieut. Colonel, acht Capiteinen, en eenige andere Officieren.

1695. Augustus.

Den 19den. wierd de Tranchée beneden aan het Dorp Bouge na de kant van de S. Nicolaas-Poort, mitsgaders aan de zyde van de Maas, so boven als beneden, voortgezet, met het oogmerk van twee Paralellen langs de Rivier, aan de zyde van de Voorstad Jambé, en tegen over de Brug van 't Kasteel, te trekken.

Den 20sten. staken de Franschen, bemerkende dit voorneemen,

1695. den brand in de Voorſtad, welke't eenemaal geruineerd wierd;
Augustus zonder te betrachten, dat de twee Parallelen in twee dagen voltooid konden worden, en zy by gevolg beſlooten, en buiten ſtaat zouden zyn van uitvallen aan die kant te doen. Den zelven dag kwam 'er een groote menigte van groſ Kanon en Mortieren in het Leger.

Den 21ſten. voltooide men een Battery aan de kant van de S. Nicolaas-Poort, en arbeidde den gantſchen dag zeer yverig om het ſwaar Kanon in ſtaet te brengen.

Den 22ſten. begon men het Baſtion, het halve-Baſtion, en de Buitenwerken van de S. Nicolaas-Poort met een Battery van achtien ſtukken Kanon te beſchieten.

Den 23ſten. verdubbelde men het kanonneeren; en ſchooten zes-en-dartig ſtukken geſtadig na de kant van de S. Nicolaas-Poort, en tegens de Halvemaan. De Brandenburgſche Troupen begonden ook de Beer, die het water in de Graft weder-hield, van een Battery, welke zy over de Maas hadden opgeworpen, te beſchieten; doch met weinig vrucht, ter oorzaak dat de gemelde Beer met ſwaare gehouwene ſteenen was opgehaald. Men maakte ook bres in het halve-Baſtion.

Den 24ſten. vervolgde het kanonneeren den gantſchen dag met de zelve hevigheid. Een ſwaare regen, die des nachts begon, en tot aan den middag duurde, hinderde d'Arbeiders geweldig, en belette hen hun werk voort te zetten, zynde de Loopgraven vol water. Dit was ook oorzaak, dat de Linie van communicatie der twee Parallelen niet aan d'andere zyde van de Maas, in de Voorſtad Jambe, getrokken wierd. Des avonds kreeg men een Battery, niet ver van de gemelde Voorſtad, uitgaders twee anderen by d'Abdy van Salſines, vaardig. Ondertuſſchen verſtond men uit eenige Overloopers, dat de Belegerden bezig waren met een nieuw Retrenchement achter de S. Nicolaas-Poort te maaken. Gedurende deze drie laatſte dagen verloor men niet meer als dartig man.

Den 25ſten. ſchoot men den gantſchen dag van de Batteryen, welke beneden aan het Dorp Bouge, en aan d'andere zyde van de Maas by d'Attaque der Brandenburgers, waren, op de Reduiten, Baſtions, en Ravelynen by de S. Nicolaas-Poort. Midler-

wyl

wyl voeren d'Arbeiders vaſt voort met de Tranchéen na de kant van de Stad te leiden, en deeden hun beſt om een der uiterſte Forten af te ſnyden en te ruineeren. Daar wierden ook twee nieuwe Batteryen by d'Abdy van Salſines, en tegen over het Huis la Balance geheeten, ter ſlinker zyde van de Sambre, opgeworpen, en aanſtondts met Kanon verzorgd. De Vyanden verdeedigden de gemelde Abdy en dit Huis van achter hunne Retrenchementen. 1695. Augustus.

Den 26ſten. gaven de Vyanden, die in het uiterſte Werk voor de S. Nicolaas-Poort lagen, zynde een ſteene Baſtion, ter ſlinker zyde van de gemelde Poort, ziende dat ze des nachts afgeſneden waren, en vreezende dat men hen zou laaten ſpringen, zich met het breken van den dag als Krygsgevangenen over. Daar was een Capitein, twee Lieutenants, een Vaandrig, een Ingenieur, een Chirurgyn, en vyf-en-vyftig Soldaaten, van het Regiment Dauphin.

Den 27ſten. 's morgens, wierd den Koning in bedenken gegeeven d'attaque van d'eerſte Contreſcarpen; en zyne Majeſteit aan de Loopgraaven komende, gaf order, dat men alles daartoe gereed zou maaken, en ondertuſſchen zeer hevig ſchieten op het Ravelyn voor de S. Nicolaas-Poort, mitsgaders op het benedenſte van een Contregarde ter ſlinker zyde van 't zelve, dicht aan de Maas. 's Namiddags kwam zyne Majeſteit weder in de Loopgraaven; en d'attaque wierd ten vyf uuren begonnen, in voegen als volgt. d'Engelſchen ſprongen uit de Tranchée ter rechter zyde, en ſtormden op de punt van d'eerſte Contreſcarp, welke de Sluis in zich beſluit. De Vyanden maakten een ſchrikkelyk vuur, en lieten een groote menigte van Bomben, die op de Glacis begraaven lagen, ſpringen; waar door d'Engelſchen genoodzaakt wierden eenige ſchreden te deinsen: doch niet tegenſtaande dit alles dreeven zy hen echter met groote furie 'er uit; terwyl anderen terſtond aan het maaken van een Logement achter hen op de Glacis vielen. Ter zelve tyd waren de Hollanders uit de Loopgraaven aan de ſlinker zyde gekomen; en avanceerende langs de Maas, alwaar alleenlyk geringe weêrſtand was, attaqueerden zy de Vyanden, die in d'eerſte en tweede Contreſcarpen lagen, van ter zyden, en doorden hen, waargenomen een klock-

1695. moedige wederſtand, in minder als een quartier uurs uit d'eerſt
Auguſtus Contreſcarpen. Straks begon men daar ook een Logement te maaken met wolzakken, gabions, en takkebosſen; zulks dat alles tot noch toe na wenſch was gegaan, dewyl men niet boven de vyftig man had verlooren: maar by ongeluk geraakten de takkebosſen in brand, als mede een gedeelte van het Logement der Engelſchen, 't geen hunne flinker Vleugel tegens de Contregarde en het halve-Baſtion van S. Roch dekte. Dit toeval zette de zaaken wat te rug, en deed noch eenigen van d'Engelſchen ſneuvelen; welke echter ſtand bleeven houden, den brand bluſchten, en zich achter den zelven weder begroeven. De Hollanders, ziende dat het vuur van de geenen, die in de Contregarde waren, d'Engelſchen geweldig belemmerde, liepen 'er langs de Maas ſtorm op, en wierpen zo hevig met granaaden, dat d'Engelſchen daar door de handen wat ruim kreegen; waar na zy zich op de bres van de Contregarde logeerden: zulks dat ieder zyne poſt gehandhaafd hebbende, zy zich nu meeſter van de geheele Contreſcarp, van de Maas af tot aan d'inundatie, gelyk ook van de Beer, bevonden. De Geallieerden bekwamen in deze actie omtrent honderd vyftig Dooden en vier honderd Gekwetſten, daar onder den Lieut-Colonel Weelevelt en drie of vier Capiteins van de Granadiers. Terwyl de Koning in de Loopgraaven was, deeden de Franſchen zeven of acht ſchooten uit Kanon, waar van een den Ridder Godfrey, Commiſſaris tot de betaaling der Engelſche Troupen, doodde, en den Lieutenant Eck van de Garde du Corps den arm wegnam, niet ver van de plaats daar zich zyne Majeſteit bevond.

Byna ter zelve tyd als d'Engelſchen en Hollanders de Contreſcarpen attaqueerden, begonden de Beyerſche Troupen na het Huis la Balance, en tegens de Retrenchementen welken de Vyanden aldaar gemaakt hadden, en die den voorgaanden dag geſtadig met Mortiers en Kanon beſchooten waren, t'avanceeren. Men verordende tot deze onderneeming honderd Granadiers en vyf honderd Musketiers, van de Troupen des Keurvorſts van Beyeren, onder d'orders van een Colonel, een Lieut-Colonel, een Majoor, en andere ſubalterne Officieren; welke geſecondeerd wierden door een gelyk getal van Hollandſche Granadiers

diers en Muskettiers, met hunne Officieren. Een Majoor volg- 1695.
de hen met honderd vyftig Fuseliers, om hen, in geval van *Augustus*
nood, t'ondersteunen. Ter rechter zyde van de Sambre waren vyftig Granadiers en drie honderd Muskettiers onder een Lieut-Colonel en een Majoor gecommandeerd, welke noch zes honderd man tot een rugsteun hadden. Zes honderd Ruiters, en even zo veel Dragonders, wierden insgelyks gecommandeerd, om zich, in geval van nood, gereed te houden. Ondertusschen daalden vier Vaartuigen, belaaden met honderden vyftig Beyersche Muskettiers, nederwaarts langs de Sambre. 't Oogmerk was, een Brug met de gemelde Vaartuigen over deze Rivier te slaan, en het Volk tegen over het Huis la Balance aan land te zetten. Toen de Geallieerden daar kwamen, ontdekten de Vyanden hen van de hoogte; en bemerkende hun voorneemen, schoten ze zonder ophouden: maar de Geallieerden lieten daarom niet de Retrenchementen, gelyk ook Werken omtrent het gemelde Huis opgeworpen, aan te tasten, en deeden het met zodanig een wakkerheid, dat de Vyanden na een tamelyken wederstand aan 't wyken raakten. De Geallieerden vervolgden hen langen tyd op den Berg; en hoewel 'er drie Bataillons en vier Esquadrons kwamen toeschieten, om hen t'ondersteunen, zat men hen echter zodanig op de hielen, dat ze het hoofd niet dorsten bieden: waar door men gelegentheid bekwam om de Brug te voltooijen. d'Abdy van Salsines wierd ook hol over bol verlaaten, en aanstondts door een Capitein der Geallieerden met honderd Soldaaten in bezetting genomen. De Belegeraars verlooren in deze actie zeer weinig volks, ter oorzaak dat de Franschen zich op ver na zodanig niet en hadden verdeedigd, als men wel had verwacht. Daar waren niet boven de veertig zo Dooden als Gekwetsten. Een Capitein van het Regiment van Schwerin wierd door een kanonkogel weggenomen.

Den 28sten, begon men zich in de Posten la Balance en d'Abdy van Salsines te begraaven; en commandeerde sestig Granadiers, en even zo veel Muskettiers, van ieder Regiment, om een attaque aan de kant van de Leuvensche Poort te doen. De Franschen verweerden zich dapper; maar wierden eindelyk, na een hard gevecht, genoodzaakt te voorslaaken. De Brandenburgsche

1695. Troupen, die een nieuwe Battery aan de kant van de Maas hadden opgeworpen, begonden 'er zich af te bedienen. Des avondts wierd de Linie van Communicatie by de Voorſtad Jambe voltrokken; zulks dat de Franſchen zich nu buiten ſtaat bevonden van de Belegeraars aan die kant met uitvallen t'ontruſten. Zy ſtaken ook den brand in de Schepen, welken zy noch op de Maas hadden, op dat de Geallieerden de zelven niet en mochten vermeeſteren. In het vallen van den avond wierden, wegens het overgaan van Caſal, drie generaale Salvos uit het Kanon en de Musketterÿ geloſt, en ter zelve tyd vyftig Bomben na binnen geſchooten.

Aug. ſtus.

Den 29ſten. wierden de nieuwe Linien van Circumvallatie aan de kant der Maas, by de Voorſtad Jambe, voltrokken, en twaalf Mortieren aldaar geplant. Men attaqueerde twee Linien, welken de Belegerden voor het Kaſteel tuſſchen de Sambre en de Maas hadden getrokken. d'Eerſte wierd verdeedigd door twee Batteryen van twaalf ſtukken Kanon, en een zeer goed getal van Troupen. Wederzyds wierd groote dapperheid betoond, zo in 't aantaſten als 't verweeren: doch de Linie eindelyk vermeeſterd zynde, keerde men terſtond het veroverde Kanon tegens de twede Linie, welke men insgelyks vermeeſterde. Thans meende ook de Keurvorſt van Beyeren het groot Retrenchement, 't geen de Vyanden van de Sambre tot aan de Maas, op een zeer voordeelige hoogte tegen over het Kaſteel, hadden opgeworpen, te doen aantaſten. Het ſtrekte zich een halve myl ver uit, en was van een ongeloofelyken arbeid en koſten, met Aſſnydingen en Batteryen. Doch deze attaque wierd tot des anderendags uitgeſteld. Vier duizend en drie honderd man waren gepoſteerd in de Vlakte van Salſines, waar af de drie vierdedeelen d'eerſte, en de reſt de twede Linie maakten. Omtrent dartig treden van deze twee Linien, en voor de zelven, ſtonden honderd vyftig Granadiers van de Beyerſche Troupen, en drie honderd man van d'eerſte Linie om hen te ſecondeeren. d'Andere Granadiers hadden order om op hunne poſten te blyven. In de derde Linie waren twaalf honderd man Infantery, verdeeld in twee Bataillons; achter de welken drie honderd Arbeiders met de noodzaakelyke werktuigen ſtonden. Deze Linien wierden ter rechter en ter ſlinker hand

ge-

gedekt door vyf honderd Ruiters en even zo veel Dragonders, welke order hadden, in geval de Vyanden een al te hardnekkigen wederstand booden, om hen met den degen in de vuist van achteren aan te tasten. Daar was ook geordonneerd, dat d'attaque van het Retrenchement gelykerhand ter rechter, ter slinker, en van vooren, zou geschieden. 1695. Augustus

Den 30sten. 's morgens ten vier uuren, avanceerden de Geallieerden in deze geschapenheid na de Vyanden, en attaqueerden hen ter zyde van het groot Retrenchement. Zy verdedigden zich in 't begin heel treffelyk, en maakten een groot vuur uit hunne Linie van Communicatie, een Reduit, en twee Aflinydingen; doch wierden eindelyk genoodzaakt voor de Geallieerden te wyken, die hen sloegen, en uit hunne Posten verdreeven, tot aan de Contrescarp van het Fort William of Kochoorn. Hier op wierden drie honderd Brandenburgsche Voetknechten gecommandeerd, om het Kanon der Vyanden, tegen over het Fort Kochoorn, te gaan vermoetseren: maar zy vonden, dat de Franschen het al afgehaald hadden; vielen op twee honderd Vyanden, welke by deze Batteryen lagen; dreeven hen tot aan de Contrescarp van het Fort Kochoorn; en hakten 'er veelen af neder, niettegenstaande het groot vuur 't geen men uit dit Fort maakte. Ondertusschen avanceerde de Generaal Majoor Schwerin met vyf honderd Granadiers en vyftien honderd Voetknechten, gevolgd door duizend Arbeiders, na het Retrenchement. Ter zelve tyd attaqueerden de Brandenburgers de rechter zyde van het Retrenchement, na de kant van de Maas, met vyf honderd Granadiers, twee honderd Voetknechten, de Grands Mousquetaires, de Gendarmes, en de Granadiers te Paard: en hoewel de Vyanden een groote Linie, gedekt met twee Aflinydingen, voor zich hadden, wierden ze echter door d'onverslaagdheid en wakkerheid der Brandenburgers genoodzaakt, na een korten wederstand, in goede order te retireeren, en de Post aan hen over te laaten. Na dit alles, voegden zich de Granadiers des Keurvorsts van Beyeren by de Manschap van Schwerin; avanceerden met een ongemeene dapperheid tot aan de Contrescarp van de Casotte, of 't Duivelshuis; en dwongen de Vyanden met een gestadig vuur van Granaaden de gemelde Contre-

scarp

1695. *Auguſtus* ſcarp te verlaaten, welke zy een volſlagen half uur inhadden. Terwyl men nu met alle geweld uit de twee Forten Koehoorn en 't Duivelshuis beſchooten wierd, avanceerde een Capitein met eenige anderen, tegens d'orders die zy hadden van zich te vernoegen met op een hoogte achter het Vyandlyk Retrenchement poſt te vatten: doch euvel bekwam hen deze ſtoutheid, alzo de meeſten gedood of gekwetſt wierden. Vervolgens retireerden de Granadiers, gedekt door een Bataillon van de Beyerſche Gardes, in goede order, onaangezien de wakkere vervolging der Vyanden. De drie honderd man, die gecommandeerd wierden om hun Kanon te bemachtigen, en, gedekt door de Beyerſche Dragonders en een Bataillon Hollanders, tot aan de Contreſcharp van het Fort Koehoorn geavanceerd waren, kreegen inſgelyks order om af te trekken. De Vyanden verlieten in deze actie een ſteene Reduit, eenigen der uiterſte Batteryen, en hun Retrenchement van de Sambre tot aan de Maas, verſterkt met verſcheidene linien en afſnydingen, 't geen hen zo veel moeite en geld gekoſt had. Aan de zyde der Geallieerden telde men omtrent honderd Dooden, en twee honderd Gekwetſten. De Franſchen, ging de ſpraak, hadden zich beroemd, dat ze dit Retrenchement wel vier weeken zouden verdeedigen: en het is ook zeker, dat de Geallieerden het niet zo gaauw noch gemakkelyk gekreegen zouden hebben, indien men het niet aan drie kanten te gelyk met d'uiterſte wakkerheid had aangetaſt. Den zelven dag liet men ook noch een Myn aan d'Attaque van de S. Nicolaas-Poort ſpringen, welke een gedeelte van de Beer in de Stadts Graft overhoop ſmeet; weshalven het water merkelyk verminderde.

Den 31ſten. beſloot men, tegen den avond een attaque op de S. Nicolaas-Poort te doen: doch ze wierd om zekere redenen uitgeſteld. Men arbeidde alleenlyk aan het verwyden van de Bres, door het geſtadig vuur van het Kanon 't geen den gantſchen dag duurde.

Den 1ſten. Auguſtus beſchoot men de Werken en de Bres aan de S. Nicolaas-Poort; en ordonneerde de Koning des achtermiddags een half-Baſtion, of Contregarde, ter rechter hand van de gemelde Poort gelegen, t'attaqueeren. Midlerwyl kwam een Bom-

be

de in een steene Reduit, alwaar de Vyanden een Magazyn van Gra- 1695.
naaden en Buskruid hadden, te vallen; waar door de gezeide Augustus
Reduit met over de vyftig Soldaaten in de lucht vloog. Dit ver-
oorzaakte zodanig een ontsteltenis, dat alle de Klokken van de
Stad alarm klepten, en de Belegerden met een zeer groot ge-
deelte van het Garnisoen na buiten kwamen; meenende, dat
men een generaalen storm wilde doen: weshalven goed gevon-
den wierd d'attaque tot des anderendaags uit te stellen; wanneer
zy omtrent desavondts ten half achten onder het commando van
de Majoors Generaal Lindeboom en Ramsay, en den Brigadier
Dedem, voortgang nam. Drie honderd Granadiers voerden
d'Avantgarde, benevens vier Engelsche Regimenten, en de
Regimenten van Heukelum, Dedem, en Dumont, ondersteund
door de Regimenten van Frieshem, du Teyl, en Effen. d'At-
taque was zeer hevig; wierd door handgranaaden, bomben,
en kanon heel wel gestyfd; en duurde tot middernacht: wanneer
de Belegeraars, na een twede Contrescarp ingenomen te hebben,
op het halve-Bastion post kregen. Maar dewyl het aan de
Stadts muuren gelegen, en niet breeder was als dat zich twin-
tig man op het zelve konden logeeren; dat ook ten anderen
de Vyanden gestadig een menigte handgranaaden van de Muu-
ren afwierpen: wierd men genoodzaakt het zelve, na dat
men het tot twee maalen had ingenomen, weder te verlaa-
ten.

Den 3den. 's morgens omtrent ten elf uuren, terwyl men zich
vast met alle macht gereed maakte om des anderendaags een ge-
neraalen storm te doen, ordonneerde zyne Majesteit aan den
Brigadier Dedem, na beneden de Maas te ryden, en een Trom-
petter met zich te neemen, ten einde den zelven na de Stad te
stuuren, en een stilstand tot het begraaven van de Dooden te
doen begeeren. De Brigadier, ter bestemde plaatse gekomen,
verstond, dat de Vyanden een weinig te vooren hunne Hoeden, en
naderhand een Vaan, hadden opgesteeken; waar op ook wel haast
het slaan van de Chamade gehoord wierd. Den Hertog van
Holstein-Pleun liet vraagen, wat zy begeerden? Een Fransch
Officier, ten dien einde afgevaardigd, vertoonde zich op de
Bres, en verzocht den Commandant der Aproches te spreeken.

1695. *Augustus* De Majoor Generaal Ramſay, die het toenmaals was, zich hier op derwaarts begeeven hebbende, zei de gemelden Officier, dat, hoewel de Belegerden daar noch niet toe gedwongen waren, hy echter order had om van een Capitulatie te ſpreeken. Ramſay nam aan, kennis 'er af te geeven; gelyk ook terſtond aan zyne Britanniſche Majeſteit en den Keurvorſt van Beyeren wierd gedaan: en zynde vervolgens van wederzyde Gyzelaars uitgezonden, wierd de zelve na eenige ſtribbelingen, tot beſlechting der welken de Graaf van Brouay 's avondts ten half tienen met volmacht na binnen wierd geſchikt, des anderendaags middags getekend; gelyk breeder, nevens andere omſtandigheden, te zien is uit den onderſtaanden Brief, geſchreeven aan de Staaten Generaal door den Secretaris des Heeren van Dykvelt.

Hoog-Mogende Heeren,

MYn Heeren. Gisteren avond heb ik aan Uwe Hoog-Mogenden met de Brabantſche Poſt overgeſchreven, dat men met de Belegerden bezig was met het maken van de Capitulatie wegens de overgave der Stad. De zelve is deze naarmiddag voltrokken, ende wederzyds geteekend. Ik zende daar van hier nevens aan Uwe Hoog-Mogenden Copie, tot welkers inhoud ik my zeer gedienſtig gedrage. Aanſtonds na de teekeninge zyn over en weder twee Oſtagiers gewiſſelt, tot naarkominge van de Conditien in de gemelde Capitulatie ter neder geſteld. Die van onze zyde zyn de Colonel Zymour en noch een Duitſch Officier; en wegens de Franſchen, den Grave van Nogan, Colonel van het Regiment des Konings, en een Major van de Brigade. Den Heer Churfurſt van Beyeren is daar na in de Stad geweeſt, omme de nodige ordres te ſtellen, en de poſſeſſie te doen nemen, volgens 't gene by het Achtſte Artykel van de Capitulatie is geaccordeert.

Om de kortheid des tyds heb ik op gisteren aan Uwe Hoog-Mogenden niet konnen adviſeeren, dat 's avonds te vooren, zynde Dingſdag, door den Koning was doen attaqueeren met vier honderd Granadiers, geſouteneerd door eenige Infantery, het half-Bolwerk van de Stad, gelegen op de rechter zyde van de Poort S. Nicolaas, aan de Maze. d'Onzen hadden aldaar in 't eerſt d'avantagie, en waren gekomen tot op 't voornoemde Bolwerk; maar de Vyanden hebbende haare meeſte Macht, zo uit het Kaſteel als de Stad, by den anderen getrokken, en hoewel zy noch lange gerepouſſeert wierden, vond ons Volk geraadſaam zich wederom te zetten in hare Poſten op de Contreſcarpen.

Het

Het is een zeer hevig en bloedig gevecht geweest. Wy hebben al- 1695.
daar omtrent twee honderd Dooden gehad. Ons Kanon en Mortieren, *Augustus.*
die daar onophoudelyk, behalven de Musquetten en 't werpen van Handgranaden, een schrikkelyk vuur maakten, hebben aan de Vyanden, die zeer bloot in hare Werken stonden; een ongelooffelyke schade toegebracht, ende waar van zy haar zelfs ten hoogsten beklaagden; 't welk haar zoude hebben doen resolveeren, als mede dat zy te gemoet zagen dat men den volgenden dag zoude hebben een generalen storm ondernomen, te doen het verzoeken van Capitulatie. Men verzeekert, dat het Garnisoen al wel op de helft is gesmolten, en dat 'er omtrent vyf honderd Officieren zo dood als gekwetst zouden wezen.

Den Koning staat nu een groot getal Bataillons ende eenige Cavallery van hier na Vlaanderen te detacheeren, tot versterkinge van de Armée des Prinsen van Vaudemont; dewyl men die hier kan missen.

Gisteren morgen is wederom van hier een groot Convoy en de nodige Paarden en Wagens na Mechelen gezonden, om noch eenige sware Artillery en Ammunitien van Oorlog van daar herwaarts te halen. Men stelt nu alles met de uiterste vlyt in 't werk, om, zo haast het doenlyk is, het Kasteel en de aanhoorige Werken op 't vigoureuste aan te tasten. Waar mede, enz.

Hoog Mogende Heeren, &c.

In 't Leger van den Koning voor Namen den 4den. Augusti 1695. des avonds ten elf uuren.

Geteekend

W. Hooreman,
Secretaris van den Heer Gedeputeerde van Dykvelt.

Voegt by dezen Brief ook noch dien zyner Koninglyke Majesteit van Groot Britanje, ten zelven einde aan de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden afgevaardigd.

Hoog-Mogende Heeren, byzondere goede Vrienden,

WY hebben niet willen nalaaten Uwe Hoog-Mogenden bekend te maaken, hoe dat gisteren na den middag de Vyanden hebben sein gemaakt om te capituleeren; waar op wederzyds Ostagiers zyn verwisseld: en is de Capitulatie op huiden geslooten, en bereidts, in conformité van dien, de Posten ingeruimd. d'Articulen, die door de Belegerden

1695. *Augustus* den zyn bedongen, zullen Uwe Hoog-Mogenden uit de nevensgaande Copie van de Capitulatie konnen zien. Wy hoopen, dat het God Almachtig verder gelieven zal de Geallierde Wapenen zodanig te zegenen, dat wy in het kort een gelukkig einde van deze onderneming mogen erlangen. Waar mede eindigende, zullen wy Uwe Hoog-Mogenden hier mede bevelen, Hoog-Mogende Heeren, by zondere goede Vrienden, in de bescherminge Godes.

In 't Leger voor Namen den 4den. Augusti 1695. Uwer Hoog-Mogenden goede Vriend, Getekend WILLIAM R.

Artykelen wegens de Capitulatie van de Stad en het District van Namen, voorgesteld door den Graaf van Guiscard, Lieutenant Generaal van den Allerchristelykste Koning en Commandant van de Stad Namen, aan zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid van Beyeren en des zelfs Geallierden.

I.

Toegestaan. DAt alleen de Katholykehe Apostolise Roomse Religie in de Stad Namen gemaintineert en geoonserveert zal worden, zonder dat eenige andere daar zal mogen ge-exerceert werden.

II.

Toegestaan. Dat alle de Privilegien, Vryheden, Gebruiken ende Costumen, zo generaale als particuliere, welken de Geestelyken, Edelen, Burgers, en andere Inwoonders van de gezeide Stad hebben gehad, zullen behouden blyven, en dat een iegelyk van haar weder zal treeden in 't genot en de possessie van zyne geconfisqueerde Goederen.

III.

Toegestaan. Dat alle Burgers en Inwoonders, zo Franschen als anderen, zo wel de eene als de andere Sexe, van wat qualiteit zy ook zouden mogen wezen, daar zullen konnen blyven woonen, ofte vertrekken binnen den tyd van drie maanden, met haare Familien en Effecten, en zich begeven daar het haar goed dunkt, zonder dat haar eenig leed of ongelyk zal aangedaan werden, 't zy dat ze in de Negotie zyn geweest, ofte andere Bedieningen hebben gehad, hoedanig die ook zouden mogen wezen tot,

tot welken einde haar voor niet zullen toegestaan werden de noodige Sauvegardes en Passeporten. 1696. Augustus

IV.

Toegestaan: Behalven aan de Deserteurs. Dat niemand van de gezeide Burgers, en anderen, nop wat Natie die ook zyn, onderzocht ofte gemoleſtert zal mogen werden, onder praetext van geëmployeert te zyn geweest in dienst van den Koning; en dat haar een generale Amneſtie zal vergunt werden, gelyk ook aan de Deserteurs.

V.

Toegestaan. Dat de Paarden, in den Oorlog genomen, en gekocht door de Burgers van de Stad, ofte door de Officieren van de Troupes, of andere Particulieren, wie die ook zouden mogen wezen, niet wedergenomen zullen mogen werden.

VI.

De Belegerden zullen zich mogen vervoegen van Schepen, om hare Zieken en Gekwetſten te transporteeren; en men zal haar Paspoorten geven om tot Dinant de noodige Scheepen en Schippers te laaten halen, door de Heeren van Namen tuinden, waar van zy zich zullen mogen bedienen, en zelver ook van Schippers van de Stad, mits dat zy die aanſtonds weder terug zenden. Dat alle Officieren, Soldaten, Dragonders en anderen, zo Franschen als Vreemden, van wat conditie ofte qualiteit zy ook mogen weezen, in Stad, Hoſpitalen, als in particuliere Burgers Huizen, gebracht zullen werden na Dinant, met de Doctoren, Chirurgyns, Apothequers, en andere Perſonen, die tot haar voorzorge aangeſteld zyn; en dat door de Geallieerden Schepen, en andere bekwaame Voertuigen, zullen gegeven werden, mits betalende, met de noodige Escortes en Passeporten, om aldaar in zeekerheid gebracht te werden; als mede de Knechts en Equipages van de gezeide Zieken en Gekwetſten, aredagen na de gedane onderteekeninge van deze Capitulatie, en dat langes den kortſte weg.

VII.

Toegestaan. Dat de Zieken en Gekwetſten, die niet in ſtaat zyn om getransporteert te werden, in de Stad zullen blyven, in de zelve Logementen daar ze tegenwoordig zyn, tot hare volkomene genezinge toe; en men zal haar op koſten van de Geallieerden Lecfrocht en Medicamenten geven, ider na zyne qualiteit: en na hare gene-

1695. *Augustus*

zinge zullen haar Paspoorten en Voertuigen gegeven werden, om haar in zekerheid na Dinant te voeren, langs den kortsten weg.

VIII.

Men zal den Belegerden twee dagen vergunnen, te reekenen van den 4den. Augustus op den middag; en zullen alleenlyk gecedeert worden de Deuren van den ingang der Yzere Poort. De Belegerden zullen, nevens die van de Geallieerden, een Wacht stellen aan de oude Wal, om te beletten dat daar iemand in kome, en tot voorkominge van alle disordres.

Dat aan het Garnisoen zesdagen zullen toegestaan werden, van de teekeninge der tegenwoordige Capitulatie af te reekenen, om zich op het Kasteel en zyn toebehooren te retireeren, met hare Familien, Domestiquen en Effecten; en dat, geduurende die zes dagen, geene hostiliteit, zo van d'eene als d'andere kant, Trencheën noch Batteryen, zo tegens de Stad als tegens het Kasteel, gebruikt zal werden. En op dat 'er geduurende den gemelden tyd geenige wanorder tusschen de wederzydsche Krygsvolkeren in de Stad kome t'ontstaan, zullen de Troupen der Geallieerden maar alleenlyk de Poort van den eersten Omvang der Attaque in bezetting neemen, en niet in de Stad mogen komen voor dat het Garnisoen t'eenemaal op het Kasteel geritireerd zal weezen: en de tweede Poort van de gemelde Attaque zal by het Garnisoen bewaart werden tot aan de volkomene vervullinge van de gezeide zes dagen.

IX.

Toegestaan. Dat aan de Troupes, die in de Redouten van S. Fiarre, d'Espinois, en S. Antoine in garnisoen leggen, toegestaan zal werden weder in de Stad te komen, om op het Kasteel te gaan, daags na de teekeninge van deze Capitulatie.

X.

Toegestaan. Dat alle de geenen, die door den Koning gesteld zyn in bedieninge van Judicature en anders, daar in gemaintineert zullen werden; en dat zy hunne Ampten zullen blyven bedienen, en de Rechten, Emolumenten en Privilegien, die daar toe behooren, genieten.

XI.

Toegestaan. Dat geen Officier, ziek, gekwetst, ofte anders, gearresteert zal mogen werden om schulden, ofte wat ander pretext het zoude mogen zyn; maar dat aan de geenen, die haare deugdelyke schulden konnen bewyzen, zekerheid van betalinge zal gegeven werden.

XII. Dat

XII.

Toegestaan: *Mits dat het niet en zy tot nadeel van Zyn Katholyke Majesteit.*

Dat alle Contracten en Obligatien, gemaakt tusschen de Franschen en de Burgers van de voorsz Stad, ter goeder trouwe zullen opgevolgt werden, zo van d'eene als d'andere kant, volgens hare forme en teneur, als ook de geenen die gemaakt zyn met de Magistraat van de voorgemelde Stad.

XIII.

Niet toegestaan.

Dat de Paarden en Equipagien der Officiers, commandeerende in de Plaats, en der Troupen van het Guarnisoen, met Escorte en zeekerheid langs den kortsten weg gebracht zullen werden na Dinant; en dat men onder geenig pretext de gezeide Equipagien zal vermogen te doorzoeken, arresteeren, ofte beleedigen, gelyk ook niet de geenen die de zelven zullen geleiden.

XIV.

Toegestaan.

Dat de wederzydsche Gevangenen, gedurende het Beleg gemaakt, wedergegeeven zullen werden.

XV.

Toegestaan.

Dat alle de Ostagiers met Escorte in zekerheid gebracht zullen mogen werden na Dinant, en dat langs den kortsten weg.

XVI.

Toegestaan.

Daar zal niet gecedeert werden dan de Stad, die tusschen de Sambre en Attaque van de S. Nicolaas-Poort is: maar men wil ook wel ter zelve tyd overgeeven de Yzere Poort, en de twee Toorens die aan het einde van de Maas-Brugge zyn, aan de zyde van 't Condros, behoudens dat de Valbrug aan de Belegerden zal blyven.

XVII.

Toegestaan.

Dat de wederzydsche Ostagiers, tot de verzekeringe van de executie dezer tegenwoordige Capitulatie gegeven, reciproquelyk, na de volkomene executie van de zelve, wedergegeven zullen werden.

De Mynen en Vuur-furnuizen, als ook de Magazynen, zullen aangewezen werden door de Belegerden aande geenen, die daar toe gestelt zullen werden, welke niet meer dan drie Persoonen zullen zyn, om die te onderzoeken.

De

1695. *De Belegerden zullen geen waanorder of geweld aan de Burgers doen, wanneer zy uit de Stadt trekken.*

Den zelven dag dat de Capitulatie getekend was, nam het Regiment van Ingolsby bezitting van een van des Stadts Poorten; en den 6den. trokken de Troupen der Geallieerden in alle d'andere Posten, die door de Franschen bezet waren, welke ten getale van zeven duizend man op het Kasteel weeken. De Graaf van Brouay wierd door zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid van Beyeren genoemd om by provisie in de Stad te commandeeren: en begon men aanstondts alle dingen tot het aantasten van het Kasteel te vervaardigen, en des anderendaags avondts 'er op te schieten; doch de gestadige regenen verachterden d'opening der Loopgraaven. De Koning ondertusschen, niets meer aan de zyde van de Stad te doen hebbende, veranderde zyn Quartier, en ging zich nederslaan te Malogne, dicht by dat des Keurvorsts van Beyeren. Den Hertog van Holstein-Pleun nam het zyne te Salsines. En dewyl men nu zulk een menigte van Troupen tot voortzetting van het Beleg niet meer van nooden had, en de Prins van Vaudemont noodzaakelyk versterkt moest worden, om hem in staat te stellen van den Maarschalk de Villeroy gade te slaan, detacheerde zyne Majesteit dartig Bataillons onder het gebied der Generaalen Nassau en Ramsay, mitsgaders vyf-en-dartig Esquadrons, tot versterking des Graaven van Athlone, die order had om, als het de nood kwam te vereischen, zich by den Prins van Vaudemont te voegen.

Maarschalk de Villeroy trekt op.

Doch om weder tot den Maarschalk de Villeroy te keeren, dien wy in Vlaanderen hebben gelaaten, zeer moeijelyk wegens dat hem het desseín, 't geen hy tegens het Leger des Prinsen van Vaudemont gemaakt had, mislukt was. Deze Veldoverste, om het geluk op een andere manier te beproeven, wendde met een gedeelte zyner Troupen na de kant van Nieupoort, even of 't op die Stad verzien was geweest; en zelfs ging ook de spraak, dat hy 'er eenig verstand in had. Maar 't zy dat zulks niet waar, of dat dit verstand ontdekt, of door den Prins van Vaudemont, die een considerabel Renfort derwaarts had gestuurd, mitsgaders door de Sluizen, welke geopend wierden, en het gantsche land onder zetteden, voorkomen

komen was: men zag altoos wel haast, dat Nieupoort voor die tocht niet aangetast zou worden, en dat het geweld der Fransche Troupen op Dixmuiden stond te vallen. Daar lagen acht Bataillons, in te weeten, twee Engelsche en Schotsche, twee Hollandsche, twee Deensche, en twee Duitsche. De Majoor Generaal Ellenberg, een Duitscher van geboorte, was 'er Gouverneur af. Hoewel de Plaats niet zeer sterk genoemd kon worden, zynde de vestingwerken maar van aarde opgeworpen, gaven echter het talryk Garnizoen, 't geen 'er in lag, en de getrouwheid en bekwaamheid des Gouverneurs, van wien aanzienlyke Persoonen goede getuigenis hadden gegeeven, hoop, dat ze ten minsten een belegering van acht dagen zou uithardden; waar na het Garnisoen noch een voordeelige Capitulatie zou konnen bedingen, en 'er met een uit trekken. De Plaats wierd berend den 25sten. July door den Graaf van Montal, en de Tranchée den zelven nacht geopend. De Gouverneur, van wien volmondig gezegt wierd dat hy ze aan de Franschen had verkocht, liet den 29sten. 's middags, de Chamade slaan, en verzocht te capituleeren; hoewel 'er naauwelyks dartig Bomben in geschooten, en de Vyanden noch niet op de Glacis waren. Den 28sten. leverde hy een Poort; en het Garnisoen, bestaande in vier duizend zes-en-veertig Soldaaten en twee honderd vier-en-vyftig Officiers, wierd ontwapend en krygsgevangen gemaakt, volgens den inhoud der onderstaande

1695. *Augustus*

Dixmuiden aan de Franschen overgegeeven.

Artykelen der Capitulatie van het Garnisoen van Dixmuiden.

I. DAt de Gouverneur en andere hooge Officieren, gelyk ook d'Officiers der Regimenten welke in de Stad in garnisoen leggen, zonder eenige Natie daar af uit te zonderen, Krygsgevangens zullen weezen, en gehandeld worden volgens het Cartel, gemaakt in 't beginnen den tegenwoordigen Oorlog.

II. Dat men een uur na de tekening van het tegenwoordig Tractaat een Poort zal leveren, welke de geene zal zyn die na Roulelaar gaat.

III. Dat de Regimenten, welke het Garnisoen uitmaaken, zich op de Markt, of aan d'andere kant der Stad in de Brugsche Contrescarp, in slagorder zullen stellen; alwaar gekomen zynde, zullen zy hunne

1695. wapenen op d'aarde nederleggen, om ze daar te laaten, en vervol-
Augustus gens met hunne Officiers te marcheeren, die maar alleen hunne degens zullen hebben.

IV. Dat geduurende de gezeide ontwapening d'Officiers en Soldaaten van het gemelde Garnisoen door geenigen Soldaat van den Allerchristelykſten Koning genaderd, betast, of op eenigerley wyze, noch op eenige pretentie, beleedigd zullen worden.

V. Dat alvoorens d'Equipagien der Officiers, ze der Hospitaalen, Artillery, als anders, door de Brugsche Poort zullen uitgevoerd, en met Rytuigen, of te scheep langs de Vaart, door de Soldaaten van den Allerchristelykſten Koning na de Stad Nieupoort gebracht en geëscorteerd worden; mits dat men borg stelle voor de wederkomst van het gemelde Escorte.

VI. Dat 'er een Officier door den Gouverneur gekoosen zal worden, om der gezeide Equipagien na Nieupoort te geleiden, die vervolgens met het Escorte weder te rug zal komen, om zich in deze of geene Stad van den Allerchristelykſten Koning, alwaar het Garnisoen in gevangenis zal weezen, weder by het zelve te voegen.

VII. Dat alle de Domestyken de gezeide Equipagien zullen volgen en geleiden, hoewel ze op zyn Soldaats gekleed zyn, doch niet meer als twee van elke Compagnie, d'andere Knechts der Officieren daar onder niet begreepen; 't geen ter goeder trouws zal nagekomen worden.

VIII. Dat d'Officiers zo veele van hunne Paarden, als het hen belieft, met zich zullen mogen voeren.

IX. Dat de Zieken en Gekwetſten Schepen zullen krygen om hen te Nieupoort te brengen, en onderwylen in de tyst der Krygsgevangenen begreepen weezen; mitsgaders dat de Chirurgyns en Doctooren by hen zullen blyven, om zorg voor hen te draagen, en, zo lang als ze aldaar gehouden worden, ten kosten van den Allerchristelykſten Koning weezen.

X. Dat de Regimenten der gemelde Stad niet geseparéerd zullen mogen worden, als na proportie met d'Officiers.

XI. Dat het Garnisoen niet gezouden zal worden buiten het Land, sedert den Jaare 1672. veroverd.

XII. Dat het gemelde Garnisoen maar vyf uuren daags zal marcheeren, en geduurende de marsch ten kosten van den Allerchristelykſten Koning gedefrayeerd worden.

XIII. Dat men aan de gevangene Soldaaten geduurende hunne gevangenis Brood zal beschikken.

XIV. Dat de Gevangene van de Contributie-Dorpen, mitsgaders de Voorlieden en hunne Geleiders in vryheid zullen mogen met de Gedeputeerden die hen commandeeren, na dat de Karren en Wagens,

wel-

welken het Garnisoen van nooden zal hebben, de Bagazien der Officiers zullen hebben overgevoerd. 1695. *Augustus*

XV. Dat d'Officieren de Dorpen, alwaar zy zich zullen bevinden, op hunne belofte en woord van eer tot gevangenis zullen hebben.

XVI. De Gardes Dragonders, welke zich tegenwoordig in de gemelde Plaats bevinden, zullen in het tegenwoordig Tractaat begreepen weezen, even als d'andere Regimenten Infantery, en hunne Wapenen, Vaandels, en Paarden overgeeven, uitgezondert d'Officiers.

Gedaan en gesloten den 28ste. July 1695.

MONTAL. ELLENBERG.

Na deze expeditie, die den Franschen zo weinig moeite gekost had, wierd 'er een Detachement afgevaardigd om ook Deynse te vermeesteren. Deze Plaats was noch minder in staat van wederstand te bieden; weshalven de Brigadier d'Offerel, die 'er het gebied voerde, haar op den 30sten. benevens het Garnisoen, bestaande uit twee Bataillons, byna op de zelve voorwaarden als aan de Bezetting van Dixmuiden waren vergund, aan de Vyanden overleverde. Terstond wierden de Vestingwerken van deze twee Plaatsen geslecht, en de Garnisoenen gevangelyk weggevoerd. Deynse overgegeven.

Ondertusschen lag de Graaf van Athlone, die, gelyk wy gezegt hebben, al in het begin van 't Beleg uit het Leger voor Namen gedetacheerd was, met het Ligchaam, 't geen hy commandeerde, (bestaande uit drie-en-dartig Regimenten Cavallery en vier Dragonders, welke op den Vyandlyken bodem huis hielden) by de Piëton. Zyn Quartier was by de Prioory der Kapel van Harlemont, strekkende de rechter Vleugel zich uit na de kant van Mariemont, en de slinker na de Piëton, een myl van Binch. Den 21sten. July vermeesterde de Graaf dit Stedetje, daar de Gouverneur van Mons een Garnisoen van vier honderd man in gelegt had, 't geen gevangen wierd genomen.

Na de verovering van Dixmuiden en Deynse, wierd de Maarschalk de Villeroy, ziende dat dit klein voordeel den Koning van Engeland het Beleg van Namen niet kon doen staaken, te raade eenig gewichtiger desseïn t'onderneemen; zonder dat men in 't eerst kon raaden, wat het doch zou mogen weezen. Hy

1695 *Auguſtus* liet den Graaf van Montal met vyf à zes duizend man tot bewaaring der Linien; brak, na eenige dagen te Waken gelegen te hebben, den 4den. Auguſtus van daar op; en ging zich te Awelghem aan de Schelde nederſlaan. 's Anderendaags toog een gedeelte des Legers over die Rivier, en nam brood voor zes dagen mee. Den 6den. campeerde het te Renay, en avanceerde den 8ſten. tuſſchen Steenkerken en Klein Anguien, voerende verſcheidene Wagens met Bomben, Carcaſſen, en Krygsmunitien met zich.

De Prins van Vaudemont, wel onderrecht wegens de beweegingen van den Maarſchalk de Villeroy, ſtuurde order aan den Hertog van Wirtemberg, die omtrent Nieupoort ſtond, om te voorzien in de zekerheid der Plaatſen, welke aan die kant leggen, en hem aanſtondts te volgen. Hy brak zelve op, en nam den weg van Dendermonde, ten einde aan Bruſſel te naderen. Den Hertog van Wirtemberg (na dat hy het gantſche land rondom Brugge en Damme onder water gezet, en vier Bataillons te Brugge, drie te Oſtende, en elf te Nieupoort had gelaaten) kwam den 5den. met twaalf Bataillons te Gent, en trok terſtond weder van daar, om zich by den Prins van Vaudemont, die tot aan Dieghem, tuſſchen Vilvoorden en Bruſſel, genaderd was, te voegen. Den 8ſten. liet de Prins zyne Cavallery een half uur van de Poorten der Stad Bruſſel, aan de kant van Leuven; toog ondertuſſchen met d'Infantery door de genoemde Stad; en ging zich nederſlaan tuſſchen het Dorp Elſen en de Schans Monterey, alwaar hy zich begroef, en eenige Batteryen tot verdeediging der advenuës deed opwerpen. Den 9den. voegde zich den Hertog van Wirtemberg met de Troupen, die hy commandeerde, by den gemelden Prins, en poſteerde zich des anderendaags morgens met twee Eſquadrons boven Anderlecht. Men commandeerde ook eenige Troupen tot de bewaaring der paſſagie langs de Vaart; verſterkte het Garniſoen van het Fort de Drie-Gaten, aan deze Vaart gelegen; en wederhield de Sluizen der Rivier, ten einde het land rondom onder water te konnen zetten. Ondertuſſchen vervoegde zich de Graaf van Athlone, met de zeſtien duizend Paarden die hy commandeerde, en het Detachement van dartig Bataillons en vyf-en-dartig,

tig Esquadrons, 't geen kort te vooren by hem gekomen was, den 10den. te Waterlo. 1695. Augustus

De Koning van Groot Britanje, verwittigd van de beweegingen der Vyanden, en niet twyfelende of zy waren van voorneemen de Stad Brussel te bombardeeren, vertrok den 10den. in 't krieken van den dag, met een nieuw Detachement van twintig Esquadrons uit het Campement voor Namen, om zich by den Prins van Vaudemont te voegen, en kwam den zelven dag te Waterlo, daar alstoen een Armée van veertig duizend man verzameld was; leggende wyders de Troupen der Geallieerden omtrent Brussel zodanig geposteerd, dat men in minder als zes uuren een Leger van over de seftig duizend man konformeeren. Ondertusschen had zyne Majesteit de zorg van het Beleg voor een wyl aan den Keurvorst van Beyeren gelaaten, die tot het vervolgen van het zelve noch vyftig Bataillons en dartig Esquadrons by zich had; een genoegsaam getal om zich meester van de Plaats te maaken.

Terwyl de Geallieerden nu aldus bezig waren met de bombardeering van Brussel te trachten te verhinderen, marcheerde het Fransche Leger ('t geen den 8den. te Anguien was blyven leggen, om het groot Convoy van by de vyf duizend Wagens, 't welk den 10den. uit Mons vertrokken zynde, begeleid door den Marquis de Harcourt, den 11den. 's middags te Haute Croix by Anguien, en des avonds te Gaasbeek aankwam, in te wachten) den 10den. in slagorder tot aan geene zyde van Halle, daar de rechter Vleugel zich nedersloeg, strekkende de slinker zich uit na de kant van Brussel. Den 11den. toog het over de Beek van Anderlecht, alwaar het op twee linien campeerde, de slinker Vleugel te Berkem, 't Middenpunt en het Hoofdquartier te Anderlecht, en de rechter na 't Kasteel van Gaasbeek. Den zelven dag ging de Maarschalk de Villeroy Brussel erkennen; en oordeelende, dat men 'er niet dichter als op vier honderd en vyftig roeden aan kon naderen, of men moest eenige Retrenchementen, welken de Geallieerden metter haast hadden opgeworpen, mitsgadiers een Molen daar zy eenig Volk hadden gelegt, overweldigen, deed by deze Posten door de Switserische en Fransche Gardes, en de Brigade van Piemont, aantasten.

1695. Augustus

De geenen, die ze bewaarden, verdedigden zich een wyl met groote dapperheid; doch wierden eindelyk, overmand door het getal, genoodzaakt te wyken, en retireerden in goede order na de kant van de Stad. De Vyanden verlooren daar twee Lieutenants van de Fransche Gardes; Monsr. de Perade, Capitein onder het Regiment van Piemont; den Lieutenant van de Granadiers der Switserſche Gardes; eenige andere subalterne Officieren, en omtrent vyftig Soldaaten. De Marquis van Monpezat, Capitein onder de Gardes; le Feron, Soulieutenant; de Longeruë, Capitein onder het Regiment van Piemont; ettelyke andere Officiers, en omtrent tachtig Soldaaten wierden 'er gekwetſt. Den zelven nacht, en des anderendaags, waren de Troupen bezig met zich te dekken, en bedienden zich ook zelfs ten dien einde van het Retrenchement der Geallieerden, daar men banketten byvoegde; verſtrekkende het water, 't geen men derwaarts had laaten vloeijen, tot een graft. Zy maakten ook verſcheidene Loopgraaven langs de haagen ter rechter en ter ſlinker hand, om de Batteryen te dekken, en poſteerden zich op vyf-en-twintig roeden van de Contreſcarp der Stad; werkende ter zelve tyd aan de Batteryen van 't Kanon, en des avondts aan die van de Mortieren: by welke gelegentheid de Graaf van Mougon, Capitein der Carabiniers, met een kanonkogel wierd doodgeſchooten. Den 13den. de Batteryen voltooid, en alles gereed zynde, liet de Maarſchalk de Villeroy den onderſtaanden Brief aan den Prins van Berghes, Gouverneur van Bruſſel, afgaan.

Uit het Campement by Anderlecht, den 13den. Auguſtus 1695. op den middag.

DE Koning, vol van goedheid voor zyne Onderzaaten, en van yver om de zelven te verdeedigen, ziende dat Myn Heer de Prins van Oranje zyne Vloot op de Kuſten van Vrankryk ſtuurt, om Bomben in de Zeeſteden te ſmyten, en zo te trachten te ruineeren, zonder dat hy 'er eenig voordeel af kan genieten, heeft geloofd zodanige wanorders niet te konnen ſtutten, als met repreſailles te gebruiken: weshalven zyne Majeſteit my order geſtuurd heeft om Bruſſel te gaan bombardeeren, en te verklaaren, dat de Koning daar niet als met moeite toe heeft beſloten, en dat, zo haaſt als men zal willen verzekeren, dat men geen

meer

meer Bomben in eenige Zeeplaats van Vranckryk zal smyten; de Koning 'er van gelyken niet en zal doen smyten in de geenen, die den Vorsten, tegens de welken hy in oorlog is, toebehooren: behoudende echter beide de Partyen de vryheid van het te doen in de Plaatsen, die belegerd zullen weezen. Zyne Majesteit heeft te nooder tot de bombardeering van Brussel gerefolveerd, dewyl Mevrouw de Keurvorstin van Beyeren zich aldaar bevind. Indien gy my belieft te doen weeten de plaats van de Stad, daar zy is, heeft de Koning my bevolen te verwachten daar op te schieten. 'k Zal hier beschcid op verwachten tot t'zyord ten vyf uuren; waar na ik sonder uitstel d'orders, die men my gegeeven heeft, zal gehoorzaamen. smyten.

Geteekend

De Maarschalk Hertog van Villeroy.

't Opschrift was: *aen Myn Heer den Prins van Berghes, Gouverneur van Brussel, tot Brussel.*

Deze Brief wierd met den volgenden beantwoord.

Myn Heer,

Ik heb de verklaaring, welke gy my hebt gestuurd van d'orders, die gy van den Koning, uwen Meester, hebt om de Stad Brussel te bombardeeren, ontfangen, en met eenen gezien de represailles, welken zyne gemelde Majesteit allegeert; waar op gy antwoord verzoekt. Zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid, die zo even gekomen is, kan 'er geen op geeven, dewyl deze reden den Koning van Groot Britanje, die voor het Kasteel van Namen is, betreft. Zyne gemelde Keurvorstelyke Doorluchtigheid heeft vier-en-twintig uuren van nooden om 'er antwoord op te bekomen; en hy zal het van hem verzoeken, indien gy het goed vind: maar zo Brussel gebombardeerd word, is 'er geen ander antwoord te verwachten. Wat belangt de consideratie van zyne Allerchristelykste Majesteit voor Mevrouw de Keurvorstin: zy onthoud zich in 't Konings Paleis.

Geteekend

De Prins van Berghes.

Men moet hier aanmerken, dat, hoewel de Brief van den Maarschalk de Villeroy op den middag gedateerd was, hy echter niet eer als omtrent ten vyf uuren aan den Prins van Berghes ter hand wierd gesteld, om wat reden weet ik niet; en de bombardeering begon ongevaar anderhalf uur daar na: weshalven de gemel-

1695. Anglus melde Prins den tyd niet en had om te antwoorden. Waarenboven ook noch de Brief van den gezeiden Maarschalk niet en beloofde, dat men het bombardeeren van Brussel, onder de conditien welken hy voorstelde, zou staaken; maar alleenlyk aanbood, dat men zich voortaan van diergelyke vyandlykheden zou onthouden, indien de Koning van Engeland het zelfde wilde doen. Men moet ook niet verwonderd weezen, dat de Keurvorstin van Beyeren in een Stad bleef, welkemen stond te bombardeeren. Zy was, voor den tyd, van een Prins bevallen; 't geen haar buiten staat stelde van elders vervoerd te konnen worden. 't Blykt ook uit het Antwoord des Prinsen van Berghes, dat de Keurvorst van Beyeren ten tyde der bombardeering binnen Brussel was. In der daad, zyne Britannische Majesteit, na dat hy den staat van het Leger by de genoemde Stad bezichtigd, en de behoorlyke orders had gegeeven, weder voor Namen zynde gekeerd; en de Keurvorst zyne tegenwoordigheid in de verbaasde Plaats noodzakelyk oordeelende, had hy zich te post derwaarts vervoegd. Hy was 'er ook zeer nut; moedigende de Soldaten aan; vertroostende de Burgers, en vermaanende hen tot een voor den tyd noodzaakelyk verlies, en 't geen men niet en kon vermyden, als met een onderneeming van een gantsch ander gewicht voor de gemeene zaak te laaten vaaren, met geduld te verdraagen; stellende overal order, 't zy om den brand te blusschen, of om de verwarring, die in dusdanige gelegentheden byna onvermydelyk is, en het te Brussel noch meer te scheen te weezen, dewyl de Burgers den tyd niet en hadden gehad om zich tegens zulk een toeval te voorzorgen, te beletten, enz.

De Bombardeering ving aan des avondts ten half zeven, gelyk wy hier voor gezegt hebben, en vervolgde den gantschen nacht; wordende in dien tyd over de twaalf honderd Bomben in de Stad gesmeeten, welke aan verscheidene oorden brand ontstaken. Men voer 'er mee voort den 14den. des nachts tusschen den 14 en 15den. en den 15den. tot aan den middag; wanneer men begon op te houden: zynde nu, na gissing, omtrent drie duizend Bomben, en over de twaalf honderd gloeiende Kogels, in de Stad geschooten. Den 16den. voerden de Franschen hunne Mortieren en 't Kanon af, en lieten ze na Haute Croix aan de kant van

An-

Anguien, alwaar de Marquis van Harcourt lag, brengen. 1695.
Den 17den. nam het gantſche Leger den zelven weg, marcheerende op zes kolommen. Den 18den. rüſtte het, en ging zich den 19den. te Soignies nederſlaan: terwyl de Marquis van Harcourt ondertuſſchen den 18den. te Niville, by Mons, ging campeeren, en den 19ſten. te Solre aan de Sambre kwam; alwaar de Marquis de Pracontal zich op den 21ſten. met het Detachement der Armée van Duitſchland, en eenige andere Troupen, zo van de Kuſten des Oceaans als uit de Garniſoenen, by hem moeſt voegen. *Auguſtus*

Wat de ſchade, door de Bombardeering veroorzaakt, belangt, die zal men ten naaſten by uit de volgende Brieven konnen afmeeten.

DEN Maarſchalk de Villeroy had zo dra niet beſpeurt, dat de Geallieerde Volkeren onder den Grave van Athlone buiten Bruſſel na de kant van Waterlo, en wat verder omtrent de Anderlechtſe Poort onder den Prince van Vaudemont zich zo wel gepoſteert hadden, dat het onmogelijk was tegens de Boven-Stad iets t'onderneemen, of hy heeft van Donderdag ochtend zijn contenance verandert; eerſt den weg naar Grimbergen, en tegen den avond, en ook Vrydag ochtent, na het Land van Aelſt, in het welke men voor een groote verwoeſting in zorg leefde, ſchijnen te nemen; maar naderhand, en Saturdag volkomen 't masker afgetrokken, en zich tegen de Neder-Stad van Bruſſel gedraaid. In den beginne liet hy eenig Kanon planten, en uit het zelve verſcheidene uuren ſchieten; midlerwijl vier kloeke Batteryen opwerpen, en met Mortiers beplanten; en begon 's avonds ten zeven uuren het bombardeeren, en zeven-en-twintig à acht-en-twintig Bomben te gelyk in te werpen. Dit heeft den gantſchen Zondag tot van ochtent omtrent drie uuren geduurt: en, alzo men het na eenig ophouden weder heeft hooren hervatten, werd vertrouwt, dat de Vyanden den tyd, in welken niet gebombardeert is, aan het maken van nieuwe Batteryen, om het tot nu toe onbeſchadigt geblevene aan de lage zyde mede te treffen, beſteed hebben. In d'eerſte diſordre en confuſie kreeg men alderhande rapporten, en zelfs zo verſcheelende tydingen van de geledene ſchade uit de Stad, dat alles tegen malkanderen aanliep: maar met een Expreſſe, van ochtent ten vier uuren uit Bruſſel gereden, en behouden overgekomen, ontfangt men advys, dat de Neder-Stad, uitgenomen eenige weinige Straten, overhoop legt. Onder anderen werden geſpecificeert de *Kerk van Marias Byſtand*, *de Viſch-Markt*, *het Stadhuis*, *het Broodhuis*, *de groote Markt*, *de Kerk van St. Nicolaas*, *d'oude Kleerkopersſlaat*, *het Magda-*

1695. *Auguſtus* *lenaas Klooſter, de nieuwe Straat, de Waag, Kanteſteen, het meeſte achter de Steenpoort van het Karthuizers Klooſter tot dicht na de Hallepoort, de Kooren-Markt, de Kaas-Markt, de Gerſt-Markt, de Walſſe Plaats, de Predikheeren, en byna alles van de Vlaamſſe tot niet wyd van d'Anderlechſe Poort.* Deze laatſte Streek wert gezegt byna volkomen tot aan de grond afgebrand, of tot een puinhoop gemaakt te wezen; waar in de Franſſen te gemakelyker en ſpoediger hebben kunnen reuſſeeren, door dien geen Bombardeering aan de lage zyde verwacht was, en men geen tyd had gehad om de gewone præcautien te gebruiken. De verdere en nette Particulariteiten moet men in het vervolg afwachten, enz. *Antwerpen, den 15den. Auguſti 1695.*

DE twee voorleedene nachten heeft den Maarſchalk de Villeroy Bruſſel doen bombardeeren; het welk men van onze Wallen kan zien. Een Courier, dezen nacht ten vier uuren van daar herwaarts vertrokken, verhaalt, dat d'eerſte nacht onder anderen geruineerd waren het *Stadhuis* en *Broodhuis* op de Groote Markt, de *Niklaas Kerk*, de *Waag*, de *Groote Karmeliten*, de *Kooren-markt*, *Kaas-markt*, de *Stoele-markt* en *Vlas-markt*, de *meeſte Huizen tuſſchen de Vlaamſche en Anderlegſe-Poort, en achter de Hout-markt*: de tweede nacht, de *Kerk van Maria-Byſtand*, het *Magdalena-Klooſter*, de *Kleerkoper-ſtraat*, *Nieuwe-ſtraat*, de *Kanteſteen*, *achter de Steen-poort*, de *Karthuizers*, *en voorts tot de Halle-poort*, de *Hout-markt*, *twee Magazynen*, en noch *vier Kloeſters*, mitſgaders *'t Huis der Princeſſe van Chimay*. De voorſz. Courier verhaalt ook noch, dat de Franſchen doende waren met haare Mortieren te verplaatſen, om het ander gedeelte van de Stad, 't welk noch ongeſchonden was, inſgelyks te handelen, enz. *Antwerpen, den 15den. Auguſti 1695.*

DE Franſchen hebben de twee voorleedene nachten veele honderd Bomben in deeze Stad geworpen, en het Neder-quartier van de zelve zeer beſchadigt. De Burgers hebben de ſteenen uit de Straaten opgenomen, en hare beſte Goederen, zo veel detyd toelaat, na d'andere zyde van de Stad gebragt: hoewel wy vrezen, dat den Vyand die ook zal bombardeeren. Den Prins van Vaudemont, die te ſwak is om deze Bombardeering te konnen beletten, heeft dartig Batallions in en by het Fort Montery gelegt, en de reſt in de Voorſtad van Anderlegt en de Contreſcarpen. Den Keurvorſt, die van Namen hier gekomen is, ſtelt allerwegen de noodige ordres. De Keurvorſtinne, welke, na dat zy een miskraam gehad heeft, na het Luſthuis van den Grave d'Urſel, buiten deeze Stad, gevoerd is, bevind zig zeer ziek. Alle de voornaamſte Dames zyn uit deeze Stad na Antwerpen geweeken. Hier zyn noch zes Duitſe en Hollandſe, en vier Engelſe Regimenten, onder den Generaal Major Heukelom aan gekomen, enz. *Bruſſel, den 15den. Auguſti 1695.*

DE Bombardeering, die wy van Saturdag avond ten half zeven tot Maandag ochtend ten elf uuren zonder ophouden uitgestaan hebben, heeft alles met schrik gevult; meer, dan een derdepart, van deze groote Stad verwoest en verbrand; en de voornaamste Straaten aan de Nederkant, nevens d'opene Vlaktens, zodanig met Steenen en verdere Stukken van omgevallene Gebouwen gevult, dat menze naauwelyks te voet kan betreeden. De Maarschalk de Villeroy, den 10den. met zyn Armée van Anguien opgebroken, avanceerde tot aan Halle; sloeg zich den 11den. boven Anderlech ter neder; en strekte zyn Campement tot aan Dielbeek uit. 's Achtermiddags ten twee uuren kwam hy met d'andere Generaals, gedekt door twee Esquadrons, op de welken wy ons Geschut loschten, de situatie der Stad recognoscceren. Ter eigenster tyd begonden de Franschen aan een Battery van zes Stukjes t'arbeiden; kreegenze haast in staat; en beschooten 's avonds de Post van de Molen van Kuregem, een quartier uurs buiten by het Dorp van Anderlech, en het Retrenchement 't geen men op de Hoogte by de Lazary vervaardigd had. Omtrent middernacht attaqueerden zy deze Posten, die van geen groote defensie, en zonder Geschut waren; noodzaakten d'onzen na eenigen tyd te wyken; en besloegen ze. Vervolgens naderden zy tot aan deze zyde der Lazarye, en wierpen twee Batteryen voor Geschut op; en lager aan het Kerkhof van Meulebeek, een Musquetschoot van onze Contrescarpen, een voor Mortiers. Hier aan besteed den zy den gantschen dag en nacht van den 12den., terwyl ons Kanon hen zonder veel effect beschoot: doch men arbeidde aan de præcautien tot het beletten van d'effecten der Bomben, en het leschen van den brand. Verscheidene Regimenten Infantery, van de geenen die in het Campement onder den Prince van Vaudemont aan de andere zyde der Stad lagen, liet men in de Contrescarpen trekken. Na dat de Koning den 12den. uit het Campement onder den Grave van Athlone naar het Leger voor 't Kasteel van Namen gereverteerd was, arriveerde den Keurvorst den 13den. op den middag; ging aanstonds de Posten bezichtigen; en gaf overal d'ordres: met het welk hy tot den einde toe gecontinueert heeft. Ten half zevenen, 's avonds, maakten de Franschen een aanvang met het Bomben werpen van hunne Battery, welke dartig Mortieren ophad, en het ingooijen van gloeijende Kogels, en ontstaken aan verscheidene kanten der Stad brand. Vyf-en-twintig à dartig Bomben schoten zy te gelyk, en, terwyl zy de Mortieren laadden, de gloeijende Kogels zonder ophouden. Dit duurde tot Maandag ochtend ten elf uuren, met zo grouwzamen verwoesting, dat men een groot gedeelte der Stad niet meer kan bekennen. De *Parochiale Kerken van S. Nicolaas en Onze L. Vrouw van de Kapelle*; die van de *Karmeliten*, *Recollecten*, *Dominicanen*, *Pœnitenten en Brigittinen met de Kloosters*; als mede van *Onze L. Vrouw van Bysland en S. Jan met 't Convent van 't Gasthuis*; *'s Konings Huis* op de Plaats; de

1695. *Augustus*

1695. *Augustus* de *groote en kleine Vleeshal*; *alle de Huizen op de groote Markt*, *en verſcheidene Straaten* zyn overhoop geſmeeten, door de vlam geſchonden, of beſchadigt. Een ontallyke menigte van Menſchen, welke voor drie dagen ryk waren; en weeldrig leefden, ziet men onder den Hemel in het Park, en buiten de Stad in de Tuinen ſluimeren, zonder dat zy gelegentheid vinden om ergens onder dak te raken. Op eenelyke Millioenen ſchat men de ſchade, aan Gebouwen en Effecten geleden. En dewyl men zorgt, dat de Vyanden na Gent zullen rukken, en die Stad eveneens pogen te handelen, marcheerde den Marquis de Bedmar van ochtend met een Detachement derwaarts; en morgen ſtaat den Prince van Vaudemont met de reſt van zyn Armée te volgen. Giſteren ochtend begon de Franſche Armée onder den Maarſchalk de Villeroy van voor onze Poorten te decampeeren. Een gedeelte van het Leger neemt den weg naar Aalſt, en de reſt naar Geersbergen. De Vyanden ſteken de Dorpen, langs welken zy paſſeeren, in de brand; het geen men van de Wallen kan zien. De ſchade, die zy door het bombardeeren aan ons toegebracht hebben, is tot nu toe niet wel net te beſchryven; maar men zegt, dat omtrent twee duizend Huizen en twaalf Kerken en Klooſters geruineerd of beſchadigd, en verſcheidene Menſchen omgekomen zyn. Op ordre van zyne Keurvorſtelyke Doorluchtigheid is men geoccupeert met het formeeren van een Lyſt van alle de Ruinen in het particulier. De confuſien en diſordres, geduurende het bombardeeren gezien, waren groot, en zouden van veel gevolg geweeſt kunnen zyn, had den Keurvorſt, die niet ontzag zich in het gevaar te begeeven, de Burgers door zyne tegenwoordigheid niet geëncourageert. De Boven-Stad is ongeſchonden gebleeven, en derwaarts tegenwoordig een groote toevloeijing van Menſchen, welke op het aannaderen der Vyanden hunne Meubelen in allen haaſt aldaar geſalveert hebben; zonder dat zy voor een gedeelte net weten, by wie te gebracht zyn. Eenige dagen heeft men een ſwaar gebrek van Levensmiddelen gehad; doch het begint door het aftrekken der Franſchen, en de zorgvuldige voorzorg en hulp der naburige Steden, te minderen, enz. *Bruſſel*, *den* 17*den*. *Auguſti* 1695.

DE Bombardeering, die wy hier door de Franſchen geleeden hebben, en waar van door de eerſte verbaaſtheid verſcheidentlyk is geſproken, is in dezer voegen toegegaan. De Vyanden hadden een Battery van vyf-en-twintig Mortieren achter de Hofſteede van Ransfort opgeworpen, omtrent een Muſquetſchoot van onze Bolwerken, tuſſchen de Anderlechtſche en Vlaamſche Poort, en twe Batteryen met Kanon, de eene op de hoogte der Lazarushuiskens, en de andere te Meulebeke, alwaar zy Ovens hadden gezet, om de Kogels gloeijend te maken. Zy begonden op Saturdag, tuſſchen zes en zeven uuren tegen den avond, Bomben in te werpen, en ſchooten, terwyl de Mortieren geladen wierden,

den, zeer ſterk met gloeijende Kogels; zo dat in min dan een uur tyds verſcheidene plaatſen van de Stad in de brand ſtonden, van waar de vlam zich door de ſterke wind na de andere Huizen in 't midden van de Stad verſpreidde. Met dit bombardeeren en ſchieten wierd zonder ophouden gecontinueerd tot 's Maendags na den middag ten vier uuren, geduurende welken tyd de Vyanden vyf-en-dartig honderd Bomben, en meer dan zes duizend gloeijende Kogels ons hebben toegezonden. Zy ſchooten ongemeen op de St. Michiels Tooren; en de Hertog du Maine en andere Prinſen van den Bloede bevonden zich op de Batteryen, encourageerende de Bombardiers om net te ſchieten, door geld aan haar uit te deelen. *De Parochie-Kerken van St. Niklaas, en Onze L. Vrouwe van de Kapelle*, mitſgaders *die der Carmeliten, Recollecten, Dominikaners, Nonnen-Penitenten, Brigittinen, ſwarte Zuſters, die van 't Gaſthuis met de Conventen*, voorts *de Kerken van onze L. Vrouwe van Byſtand, St. Jan, Ste. Anna, Magdalena, met de Kapelle van St. Eloy, 't Stadhuis, en 't Huis des Konings op de groote Markt* genaamt *het Broodhuis*, de *Paleizen van Aremberg, Holſtein, Chimay, Weſterlo*, en eenige anderen, de *Groote en Kleine Vlees-hallen, alle de Huizen van* de Groote Markt, *de Koornmarkt, Melkſtraat, Boterſtraat, Peusmarkt, Spoorſtraat, Bergſtraat, Putterye, Euvelſtraat, Kaasmarkt, Oude Kleerkopersſtraat, Steenweg, Gaſthuisſtraat, de Lange Wagenſtraat*, en eenige andere leggen by na 't eenemaal om verre: zulks dat het hart en midden van de Stad zich niet anders vertoont als een Puinhoop; waar van de ſchade, zo aan Gebouwen als Goederen, op zeer veele Millioenen word begroot. Geduurende deze Bombardeering wierd van onze Batteryen, als mede van de Muſquettiers uit onze Contreſcarpen, ſterk op de Vyanden, geſchooten, welke onder 't faveur van de nacht poogden te naderen. Dien zelfden avond dat zy ophielden met ſchieten, deeden zy hunne Avantgarde met de Bagagie aftrekken. Dingsdag voerden zy hunne Mortieren af, terwyl een van onze Kanoniers vyf Paarden uit een Geſpan met eene Kogel trof; en 's Woensdag 's morgens marcheerde de reſt van hunne Armée na Auguïen. Dien zelfden avond vervoerde men de Artillery der Gealliëerden; en 's Donderdags, met het krieken van den dag, trok de Armée onder den Prince van Vandemont na Waterlo, om met den Grave van Athlone te conjungeeren. De Keurvorſt, die nacht en dag te paarde heeft gezeten, rydende zelfs door de gevaarlykſte plaatſen, zonder te ſchroomen voor de Bomben die voor zyne voeten nedervielen, vertrok Donderdag 's morgens ten zeven uuren, om weder na 't Leger voor Namen te keeren, enz. *Bruſſel, den 21ſten. Auguſti.* 1695. 1695. *Auguſtus*

Volgt by dit alles ook noch d'onderſtaande

1695. *Augustus* Notitie van de Kerken, Kloosters, en Huizen, door de Bombardeering verbrand ofte geruineerd.

DE Kapelle Kerk.
De Kerk van de Brigittinen, met een gedeelte van het Kloosster.
Het meestendeel van de Walsche Plaats.
Het Huis des Hertogs van Aarschot.
Het Huis der Hertoginne van Modena.
De Cellebroersstraat.
De Kerk van Onze L. Vrouwe van Bystand, met veele Huizen daar omtrent.
De geheele Volkestraat, uitgenomen den Berg van Barmhertigheid.
Den Anderlechtsen Steenweg tot aan S. Geurix.
Het Convent en de Kerk van de Minder-Broeders, met de Straat rondom de Hoender-Markt.
De Kerk van S. Nicolaas, met de schoone Beyaart.
Het Stadhuis met de geheele Markt, uitgenomen den Toorn, welke, niet tegenstaande ontallyke schooten op den zelven geloost zyn, noch in zyn geheel staat.
Het Broodhuis.
De Kleerkopersstraat.
Het Klooster en de Kerk van S. Magdalena.
De geheele Munt.
Het Huis des Hertogs van Holsteyn.
De Kapelle van S. Eloy.
Het Predikheeren-Klooster, in het welk de Kerkelyke Ornamenten der Abdy van Affligem gevlucht waren, mer de Kerk.
Het Vleeshuis, met de geheele Straat.
De Hoender-Markt.
De Pens-Markt.
De Gerste-Markt.
St Annas Kapelle.
De geheele Bergstraat tot aan de vier Eemers.
De Putterye.
De lange Wagenstraat.
De Verfierstraat.
De Kaas-Markt.
De Hoedemakers Straat.
De Straat om te komen van het Stadhuis na S. Jans.
Het kleine Vleeshuis.
S. Jans Kerk en Gasthuis tot aan den Prince van Chimay, welk Huis men heeft doen springen, om den brand te stutten.
Het Kooren-huis tot aan den Keizer, om te gaan na de Steenpoort, met de omleggende afgaande Straaten.
De helft van het Huis des Graven van Brouay.
Een gedeelte van de Steenpoort en
Het Gevangenhuis den Vriend.
Het Nieuland.
De Oude Markt.
Op de Graan-Markt sommige Huizen.
De Boterstraat.
De Kool-Markt.
De Vinketstraat.
De Vleeshouwersstraat mer de Zystraatjes.

Het

Het Huis des Graven van Bergeyk.
Het Huis van den Griffier van Boom.
De Refugie van Grimbergen met den geheelen Teirlink.
Het Geesthuis.
Het Huis van den Raadheer van Veen.

1695. *Augustus*

„ 't Is te wonderlyk, (om ons van de gedachten en woorden „ van een zekeren Auteur te bedienen) met welk een koleur de „ Schryvers van Vrankryk deze zaak wisten te blanketten, zelfs „ tot zo verre, dat men 'er een soort van een Manifest over zag „ uitkomen, vervangen in de volgende termen.

DE Geallieerden hebben sedert twee jaaren hunne grootste glorie doen bestaan in de Zeesteden van Vrankryk te bombardeeren, en door hunne gestadige Brandstichtingen arme Ingezetenen, welke gantsch geen deel aan den Oorlog hebben, als de beden die zy uitstorten om ze te zien eindigen, te derven. Ondertusschen, hoe licht de Koning ook de voornaamste Steden zyner Vyanden grooter schade had konnen toebrengen, als 'er zyne Onderzaten af geleeden hebben; had zyne Majesteit altyd gelooft, dat de Geallieerden, ernstelyk betrachtende 't geen hun Land van zyne rechtvaardige gramschap zou konnen lyden, uit zich zelven een eind zouden maaken van op deze manier te oorlogen. Maar gelyk de al te groote wederstreeving, welke hy tegens het gebruiken van represailles getoond heeft, zyne Vyanden heeft doen gelooven, dat zy straffeloos konden onderneemen de Zeesteden van Vrankryk te bombardeeren en verbranden, heeft hy zich eindelyk genoodzaakt gezien de Stad Brussel, als de Hoofdstad der Nederlanden, de werkingen van gelyke hostiliteit te doen gevoelen; aanbiedende echter, gelyk hy gedaan heeft, de zelven te doen ophouden, zo haast als de Geallieerden zich daar af wilden onthouden: invoegen dat, zo de gemelde Stad Brussel, en alle de geenen der Vyanden welke in 't toekomende voor dusdanige represailles bloot gesteld mogen weezen, hunne onmydelyke ruine daar in vinden, zy zulks niet en zullen moeten toeschryven, als aan dat de Hoofden van het Verbond zo weinig inzicht hebben voor de behoudenis der Volkeren, welke onder hunne gehoorzaamheid staan. En in plaats van, gelyk zy sedert twee jaaren gedaan hebben, de gestadige Bombardeeringen, welken hunne Vlooten op de Kusten van Vrankryk hebben aangerecht, te pryzen en te bejuigchen; zullen zy meer reden hebben om het vervolg van deze groote Exploiten, en 't geen de Wapenen van zyne Majesteit tegens Brussel hebben uitgewerkt, in de tegenwoordigheid van een machtig Leger, 't welk die Stad van den brand zou hebben konnen bevryden, indien het dat van Vrank-

1695 Augustus Vrankryk, 't geen'er de gelegentheid toe zocht, slag had willen leveren, met den naam van barbaarsche wraak te doopen.

„Men ziet baarblykelyk uit dit Manifest, dat, welke verwoe„sting de Franschen ook aan Brussel hebben toegebracht, en hoe „onwaardeerlyk de schaade, door hen aldaar aangerecht, ook „mag weezen, zy echter niet te vrede zyn, dat men hen deze „expeditie heeft laaten volvoeren. Hun oogmerk was, 't Le„ger der Geallieerden, 't geen zich veel swakker bevond als het „hunne, tot een veldslag te lokken, of den Koning van En„geland en den Keurvorst van Beyeren te noodzaaken het be„leg van Namen op te breeken. Dan zou de Maarschalk de „Villeroy, indien hy het raadsaam had geoordeeld, slag gele„verd, of zich achter de Linien hebben gaan verschansen. Maar „'t was noch van het belang der Geallieerden een veldslag te gaan „waagen met een Leger, 't geen byna de helft swakker was als dat „der Franschen; noch van hunne glorie het beleg van een Plaats, „'t geen zy met zo goeden gevolg hadden begonnen, en op een „zo wakkere manier vervolgden, dat de Maarschalk de Boufflers „meer als een maal berouw heeft gehad wegens 'er zich met zo „veele Troupen, welke elders nutter geweest zouden zyn, te heb„ben ingeworpen, op te breeken. Men moet van twee kwaaden „het beste kiezen. 't Is zeker, dat de behoudenis van Brussel „den Geallieerden niet zo voordeelig, als het verlies van een slag, „of 't opbreeken van het beleg van Namen hen nadeelig geweest zou zyn.

„Doch deze reeden is maar algemeen: ziethier een andere. De „Franschen hebben, met Brussel te bombardeeren, zich zelven „eenigermaate gebombardeerd. 't Is zeker, dat de Kooplieden „van Vrankryk daar byna zo veel Effecten hadden, als die van „de gemelde Stad, ter oorzaak van de vryheid der Commercie, „welke men niet raadsaam had geoordeeld tusschen de Spaansche „en de Veroverde Nederlanden af te breeken, om hen eenigsins „te goed te komen wegens dat hun Land het Tooneel des Oor„logs is. Hier uit spruit het, dat d'Ingezetenen van Brussel „geenige voorzorgen tegens een Bombardeering hadden aange„wend. 't Belang, 't geen de Franschen hadden by hen niet te bom-

„bombardeeren, ſcheen hen een bolwerk, ſterk genoeg, om 1695.
„zich op te vertrouwen. Zy zeiden, toen de Maarſchalk de Augustus
„Villeroy kwam aantrekken, dat de Kroon van Vrankryk, met
„hen in koolen te leggen, zich zelve zo veel kwaad zou doen
„als hen lieden: dat 'er haare Koopplieden by te lyden zouden heb-
„ben: dat d'Effecten, welke van de Franſchen kwamen over te bly-
„ven, of 't geen men aan de zelven ſchuldig was, hen hunne
„huizen weêr zou helpen opbouwen, enz. Al de wereld voer-
„de byna de zelve taal. 't Was derhalven niet van de ſtaat-
„kunde der Geallieerden een Veldſlag, dien zy oogſchynlyk
„niet als verliezen konden, te gaan waagen, of een Beleg,
„'t geen hen zo glorieus, en met eenen zo voordeelig, ſtond
„te weezen, te verlaaten, om zich tegen een Bombardeering,
„welke Vrankryk, indien het na zyne belangen had geluiſterd,
„nooit moeſt onderneemen, te ſtellen. Men moeſt, aange-
„zien de redenen die wy te berde gebracht hebben, na alle ſchyn-
„baarheden vermoeden, dat de Maarſchalk de Villeroy order had
„om ten opzichte van Bruſſel te handelen, gelyk de Venetiaa-
„nen na de verovering van Scio ten opzichte van Smirna deeden,
„'t geen zy gemakkelyk in koolen konden leggen. Maar Vrank-
„ryk heeft geen ſtaatkunde meer. Alles, 't geen het ſedert
„eenigen tyd heeft gedaan, geeft maar blyken van ſpyt en wan-
„hoop.

„Zou men niet zeggen, als men de Franſchen dusdanig hoort
„ſpreeken, dat het de Koning van Engeland en zyne Bondgenoo-
„ten zyn, die de manier van den oorlog met het bombardee-
„ren van Plaatſen te voeren, en *door geſtadige Brandſtichtingen ar-*
„*me Ingezetenen, welke gantſch geen deel aan den Oorlog hebben,*
„*als de beden die zy uitſtorten om ze te zien eindigen, te bederven,*
„ingevoerd hebben, en dat Vrankryk hen maar navolgt, en
„noch zelfs ook tot zyn uiterſte leedweezen? 'k Zal niet zeg-
„gen, als men aldus ſchryft, dat men niet en ſchynt te ſchry-
„ven dan voor de Chineezen, of eenige andere zo ver afgele-
„gene Natien: want in welk geweſt van de Wereld zyn
„de Volkeren, die niet hebben hooren ſpreeken van d'ongehoor-
„de wreedheden, welken Vrankryk aan zo veele oorden heeft
„aangerecht? Men kan zodanig een taal niet voeren, zonder

1695. Augustus.

„ gekeurgenst ruft te werden, als tegen d'Inwoonders van de Maan:
„ want wat de goenen der Weereld, die wy bewoonen, belangt,
„ 'k twyfel, of 'er wel eenigen zyn, daar de tyding wegens de
„ schrikkelyke verwoestingen van Vrankryk niet toe doorge-
„ drongen is. Is het niet met Bomben dat men den oorlog te-
„ gens d'Algierynen heeft gevoerd? Of indien het geoorloft is
„ sich 'er tegens de Turken als te bedienen: de Palezen der Ge-
„ nueezen, zo goede Christenen als ze ook zyn, rooken die niet
„ noch? en leggen se niet noch door de Bomben, daar men hen
„ niet bezocht heeft, niet in een openbaaren oorlog, maar in
„ een volle vrede, overhoop gesmeeten? Mogen de Geallieerden
„ dan niet tegens een openbaaren en onverzoenlyken Vyand ge-
„ bruiken 't goen hy wel heeft willen gebruiken tegens Volkeren,
„ die hem gantsch geen leed hadden gedaan, en in volle vrede
„ met hem waren?

„ Maar vermits men hier mogelyk tegen zal inwerpen, dat
„ de Geallieerden niet bevoegd en zyn om de Genueezen te wree-
„ ken: gelooven de Schryvers van Vrankryk, dat men de ver-
„ woestingen van de Paltz zo haast kan vergeeten? Frankendaal,
„ Spiers, Worms, Manheim, Heidelberg, en ik weet niet hoe
„ veele andere Plaatsen, niet alleen geflecht, maar verbrand;
„ verwoest, vernield; Bolwerken, Muuren, gemeene Gebou-
„ wen, byzondere Huizen, Hutten, enz. over hoop gesmee-
„ ten; na dat de gemelde Steden sich met formeele Capitulatien,
„ geteekend door den Dauphin van Vrankryk, hadden overge-
„ gegeeven: en dit alles in koelen bloede, en wanneer *arme*
„ *ingezetenen, die geen oorzaak van den oorlog waren*, zich niet
„ meer en konden stellen tegens het geweld der geenen, daar
„ zy d'Onderzaaten af waren geworden. Duizend Bombarde-
„ ringen tegens de Steden, welke in des Vyandts macht zyn,
„ en middelen hebben om 'er zich tegen te behoeden, konnen de
„ verwoestingen, in dit gedeelte des Ryks aangerecht, niet opwee-
„ gen. En indien men noch halfterrig genoeg was om be-
„ gelykheid in dit voorbeeld te vinden, vermits 'er juist geen
„ Bombardeeringen zyn voorgevallen; zo verzoeken wy de Hee-
„ ren Franschen, te gedenken aan de Steden Barcelone en Al-
„ cante op de Kust van Spanjen, in den Jaare 1691. door hun-

ne

„ne Bomben overhoop geſmeeten. De zaak is niet oud: wy 1695
„hebben 'er noch altemaal de geheugenis af: en de verwoe- Augustus
„ſtingen, in de gemelde Steden aangerecht, zyn noch niet her-
„ſtelt. 't Is geduurende dezen Oorlog, en lang voor dat de Ge-
„alliëerden eens dachten om de Steden van Vrankryk te bom-
„bardeeren, dat deze dingen geſchied zyn. In der daad, de
„Franſche Schryvers ſpotten met het Gemeen, of, om beter e
„zeggen, zy zoeken beſpot te weezen, wanneer ze, na zulke
„vaſte en varſche bewyzen, te berde durven brengen, dat *de*
„*Geallieerden hunne grootſte glorie ſtellen in arme Ingezetenen, welke*
„*geenſſins geen deel aan den Oorlog hebben, door hunnie geſtadige Brand-*
„*ſtichtingen te bederven.* Zy zouden met meerder rechtmaa-
„tigheid, en zy zouden het ook met geheel Europa, en met
„den Koning van Engeland zelven zeggen, dat de Geallieer-
„den wel ongelukkig zyn, dat ze te doen hebben met een Vy-
„and, die goedts moedts de rykſte en bevolkſte Landen der
„wereld verwoeſt, en in wilderniſſen verandert; en dat men,
„om zo veele arme Volkeren te wreeken, en te beletten dat
„anderen niet gelyke werkingen van een ongehoorde wreedheid
„komen te gevoelen, zich genoodzaakt ziet repreſailles te ge-
„bruiken, en *Volkeren, welke geen deel aan den Oorlog hebben,*
„te ruineeren. Waarlyk, het bombardeeren is een manier van
„oorlogen, die my zeer barbaarſch dunkt te weezen: maar dat
„verſwaart des te meer de miſdaad der geenen, die ze 't eerſt
„in 't gebruik hebben gebracht. 't Is een wreede zaak, Gy-
„zelaars te doen ophangen: maar men moet 'er echter toe be-
„ſluiten, wanneer de Vyand het Recht der Volkeren geſchon-
„den heeft in de geenen, welken men aan hem had geleverd.
„'t Is beklaagelyk, zo veele ſchoone Steden, en zo veele Par-
„ticulieren, door de Bomben te zien ruineeren: maar men moet
„het doen, op dat de Vyand 'er in 't toekomende niet meer en
„bederve. 't Staat my voor, ergens geleezen te hebben, dat
„de Venetiaanen zich d'eerſten in het veld van het Geſchut be-
„diend hebbende, hunne Vyanden, die 'er over verwonderd,
„en verbaaſd ſtonden, klaagden, dat ze het Recht der Vol-
„keren hadden geſchonden. De Romeinen zouden eer-
„tydts de zelve klachten hebben konnen doen, toen Pyrrhus,

1695. *Auguſtus* „Olifanten, die zy nooit gezien hadden, tegens hen gebruik-
„te. Sedert is men aan het Geſchut gewend geworden; en al
„de wereld gebruikt het. Maar ik weet niet, of men niet wel
„zou doen, dat men de Bomben in de Hel, van waar men ze
„gehaald ſchynt te hebben, verbande. Echter twyfel ik, of het
„wel ooit zal geſchieden; en geloof veeleer, dat men 'er noch
„dagelyks nieuwe Machinen tot bederf van zynen Vyand by zal
„uitvinden.

„Doch dit is het noch niet al. Wie of den Auteur van het
„Manifeſt gezegt mag hebben, dat *d'Ingezetenen, welken men ge-*
„*bombardeerd heeft, gantſch geen deel aan den Oorlog hebben, als de*
„*beden die zy uitſtorten om ze te zien eindigen*? Die van S. Malo en
„Duinkerken worden niet als zodanig aangemerkt. Volgens de
„bekentenis der Franſchen, die de Pryzen, welken de Kaapers
„van de gemelde Steden maaken, geſtadig vergrooten, wreeken
„de Geallieerden zich maar. Deze Bombardeeringen zyn dan
„rechtmaatige repreſailles. Maar de Franſchen konnen het zelf-
„de niet zeggen ten opzichte der Bombardeering van Bruſſel.
„Wie hebben zy gebombardeerd? Ingezetenen, welke geen
„ander deel aan den Oorlog hebben, als d'ongemakken die zy
„'er af lyden: Ingezetenen, welke noch Engelſchen, noch
„Hollanders zyn: Onderzaaten van een Vorſt, die hen nooit
„gebombardeerd heeft: Lieden, welke profeſſie van de zelve
„Religie maaken, als zy: Monniken en Geeſtelyken; want
„daar zyn dartien Kerken t'eenemaal over hoop geſmeeten. En
„is het dan niet treffelyk, dat de Franſchen, die den oorlog niet
„en voeren als met branden en blaaken, op de wys der Tartaaren,
„die zo veele Steden en geheele Landen in koolen gelegt heb-
„ben, noch zodanig een taal durven voeren? Wie meenen zy
„met deze meewaardige termen te vermurwen? 't Zal noch Bar-
„celone, noch Alicante, noch Coblents, noch Luik, noch
„Worms, noch Spier, noch eenige andere Stad van de Palts
„weezen, enz.

VEREENIGDE NEDERLANDEN. DEN 6den. der Maand wierd binnen 's Hertogenboſch juſtitie gedaan over drie Swartmaakers; een gerabraakt (met hoedanig een ſoort van dood (a) verſcheidene alreedts elders geſtraft waren.)

waren) en zyn swartgemaakte kop, waar mede hy terstond na het gebed aan d'aanschouwers vertoond was, op een pen gesteld; een gehangen; en een gegeesseld. Doch ziet hier een aanmerkelyke omstandigheid. Een van deze Booswichten, Lambert Anthonisz. van Beugen geheeten, geboortig uit het Dorp Berchem, had gehad drie Broeders, vier Zoonen, en twee Dochters. d'Eene Broeder was onthoofd; d'ander, na drie moorden achtervolgd wordende, onder een mesthoop gekroopen, en gesmoord; en de darde, onder de Bende Reinier Montal genaamd, noch onder de Swartmaakers. Ruim zo argen lot hadden ook de Zoonen gehad; zynde den een te's Hertogenbosch opgehangen; de tweede, gekwetst, en byna buiten hoop van opkomen, door zyne Broeders en Makkers, welke hem deeden biechten, 't hert ingeduuwd, op dat hy niet in de handen der Justitie zou geraaken; de darde, na veele schelmstukken, vluchtende, by S. Andries geschooten, in een sloot gevallen, en verdronken; en de vierde, benevens een Dochters Man, op de zelve manier aan zyn eind gekomen. Dit Volk wierd, toen het in zyn fleur was, de lichte Compagnie van Berchem genoemd. 1695. *Augustus* Justitie over Swartmaakers gedaan. (a) *Zie 't Stuk, 2 Deel, pag.* 304. *en 6 Stuk, 1 Deel, pag.* 138.

d'Aankomst van vyftien Oost-Indische Retourschepen bracht nu weder een considerabele rykdom in het Land; gelyk men kan afmeeten uit d'onderstaande

Generale Carga ofte Ladinge van vyftien Oost-Indische Retourschepen, te weten; *De Koning William, de drie Kroonen, Vosmeer, 's Lands Welvaaren. 't Huys te Loo, Waddinxveen, de Krab*, en *Meeresteyn*, den 2den. December, en *Berkel*, den 24sten. dito van Batavia vertrokken; *Yfselmonde, Meydrecht, Maas*, en *Moerkapel*, den 26sten. January van Ceylon; en *de Spiegel* en *'t Huis te Duyne*, den 4den. February mede van Batavia, alles laatstleden: komende voor Amsterdam de Schepen *Koning William, de drie Kroonen, Berkel, Yfselmonde, Meydrecht*, en *de Spiegel*; voor Zeeland, *Vosmeer, 's Lands-Welvaren, de Maas, Moerkapel*; en *'t Huis te Duyne*; voor Delft, *het Huis te Loo*; voor Rotterdam, *Waddinxveen*; voor Hoorn, de *Krab*; en voor Enkhuizen, *Meeresteyn*: alle (God lof) den 24sten. Augusti in en voor de Havenen van 't Vaderland behouden aangekomen.

1605. 4345702 Pond bruine Peper.
Angelliers 197743 p. witte Peper.
336 00 p. Noten.
76282 p. Foulie.
85448 p. Cancel.
72 14 pont Moernagelen.
125066 p. Poeyersuiker.
13905 ps. Geconfijte Noten.
71170 p. Geconfijte Gengber.
7 Potten geconfijte Nagelen.
3371830 p. Salpeter.
293772 p. Tin.
353325 p. Japans Staaf-Koper.
149124 en een half pond Indigo Biand.
80074 en een half pond Indigo Cirehees.
30015 p. Indigo Jamboeser.
465 p. Cormandelse Indigo.
495 pond fijne gekookte Indigo
1019026 p. Sappanhout.
14045 p. Ceylons Ebbenhout.
173229 en vyf achtste p. Bengaalse Zyde.
6086 en een half pond Chineese Zyde.
28604 en vyf achtste p. Floretta Garen.
64700 p. Cattoene Garen, diverse soorten.
1926 p. Kiermanse Wol.
10766 ps. Armosijnen.
5977 ps. verscheide Zyde Stoffen.
445 ps. Chineese Pelings.
66 ps. Chineese Damasten.
879 ps. Chineese Pansjes.
2130 ps. Chineese Gielams.
15000 ps. Toncquinse Relangs.
861 ps. Chiouropgs.
500 ps. Hokjens.
2401 ps. Soutjens.
409 ps. Zyde Allegias.
2000 p. Guigas.
4000 ps. Lheymenia.
400 ps. Atlassen.
15970 ps verscheide soorten van Chitsen.
7500 ps. geschilderde Neusdoeken.
3000 paar Cormandelse Kousen
30 ps. Japanse Rokken.
64800 p. Benjuyn.
7725 p. Cardamon.
14687 p. Javaanse Cardamom.
19729 en een vierde p. Camphur.
1687 en een half p. Berg-Cinabrum.
36657 ps. Radix China.
10350 p. Galiga.
5656 en een half p. Aloë.
461 en een half p Namrak.
26440 p. Borax.
7250 p. Salarmoniacq.
1692 p. Drakenbloed.
380 p. Mirrhe.
1157 p. Oly van Noten in Koeken.
147 ps. of 177 Realen swarte Besoar.
387 Realen Swaarte Amber de Gris.
193 en een half p. Muscus.
3793 p. Cauwa.
49706 p. Cauris.
43320 p. Thee.
15 Potten Aatchiaat.
19708 pond en noch 4 Kisten Schellak.
4732 p. Gommelak.
3200 p. Saarlak.

Lywaaten.

7300 ps. diverse Mouris.
4200 ps. diverse Bethilles.
18040 ps. diverse Salempouris.
6550 ps. Mallemolens.
7228 ps. Cassa Bengale.
2040 ps. Hammans.

1007 ps. Tetindalas.
457 ps. Millanis.
1500 ps. Cottobanys.
200 ps. Amirties.
3029 ps. Sanen.
246 ps. Gesjens.
40080 ps. Savogeliens.
1280 ps. Beandams.
5958 ps. Douriassen.
40000 ps. Bierampouts.
20010 ps. Chiouters Deriabadeis.
9080 ps. Percallen.
6720 ps. diverſſe Cattes.
18190 ps. Niquanias.
2892 ps. Alibanees.
200 ps. Lachorias.
34297 ps. Garras.
61920 ps. Dongrys.
72000 ps. Corroots.
8400 ps. Cannekeyns.
166619 ps. diverſſe Rocmaals.
8185 ps. Tapckankenias.
7556 ps. Fotaſſe.
13193 ps diverſſe ſoorten van Gingans.
15720 ps. Baernas.
20160 ps. Sjadderbotaal.
2820 ps. Cambayen.
76140 ps. diverſſe Baſtas.
25920 ps. diverſſe Guinees.
19532 ps. divers Delldöek.
920 ps. Theik Allegias.
287532 ps. en noch een Kas Porceleinen.
202 ps. Chineſe Beeldens.
37306 ps. Handrottingen.

1695.

SEPTEMBER.

ITALIEN. Congregatien tot het bezorgen van de vrede aan Europa gehouden.

NIETTEGENSTAANDE de menigvuldige bezigheden van het Roomſche Hof, waren er verſcheidene heimelyke Congregatien gehouden, ten einde de middelen te zoecken om de vrede aan Europa te bezorgen: maar den yver, dien men tot deze gewichtige zaak betoogde, begon te verflauwen, wanneer men verſtond, dat de Vorſten, tegens Vrankryk in oorlog, hun verbond voor vyf jaaren vernieuwd hadden; wesshalven men vreesde, dat 'er geen vrede voor het eind van dien tyd te verwachten zou weezen; te meer, dewyl de Geallieerden eerſt d'overhand op hunnen Vyand begonden te krygen; en dat het niet en ſtond te gelooven, dat sy in 't midden huunner overwinningen de wapenen zouden nederleggen, inmeers zo Vrankrijk geen redelyker conditien wilde vergunnen, dat deze Kroon noch niet zeer toe geneigd ſcheen te weezen.

Moeijelykheid van den Paus tegens Vrankryk.

Ondertuſſchen begon de ſpraak te gaan, dat de Paus, dien de tegenwoordigen Oorlog in 't eerſt zo onverdraagelyk ſcheen, zich 'er toe begon te gewennen, en dat hy ook zelfs niet moeijelyk

Was

1695. Septemb. was over de verliezen van den Allerchriſtelykſten Koning; vermits, behalven dat het van het belang van het Roomſche Hof is, dat geenige Mogendheid van Europa in ſtaat zy om aan d'anderen de wet te ſtellen, hy niet zeer wel over den Koning van Vrankryk voldaan was. De Heilige Vader kon niet lyden, dat die Vorſt zyne Geeſtelykheid met een zo ſwaare ſchatting, als het Hoofdgeld, had durven belaaden, zonder hem daar in te konnen. Dit beleid was zo verſcheelende van dat der andere Katholyke Vorſten, welke niet eenen duit van de Geeſtelyken hunner Staaten zonder een uitdrukkelyk verlof van den Heiligen Stoel durven vorderen, dat de goede Vader zich niet kon beletten 'er klachtig over te vallen.

Maar daar was iets anders, 't geen voor d'invoering van het Hoofdgeld op de Geeſtelykheid was gegaan, 't welk hem noch gevoeliger treſte, te weeten, het Edict noopende de Geeſtelyke Jurisdictie, daar wy (a) elders af hebben geſproken. Dit Edict gaf een ſchrikkelyke krak aan het gezag van den Paus, dewyl het alle de Klooſters van Vrankryk aan de Geeſtelyke Jurisdictie der Biſſchoppen onderwierp, niettegenſtaande d'exemtien vergund aan verſcheidene der gemelde Klooſters door de Voorzaaten van Innocentius den XII. Behalven dat men preteerde meerder als de Paus tendezen opzichte te weezen in zaaken, welke blootelyk het Geeſtelyk Recht betreffen, wierden 'er de Monniken, die de voornaamſte ſteun van het Roomſche Hof zyn, en ten allen tyde ook door het zelve tegens de Biſſchoppen beſchermd, en, zo veel als 't mogelyk was, aan hunne Jurisdictie onttrokken zyn geweeſt, om niet als van het zelve alleen af te hangen, uitſteekend door vernederd. De Heilige Vader kon zich niet onthouden van 'er zyn beklag over te laaten doen aan den Koning van Vrankryk, die zich geweldig belemmerd vond; alzo hy wel zag, dat het de tyd niet en was om zich met het Roomſche Hof over hoop te werpen; en dat hy aan d'andere kant niet en kon beſluiten tot te herroepen 't geen hy noch zo onlangs had gedaan, voornaamentlyk dewyl het niet en kon geſchieden zonder nadeel der Geeſtelykheid, welke hy in de tegenwoordige geſteldheid der zaaken van nooden had. 't Werk bleef derhalven in den ſtaat, daar het in was: en droeg men alleenlyk zorg om de zaaken niet te verargeren.

(a) Zuet 6 Stuk, 1 Deel, pag. 305.

Alle

Alle deze ſtribbelingen deeden den Heiligen Vader echter niet vergeeten order te geeven tot het oprechten van een prachtige Grafſtede in de Kerk van het Vatikaan voor de Koningin Chriſtina van Sweden, geſtorven te Romen in het Jaar 1688. Deze Vorſtin had zo veel eer aan het Roomſche Hof gedaan, dat men die plicht, welke zy zo wel verdiend ſcheen te hebben, veel eer aan haar had behooren te bewyzen: en hoe heerlyk deze Grafſtede ook ſtond te weezen, was het echter zeker, dat ze nooit in gelykheid geſteld zou konnen worden met het Koningryk, 't geen Chriſtina verliet om te Romen onder de beſtiering van den Paus, en de Harderlyke Staf, te gaan leeven. In eenige voorgaande Eeuwen, toen het Roomſche Hof de luiſter en uiterlyke ſchyn voor alles rekende, zonder zich heel veel met de deugd te bekommeren, zou 'er niet meer van nooden, of om beter te zeggen, veel minder zou genoeg zyn geweeſt om in het getal der Heiligen geſteld te worden. Maar wie weet, wat hier namaals zal geſchieden? Daar zyn noch geen honderd Jaaren ſedert de dood van deze Koningin verloopen; en zo veel moet 'er weezen om gecanoniſeerd te worden. Wel is waar, dat men niet en verſtond, dat ze ſedert haar overlyden mirakelen had gedaan, een andere noodzaakelykheid tot de Vergoding: maar mogelyk zullen onze Nakomelingen mirakelen weeten, gedaan door deze Koningin, welken wy noch niet en weeten. In het ſtuk van mirakelen weeten de laatſte Nakomelingen gemeenlyk veel meer, als de geenen, die geleefd hebben ten tyde dat ze gedaan zyn. En derhalven zou het geen wonder weezen, dat het getal der Santinnen noch eens met een Koningin vermeerderd wierd, hoe vreemd 'er ook van haar beleid geſproken mag worden. Doch dit is een verborgenheid, waar af wy de vervulling niet en zullen beleeven. 1695. *Septemb.* Order tot het oprechten van een Grafſtede voor de Koningin Chriſtiana van Sweden gegeeven.

Eindelyk: den 18den. der Maand kreeg men met een Courier bericht wegens de dood van den Kardinaal Giacomo de Angelis, voorgevallen te Piſa, zyne geboorteplaats, ter ouderdom van drie-en-tachtig jaaren. Hy was van de Promotie, gedaan door Innocentius den XIden. in het Jaar 1686. en had veele ſtemmen in het laatſte Conclave gehad, als gaande voor een eerlyk man, en zynde alreedts heel hoog bejaard. Ten anderen had hy weinige bloedverwanten, handhaafde d'armen, en was van geene Dood van den Kardinaal de Angelis.

1695. *Septemb.* factie. Zyne verkiezing kon echter niet doorgedrongen worden, gelyk Paſquyn zeer wel voorzien had, zeggende ten zynen opzichte: *Angeli circumſtant Solio, non ſedent in eo: d'Engelen ſtaan rondom den Troon, doch zitten niet op den zelven. En dat een Polyphemus, of Eenoog, gelyk hy was, niet beſtandig zou weezen voor de zorgen en wakkerheden, welken het Pauſſchap vereiſchte: Dat men tegenwoordig beter een Argus van nooden had; om het Schip der Kerk onder zo veele gevaaren, en in een zo onſtuimigen tyd, veiliglyk te beſtieren.* Door de dood van dezen Kardinaal kwam een veertiende Plaats in het Heilig Collegie open te vallen.

SAVOYEN. Caſal door de Franſchen geëvacueerd. (a) *Zie pag. 88.*

HOEWEL de (a) Veſtingwerken van Caſal nu eindelyk t'eenemaal gedemolieerd raakten, ſchoorvoette echter Monſr. de Crenan, die 'er het gouvernement voor den Koning van Vrankryk bekleed had, om 'er met zyn Garniſoen uit te trekken, verzinnende geſtadig nieuwe voorwendingen om zyn vertrek op te ſchorten; weshalven den Hertog van Savoyen hem dan deed aanzeggen, dat, dewyl alle de fortificatien, volgens d'artykelen der Capitulatie, geſlecht waren, hy de Plaats moeſt inruimen; en zo hy 't niet met den eerſten en deed, dat hy zich aan de gemelde artykelen niet meer gehouden wilde achten: dat hy genoodzaakt zou weezen hem 'er met geweld te doen uitgaan; in welken geval hy hem, en zyn Garniſoen, voor de plondering onderwege niet en wilde verzekeren, enz. Deze waarſchouwingen hadden klem. Monſr. de Crenan vertrok met de ganſche Bezetting op den 18den der Maand uit Caſal, en wiend door de Troupen zyner Koninglyke Hoogheid na Pignerol geleid, alwaar hy den 25ſten aankwam. Behalven verſcheidene redenen, die ons onbekend konnen weezen, moet men niet verwonderd zyn, dat de Franſche Bevelhebber ſwaarigheid maakte om uit Caſal te vertrekken. Hy hield 'er vyf duizend man der Geallieerden leggen, welke zo lang moeſten wachten tot dat 'er de Franſchen uitgingen: hy onderhield zyn Garniſoen uit de Magazynen, die in de Veſting waren, en na zyn vertrek aan de Geallieerden moeſten toebehooren, enz.

NA

NA dat de (a) geſchillen, ſedert een tyd tuſſchen de Roomſch-Katholyke en de Proteſtantſche Cantons ontſtaan, eindelyk in der minne waren bygelegt, wierd tot voorkoming van alle verdere onluſten d'onderſtaande Acte van Amniſtie afgekondigd. 1695. Septemb. SWITSERLAND. Geſchillen tuſſchen de Katholyke en Proteſtantſche Cantons bygelegt. (a) Zie pag. 38.

WY, d' Afgezanten van de Steden en Landen der Dertienen, en verwante Oorden des Loffelyken Eedgenootſchaps, op een Extraordinaris Dagvaart tot Baden in Ergau vergaderd, doen mits dezen aan een yder kond: Nademaal tot ons leedweezen, en droefheid, ons ter ooren is gekomen, hoe door allerhande ongegronde redenen, ſmaad-en ſchimpwoorden, en dreigementen, het mistrouwen tuſſchen verſcheidene Loffelyke Oorden zo hoog is geteezen, dat daar door Wederzyds Wachten zyn uitgeſteld, de groote Klokken geluid, en tot allerley verwyderingen oorzaak gegeven, ter zelfder tyd wanneer onze Heeren en Overſten ons hier hadden gezonden om de zaken in der minne by te leggen; en dat nu, door onverdrooten moeite en zorge, de lieve God dezen arbeid zo verre heeft gezegend, dat de zaken zulk een goeden en vreedſamen uitgang, en volkomene eindiging, tot allerzyds genoegen der Loffelyke regeerende Oorden, hebben bereikt; en nogtans uit het gepaſſeerde eenige gevaarlyke gevolgen, onheilen en ſcheuringen, en een onvergoedelyke ſchade voor 't gemeene lieve Vaderland, tegens de vredelievende Hooge Overheid zoude mogen ontſtaan: zo hebben wy, tot weeringe en verhinderinge van diergelyken zorgelyken ongemak, geoordeeld dat het noodig was deze algemeene erinnering en vermaning, gelyk hier nevens geſchied, te doen.

Eerſtelyk, dat de vrye Koophandel en wandel zeker en ongehinderd zal zyn en blyven.

Ten anderen, dat het geene, 't welk zo in de Loffelyke Oorden, als in de gemeene Voogdyen en Ampten, in woorden en werken, van den eenen en anderen zou mogen gepleegd, geſproken, geſchreven en voortgebracht zyn, ten beſten opgenomen, en niemand daarom gezocht of vervoerd, maar onder een algemeene beleedinge opgevat zal worden.

Ten derden, word een yder ernſtiglyk vermaand, zich in 't toekomende van alle quade redenen, beſpottingen, verſmadingen, en beſchimpingen, zo in woorden als werken, tegens malkanderen te ontheemden, by hooge ſtraf en ongenade der Overigheid, onder welke zulks gedaan of gepleegd zou mogen worden: werdende een yder daar en tegen ernſtiglyk vermaand, zich jegens malkander vreedſaam, vrindelyk, en nabuurlyk te gedragen, gelyk het betaamt, en wy daar in zullen voorzien. Gedaan te Baden in Ergau, den 23ſten, van Herſtmaand. 1695.

De Algemeene Eedgenootſchaps Kancelery tot Baden in Ergau.

1695. *Septemb.* Omtrent ter zelve tyd leverde de Keizerlyke Extraordinaris Afgezant, de Baron de Neveu, weder een Memorie in, behelzende in ſubſtantie : „Dat hy gaarne geloofde, dat de herhaal-„de klachten wegens de Transgreſſien aan eenige Heeren ver-„drietig vielen; dewyl het gevolg van het tot hier toe getrok-„ken profyt eensdeels daar door twyfelachtig gemaakt, en an-„derdeels het al te voordeelig gebruik der tranſgreſſeerende Vol-„keren verhinderd wierd : Dat het onnoodig was, aan te wy-„zen, of zodanige zaaken als onbillyk herroepen behoorden te „worden; en dat hy derhalven meerder reden had om 'er af ſtil „te ſwygen, dewyl zulks door het onlangs bombardeeren van „Bruſſel aan al de wereld zo bekend was, dat niemand het kon „loogchenen, als alleenlyk de zodanigen die anderen wilden wys „maaken 't geen nergens te vinden was : Dat het Loffelyk Eed-„genootſchap door hunne Gezanten, te Baden ter Dagvaart ver-„gaderd, menigmaal had beſlooten, dat hunne Troupen niet „en zouden gebruikt worden tegens d'Ooſtenrykſche Landen, „noch de Plaatſen welke in den Jaare 1663. door Vrankryk noch „niet veroverd waren; hebbende billyk geacht zodanige Trans-„greſſien ernſtiglyk af te ſchaffen : 't welk dan de rechtmaatig-„heid van deze beſwaarnis onwederſpreekelyk bekrachtigde : „Dat men derhalven, uit inzicht dat het belang van het Eed-„genootſchap tot haar eigen beſt in acht genomen zou worden, „verhoopte, dat de Hoogaanzienlyke Vergadering op het bil-„lyk en rechtmaatig genoegen des Allerdoorluchtigſten Aerts-„huis van Ooſtenryk noch verder reflectie zou neemen, op „dat de hulpmiddelen der Overtreedingen in 't werk geſteld „mochten werden, enz.

Verrichtingen der Cantons met den Keizerlyken en Franſchen Afgezant.

Op deze Memorie van den Keizerlyken Afgezant wierd door de Vergadering het volgende Antwoord gegeeven.

ALzo de Heeren Eerengezanten der Loffelyke Dertien en medeverwante Oorden des Eedgenootſchaps uit de ingeleverde Memorie van den Keizerlyken Extraordinaris Afgezant, den Baron de Neveu, hebben gezien, dat dezelve de aanwyzing der Transgreſſien, voor dezen in zyne Propoſitie gedaan, nadrukkelyk herhaalt; en dat het meeſte gedeelte van de Heeren Eerengezanten deſwegen gantſch niet geinſtrueert is : reſolveeren zy die Memorie aan hunne Heeren en Overſten

ſten te vertoonen, om daar op ſun antwoord te verſtaan. Onder- 1695.
tuſſchen zyn zy indagtig, wat voor dezen aan den gemelden Keizer- *Septemb.*
zerlyken Heer Extraordinaris Afgezant diesaangaande is gere-
monſtreert, en refereeren zich nochmaals inzonderheid aan 't geene in den Jare 1693. omſtandiglyk en nadrukkelyk daar over is voorgeſteld.

Actum den 27ſten. Septemb. 1695. De Eedgenootſche Kancelery des Graafſchaps Baden in Ergau.

Monſr. Amelot, Miniſter van Vrankryk, was hier over ook aanſtondts in de weer, en leverde noch voor het eind der Maand de volgende Memorie in.

Grootmachtige Heeren,

DE onbillyke zonder ophouden herhaalde klachten van de zyde der Ligue tegens de Tranſgreſſien vallen U zo verdrietig, dat ik voor een geruimen tyd al voorgenomen had over zo veel ſchryvens en Memorien, met de welken men U dikwils laſtig valt, ſtil te ſwygen; waar toe ik te meerder oorzaak had, dewyl Gy ongehouden zyt die onbepaalde verpligting, waar aan de Ooſtenrykſche Miniſters U uit kracht der Erfverceniging willen onderwerpen, aan te neemen; vermits Gy door Uw antwoord, op de laatſte Dagvaart gegeven, het geene, 't welk men onderſtelt dat gy U verbonden hebt na te komen, geenſins hebt belooft. En dewyl eindelyk de Ligue zulken grooten ſecours trekt van 't Volk uwer Natie, zo wel in Vlaanderen als in Italien; zo behoort men zich te ſchamen, U tegen zyn beter weten te beſchuldigen met ingebeelde Exceſſen ter gunſte van Vrankryk. Ondertuſſchen kan ik niet nalaten aan te merken, dat het ſchynt als of men U by deze Conjunctuure tegens malkander wilde ophitſen.

AMELOT.

DEENMARKEN.

DEN 21ſten. der Maand wierd het Lyk van den Koninglyken Prins Chriſtiaan, van wiens dood wy (a) hier voor hebben geſproken, tot Rotſchild bygezet, en by die gelegentheid de volgende reeks van plechtigheden gebruikt. Na dat het Vorſtelyk Lyk, in een Fregat tot aan de Rivier Iſenfieur gebracht, uit het zelve in een platbodemd Vaartuig, tot in het water met ſwarte baay behan-

Lyk van Prins Chriſtiaan bygezet.

(a) *Zie pag. 34.*

1695. Septemb. gen, en met ſwarte en witte zyde vlaggen voorzien, onder het driemaal loſſen van zeven-en-twintig ſtukken kanon was overgezet, en door dit met twaalf ſwart en wit geylamde riemen tot aan Rotſchild voortgeroeid, begonden, wanneer het tot op een myl na aan Rotſchild gekomen, en door de uitgezettene Wachten op de Toorns ontdekt was, alle de klokken te luijen; 't geen tot des namiddags ten drie uuren duurde: waar na aan de daar toe gemaakte Brug gekomen zynde, vond men de zelve inſgelyks met ſwarte baay belegt, en daar by twintig Capiteinen met lange rouwmantels, welke het Lyk uit het Vaartuig op een daar toe gereed ſtaande, en met acht Rouwpaarden beſpannene Wagen brachten, waar over door acht, zo Colonels als Juſtitie-Raaden, een ſwart-fluweele Gehemelte gedraagen wierd. Aan wederzyde wierden vier Paarden door zo veele Capiteinen geleid; waar nevens de Koninglyke en Prinſelyke Lakeyen, mitsgaders zes Trawanten met lamfers aan hunne partizaanen gingen. Voor uit reeden twee Compagnien van des Konings Lyfwachten op bruine paarden, met bloot geweer, en een treurig geblaas van trompetten. Achter dezen kwamen vier-en-twintig Capiteins te paard met lange rouwmantels; wyders 't Prinſelyk Lyk; daar na vyf Koninglyke met ſwart overtrokkene Koetſen, in welker laatſte de Koninglyke Miniſters na rang aten; en eindelyk dartig Karoſſen, ieder door ses paarden getrokken. Voor het Hof van den Biſſchop gekomen zynde, ſtelde zich de Garde te paard, benevens twee Vaandelen Lyfwachten te voet, in ryen: doch de Proceſſie van het Lyk ging voort na de Domkerk; 't geen tot half zes uuren duurde. Thans deed de Biſſchop de Lykpredicatie; waar na het Lyk onder het lichten van een menigte waskaarſen ten tien uuren in het Koninglyk Graf wierd gezet; en de plechtigheid met een treffelyk onthaal, 't geen de Biſſchop aan omtrent de ſeventig Perſoonen deed, geëindigd. Ten zelve dage wierd ook te Koppenhagen door den Rector Magnificus, den Heer Doctor Holger Jacobi, in het bywezen van de Koninglyke Miniſters en Leden der Academie, een Lykoratie over den gemelden Prins gedaan; gelyk ook in alle de Kerken, na dat de klokken twee uuren te voo-

ren

ren geluid hadden, uit Sapient. 4. v. 13 en 14 gepre- dikt. 1695. Septemb.

NA dat men op den (a) 25ſten. der voorgaande Maand de tyding had gekreegen, dat de Sultan met zyn gantſche Leger over den Donau getoogen, en na Banzolua gerukt was, verzamelde zyne Keurvorſtelyke Doorluchtigheid van Saxen den 26ſten. 's morgens, de hooge Generaliteit in een Krygsraad; en wierd aldaar beſlooten, d'Infantery en Artillery na Betſch aan de Theys te doen marcheeren, des anderendaags de Cavallery te laaten volgen, en alleenlyk den Graaf van Herboville met eenige Troupen by Peter-Waradyn te laaten, ten einde die Plaats, en het gantſche Land tot aan Titul, te dekken. Den zelven dag verſcheen Catana Muſtapha met een kloek Detachement op de hoogtens tegen over Peter-Waradyn, ongetwyfeld tot het erkennen van de Keizerlyke Armée: doch vindende de Wachten wel op hunne hoede, toog hy, zonder iets t'onderneemen, weder te rug. 's Avonds kwam een Kondſchapper van Belgrado, dié het raport, daags te voren door de Gevangenen gedaan, volkomentlyk beveſtigde, met byvoeging, dat hy zelvs, 's morgens ten tien uuren, den Sultan over de Donau-Brug had zien paſſeeren, en d'Infantery na hem volgen. Den 27ſten. in het krieken van den dageraad, brak de gezamentlyke Keizerlyke en Geallieerde Infantery, nevens de Keiserlyke Veldartillery, uit het Campement by Peter-Waradyn op, en marcheerde langs een oud Retranchement, 't geen zich in een rechte linie van den Donau tot aan de Theys uitſtrekte, na de kant van een Moeras, daar men een Brug over had geſlagen. Den 28ſten. toog ze voort na Betſch; terwyl de Keurvorſt van Saxen met de Keizerlyke en Keur-Brandenburgſche Cavallery, na dat de Generaal van Gronsfelt zich met drie Regimenten Dragonders met de zelve geconjungeerd had, tot aan de gemelde Brug, ſtrekkende zich over het Moeras, avanceerde. Den 29ſten. continueerde de marſch, en wierd tot op twee uuren na aan Betſch voortgezet. De Veldmaarſchalk Caprara vervoegde zich perſoonlyk na deze Veſting, bezichtigde de Brug, over de Theys aangelegt, mitsgaders de geenen welken men over de

TURKYEN. en DUITSLAND. Vervolg der beweegingen van de Legers in Hongaryen.

(a) Zie pag. 95.

Moe-

1695. Septemb. Moeraſſen had moeten ſlaan; als mede de gelegenheid van het land, op dat het Leger in een bekwaam Campement gepoſteerd mocht worden. De Kondſchappers beveſtigden, dat de Sultan met zyne gantſche Macht aan deze zyde van den Donau was gekomen: doch van des zelfs voorneemen hoorde men noch niet anders, als dat 'er bericht kwam van verſcheidene oorden, dat de Turken hunne Watermacht (beſtaande uit honderd en twintig ſtuks, zo Galeyen, Fregatten, als kleine Vaartuigen) niet alleen met een menigte van Artillery gewapend, maar ook met twee Baſſas en meerder Volk verſterkt, haar van de Sau in den Donau gebracht, en beſlooten hadden, wanneer het Keizerlyk Leger van Peter-Waradyn afgewyderd zou weezen, en het Ottomanniſche over de Theys nagevolgd, de Veſting Titul met de zelve aan te taſten. Hier op wierd terſtond aan den Wachtmeeſter Generaal, den Baron van Nehem, Commandant van Peter-Waradyn, order gezonden, dat hy zonder uitſtel vyf à zes ſtukken Kanon, met de daar toe behoorende munitien, en de verdere noodzaakelykheden tot een wakkere verdeediging, na Titul zou ſchikken, en zes honderd Voetknechten van zyn Garniſoen aan den Generaal van Herbeville detacheeren, om de zelven, zo tot verſterking der Bezetting van Titul, als te Kobila, en elders daar het van nooden mocht weezen, tegens de Vyanden te konnen gebruiken. Wyders kreeg de Lieut-Generaal der Raſciaanen bevel om inſgelyks met alle zyne Troupen, zo Cavallery als Infantery, na den gemelden Graaf van Herbeville te marcheeren, en tot nader order by hem te blyven: en wierd beſlooten, met de geheele Armée over de Theys te trekken. De Keizerlyke en Geallieerde Infantery deed het des nachts over de Brug, die by Betſch geſlagen was, en wierd door d'Artillery gevolgd. 's Anderendaags, den 30ſten. toog de Saxiſche Infantery over, en na de zelve de Keizerlyke en Keur-Brandenburſche Cavallery; welke allen in goede order in een daar toe afgeſteeken Campement trokken, en in bataille gepoſteerd wierden: terwyl ondertuſſchen tot erkenning der wegen, en op dat men nader tyding van de Vyanden mocht erlangen, vier Partyen Huſſaaren na verſcheidene kanten van het Ottomanniſche Leger wierden afgeſchikt, met order van, 't koſtte wat het wil-

wilde, Gevangens in te brengen. Wyders begon men aanſtondts bereidſelen te maaken tot verweering van het Campement, en bezorging van het zelve, ingeval de Turken een onverwachten inval mochten doen. Midlerwyl liet men de ſwaare Bagazie aan d'overzyde van de Theys; alzo men niet en wiſt, of het Leger zich niet wellicht genoodzaakt zou vinden weder over de Rivier te trekken, zo om te dichter by de Magazynen, langs de zelve gemaakt, te weezen, als om dat men zeer beſwaarlyk voort kon komen, ter oorzaak dat men vier of vyf groote Moeraſſen moeſt paſſeeren, over de welken de toevoer van leeftocht met gevaar gedaan zou moeten worden. Den 31ſten. kreeg men kondſchap, dat de Mahometaanſche Armée na Themiſwar marcheerde; en, op het laaten onderzoeken na de geſchapenheid van het land, bericht, dat het onmogelyk was, ſchoon men andere raporten had ontfangen, en volgens de zelven de meſures beginnen te neemen, aan de zyde van Themiſwar den weg van Betſch te vervolgen, of wegens d'onbruikbaare Moeraſſen recht toe na Lippa, of Klein Caniſcha, te trekken: dat men zich ook zo ver van de Theys zou moeten afwyderen, dat de leevensmiddelen uit de Magazynen geenſins nagevoerd zouden konnen worden, enz. weshalven de Keurvorſt van Saxen, de Veldmaarſchalk Caprara, en de gezamentlyke Generaliteit verſtonden, dat men zonder uitſtel weder over de gemelde Rivier zou trekken, en aan de Segediner zyde verder opwaarts na Klein Caniſcha rukken. 1695. Septemb.

Den 1ſten. September keerde het Leger weder in het voorige Campement aan deze zyde van de Theys. De Cavallery kwam het eerſt te rug; en d'Infantery ſloot met vier honderd Paarden d'Achtertocht. Een Gevangen, door een Huſſaarſche Party betrapt, verhaalde, dat de Grooten Heer daags te voren, met zyne geheele Macht by Themiſwar aangekomen was, en het op Lippa en Zevenbergen gemunt had. Dit wierd den eigenſten avond door Overloopers en Kondſchappers, mitsgaders van Titul en andere oorden, beveſtigd; van waar men ter zelve tyd verſtond, dat d'Ottomanniſche Armée twaalf duizend man ſterker was als in de voorgaande Veldtocht. Na het overweegen van deze tyding, ſtuurde de Keurvorſt des nachts alle

1695. Septemb. de Hussaaren voor uit na Klein Canischa, en liet den Veldmaarschalk Veterani en den Commandant van Lippa aanzeggen, dat hy gereed stond om met het Leger derwaarts te naderen Den 2den. nam zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid met de Cavalkery de voortocht. Den 3den. avanceerde hy tot aan Zenta, wordende gestadig gevolgd van d'Infantery, gecommandeerd door den Generaal Caprara. Den 4den. toog de Ruitery weder voort na Klein Canischa; en het Voetvolk volgde tot aan Zenta. De Keurvorst ging aanstondts in de Schans, by Klein Canischa gelegen; liet zich vervolgens over de Theys zetten; bezichtigde zo de gelegenheid van het land, als alle verdere gesteldheden over de Rivier; en keerde, na dit alles verricht te hebben, weder in het Campement: alwaar zich de Veldmaarschalk Caprara weinig laater met d' Infantery mede vervoegde. Dien dag kwam een Party van over de sestig Hussaaren van een excursie, met den Hongarischen Colonel Deak tot onder Themiswar gedaan, te rug, en berichtte, dat het Ottomannische Leger by die Vesting campeerde, d'Infantery aan de de Rivier Beghe, en de Ruitery ter rechter zyde van de Plaats na de landkant. Deze Party had aan dien oord Catana Mustapha (met over de honderd Paarden tot het recognosceeren van het Keiserlyk Leger, en het inhaalen van Gevangens, of ten minsten kondschap, afgezonden) ontmoet; dertig Vyanden nedergehouwen; een Vaandel met den Vaandrig gelicht; en het voordeel gehad van hem, benevens drie-en-twintig andere Turken, in het Campement te brengen. Catana Mustapha zou ook byna zelve door den Colonel Deak gevangen genomen zyn geworden, indien Deak niet het ongeluk had gekreegen van met zyn paard te struikelen, en te vallen; waar door Catana Mustapha gelegentheid bekwam van in persoon, met achterlaating van zyn Tygerstruts en Rok, t'ontvluchten. d'Ingebrachte Gevangens wisten niets van belang, en verhaalden alleen, dat de Bassa der Arnauten met negen duizend man en eenige stukken geschut na Lugos afgevaardigd was, zonder dat men noch iets van des zelfs onderneemingen had gehoord. Den 5den. togen de Veldmaarschalk Caprara en de Graaf van Heitersheim over de Theys, om een bekwaame plaats tot het

pos-

poſteeren van het Leger te zoeken. Midlerwyl wierden alle verdere bereidſelen tot het avanceeren met de marſch na de Maros gemaakt; op dat men, indien de Vyanden de Veſting Lippa wilden aantaſten, of in Opper-Hongaryen of Zevenbergen vallen, by der hand mocht weezen, en hen 't hoofd konnen bieden. Den 6den. toog de Cavallery over de Brug, by Klein Caniſcha over de Theys geworpen; en d'Infantery beſloeg het Campement, daar de Ruitery daags te vooren in gelegen had. Ondertuſſchen wierd, tot te meerder verhaaſting van de voorttocht, door het gantſche Leger verordend, dat men zich van de groote en overtollige Bagazie, gelyk ook van d'onnutte Menſchen, zou ontſlaan, en ze na Segedin ſtuuren, alwaar ze nader bevel zouden moeten afwachten. Tegen den avond arriveerde een Deſerteur, van Sereth in Hongaryen geboortig, en door de Turken na de Belegering van Weenen gevangen gehouden. Deze verhaalde, dat hy uit het Vyandlyk Leger gevlucht was, wanneer het van Themiſwar na Lippa opbrak: waar uit men dan beſloot, dat deze Veſting, indien het bericht vaſt ging, al berend kon zyn. Den 7den. avancéerde de Ruitery derhalven tot aan Aranka; en d'Infantery vervoegde zich in het Campement, 't geen de Cavallery had verlaaten. Midlerwyl wendde men, onaangezien de menigvuldige ſwaarigheden welken men in deze woeſte ſtreek ontmoette, alle bedenkelyke vlyt aan om met het Leger tot aan de Maros te naderen, op hoop dat men de Vyanden zo ſpoedig mocht bykomen, dat men niet alleen Lippa konde redden en dekken, maar ook d'Ottomanniſche Armée, ingeval zy alreedts in de belegering gewikkeld was, op het lyf ſtorten, en tot een veldſlag noodzaaken. 's Avondts bracht een Party Huſſaaren een Turk in het Campement, daags te vooren in de Marſch der Vyanden opgevangen; uit wien men verſtond, dat de Sultan, door de kwaade wegen en menigvuldige moeraſſen belet recht toe met zyn Leger na Lippa t'avanceeren, genoodzaakt was geweeſt na de kant van Arath te wenden, en by gevolg een grooten omweg had moeten neemen om zich voor Lippa te vervoegen. Den 8ſten. toog de Cavallery over de Vloed Aranka, gevolgd door d'Infantery en Artillery; en wierd het Leger aan deze zyde in goede order geſchaard.

1695. Septemb.

1695. *Septemb.* Den 9den. marcheerde men tot aan Bekzenau, alwaar men een zeer diep Moeras ontmoette, 't geen den optocht geweldig verachterde, ter oorzaak dat men veel tydts verſpilde met 'er bruggen over te ſlaan, om d'Infantery en het Kanon te doen paſſeeren. Den 10den. wierd de marſch tot op een uur voorby Kzonad voortgezet, en, op dat men naricht van het Vyandlyk Leger mocht bekomen, aan een Party Huſſaaren bevolen zich langs het Moeras te verſpreiden, en Gevangens in te brengen, of zich gevangen te laaten neemen. Kort daar na verſtond men, dat de Vyanden Lippa hadden aangetaſt, doch geene verdere byzonderheden. Den 11den. hield men een ruſtdag. Ondertuſſchen deed de Keurvorſt van Saxen de Generaliteit in een krygsraad beroepen; en wierd aldaar beſlooten, dat men de marſch zonder tydverzuim na de kant van Lippa zou voortzetten, zo om deze Plaats by te ſpringen, als om Opper-Hongaryen en Zevenbergen te dekken. Maar des avondts kreeg men een Expreſſe van den Generaal Veterani, met de tyding dat de geheele Vyandlyke Macht den 7den. voor Lippa was gekomen: dat de Turken, zonder zich op te houden met batteryen of aproches te maaken, na datze de graften met faſcynen hadden gevuld, de Plaats met de ſabel in de vuiſt aan vier oorden te gelyk hadden aangetaſt: dat het Garniſoen een tyd lang een wakkere en ongemeene reſiſtentie had gebooden, en over de twee duizend Vyanden zo nedergemaakt als gekwetſt; doch dat het eindelyk voor het getal had moeten ſwichten: dat de Turken in de Veſting waren gevallen, en de Bezetting door de kling hadden gejaagd, behalven den Commandant, zynde den Heer van Tolde, Overſte Wachtmeeſter, en eenige andere Officiers, welke gevangen waren genomen: dat d'Ongeloovigen d'Artillery en Proviand hebbende doen wegvoeren, den brand in de Plaats hadden doen ſteeken, enz. Den 12den. toog het Leger by Kzonad over de Maros, en ging zich aan d'andere zyde op een voordeelige plaats nederſlaan. Midlerwyl ſtuurde men alle de Proviandwagens na Segedin, om 'er leeſtocht voor veertien dagen van daan te brengen; terwyl d'Armée na Arath ſtond te avanceeren, ten einde de Vyanden van ter zyde te volgen. Den 15den. kwam het Leger by Selnak, alwaar het verlies van Lippa van verſchei-

Lippa ſtormenderhand door de Turken veroverd.

ſcheidene kanten beveſtigd wierd, doch met geen netter byzonderheden als uit den mond van een overgeloopen Chriſten. Deze wiſt de eerſte te verhaalen, dat de Vyandlyke Voortroupen, beſtaande uit vyftien duizend man, geen graften met faſcynen gevuld, noch ſtorm geloopen hadden; maar het Garniſoen in een uitval, waar in het wat verwardelyk te rug gedreeven wierd, zo ſchielyk op de hielen gevolgd was, dat een genoegſaam getal te gelyk met de Bezettelingen in de Stad en op het Slot was gedrongen, en ze alzo overrompeld had: dat het Turkſche voorneemen niet en was, Lippa te verlaaten; maar dat de Sultan, die de Proviand en Artillery aanſtondts na de verovering van Themiſwar had doen voeren, op het hooren van d'aannadering en nabyheid van het Keizerlyk Leger den 13den. te raade was geworden het Slot en de Stad te laaten ſpringen: dat hy het des avondts in 't werk had laaten ſtellen, en met geen behoorlyke ordentelykheid voor zo grooten Macht na Themiſwar te rug was gemarcheerd, enz. Verdacht was dit verhaal, om dat de Vyanden, retireerende, zich het voordeel, 't geen zy met het bemachtigen van Lippa verkreegen hadden, door de handen ſcheenen te laaten druipen: weshalven men, ten einde nader advys en zekerheid te bekomen, Partyen uitſtuurde. Dezen kwamen meeſtendeel des anderendaags, wanneer een ruſtdag gehouden wierd, weder te rug, en beveſtigden het zeggen van den Overlooper met zo veele particulariteiten, dat 'er geen twyfel meer aan de volkomene waarheid geſlagen wierd. Den zelven dag kreeg men bericht, dat de Vyandlyke Troupen, welken de Sultan te Belgrado had gelaaten, den 12den. met een gedeelte van hunne Vloot tuſſchen het Dorp Lok en de Veſting Titul poſt gevat, des anderendaags eenige Troupen aan land gezet, en wyders de gemelde Veſting hadden beginnen te beſluiten. Deze tyding gevoegd by 't geen men van elders verſtond, te weeten, dat de Sultan weder te rug na den Donau keerde, deed den Keurvorſt van Saxen het beſluit neemen van het zelfde te doen, mitsgaders, gelyk zonder uitſtel geſchiedde, den Colonel en Graave Forgatſch met drie Regimenten Huſſaaren tot byſtand aan den Generaal Herbeville te zenden. Den zelven dag kwam men tot op een half uur na aan Kzonat; en den 17den. ſloeg het Leger zich neder by Mankoua. Hier verſtond men, dat de Vyanden

1695. Septemb.

Titul door de Turken vermeeſterd.

1691. Septemb. den 15den de Contrescarpen van Titul stormenderhand hadden ingenomen, zonder dat de Graaf van Herbeville, hoewel hy met zes duizend man by Kobila lag, en acht Galeyen en zestien gewapende Fregatten tot zyne dispositie had, ietswes tot de verhindering had konnen bybrengen. 't Garnisoen, zestien honderd man sterk, vreezende overweldigd te worden, verzocht te capituleeren, en bedong, dat het na Peter-Waradyn gebracht zou werden: maar de Turken, die niet en weeten van Capitulatien te houden, meester van de Plaats zynde, voerden het gevangelyk met zich; en hebbende de fortificatien overhoop gesmeeten, en den brand in de huizen gesteeken, stuurden zy hunne Vloot weder te rug na Belgrado.

Byzonderheden wegens Lippa en Titul.

Lippa en Titul zyn twee Plaatsen van weinig belang, en die een Leger geen twee dagen konden stutten. Beiden waren ze gedurende den loop van dezen Oorlog tot verscheidene maalen genomen en hernomen geweest. Lippa is gelegen aan de Rivier de Maros, tusschen Gyula en Themiswar, maar veel nader aan deze laatste Plaats; 't geen haar van groote nutheid voor de Keizerschen maakten, indien zy Themiswar hadden willen belegeren. De Stad is maar omringd met een goede wal en graft: doch in het midden legt een Kasteel met vier bastions, en een diepe graft vol water. De Generaal Caraffa ontweldigde zeden Turken in de maand Juny 1688. De Turken hernamen ze op het eind der Veldtocht van den Jaare 1696. en zy gaf zich op bescheidenheid over aan den Generaal Veterani in de maand September 1691. Titul heeft bynaer het zelve lot gehad. Deze Plaats is gelegen aan de Theys, niet wyd van daar die Rivier zich in den Donau ontlast, en drie mylen van Belgrado. Zy is van minder belang wegens haare sterkte, dan wegens haare gelegenheid, als onderhoudende de communicatie tusschen Opper- en Neder-Hongaryen, en zynde een passagie om in Zevenbergen te konnen doordringen. De Stad is omvangen met een goede wal, en gesterkt met eenige buitenwerken, gelyk ook met een Kasteel, gesticht op een hoogte of heuvel. De Christenen veroverden ze in de maand July 1688. Sedert wierd ze hernomen door de Turken; naderhand wederdoor de Christenen; en nu eindelyk, gelyk wy zo even gezegt hebben, nochmaals door de Turken.

Ter-

Terwyl d'Ottomanniſche Troupen, welken de Sultan te Belgrado had gelaaten, hun deſſein op de Vetting Titul uitvoerden, rukte een groot gedeelte van het Turkſche Leger na de kant van Zevenbergen: op welke tyding zyne Keurvorſtelyke Doorluchtigheid van Saxen de gantſche Infantery, benevens eenige Eſquadrons Cavallery, onder het gebied des Graaven van Starrenberg na Peter-Waradyn deed marcheeren, ten einde aan die kant op de beweegingen der Ongeloovigen te paſſen; terwyl hy zelve met het Gros der Cavallery in alle ſpoed voortroog, om den Generaal Veterani te verſterken, en Zevenbergen te dekken. Deze wedgens de deſſeinen der Turken, en de marſch van den Keurvorſt met het grootſte gedeelte der Keizerlyke Cavallery tot de verdeediging der gemelde Provincie, verwittigd, avanceerde na de kant van Lugos, alwaar hy zich met het Ligchaam, 't geen hy commandeerde, aan een voordeeligen oord poſteerde, daar hy niet overweldigd kon worden als door een Leger drie of vier maal ſterker als het zyne. Den 19den berichtte hem een Ratiſche Capiteln, dat de Turken hunne Kemels, Mullen, en gehele Bagazie na Ordia hadden gezonden, met het voornemen, na zich geloofde, van hem in zyn Campement te komen aantaſten: en in der daad, des anderendaags begonden d'Ottomannen met talryke hoopen zich daar omtrent te vertoonen, en, heen en weer rydende, eenige musketſchooten met de Troupen van Veterani, welke van tyd tot tyd uit de linien ſtooven, om hen t'ontkennen, te wiſſelen. Hier uit oordeelde men, dat zy de Keizerſchen maar zochten te misleiden, en hunne rechte marſch voor hen verholen te houden: doch des anderendaags zag men het tegendeel, en dat de gantſche Turkſche Macht den nacht beſteed had met de noodzaakelyke ſchikkingen te neemen om het Chriſten Leger t'omcingelen; 't geen zy te gemakkelyker konden doen, dewyl de Keizerſchen niet boven de zes duizend man ſterk zynde, den omvang van hun Campement niet zeer groot kon weezen, en lichtelyk door een Leger van over de dartig duizend man beſlooten worden. Vroeg in den morgenſtond taſtten de Turken d'uiterſte Wachten der Chriſtenen aan, welke wakkere tegenweer boeden; doch echter eindelyk, overmand door het getal, genoodzaakt wierden in het Campement te wyken. De Graaf Veterani

1695. Februarij. Veterani door de Turken geſlagen.

en

1695. Septemb. en d'andere Generaalsperſoonen begonden zich toen al een ongelukkigen dag te voorſpellen : doch daar viel niets anders te doen, als zyn leven ten duurſten te verkoopen ; dewyl men, van alle kanten omringd zynde, nergens heen kon. De Turken ondertuſſchen, bedienende zich van het voordeel 't geen zy op d'uiterſte Wachten hadden gehad, mitsgaders van den yver hunner Soldaaten, ſtortten des morgens ten elf uuren aan verſcheidene oorden op het Keizerlyk Campement ; terwyl d'Artillery, welke zy met zich gevoerd, en op voordeelige plaatſen gepoſteerd hadden, hunne aanvallen met een geſtadig vuur begunſtigde. Evenwel, niettegenſtaande al dit geweld, wierden ze geduurig met groot verlies te rug gedreeven : maar gelyk ze t'elkens de geſchondene Benden af- en varſche weder aanvoerden, daar in tegendeel het klein getal der Keizerſchen hen noodzaakte geſtadig, en zonder eenige verpoozing, in actie te weezen, braken ze eindelyk, des achtermiddags ten vier uuren, door ; en het was een ſoort van een mirakel, aangezien d'ongelykheid van het getal, dat 'er een eenige van het Keizerlyk Leger ontkwam. Men retireerde genoegſaam in wanorder ; zynde de meeſte Officiers geſneuveld, gekwetſt, of gevangen genomen. 't Gros nam den weg van Caranzebes, en wierd geſtadig door de Turken vervolgd, zonder eenige plaats te konnen vinden om ſtand te houden ; invoegen dat de nacht alleen gelegenheid aan de Keizerſchen gaf om zich te redden. De Generaal Veterani (een Heer, om zyne uitmuntende begaafdheden, lange getrouwe dienſten, en zonderlinge ervarenheid, by den Keizer in groote achting) kreeg onder het gevecht eerſt twee ſabelhouwen, en naderhand een musketſchoot in de ſlinker borſt ; 't geen hem van het paard deed vallen. Straks wierd hy van zyn Volk opgeheven, welke hem in zyne kales zetteden, en tot aan een Moeras brachten, begeleid door vyfhonderd Ruiters. Maar gelyk de Keizerlyke Troupen ter zelve tyd allerwege overhoop wierden geſmeeten, omringden wel haaſt eenige duizend Ottomannen dit klein getal, 't geen, onwillig den gekwetſten Veldmaarſchak ſchandelyk te verlaaten, ſchoon hy zelve het verzocht, en op hen begeerde, dat zy, tot redding van hun leven, door d'Ongeloovigen heen zouden trachten te ſlaan, hem bybleef, op een goed paard zettede, en al-

dus

dus door de Vyanden zocht te voeren : maar 't verlies van bloed hem uitſteekend verſwakt hebbende, verloor hy de ſtegelreepen, en zeeg half dood ter aarde. De Turken hieuwen hem het hoofd af, en brachten het aan den Grooten Heer ; die de beleefdheid had, wanneer hy uit een Gevangen verſtond dat het van den Keizerlyken Veldheer was, van order te geeven, dat men het nevens het ligchaam zou begraaven. Dit was het eind van dien grooten Generaal, zo zeer geacht van den Keizer en de Krygsbenden, en zo bemind van de Zevenbergers, ſedert dat zyne Keizerlyke Majeſteit hem het Gouvernement van die Provincie had toevertrouwd. Men had verſcheidene andere geruchten wegens hem doen loopen; en was het gemeen gevoelen, dat hy gevangelyk na Themiſwar was gevoerd, daar men groote zorg voor zyne wonden droeg : maar een brief, door zyne Gemalin aan den Keizer geſchreeven, behelzende de gemelde omſtandigheden, welken zy uit den mond van zynen Trompetter, die tot het laatſte oogenblik by hem gebleeven, en, door de Turken gevangen genomen, liſtiglyk ontſnapt was, verſtaan had, deed alle die geruchten verdwynen. Behalven den Generaal Veterani, verloor men ook noch verſcheidene andere conſiderabele Officiers, waar onder men telde den Prins van Lichtenſtein, den Marquis van Murmillio, Overſte-Lieutenant van het Regiment van Gandolf, gelyk ook den Heer Reinhart, Officier onder het zelve Regiment; den Heer Schenkendorf, Overſte-Lieutenant van het Regiment Dragonders van Styrum; den Graaf Cuſani, Overſte-Lieutenant van het Regiment van Pace, mitsgaders den Majoor van het zelve Regiment ; den Graaf Arenetz, Officier onder het Regiment van Gotha ; den Heer Antonio, Overſte der Hongariſche Krygsmachten, enz. welke meeſtendeel door de kling gejaagd waren; zonder te ſpreeken van d'andere mindere Officiers, zo geſneuveld als gekwetſt. 't Gantſche verlies wierd geſchat op twee duizend vyf honderd man, benevens alle d'Artillery en Bagazie. De Regimenten van Veterani, Saxen-Gotha, en Lichtenſtein hadden 'er het meeſt geleeden. Maar duur ſtond den Ottomannen deze overwinning : want, gelyk men uit onderſchepte brieven verſtond, hadden zy 'er twaalf duizend man, meeſtendene

1695. *Septemb.*

1695. Septemb. deel van de beste Cavallery, laren zitten; waar onder verscheidene Officiers van aanzien geteld wierden. Ongetwyfeld was ook dit verlies d'oorzaak, dat de Sultan zyne victorie niet vervolgde, met te trachten in Zevenbergen te treeden. Hy zag wel, dat, indien zes, of ten uitersten, zeven duizend man een zo wakkere tegenweer hadden geboden, het hem onmogelyk zou weezen de gantsche Keizerlyke Cavallery, welke hy wist dat de Keurvorst van Saxen na Opper-Hongaryen voerde, neder te maaken; weshalven hy het raadsaamer oordeelde zich met zyn bekomen voordeel te vernoegen. Daar waren maar acht honderd man Infantery van het Regiment van Stein onder het Leger van Veterani, welke door hunne wakkere wederstand het overige der Cavallery salveerden: want ziende, dat ze aan 't wyken was geraakt, maakten zy een bolwerk van de bagazie, en verweerden zich lang genoeg om haar gelegentheid te geeven tot zich weder te vereenigen, en te bezorgen dat de Vyanden haar van niet zeer naby konden vervolgen. Zy namen den weg van Caranzebes onder het bevel van den Generaal Truchses; welke aldaar gekomen zynde, het Garnisoen, en een gedeelte der Artillery, 'er uit lichtte, hebbende de rest vernageld: want deze Vesting bevond zich in zo kwaaden staat, dat haare Bezetting geen drie uuren tegens een zo machtig Leger, als het Ottomannische was, zou hebben konnen bestaan. Vervolgens marcheerde hy na d'Yzere Poort, om den Vyanden d'intreede van Zevenbergen te verhinderen, en 'er den Keurvorst van Saxen te verwachten.

Naderhand verstond men noch deze omstandigheden: Dat de Generaal Veterani lang gevreest, en noch den 18den. van hy Lugos geschreeven had, dat hy wel had voorgenomen alles na zyn vermogen tot afbreuk der Vyanden in 't werk te stellen; maar dat hy zorgde, dat, indien het groot Leger hem niet spoedig genoeg te hulp kon komen, hy met zyne zeven Regimenten te Paard en twee Bataillons ongelukkig zou worden: Dat een Ligchaam van vier duizend Janitsers zich eenige dagen vroeger niet wyd van daar bevonden had, terwyl de Grooten Heer de wegen van Twemitswar derwaarts gebruikbaar liet maaken: Dat Veterani goed vond die swakke Macht, eer de rest

voor

voor handen waar, op 't lyf te ſtorten, in de hoop dat hy, by aldien het na wenſch gelukte, zo lang van d'overigen vry zou blyven tot dat de Keurvorſt van Saxen zich by hem hadde gevoegd; doch dat zyne uitgezondene Spions, die de gelegenheid der Plaats gezien hadden, hem tot beſcheid brachten, dat de Janitſers met werken voor, en een moeras naaſt zich, ongenaakelyk lagen: Dat den 21ſten. d'aanval van het Turkſche Leger geſchiedde: dat de Spahis in den beginne gelukkig overhoop geworpen, doch door het aanvoeren van andere Volkeren herzameld wierden: Dat de Vyanden alstoen zo dicht op malkander gepakt ſtonden, dat 'er geen kanonſchoot geloſt wierd zonder een menigte van de zelven weg te neemen: Dat de Keizerſchen het echter allengskens te kwaad kreegen: dat Vetcrani, of hy het tot den nacht toe mocht uitgehard hebben, de Benden, daar de bewaaring der Bagazie aan vertrouwd was, in 't gevecht deed komen: Dat hy al voor twaalf uuren met een ſabel gewond wierd, doch echter, alzo hy de kwetſuur niet doodelyk achtte, het opperbewind bleef waarneemen; maar dat hy na den middag een doodelyke ſchoot ontfing, aanſtondts in een kales wierd gezet, en, dewyl zyn Geleide overmand wierd, zieltoogende in de handen der Ongeloovigen kwam te vallen: Dat dit verlies in 't eerſt veel kwaad deed; doch dat de Generaal Truchſes, na dat hy het bewind edelmoedig had aangenomen, de zaaken met goed beleid beſtierde, en', hoe arg het ook geſchapen mocht ſtaan, het meeſte Volk noch ſilveerde, en zich met het zelve na d'Yzere Poort vervoegde: Dat de Vyanden de Keizerſchen wegens het vallen van den donker maar een half uur najoegen: Dat d'Algemeene Wachtmeeſter de Pace mede onder de dooden geteld wierd, enz. 1695. *Septemb.*

Van veel minder belang waren de zaaken, welke zich omtrent de Legers aan den Ryn toedroegen.

Vervolg der bewegingen van de Legers aan den Ryn.

Na 't (a) bericht, dat 'er twee duizend Wagens met Proviand in der Vyanden Campement waren gekomen, verſtond men den 2den. September, dat twaalf Regimenten der Franſche Cavallery, by gebrek van voerazie, van omtrent Lambsheim opgebroken waren, om aan Landau te naderen. Den 3den. voerageerde men rondom de Dorpen by Philipsburg, onder het

(a) *Zie pag. 98.*

1695. *Septemb.* geleide van een confiderabel Ligchaam gecommandeerd door den Generaal van Thungen, op dat men niet door het Garnifoen van de gemelde Plaats befprongen mocht worden. Den 4den. wierd men bericht, dat de Maarfchalk de Lorges weder by de Vyandlyke Armée gekomen, en van voornecmen was de zelve in drie Ligchaamen te verdeelen. Den 5den. verftond men, dat de Vyanden tot het volbrengen van de verdeeling hunner Armée alle hunne Sauvegardes te rug hadden ontbooden: dat het eene gedeelte na Donnersberg, het ander na Kreutznach, en het darde na Ments ftond te marcheeren, ten einde d'omleggende oorden te verwoeften; gelyk ook vervolgens maar met al te groote onbarmhertigheid in 't werk wierd geftelt. Den 6den. wierden, zo uit al het Geſchut als de Muskettery, wegens het overgaan van het Kafteel van Namen drie falvos geloft. Den 7den. beſloot men van Campement te veranderen, en na de kant van Bruchfal te marcheeren. Den 8ften. brak men van Rauchenberg op, en avanceerde tot aan de gemelde Plaats; poſteerende zich een gedeelte van het Leger voor, en de reſt achter de Stad. Den 9den. wierden vyfhonderd man gecommandeerd, waar van honderd en vyftig, benevens vyftig Timmerlieden, laft hadden om de wegen en bruggen, daar het Leger langs en overmoeft trekken, te repareeren: en gaf de Prins van Baden de noodzaakelyke orders om des anderendaags, met het krieken van den dag, te marcheeren; gelyk ook geſchiedde, avanceerende het Leger tot aan Duurlach. Den 12den. verftond men, dat de Franſchen nieuwe Reduiten langs den Ryn opwierpen, om den Geallieerden den overtocht te beletten. Den 13den. vertrok de Prins van Baden, na dat hy de noodige diſpoſitien gemaakt, en het commando aan den Keizerlyken Veldmaarſchalk, den Hertog Karel van Wirtemberg, overgegeeven had, voor acht à tien dagen na het Wildbad. Den 15den. verhaalden de Kondſchappers, dat de Franſchen vier Bataillons na Worms gezonden hadden, om aldaar poſt te vatten. Den 16den. voerageerde men tot dicht onder Philipsburg: maar gelyk de Voeragiers door een ſterk Geleide ondersteund wierden, liet het Garniſoen hen geruſtelyk begaan. Den 18den. berichtten d'Overloopers, dat de Vyanden het Garniſoen van Fort-Louis

Louis met vyf honderd Voetknechten en twee honderd vyftig Dragonders verſterkt hadden, om de Keizerlyke Partyen, welke talryk derwaarts kwamen ſtroopen, te gemakkelyker gade te konnen ſlaan. Den 21ſten. wierd uit den naam des Prinſen van Baden aan de Landzaaten over den Ryn, gelyk de Franſchen aan die van deze zyde gedaan hadden, bevolen met alle ſpoed van de Vyandlyke beweegingen kennis te geeven, of ſtraf te vuur en te ſwaard te verwachten. Den 22ſten. berichtte een Kondſchapper, dat de vyf honderd man, tot verſterking van het Garniſoen na Fort-Louis gezonden, weder na d'Armée waren gemarcheerd. Den 26ſten. 's avondts, keerde de Prins van Baden van het Wildbad weder in het Leger, enz. 1695. *Septemb.*

BRANDENBURG. Lyk van Prins Karel bygezet. (a) *Zie pag. 24.*

NA dat het Lyk van den Markgraaf Karel van Brandenburg, wegens wiens dood wy (a) hier voor hebben geſproken, op den 3den. der Maand uit Piemont te Potsdam was aangekomen, wierd den 7den. daar aan volgende, hebbende men daags te vooren aan het Hof den rouw uitgedeeld, de Byzetting met de volgende plechtigheden volbracht. Ten acht uuren, 's morgens, toóg de Keurvorſt, verzeld door de gantſche Hofſtoet, het Lyk tot aan de Hoppengarde te gemoet, en keerde met het zelve over de Dorotheenſtad te rug. Voor af zag men het Regiment Hofgardes, met bekleede herpauken, en de trompetten met een treurig geluid geblaazen, altemaal met den degen in de hand, de Standaarden met velours bewonden, onder den Majoor Generaal van Wangenheim. Hier achter volgden de Stadts Bedienden; thans dartig paar Handpaarden met ſwarte dekkleeden; wyders vier Keurvorſtelyke Lakeyen met wastoortſen; de Keurvorſtelyke en Vorſtelyke Pagien, met hunne Hofmeeſters, te paard; vier-en-twintig Keurvorſtelyke en Vorſtelyke Veldtrompetters met zilvere trompetten, daar velours aan gewonden was, en twee paar bekleede zilvere herpauken; de Hof-Caväliers; vier Keurvorſtelyke Lakeyen met flambeauwen; de Stalmeeſter van den Markgraaf met een lange mantel te paard, en wederzyds twee Officiers van de Hofwacht met bloote degens te voet. Thans verſcheen de Lykwagen met het Lyk, door paarden, met ſwart velours bekleed, getrokken, en overdekt met een ſwart velourſch gehemelte, door zes Bedien-

1695. *Septemb.* den van den Markgraaf gedraagen. Naaſt het Lyk gingen vier-en-twintig Lakeyen met flambeauwen, en even veel Trawanten met lange mantels en koſtelyke partiſaanen. Achter het Lyk zag men d'overige Bedienden van den Markgraaf met lange mantels; wyders vier Keurvorſtelyke Lakeyen met flambeauwen; den Keurvorſtelyken Stalmeeſter, en nevens hem aan wederzyde twee Officiers van de Hofwacht met bloote degens te voet; de Keurvorſtelyke Karos, daar de Keurvorſt en Paltsgraaf van Tweebrugge in zaten, door zes paarden met ſwarte dekkleeden, tot op de grond hangende, getrokken; naaſt de Karos vier-en-twintig Trawanten met partizaanen, en een menigte van Lakeyen met flambeauwen; de twee Markgraaven, ieder in zyne karos, en aan d'eene en d'andere kant hunne Lakeyen met flambeauwen, en vier Trawanten met lange mantels en partizaanen; en eindelyk veele Keurvorſtelyke en Markgraavelyke Rouwkaroſſen met zes paarden; gevolgd door de Keurvorſtelyke Miniſters in hunne Karoſſen, van hunne Bedienden omſtuuwd, te ſamen omtrent een getal van veertig uitmaakende. d'Overige flambeauwen, tot vier honderd toe, wierden meeſt door de Soldaaten gedraagen. De Burgery en Lyfwacht te voet ſtonden in 't geweer. Aan de Domkerk wierd het Lyk door vier-en-twintig Opperofficiers van de Wagen getild, en onder het drie maal loſſen van het Geſchut en de Muskettery in het Keurvorſtelyk Verwulſſel bygezet.

POLEN. Progreſſen van der Muſkoviten Wapenen.

TERWYL het Poolſche Leger niets van belang gedurende de Veldtocht beloofde, kwam een Afgezant, in het Muskoviſche geweeſt, (want dezen waren nu mede tegens d'Ongeloovigen in het ſpel geraakt, en hadden een Armée van by de vier honderd duizend man op de been gebracht, waar onder men echter meer als twee maal honderd duizend Knechts, Trosboeven, en Zoetelaars moet rekenen, zynde dezen hun gewoonlyk gevolg) weder te rug, en bracht bericht, dat de Muskoviters door geweld van bomben het ſterke Kaſteel Kazikermen aan de Boryſthenes overweldgd, en tot de grond toe geſlecht; de Bezettelingen tot krygsgevangens gemaakt; d'Inwooners voor ſlaaven onder zich en de Kozakken verdeeld; de Kaſtoelen Haſlan en Hordek gedemanteleerd; twee Regimenten in de Veſting Javan geworpen;

pen;

pen; op d'aankomst van zijne Kzaarsche Majesteit hunne wapenen na de kant van Asoph, een Stad op de landscheiding van Europa en Asia, op een Eilandtje van de Rivier Tanaïs gelegen, gewend hadden. 1695. *Septemb.*

Maar laat ons eens van andere krygsverrichtingen spreeken, en het Beleg van Namen, daar al de wereld het oog op had, ten einde gaan brengen.

SPAANSCHE NEDERLANDEN. Vervolg van het Beleg van Namen. (a) *Zie pag.*

DE Koning van Engeland, die, gelyk wy (a) hiervoor gezegt hebben, den 10den. Augustus met een Detachement van eenige Esquadrons uit het Leger voor Namen vertrokken was, om d'onderneemingen van den Maarschalk de Villeroy te trachten te verydelen, vervoegde zich den 12den. weder voor de Plaats, weinige uuren voor dat de Keurvorst van Beyeren van daar na Brussel toog, en gaf aanstondts (alzo hy beslooten had, om d'overgaave van deze gewichtige Vesting te verhaasten, de voornaamste deelen 'er af [het Duivelshuis, 't Fort Koehoorn, en het Nieuwe Kasteel of Terra Nova] te gelyk te doen aantasten) order tot het openen van de Loopgraaven; 't geen des avondts geschiedde: en zynde vervolgens namelyk dicht onder het Fort Koehoorn voortgezet, resolveerde men een gedeelte der Batteryen in de Stad, langs de Wallen tegen over het Kasteel, te verplaatsen, om een grooter werking te konnen doen. De Belegerden, dit bemerkende, lieten zeggen, dat, zo men hen van die kant aantastte, zy de Stad aan stukken zouden schieten. Men antwoordde, dat het hen vry stond: maar dat men hen alleenlijk waarschouwde, dat hunne Zieken aan verscheidene oorden by de Burgers gehuisvest waren, en 'er derhalven, alzo ze zich niet in staat bevonden om zichelders te vertrekken, d'eerstenby te lyden zouden hebben. De Batteryen gereed zynde, begon men met honderd en vyftien stukken Kanon, en zes-en-vyftig Mortieren, uit de Stad op het Kasteel te schieten; behalven noch vyf-en-dartig stukken Kanon en acht Mortieren, welke te gelyk van buiten op het zelve speelden. De Belegerden wierpen dan in 't eerst met hunne kogels en bomben eenige Huizen over hoop; maar hunne Artillery wierd door die der Belegeraars wel haast onbruikbaar gemaakt: en twee of drie dagen daar nawaren ze niet staat

1695. Septemb. meer in ſtaat om de Stad eenige merkelyke ſchade toe te brengen. Ondertuſſchen vervoegde zich de Landgraaf van Heſſen-Kaſſel den 17den. in het Leger voor de Veſting; en den 18den. bevond 'er zich ook weder de Keurvorſt van Beveren. Den zelven dag voegden de Prins van Vaudemont, den Hertog van Wittemberg, en de Graaf van Athlone de drie Ligchaamen, welken zy commandeerden, by malkander: en hebbende verſtaan, dat de Vyanden van voorneemen waren het ontzet van Namen te beproeven, namen ze de voortocht, en gingen zich te Genappe nederſlaan. Waar over men moet aanmerken, dat, indien de Prins van Vaudemont het bombardeeren van Bruſſel had willen beletten, 't geen men niet en kan ontkennen dat hy niet zou hebben konnen doen, de Vyanden de voortocht zouden hebben gehad: en zettende zich tuſſchen Namen en het Leger van den gemelden Prins, zou men niet alleen het Beleg hebben moeten opbreeken, maar ook niet geweeten hebben, hoe men de Troupen, die daar toe gebruikt wierden, en, in kleinen getale zynde, gevaar zouden hebben geloopen van de prooy der Franſche Armée te worden, zou bergon. Den 19den. ging de Prins van Vaudemont zich te Soignies nederſlaan, naderende geſtadig aan Namen, en den 20ſten. te Mazy, twee mylen van deze Veſting. Hier detacheerde hy den Graaf van Tilly met eenige Troupen, om Bruſſel en Leuven te dekken. Gelyk het Campement zeer voordeelig was, en dat de Vyanden niet by Namen konden komen zonder de Geallieerden t'overweldigen, arbeidde men zonder ophouden om 'er zich zo wel te beſchanſen, dat men niet overweldigd kon worden. Ondertuſſchen de Heſſiſche, en d'andere Troupen daar het Detachement van Duitſchland uit beſtond, voor de Veſting gekomen zynde, hield men 'er d'Infantery, en ſtuurde de Cavallery aan den Prins van Vaudemont. De Franſche Armée, welke die van dezen Prins volgde, avanceerde tot aan Nivelle; van waar ze den 26ſten. weder op weg ſloeg, om te Fleury en te Marbay te gaan campeeren. De Koning, verwittigd van dezen optocht, vervoegde zich in het Leger; alwaar hy de poſten bezichtigde, en order ſtelde om te bezorgen dat de Vyanden hen niet en kwamen t'overweldigen. Den

27ſten.

27ſten. voerageerden ze voor twee dagen, en deeden brood voor vier dagen aan de Troupen uitdeelen. Den 28ſten. marcheerden ze na Gembloux; daar ze zich tegen den middag nederſloegen, hunne rechter Vleugel te Conroy, de ſlinker te Groot Lez, en het Hoofdquartier te Saunier. Den 29ſten. lieten ze verſcheidene Eſquadrons en Bataillons over de Beeken, welke de twee Legers van malkander ſcheidden, trekken: waar uit men dan vermoedde, dat ze de Geallieerden meenden te gaan aantaſten. De Koning, die alle de noodzaakelyke voorzorgen had aangewend, ziende dat ze aldus na de kant van hunne ſlinker Vleugel heen zakten, liet zyne rechter het zelfde doen, doch bedekt door d'opgeworpene Retrenchementen, daar men ſedert den 25ſten. aan had gearbeid, en die zich van het Dorp S. Denis, aan den oorſpronk der Mehaine, tot aan Ypigney, langs de gemelde Rivier heen, uitſtrekten. De Vyanden ondertuſſchen de Poſten bezichtigd hebbende, oordeelden het niet raadſaam de zelven aan te taſten: 't geen de Koning bemerkende, beſloot hy 't ſtormen op het Kaſteel van Namen niet langer uit te ſtellen. Ten dezen einde wierden dan twee duizend Granadiers van het Leger afgezonderd: en zyne Majeſteit keerde weder voor de Plaats, om by d'attaque tegenwoordig te weezen. 1695. Septemb.

Terwyl zich deze dingen in het Leger toedroegen, wierd het Beleg met alle wakkerheid voortgezet. Den 25ſten. 's namiddags ten vyf uuren, liet men twee Schepen, gelaaden met omtrent twee honderd man, langs de Sambre afzakken, om d'attaque, welke door de Tranchée aan de kant van Salſines op een Reduit, aan den voet van het Fort, ſtond te geſchieden, te begunſtigen. De geenen, die ze moeſten aantaſten, avanceerden met den degen in de vuiſt; terwyl het Volk uit de Schepen hen ondersteunde, en de Batteryen een geſtadig vuur maakten, om te bezorgen dat de Stormers niet door de Vyanden, welke in de Bedekte Wegen van het Oude Kaſteel lagen, mochten afgeſneeden worden. 't Gelukte zo wel, dat men de Reduit binnen anderhalve uur vermeeſterde, en de Verdeedigers gevangen nam. Zy was van een uitſteekend belang voor den algemeenen ſtorm, waar toe men ondertuſſchen alle dingen gereed maakte.

Deze attaque, die het lot der Plaats moeſt uitwyzen, ge-

1695. Septemb. ſchiedde den 30ſten Auguſtus, op den middag. De Lord Cutts, met drie duizend en vyf honderd Engelſchen, had order om Terra Nova aan te taſten: de Graaf van Rivera, met twee duizend Hollanders, en duizend Beyerſchen, kreeg tot zyn deel d'attaque van het Fort Koehoorn, aan de kant van de Bres: en Monſr. de la Cave, met twee duizend zo Hollanders als Brandenburgers, die der Contreſcarp van het gemelde Fort, aan de zyde tegen over de Bres gelegen, om de Vyanden op meer als eene plaats bezig te houden: terwyl den Heer de Schwerin, met twee duizend man, de Contreſcarp van de Caſotte, of 't Duivelshuis, moeſt aantaſten. Behalven d'attaques van deze vier Majoors Generaal, wierd noch een Colonel met vyf honderd man gecommandeerd, om zich in het (a) Veld, tuſſchen het Fort Koehoorn en Terra Nova gelegen, te poſteeren, ten einde zich teſtellen tegens d'uitvallen, welken de Vyanden aan die kant mochten doen op de geenen, die de Bres beklommen.

(a) 't Moerdenaers Veld.

Drie honderd Engelſche Granadiers, die de voorſten moeſten weezen om de Bres van Terra Nova te beklimmen, vielen zo verwoedelyk aan, dat ze niet ſpoedig genoeg gevolgd konden worden door de Troupen, die hen ondersteunen moeſten. Daar waren 'er omtrent tachtig, welke tot om hoog aan de Bres klauterden: maar ter zelve tyd wierden de vyf honderd man, gecommandeerd in het Veld tuſſchen de twee Forten, zynde al te dicht genaderd, door een goed getal Franſchen, welke uit het Fort Koehoorn vielen, aangetaſt, en genoodzaakt, zonder groote wederſtand gebooden te hebben, te wyken. Dit toeval verhinderde het gevolg van d'attaque: want de Vluchters het Gros der Engelſchen, 't geen na de Bres toog, om de gemelde drie honderd Granadiers t'ondersteunen, ontmoet hebbende, verbraken het zelve, en brachten alles in wanorder. De Granadiers, ziende dat, in plaats van hen t'ondersteunen, men voorſlaakte, en moetende al het vuur der Franſchen, drangelings na de Bres toegeſchooten, verduuren; vreezende ten anderen door de geenen, die den uitval gedaan hadden, in de ſtaart gevallen te worden, weeken inſgelyks, met groot verlies van volk.

Doch indien het aan deze kant niet gelukte; 't ging aan d'an-

Doch

dere attaques, welke ter zelve tyd waren aangevangen, vry beter. Die van het Duivelshuis had al het gevolg, 't geen men 'er af kon verwachten. De Vyanden wierden uit de Contrescarp gedreeven; en de Belegeraars maakten 'er een goed logement. 1695. September.

Even eens ging het ook met d'attaque der Contrescarp van het Fort Koehoorn, aan de zyde tegen over de Bres gelegen. De Geallieerden overweldigden 'er de Palissaaden, dreeven de Vyanden uit de twee Bedekte Wegen, en logeerden 'er zich; zynde het alles 't geen ze order hadden om te doen.

Aan d'attaque van het zelve Fort, aan de kant van de Bres, hadden de geenen, daar ze aan toevertrouwd was, geen order om zich op den Bedekten Weg te logeeren; maar moesten, na den zelven veroverd te hebben, na de Bres trekken, en het Fort met den degen in de vuist vermeesteren: doch de Graaf van Rivera, Majoor Generaal van de Beyersche Volkeren, die d'attaque commandeerde, in den beginne gesneuveld, en de Prins van Holstein-Norbourg, Brigadier, commandeerende onder hem, gevaarlyk gekwetst zynde, wierden de Troupen niet wel geleid, en, in steê van de Palissaaden en den Bedekten Weg t'overweldigen, bleeven 'er gedurende den tyd van drie uuren wel twintig treden af; maakende gestadig vuur op de Vyanden, welke achter de Palissaaden staande, hen veel volks doodden en kwetsten. Eindelyk marcheerde de Lord Cuts, na dat hy drie à vier honderd Engelschen wederverzameld had, derwaarts; en hebbende zich gesteld aan het hoofd der andere Troupen, welke dit loffelyk voorbeeld volgden, overweldigde hy de Palissaaden, en dreef, na een vuur van vier uuren, de Franschen uit den Bedekten Weg. Maar de Benden waren te zeer afgemat om de Bres te beklimmen; en men vernoegde zich met een logement daar ter plaatse te maaken, 't geen vervolgens te samen getrokken wierd met dat 't welk men aan de tegen over gelegene punt van het Fort Koehoorn had opgeworpen, en dit laatste met het logement van het Duivelshuis: zulks dat men zich meester vond van een Bedekten Weg van drie duizend treden lang, aan verscheidene oorden dubbeld, en die zich uitstrekte van het Duivelshuis tot aan de Bres van het Fort Koehoorn, welke men nu, zonder dat men eenig vuur behoefde uit te staan, kon beklimmen.

1695. Septemb. Men rekent, dat deze actie den Belegeraars op omtrent vyftien honderd man kwam te ſtaan, de twee darden gekweſt, en d'overigen geſneuveld. Wat de Franſchen belangt, hun verlies moet zeer groot geweeſt zyn; dewyl (behalven het geen, 't welk zy leeden aan de drie oorden, daar de Bedekte Weg veroverd wierd) het Kanon en de Bomben hen een ongemeene ſchade toevoegden.

Terwyl het aldus voor Namen geſchapen ſtond, zocht den Hertog van Villeroy alle bedenkelyke middelen, om het Leger der Geallieerden aan te taſten: doch hebbende het Retrenchement aan de kant van S. Denis al te ſterk gevonden, maakte hy een beweeging na de ſlinker zyde zyner Armée, opwaarts de Mehaine, en ging zich langs de Rivier nederſlaan, hebbende Peruwez aan de rechter, Ramelies aan de ſlinker hand, en Groot Roſiers tuſſchen beiden. De Koning liet zyn Leger ook wat voort trekken, en ſloeg zich neder te Oſtin, tuſſchen S. Denis en de Mehaine, in 't gezicht der Vyanden, welke maar, om by de Geallieerden te komen, de Beeken, die de Mehaine aan hunne rechter en ſlinker hand formeerden, te paſſeeren hadden. Den Hertog van Villeroy deed den Krygsraad verſcheidene maalen verzamelen, waar in hy byna alle d'Officiers der Armée toeliet, en toonde hen d'orders, welken hy van het Hof had, wegens de Geallieerden, zo hy 'er maar de minſte ſchyn van gevolg toe zag, aan te taſten: maar men beſloot uit het gevolg, dat hy 'er geen kans toe had gezien, zonder alle de krachten van Vrankryk in de waagſchaal te ſtellen. Ik zeg, alle de krachten van Vrankryk; dewyl deze Armée, d'ontſagchelykſte welke men ſedert langen tyd in de Nederlanden had gezien, uit twee honderd Eſquadrons, en honderd twee of drie Bataillons beſtond: hebbende men, om zo veele Troupen te verzamelen, alle de Plaatſen van hunne Garniſoenen ontbloot; de Benden, welke op de Kuſten lagen; ingetrokken, een machtig Renfort uit Duitſchland gekreegen; en dit alles te ſamen gevoegd. 't Leger der Geallieerden had eenige Eſquadrons meer als het Franſche, en misſchien zeven of acht Bataillons minder. Den zelven 30ſten. viel 'er een treffen voor, daar de Geallieerden vyftig, en de Franſchen ongevaar honderd

derd en vyftig Paarden by lieten zitten. Monſr. de la Forêt met dartig Eſquadrons gecommandeerd zynde om de Vyanden t'erkennen, lei een gedeelte daar af in hinderlaag, en avanceerde met de reſt tot onder 't bereik van 't piſtool. Straks kwamen'er de Vyanden op afzetten. De Geallieerden ſwichtten, volgens d'order die ze hadden, en lokten de Vyanden tot aan de hinderlaag, daar men hen zo verwoedelyk op het lyf viel, dat ze genoodzaakt waren in wanorder te wyken, met zodanig een verlies als wy gezegt hebben. 1695. *Septemb.*

Men kan wel bezeffen, dat, na dat de ſtorm van den 30ſten. zodanig gelukt was, men niet veel tydts van nooden had om zich tot een twede attaque te bereiden, welke ongetwyfeld binnen een dag of twee gedaan zou zyn geworden: maar Monſr. de Bouflers 't niet raadſaam oordeelende de zelve af te wachten, liet den 1ſten. September, na den middag, de Chamade ſlaan, en verzocht te capituleeren; gelyk wyders 't gevolg daar af gezien kan worden uit d'onderſtaande.

Miſſive des Heeren van Dykvelt, geſchreeven aan Haare Hoog-Mogenden, wegens het overgeeven van het Kaſteel van Namen.

Hoog-Mogende Heeren,

MYn Heeren: Naar dat men voorleeden Dingsdag, den dartigſten der voorleedene Maand, op de maniere als ik my alstoen d'eere hebbe gegeeven aan Uwe Hoog-Mogenden te adviſeeren, zich op verſcheide plaatſen aan het Fort van Koehoorn, en de Retrenchementen om de Caſotte, meeſter hadde gemaakt van de Contreſcarpen, en zich aldaar gepoſteerd, en de nacht, als mede den dag daar op volgende, de Traverſen en andere Werken verſterkt, hebben de Vyanden, ongetwyffeld om dat ze voorzagen, dat den Koning in 't kort zoude laten onderneemen een generaal aſſaut, en dat ze bedugt waren de zelve niet te zullen konnen afweeren, giſteren na den middag geſlagen de Chamade, en daar op verzocht te mogen Capituleeren. De Oſtagiers vervolgens ten wederzyden uitgezonden zynde, is men terſtond getreden in onderhandelinge, en eindeling deze morgen geconvenieert over de Conditien, op de welken den Vyand de Kaſteelen ende alle de Werken, welken zy noch occupeerden, zouden over-

1695. *Septemb.* geeven en inruimen aan de Troupes van de Geallieerden. De selven worden hier nevens gevoegd : zo dat nu, Hoog-Mogende Heeren, daar door jegenwoordig gelukkig, ende naar wensch, in zeer korten tyd is ge-eindigd de Belegering van die importante en vermaarde Stad en Kasteelen; dewelke de Vyand roemde door zyne voorzorge te zyn gemaakt imprenabel ; en die in der waarheid zyn versterkt geweest door alle het geene met geld en arbeid kan worden bygebracht; voorzien in alle overvloed van Krygs-en Levens-behoeften, en bezet met een ongemeen groot Garnisoen van Officieren en Soldaten ; noch, na dat de Plaats berend was, gerenforceert door het daar in schikken van den Maarschalk de Boufflers, wiens naame men in de Wereld redoutabel heeft willen maaken, met den gerenommeerdsten Ingenieur Monsieur de Megrainy, onder de Franschen, principalyk in het stuk van defendeeren van Fortressen, en het bewaaren en chicaneeren van terrain, met veele voorname andere Hooge Officieren, als ook eenige honderden Volontairen, Jonge Heeren en Edelen, mitsgaders zeven Regimenten d'Elité van haare Dragonders : ende om de welke te secoureeren den Koning van Vrankryk heeft gemaakt een beweeginge door zyn gantsche Ryk, met van alle Oorden te samen te raapen allerhande Manschap en Soldaaten, en daar van te formeeren een Legervan, naar haar schryven, over de honderd duizend Man, met een prodigieuse voorraad van Behoeften van Oorlog en Vivres, mitsgaders een extraordinaire groote menigte van Artillery En alle die toestel heeft geen andere vrucht of genoegen aan haar voortgebragt, als dat die formidabele Armée, zonder iets metter daad tot het Ontzet te hebben konnen of durven attenteeren, heeft moeten wezen getuige van 't geweld en vigeur, met dewelke de Kasteelen zyn gedwongen tot de overgave.

Het is den Almachtigen God, dewelke aan ons uit genade en gunste heeft doen erlangen zo groote, surprenante, en by veelen onverwachte Overwinninge, tot een onsterffelyke Glorie Zynet Koninglyke Majesteit van Groot Brittannien, dewelke die esclatante Ondernemminge met zo veel wysheid en voorzichtigheid heeft beleid en gepousseert, en met zo veel onverslagdheid, dapperheid, en standvastigheid voortgezet, en onvermoeijelyk aangedrongen, als mede tot eer en reputatie van verscheidene Prinsen en Hooge Generaals, de welke't zelve hebben gesecondeerd, tot vermeerderinge van den roem, bereidwilligheid en de courage van der Hooge Geallieerden Troupes. God den Heere moet wezen gelooft en gedankt voor die hooge en onverdiende weldaad ; ende gebeden, als den Heere der Heirscharen, de Oorlogs-desseinen van de Hooge Geallieerden verder te willen zegenen, ende als een God des Vredes te laten strekken tot middelen om te komen tot een vaste en gerüste Vrede ; en ook te continueeren in Zyne Majesteit, als een Instrument in zyn hand, tot uitwerkinge

kinge van 't een en van 't ander genadelyk te bewaren voor alle on- 1695.
heilen en ſwarigheden; en onzen Staat, in het toebrengen van 't gee- *Septemb.*
ne van haar dependeert, en tot der zelver welſtand kan dienen, voor-
ſpoedig te maaken.

Waar mede

Hoog-Mogende Heeren, &c. In 't Leger van den Koning voor 't Kaſteel van Namen den 2den. September 1695.

Geteekend,

Everard van Weede.

P: S:

Ik hebbe giſteren avond aan Uwe Hoog-Mogenden niet konnen adviſeeren, dat die van het Kaſteel begoſten te Capituleeren, om dieswil dat ik een weinig te vooren, ter begeerte van den Koning, in de Stad Namen was gereden, ende daar de nacht hebbe moeten verblyven, tot verrichtinge van eenige noodzaakelyke affaires, en dat ik aldaar geen Poſt konde bekomen.

Huiden op den middag hebben de Franſchen, volgens de Capitulatie, het Fort van Koehoorn, met de Werken daar voor en ter zyden leggende, als ook de Breſſen op het Oude Kaſteel, aan ons Volk overgegeeven en ingeruimt; en kort daar na heeft den Koning uit dit Leger tot zyne Armée, ſtaande noch tot Mazy, getrokken negentien Bataillons Infantery, en drie Regimenten Dragonders.

Articulen tot de Capitulatie van 't Kaſteel van Namen, aan Zyne Keurvorſtelyke Doorluchtigheid van Beyeren, mitsgaders aan de Geallieerden, door den Heer Maarſchalk de Boufflers voorgeſteld.

Op het eerſte en twede Articul.

I.

De buitenſte Fortifica-tien, namentlyk het Fort van Koehoorn, de gecazematteerde Reduit, de Caſotte, en het Hoorn-werk van Bulé, zullen op morgen, den tweeden dezer, 's morgens ten negen uuren werden ingeruimt.

DAt het Kaſteel, met de Noderſtad, op den 1oden. dezer Maand September, by zo verre het zelve binnen dien tyd niet en word ontzet, aan de Troupen der Geallieerden zal werden ingeruimt; en dat ondertuſſchen geene vyandlykheden tuſſchen de Belegenden en Belegeraars zullen worden gepleegd.

II.

Dat op den gemelden 1oden. September de eerſte ingang-Poort van 't gemelde Kaſteel, op het Veld uitkomende, aan de geſeide Troupen

1695. *Septemb.*

pen zal werden ingeruimd ; alwaar ook een Wacht van de Troupen van 't Guarniſoen zal werden geſtelt , om het vermengen der Benden , en alle onordentelykheid voor te komen.

III.

Zy zullen op den 5den. dezer Maand, 's morgens ten zeven uuren , met twee Vier-en-twintig ponders , twee Twaalf ponders, twee Zes ponders , en twee Mortiers, uittrekken: en werd het overige , in dit Articul verzocht , mede toegeſtaan.

III.

Dat den Heer Maarſchalk de Bouflers , den Heer Grave van Guiſcard , Lieutenant Generaal van 's Konings Legers , Gouverneur van Namen , met alle de Opper-Officiers en de Staat-Majoor van de Plaats , d'Officiers der Gardes van den Heer Maarſchalk, de Franſſe en Uitheemſe Troupen, de Bedienden van 't Geſchut, en anderen , hoedanig die ook zouden mogen wezen, welke in dienſt van den Allerchriſtelykſten Koning in 't Kaſteel zyn, met haar Geweer , Bagazie en Paarden , ſlaande Trommels, brandende Lonten , en vliegende Vaandels , twaalf ſware ſtukken Geſchut , en vier Mortiers, ter keure van de Belegerden , beneffens haare Effecten , Geweer , en Munitien om twaalf ſchooten uit yder Stuk te doen , op den 12den. der gemelde tegenwoordige Maand daar uit zullen trekken , en gezamentlyk langs de Maas, door den kortſten weg, in twee à drie dagen, ter keure der Belegerden, na Givet marcheeren , zonder dat men haar , onder wat voorwendſel het ook zoude mogen wezen , langs een anderen weg zal mogen doen gaan ; en dat haar een Geleide, zo tot de veiligheid van het Garniſoen als d'Equipagien, door de Geallieerden zal werden gegeven.

IV. *en* V.

Men zal haar genoegſaame Paarden tot het Geſchut en de Mortiers , mitsgaders tachtig Wagens, en alle de Vaartuigen die men zal konnen by een krygen , twee dagen voor den geenen die tot het uittrekken van 't Garniſoen zal werden beſchikken , en het overige zo als men

IV.

Dat tot het vervoeren der gemelde twaalf ſtukken Geſchut, Mortiers, Equipagien, Troupen , Zieken en Gekwetſten van 't voorſz. Garniſoen, door de Geallieerden, en op derzelver koſten, zullen werden beſchikt honderd Trek-Paarden met hare Tuigen, honderd Wagens , yder met vier Paarden beſpannen , en vyftig groote Maas-Vaartuigen, beneffens een genoegſaam getal van Schippers en Paarden ; zullende alles op den 12den. der tegenwoordige Maand moeten by der hand zyn , om alle het vooren gemelde zo tydelyk te konnen doen

op-

het zelve zal konnen bezorgen, zulks dat alles voor den 12den. der voorſz. Maand zal zyn geleverd; zullende de Belegerden Officiers en Commiſen konnen achterlaten om zorg voor de Zieken, Gekwetſten en Equipagien, welke by gebrek van Vaartuigen niet met het Garniſoen op den 5den. zullen hebben konnen uittrekken, te dragen; mitsgaders Paſpoorten vergunt werden: en word het overige van dit Articul toegeſtaan.

opladen, dat het zelve gezamentlyk met het Garniſoen langs den zelven weg moge vertrekken, en te gelyk tot Givet aankomen. 1695. *Septemb.*

V.

Dat de Zieken en Gekwetſten, die in de Stad Namen gebleven zyn, en in ſtaat zullen wezen om met het Garniſoen van 't Kaſteel te konnen uittrekken, zulks te gelyk zullen mogen doen; ten welken einde haar mede Vaartuigen en Schippers zullen werden verſchaft, om haar op koſten der Geallieerden na Givet te vervoeren.

V I.

Toegeſtaan.

V I.

Dat die van de gemelde Zieken en Gekwetſten, welke tegenwoordig in 't Kaſteel en de Neder-ſtad zyn, en in geen ſtaat zullen wezen om, benevens het Garniſoen, 't welk uit het Kaſteel zal trekken, na Givet te konnen werden vervoert, met Voertuigen en andere gemakkelykheden, door de Belegeraars met het innemen van 't Kaſteel te beſchikken, na Namen zullen werden gebracht; alwaar haar zo Officiers, Dragonders als Soldaaten, bekwaame Huisveſting, Bedden, Mondkoſt, en Genees-middelen, tot haar volkomene geneezing toe, ten koſten van de Geallieerden zullen werden gegeeven, gelyk men gewoon is in de Gaſthuizen van den Allerchriſtelykſten Koning te doen; gelyk ook aan de Genees- en Heel-meeſters, die over haar zullen gaan. Dat mede aan de gemelde Zieken en Gekwetſten de nodige Paſpoorten, Vaartuigen en Schippers aanſtonds na haar genezing zullen werden verſchaft, om, benevens de Genees- en Heel-meeſters, welke onderwegen zorg vóór haar zullen dragen, in veiligheid na Givet te werden gevoert.

1695. *Septemb.*

VII. *Toegeſtaan.*

VII.

Dat Monſr. de Megrigny, Veldmaarſchalk van des Konings Legers, Monſr. Fillet, Directeur der Fortificatien, d'Ingenieurs, Aanneemers en anderen daar toebehoorende, het effect van deze Capitulatie zullen genieten, en met de Bezettelingen uittrekken, om met haare Equipagien en Effecten langs den zelven weg na Givet te werden gebracht.

VIII. *en* IX. *Toegeſtaan, mits alvorens verzekering en Gyzelaars, tot genoegen van Zyne Keurvorſtelyke Doorlachtigheid, wegens het geene dezelve zouden mogen ſchuldig zyn, beſchikkende.*

VIII.

Dat Monſr. de Fumeron, Directeur der Finantien, mitsgaders de Krygs-Commiſſariſſen, d'Ontfangers der Contributien en Confiſcatien, den Treſorier van d'extraordinaire Oorlogs-laſten, de Commiſſariſen van de Leeftocht en Gaſthuizen, en wyders alle de geenen die eenige bediening in 't Kaſteel zyn hebbende, het zy dezelve in deze Capitulatie genoemt werden of niet, inſgelyks benevens het Garniſoen zullen uittrekken, om langs den zelven weg na Givet te gaan; zonder dat zy, ofte hare Equipagien, Papieren, en Effecten, het zy de zelve in 't Kaſteel of in de Stad Namen bevonden werden, onder wat voorwendſel het ook zy, zullen mogen werden gearreſteerd of opgehouden.

IX.

Dat ook geen Officier, of ander Perſoon, aan wien de Burgers van Namen eenig Geld of Waaren verſchooten of geborgd hebben, zal mogen werden gearreſteerd.

X. *Toegeſtaan.*

X.

Dat de Geallieerden zes overdekte Wagens aan de Belegerden zullen beſchikken, welke uit het Kaſteel zullen trekken, en benevens het Garniſoen na Givet werden gevoert; zonder dat de Geallieerden kenniſſe van het geene daar in is zullen mogen neemen, of dezelven doorzoeken.

XI. *Toegeſtaan.*

XI.

Dat de Gevangens, gedurende de tegenwoordige Belegering gemaakt, van wederzyden wedergegeven zullen werden; en dat de geenen, die in 't Leger der Geallieerden, of binnen de Stad

Stad zyn, na 't Kaſteel zullen werden gezonden eer het Garniſoen daar uit trekt: en de geenen, die verder van de hand zyn, zullen binnen veertien dagen, heden ingaande, met de nódige Paſpoorten veilig en langs den kortſten weg te rug na Dinant werden geſchikt. 1695. *Septemb.*

XII. *Werd alleenlyk ten opzichte van de Huizen, die om ver geſmeten zyn, toegeſtaan; en zal het overige moeten werden betaald.*

XII.

Dat men geene indemniteit van de Belegerden, zo ten opzichte van het Vee dat in 't Graafſchap van Namen voor de Belegering genomen is, als van de Huizen die in de Neder-ſtad, of elders, tot het beſchermen van de Plaats, om ver geſmeten zyn, als mede niet wegens de Vaartuigen, gedurende de Belegering verbrand of gebroken, zal konnen pretendeeren.

XIII. *Toegeſtaan.*

XIII.

Dat de Gyzelaars, welke tot verzekering van het nakomen dezer Capitulatie van wederzyden zullen werden gegeeven, na de volkomene uitvoering van de zelve, en d'aankomſt van het Garniſoen tot Givet, reciproquelyk te rug zullen werden gezonden.

Wyders zullen de Belegerden gehouden zyn haare Magazynen van Munitien, Geweer, Geſchut, Mortiers, Affuiten, en wat daar toe behoort, mitsgaders alle andere Oorlogs-gereedſchappen, geene uitgezondert, welke zo in 't Kaſteel als in alle de Werken zullen werden gevonden, op morgen ochtend, den 2den. dezer, in handen van Commiſſariſſen, door zyne Keurvorſtelyke Doorluchtigheid daar toe te ſtellen, ter goeder trouwe over te leveren.

Ook zullen zy gehoupen zyn hare Mynen en Ovens aan de Myn-Officiers, welke tot het bezichtigen der zelven zullen werden gezonden, aan te wyzen.

Zy zullen mede alle de Leeftocht, die in de Magazynen zal werden gevonden, boven het geene zy tot aan het inruimen van 't Kaſteel zullen komen te conſumeeren, en het geen haar tot Givet toe nodig zal zyn, ter goeder trouwe overleveren, zonder ietwes daar van achter te houden of te verergeren; het welk zylieden op morgen aan de Commiſſariſſen, die zyne Keurvorſtelyke Doorluchtigheid haar ten dien einde zal toezenden, zullen laten bezichtigen.

Alle de Spanjaarden, Italiaanen, en andere Onderdaanen van zyne Katholyke Majeſteit, welke onder de Troupen van het Garniſoen van 't Kaſteel gevonden werden, zullen vry en onverhindert

1695. *Septemb.* mogen wederkomen, zonder dat haar om die oorzaak zenig geweld van d'eene of d'andere Party zal mogen werden aangedaan.

Gedaan in 't Leger voor het Kasteel van Namen den 1sten. September 1695.

Geteekent ter eene zyde door *Z. K. D. van Beyeren*,
Ende ter andere door den *Maarschalk de Boufflers*,
en *Monsr. de Guiscard*.

Eer wy verder gaan, moeten wy den Leezer noch eenige byzonderheden wegens d'overgaave van de Plaats mededeelen, begreepen in een Brief door een Officier aan een zyner Vrienden geschreeven.

Myn Heer,

DE Belegerden van het Kasteel van Namen zyn, na dat de Storm op den 30sten. passato voor het Fort Koehoorn en het Duivelshuis gelukkig uitgevoerd was, en zy zagen, dat de Maarschalk de Villeroy geene beweegingen, die hen konden redden, maakte, van gedachte geworden voor hunne eigene securiteit, welke by langer opiniatreeren onzeker zou hebben beginnen te werden, zorg te draagen: want den 1sten. dezer, wanneer men tot het begraaven der Dooden en het weghaalen der Gekwetsten een Stilstand van Wapenen hield, vertoonde zich de Graaf van Guiscard tegen den middag, even voor het expireeren, op de Bres van het Fort Koehoorn, en verzocht met den eenen of anderen Hoofdofficier te spreeken. De Graaf van Verita, die by de hand was om de bevelen zyner Keurvorstelyke Doorluchtigheid, zo dra als de Wapenschorsing geëindigd zou weezen, uit te voeren, gevraagd hebbende, wat hy begeerde, verzocht Monsr. de Guiscard voor het Fort Koehoorn en de Casotte, of het Duivelshuis, te mogen capituleeren. Verita antwoordde, na dat hy den Keurvorst gesproken had, dat men wel na het capituleeren van het gantsche Kasteel, maar niet van een gedeelte, wilde luisteren: waar op de Graaf van Guiscard repliceerde, dat hy wegens het ligchaam van het Kasteel niets kon zeggen, eer hy met den Maarschalk de Boufflers, als Oppercommandant, hadde gesproken; verzoekende, dat men ondertusschen geene vyandlykheden wilde pleegen. 't Wierd toegestaan; en zynde vervolgens na 't verloop van een wyl tydts de Chamade geslagen, kwamen wegens de Belegerden de Graaf van Monbron, Zoon des Gouverneurs van Kamerik, en Monsr. de Labadie als Gyzelaars na buiten, en wierden in 't Quartier van den Keurvorst gebracht: terwyl ondertusschen de Majoor Generaal Cave en de Brigadier Hamilton van de

de kant der Geallieerden na het Kasteel gingen. De Franschen zochten eenige voordeelige conditien te bedingen; doch ziende, dat men ze hen geenſins wilde vergunnen, begonden ze een zachter toon te zingen, en wierd het Accoord eindelyk voltrokken. Ik ben, enz. 1695. *Septemb.*

Uit het Campement voor het Kasteel van Namen, den 2den. Septemb. 1695.

De Koning betoonde zich ten uiterſten voldaan wegens de dapperheid en het beleid, 't geen alle d'Officiers, zo Generaals-perſoonen als ſubalterne, in 't Beleg van de Plaats hadden doen blyken, gelyk ook wegens den moed en onverſaagdheid der Troupen, die 'er zich altemaal treffelyk hadden gekweeten: waar af in 't byzonder tot een bewys kan dienen d'onderſtaande Brief, door zyne Majeſteit met eigene hand aan den Keurvorſt van Brandenburg wegens het gedrag zyner Benden geſchreeven.

GY laat U zo veel aan de gemeene welſtand gelegen zyn, dat Gy met een byzondere blydſchap zult verſtaan d'overgave van het Kasteel van Namen, voornamentlyk dewyl Gy zulk een deel gehad hebt in die onderneeming, welke zekerlyk niet zou hebben konnen gelukken zonder den byſtand Uwer Troupen, die ik niet genoeg kan pryzen, noch meer voldaan weezen over de conduite Uwer Generaals. Zy hebben daar een groote glorie en reputatie verkreegen; en ik verzeker U, dat men niet gevoeliger verplicht kan zyn, dan ik aan U ben, om dat Gy my geaſſiſteerd hebt in zulk een groote Entrepriſe, welke het den goeden God beliefd heeft te zegenen, en die ik hoop dat van een groot nut zal zyn voor alle de Geallieerden. En Gy moogt U verzekeren, dat ik geene gelegentheid zal verzuimen om aan U metter daad te betuigen, hoe zeer ik ben, enz.

Uit het Leger by Oſtriche den 3den. Septemb. 1695. WILLIAM R.

't Beleg van Namen was een ontwerp, overeenkomende met den moed en de bekwaamheid van den Monarch, die 'er d'uitvoering af kwam t'onderneemen. Sedert drie jaaren, dat de Franſchen deze Plaats, welke alreedts voor een der ſterkſten van Nederland wierd gehouden, bezeten hadden, hadden zy 'er zo veele nieuwe Fortificatien, Buitenwerken, en Retren-

1695. Septemb. chementen bygevoegd, dat men 'er over verbaasd ſtond. 't Was ook geen Garniſoen, 't welk haar verdeedigde: 't was een ganſch Leger, beſtaande uit de beſte Officiers en Troupen van Vrankryk, en overvloedig voorzien van alles 't geen men oordeelde nut of noodzaakelyk tot de behoudenis van de Veſting te konnen weezen; gelyk uit d'onderſtaande Lyſt afgemeeten kan worden.

Lyſt der Officiers en Troupen, welke zich in 't begin van 't Beleg in de Stad en 't Kaſteel van Namen bevonden.

Officiers.

De Maarſchalk de Boufflers: de Graaf van Guiſcard, Lieutenant Generaal van des Konings Legers: de Graaf van Caumont, Veldmaarſchalk: Monſr. de Megrigny, Veldmaarſchalk, en Eerſte Ingenieur na Monſr. de Vauban: le Mont, Labadie, Regnac, en S. Laurent, Brigadiers: Moulineuf, Gouverneur van het Kaſteel: Doyan, Lieutenant of Stedehouder des Konings in de Stad: en een groot getal van anderen die niet genoemd worden.

Infantery.

3 Bataillons van het Regiment Dauphin: Colonel de Graaf van Montbron.

1 Bataillon van het Regiment van Beauvoiſis: Colonel Monſr. de Vieuxbourg.

1 Bataillon van het Koninglyk Regiment van d'Artillery: Colonel Monſr. de S. Laurent, Brigadier.

2 Bataillons van het Regiment van Maulevrier: Colonel de Graaf van dien naam.

1 Bataillon van het Regiment van Henegouwen.

1 Bataillon van het Regiment van Foix: Colonel de Graaf van Morſtein.

1 Bataillon van het Regiment van Bugey: Colonel de Graaf van la Chaize.

1 Bataillon van het Regiment van la Motte: Colonel Monſr de la Motte.

1 Bataillon van het Regiment van Nice. 1 van dat van Normandyen, beſtaande uit dartien Compagnien, gecommandeerd door Monſr. des Riviers. 1 van dat van Piëmont van vyftien Compagnien, gecommandeerd door Monſr. de Buſſiere.

1 Bataillon van het Regiment van Solre van vyftien Compagnien, ge-

gecommandeerd door Monſr. le Second.
1 Bataillon van het Regiment van Piemont van twaalf Compagnien, gecommandeerd door Monſr. Royer. 1695. Septemb.
1 Bataillon van het Regiment van Courbé van vyf Compagnien.
1 Bataillon van het Regiment van Testu van dartien Compagnien.
De Militien van Alençon en Caen, elf Compagnien.
4 Vrye Compagnien.
9 Compagnien Werklieden.
De Buſſchieters.
De Mineurs van la Foreſt.

Dragonders.

Acht Regimenten, te weeten, het Koninglyke, Colonel de Graaf van Nogent: Dauphin, Colonel de Graaf van Albret: Cailus, du Barreau, Alfelt Vreemdel. de Grammont, de Gange, en S. Ermine.

Krygſmunitien.

Honderd twintig ſtukken Kanon: acht Mortieren: twaalfduizend Granaaden: Kogels en Bomben ontelbaar: dartien honderd duizend pond Buskruid: zeſtien duizend Wiſſelmusketten, en een menigte van andere Wapenen: mitsgaders honderd duizend Rykſdaalders gereed geld, en Proviand voor zes maanden.

't Garniſoen: doch eer wy van d'uittocht ſpreeken, dienen wy alvoorens hier ook noch wel in te lyven de nevensgaande.

Lyſte van de Batteryen, in en buiten de Stad Namen tegens het Kaſteel en d'andere Werken opgeworpen.

KANON.

1. Op zeker Bolwerk, gelegen tuſſchen de Bruſſelſche Poort en de Sambre, een Battery van negentien halve-Kartouwen, ſchietende tien daar van op het Kaſteel, en negen op het Werk van Koehoorn.

2. Niet ver van het gemelde Bolwerk een Battery van vyf halve-Kartouwen, ſchietende op het Werk van Koehoorn.

3. In 't Klooſter van de Benedictyner Nonnen een Battery van dartien halve-Kartouwen, ſchietende mede op het voorſz. Werk.

4. By 't Arſenaal een Battery van negen halve-Kartouwen, ſchietende op 't Kaſteel.

5. In de Tuin van de Seminaire School een Battery van twee Stukken, à 36 pond yzers, en zeven halve-Kartouwen, ſchietende op het Kaſteel.

6. In

1695. *September.*

6. In den Hof van den geweezenen Commandant Berſée een Battery van twee halve-Kartouwen, ſchietende op 't Oude Kaſteel.

7. Op de Wal, by 't Arſenaal, een Battery van drie Stukken à 12, en twee à 6 pond, ſchietende op het gemelde Kaſteel.

8. Op de Wal, acheer de Recollecten, een Battery van vier Stukken à 12 pond, ſchietende op het zelve Kaſteel.

9. Op de Wal, aan de Bruſſelſche Poort, een Battery van negen Stukken à 12 pond, ſchietende mede op het voorſz. Kaſteel.

10. Op het Bolwerk aan de Bruſſelſche Poort een Battery van acht Stukken à 6 pond, ſchietende op het Werk van Koehoorn.

11. Een Battery buiten de genoemde Poort van veertien Stukken à 12 pond, ſchietende de helft op 't Oude Kaſteel, en d'andere helft op het Werk van Koehoorn.

12. In d'Aproches aan 't Werk van Koehoorn een Battery van zeven Stukken à 12 pond, ſchietende op de Caſotte, of 't Duivelshuis, leggende in het gemelde Werk.

13. Noch een Battery van vier Stukken à 6 pond, in de zelve Aproches, ſchietende mede op het voorſz. Werk.

14. In d'Attaque der Brandenburgers dartig halve-Kartouwen, ſchietende op 't Oude Kaſteel.

75 MORTIERS.

1. In de Stad, by 't Arſenaal, een Ketel van veertien Mortiers à 75 en 100 pond ſteens, waar van acht op het Oude Kaſteel, en zes op het Fort van Koehoorn ſchooten.

2. In den Hof des Logements van den Franſchen Gouverneur de Guiſcard een Ketel van vyf Mortiers à 50 pond ſteens, ſchietende op het Werk van Koehoorn.

3. In den Hof der Recollecten een Ketel van seven Mortiers à 75 pond ſteens, ſchietende op het Oude Kaſteel.

4. In d'Attaque der Brandenburgers een Ketel van elf Mortiers, ſchietende op het voorſz. Kaſteel.

5. In d'Aproches tegens het Werk van Koehoorn een Ketel van vief Mortiers à 50 pond ſteens, ſchietende op het genoemde Werk.

6. In de zelve Aproches vier Haubitſen, ſchietende mede op het zelve Fort.

7. Op de Wal, by 't Arſenaal, in de Stad, acht Haubitſen, ſchietende op het Oude Kaſteel.

't Garniſoen toog, volgens de Capitulatie, op den 5den. deſer Maand met zes ſtukken Kanon en twee Mortieren, ſlaande Trommels, brandende Lonten, en vliegende Vaandels, door de

de Bres uit het Kasteel; bestaande (van by de zestien duizend man, 't geen het in 't begin van 't Beleg sterk was geweest) uit 5168 man, te weeten, 4121 Voetknechten, 861 Dragonders te voet, en 138 te paard, alle d'Officieren en veertien Gardes du Corps van den Maarschalk de Boufflers onder het eerste getal begreepen. De Keurvorst van Beyeren en zyne Britannische Majesteit zagen het, niet wyd van malkander te paard, verzeld door alle de Generaalspersoonen en Opperofficiers, benevens de voornaamste Heeren die zich by het Leger bevonden, passeeren: doch zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid ontfing de complimenten van den Graave de Guiscard, welken hy zeer beleefdelyk beantwoordde, en wierd door den Maarschalk de Boufflers, die voor de Dragonders marcheerde, driemaal met den degen gegroet. Midlerwyl stonden dartig Bataillons van de Geallieerden aan wederzyde gerangeerd; en wanneer de gemelde Maarschalk tusschen het Oude Kasteel en de Werken van Koehoorn in 't midden dezer Troupen was, ontmoette hem den Heer van Dykvelt, die hem verzocht wat aan een zyde te wyken, alzo hy hem iets van belang had te zeggen. Monsr. de Boufflers antwoordde, dat hy niemand by hem had die verdacht was, en dat hy derhalven maar uit de borst kon spreeken: waar op den Heer van Dykvelt wat nader toetreedende, hem zei, dat zyne Majesteit, de Koning van Engeland, hem deed arresteeren. Verscheidene Officiers van het Garnisoen, ziende dat 'er iets tusschen den Maarschalk en den Heer van Dykvelt te doen was, begonden rondom hen samen te rotten: maar Monsr. de l'Etang, Lieutenant van des Konings Lyfwacht, die d'orders des Heeren van Dykvelt ter uitvoering moest stellen, ter zelve tyd eenige Gardes met zich genomen, en zich tusschen den Maarschalk en d'Officiers, die rondom hem stonden, gesteld hebbende, herhaalde 't geen den Heer van Dykvelt alreedts tegen hem had gezegt, en voegde 'er by, dat hy order had om hem weder in de Stad te brengen. De Maarschalk zich hier op na den Heer van Dykvelt keerende, voerde hem te gemoet, dat hy verwonderd was, dat men hem tot nadeel der Capitulatie, welke men had getekend, en hy van zyne kant niet verbroken, arresteerde: dat hy zich zelfs ook verwonderde, dat men hem alleen, en niet

1695. Septemb.

1695. September. het gantſche Garniſoen, in arreſt dan: Hy verklaarde met ebnen, dat hy iemand aan den Keurvorſt van Beyeren mocht ſtuuren. 't Wierd hem toegeſtaan, en terſtond een zyner Officiers aan zyne Keurvorſtelyke Doorluchtigheid afgevaardigd, gevolgd door den Graaf van Guiscard. De vertooning was, dat zy niet en konden zien, waarom men een Maarſchalk van Vrankryk had doen arreſteeren. Zyne Keurvorſtelyke Doorluchtigheid antwoordde, dat het een zaak was, welke hy niet en kon beletten; hebbende zyne Britanniſche Majeſteit het laten doen om redenen, die men aan Monſr. de Bouflers wel bekend zou maaken. Terwyl deze dingen verhandeld wierden, vraagde de Maarſchalk, onverduldig om d'oorzaak van zyne detentie te weeten, het aan den Heer van Dykvelt, die hem den antwoord gaf, dat het was ter zaake der verbreekingen, begaan tegens de Capitulatien van Dixmuiden en Deynſe. Zo haaſt als de Graaf van Guiſcard en den Officier te rug waren gekomen, bracht Monſr. de l'Etang den Maarſchalk, gevolgd door zyn Volk en Bagazie, in het Logement des Heeren van Dykvelt, die onder andere redenen over tafel tegen hem zei, dat zyne Majeſteit zo veel ſtaat maakte van zyn Perſoon, dat hy dezelve meer achtte als het gantſche Garniſoen: dat hy niet langer gehouden zou worden, als tot dat de Bezettingen van Dixmuiden en Deynſe, volgens den inhoud van het Cartel, los gelaaten waren: en dat hy niet twyfelde, wanneer de Koning van Vrankryk de detentie van een Perſoon van zyne conſideratie en verdienſte verſtaan zou hebben, of hy zou zich maklyk reden bekend maken den Koning van Engeland draagen. Monſr. de Bouflers antwoordde zeer mannelyk op deze beleefdheden, doch toonde zich heel verdukt, en vol van gedachten. Na de maaltyd kwam de Graaf van Portland hem bezoeken, en gaf, na d'eerſte hoffelykheden, als uit zich zelven aan hem te verſtaan, dat hy niet en twyfelde, indien hy zich wilde verbinden tot de Garniſoenen van Dixmuiden en Deynſe, volgens het Cartel, te doen wedergeeven, of zyne Majeſteit zou hem op zyn woord laaten gaan. De Maarſchalk antwoordde, dat, gelyk de redenen, welken de Koning had om de gemelde Garniſoenen te houden, hem onbekend waren, hy zich nergens toe kon verbinden. Middertyd betoonde men

hem

hem te Namen al de eer, die men aan een Perſoon van zyne qualiteit verſchuldigd was: en ſchreef den Heer van Dykvelt in deze termen er over aan haare Hoog-Mögenden. 1695. *Septemb.*

HOOG-MOGENDE HEEREN,

VOlgens de Capitulatie, die ik my d'eere hebbe gegeeven om aan Uwe Hoog-Mogenden Copyelyk over te zenden, hebben de Franſchen dezen morgen het Kaſteel aan de Geallieerde Troupen ingeruimt, en is het Garniſoen daar uit getrokken na Givet.

Den Koning had eenige duizend Man, zo Infantery, Cavallery, als Dragonders, doen komen onder de wapenen, en geſtelt en gerangeert en haye ten beide zyden langs de welke de Franſchen uit de Breſſe af marcheerden. Het getal van haar heeft men bevonden in Ryen en Geleederen noch ſterk te zyn geweeſt omtrent de vier duizend en zeshonderd Man, en dat van de Officieren, Knechts, ende het Volk by de Paarden, omtrent de duizend Man, behalven noch eenige weinige die uit de Beneden-Stad met de Bagagie langs de Maze zyn gegaan. Zyne Majeſteit heeft het voornoemde Garniſoen zien uittrekken, ende daar na al de Werken weeren viſiteeren en beſichtigen, zo van de Kaſteelen als het Werk van Koehoorn, ende het geene de Franſchen daaraan inneder hadden gemaakt, ende is van avond weder by d'Armée geko-men.

Dewyl den Koning van Vrankryk de Garniſoenen van Dixmuiden en Deynſe, dewelke by de Capitulatie verklaart werden te zyn Krygsgevangenen, ende den Koning van Vrankryk by den Brief, geſchreven aan den Mareſchal de Boufflers, daar voor erkent, en ook vervolgens uit kracht van 't gemaakte Cartel moeten werden geſteld op vryе voeten binnen veertien dagen na dat zy zyn genomen, noch niet heeft gerelaxeert, onaangezien de vereiſchte aanmaningen en andere behoorlyke middelen daar toe zyn aangewend, ende dat men daar tegens by repreſailles zoude hebben konnen gaan met het Garniſoen van 't Kaſteel van Namen aan te houden; zoo heeft echter zyne Majeſteit zulks niet willen doen, maar liever goed gevonden, door perſuaſie van veele hooge Officieren, den Mareſchal de Boufflers te doen arreſteeren, ter tyd toe de Garniſoenen van Dixmuiden en Deynſe, volgens de Capitulatie en het Cartel, zullen weezen overgegeeven ende ontſlagen.

Gemelden Mareſchal is aangebooden, dat men hem zoude ontſlaan, by aldien hy zyn woord wilde geven, te procureeren by den Koning van Vrankryk, dat men de gemelde Garniſoenen binnen veertien dagen zoude weder te rug zenden, of anders zelf weder tot Namen te komen; doch heeft liever, als zich daar toe te verbinden, willen blyven in de Stad Namen, alwaar dezelve op zyn parole in het Huis van een Edelman gelogeert is. Ondertuſſchen is den gewezen Gouverneur, den Grave

1695. *Septemb.* van Guiscard, te poſt gereden na 't Hof van Vrankryk, om aldaar kennis van dit voorval te geven.

Het Leger van den Mareſchal de Villeroy is voorleden Vrydag des nachts van Conroy en Grandies opgebroken, en de Sambre, tuſſchen Caſtelet en Charleroy, gepaſſeert.

Waar mede, Hoog-Mogende Heeren, enz. In het Leger van den Koning tot Mazy, den 5den. September 1695.

Geteekent

E. van WEDE.

Van Namen wierd de Maarſchalk de Bouflers onder een goed Geleide in een karos met zes paarden, vergeld door eenigen zyner Huisgenooten te paard, na Maaſtricht gevoerd, alwaar hy den 9den. aankwam, en gelogeerd wierd in de Groote Commandery der Duitſche Order. Hier bewees men hem geen minder eer, als men te Namen had gedaan. Een Compagnie Voetknechten hield de wacht voor de Poort van de gemelde Commandery; en de Capitein had order om den Maarſchalk, daar men dagelyks twee tafelen, ieder van twaalf ſchotelen, voor aanrechtte, en aan wien men de vryheid had gegeeven van door de Stad te gaan, te verzellen. Den 13den. gaf hy de viſite aan Mevrouw de Keurvorſtin van Beyeren, welke door Maaſtricht na Aken toog: en hebbende vervolgens order van den Koning, zynen Meeſter, (die hem, tot beloning der dapperheid, in het verdeedigen van het Kaſteel van Namen betoond, tot Hertog en Pair van Vrankryk had verheven) gekreegen om zich te verbinden dat de Garniſoenen van Dixmuiden en Deynſe aanſtondts, volgens den inhoud van het Cartel, wedergezonden zouden worden, wierd hy den 16den. onder een Geleide van twee honderd Dragonders (aan ieder der welken hy op het ſcheiden, ten inzichte van het goed onthaal 't geen men hem geduurende zyne detentie had gedaan, twee goude Louiſen liet uitdeelen; geevende wyders aan den Capitein den Degen, dien hy op zyde droeg, geſchat op vyftig Louiſen; en aan den Lieutenant en Cornet inſgelyks elk een ſchoonen zilveren Degen) na Dinant gevoerd, van waar hy den 18den. in een Poſtchaiſe met een Gevolg van twaalf Perſoonen na het Franſche Hof vertrok.

't Zal

't Zal den Leezer niet verdrieten, dat wy hier eenige byzonderheden wegens den gemelden Maarschalk inlyven. Louis-François, Marquis of Markgraaf van Bouflers, Groot-Bailluw van Beauvais, is gesprooten uit een der doorluchtigste en oudste Familien van Picardyen. 't Land van Bouflers, daar hy den naam af voert, legt aan de Rivier d'Authie, by Hesdin, in het Bisdom van Amiens. François de Ide. Graaf van Bouflers, Heer van Caigni, enz. trouwde Louise le Vergeur, en had tot kinderen François den IIIden. Graaf van Bouflers, Heer van Caigni, &c. Lieutenant Generaal in het Gouvernement van het Eiland van Vrankryk, gestorven in den Jaare 1672. laatende een eenigen Zoon na, Hendrik, Graaf van Bouflers, &c. mitsgaders Louis-François, Markgraaf van Bouflers, zynde de geen daar wy tegenwoordig af spreeken. Hy begaf zich heel jong in dienst, en kweet zich in alle voorvallende gelegentheden zo treffelyk, dat de Koning hem wel haast in 't oog kreeg, en genegentheid begon te te draagen. Ook was hy een der Gunstelingen van Monsr. de Louvois, en had de behendigheid van zich in de gratie van Madame de Maintenon te wikkelen. Door deze twee pilaaren ondersteund, kreeg hy in 't kort een Regiment Dragonders, en wierd vervolgens tot Generaal van deze Krygsmacht aangesteld. 't Is waar, dat hy een groote somme moest geeven aan den geen, die zich van de gemelde Bedieninge ontstoeg, weshalven men met hem spotte, wanneer men zag dat hy ze gekocht, en beloofd had de prys 'er af binnen zes weeken te betaalen, dewyl al de wereld wel wist, dat hy zo veel geld niet en had: maar Monsr. de Louvois, die 'er hem toe had aangedreeven, redde hem uit deze belemmering, en deed hem de penningen, welken hy eerst in zes weeken moest betaalen, binnen veertien dagen vinden; daar al de wereld over verwondert stond. In den Jaare 1677. wierd hy Lieutenant Generaal gemaakt: en hebbende de Koning vervolgens Casal gekocht, waar af hy zich in 't bezit wilde stellen, stuurde hy in het Jaar 1681. een Legertje na Italien, daar Monsr. de Bouflers het gebied over voerde. Men zag van toen af wel, dat hy heel diep in de gunst stond, en wel haast tot een hooger staat zou geraaken. Dit was, voor so veel men weet, het eerste Oppergebied, 't geen hy bekleed heeft. Naderhand, toen de Stad

1695. *Septemb.*

Byzonderheden wegens den Maarschalk de Bouflers.

1695. Septemb. Luxemburg in den Jaare 1684. veroverd was, kreeg hy het Gouvernement van dit gantſche Hertogdom. In 1687. ſtuurde de Koning hem wegens eenige geheime zaaken aan de Hoven der Keurvorſten van Keulen en Ments. Na de dood van den Maarſchalk de Crequi, voorgevallen in het zelve Jaar, verkreeg hy het Gouvernement Generaal der Provincien en Landen, gelegen tuſſchen der Elſas, het Graafſchap van Bourgondien, Henegouwen, het Land van Luik, de Keurvorſtendommen van Keulen, Trier, Ments, en de Paltz, benevens het Commandement in de Bisdommen van Mets, Toul, en Verdun. Na de dood van den Maarſchalk de la Feuillade in het Jaar 1692. wierd hy tot Colonel over het Regiment Gardes aangeſteld. 't Volgende Jaar verkreeg hy den Stok van Maarſchalk van Vrankryk. En eindelyk, in den Jaare 1694. wierd hy Gouverneur van alle de Nederlanden, door de Franſchen veroverd, gemaakt. Kort daar na trouwde hy de Dochter des Hertogs van Grammont, daar hy maar vier honderd duizend ponden meê ten huwelyk kreeg, een kleine ſomme voor een perſoon die zo veele koſten maakt als de Maarſchalk de Boufflers: want welke bedieningen hy ook mag bekleeden, is by echter, zyne eigene inkomſten ook zelfs daar by gevoegd zynde, altyd behoeftig. Hy heeft alreeds twee Dochters uit dit huwelyk, enz.

Maar om wieder tot onze eerſte ſtoffe te keeren. Men vond, na de verovering, in het Kaſteel van Namen vier-en-ſeventig ſtukken Kanon; vier Mortiers, zynde d'anderen geborſten; drie honderd duizend ponden Buskruid; zes duizend Kogels; drie duizend Bomben; veertig duizend Granaaden, en onder de zelven acht honderd van vier-en-twintig pond ſwaarte; honderd vyftig barils Salpeter; acht honderd Musketten; vyftig duizend ponden Lont; en andere Proviſien na advenant.

Ziet daar een oprecht verhaal wegens de verovering van het Kaſteel van Namen, niet kwalyk by den rechter Arm van de Koninglyke Nederlanden vergeleken; 't geen de Vyanden, hoe ſterk van te vooren, noch veel ſterker gemaakt; met Volk, Mond- en Krygsbehoeften, onder het opzicht van een Maarſchalk van Vrankryk, overvloedig voorzien; en in dien ſtaat ge-

gebracht hadden, dat volgens order van den Koning voor een der Poorten geſchreeven was geworden; 1695. Septemb.

REDDI, VINCI NON POTEST.

Willende daar mede te kennen geeven, dat het wel door een vrede wedergegeeven, maar niet door geweld van wapenen gewonnen kon werden. Ondertuſſchen moeſten zy het in 't gezicht van een Leger, 't geen over de honderd duizend man ſterk was, binnen den tyd van een maand ('k ſpreek niet van de Stad) aan zyne Britanniſche Majeſteit inruimen, ſtilſwygens overtuigd dat hy niet te onrecht de Held zyner Eeuw genoemd verdiende te worden.

VRANKRYK. Maarſchal de Boufflers komt te Parys.

DEN 21ſten. der Maand kwam de Maarſchalk de Boufflers, drie dagen (a) te vooren in een Poſtchaiſe met een Gevolg van twaalf Perſoonen van Dinant vertrokken, te Parys, en toog aanſtondts na Verſailles, daar hy een lange conferentie met den Koning had, die hem zeer minnelyk ontfing; gelyk, benevens meer andere omſtandigheden, hebbende betrekking tot het Beleg van Namen, uit den volgenden Brief, geſchreeven uit Parys, gezien kan worden.

(a) Zie pag. 212

DE wederkomſt onzer Generaalsperſoonen heeft ons van verſcheidene byzonderheden, welken wy gantſch niet, of maar ten halven wiſten, onderrecht. 't Is zeker, dat de Geallieerden in de tegenwoordige geſteldheid niets glorieuzer konden doen, als Namen veroveren, en 'er, toen wy ſtaat maakten van het in alle zekerheid te zullen konnen ontzetten, hier onzer afbeleiden. Men had zich met een zo vaſt voorneemen, en zulke preciſe orders om ſig te leveren, wat hinderpaalen 'er ook mogten weezen, in optocht begeeven, dat geheel Vrankryk, en d'Armee zelve, die vaſt voort marcheerde, het onmogelyk geloofde, dat men de middelen niet en zou vinden om handgemeen met het Vyandlyk Leger te geraaken; ten welken einde men zich dan met leeftocht voor twaalf dagen verzorgde. 't Zou ook meer geweeſt zyn, als 'er tot d'uitvoering van deze groote onderneming van noden was, indien de zaak mogelyk was gevonden. Ondertuſſchen wierd den optocht door het kwaade weer, 't geen de wegen zeer moeijelyk maakte voor een Armee beladen met een zo groote naſleep, en de engtens die men moeſt paſſeeren, geweldig verachterd; 't gon een gedeelte der leeftocht conſumeerde eer men aan den oever der Mehaine kon komen. Men toog 'er over; en hier door ſtelde men de Vyan-

1695. anden tuſſchen onze Plaatſen en ons: zulks dat wy geen leevensmid-
Septemb. delen meer konden krygen, en men derhalven de Vyanden hoe eer hoe
liever moeſt aantaſten, of weder te rug keeren. Men bezichtigde hunne Poſten tot verſcheidene maalen; doch hebbende de zelven overal even ongenaakelyk gevonden, liet men aan den Maarſchalk de Bouflers weeten, dat het ontzet onmogelyk was: waarenboven de leeftocht aan onze Armée beginnende t'ontbreeken, was ze genoodzaakt weêr na Charleroy t'avanceeren. Ziet daar, hoe de zaak zich heeft toegedraagen. Maar wy waren altemaal wel verbaaſd, wanneer wy verſtonden, dat 'er aan de zyde, daar het Kaſteel aangetaſt wierd, noch bedekte weg, noch graft, noch eenige verweering was. Men vertrouwde zich alleenlyk daar op, dat ze ganſch ſteil opliep, en men ze derhalven niet en kon beklimmen. Men is 'er ook niet langs opgeklommen; maar heeft het Kaſteel met honderd zes-en-ſeſtig ſtukken Kanon en ſeſtig Mortiers, welke dag en nacht vuur gaven, en het in zodanig een ſtaat brachten, dat 'er verſcheidene breſſen waren daar geheele Eſquadrons door konden marcheeren, doen nederdaalen. En in den laatſten ſtorm was 't een mirakel, dat ons Garniſoen, 't geen de twee derdeedeelen verminderd was, niet ſtormenderhand overweldigd wierd, wordende op tien verſcheidene plaatſen te gelyk aangetaſt. Zelfs was 'er een Capitein der Vyandlyke Granadiers, die midden in 't Slot gevangen wierd genomen. Oordeelt hier uit van de reſt. 't Is zeker, indien men de Veſting had aangetaſt ter plaatſe daar wy zeaantaſtten, dat men ze niet gekreegen zou hebben. Zy had nergens gebrek aan: daar was zo veel buskruid, dat men 'er een twede belegering mee zou hebben konnen verduuren: en ondertuſſchen zouden twee ſtormen de vyf duizend man, die 'er noch overig waren, aan kant geholpen hebben. 't Is niet uit te drukken, wat zy al hebben geleeden, en voornaamentlyk door het vuur der Bomben en het Kanon, daar het gantſche Garniſoen dag en nacht voor bloot geſteld was, gelyk ook Monſr. de Bouflers, die zich overal bevond, twee maalen 's daags en 's nachts de gantſche uitgeſtrektheid van de Plaats bezichtigde, en nooit in onderaardſche plaatſen ging als om te ſchryven. Van twaalf Edellieden, welken hy met hem gebracht had om nevens zyne zyden te dienen, zyn 'er maar twee overgebleeven: en zynen Neef wierd 'er, zo als hy met hem over tafel zat, het hoofd afgeſchooten. Monſr. de Bouflers bedankt zich geweldig wegens de eer, welke men hem in Holland heeft aangedaan; en heeft men 'er geene andere repreſailles af te verwachten, als van beleefdheid. Hy kwam den 21ſten. in goede gezondheid te Verſailles, doch zeer bedroeid wegens dat hy genoodzaakt was geweeſt de Veſting Namen over te geven. Hy is onvergelykelyk gevoeliger voor dit verlies, als voor zyne nieuwe Waardigheid. Op zyne komſt liep hem alles, 't geen zich op de Hoven van het Kaſteel bevond, tot de Lakeyen en Chaiſe-

ſedraagers toe, te gemoet, ten teken van de blydſchap welke zy hadden over hem weder te zien. Aldus klom hy, begeleid door deze menigte, tot aan de Zaal der Wachters, alwaar ze genoodzaakt wierden hem te verlaaten. Hy ondertuſſchen vervoegde zich na den Koning, die hem in het Vertrek van Madame de Maintenon verwachtte, en tot verſcheidene maalen met ongemeene betuigingen van goedheid en minlykheid omhelſde. Wat hem belangt, hy kon naauwelyks eenig antwoord geeven, en zei alleenlyk, dat hy een eeuwige droefheid zou hebben wegens dat hy genoodzaakt was geweeſt een Plaats van zodanig een gewicht, welke zyne Majeſteit hem toevertrouwd had, aan de Vyanden over te geeven. Men kan wel oordeelen, wat de Koning hem hier op te gemoet voerde, enz. 1695. *Septemb.*

Toen deze Brief geſchreeven wierd, waren de meeſte Generaalsperſoonen al te Parys aangekomen; gelyk het uit het begin blykt. In der daad, den zelven dag dat Monſr. de Boufflers zich te Verſailles vervoegde, was 'er de Graaf van Toulouſe des morgens gekomen; en den Hertog van Maine kwam 'er des avondts; den Hertog van Bourbon en de Prins van Conti 's anderendaags, etc. En gelyk de Koning het beſluit had genomen van de geenen, die zich in de verdeediging van Namen boven anderen hadden gekweeten, te vergelden, wierden de liefkoozingen, welken hy aan den Maarſchalk de Boufflers had beweezen, met iets weezendlykers verzeld, zynde een ſomme van twee honderd duizend ponden, te heffen in een Rentebrief op het Stadhuis van Parys, ten einde hy des te lichter aan een Hertogdom, daar hy alreedts het Brevet af had, mocht konnen geraaken. De Graaf van Guiſcard wierd begiftigd met een penſioen van twaalf duizend ponden, behalven d'apointementen wegens zyn Gouvernement van Namen, die hy evenwel zou blyven genieten, mitsgaders verzekering van in d'eerſte promotie (a) *Cordon-bleu* gemaakt te zullen worden: de Marquis de Megrigny, die het gebied over d'Ingeneurs voerde, met een Commandery der Order van S. Louis van vier duizend ponden inkomſts, benevens een penſioen van zes duizend ponden: Monſr. de Bragelonne, Capitein onder het Regiment der Franſche Gardes, getrepaneerd wegens een hoofdwond, tot Brigadier van des Konings Legers aangeſteld, gelyk ook Monſr. de Regnac, voormaals Commandant in Huy: *Vergelding der Officiers van Namen.*

(a) *Ridder van den Heil. Geeſt.*

1695. *Septemb.* de Graaf van Caylus, Colonel der Dragonders en Brigadier, (van welkers Regiment acht-en-dartig Officieren waren gesneuveld, en maar omtrent seſtig Dragonders in 't leven gebleven) tot Veldmaarſchalk, ten vergelding van vier wonden welken hy in 't Beleg had gekreegen: de Ridder de Caylus, zyn Broeder, die een Compagnie commandeerde, tot Majoor van het zelve Regiment: De Marquiſen van Grammont en Lanion, en Monſr. de S. Laurens, tot Veldmaarſchalken: Monſr. de Filet, voornaamſte Ingenieur, tot Brigadier: waar toe ook noch door zyne Majeſteit genoemd waren de Marquis van S. Hermine, Colonel der Dragonders; de Graaf van Horn, Conel der Cavallery; Monſr. de Prince, Lieut-Colonel van het Regiment Dauphin; Monſr. de Reginac, 's Konings Stedehouder in Charleroy; en de Graaf van Nogent, Colonel van het Koninglyk Regiment Dragonders. Die in het Beleg gesneuveld waren, wierden meeſtendeel in de perſoon hunner Bloedverwanten vergolden, als by voorbeeld: de Ridder de Maulevrier kreeg het Regiment van den Marquis de Maulevrier, zynen Broeder: dat van Beauvoiſis, eertydts van S. Maure, vacant door de dood van den Marquis de Vieuxbourg, wierd gegeeven aan den Marquis de la Chaize, enz.

Aldus bleek het dan, zo uit 't geen wy hier als elders gezegt hebben, dat de Godlyke Zegen zich geduurend deze Veldtocht niet over de Wapenen des Konings had willen uitbreiden, hoewel 'er door het Capittel van Onze Vrouw te Parys Veertiguurige Gebeden toe aangeſteld waren geworden; waar af het onderſtaande Mandement tot bewys kan verſtrekken.

Mandement van het Capittel Onzer Vrouwe te Parys tot d'inſtelling der Gebeden van Veertig Uuren.

DE Deken, 't Capittel, en d'Aertſdiakens der Hoofdkerk, Adminiſtrateurs des Aertsbiſdoms van Parys, zynde de Stoel vacant, aan d'Aenſprieſters van S. Maria Magdalena en S. Severyn van deze Stad, mitsgaders aan de Dekens ten platten lande des Biſdoms van Parys, heil in onzen Heer.

Gelyk God d'onrechtvaardigheid der Vorſten, welke niet en oorlogen als om hunnen hoogmoed te voldoen, veroordeelt; alzo oorloft en

en zegent hy ook de wapenen der Koningen, die de zelven niet opvatten als om hunne Volkeren te vendeedigen, en de vrede te beveſtigen door de nederlaag der geenen, die 'er zich de vyanden af verklaaren. Dit geeft ons een vaſte hoop, dat in een tyd, wanneer zo veele Vorſten te ſamengeſpannen hebben, om de krachtige poogingen, welken onze groote Monarch aanwend, ten einde allerwege een volkomene ruſt te beveſtigen, de God van de rechte vrede, die de menſchen niet en konnen uitwerken, of den geeſt van tweedracht in het hert van alle de Mogendheden van Europa zal uitſtorten, of door d'overwinningen, welken hy zal vervolgen aan de wapenen van zyne Majeſteit te geeven, d'ydele poogingen van alle zyne ſamengeſworene Vyanden, om een zo groot geluk te verhinderen, vernietigen. Maar vermits het onze zonden alleen zyn, en niet de hardnekkigheid der Vyanden van Vrankryk, welke een hinderpaal zyn tegens de genade, die de goedheid des Heeren over ons zou willen uitſtorten; moeten wy toevlucht neemen tot het gebed, om de gramſchap Gods te ſtillen, en zyne barmhertigheid over ons te trekken. Ten dien einde zullen wy dan op Woensdag aanſtaande, den 24ſten. dezer Maand, de Gebeden van Veertig Uuren, benevens ten toonſtelling van het Allerheiligſte Sacrament, met een plechtige Mis in onze Kerk aanvangen, en ieder dag geduurende het overige van de Veldtocht vervolgen te loezen de Collecte (a) *pro Rege et ejus Æternitibus*, in alle de Miſſen, en daar men op de Zon- en heilige dagen na de Veſpers Proceſſien zal doen; 't geen in alle de Kerken van deze Stad en dit Biſdom onderhouden zal worden: alwaar men inſgelyks de Gebeden van Veertig Uuren, met ten toonſtelling van het Allerheiligſte Sacrament, zal doen, volgens d'order der hier boven gemelde Kerken. Wy bevoelen u derhalven, enz. Gegeeven in ons Capittel, den 22ſten. Auguſtus 1695. 1695. *Septemb.*

(a) *Voor den Koning en zyne Heirkrachten.*

Gelyk de Koning uitſteekend veel hield van den Graaf van Thoulouze, zocht hy hen by alle gelegentheden te begunſtigen. Hy vernoegde zich niet met hem (a) Admiraal van Vrankryk gemaakt te hebben, maar wilde ook deze groote Bedieninge met alle de mogelyke voordeelen verzellen; ten welke einde hy het beſluit nam van 'er alle de rechten, welke of geduurende den tyd van haare vernietiging, of in den aanvang van haare wederoprechting, verwaarloofd waren, af te herſtellen. En gelyk de Weſt-Indiſche Compagnie zich de tiende der Pryzen, gemaakt door de Schepen omtrent d'Eilanden en Landen van haar Gebied, had aangemaatigd, en zelfs Commiſſien ter kaap

Rechten van het Admiraalſchap herſteld

(a) *Zie 9 Stuk, 2 Deel, pag.* 294.

1695. *Septemb.* uitgedeeld; dat ſedert de ſuppreſſie van deze Compagnie in den Jaare 1674. de Lieutenants Generaal en particuliere Gouverneurs der gemelde Eilanden gepretendeerd hadden het zelve recht der meergenoemde Campagnie te hebben; ja dat ook in den tegenwoordigen Oorlog de Graaf van Blenac, Lieutenant Generaal, en de Gouverneur van S. Domingo, zich daar aan hadden gehouden: deed de Koning door een Arreſt van zynen Raad verbod aan den Graaf van Blenac, mitsgaders aan alle andere Officieren der gemelde Landen, van eenige Commiſſie ter kaap uit te deelen, of zich de tiende der Pryzen, welke aldaar opgebracht mochten komen te worden, aan te maatigen, en 'er, onder wat voorwending en om welke reden het ook zou mogen weezen, eenig recht van Admiraalſchap op te pretendeeren, enz.

Kluchtig geval van Monſr. de Croiſſi met den Ambaſſadeur van Portugal.

Omtrent dezen tyd wedervoer den Marquis de Croiſſi, Miniſter van Staat, een kluchtig geval. De Marquis de Caſcais, Ambaſſadeur van Portugaal, hem de vizite zynde gaan geeven, ging Monſr. de Croiſſi hem niet verder te gemoet als tot aan de Antichambre, ontſchuldigende zich op de jicht daar hy ſedert eenige dagen door aangetaſt was. Monſr. de Caſcais was gebelgd over deze onbeleefdheid, doch liet het echter niet blyken. Een weinig daar na ging Monſr. de Croiſſi de viſite aan den Ambaſſadeur geeven. De Huisgenooten, die hem binnen haalden, leidden hem door drie à vier vertrekken; en duurde deze wandeling zo lang, dat ze Monſr. de Croiſſi ten laatſten begon te verdrieten; weshalven weder te rug keerende zonder zyne viſite te voleindigen, zei hy tegen de Domeſtyken, dat men een Miniſter van Vrankryk op zodanig een manier niet en ontfing: maar een der zelven paſte hem ten antwoord, dat 'er geen beter hulpmiddel ter wereld voor de jicht was, als wat te wandelen. De Koning wierd hier af verwittigd: en hoewel Monſr. de Caſcais zich genoegſaam over d'onbeleefdheid van Monſr. de Croſſi had gewroken, evenwel, gelyk zyne Majeſteit den Ambaſſadeur, en noch veel minder den Koning zynen Meeſter, niet en wilde beleedigen, beval hy aan den gemelden Miniſter, dat hy een tweede viſite aan hem zou doen; en Monſr. de Caſcais beloofde, dat hy hem beter zou ontfangen als d'eerſte maal: gelyk dan ook

ge-

geſchiedde. In der daad, het was niet zonder reden; zynde Monſr. de Caſcais aldaar gekomen om wegens den Koning van Portugaal de mediatie tot de vrede aan den Koning van Vrankryk aan te bieden. 1695. Septemb.

Eer aan d'Ambaſſadrice van Venetien betoond.

De zelve inzicht betoonde men ook voor de Republyk van Venetien: want zullende d'Ambaſſadrice haare eerſte audientie by de Hertogin van Orleans, welke ſedert de dood van de Koningin en de Dauphine den eerſten rang in Vrankryk bekleedde, hebben, ging Monſr. Aubert, Introducteur der Ambaſſadeurs by haare Koninglyke Hoogheid, haar met twee Karoſſen van het Hof uit haar Hôtel afhaalen, en bracht haar te S. Cloud, daar ze aan den ingang van het Vertrek door de Hertogin van Vantadour, Eerſte Staatjuffer van haare Koninglyke Hoogheid, verzeld van Mademoiſelle en de Groot-Hertogin van Toskanen, wierd ontfangen. Haare Koninglyke Hoogheid, na aan Mevrouw d'Ambaſſadrice de eer gedaan te hebben van haar een kus te geeven, deed haar tegen haar over zitten, op d'eerſte plaats van de Cirkel, welke geformeerd was door de Hertogin van Ventadour, en d'andere Hertoginnen, ter rechter en ter ſlinker hand. d'Ambaſſadrice kon geen grooter eertekenen ontfangen, als die men haar in deze gelegentheid betoonde. Zy wierd ook begroet door den Hertog van Orleans, en begaf zich vervolgens na het Vertrek van Mademoiſelle, die haar eenige treden te gemoet ging, en haar met alle mogelyke beleefdheid en minlykheid ontfing.

Dood van een zeer ouden Wyngaardenier.

Eindelyk: gelyk wy op verſcheidene plaatſen wegens de dood van veele voornaame Perſoonen hebben geſproken, moeten wy hier ook eenige melding doen wegens die van een zekeren Wyngaardenier van Champagne, geſtorven te Hautvillers ter ouderdom van honderd en zeventien jaar. Hy heette Pierre Pieton, en eindigde zyne dagen eer om dat men moet ſterven, als door eenige ziekte, of kwaal, welke hy voorheen had gehad; hebbende tot den ouderdom van honderd en vyftien jaaren met een volkomene gezondheid in de Wyngaarden gearbeid. Hy ruttigde niet als een weinig wyn, daar hy zyn brood in doopte, en had geduurende de drie of vier laatſte jaaren van zyn leven geen ander voedſel genooten. Tot het laatſte toe was hem een heel groo-

1695. *Septemb.* te tegenwoordigheid van geest bygebleeven, zonder ooit eenige ongemakken, welke gemeenlyk den uiterſten ouderdom verzellen, te gevoelen. Op zyne honderd en tien jaaren geloofde hy noch krachten genoeg te hebben om niet onnut in de wereld te weezen, en begaf zich weder in den echt, ten einde zich t'onttrekken aan de hardheden die zyne Kinderen hem betoonden. Hy was maar vyf-en-twintig jaaren oud toen hy d'eerſte maal trouwde, en zyn oudſte Zoon over zeſtien jaaren in zyn zes-en-ſeventigſte jaar geſtorven. De Vader ſtierf den 15den September.

Voorbeelden van zeer oude lieden.

Hoewel dit voorbeeld zeldſaam is, behoeft men echter daarom de waarheid niet in twyfel te trekken. d'Oude en nieuwe Hiſtorien beſchikken ons een groote menigte exempelen van lieden, die lang geleefd hebben. 't Geen men leeſt onder de Heerſchappy van Veſpaſianus voorgevallen te zyn, is meer als genoeg om den ouderdom van onzen Wyngaardenaar bewyzelyk te maaken; te weeten, dat de Keizer in het zes-en-ſeventigſte jaar van onzen Zaligmaaker het Roomſche Volk hebbende doen opneemen, een heel groot getal van zeer oude lieden gevonden wierd. In dat gedeelte van Italien, 't geen tuſſchen de Po en het Apennynſch Gebergte gelegen is, vond men 'er vier-en-vyftig van honderd jaar, zeven-en-vyftig van honderd tien, twee van honderd vyf-en-twintig, vier van honderd dartig, veertien van honderd vyf- of zeven-en-dartig, en drie van honderd veertig; te Parma drie van honderd twintig, en twee van honderd dartig; te Placenſe een van honderd een-en-dartig; te Fayenſe een Vrouw van honderd twee-en-dartig; in een klein Stedetje by Placenſe zes van honderd tien, en vier van honderd twintig; te Arimini een van honderd vyftig, Marcus Aponius geheeten. De Kanceliер Bacon merkt aan, dat men by zynen tyd in Engeland acht Mannen te ſamen had zien danſen, die acht honderd jaaren met malkander uitmaakten, enz.

SPANJEN. Staat der Belegering van Ceuta.

't BELEG van Centa, daar de Mooren zich ſedert een geruimen tyd mee bezig hadden gehouden, en wy tot (a) verſcheidene maalen af hebben geſproken, wierd noch al geſtadig met den zelven yver voortgezet, doch zonder dat men alsnoch voor

(a) *Zie 6 Stuk, 1 Deel, pag.* 229.

het

het verlies van de Plaats bekommerd ſcheen te weezen. Den 7den. Mey deed het Garniſoen een uitval met vyf honderd man, gecommandeerd door drie Sergeanten-Majoors; maakte over de drie honderd Vyanden neder; viel wyders op hunne Werken aan; en verwoeſtte zo veel als 't de tyd toeliet. Den 3den. July (na dat Muley Hamet, Eerſte Miniſter des Keizers van Marocco, eenige dagen te vooren tot voortzetting van het Beleg in het Leger was aangekomen) lieten de Mooren drie Mynen ſpringen, ten einde een der Bolwerken van de Stad over hoop te ſmyten; doch met veel meer ſchade voór hen, als voor de Belegerden: want de Gouverneur, bemerkende dat ze niet wel gelukt, en meeſtendeel achter uit geſprongen waren, bediende zich in alle yl van de gelegentheid, en liet een uitval doen met twaalf honderd man, welke in deze verwarring een menigte der Belegeraars nederhieuwen, honderd en vyftig Gevangenen maakten, en een gedeelte hunner Werken ſlechtten. Den 21ſten. deed men een anderen uitval, onder de begunſtiging van het kanon van drie Galeyen, den zelven dag van Gibralter gekomen, welke het Vyandlyk Leger van ter zyde beſchooten. In dezen kwamen geen minder Mooren te ſneuvelen. Ook wierden 'er van de Belegerden eenigen doodgeſchooten en gekwetſt, en onder de laatſten geteld Don Ozia Mendoza, Colonel te paard. Midlerwyl waren d'Ongeloovigen bezig met een groote Linie te maaken, die zich van hunne Retrenchementen tot aan beide de oevers der Zee, aan wederkanten van de Stad, ſtond uit te ſtrekken, en waar mede zy den Belegerden het bekomen van Secours meenden te belemmeren. Den 6den. July wierd een algemeene ſtorm aangevoerd, met zodanig een gevolg voor de Belegeraars, datze alle de Buitenwerken vermeeſterden: maar de Bezettelingen oordeelende, dat ze verlooren waren, indien ze hen den tyd gaven van 'er logementen te maaken, vielen 'er met zodanig een klockmoedigheid op aan, dat ze hen eindelyk noodzaakten te deinzen. 't Gevecht duurde vier volle uuren, en koſtte den Mooren by de twee duizend man. De Belegerden hadden omtrent vier honderd zo dooden als gekweuſten, onder welker eerſte getal zich bevond Don Jeronimo Marin, Sergeant Generaal der Bataille, benevens eenige andere Perſoonen van aanzien. Omtrent ter zelve- 1695. Septemb.

ve tyd kreegen de Vyanden, die nu en dan ve. ſterkt wierden,
1695. twee ſwaare ſtukken Kanon, waar mede zy groot kwaad aan de
Septemb. Kerken en Huizen deeden: maar arger was het, dat 'er een beſmettelyke Zickte onder de Bezettelingen beſpeurd begon te worden, weshalven men veele zieken, ten einde van lucht te veranderen, na Gibralter moeſt zenden, onder de welken men ook telde den Generaal der Bataille Don Lorenzo Ripalda, en den Portugeeſchen Meſtre de Camp Don Alvaro Gomes de Gurrea. Maar wierden de Mooren van tyd tot tyd verſterkt, voor de Belegerden wierd de zelve zorg gedraagen. Den 18den. July kwamen 'er drie Galeyen van Gibralter, (zonder dat de Vyanden, ter oorzaak dat de Linie, daar wy zo even af hebben geſproken, noch niet voltooid was, het konden beletten) behouden aan, gelaaden met vyf honderd veertig Krygsknechten en een menig e van Munitien: en wierden in tegendeel de Vrouwen, en andere onnutte monden, weêr derwaarts gezonden. Thans verſtond men ook, dat de Generaal der Bataille Don Lorenzo Ripalda aan een hee'e koorts overleeden was, tot leedweezen van die zyne dapperheid kenden. Midlerwyl hadden de Mooren, ziende dat ze met mineeren weinig voorderden, ſedert den 14den. het Bolwerk van S. Paulus van twee Batteryen, ieder met acht ſtukken kanon beplant, beſchooten, en door het werpen van eenige Bomben van vyf-en-ſeventig pond, waar af 'er ettelyken in de lucht kwamen te barſten, ſommige Huizen geruineerd; mitsgaders, om voor d'uitvallen der Bezettelingen bedekt te weezen, voor en rondom hun Campement veele afſnydingen, putten, en retrenchementen gemaakt. Maar arger lot ſcheen den Belegerden beſchooren te zyn door de trouwloosheid van een zekeren Biſcayer. Want na dat deze, in het Leger der Mooren overgeloopen, hen onderrecht had, dat zy, op de wyze als ze hunne attaques deeden, nooit meeſter van de Plaats zouden worden; dat ze hunne Batteryen moeſten veranderen, en zodanig maaken, dat ze de Werken overdwars en kruislings konden beſchieten; dat, om hun oogmerk te beter te bereiken, zy de Veſting op het midden van den dag, wanneer de Zon het heetſte was, en de Bezettelingen ſliepen, moeſten beſpringen; en de Vyanden met ettelyke duizend man van Tanger

ger verſterkt waren: vielen ze den 1den. Auguſtus, 's namiddags ten een uur, met groot geweld op de Buitenwerken aan; drongen wyders in de Quartieren van S. Pieter en S. Paulus, zonder eenige wederſtand te vinden, alzo beiden, d'Officieren en Soldaaten, ſliepen; bemachtigden de gemelde Werken, behalven de helft der Bedekte Weg tot aan het Bonnet van S. Anna; en plantten hunne Vaandels by de laatſte Slagboom voor de voornaamſte Poorten van de Stad. 't Geval wilde, dat de Generaal der Bataille, Don Hieronimo Marin, aan die kant zynde, dartig Soldaaten by een zamelde, en met een Crucifix in d'eene en den degen in d'andere hand de Vyanden meer als een uur, en zo lang tegenhield, tot dat de Stad in alarm zynde geraakt, drie honderd man, en daar onder veele Officieren, tot zyne hulp kwamen toeſchieten; wanneer ze de Mooren met zodanig een woede beſprongen, dat de zelven, na de Bezettelingen echter alvoorens tot tweemaalen te hebben doen deinzen, eindelyk in een darden uitval, zynde de gemelde Bezettelingen ondertuſſchen hand over hand aangegroeid, na een gevecht van twee uuren, met achterlaating van twee duizend dooden, uit de bemachtigde Werken tot in hun Retrenchement te rug wierden gedreeven. In deze actie verlooren de Belegerden honderd zeven-en-twintig man, en daar onder den dapperen Generaal Don Hieronimo Marin, de Sergeants-Majoors der Terces van Motados en Eſtramadura, vyf Capiteinen te voet, en verſcheidene Gereformeerde Officiers; en bekamen honderd en twintig gekwetſten, meeſtendeels gevaarlyk. De Mooren, die dezen kwaaden uitſlag en 't verlies van Volk den overgeloopenen Biscayer weeten, brachten hem, volgens hunne aangeboorene wreedheid, met ſchrikkelyke tormenten ter dood. Sedert deeden ze by nacht nochmaals een ſtorm; doch wordende weder met tamelyk verlies afgeweezen, vernoegden ze zich met de Veſting te beſchieten en te bombardeeren, zonder echter veel ſchade te doen. De Bezettelingen ondertuſſchen, beſpeurd hebbende dat ze onder het Bolwerk van S. Pieter mineerden, lieten den 8den een Myn ſpringen, en den 11den drie anderen aan de kant van het Bolwerk van S. Paulus, welke veele Vyanden in de lucht deeden vliegen. 's Anderendaags ſtak men omtrent dat van S. Anna noch drie

1695. Septemb.

1695. September. Myaan aan, met groot nadeel van de Mooren, die inmiddels een nieuwe Battery opgeworpen, en de geenen van de Mortieren zodanig veranderd hadden, dat ze voortaan daaraf op de Buitenwerken speelden, welke door het geduurig schieten en mineeren aan verscheidene oorden meestendeel overhoop lagen. Omtrent het begin van September wierd de Linie van Circumvallatie, voor eenige maanden begonnen, en daar wy hier voorgewag af hebben gemaakt, voltooid, en aan ieder punt aan de waterkant een Schans opgeworpen. De Belegerden waren ondertuschen mede niet stil, maar bezig met een nieuwe Linie of Graft rondom de Wapenplaats te maaken, om, wanneer d'eerste Linie door de Vyanden overweldigd mocht zyn, achtendeze zuydelyke wyken. Terwyl de zaaken aldus geschapen stonden, vervoegde zich een Zoon des Keizers van Marocco met een Benfoet van twee à drie duizend man in het Leger, en wierd gevolgt door een ander van vier duizend en vyf honderd man, gecommandeerd door den Cherif Muley Abdela. Sedert versterkten zy hunne Linien, en verzorgden de Werken hier en daar met de noodige Forten en Reduiten. Ook nagt men van het Kasteel, dezze bezig waren met nieuwe Barakken te maaken, om het Beleg gedurende de winter te vervolgen; ten welken einde zy ook nieuwe Retrenchementen opwierpen. Midderwyl verplaatsten zy hun kanon gestadig van d'eene kant na d'andere, om te zien waar zy den Belegerden de meeste afbreuk konden doen; door welke onregelmatige manier van attaqueeren zy veele schade leeden, door het gestadig vuur van het geschut der Stad, en der Mynen die men van tyd tot tyd liet springen. De Belegerden, van hunne kant mede niet stil zittende, waren ondertuschen bezig met groote Retrenchementen tuschen de Stad en de Buitenwerken op te werpen, ten einde, indien de gemelde Werken stormenderhand vermeesterd mochten konnen te worden, daar in te konnen wyken. Den 26den. lieten de Mooren twee Mynen springen, waar af d'eene drie der Bezettelingen doodde, en omtrent twintig Pallisaaden van de Buitenwerken wegnam; al het welk in minder dan een uur beter herstelt wierd, als het aanvanklyk was geweest.

Inval der 't Beleg van Melilla wierd ondertusschen, te gelyk met dat van

van Ceuta, voortgezet. De Mooren, na dat ze met hunne Werken wakker waren gevoorderd, en sterker aanvallen begonnen hadden te doen, het Bolwerk van S. Joseph, nevens de Poort van Oran gelegen, twee dagen lang gebombardeerd en beschooten hebbende, ondernamen den 6den. Augustus het voornemen hand te veroveren. d'Attaque was bloedig, enduurde vry lang; doch zy wierden eindelyk met verlies van vier à vyf honderd man afgeslagen: niettegenstaande alle welke kwaade gevolgen de Gevangenen echter eenmondig berichtten, dat de Keizer van Marocco besloten had, 't koste wat het wilde, zich meester van deze twee Plaatsen te maken. 1695. September. Belegering van Melilla.

't PARLEMENT volgens de (a) Proclamatie van den 27sten. July op den 6den. der Maand geopend zullende worden, vervoegde zich des Konings Stedehouder, Mylord Capel, vergezeld door de Geestelyke en Wereldlyke Lords, den Geheimen Raad, de Rechters, en andere Beampten van Staat, onder het geluid van trompetten en keteltrommen, van het Kasteel na het Huis der Lords; draagende de Graaf van Mearh de Muts der Hooge Regeering, en de Graaf van Barymore het Swaard van Staat; terwyl de Lord Charles Moor, en d'Esquires Thomas Fitzmaurice en Charles Chicester de Sleep van zyne Excellentie oplichtten: welke, na zich voor het Kleed van Staat gebooge te hebben, in den Zetel onder een Gehemelte ging nederzitten. Vervolgens zetteden zich ook de Lords, na dat de Kanceliers hen zulks uit des Stedehouders naam had aangezegt, ter neder, waar na die van het Huis der Gemeente door den Edelman-Deurwaarder van de Swarte Roede ontboden zynde, deed zyne Excellentie de volgende Aanspraak. IERLAND. Zitting van 't Parlement. (a) Zie pag. 75.

My-Lords en Edellieden,

MEnigvuldig en groot zyn de verpligtingen, die Gylieden aan den Koning schuldig zyt: doch ik zal alleenlyk van eenige weinige melden. Zyne Majesteit heeft zich Uwe zaak zelf aangematigd. Hy heeft voor U lieden gestreden, en U in uwe Religie en Middelen, met gevaar van zyn eigen persoon, hersteld. En op dat alles behulpsaam mag zyn om U gelukkig te maken, heeft zyne Majesteit U lieden nu t'samen beroepen in een Parlement, ten einde gy door billyke en nodige Wetten dergelyke gevaren voor het toekomende moogt voorkomen, en U zel-

ven en Uwe Nakomelingen op de beſte en zekerſte fondamenten in veiligheid ſtellen.

1695. Septemb. Ik zal niet, immers ik behoor niet te twyfelen, of Gy zult tot vergeldinge daar van eene getrouwheid en toegenegentheid laten blyken, welke overeenkomende zy met de ongemeene voordeelen die Gy genoten hebt: 't welk niet beter zal konnen betoont worden, dan door een dienſtplichtig en dankbaar gedrag jegens zyne Majeſteit, en door het bewyzen van een volmaakten en gereden yver in zulke zaken, die tot zyne eere, en Uw voordeel, zyn ſtrekkende.

Ik moet U lieden verwittigen, dat zyner Majeſteits Revenuë niet zo veel heeft opgebracht, als men ſtaat gemaakt heeft; 't welk groote ſchulden zoo wel in 't Burgerlyk als Militair beſtier heeft veroorzaakt: zulks dat het is met moeijelykheid en inhouding van alle betalingen, uitgeſeid de geenen die abſoluit noodig zyn, dat de Armée tot noch toe heeft geſubſiſteerd. De Kroon heeft noch verſcheidene andere Schulden, waar van ik ordre heb om aan U, Heeren van 't Lagerhuis, een Opſtel over te leveren, uit het welke gy zien zult, dat 'er Onderſtandgelden noodig zyn tot afloſſinge van die Schulden, en onderhoud der Regeeringe.

Om een gedeelte van dit Geld te lichten, heeft zyne Majeſteit U lieden een Bill gezonden tot verhooging van den Accys; en Hy verwacht van U, Heeren van 't Lagerhuis, dat Gy op wyzen en middelen zult bedacht wezen, om zulke andere Sommen te lichten, als tot zynen dienſte noodig zyn, en Bills te ontwerpen om die in behoorlyke forme tot Wetten te maken. En 't zal U tot geven te meer aanmoedigen, als ik U lieden verzeker, dat het geld, het welk Gy geeft, beſteed zal worden tot dat gebruik, waar toe het gegeven is.

Een zaak moet ik U lieden recommandeeren, dat Gy eenigſins zorg wilt dragen, om de Kerken in verſcheidene Geweſten van Uw Land te herbouwen en te repareeren, op dat het Volk behoorlyke plaatſen tot den Godsdienſt hebbende, te beter mag onderwezen worden in de plicht die het Gode, en de gehoorzaamheid die het den Koning ſchuldig is. Het is een Tribuit, welke wy den Almachtigen God voor onze onlangſche behoudeniſſe en verloſſinge ſchuldig zyn; en zal, geloof ik vaſtelyk, een van de beſte middelen wezen, die Gy bedenken kunt, om de waare vaſtgeſtelde Religie te bewaren, en zich tegen toekomende Rebellie te voorzien.

My-Lords en Edellieden,

Ik moet U lieden zeggen, dat de Heeren Opper-Regenten van Engeland met groote vlyt en ſpoed hebben geconſidereerd en te rug gezonden alle de Bills, die hen toegezonden waren: dat zommige dezer Bills meerder voorzorge voor Uwe toekomende veiligheid behelzen, dan men nog ooit te vooren betoont heeft: en dat, volgens myn gevoelen, 't gebeek van zulke Wetten een van de grootſte oorzaken Uwer verleedene

leedene Elenden is geweest. En 't zal U we schuld, zo wel als Uw on- 1695.
lek, zyn, indien Gy verzuimt de gelegentheid aan te grypen, die U lie- Septemb.
den nu aan de hand gegeeven word door onzen groot en en genadigen
Koning, om zulk een duurzame vaststelling te maken, dat het nooit
meer in de magt Uwer Vyanden mag zyn, diergelyke elenden weder over
U te brengen, of Engeland op zulke groote kosten van bloed en geld te
jagen, die het dikwils heeft moeten doen, om in een veilig bezit van dit
Ryk te blyven.

't Heeft zyne Majesteit belieft my tot zynen Stedehouder in deze Re-
geeringe aan te stellen. Ik ben waarlyk bewust van myne onbekwaam-
heid tot deze Hooge Standplaats, en de swarigheden die de zelve ver-
zellen. Evenwel verzeker ik U lieden, dat ik my geweeten heb, en
noch zal kwyten, in het Ampt my aanbetrouwd, met een onwrikbare
getrouwheid en oprechtheid voor zyner Majesteits belang en dienst, en
met een volkomene sinceriteit voor de Uwe; en dat ik geen ander oog-
merk noch zucht hebbe, dan U bevestigd te zien in vreede en voor-
spoed, onder zyner Majesteits gelukkige Regeeringe.

Na dat deze Aanspraak geëindigd was, wierd die van het Laager Huis door den Kancelier aangezegt, dat zy weder na hun Vertrek zouden keeren, een Spreeker kiezen, en den zelven des Vrydags morgens, tegen welken tyd de Lords hunne vergadering adjourneerden, aan zyne Excellentie presenteeren: waar na zyne Excellentie weder na het Kasteel keerde, op de zelve wyze als hy van daar was gekomen.

Den 9den zynde de dag der vergadering, verscheen de Lord Stedehouder in het Hooger Huis; en hebbende vervolgens de Leden van het Laager zich aldaar vervoegd, deed Mr. Rochford, zyner Majesteits Procureur Generaal, dien zy tot hunnen Spreeker hadden verkoozen, een aanspraak aan zyne Excellentie, waar mede hy zich poogde t'excuseeren wegens zyn Spreekers ampt: doch zyne Excellentie hem in beleefde termen voorhoudende, dat hy die excusen niet kon goedkeuren, deed Mr. Rochford daar op een vertoog aan gemelde zyne Excellentie; in het welk hy onder anderen te kennen gaf, dat de Leden van het Huis geresolveerd waren alle byzondere belangen ter zyde te stellen, en met allen yver de gemeene welstand hunnes Vaderlands te betrachten: dat zy een goed genoegen schepten in des Konings verkiezing van zyne Excellentie tot zynen Stedehouder: dat hy zyne onbekwaamheid tot het Ampt

1695. Septemb. van Spreeker door zyne getrouwe waarschoopte te vergoeden, en verzoekende wyders, dat de Leden vryheid van spreeken en delibereeren mochten hebben, en in hunne persoonen, goederen, en bedienden niet gemolesteerd worden. En zynde die van het Laager Huis hier op weder vertrokken, wierd vervolgens door beide de Huizen, ieder voor zich selve, een Adres van dankzegging aan zyne Excellentie wegens zyne gunstige Aanspraak, in d'eerste Zetting van het Parlement gedaan, opgesteld.

Den 14den. wierd in het Laager Huis geresolveerd den Koning en zyne Regeering met al hun vermogen tegens alle deszelfs Vyanden te beschermen; en daar op eenpaarig besloten, zyne Majesteit een Subsidie toe te staan. 's Anderendaags passeerde in 't gemelde Huis de Bil tot verhooging van den Accys, en wierd na de Lords gezonden. Den 16den. verscheen de Lord Stedehouder in het Hooger Huis, en verleende het Koninglyk Consent op de volgende Bils.

Een Acte tot verhooging van den Accys op Bier, Ale, en andere Dranken.

Een Acte tot afschaffing der Wet van 't Ketterbranden.

Een Acte tot vernietiging van alle Vonnissen en Acten in 't laatste gepretendeerde Parlement gemaakt.

Een Acte tot weering der opvoeding van de Kinderen der Ingezetenen buitenslands.

Een Acte om de Regeering in beter verzekerdheid te stellen door het ontwapenen der Roomsgezinden.

Een Acte om de middelen der geenen, die zonder testament kwamen te overlyden, beter te handhaaven.

Terwyl het Parlement aldus bezig was met Wetten tot de rust en welstand des Ryks te maaken, wendde de Viceroy alle zyne zorgen aan tot verlichting van het Volk; noemende tot dien einde acht Commissarissen, om de Rechters, welke het Koningryk moesten gaan bezichtigen, te verzellen: en deze Commissarissen hadden order om alle de kleine geschillen wegens schulden, of andere zaaken, welke processen onder de particulieren konden doen ontstaan, te oordeelen en te beslechten. Ook deed hy aan het Parlement een voorstel van een zeer krachtig middel

tot

tot de verzekering van de ruſtige Landen, meede Raperien uit te 1695.
te roojen, te weeren, dat de Gemeenſchappen, om hen te beter op Septemb.
de Roovers te doen paſſen, verantwoordelyk zouden weezen wegens de rooveryen, welke in hun gebied wierden begaan. De Provincien, of Landſchappen, daar Ierland uit beſtaat, zyn verdeeld in verſcheidene Cantons, en deze Cantons in honderden van Huisgezinnen. Als 'er nu een roovery, of dieffal, geſchied waar, zoû ieder van die Gemeenſchappen gehouden weezen den geenen, die beroofd was, zyne ſchade te vergoeden: en gelyk het Land door Iren en Engelſchen bewoond is, zouden, als de dieffal door een Ier was begaan, de Iren, en door een Engelſchman, d'Engelſchen daar voor moeten inſtaan.

ENGELAND. Parlement geprorogeerd.

't PARLEMENT van Engeland volgens de laatſte prorogatie op den 17den. September vergaderd zynde, wierd nochmaals geprorogeerd tot den 18den. October. Ondertuſſchen ging de ſpraak, dat dit Parlement vernietigd, en een ander door den Koning beroepen zou worden: maar gelyk 'er veertig dagen van nooden zyn, om tyd tot de nieuwe verkiezingen te geeven, waren 'er veelen, die 'er aan twyfelden; oordeelende, dat 'er de zaaken al te zeer door verachterd zouden worden. Doch dat de geenen, die zich voor het eerſte gevoelen verklaarden, in hunne meening niet bedroogen waren, zal het gevolg uitwyzen.

Vreugde-tekenen wegens de verovering van Namen.

Den 18den. der Maand, dag die verordend was tot d'algemeene dankzeggingen wegens de verovering van Namen, kweet men zich zeer godsdienſtiglyk in alle de Kerken van Londen omtrent de pligten, welke in diergelyke gelegenheden gebruikelyk zyn. 's Anderendaags borſt d'algemeene blydſchap uit door vreugdevuuren en illuminatien aan alle d'oorden van de Stad. De Graaf van Rumney, Groot-Meeſter der Artillery, had in S. James Park een Vuurwerk doen vervaardigen, waar af de heerlykheid een ongelooflyke menigte van aanſchouwers tot zich trok. Drie Bataillons der Gardes waren rondom het Park gepoſteerd, welke verſcheidene ſalvoos ſchooten, beantwoord door het gedonder van eenige ſtukken kanon, en de vreugdegalmen van alle d'aanſchouwers, betuigende ieder om 't zeerſt, hoe gevoelig zy waren voor het gelukkig gevolg. 's Koens zo veel glorie-

en

1695. Septemb. en voor den Koning, en voor de Natie, had verkreegen. De Lord Major en de Stad Londen maakten ook groote bereidſelen om dien Monarch op zyne wederkomſt uit Vlaanderen en Holland t'ontfangen; en waren alreedts ten dien einde vyf prachtige Zegenboogen opgerecht, enz.

Staat van Weſt-Indiſche zaaken.

Omtrent dezen tyd ontfing men d'onderſtaande tyding wégens den ſtaat van eenige zaaken in Weſt-Indien.

WY hadden gehoopt, dat wy voor dezen tyd op reis na Engeland geweeſt zouden hebben; maar zyn door het niet overkomen van het Schip d'Unity, met het welke wy in compagnie denken te zeilen, opgehouden. In onze Voyage hebben wy zeer ſlecht weêr uitgeſtaan. De Convoyen ſcheidden 700 mylen van dezé Plaats van malkander; zo dat wy alle apart gearriveert zyn. Het Schip de Hoop, 't geen Soldaaten aan boort heeft, ontmoette onderwegen een Franſch; attaqueerde het; en zou het, was het niet doorgeſlopen, bemachtigd hebben. Twee andere Schepen, die wy voor Fregatten aanzagen, bejegenden ons. 't Eene kwam af, en ſcheen een gevecht te willen hazardeeren; doch week op het loſſen van de tweede laag. Capitein Emmans, Commandeur van de Sourlings, wiert in de Baay van Fundee tegen een Franſchman van vyftig Stukken, daar hy zelfs veel ſoberder voorzien was, ingewikkeld; achtien à negentien Dooden, twintig Gekwetſten, en veel ſchade aan zyn Touwwerk toegebracht; doch den Vyand, die eenige onderſtand uit Vrankryk voor een hunner Colonien aan boort had, zo gehavend, dat hy blyde was, dat hy kón eſchappeeren. Capitein Emmans, van zyn Tchade gereparéert, Capitein Paxton en de Galey, door dit Land uitgeruſt, zyn tot het opzoeken van dat Franſch Schip uitgeloopen. Wy hooren, dat te Port-Royal, niet wyd van hier gelegen, drie Franſſe Oorlogſchepen overgekomen zyn. d'Indianen maaken veele bewegingen, en houden eenige Benden te Piſcataqua, een myl van ons Schip. Saturdag doodden zy een Vrouwperſoon, en namen een Jongeling gevangen. Dezen hebben zy met veele ſnode wreetheden aan zyn einde geholpen. Men hoort, dat zy, die men van dat ſoort aan dezen hoek voorheen niet vernomen heeft, over het Lak van Canada zullen komen; want men hoort, dat zy met de Franſchen geconjungeert zyn, en te ſamen een Aanſlag willen by der hand vatten. Hierom zyn de Guardes te Voet van New Jork naar Albany gemarcheert; en den Gouverneur meent in perſoon aaſt te volgen, met zo veel Macht als hy by een kan rapen: werdende hoognodig geacht de Savages te verſtroyen, indien men niet het eene ongemak op het andere te verwachten wil hebben. De

Fran-

Franſchen hebben veertig Kroonen belooft voor yder Hooft van een Chriſten, 't welk d'Indianen aan hen zullen overbrengen; en in tegendeel de Regeering van deze Plaats twee honderd Kroonen voor een Hooft van een Vyandlyken Indiaan, van dewelken al ſommige door d'Indianen, die met ons vruntſchap houden, ingebracht zyn, enz. Uit het Schip Africa, in de Haven van Boſton, den 20ſten. July 1695. 1695. *Septemb.*

VEREENIGDE NEDERLANDEN. Dankdag wegens de verovering van Namen uitgeſchreeven.

TOT het houden van een algemeenen Dankdag wegens het veroveren van de ſterke Veſting Namen wierd op den 16den. der Maand de volgende Brief aan de Steden van Holland en Weſt-Vrieſland afgevaardigd.

De Staaten van Holland ende Weſt-Vriesland.

ERentfeſte, wyze, Voorzienige, Diſcrete, Lieve, Getrouwe. Nademaal het des HEEREN goedertierenheid is geweeſt, dewelke de Wapenen van dezen Staat, en die van deszelfs Geallieerden, geduurende dezen tegenwoordigen Veldtocht, voorſpoediger heeft gemaakt, als in eenige voorige Jaren, en door dewelke tot een goed en gewenſcht einde gebracht is de groote en kloekmoedige onderneeminge van zyne Koninglyke Majeſteit van Groot Brittannien, in het belegeren van de ſterke Stad en het Kaſteel van NAMEN, zodanig, dat die voorname Fortreſſe wederom is gevallen in de handen van haren wettigen Heer, niettegenſtaande alle bedenkelyke voorzieningen en pogingen by den Vyand gedaan, om het zelve voor te komen en te verhinderen; terwyle het GODES welbehagen is geweeſt des Vyands raadſlagen en doen daar ontrent te verydelen en te niette te maken; en dat dezen goeden uitſlag voor de gezamentlyke Hooge Geallieerden in het gemeen, en voor dezen Staat, voor welkers Frontieren deze Plaatſe als een Voormuur verſtrekt, in het byzonder van de uiterſte aangelegenheid is: Zo hebben de Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, om aan GOD de verſchuldigde dankbaarheid te betuigen voor deze groote overwinninge, en hem de eere daar van te geven, met Onze bewilliging, goedgevonden, uit te ſchryven een Algemeene Dank-en Bededag over alle de Geunieerde Provincien, Geaſſocieerde Landſchappen, Steden en Leden van dien, tegens Woenſdag, die wezen zal den acht-en-twintigſten van deze lopende Maand September N. Styl, om ten zelven dage in alle de Kerken dezer Landen den HEERE onzen GOD van gantſcher herten te loven en te danken voor alle zyne genade en weldaaden, tot hier toe aan Ons lieve Vaderland goedgunſtelyk bewezen, en in het byzonder voor zyne hulpe, byſtand en goedertieren zegen, waar mede hy de Wapenen van de-

1695. *Septemb.* dezen Staat, en van deszelfs Geallieerden, in de reductie der voorschreeve Stad en des Kasteels van NAMEN heeft gezegent, mitsgaders de dierbare Persoon van Hooggemelde zyne Majesteit van Groot Brittannien in zo veel periculen, als waar aan dezelve dagelyks, geduurende dit Beleg, is geëxponeert geweest, voor ongeval heeft bewaart; en voorts vuuriglyk te bidden en te smeeken, om zynen verderen Zegen over dit Land; om de continuatie van zyne hulp en bystand in den tegenwoordigen Oorlog, die men tot de wettige verdeediging genoodzaakt is te voeren, om de conservatie van Hoogstgedachte Zyne Majesteit van Groot Brittannien in gezondheid en voorspoet, en om de veranderinge van dezen bloedigen Oorlog in een goede en verzeekerde Vrede, in zyne gunste: Alles tot grootmakinge van GODES Alderheiligsten Name, voortplantinge van de Ware Gereformeerde Christelyke Religie, conservatie van de diergekochte Vryheid, en onzer aller Zielen Zaligheid. Wy begeeren derhalven, dat UL. den voorschreven Dank-en Bededag alomme tegens den voorschreeven acht-en-twintigsten dezer lopende Maand September tydelyk zullen doen publiceeren, ter plaatse daar men gewoon is zodanige publicatie te doen, en daar by, den voorschreeven dag geduurende, ofte wel onder de Prædicatie, te verbieden en met der daad te doen ophouden allerley Handwerk en Neringe, mitsgaders het Tappen, Kaatsen, Balslaan, en diergelyke Exercitien meer, op zeekere groote pœnen daar tegens te statueeren: doende daar van mede advertentie aan de Fransche en Engelsche Kerken. Wyders verstaan Wy, dat UL. binnen de Stad ..... zodanigen ordre stellen, en die voorzieninge doen zullen, ten einde ten voorsz. dage des avonds alomme teekenen van blydschap over de voorsz. Victorie mogen werden getoont, met het luiden van Klokken, aansteeken van Vreugde-vuuren, het lossen van Kanon, en diergelyke, naar ouder gewoonte, ter plaatse daar men gewoon is zulks te doen: Waar toe ons verlatende, beveleh Wy UL. de beschermínge Godes. Geschreven in den Hage den 16den. September 1695.

Ter Ordonnantie van de Staaten.

Vreugde teekenen daar over getoond.

Zo haast als de Godtsdienst ten bestemden dage geëindigd was, wierd de laatste hand aan de bereidselen tot de Vreugdetekenen gelegt. Voor het Stadhuis en het Collegie ter Admiraliteit tot Amsterdam, mitsgaders voor de Huizen van alle de Heeren der Regeering, en aldaar resideerende Agenten, Consuls, of Commissariissen van Uitheemsche Potentaaten, gelyk ook voor die van eenige voornaame Kooplieden, zag men groote Stellazien, met Piktonnen bezet. De Toorns waren met

Lan-

Lantaarns behangen, en, behalven op de Wallen, verſcheidene ſtukken Kanon aan de Waterkant geplant, om rondom de Stad ſalvo te konnen ſchieten. Voor het Huis van den præſideerenden Burgemeeſter was onder anderen een zeer hooge Piramide opgerecht, en met groote Waſtoortſen bezet. Maar den Heer Joſeph Kerby, Agent en Conſul van zyne Britanniſche Majeſteit, muntte hier in uit; onthaalende alle de Kooplieden van die Natie, benevens hunne Vrouwen, op een zeer prachtig Gaſtmaal; doende veele zeer koſtelyke Vuurwerken aanſteeken; en laatende eenige Okshoofden Wyn voor het gemeene Volk loopen. Zyn Huis was met verſcheidene Illuminatien vercierd, en daar op deze onderſtaande Vaerſen gepaſt. 1695. *Septemb.*

Engeland ſpreekt.

Voor uwe Vryheid ſpaarde ik eertyds geld noch bloed,
En heb voor ondergang gantſch Nederland behoed.

Holland ſpreekt.

In 't veſten van myn Staat hebt ge eer en dank behaald:
Maar 'k ſchonk u Wilhem, dat is rente en ſom betaald.

Op d'Overwinning by de Rivier de Boine.

Granicus ſcheurt zyn vloên, en keert geen Alexander:
Zo ook geen Boineſtroom Oranjens Oorlogſtander.

Op Namen.

Geen Alpen, Pyreneên, geen hooge Burgt, noch Wal,
Weêrſtaan de Dapperheid: de Deugd verwint het al.

Op de Wynbron.

Wie weigert hier een Dronk ter eere van dien Held,
Die op zyn degen keert 't verwoeſtend Franſch geweld.

Boven de Deur op Koning Wilhelm.

De Franſche (a) Alcides voegt de Wereldkloot, geſcheurd,
Aan een, en trooſt Euroop, byna aan 't eind getreurd.
Wie zou geen liefde en trouw Held Wilhem dan betuigen?
Europa viel, zo hy 't niet ſamenbond, in duigen.

(a) *Koning Hendrik de Vierde, Koning Wilhelms Overgrootvader.*

L. B. V. W.

1695. Septemb. Niet minder waren de Vreugdetekenen, welke in 's Graavenhaage wierden aangerecht, en des avondts ten zes uuren met het loſſen van veertig ſtukken Kanon, geplant op de Vyverberg, mitsgaders een algemeene Charge van vier Compagnien Soldaaten, aldaar gerangeerd, aanvang hadden genomen. Op twee Stellazien, in de Vyver vervaardigd, een voor Holland en een voor de Generaliteit, wierd de Stad en het Kaſteel van Namen in vuur vertoond, en veele andere treffelyke Vuurwerken aangeſteeken; terwyl ondertuſſchen een menigte van Pektonnen op verſcheidene kleindere Stellazien ſtond te branden: 't geen alles, tot vermeerdering van d'algemeene vreugd, dieper in den nacht door diverſe Feſtynen, en ontelbaare Gaſteryen, wierd gevolgd. Te Rotterdam hadden de Burgemeeſters in de Maas, by het Oude Hoofd, verſcheidene Stellazien geplaatſt; lieten op de zelven tot drie maalen Pektonnen aanſteeken; en op Vlotten veele raare Vuurwerken in het water en in de lucht vliegen. Zes à zeven Staaten-Jachten, met Vlaggen en Wimpels, lagen op de Maas gerangeerd, en loſſen hun Geſchut, benevens het Kanon van de Stad, te ſamen omtrent negentig ſtukken, negen maal. De Heeren van d'Admiraliteit deeden hunne Vuurwerken ook op de Maas ontſteeken, en alle de Venſters van 't Prinſen-Hof met Kaarſen illumineeren. Achter het Stadhuis zag men wegens de Heeren Schepenen op veele Stellazien Pektonnen verbranden, en Vuurwerken opſchieten; als ook wegens de Heeren van 't Zeerecht by het Oude Hoofd; mitsgaders by veele particuliere Heeren voor hunne Huizen. Den Heer Kik, Conſul zyner Majeſteit van Groot Britanje, tracteerde d'Engelſche Kooplieden; had zyn Huis overal met Kaarſen geillumineerd; drie Stellazien met Pektonnen in het water voor zyne deur; welke tot des anderendaags morgens ten acht uuren bleeven branden; liet verſcheidene ſoorten van Vuurwerken aanſteeken, enz.

Rampzalig wedervaren van het Schip de Goude Buis. (a) Zie pag. 165. (b) deze ſtierf op de Theiſtelt, omtrent

In gevolg van d'aankomſt der Ooſt-Indiſche Retourvloot, daar wy (a) hier voor af hebben geſproken, kreeg men het droevig Verhaal wegens het rampzalig wedervaren van het Schip de Goude Buis, opgeſteld uit de beëedigde Verklaaringen van Daniel Silleman, Watermaaker, en (b) Laurens Thyſſen, Timmerman, welke alleen van honderd en negentig Zielen waren over-

overgebleeven. Van dit, dewyl de Drukker de Liefhebbers niet genoeg van Exemplaaren heeft voorzien, en de zaak te gedenkwaardig is om aan de vergeetelheid overgeleverd te worden, vinden wy geraaden alhier het volgende Extract in te lyven. 1695. Septemb.

twee en een halve maand voor d' aankomst der Schepen in het Vaderland.

DROEVIG VERHAAL

Wegens het rampzalig wedervaaren van het Schip

DE GOUDE BUIS,

Uitgevaaren voor de Kamer van Enkhuizen na Oost-Indien op den 4den. May 1693. onder het gebied van den Schipper

THEUNIS BAANMAN.

NA dat de Heeren Bewindhebbers der Oost Indische Compagnie ter Kamer van Enkhuizen op den 9den. April 1693. de monstering van het Scheepsvolk, bestaande in ruim honderd en negentig man, hadden gedaan, zeilde het Schip den 12den. van de Reê der Stad Enkhuizen na Texel, en kwam den 14den. onder de Vlieter ten anker, alwaar de meeste Laading, gelyk ook het meeste deel van het Volk, aan boord kwam, gevolgd op den 24sten. door den Schipper met den Boekhouder, en de verdere Officiers. Thans van de gemelde Plaats verzeilende, kwam men in Texel op de Koopvaarders-Rede, en eindelyk tusschen 't Nieuwe Diep en de Helder ten anker; alwaar het Schip *de Koning Willem* en 't Galjoot *de Kars*, beiden van de Kamer van Amsterdam, mede na Indiën gedestineerd, gevonden hebbende, wierd door de Heeren Gecommitteerden van beide de gemelde Kamers, en hunne Schippers, met eenige toenmaals in Texel leggende Guinees-, Surinaams-, en Lissabonsvaarders Compagnie, en wyders Admiraalschap gemaakt. Den 4den. May geraakte men buiten gaats, en in zee. Den 7den. stierf een Soldaat, en den 22sten. d'Opperkuiper. Den 31sten. begon het Volk zeer af, en de Zieken toe te neemen: doch daar stierf niet meer als een man, zynde de Bottelier. Na lang sukkelen door tegenwinden, geraakte men eindelyk ach-

1695. *Septemb.* achter Engeland om; en begon de voortgang te beteren, en de Zieken redelyker wyze weder op te komen. De toeſtand van zaaken was in 't Schip nu tamelyk wel; want men bevond zich op den 18den. Juny al op de hoogte van 24 graaden en 30 minuten, Noorder breedte. Doch wy ſcheenen als tot ons ongeluk te haaſten: want eer S. Jago in 't gezicht was, waren 'er al veertien Dooden. Omtrent de Linie wierden 'er veertig Dooden, en by de vyftig Zieken geteld. Hier dreeven wy zeven à acht weeken in ſtilte, eer wy de zelve konden paſſeeren; 't geen de ziekte door de groote hette meer en meer doende toenaemen, ſtierven 'er tomtyds zes à zeven op eenen dag. Op zekeren avond, na dat wy de Linie gepaſſeerd waren, zo als het Gebed gedaan zou worden, kwamen alle de Gezonden in het zelve; en de Schipper ongevaar maar dartig man by hem verneemende, vraagde aan den Quartiermeeſter, of dit al het gezond Volk was: waar op tot antwoord bekomen hebbende ja, en dat d'overigen in de kooy lagen, borſt hy met verbaaſdheid al zuchtende uit: *Lieve God! behoed ons. Is dit al myn gezond Volk van honderd veertig Zielen, welke noch binnens boords moeten weezen, wat wil dit eindelyk worden!* Een wyl daar na paſſeerden wy de hoogte van d'Abrolhos. Hier treſte een Travaad ons zo hevig, dat wy onze Kruis- en Groote Steng verlooren. De Vooſteng was ook zeer beſchadigd, doch bleef noch ſtaan. In dezen droevigen ſtaat dreeven wy drie etmaal, tot dat eindelyk malkander moed ingeſproken hebbende, onze Darde Timmermam met hulp van 't Volk alles weder vaardig kreeg. Wy hadden toen al drie Timmerlieden dood, en een vierde lag ziek te kooy. Vier à vyf dagen daar na verlooren wy onzen Onder-Stuurman; en d'Opper-lag heel krank. De Darde-Waak ging na twee dagen de zelve gang: en de Schipper, met wien het tot noch toe wel was geweeſt, begon ook te klaagen. Omtrent dezen tyd kwam ons een Schip in 't gezicht, zynde toen na giſſing ongevaar drie honderd mylen van de Caap; 't geen ons allengskens naderende, kroop onze Schipper met zyne zieke leden voor den dag, en liet de Reeën met kettingen vaſtmaaken. Wy waren toen, zo zieken als gezonden, ruim dartig man ſterk; maakten echter alles, 't geen tot tegenweer kon dienen, vaardig; maar nader bykomende, toonde hy een roode Vlag: waar uit wy vermoedden, dat het een Deen, of een Engelſchman was. Hy bleef anderhalf etmaal by ons, wanneer hy weder uit ons gezicht raakte, hebbende toen een goede wind, en zeilende, na 't zeggen van onzen Stuurmans-Jongen, die iets van de Navigatie geleerd had, en verder van den Schipper onderrecht wierd, voort; want wy hadden nu niet eenen Stuurman meer, en de Schipper lag heel ziek te kooy; ook niet eenen Chirurgyn. Kort om, wy waren zo ſwak van volk, dat wy het Roer naauwelyks konden bedwingen. Eindelyk geraakten wy met hulp van onzen Stuurmans-Jongen zo ver, dat wy op den 11den.

October

October het land van de Caap in 't gezicht kregen, daar wy dicht onder, en tot op een myl na aan, liepen. Kort hier na smeet een Travand ons Marszeil van de Raa in zee; weshalven de Schipper de gezonden, bestaande in zes à zeven man, in de Kajuit liet komen, hen voorhoudende, of het niet beter zou weezen, dat men het zeewaarts wendde. Wy antwoordden neen, alzo men met ons klein getal van volk niet veel kon uitrechten. Eindelyk echter, op het lang aanhouden van den Schipper, staken wy met deze weinige machteloozen weder in zee, of het noch mogelyk waar de Caap, of de Saldanje-Baay, te krygen: doch alles te vergeefs. Na dat wy nu acht dagen t'zee hadden gestorven, en 't land al weder uit 't gezicht was geweest, kon men door contrarie wind geen hooger haven bestevenen; weshalven wy ter genoemde plaatse, in S. Helenas-Baay, het anker lieten vallen, en, hoe swak wy ook mochten weezen, (zynde naauwelyks zes à zeven man bekwaam om dienst te konnen doen, moetende de rest zich op handen en voeten behelpen) de Groote en Fokke-Raa nedertrokken, het Voor-Marszeil los maakten, de Blinde besloegen, en de Zeilen onder in het Schip bergden. In deze gestalte bleeven wy twee à drie weeken leggen, hoopende door het een of het ander middel gered te worden: maar ziende geen uitkomst, ontbood de Schipper, die nu al veertien dagen plat te bed had gelegen, de geenen, die bekwaam waren om te gaan, in de Kajuit by hem, alwaar wy ons ten getale van dartien à veertien vervoegden. *Mannen*, zei hy, *wy hebben hier dus lang gelegen, en zien geen hulp of uitkomst. Wie heeft lust om na de Saldanje-Baay, die maar twaalf of veertien mylen van hier legt, te gaan? door zulk gy Christenen vinden.* Hier op traden wy met ons zevenen toe, te weeten, *Jacob Lepi*, Boekhouder; de *Commandeur van de Soldaaten*; *Elsp Warlo*, Schieman; *Jan Christiaansz.* Bottelliersmaat; *Jan Harder*, Soldaat; *Daniel Silleman*, Watermaaker; en ik, *Laurens Thysz.* Timmerman. Wy maakten ons dan vaardig; namen ieder twee Beschuiten, een kan Water, een bottel Wyn, een met Brandewyn, wat Tabak, een paar Pistoolen, vier Snaphaanen, en elk een Houwdegen; vervoegden ons by den Schipper, dien wy veel gezondheid toewenschten, gelyk by ons, ieder man voor man by de hand vattende, veel geluk, met aanmoediging van onze reis, zo kort als 't immers doenlyk was, voort te setten; daalden op den 11den November in de Schuit, welke wy niet sonder groote moeite te water hadden gekregen; en roeiden na land, alwaar wy tegen den middag aankwamen. Thans dronken wy malkander een toog wyns toe, en begonden strand langs te marcheeren. Als wy na ettelyke uuren gegaan hadden, leiden wy het tegen een zandheuvel aan strand neder, laatende de zee ter rechter hand, gelyk ons van den Schipper belast was. Wy maakten wat vuur, rookten een pyp tabak, en gingen met ons vyven leggen slapen, laatende twee de wacht houden, die na verloop

1695. *Septemb.*

1695. *Septemb.* loop van eenigen tyd door twee anderen afgeloſt wierden. Den nacht aldus overgebracht hebbende, zonder eenig wild Gedierte te vernee-men, marcheerden wy des morgens weder zoetjes voort, zynde het hard loopen ons wegens de ſcheurbuik benomen, die ook d'oorzaak was dat wy geen meerder beſchuit hadden meegenomen. Tegen den avond, na dat wy vuur gemaakt, en een pyp tabak gerookt hadden, leiden wy 't weer aan 't ſlaapen, houdende wacht alsvooren. Gedu-rende dezen nacht deeden wy verſcheidene ſchooten, om eenige vreem-de Beeſten, die wy zorgden dat ons mochten komen beſpringen, af te weeren. 's Morgens teegen wy weder aan 't marcheeren, en kwa-men omtrent ten tien uuren in de Bocht van de Baay. Deze Bocht was omtrent twee en een halve myl van de plaats, daar wy met de Schuit waren aangekomen; en wy hadden 'er nu, ter oorzaak van on-ze ſwakheid, ongevaar twee etmaal over gegaan. Hier vonden wy een Rivier, na giſſing vier à vyf honderd voeten wyd, die, gelyk ons naderhand onderrecht wierd, de Berg-Rivier heette. Wy hadden geen water meer; weshalven wy ons verheugden: maar deze blydſchap duurde niet lang, vermits de Rivier, welke wy meenden zoet te wee-zen, zout was, en haaren uitgang in de Zee had, loopende alle zes uuren op en af. Hier ſtonden wy voor te kyken, konnende de zel-ve wegens haare diepte niet paſſeeren. In deze verlegenheid zagen wy malkander bedroefd aan, vermits de groote hette ons een onuitſpree-kelyke dorſt deed lyden: weshalven wy het beſluit namen van den oe-ver langs hooger op te gaan, alwaar het water tamelyk beginnende te krygen, dronken wy 'er zo veel af, dat het ons van onder als een ſpuit ontliep. Thans zagen wy malkander noch deerlyker aan, en be-gonden te morren, dat de Schipper ons bedroogen had; oordeelen-de, dat hy ons kennis van deze Rivier had behooren te geeven. Den volgenden morgen, als onze Boekhouder volgens ouder gewoonte het gebed had gedaan, marcheerden wy weder de Rivier hooger op, en kwa-men eindelyk zo verre, daar het water heel zoet was. Hier bleeven wy leg-gen, terwyl twee van onze Makkers noch al hooger op gingen, om te zien of 'er geen hoop van uitkomſt te vinden was. Een ſtuk wegs opge-gaan zynde, zagen zy aan den oever twee Leeuwen komen drinken; welke hen niet zo haaſt gewaar wierden, of liepen weder boſchwaart in. Zy proefden het water, maar bevonden het brak te weezen; keerden dan weder te rug; en verhaalden ons 't geen zy gezien had-den. Thans reſolveerden wy, gezamentlyk de Rivier hooger op te gaan, gelyk wy deeden, tot dat wy aan een vlakte kwamen, alwaar wy by malkander gingen nederzitten, en onze kannen vol water ſchep-ten, daar wy zo hertig van dronken, dat het ons kwalyk bekwam. Wy maakten hier vuur, en leiden ons daar rondom; doch konden den gantſchen nacht niet ſlaapen, wegens de pyn die wy in ons lig-chaam kreegen, 't geen wy oordeelden uit het brak water te ſpruiten.

Den

's Morgens, met den dageraad, marcheerden wy de Rivier weder hooger op, tot dat wy eindelyk bevonden, dat het water varsch wierd. Wy bleeven dan een etmaal leggen, maakten vuur, en schepten onze kannen vol: doch wy kookten nu het water met wat saffraan, die wy uit het Schip meegenomen hadden, ten einde ons wat te versterken, alzo wy nu in geen twee dagen hadden gegeeten. Met het kricken van den dag sloegen wy weêr op weg, de Rivier langs, en stelden tegen den avond, na dat wy vuur gemaakt hadden, twee Schildwachten. Drie van ons Gezelschap vernamen een groot wild Beest, doch zonder echter te weeten wat het voor een dier was. Ook zagen wy een Zeekoe in de Rivier. 's Anderendaags, als wy wedor zouden vertrekken, bevonden wy ons zo swak, dat wy genoodzaakt waren een gedeelte van ons Geweer weg te werpen, zynde niet machtig het zelve langer te draagen. Een van onze Makkers ging na 't Gebergte, om te zien of hy daar iets konde bekomen; doch ziende hem in geen drie dagen wederkeeren, meenden wy, dat hem eenig wild Gedierte verslonden had, en betreurden zyn ongeval. Onze Commandeur kon ook naauwelyks meer voort; want zyn gemacht was zo dik geswollen, als de bol van een hoed: en onzer aller beenen begonden zodanig te swellen, dat ons de gang geweldig pynlyk begon te vallen. Eindelyk, een weinig verder gekomen zynde, vonden wy een vlak Veld, bewassen met riet; 't geen ons het besluit deed neemen van een Vlotje te maaken, en te beproeven of men de Rivier daar mee kon overkomen. Thans kwam onze Makker, daar zo even af gesproken is, weder by ons, en verhaalde, dat hy meende een Hottentot gezien te hebben, die voor hem weg liep. Wy verheugden ons ten uitersten wegens zyne wederkomst, alzo wy een hoed in de Rivier hadden zien dryven, dien wy meenden den zynen te weezen: weshalven wy nu niet konden bedenken, waar die hoed van daan gekomen mocht zyn. 't Vlotje ondertusschen klaar zynde geraakt, brachten wy het aan de kant van de Rivier; en Daniel Silleman roeide met het zelve over, doch bracht beschcid, dat het een woest en wild land was. Wy resolveerden dan aan deze zyde te blyven, en, dewyl wy geen uitkomst zagen, weder te rug na ons Schip te keeren. Omtrent een half myl ver gegaan zynde, viel onze Schieman, Flip Warlo, wegens zyne swakheid neder, en bleef leggen; verzoekende ons, maar voort te gaan. Wy wenschten hem dan met schreijende oogen adieu, en spoedden, zo veel als 't onze uitgeputte krachten toelieten, het Bosch dwars door na strand, daar wy eindelyk, na aldus omtrent twee en een halve week met malkander gedoold te hebben, swart van honger aankwamen. Thans rustten wy een oogenblik; en zynde vervolgens een wyl strand langs gemarcheerd, vonden wy onzen Schipper, in zyn kombaars genaaid, dood leggen, zynde hem door het wild Gedierte al een stuk uit de bil gehaald. Wy lieten hem leggen; want hadden geen kracht, ook

1695. September.

1695. *Septemb.* ook geen gereedſchap, om hem te begraaven. Kort hier na kreegen wy het Schip in 't gezicht, 't geen noch voor zyne ankers lag; weshalven wy 't na onze Schuit wendden, om met de zelve na boord te vaaren: maar zynde daar by gekomen, bevonden wy, dat de zee al het goed, 't geen daar in was gebleeven, 'er uit had geſlagen, 't welk wy dan, zo goed als wy konden, weder by een zochten. Ook was 'er een ſtuk uit de Schuit geraakt, 't geen met het uitbreeken van d'achterplecht, en die daar toe bekwaam te maaken, herſteld wierd. Toen brachten wy met laag water de dreggen uit, en kreegen de Schuit alzo weder vlot: maar een branding ſloeg ze aanſtondts wel half vol water; en een twede, die 'er ſtraks op volgde, nookzaakte ons de zelve te verlaaten: ziende als 'oen malkander bedroefd aan, en geen kans overig om weder aan boord te geraaken. In deze verlegenheid ſtaken wy een ſtok op, met een wit hemd 'er aan gebonden, om aan die van het Schip tot een ſein van onze wederkomſt te verſtrekken: doch taal noch teken van hen verneemende, vermoedden wy, dat ze altemaal dood moeſten weezen. Wy bleeven dien nacht daar op ſtrand, en reſolveerden, 's anderendaags weder Boſchwaart in te gaan, ten einde aldaar eenig voedſel en zoet water, indien 't mogelyk was, te bekomen: gelyk wy dan ook met ons vyven deeden; zynde Jan Harder, Soldaat, alzo hy te veel zout water gedronken had, op het ſtrand in onmacht blyven leggen, en geſtorven. Een wyl door het Boſch gemarcheerd hebbende, vonden wy een zeker ſoort van ſwarte Beſſen, daar wy twee à drie dagen by leggen bleeven, en zo veel af aten, als wy konden, vermits wy uitgehongerd waren: want wy hadden in veertien dagen geen eetbaare ſpys genuttigd. Na 't verloop van dien tyd verlieten wy de Beſſen, en marcheerden verder Boſchwaart in, om weder aan de Rivierkant te geraaken: want d'onlydelyke dorſt noodzaakte ons den dauw van de bladeren te likken, en ons eigen water te drinken; 't geen ons altemaal, en voornaamentlyk den Boekhouder, zo flaauw maakte, dat hy nederviel, zeggende: *Mannen, ik kan niet meer.* Te gelyk haalde by een Brief van den Schipper uit zyne zak, behelzende den ſlechten toeſtand van ons Schip, dien hy aan ons overreikte, met verzoek, dat wy hem maar zouden laaten leggen, en ons leven, zo wy beſt konden, zoeken te bergen. Ik ondertuſſchen, die hem niet gaarne in dezen ſtaat wilde verlaaten, en ten anderen, vermits myne kwaade beenen, naauwelyks meer voort kon, bleef by hem leggen. d'Andere drie vervolgden hunnen weg, om de Rivier op te zoeken, en loſſen, een weinig van ons af zynde, een ſchoot, om te doen hooren waar zy waren; gelyk 'er naderhand van tyd tot tyd noch meer geloſt wierden. Na alous anderhalve dag by malkander gelegen te hebben, verſwakte de Boekhouder zodanig, dat hy niet meer ſpreeken kon. Ik trooſtte hem met ſchriftuurlyke redenen, zo veel als in myn vermogen was, en,

zien-

ziende geen uitkomst, wenschte hem met schreijende oogen de zalig- 1695.
heid. Alzo verliet ik den zieltoogenden Boekhouder, en ging moe- *Septemb.*
derlyk alleen dat wilde woeste Bosch doorwandelen, tot dat ik eindelyk aan een vlak Veld genaakte, daar my een Olifant ontmoette, die my ongemoeid liet gaan. Vervolgens kwam ik wederaan de voornoemde Rivier, alwaar ik ging nederzitten, dankende God voor zyne genade en groote barmhertigheid, dat hy my weêr tot dus verre had gebracht. Terstond schepte ik myne kan vol water, daar ik zo veel af dronk, dat het my kwalyk bekwam. Myne spys was niet anders, als Gras en Wilde-Beesten-Drek. Aldus bleef ik hier zes dagen leggen, verneemende ondertusschen verscheidene Zeekoeyen, en wel vyfen twintig Olifanten, welke aan de Rivier kwamen drinken, en weder Boschwaart in gingen. Vervolgens nam ik mynen weg weder langs den oever, de Rivier hooger op; vond een verrotte Waterrot, dien ik uit honger opat; en kwam eindelyk weêr by het Vlotje, 't geen wy met malkander hadden gemaakt. Midlerwyl zag ik aan d'overkant der Rivier van verre eenige rook opgaan; weshalven ik my ontkleedde, en met het Vlotje overroeide. Zynde nu aldus aan d'andere zyde geraakt, vond ik een dooden Haay, daar ik mede hertig van at; waar na ik Boschwaart in ging: doch ik ontmoette geen Menschen, maar wel verscheidene soorten van Beesten, als Elanden, Vogelstruizen, Harten, enz. Ik keerde derhalven weder uit het Bosch, en ging na het Vlotje, daar ik my naauwelyks op neder had gezet, of daar kwamen twee Leeuwen achter een hoek van daan, en gingen de Rivier langs. Ik ondertusschen roeide, of dreef, weder over, omtrent ter plaatse daar ik van daan was gekomen, en ging wyders vyf dagen lang de Rivier hooger op, vindende onderwege een Endvogel, dien ik zo raauw opat. 's Anderendaags dieper Boschwaart ingaande, vond ik drie Schildpadden, die uit een Kreupelboschje kwamen kruipen. 'k Maakte aanstondts wat vuur, daar ik de zelven op braadde; ging 'er by nederzitten; kreeg myn Gebedebock; en dankte God voor zyne genade, dat hy my de zelver had believen te verleenen. Noch in 't bidden zynde, hoorde ik eenig geruisch; waar uit vermoedende, dat 'er mogelyk eenig wild Gedierte omtrent my was, stond ik schielyk op: en verbaasdelyk omkykende, zag ik drie Wilde Menschen, ieder met een pyl en boog, voor my staan. Ik verschrikte geweldig; dewyl ik nooit zodanig een soort van Menschen had gezien. Zy stelden zich met hun geweer in postuur; en ik nam myn pistool in de hand, gaande alzo beevende op hen aan. Toen ik nu by hen kwam, vraagde my een, die een weinig Hollandsch kon spreeken, of ik een Duitschman was; waar op ja geantwoord hebbende, zei hy met vriendelyke gebaarden: *een Duitschman is een goed man.* Ik verhaalde hem, dat ons Schip daar op anker lag, en al ons Volk gestorven zynde, wy met ons zevenen aan land waren gekomen, waar af 'er drie door honger en

1695. *September.* ongemak mede geſtorven waren, en drie noch in het Boſch doolden, welken ik verzocht of ze wilden opzoeken. Zy hadden eenige Schildpadden by zich, die zy aanſtondts voor my brieden, terwyl een van hen myne kan vol water haalde, en men my na Tabak vraagde, daar zy zeer begeerig na zyn. Zo haaſt als de Schilpadden gebraaden waren, aten wy de zelven gezamentlyk op; waar na zy begeerden, dat ik myne bovenkleederen zou uittrekken, en met hen medegaan. Ik deed het, doch niet zonder groote vrees; vermits ik meende, dat het Menſcheeters waren. Ik gaf hen dan al myn goed te draagen; maar zy waren zo gauw in't vooruit loopen, dat ik hen niet kon volgen, zulks dat ze my eindelyk uit het gezicht raakten: 't welk my deed gelooven, dat ze met myn goed weg waren. Ik volgde den zelven weg, tot dat ik hen een pyp tabak zag zitten rooken. Zy weezen my, dat ik my by hen neder zou zetten; en een weinig gerust hebbende, gingen wy te ſamen weder voort, tot dat wy by hunne Koraalen, of Hutten, kwamen. Daar zag ik hunne Vrouwen en Kinderen, die, zo haaſt als ze my gewaar wierden, altemaal de vlucht namen; zynde, na 't ſcheen, zulke Menſchen niet gewent. Vervolgens brachten zy my in de Wooning van hun Opperhoofd, daar ik veele Koebeeſten en Schaapen zag, en my Hartenvleeſch en Melk te eeten wierd gegeeven. 's Anderendaags maakten zy my Honigbier, om te drinken, en brachten my eenige Wortels, die zy uit d'aarde groeven, en in plaats van brood gebruikten. Ik at zo hertig, zynde van honger ganſch uitgeteerd, dat het my kwalyk maakte; weshalven zy my uit hunne Hut deeden gaan, vreezende, dat ik zo aanſtondts zou ſterven. Toen ik in de lucht kwam, geraakte ik terſtond aan 't braaken; 't geen my geweldig verlichtte. Men bracht my dan weder in de Hut; doch ik kon tot geen ſlaapen komen, uit vrees dat zy my noch om den hals zouden brengen. Daags daar aan kwamen 'er drie anderen van hunne Gebuuren, heel anders van manieren en gedaante. Zy hadden lange baarden, en waren ſtaatiger van wezen. Toen vreesde ik weder, dat zy my gedood zouden hebben; doch bevond het tegendeel: want zy verwaardigden een Koebeeſt als om te ſlachten, 't geen zy eerſt met touwen vaſt bonden, en 'er rondom gingen danſen, ſpringen, en ſpeelen, maakende wyders groote ceremonien; terwyl ik 'er tuſſchen twee van hen bygebracht wierd, om het aan te ſchouwen. Dit gedaan zynde, maakten zy het Beeſt los, en lieten het weêr na 't Boſch loopen. Myns oordeels geſchiedde dit ter eere van deze drie Gebuuren, welken zy genood hadden, en met verſcheidene ſoorten van ſpyzen op hunne manier onthaalden. In deze woeſte vrolykheid bracht ik den nacht met hen over; en zynde de dag gekomen, namen zy afſcheid van malkander, kuſſende de gemelde Gebuuren my met hunne handen toe. Ik was nu twee etmaal by hen geweeſt; gedurende de welken zy my getracteerd hadden met alles, 't geen zy konden bybrengen. Na 't verloop van de zelven, daarde ik hen na de Saldanje-Baay,

ten

ten einde aldaar kennis te geeven van dat ik in hunne Woning was, en op hoedanig een manier zy my gevonden hadden. Zy gingen aanstondts heen, en kwamen des anderendaags wederom, vergeld door een Hollander, die order had om my af te halen. Wy ontzetteden ons beiden, toen wy malkander zagen; en hebbende een goed gedeelte van den nacht zo met het vertellen van myne ongevallen, als anders, gesleeten, vertrokken wy des morgens na de Saldanje-Baay, nocmende drie Hottentotten met ons. Onderwegs ontmoette ons een Olifant, daar wy voor moesten vlugten. Ook zagen wy verscheidene Harten en Struiswogels. Eindelyk aan de Saldanje-Baay gekomen zynde, maakte een der Hottentotten vuur, tot een teken dat wy daar waren, vermits 'er noch een Rivier tusschen ons en henlieden was. Zy kwamen dan aanstondts met een klein Vaartuig, en haalden ons over: en aldus geraakte ik Lourens Thysz. na jammerlyke swakkelingen, ten laatsten op den tweeden Kersdag weder onder de Christenen. Maar de geleedene ongemakken veroorzaakten my een ziekte van ruim veertien dagen, dat ik plat te bedde lag: waar na allengskens weder op de been geraakende, en krachten beginnende te krygen, word ik door een zekeren Vryman, Lambert Adriaansz. gehoord, met zyn Vaartuig aldaar gekomen om te visschen, nade Caap gebracht, alwaar hy de goedheid had van my ten zynen huize huisvesting te verleenen. 1695. Septemb.

Ziet daar het eerste deel van het Relaas: het ander, waar in zich de Lezer moet inbeelden den Watermaaker Daniel Silleman te hooren spreeken, behelst niet minder zo wonderlyke als droevige gevallen. Kort na dat (a) wy (aldus vangt hy aan) van den medegezegenen Boekhouder, en den Timmerman, gescheiden waren, zynde noch maar een weinig voortgegaan, vonden wy een Schildpadtje, maakten aanstondts vuur, braeden het, en aten het te samen op. Straks teegen wy weêr op weg, en deeden van tyd tot tyd verscheidene schooten, om te doen hooren waar wy waren, of zy noch mogelyk weder by ons mochten komen: doch wy vernamen hen niet. Tegen den avond maakten wy vuur, 't geen de Bottelierssmaat, terwyl de Commandeur en ik ons tot slaapen gelegt hadden, brandende hield. 's Morgens bogaven wy ons weder aan 't marcheeren, om by de Rivier te komen, en vonden drie Schildpadden, daar wy op de zelve wys mee leefden; blyvende daar wyders een wyl tyds leggen, tot dat de Zon aan 't daalen was gerakt: wanneer wy weêr voort gingen, tot dat wy eindelyk na drie dagen marcheerens aan de Rivier kwamen. Hier voorsagen wy onze kannon weder van water, doch wierden door 't drinken van het selve zeer hongerig. Terwyl wy dan allerwege na eenige spys omzagen, vonden wy aan de kant van de Rivier, tusschen de Biezen, Aemelyen of Haanebollen, gelyk men ze in Holland noemt. Wy aten 'er af, maar konden 'er onzen hongerigen niet meer verzaden: weshalven wy besondt slaagden weder Bosch waart in te gaan, om te zien of wy iets konden bekomen. Hier vonden wy

(a) de Commandeur der Soldaaten, de Botteliersmaat, en Daniel Silleman.

1695. *Septemb.* by geval een Schildpad of twee, en keerden vervolgens weder nâ 't ſtrand; alwaar onze verlaatene Schuit, die aan ſtukken geſlagen was, noch ziende leggen, begaven wy ons met ons driën op een ſtuk van de zelve te water, om weêr aan boord te komen, doch wierden t'elkens met de zee te rug geſmeeten. Ondertuſſchen was ons water opgeraakt, weshalven wy malkander zeer bedrukt aanzagen, en vol van miſtrooſtigheid weder Boſchwaart in keerden, om mondkoſt voor ons te zoecken. Wy vonden eindelyk van die Blaauwe Beſſen, daar hier voor af gemeld is; aten van de zelven; en onthielden ons aldaar veertien dagen; drinkende ons eigen water, gelyk wy meermalen gedaan hadden. Hier verlooren wy den Botteliersmaat, zynde omtrent den 26 of 27ſten. December, en met eenen, door den nood geperſt, de menſchelykheid tot zo verre, dat wy reſolveerden een gedeelte van zyn vleeſch tot ſpys te gebruiken. Zynde een weinig van het doode ligchaam afgeweeken, zei de Commandeur tegen my: *Jan Chriſt, of Chriſtiaanſz.* (zo was zyn naam) *is nu dood; en wy lyden grooten honger: laat ons weder te rug gaan, en ſnyden een ſtuk van het dikſte vleeſch, en laat ons het zelve braaden, en opeeten: God zal het ons voor geen zonde toerekenen.* Ik ſchrikte van de voorſlag, en wou 'er niet in bewilligen. Evenwel, na veele redenen over en weêr, zei hy eindelyk, door honger geprangd: *Ik zal het 'er dan voor my uitſnijden.* En alzo myn honger niet minder was dan de zyne, voerde ik hem daar op te gemoet: *Wilt gy 'er van ſnijden en braaden, ik zal 'er u van helpen eeten.* Dit was tegen den avond. Ik kreeg hout, en maakte vuur; en hy ging heen, en ſneed hem uit het dik van zyn been een ſtuk, omtrent zo groot als een hand. Maar toen het gebraaden was, konden wy 'er, wegens zyne drooge taaiheid, niet af eeten. Evenwel ging 'er noch een mond vol of twee van binnen: 't overige ſtaken wy in onze zak; willende zien, of wy het den volgenden dag eetbaar zouden konnen maaken. 's Anderendaags middags, zo als wy na het rooken van een pyp tabak in ſlaap waren gevallen, kwamen 'er vier Hottentotten, gewapend met pyl en boog, die my eerſt aanriepen. 'k Ontwaakte, en ſchrikte van zodanige Menſchen te zien; ſtond op, en ging een tree of tien te rug by den Commandeur, dien ik wakker maakte. Zy volgden my, en zetteden zich met hun vieren rondom ons neder. (*Deze Hottentots waren, na dat Laurens Thyſz. aan de Saldanje-Baay was aangekomen, van daar afgezonden, om ons met ons driën op te zoeken.*) Een van hen, die krom Hollandſch ſprak, vraagde ons, of wy geen dorſt hadden. Wy zeiden ja: want het was nu de vyftiende dag, dat wy niet anders als ons eigen water, en den dauw dien wy 's morgens van de bladeren likten, hadden gemuttigd. Terwyl 'er dan twee om water gingen, maakten de twee anderen vuur, en brieden een Schildpad voor ons, waar aan ik weigerde de eerſte hand te ſteeken, verzoekende dat zy 'er alvoorens af zouden proeven; daar de gemelde Hottentot, die ons verhaald had een Capiteins Zoon te weezen, my op te gemoet voerde: *Hongerige Zielen,*

zon-

zonden wy u kost opeeten, dat doen wy niet. Als nu het water, 't geen zy gebracht hadden, uit was, gaven wy hen ieder acht dubbeltjes, en vraagden, of zy meer wilden haalen, dat wy hen dan meer geld zouden geeven. Hier op gingen 'er twee weder om water; en d'andere twee bleeven by ons: daar wy wat tabak aan gaven. Na omtrent vier uuren kwamen zy weder, en brachten water, daar wy zeer hertig van dronken. Thans spraken zy van na hunne Wooning te gaan. Wy begaven ons dan gezamentlyk op weg: maar de Commandeur was zo swak, dat hy t'elkens nederviel: en zy waren zo gewind in 't vooruit loopen, dat ik hen ook niet volgen kon. Ten anderen wilde ik mynen Maat niet verlaaten. Zy wachtten ons dan verscheidene reizen in, en droogen onze Rokken, daar wy ons des nachts mede dekten. Maar als zy zagen, dat de Commandeur niet voort kon, en ik niet van hem wilde scheiden, zeiden zy, dat wy hen in hunne Hutten zouden vinden, en namen onze Rokken mede, denkende, dat wy zouden volgen. Doch op d'afstand van een musketschoot bleeven ze stil staan; maakten een misbaar niet als menschen, maar als duivels, en kwamen daar op alle vier weder na ons toe loopen. Wy, dit ziende, meenden dat zy ons om den hals wilden brengen: maar twee van hen gaven hun geweer over, en, merkende dat ik noch gaauwer was als de Commandeur, vatteden my elk by een arm, en liepen met my weg, laatende den Commandeur leggen. Hy my dan zo ziende meesleepen, kroop, zo veel als hy kon, voort, om my te volgen. Ondertusschen, alzo ik niets goeds verwachtte, en my derhalven van hen zocht t'ontslaan, trok ik een knipmesje, 't geen ik by my had, uit, en stiet den eenen na 't lijf, die daar op aanstondts los liet. Van gelyken deed ik na den anderen; waar door ik gelegentheid bekwam om t'ontvluchten: gelyk ik ook ter zyde van hen af in 't Bosch liep. Thans maakten zy een groot geschreeuw; waar op de twee anderen, die al het geweer droegen, en een stuk wegs achter waren, na hen toe liepen, en hen hun geweer overreikten. Toen kwamen zy alle vier op my af, en dreigden my te doorschieten. Echter loosten zy geen van allen, en riepen my tot verscheidene maalen toe, dat ik by hen zou komen: maar ik wilde niet, uit vrees, als ze my in hunne Koraalen gesleept hadden, dat ze my alsdan slachten en eeten zouden. Ondertusschen had zich de Commandeur weder by my gevoegd. Ziende dan, dat ik niet met hen wilde gaan, smeeten zy ons onze Rokken weer toe: maar een iedere Rantsel, daar omtrent honderd tachtig guldens aan geld van my in was, namen zy mede, en lieten ons daar te samen zitten. De nacht aankomende, leiden wy ons tot slaapen; marcheerden den volgenden morgen weder te rug; kwamen ter plaatse, daar wy die Swarte Beesten gegeeten hadden; en bleeven daar vier dagen by malkander leggen: want de Commandeur kon niet een voet meer verzetten; en ik wilde hem niet verlaaten. Midlerwyl plukte ik somtyds wat Beesten, die ik hem bracht: maar eindelyk verswakte

1695. *Septemb.*

te

1695. Septemb. te hy van tyd tot tyd zodanig; dat hy op den vyfden dag naauwelyks meer geloofd kon ſtaan. Ik bleef zo lang by hem, tot dat de ſpraak hem kwam te begeeven, en hy op den 30 of 31ſten. December den geeſt gaf. Ziende dan mede geen andere uitkomſt als de dood, vierliet ik hem, en wenſchte weder by de Hottentots te zyn: doch die gedachten konden my alstoen niet helpen. 'k Reſolveerde dan, weder na 't ſtrand te gaan, met het voorneemen, indien ons Schip daar noch lag, van na het zelve toe te ſwemmen. 'k Begaf my in den achtermiddag op weg, en marcheerde zo vetre, dat ik tegen den avond het zelve weder in 't gezicht kreeg; en, zo my docht, zag ik achter het Schip noch een Vaartuig, maar kon het door de duiſterheid niet kennen: weshalven ik zo lang voort ging, als ik zien kon, dewyl ik hoopte wel haaſt Chriſtene Menſchen te zullen aantreffen. Als het nu heel duiſter was geworden, maakte ik vuur; en hebbende noch een weinig tabak by my, rookte ik een pypje, en begaf my tot ſlaapen. Den volgenden morgen marcheerde ik zo ſpoedig voort, als my immers mogelyk was, en kwam omtrent ten tien uuren aan ſtrand, (den 2den. January 1694.) alwaar ik ons verlaaten Schip van zyne ankers vond geſlaagen, en tegen 't ſtrand gezet. Ook zag ik een Schip met drie Maſten in de Baay, benevens noch een Engelſch Vaartuig, omtrent een myl van land. Straks begon ik met myne Engelſche Muts, die ik ophad, te wenken; waar op een Schuitje met twee Man wierd afgevaardigd, om my te haalen: 't geen omtrent de branding zynde gekomen, liep ik van blydſchap tot onder myne armen in 't water, en geraakte alzo behouden in het Vaartuig. Uit deze twee Maats verſtond ik, dat het eene Schip met de drie Maſten *de Dageraad* was, en het Engelſch Vaartuig de Chaloep *l'Amie*, welke van de Caap waren afgeſchikt, om het Schip *de Goude Buis* af te haalen. Zy roeiden my aan *de Goude Buis*, daar Schipper *Jan Tak*, die den Dageraad voerde, op was.

Dit Schip *de Dageraad* was op order des Gouverneurs van de Caap (die den 28ſten. December, door middel van den Timmerman, *Laurens Thyſz.* d'eerſte kennis wegens onzen rampzaligen ſtaat van de Saldanje-Baay had bekomen) den 29ſten. uit de Tafel-Baay vertrokken, en den 1ſten. January 1694. aan het Schip *de Goude Buis* gekomen, 't geen zy, zynde omtrent twaalf dagen te vooren van zyne ankers gedreeven, nu tegen de wal van S. Helenas-Baay aan vonden leggen, op vyftien voeten waters, hebbende maar drie-en-twintig duim waters in, weshalven Schipper Jan Tak moed had om het van ſtrand af, en weder in 't diep te brengen; gelyk hy daar af ook over den landweg kennis aan den Gouverneur van de Caap deed geeven: waar op zyne Edelheid hem toezond het Jagt *de Tamboer*, het Galjoot *'t Hoen*, en het Vaartuig *de Jupiter*, met vyftig Man, welke den 10den. January aldaar aankwamen. Straks toegen zy gezamentlyk aan den arbeid,

nee-

neemende eenige lading uit het Schip, om het te lichten, en vlot te brengen; gelyk 'er dan zulks den 12den. January ook al na begon te lyken, dewyl het Schip, maar veertien voeten diep gaande, reedts, vermits 'er alle swaare goederen uitgelicht waren, op twaalf voeten waters was gebracht. Den 13den. meende men 't genoegsaam te hebben gewonnen; maar weêr en wind wat ontsteld zynde, 't geen de zee hooger deed deinen als te vooren, raakte het Schip geweldig aan 't slooten, zulks dat de Groote Mast zich twee voeten uit zyn spoor lichtte, en zich hier en daar eenige lekken begonden t'openbaaren: waar op goresolveerd wierd de Jyns te kappen, en het Schip weder na de wal te laaten dryven. Den 15den. viel het op zy; weshalven men verder alles, wat noch geborgen konworden, als Lood, Yzer, en eenige andere Waaren, benevens negen Ankers en Touwen, daar uit lichtte, en met de gemelde Schepen na de Caap voerde. Den 4den. February wierden zy weder na *de Goude Buis* afgevaardigd, ten einde 't geen er noch overig moght weezen te bergen; welke Goederen naderhand met de Compagnies Schepen van de Caap na Batavia wierden gezonden. 1695. *Septemb.*

Doch om weder tot onze stoffe te keeren: Toen ik aan het Schip *de Goude Buis* was gekomen, zag my ieder met verwondering aan, door dien ik gantsch uitgeteerd en swart van honger was, zynde het nu zeven en een halve week geleeden dat ik van het Schip was gegaan. Ik eischte drinken; doch de Schipper my geen water willende laaten geeven, zei het beter te zullen weezen dat ik versterkende drank nattigde, en liet een halfmutsje Kaneelwater brengen, 't geen ik zeer gretig indronk. Ondertusschen vond ik een Vatje met Water, houdende omtrent zes kannen, uit de Schuit in het Schip overgebracht: en alzo ik noch niet machtig was het zelve op te lichten, lei ik het by my neêr, en dronk het meer als half leeg. Ook liet my de Schipper een pint Fransche Wyn geeven, dien ik mede met smaak uitdronk. Midlerwyl verstond ik van het Volk, dat zy 's avonds te vooren met hunne Schepen aldaar waren gekomen, en wel zeventien of achtien doode Ligchaamen gevonden hadden, waar af eenigen zodanig gesteld waren, dat men ze niet kon handelen: Dat 'er een ongeloofelyke stank was, en, alzo den avond begon te vallen, men niet geraaden had gevonden het Volk in die groote stank op het Schip te laaten, weshalven zy weêr in de Boot en Chaloup waren gestapt, ten einde na hunne Schepen te keeren; maar dat zy voor hun vertrek van boord nocS het gekerm van een Mensch hadden gehoord, waar op weder in het Schip gegaan zynde om te zoeken, en in de Stuurboots-Hut gekomen, hadden zy aldaar den Hofmeester, *Jan Fransz. Doesburg, van Amsterdam*, heel krank vinden leggen: Dat deze, zo haast als hy hen zag, (vermoedende mogelyk, dat ze kwamen om het Schip te berooven) geroepen had: *Slaat my niet dood, ik zal zeggen, waar het geld is*, met byvoeging, dat het onder des Schippers kooy lag: Dat zy hem uit het Schip hadden genomen, en op het Schip *den Dageraad* gebracht;

1695. *September.* doch dat hy alóaar, hoewel hem alle behoorlyke geneesmiddelen tot herſtelling van zyne geaondheid wierden gegeeven, na twee en een half maal was komen t'overlyden.

Na dat ik had opgez.. nt 't geen my toebehoorde, wierd ik met myne twee Kiſten en Slaapgoed aan *den Dageraad* gebracht. In 't roeijen na 't Schip, voeren wy eerſt aan de Chaloup *l'Amie*, alwaar ze twee gebraadene Viſſchen, twee geweikte Beſchuiten, en een kan Water voor my overlangden; daar ik onderwege ſneedig aan begon te peuzelen: en zynde vervolgens op het Schip gekomen, wierd ik door den Kok met warm water van 't hoofd tot de voeten gewaſſchen, en van alles verſchoond. Thans zette hy my Schaapenvleeſch met geele Wortelen voor; waar toe my zo veel Wyn wierd gegeeven, als ik redelyker wyze kon drinken. Wy bleeven hier noch drie dagen leggen; terwyl ondertuſſchen ons Schip *de Dageraad* gelaaden wierd met de gebergde Goederen van *de Goude Buis*, waar onder zeventien Kiſten met Geld waren. Onze laading inhebbende, gingen wy in gezelſchap van de Chaloep *l'Amie*, die ook vollaaden was, t'zeil, en wierden, na twee dagen in zee geweeſt te hebben, door zodanig een ſtorm beloopen, dat wy in korten tyd door de Poorten tuſſchen Dek drie voet waters inkreegen; waar op wy dan met alle man met balien en pompen zo veel deeden, dat eindelyk het Schip weder leeg raakte, en wy, eensdeels door contrarie wind, anderdeels om ons Schip wat te kalefateren, de Saldanje-Baay inliepen. Hier brachten zy my na de Compagnies-Poſt, om een van myne Makkers, dien zy zeiden door de Swarten aldaar gebracht te zyn, te bezoeken: doch ik verſtond, dat hy daagze voren met een Vrymans Vaartuig na de Caap vertrokken was; wiens gaders dat de Hottentotten, die my in het Boſch gevonden hadden, aldaar de tyding hadden gebracht, dat zy ons beiden wel gevonden, maar niet mede hadden konnen krygen. Ik vroeg, of zy myne Ramſel met Geld daar niet hadden gebracht; waar op ik ten antwoord kreeg, dat zy wel wiſten wat geld was, en wel wyzer waren als het daar te brengen. Den volgenden dag maakten wy zeil, en kreegen na twee dagen de Tafel- en Leeuwenberg in 't gezicht. Dien nacht was het heel ſtil weêr; liet de Stuurman in de Hondewacht ons Groot Zeil en de Fok opgyen; ſtreeken wy ons Marszeil op de land neder; en lieten het alzo dryven: maar na dat 'er ten glazen in de gemelde Hondewacht uit waren, zagen wy de Brandings zo natuurlyk, dat het ons t'eenemaal ontſtelde. Hier op ſpringt de Schipper, die zich in 't begin van de Hondewacht tot ſlaapen had gelegt, en de zorg aan den Stuurman gelaaten, ter kooy uit, roepende met groote verbaasdheid: *Mannen, wat wil dit zyn! Heer, wat is dit! Zouden wy wel aan de veſte wal weezen!* Dit zei hy ter oorſaak van de ſwarte miſt: en alzo de zee ongemeen hol ging, was het wel te vermoeden, dat wy dicht by land mocſten weezen. 't Diepſoot wierd dan uitgeworpen, en bevonden, dat wy op tien vademen waters waren. Thans riep de Schipper: *Mannen, ſa wat-*

wakker, 't anker voor van de boeg af, en laat het vallen. Daar wel voort aangegaan wierd; maar de Branding begon al voor ons te breeken. Na dat wy twee ankers hadden laaten vallen, en omtrent honderd vadem gevierd was eer ze wilden houden, waren wy al zo dicht op de wal, dat de Branding met zulk een geweld voor ons Schip begon te storten, dat onze groote Blinde-Ree in d'eerste storting aan einden brak; waar op ons Voorschip aan stukken, en een Man, die voor de Beting stond, zodanig door de zee tegen de zelve wierd aangeslagen, dat hem de ribben gebroken waren, en hy, hoewel hy noch na de Kajuit kroop, het besliert. Door de vuile klippige grond raakten beiden onze Kabeltouwen aan stukken, en wierd ons Achterschip tegen de wal gezet, dat hem het Roer van zyn gat stiet, en het Voorschip dwars zee, zo dat het met zyn stuurboord aan land kwam te leggen; en al hooger op tegen de wal geschokt wierd; krygende ondertusschen van bakboord zulken zee, dat onze Fokke-Mast midden door wierd geslagen. Even te vooren hadden wy de Schuit in de takels gehangen, om te zien, of wy met de zelve konden ontvluchten: maar daar was geen kans toe; want d'eene zee was niet over ons hoofd, of kreegen, eer we adem gehaald hadden, d'andere al weer op 't lyf. Wy vlooden dan een party op 't Halfdek, sommigen op de Hut: eenigen klommen in 't Want: anderen zaten op het Zonnedek: kort om, elk zocht zich te bergen. Ik was mede achter op geloopen. Onderwyl komt 'er een zee, en slaat de Schuit in de takels aan stukken, dat d'Achter- en Voorsteven bleeven hangen: en met de zelve zee raakte onze Groote Mast, die dicht onder de Mars aan stukken wierd geslagen, over boord. En of dit noch niet genoeg was geweest, sloeg de zee, die daar op volgde, de Boot, staande los in haare klampen, mede over boord, en de Groote Mast noch een maal aan stukken. Hier na wierd het Voorschip tot aan 't groote Luik van het Achterschip van malkander geslagen, zulks dat ondertusschen het Achterschip hooger tegen strand aanschokte. Veertien à vyftien waren 'er op het Zonnedek gevlucht, welke door een zee met het zelve van het Schip geslagen, en altemaal door het water over de klippen aan land wierden gezet. Kort daar na wierd het dek van de Hut, daar de rest van het Volk op gevlucht was, (behalven ik en de Konstapels-Jongen) gelicht; en kwamen dezen op de zelve wys, als de voorigen, aan land. Ik dan, op het Wrak van 't Schip staande, trok myne klederen uit, om te trachten my met swemmen te bergen: maar ziende, dat verscheidene, welke beter swemmen konden als ik, ter zyde van het Schip gekomen zynde, door het water zo sterk getrokken wierden, dat het hen in zee sleepte, en zy alzo met hun vyftien à zestienen kwamen te verdrinken, bleef ik zo moedernaakt, onzeker wat beslist te neemen, dit elendig schouwspel staan aankyken. In deze bekommering komt 'er weder een zee, en slaat my met den gemelden Konstapels-Jongen een stuk wegs van boord in zee; alwaar een menigte van houtwerk en vaten op my ziende afkomen, liet ik my na

1695. *Septemb.*

1695. *Septemb.* de grond zakken, om van de zelven niet beſchadigd te worden. Midlerwyl raakte dit goed altemaal over myn hoofd; en weder boven komende, zag ik my door de vloed van 't water een goed eind van het Wrak af. De twede branding overviel my zo ſchielyk, dat ik de zelve niet kon ontwyken. Zy nam my op, en ſmeet my los tegen de klippen in, daar ik door de Banditen, op het ſchieten toegeloopen, zynde vyf ſterk, geſwind uit wierd gehaald. Op het land gekomen zynde; brachten ze my by een groot vuur, en voerden my vervolgens, benevens noch vier anderen, met een wagen na hun Woonhuis, daar zy ons brood en kaas voorzetteden. Na dat wy hier drie dagen waren geweeſt, wierden we met de Boot van het Schip *Schoondyk* afgehaald, en aan de Caap gebracht. Hier vond ik mynen Makker, *Laurens Thyſz.* ſtaande op het Hoofd, die my met groote blydſchap verwelkomde, en in zyn logement, ten huize van den voorgenoemden Vryman *Lambert Adriaanſz.* bracht, daar ik zeer minnelyk wierd ontfangen, en bleef logeeren.

Eenige dagen hier na deeden wy aan den Secretaris vanden Gouverneur het voorverhaalde Relaas, 't geen wy, zynde in 't kort op papier geſteld, met eeden beveſtigden.

OCTOBER.

ITALIEN. Veroveringvan de Stad en 't Kaſteel van Namen aan den Paus bekend gemaakt.

EEN wyl na dat de Stad Namen zich had overgegeeven, kreeg men 'er met een Expreſſe, vertrokken van Milanen, de tyding afte Romen. Den Ambaſſadeur van Spanjen maakte ze terſtond bekend aan den Heiligen Vader, die hem daar op te gemoet voerde, dat hy niets zo zeer en wenſchte, als de Vrede tot de voldoening der geintereſſeerde Vorſten en Staaten in Europa herſteld, en de Chriſtene Wapenen tegens den Vyand van den Chriſtenen Naam gebruikt te zien. In 't uitgaan zei den Ambaſſadeur, dat hy hoopte hem in 't kort d'overgaave van de geheele Plaats bekend te zullen maaken. Eenige Kardinaalen begonden te grimlagchen, en zeiden, na dat hy vertrokken was, dat de Maarſchalk de Villeroy en Monſr. de Bouflers hem die moeite wel zouden konnen beſpaaren. Anderen beweerden, dat de Plaats al te wakker aangetaſt wierd om niet veroverd te worden. En hier op geſchiedden groote weddingſchappen. Men was een tyd lang in d'onzekerheid: maar eindelyk ontfing de Baron Scarlati, Miniſter des Keurvorſts van Beyeren, des nachts tuſſchen den 16 en 17den. der voorgaande Maand, een Courier uit

pit de Nederlanden, met de tyding dat het Kasteel van de gemelde Stad genoodzaakt was geweest zich op den 1sten. September over te geeven, en dat 'er het Garnisoen den 5den. daaraan volgende uitgetrokken was. Dit schifte de weddingschappen, en bedroefde veele lieden; gelyk het 'er ook aan d'andere kant veelen verheugde, zelfs van de geenen welke door staatkunde hunne blydschap niet dorsten laaten blyken, en geenzydig wilden schynen. Den Ambassadeur van Spanjen maakte deze tyding des anderendaags aan den Heiligen Vader bekend, die 'er zich noch bedroefd noch verheugd over toonde, en, zyne gedachten laatende gaan over zo veele Kerken en Kloosters, welke te Brussel gebombardeerd waren, en waar af den Ambassadeur hem een lyst vertoonde, zich niet beletten kon te zeggen, dat dezen Oorlog hem deed zuchten. Echter, niettegenstaande alle de klachten van zyne Heiligheid, wierden 'er eenige dagen daar na openbaare verheugingen op de Plaats van Spanjen over aangerecht, welke gelegentheid tot verscheidene redeneeringen tegens Vrankryk gaven; waar omtrent men zelfs zodanig een vryheid gebruikte, dat 'er de Kardinaal de Beauvais aan den Gouverneur van Romen over ging klaagen. 1695. October.

Sedert dat Innocentius de XIIde. op den Troon had gezeten, was het Roomsche Hof gestadig vervuld geweest met kuiperyen wegens de vacante plaatsen in het Heilig Collegie. De Pretendenten handelden niet alleenlyk door zich zelven, maar ook door hunne Vrienden. De Kardinaalen voornaamentlyk, die hunne Factien met het getal hunner Schepselen wilden versterken, en bekommerd waren, dat de Paus voor de Promotie mocht komen te sterven, hielden niet op van hem tot het vullen der ledige plaatsen aan te maanen; brengende onder anderen te berde, dat, dewyl de Congregatien door het afsterven van hunne Medebroeders niet compleet waren, zy zodanig door het gewicht der zaaken gedrukt wierden, dat het hen onmogelyk was die altemaal waar te neemen. De Heilige Vader antwoordde, dat men onder het Pausschap van Innocentius den XIden. acht-en-twintig plaatsen in het Heilig Collegie vacant had gezien: dat 'er de zaaken niet te arger om waren gegaan; en dat het tegenwoordig, nu 'er maar veertien ledig waren, ook zo behoorde te weezen: Kuiperyen wegens de promotie van Kardinaalen.

1695. *October.* dat hy echter de middelen zou trachten te vinden om de geenen; die zo sterk op een Promotie aandrongen, te voldoen, enz. Vrankryk had den Bisschop van Orleans tot een Kardinaalshoed aan den Paus doen voordraagen, in de plaats des overleedenen Aertsbisschops van Parys. 't Huis van Oostenryk stelde zich dapper tegens de promotie van dien Prelaat, als wel voelende dat haar gezag sedert de dood van Innocentius den XI^den. te Romen aan 't daalen was geraakt, en de zaaken 'er zodanig niet meer doorgedrongen konden worden, als voorheen. Den Ambassadeur van Spanjen gaf aan zyne Heiligheid te verstaan, dat de Koning, zyn Meester, hem geenigen Prelaat zou voorstellen, 't en ware hy alvoorens verzekerd was, dat hy gewisselyk in de Promotie begreepen zou weezen: dat het niet billyk was, dat men een Hoed aan den Bisschop van Orleans gave, dewyl 'er alreedts een andere Prelaat van de Fransche Factie was, voorgedraagen door den Koning van Polen; en dat men aldus zou bevinden, dat Vrankryk een dubbeld voordeel in de Promotie zou hebben. De Minister van den Keizer vertoonde het zelfde, met byvoeging, dat, dewyl zyn Meester d'eerste Vorst van Europa was, men ook d'eerste inzichten in een zaak van zodanig een gewicht voor hem behoorde te hebben. De Heilige Vader antwoordde, dat hy gaarne aan al de wereld voldoening wilde geeven; maar dat hy verwonderd was, dat men hem in een eerste Promotie, welke altyd aan de vryheid der Pausen had gestaan, zodanig de handen wilde binden, dat 'er naauwelyks een enige Hoed overschoot, daar hy over kon schikken: dat, behalven de drie Kardinaalen voor de drie Kroonen, en den Abt van Polignac van het Huis van Bethunes voor Polen, hy gehouden was vyf Roomsche Prinsen, den Gouverneur van Romen, een Napolitaan, een Boulonnees, en den Vader Noris, Augustyner Monnik, in de Promotie te begrypen; zulks dat 'er niet eene plaats voor hem zou overblyven om 'er na zyne zinlykheid over te disponeeren: waarom men dan geloofde, dat zyne Heiligheid de Promotie zo lang zou uitstellen, als het immers mogelyk waar, uit vrees van misnoegden te maaken.

DE Veldtocht was in Piemont nu t'eenemaal geëindigd; zynde

zynde de gepretendeerde deſſeinen op Pignerol of Suza, daar men ſedert een wyl af had geſproken, of niet waar, of tot het volgende Jaar uitgeſteld. Ondertuſſchen bleek het, dat de Franſchen voor Pignerol bekommerd waren, was 't niet voor tegenwoordig, ten minſten voor 't toekomende. Dit betoonden de voorzorgen, welkenzy aanwendden om het in ſtaat van verweering te ſtellen. Men had 'er een afgryſelyke menigte van munitien en leeftocht na toe doen voeren, en verſterkte alle de noodzaakelyke poſten tot de gemeenſchap met Vrankryk, uit vrees dat, indien de Geallieerden de zelven geduurende de winter, als het Franſche Leger van de hand was, kwamen te vermeeſteren, Pignerol zich als geblokeerd mocht vinden, en, op de zelve wyze als Caſal, in de handen der Geallieerden vallen. 't Was ook met het zelve oogmerk, dat men te Feneſtrelles, te Diblon, en in de gebuurige oorden, Cazernen had doen maken, om 'er Troupen in te huisveſten, ten einde in alle voorvallende gelegentheden by de hand te weezen. 1695. *October.* SAVOYEN. Veldtocht geëindigd.

DE Genevooizen waren niet meer in ruſt, als de Switſers ſedert een tyd hadden geweeſt: want behalven dat hunne Alliantie met eenige Cantonnen deel dend neemen aan alles, 't geen zich aldaar had toegedragen, hadden zy ook noch byzondere moeijelykheden, welke hen door den Reſident van Vrankryk op den hals wierden gehaald. Deze had 'er een Kapel in zyn Hôtel, daar hy de Mis liet doen; 't geen de Genevooizen, zynde een nieuwigheid daar d'onvoorzichtigheid van eenige Particulieren over vyftien of zeſtien jaaren voet tot had gegeeven, altyd met kwaade oogen hadden aangezien. De Reſident had over een wyl aan den Ordinaris Raad, beſtaande uit vyf-en-twintig Raadsheeren, verlof verzocht om zyne Kapel met een muur te laaten omvangen, ten einde daar Proceſſien te konnen houden; doch de Raad het hem om verſcheidene redenen geweigerd, en wel voornaamentlyk, om dat zulks aan de Savoyaarden gelegentheid zou geeven tot zich in de Stad te vervoegen, en de Proceſſien te willen bywoonen; daar men niet als verwaaring en wanorder uit kon verwachten. Tot dien tyd toe had de Raad de voorzichtigheid gehad van op Zon- en Feeſtdagen de Staalpoorten te doen SWITSERLAND. Geſchil tuſſchen den Franſchen Reſident en de Genevooizen.

1695. October. doen ſluiten, tot dat de Mis geëindigd was, op dat men van den aanloop der Savoyaarden, die zich uit godvruchtigheid te Geneve vervoegden, en 'er als in pelgrimazie kwamen, bevryd mocht weezen: maar na deze nieuwe onderneeming van den Reſident liet de Raad, niet vernoegd met die eerſte voorzorgen, Wachters op de hoeken der ſtraaten ſtellen, om te verhinderen dat iemand ter Mis ging, uitgezondert de Huisgenooten van den Reſident. Na dat hy dan de gemelde weigering had opgekropt, ondernam hy zyne Kapel twee of drie voeten te doen opvyzelen, en verzoeht 'er verlof toe. De Raad der Vyf-en-twintigen gaf hem ten antwoord, dat ze geen beſluit kon neemen over een zaak van zodanig een gewicht; maar dat men den Hoogen Raad, beſtaande uit twee honderd Raadsheeren, zou doen vergaderen, ten einde de zaak in overweeging te neemen. 't Verzoek van den Reſident wierd nochmaals afgeſlagen; weshalven hy, verbitterd dat hy niets had konnen verwerven, het beſluit nam van zyne Kapel tegens den dank van den Raad te doen opvyzelen. 't Volk, wel haaſt 'er af verwittigd, begon 'er opentlyk over te morren, en ſamen te rotten. Vyftig der voornaamſten vervoegden zich in den Raad, alwaar zy de kwaade gevolgen, welken een diergelyke onderneeming onderworpen was, vertoonden. De Raad, vreezende voor een oproer, vaardigde de vier Syndici, zynde de Hoofden van den zelven, aan hem af. Dezen ſtelden hem d'ongelegentheden, welke uit zyne onderneeming ſtonden te ſpruiten, in zeer beleefde termen voor oogen, en deeden hem zo wel begrypen, dat men in een Populairen Staat, gelyk de hunne was, de macht niet en had om zich tegens de wil der Burgers te ſtellen, of hunne beweegingen te beteugelen, dat de Reſident zyn voorneemen eindelyk liet vaaren, vreezende de gevolgen van een beroerte, daar hy d'eenige oorzaak af geweeſt zou zyn.

Byna ter zelve tyd kreeg men de tyding wegens de verovering van het Kaſteel van Namen, daar het gerucht niet zo haaſt af verbreid was, of meeſt alle de gevluchte Franſchen, Engelſchen, Duitſchers, en andere Vreemdelingen, welke te Geneve waren, ontſtaken vreugdevuuren aan verſcheidene oorden van de Stad, en dronken, vermengd met eedelyke Genevoizen, op

de

de gezondheid des Konings van Engeland. De Reſident, moeijelyk wegens d'overgaave van deze Veſting, welke hy daags te vooren gezegt had dat de Gealliceerden nooit en zouden krygen, deed 'er zyn beklag over aan de Magiſtraat, met byvoeging, dat een neutraale Stad geen vreugdevuuren over de goede gevolgen van eene der Partyen, welke in oorlog waren, behoorde t'ontſteeken: dat 'er de Genevooizen geene ontſteeken hadden wegens de veroveringen van den Koning, zynen Meeſter: dat men aldus al te veel zydigheid betoonde, enz. De Magiſtraat antwoordde, dat het buiten haare kennis was geſchied; doch dat men 'er aanſtondts na zou verneemen, en de ſchuldigen ſtraffen: in gevolg van het welk men den Reſident liet aanzeggen, dat de geenen, die de vreugdevuuren ontſteeken hadden, eenige Franſche Vluchtelingen waren, welke als vreemdelingen in de Stad aangemerkt wierden, mitsgaders ſommige Engelſche en Duitſche Edellieden, die reizen gingen: dat 'er wel in der daad eenige Inwoonders van de Stad, welken, gelyk het in dergelyke gelegentheden gemeenlyk gaat, de nieuwsgierigheid derwaarts had getrokken, onder waren gevonden; doch dat men niet en kon verneemen, dat ze hand aan 't werk hadden geſlagen: dat zy onder tuſſchen eenigen der geenen, welke de ſchuldigſten geoordeeld wierden, by de kop hadden doen grypen, ten einde hen na vereiſch van zaaken te ſtraffen, enz. 1695. October.

Ten propooſte van Namen moet men niet vergeeten den Leezer alhier een zeer kwaadaardige omſtandigheid bekend te maaken. Monſr. Amelot, Ambaſſadeur van Vrankryk in Switſerland, deed, eenige dagen eer men de tyding wegens d'overgaave van deze Veſting ontfing, een gepretenderden Courier aan zich afvaardigen, die voor nieuws medebracht, dat het beleg opgebroken, het Leger der Gealliceerden t'eenemaal voor de Plaats verſlagen, en de Koning van Engeland zelve geſneuveld was. Deze tyding wierd aanſtondts alderwegen verbreid, en in 't kort was 'er geheel Switſerland vol af. Maar zo als hy nu de vrucht van zyne valſche geruchten hoopte te plukken, verſtond men de waarheid van alles, en, de verovering van de Plaats. Men klaagde over dit bedrog, en kon het Volk niet beletten openlyk den ſpot met hem te dryven. Hy excuſeerde zich op de

Kwaadaardige liſt van den Franſch en Ambaſſadeur ter zaake van Namen.

1695. Oktober. Johnston, welken hy zeï hem deze reyding bofchikt te hebben; doch men geloofde, dat hy zelve ze gefmeed had, om te zien hoe ze van de Switsers aangenomen zou worden, en eenige onwerpen, welken hy had gefórmeerd, te doen gelukken. Ondertuſſchen ſtelt een openbaare Miniſter zich ſchrikkelyk ten toon met dergelyke gerichten te doen verbreiden, en nyn eer is er vry wat in belangt.

Verbond tuſſchen de Roomſch-Katholyke Cantons en den Biſſchop van Baſel vernieuwd.

Den 11den der Maand wierd het verbond tuſſchen de Roomſch-Katholyke Cantons en den Biſſchop van Baſel met groote plechtigheden voor den tyd van veertig jaaren vernieuwd. Hoewel deze Prelaat zich Biſſchop van Baſel noemt, heeft hy echter ſedert de Reformatie geene jurisdictie noyende het geeſtelyke meer in deze Stad. Zelfs houd hy er ook zyn verblyf niet, maar woont te Porentru; weshalven de Baſelaars hem Biſſchop van Porentru noemen. Zyn Capittel, 't geen zich in 't oerſt te Fryburg in Brisgow vertrokken had, houd tegenwoordig zyne reſidentie te Arleshem.

TURKYEN. en DUITSLAND. Vervolg der bewegingen van de Legers in Hongaryen. (t) Zie pag. 159.

NA dat de (t) Keurvorſt van Saxen, op 't bericht dat het Turkſche Leger in de kant van Zevenbergen gerukt was, d'Infanterey, benevens eenige Eſquadrons Cavallery, onder het gebiedt des Graven van Starrenberg na Peter-Waradyn had doen marcheeren, ten einde aan die kant op de bewegingen der Ongelooviger te paſſen, vloog hy zelve met het Gros der Cavallery, beſtaande in zeſſen Keizerlyke Regimenten, benevens een tuin van twintig Veldſtukken, op weg, om zich ſpoedig by den Generaal Veterani te voegen, en het gemelde Landſchap te dekken. Den 21ſten Septembr. avanceerde men tot aan Hadbach, den 22ſten tot aan Semlatch, en den 23ſten tot aan Ruth. Dagh te voren, te weten den 22ſten, had men verſcheidene Couriers van den gemelden Generaal ontfangen, met bericht, dat hy, indien maar een gedeelte van het Turkſche Leger mocht naderen, tegenſtand hoopte te zullen konnen bieden: maar den 23ſten twee uuren voor den dag overgekomen, verhaalde met onruſtigheid, dat het geheele Vyandlyke Leger tegens Veterani opgebroken was, en hy op den weg teer ſterk had moeten ſchieten, en overal Vyandlyke Benden ge-

gezien; dat hy derhalven dien twyfelder, of daar zou een scherp treffen voorgevallen weesen, en men binnen weinige uuren wel netter kondschap krygen, enz. Nauwelyks had hy uitgesproken, of den Oversteder Hussaaten, Paul Deak, tot naspooring van der Vyanden voorneemen afgevaardigd, kwam dit verhaal bevestigen, met byvoeging van noch eenige andere omstandigheden. Den 14den naderde men tot op een uur na aan Lippa, en wierd alsteen door verblaschte menschen verwittigd, dat er een bloedig gevecht tusschen het Legertje van Veterani en de gantsche Ottomannische Macht, op achten duizend Janitsers en veertig duizend Spahis gesteld, voorgevallen, en alles, na hunne meening, ter eenen maal tot neder gemaakt was. Op dit bericht wierd aanstonds een Krygsraad beropen; welke goed vond, dat men Zovenbergen, zo als men het best doenlyk oordeelde, zou trachten te redden: weshalven men eenige Officiers de voorsche deed nemen, met order van zich in alle spoed te Deva te vervoegen, en d'Inwoonders van die Stad, en het gantsche Vorstendom, te verwittigen, dat men tot hunne hulp zoude aantrekken, en de verstrooide Soldaten van Veterani Krygsmacht (want men kon zich niet inbeelden, dat er niemand overgebleven zou weezen) te trachten te verzamelen. Den 15den naderde men tot op twee uuren na aan Gena, toog des anderendaags voort, en kwam ter gemelde plaatse; alwaar men uit een Hoofdman der Dragonders, door den Generaal Truchses afgeschikt, verstond, dat de gezeide Generaal met omtrent vier duizend man, welken hy van d'overblyfselen der gemelde Krygsmacht had verzameld, aan d'Yzere Poort was gekomen. Des zelfs verhaal wegens het Gevecht bestond voornamentlyk hier in: dat zy tot drie maalen vergeefsche aanvallen met groote schade hadden gedaan; doch de vierde reis, wanneer Veterani de kwaare kwetsuur in de borst toegebracht, en hy onbekwaam wierd om het bewind langer te voeren, doorgebroken waren, de Ruitery over hoop had hun geworpen, en eindelyk op de vlucht gejaagd: dat zy, tot aan het Voetvolk (t'geen acht honderd man van het Stoynsche Regiment uitmaakte, en zich, ziende de wanorder van de Cavallery, weder by de Bagazie, als een wagenburg geschikt, ver-

1695. October.

1695. October. vervoegd had) voorgedrongen, zulk een onverſaagde tegenweer bejegenden, dat ze vier uuren na dat het Paardevolk al uit het gezicht was, daar door opgehouden wierden: dat echter het overweegende getal eindelyk veroorzaakte, dat deze wakkere Soldaaten, uitgezondert eenige weinigen welken d'Ottomannen op de plaats van het gevecht leevendig greepen, dood ter neder ſtortten: dat het verlies der Bagazie hier op volgde; maar dit belemmeren der Turken voor zo langen tyd ondertuſſchen aan de geweekene Ruitery ſchoone gelegenheid had gegeeven om t'ontkomen, en zich weder in een ligchaam te vervoegen: dat Veterani gevaarlyk geſteld, of al overleeden, in der Mahometaanen handen gevallen was, benevens des zelfs Herpauken, maar niet eenen Standaard: dat men wyders den Overſte-Lieutenant den Graave Marmillio, den Vorſt Conti, den Heer Steyn Callenfels, en verſcheidene anderen, onder de Dooden, en noch een grooter getal onder de Gekwetſten telde; en dat van het Lichtenſteynſche Regiment alleen den Overſte-Wachtmeeſter en Graave van Herberſtein, en den Hoofdman Blaſing, gewond, overſchooten, enz. Den 26ſten. wierd de Ruitery te Gena met leevensmiddelen voorzien. Den 27ſten. brak men op, en naderde tot aan Dietſcha; alwaar gekomen zynde, ſtuurde men over Kzongrad bevel aan den Overſte en Graave van Solari, die daar omtrent eenige Infantery commandeerde, dat hy twee Bataillons na Groot-Waradyn, en een na Gyula en Gena, tot verſterking der Bezettingen zou afvaardigen. Den 28ſten. hield men, dewyl het onſtuimig weêr, met veel regen vermengd, de wegen zodanig had bedurven, dat d'Artillery en Bagazie niet hadden konnen volgen, een ruſtdag, ten einde de zelven in te wachten. Dien dag reed de Graaf van Heitersheym met honderd Ruiters voor uit na Deva, om de leevensmiddelen en voerazie te bezorgen, en de verdere noodwendigheden tegen d'aannadering der Troupen te beſtellen: en wierd ook op de tyding van Peter-Waradyn, dat de Sultan den Chiaffer-Baſſa met de meeſte Benden, by Belgrado achtergelaaten, na zyn Hoofdleger ontbooden had, den Graave Guido van Starrenberg aangeſchreeven, dat hy den Vyanden aan den Donau en Sau ſchrik zou trachten aan te jagen, met de Scheeps-

macht

macht een beweeging maaken, en ze over Titul na Salankemen doen afzakken. Den 29ſten. avanceerde men door lange en akelige engtens tot aan Pletzkutza, en den 30ſten. tot aan Kzuiſch, 't geen de Manſchap zeer beſwaarlyk, en eerſt laat in den avond, doch d'Artillery en Bagazie niet, konbereiken. Tegen het vallen van den donker ontfing men een Courier van den Generaal Truchſes met eenig bericht wegens des zelfs onderhebbende Volk, en een nader verhaal van het voorgevallene tuſſchen den Veldmaarſchalk Veterani en de Turken, voegende voornaamentlyk by het voorheen berichte, dat Veterani zich nimmermeer zo diep in het Land gewaagd, noch zo ver bloot gegeeven zou hebben, indien hy niet door valſche Kondſchappers misleid, en verzekerd was geworden, dat het grootſte gedeelte der Vyandlyke Macht van Themiſwar na Belgrado te rug was getoogen. 1695. October.

Den 1ſten. October vervolgde men de marſch langs en over ſwaare gebergtens na Keresbania, daar men tegen den avond aankwam. Ondertuſſchen wierd den Overſte Deak met ſeſtig Ruiters na Deva gezonden, om te verneemen, of d'Ongeloovigen noch by Caranſebes vertoefden. Den 2den. ſloegen, na eenige uuren voorttrekkens, de Troupen zich neder by het Dorp Lungoy. Den 3den. kwam men te Fornial, niet wyd van Deva, alwaar men verſtond, dat de Sultan, wegens d'aannadering des Keurvorſts van Saxen met de Cavallery tot de verdeediging van Zevenbergen verwittigd, de veſtingwerken van Caranſebes had doen ſlechten, en na Orſova te rug gekeerd was. Tegen den avond kwamen eenige Gedeputeerden der Staaten van Zevenbergen in het Campement, om den Keurvorſt te begroeten, hem van hunne getrouwheid te verzekeren, en de noodzaakelyke ſchikkingen tot de behoeding van hun Land voor den inval der Vyanden, mitsgaders tot het uitvinden der middelen om de Benden geduurende de winter te doen beſtaan, met hem te neemen. Terwyl de Troupen hier eenige dagen ſtil laagen, wierd den aftocht den Ongeloovigen, welke weder na den Donau keerden, van verſcheidene oorden beveſtigd: weshalven de Keurvorſt van Saxen, ziende Zevenbergen aldus verloſt, zyne gedachten liet gaan om in de verzekerheid der Plaatſen te voorzien,

1699. Oosten. zien, en de Benden, afgemat door zo veele marschen, in de winterquartieren te verdeelen; waar toe de noodige orders gelaten hebbende, sloeg hy den 11den der Maand op weg om zich na Weenen te vervoegen, ten einde rekenschap van zyne verrichtingen aan zyne Keizerlyke Majesteit te geven.

Veroveringen der Christenen.

Hoewel het geluk der Turken geduurende den loop van deze Veldtocht vry grooter als dat der Christenen had geweest, was het hen echter overal niet even zeer na wensch gegaan. Een Detachement des Graaven van Starrenberg, die het Leger van Peter-Wardyn in het afweezen des Keurvorsts van Saxen commandeerde, vermeesterde Sabats, een Plaats gelegen op een Eiland 't geen de Sau eenige mylen boven Belgrado, alwaar deze Rivier zich in den Donau ontlast, formeert; gelyk ook vervolgens het Stedetje Cobinova, dicht by de zelve Rivier gelegen: terwyl ondertusschen aan een andere kant de Ban van Croatien na Bosnien op weg was gestagen, ten einde aldaar alles, tot aan Bagnalucca toe, te vuur en te swaard te stellen. In der daad, het gantsche Land zou verwoest zyn geworden, indien de gestadige regenen hem niet belet hadden verder als tot aan Trucsanicza voort te rukken. Gelyk de Stad met water omringd is, dorst hy ze niet aantasten, te meer de wyl hy vreesde, dat de regenen, die noch al gestadig aanhielden, de Rivieren ondertusschen zodanig mochten doen swellen, dat ze hem den weg zouden sluiten: weshalven hy dan, na de Vestsheden en d'omleggende oorden van Trucsanicza verwoest, en een goed getal Gevangenen gemaakt te hebben, weder te rug keerde.

Vervolg der bewegingen van de Legers aan den Ryn.

Hebbende dan aldus de Legers, welke geduurende deze Veldtocht in Hongaryen hadden gestaan, in de winterquartieren gebracht, zullen wy ook een eind gaan van maaken de verrichtingen en beweegingen der Krygsmachten aan den Ryn.

(a) Zie pag. 189

Na dat de (a) Prins van Baden den 26sten September van het Wildbad weder in het Leger was gekomen, wierd den 27sten. aan de Cavallery bevolen zich van hooy, in stee van gras, tot oorzaak dat men het niet meer goed en vond, te verzorgen. 't Was ook om de zelve reden, dat men eenige Regimenten

Ca-

Cavallery van het Leger begon te detacheeren, om in de Dorpen te gaan leggen. Den 29sten. verstond men, dat de Huſſaren noch al groote voordeelen op de Franſchen behaalden: den 30sten. dat de Vyanden zich gereed maakten om van Guntersblum op te breeken, en de Troupen te doen cantonneeren; ten welken einde zy een generaale revuë van hunne Armée hadden gedaan: den 3den. October, dat de Maarſchalk de Lorges, alle de Poſten, welken de Franſche Benden langs den Ryn inhadden, was gaan bezichtigen: en den 9den. dat hunne Armée, vindende geen voetvolk meer tuſſchen den Ryn en Kreutsnach, eindelyk van Guntersblum vertrokken was, om zich te Marksheim te gaan nederſlaan, uitgenomen een gedeelte der Cavallery 't geen onder het gebied des Graaven van Talard langs de Rivier de Nawging cantonneeren. Den 11den. kwam 'er een Expreſſe des Keurvorſts van Beyeren in het Campement, met order aan zyne Troupen van aanſtonds op weg te ſlaan, ten einde de winterquartieren in Beyeren te gaan betrekken; gelyk ook des anderendaags geſchiedde. Den 15den. lichten ettelyke Franſchen, by Fort-Louis over den Ryn gezet, zes van der Geallieerden Soldaaten, en keerden aanſtonds weder te rug. Den zelven dag verſtond men, dat de Maarſchalk de Lorges daags te voren d'Infantery, onder d'orders van den Marquis de Chamilly, uit het Campement van Marksheim had doen opbreeken, om zich den zelven dag te Kaiſerslautern, by Linange, den 13den. by Turkheim, en den 14den. by Neuſtat, alwaar ze in d'omleggende Dorpen verdeeld moeſt worden, te vervoegen. Den 18den. kreeg men bericht, dat de gemelde Maarſchalk den 14den. met de Cavallery van Marksheim opgebroken, en den 15den. tot op drie mylen na aan Spier gekomen was, van waar hy de reſt der Troupen in de winterquartieren had gezonden. 't Keizerlyk Leger ſcheidde den 17den. ook meenemaal: en alſus eindigde de Veldtocht aan den Ryn, zonder dat de Franſchen, welke gedreigd hadden groote progreſſen aan die kant te doen, iets anders hadden gedaan, als dat ze een zeer korte wyl op den bodem der Geallieerden, ter rechter zyde van den Ryn, hun gehouden, 't overige van de Campagne hun Land verdeedigd, en eenige Dorpen rondom Ments verwoeſt hadden.

1695. October.

Ein-

1695. *October.* Eindelyk: den 24den. der Maand overleed te Weenen in den ouderdom van vyf-en seventig jaren de Marquis de Borgomainero, uit het Huis van Este, Marquis van Proleza en S. Christina, Graaf van Cortelona en het Vicariaat van Belgoyoso, Ridder van 't Gulde Vlies, Grande van Spanjen, Viceroy en Capitein Generaal van Gallicien, Raad des Konings van Spanjen en zyn Ambassadeur aan het Keizerlyk Hof.

Dood van den Marquis de Borgomainero.

HAMBURG. Gedenkteeken voor den Pastoor Horbius opgerecht. (a) *Zie 6 Stuk, 1 Deel, pag. 116.*

GELYK noch zeer veele lieden de gedachtenis van den Heer Horbius, Pastoor van de S. Nicolaaskerk tot Hamburg, wegens wiens begraaving wy (a) hier voor hebben gesproken, in zonderlinge waarde hielden, wierd den 17den. der Maand in de Kerk tot Steinbek door eenigen zyner Toehoorders een prachtig Gedenkteken, zeer keurlyk in hout gesneeden en met verguld lofwerk vercierd, ter eere van den gemelden Heer opgerecht. 't Werk is in dezer voege geschikt. Vlak in 't midden vertoont zich het Afbeeldsel van den Pastoor in een ovaale Lauwerkrans, met een Cedel omwonden, begrypende deze zyne Zinspreuk: *Ik zal u uitverkoren maaken in den oven der elende.* Nevens het Afbeeldsel staat ter wederzyde een gedraaide Zuil, met vergulde Lauwertakken omwonden. By die ter rechter zyde ziet men het Geloof, hebbende in de rechter hand een Boek daar een Kelk op staat, en in de slinker een Kruis. By de Zuil ter slinker zyde vertoont zich de Lydsaamheid, draagende onder den rechter arm een Lam, en steunende met de slinker hand op een Jok. Boven de Zuilen heeft men een Verdek, daar twee Engelen op zitten, houdende Palmtakken en een Lauwerkrans in de handen, en tusschen beiden een Wapen, daar zich het Beeltenis van onzen verroezenen Heiland boven vertoont. Onder het Afbeeldsel des Verstorvenen ziet men een swart Tafereel, op het welk met vergulde letteren te leezen staat.

Hier legt een Man begraaven, van den welken men hierna eerst zal gewaar worden 't geen veele nu ter tyd niet willen gelooven.

HEER

HEER JOHAN HENRIK HORBIUS: 1695.

Welke Ao. 1645. tot Colmar in Elſas op Barnabasdag ter wereld kwam. Wat de Heere met hem voorzien had, bleek als hy Ao. 1671. te Traarbach aan de Moeſel, als ook Ao. 1679. te Windersheim in Franken tot Superintendent, en eindelyk Ao 1685. tot Paſtoor van S. Nicolaaskerk te Hamburg beroepen wierd. Deze laatſte plaats was hem 't geen Lyſtren voor Barnabas was, uit welke hy ging den 26ſten. November Ao 1693. en overleed op zyne Hofſtede te Schlem Ao 1695. op Polycarpus dag. Gelyk hy zyn leven met de gedachteniſſe eens grooten Leeraars begonnen heeft, zo heeft hy het ook zalig geëindigd. October.

Leezer,

Oordeel hem nu niet; want zyne ziele ſtaat voor Godts aangezicht. En om te bemerken, hoe zyn ligchaam ruſt in een zekere hoope eener vrolyke opſtandinge, hebben eenigen zyner Toehoorderen, welke door zyne zuivere Leere en Chriſtelyken wandel geſticht zyn geweeſt, hem deze Eerengedachtenis opgerecht.

Ter wederzyde van dit Tafereel ziet men een Engel, houdende in de handen een Cedel met Lauren omvlochten, daar deze woorden op ſtaan:

De Heere merkt'er doch op, ende hoort, ende daar is een gedenkboek voor zyn aangezichte geſchreeven, voor de geenen die den Heere vreezen, ende voor de geenen die aan zynen naame gedenken. Mal. 3. V. 16.

VRANKRYK Hertog van Maine in ongunſt.

GELYK de meeſte Generaalsperſoonen al in de voorgaande Maand te Parys waren aangekomen, wierd ook Monſr. de Villeroy alle oogenblikken aan het Hof verwacht, alwaar men zich verzekerd hield dat hy zeer wel ontfangen zou worden, hoewel hy met geen laurieren beladen te rug keerde: want noopende het ſlecht gevolg der onderneeming tegens den Prins van Vaudemont, den Hertog van Maine wierd'er byna alleen alle de ſchuld af gegeeven; alzo men hem te laſt ley, dat hy niet ſpoedig genoeg volvoerd had 't geen van zyn gebied af-

1695. *October.* hing. Gelyk de Koning nooit en kon beſluiten tot dusdanige misſlagen te vergeeven, belette de vaderlyke genegentheid niet, dat den Hertog van het Hof verwyderd, en genoodzaakt wierd zich te Chantilly te vertrekken: een ſchrikkelyke ſpyt voor den Zoon van Lodewyk den XIV^den.

Koning ſtaat Gevader over het Dochtertje der Ambaſſidrice van Venetien. (a) *Zie pag. 221.*

d'Eertekenen, aan (a) d'Ambaſſadrice van Venetien, en in haar perſoon aan de Republyk zelve, beweezen, wierden nu tot den hoogſten top gevoerd. Den 9^den. der Maand hield de Koning, benevens Madame, het Dochtertje van Mevrouw Erizzo ('t is de naam van d'Ambaſſadrice) ten doop, en liet het Louiſe noemen. De Kardinaal de Bouillon verrichtte de plechtigheid in de Kapel van het Kaſteel te Fontainebleau. Drie dagen te vooren was Mevrouw Erizzo door den Introducteur der Ambaſſadeurs ter audientie van den Koning gebracht, en ontfangen door de Marechale de la Mothe, welke haar verzelde tot in de kamer daar zyne Majeſteit was, die haar groette en kuſte.

SPAANSCHE NEDERLANDEN. Vervolg van de beweegingen der Legers.

NA de verovering van Namen bleef het Leger der Geallieerden noch tot den 8^ſten. September in het Campement van Mazy; gelyk, benevens meer andere omſtandigheden, uit den onderſtaanden Brief gezien kan worden.

Hoog-Mogende Heeren,

MYne Heeren, dezen morgen is de Koning met d'Armée van by Mazy opgebroken, en hier komen campeeren. Op morgen ſtaat men de marſch te continueeren tot aan Bois-Seigneur-Iſaac. Zyne Majeſteit heeft order geſteld tot het ſlechten der Linien van Circumvallatie, Approches, en andere Werken, welke tot de Belegering van Namen gedient hebben; en werd ook reedts met veele naarſtigheid gearbeid, als mede met het opruimen van de Breſſen in de Fortificatien van de Stad, Kaſteel en aanhoorige Werken, om die daar na te laaten reparceren, waar van aan den Heer Koehoorn de directie is gelaaten. Tot bewaaring der voorſz. Veſting heeft zyne Majeſteit daar proviſioneel in gelaaten drie-en-twintig Bataillons Infantery. De Troupen van den Heer Keurvorſt van Brandenburg, onder den Heer Maarſchalk Flemming, en de Lunenburgſche onder den Graave van der Lippe, benevens de Hanoverſche, zyn dezen dag van d'Armée gedetacheerd, en gemarcheerd na Fallais omtrent Huy. Den Heer Landgraave van Heſſen bevind zich noch by dit Leger, maar ſtaat in 't kort van hier

te

te vertrekken. d'Armée onder den Hertog van Villeroy is tot Binchs. Zyne Majeſteit heeft gelieven goed te vinden dezen morgen den Heer Maarſchalk de Bouflers van Namen onder een goed Eſcorte te laaten transporteeren na Maaſtricht, om aldaar zo lang te blyven tot dat de Koning van Vrankryk de geëiſchte ſatisfactie zal hebben gegeeven, en gereſtitueerd aan de Geallieerden d'Officieren en de Soldaaten, die in Dixmuiden en Deynſe zyn gevangen genomen, ende tegens de Capitulatie en het Cartel werden aangehouden. Waar mede, *Hoog-Mogende Heeren, enz.* 1695. *Septemb.*

In 't Leger zyner Majeſteit van Groot Britanje tot Sombref, den 8ſten. Septemb. 1695.

Getekend
E. van WEDE.

't Leger der Geallieerden kwam den 10den. September te Halle, tuſſchen Bruſſel en Mons. De Maarſchalk de Villeroy, ziende het Kaſteel van Namen veroverd, brak den 2den. September, tegen den middag, op van d'oevers der Mehaine, en marcheerde zonder ſtand te houden tot aan Covilley by Charleroy. Thans ſloeg d'Infantery zich neêr, ſtrekkende de rechter zyde zich uit na Chaſſelet, en de ſlinker na de kant van Charleroy; terwyl de Cavallery, benevens eenige Infantery, vaſt voorttoog, en de Sambre paſſeerde. Midlerwyl wierd de Marquis van Harcourt met twee Brigades Cavallery, tien Bataillons, en twee Regimenten Dragonders getetacheerd om na de kant van Dinant te trekken, ten einde die Plaats te dekken, en met eenen de Brandenburgſche, Hanoverſche, en eenige andere Troupen, welke na het Land van Luxemburg getoogen zynde, de kleine Plaatsjes van dit Hertogdom dreigden, gade te ſlaan. Den 5den. September toog de Franſche Infantery, welke ter ſlinker zyde van de Sambre campeerde, tuſſchen Chaſſelet en Charleroy over deze Rivier. De Prins van Conti, die ze commandeerde, marcheerde met d'eerſte Linie en d'Artillery, en ging zich nederſlaan te Ham-ſur-Heuſe; en Monſr. de Rubantel met de twede Linie te Marby, tuſſchen Thuin en Marchienne-au-pont. Dien zelven dag detacheerde men twaalf Bataillons en eenige Eſquadrons, om zich by den Marquis van Harcourt, aan de kant van Dinant, te gaan voegen. De Maarſchalk de Villeroy vertrok ook met de Cavallery van omtrent Charleroy, en ging te Binchs campeeren. Den 6den.

1695. October. toog d'Infantery te Solre weder over de Sambre, en sloeg d'eerste Linie zich neder te Grandrang, en de twede te Buissiere en te Mierbe-Poterie. Hier bleef ze den 7den. en 8sten. leggen, kwam den 9den. by Mons, en den 10den. te Cambron, twee mylen van Aath, daar de Maarschalk de Villeroy zich den zelven dag met de Cavallery by haar voegde. Den 13den. vaardigde Monsr. de Villeroy een Detachement van twee Brigaden Cavallery af, om het Corps, 't geen de Graaf van Montal tot de bewaaring der Linien commandeerde, te versterken. Den 18den. wierd de Marquis van Montrevel met tien Bataillons in twee Brigaden, een Brigade Cavallery, en een Brigade Dragonders gedetacheerd, ten einde te Maude, een myl van Leuze, te gaan campeeren, en de voerazie aan die kant gade te slaan. Den 30sten. vertrok de Fransche Armée uit het Campement van Cambron, daar ze nu ettelyke dagen gelegen had, en ging zich te Leuze nederslaan, naderende gestadig aan de Linien, om de Veldtocht byna ter zelve plaatse, daar ze aangevangen had, te eindigen.

Vertrek des Konings uit het Leger.

't Leger der Geallieerden brak den 22sten. September op van Halle, en ging aan geene zyde van Quentin-Lennik campeeren. De Koning van Groot Britanje, ziende de Veldtocht byna geëindigd, liet het gebied over het zelve aan den Keurvorst van Beyeren, en vertrok den 24sten. na Vilvoorden. Den zelven dag ging zyne Majesteit te Mechelen slaapen, en kwam des anderendaags te Breda, alwaar zich de Pensionaris van Holland met eenige andere Persoonen van staat wegens sommige gewichtige zaaken vervoegde. Den 27sten. vertrok de Koning van Breda, en bevond zich den 29sten. op het Loo, alwaar hy zich eenige dagen wegens den arbeid van de Campagne uitrustte, en het vermaak van de Jacht met de zorg der gewichtigste zaaken vermengde. Den 7den. October, 's avondts ten acht uuren, vervoegde hy zich in den Haag, enz.

Garnisoenen van Dixmuiden en Deinse wedergestuurd.

Midlerwyl waren de Garnisoenen van Dixmuiden en Deynse, volgens 't geen waar toe zich de Maarschalk de Boufflers ten dezen opzichte had verbonden, in zo grooten getale als men ze had konnen verzamelen, (want veele waren verloopen, anderen hadden dienst onder de Franschen genomen, en waren

gints-

gints en herwaarts verſtrooid, enz.) te gelyk met de Gouverneurs Ellenberg en d'Offerel te (a) Gent aangekomen; doch dezen aanſtondts, benevens, eenige andere voornaame Officiers, in arreſt genomen, vermits men hen beſchuldigde wegens hunne plicht niet wel te hebben waargenomen, met zich al te licht over te geeven, en een ſchandelyke Capitulatie te tekenen: welke zaaken hoe ſwaar die by den Krygsraad wierden opgenomen, zulwy in het gevolg zien. 1695. October.

Ellecheag, d'Offerel, en anderen in arreſt genomen.

(a) 19 Sept.

ENGELAND. Aankomſt des Konings in zyn Ryk.

ZYNE Britanniſche Majeſteit, den 19den. der Maand, 's morgens tuſſchen zeven en acht uuren, uit den Haag vertrokken, en vervolgens ten negen uuren in d'Oranje Polder t'ſcheep getreeden, landde des anderendaags morgens ten tien uuren te Marygate, en ſliep dien nacht te Kantelberg. Aanſtondts wierd een Expreſſe met deze tyding na Londen afgevaardigd, en de zelve in een oogenblik door de gantſche Stad ruchtbaar gemaakt met het luiden der klokken, en het loſſen van 't geſchut van den Tour, onder zulk een algemeene vreugde en blydſchap, dat die zelfs op d'aagezichten der ingetoogendſte lieden te beſpeuren was; wordende dien gantſchen nacht in meeſt alle de ſtraaten vreugdevuuren en vuurwerken aangeſteeken. Daags daar aan, den 21ſten. hield de Koning het middagmaal te Northfleet, dicht by Graveſend, en kwam des avondts omtrent zes uuren te Southwark, onder de toeloop eener ontallyke menigte van menſchen, welker vreugdegalmen door de lucht heen drongen. Ondertuſſchen wierd het kanon van den Tour geloſt, en zyne Majeſteit paſſeerde de Brug van Londen, en zo wyders door de Stad, komende eerſt omtrent negen uuren te Kenſington: want het gedrang in de ſtraaten was zo ongemeen groot, dat de Gardes niet dan met groote moeite den weg voor de koetſen, die maar ſtapsvoets gingen, konden opruimen.

't Parlement was (a) den 18den. vergaderd geweeſt, en uit kracht van een zekere Commiſſie tot aan den 10den. November geprorogeerd: maar den zelven avond, zo als de Koning te Kenſington gekomen was, liet hy den Raad vergaderen, en verklaarde, dat hy beſlooten had het tegenwoordig Parlement te-

Parlement van Engeland gediſſolveerd.

(a) Zie pag. 231.

1695. October. diſſolveeren, en een nieuw tegen den 2den. December aanſtaande te beroepen; 't geen in 't algemeen goedgekeurd zynde, wierd 'er de Proclamatie, vervangen in de volgende termen, den 22ſten. van afgekondigd.

NAdemaal wy om verſcheidene hoogdringende en gewichtige overweegingen dienſtig geoordeelt hebben, op en met d'aanrading van onzen Geheimen Raad, ons tegenwooordig Parlement, het geen nu tot den 10den. November verſchooven is, t'onbinden; verkondigen wy ten dien einde deze onze Koninglyke Proclamatie, en ontbinden hier mede dienvolgende het voorſz. tegenwoordige Parlement. En de Geeſtelyke en Wereltlyke Lords, en de Ridders, Burgers en Stedelingen van het voorſz. Parlement werden van hunne Vergadering op den voorſz. 10den. November ontlaſt. En, op dat onze goede Onderdanen mogen weten het vertrouwen, geen wy op hunne toegenegentheden hebben, en hoe genegen wy zyn ons Volk te vergaderen en haren Raad in 't Parlement te hebben; maaken wy hier mede aan onze voorſz. Onderdanen bekent, dat wy onzen Lord Grooten Zegelbewaarden aanbevolen hebben, Geſchriften in de behoorlyke forme na de Wet af te zenden tot het beroepen van een nieuw Parlement, het geen op Vrydag, den 2den. December naaſtkomende, beginnen zal, en te Weſtmunſter gehouden werden. Gegeven in ons Hof te Kenſington, den 21ſten. October, 1695. In het zevende Jaar van onze Regeering.

WILLIAM R.

Men was over deze diſſolutie van het Parlement niet zeer verwonderd. 't Is van het belang der Natie, dat een zelve Parlement niet al te lang duure, gelyk blykt uit de (a) Bil gepaſſeerd in de laatſte vergadering van het geen 't welk tegenwoordig gediſſolveerd wierd, behelzende, dat een Parlement niet langer als drie jaaren zou mogen zitten, waar na de Koning een nieuw moeſt beroepen. 't Was ook eene der klachten, die men tegens de voorgaande Koningen had gedaan, dat zy de zelve Parlementen al te lang lieten zitten; waar door zy gelegentheid bekwamen om 'er Creatuuren in te maaken, welke vervolgens deeden alles wat zy begeerden. Zyne Majeſteit, in tegendeel, betoonde door het Parlement te diſſolveeren, dat hy zich eeniglyk op de genegentheid zyner Volkeren vertrouwde, en zyn eigene belangen zodanig met die der Na-

(a) Zie 5 Stuk, 2 Deel, pag. 298.

Natie vermengde, dat hy ze maar als een en het zelve be- 1695.
lang aanmerkte. 't Parlement, 't geen als nu gediſſolveerd *October.*
wierd, had in de gemelde Bil beſlooten, *dat het zou ophouden en eindigen op den* 11^den^. *dag van November* 1696. *ten ware haare Majeſteiten dienſtig vonden het eerder te diſſolveeren.* Dit Parlement had by de vyf jaaren gezeten, als zynde voor d'eerſte maal beroepen den 16^den^. February 1690. en het twede 't geen de Koning ſedert zyne komſt tot de Kroon beroepen had.

Twee dagen na dat de Proclamatie, daar wy zo even af hebben geſproken, afgekondigd was, deed zyne Majeſteit ook d'onderſtaande afkondigen, ten einde alle vryheid te geeven aan de verkiezingen der Leden, welke het Parlement moeſten uitmaaken.

WILLIAM R.

ALzo wy het afzenden van Geſchriften tot het beroepen van een nieuw Parlement bezorgt hebben, en begeerig zyn, dat de Verkiezingen zonder de minſte klachte of voorwendſel van wanordre onzer Krygsknechten, gehuisveſt in eenige der Plaatſen alwaar zodanige Verkiezingen ſtaan te geſchieden, volbracht mogen werden; maken wy hiet mede onze Wil en Begeerte bekent aan alle Collonels en Bevelhebbers over onze Regimenten, Benden of Compagnien, dat zy niet zullen hebben te verzuimen met de Regimenten, Benden of Compagnien onder hun Gezag uit zulken Plaats van Verkiezing daags voor dat zy gemaakt zal werden te trekken na de naaſtbygelegene Plaats of Plaatſen, ende eerſt den dag naer zodanige Verkiezing in hunne vorige Wyken te keeren, alleenlyk uitgezondert de Garniſoenen der Plaatſen in dewelken het noodzakelyk is dat onze Machten tot Veiligheid der zelve blyven: En d'Officiers moeten bezorgen, dat de Soldaaten zich beleeft dragen, en hunne Landheeren behoorlyk voldoen. En alle Magiſtraten, Vrede-Rechters, en onze andere Bedienden, die het aangaat, zullen hen in het bezorgen van Quartieren, preſſen van Voertuyg, en wyders zo de gelegentheid vereiſcht, behulpſaam zyn. Gegeven in ons Hof te Kenſington, den 23^ſten^. October, 1695. In het zevende Jaar van onze Regeering.

Op zyn Majeſteits Bevel,

William Blatwayt.

Daags te vooren was zyne Majeſteit door den Lord Major, d'Aldermans, en de Sheriſs der Stad Londen opgewacht, en by

1695. *October.* by die gelegentheid d'onderſtaande Aanſpraak door den Recorder gevoerd.

Met believen van uwe Majeſteit.

WY, uwer Majeſteits gehoorzame en toegenegene Onderdanen, den Lord Major, Aldermans en Beampten van Londen, zo in Krygs-als Burgerlyk Bewint, verwelkomen Uwe Majeſteit zeer hertig over deſſelfs gelukkige en behoude wederkomſt in uwe Ryksſtad met Overwinning en Zegen over een Zoon van Mahomet; als hebbende dien Grooten Leeuw by de Baart gegrepen, en deſſelfs Roof uit zynen Muil weggerukt, tot onſterffelyke Eer van Uwe Majeſteit en van uwe groote Dapperheid en Beleid.

Doch wy verheugen ons, Sire, oneindig boven alles over de Gezondheid en Behoudeniſſe van Uwen Heiligen Perſoon, welken God lang beware, om over ons te regeeren, en over alle uwe Vyanden te heerſchen.

De Koning antwoordde met alle tekenen van genoegen; bedankte den Lord Major wegens zyn voorzichtig beleid in het oeffenen van zyn Ampt; en ſloeg de twee Sheriffs, volgens de gewoonte, Ridders.

Hertog van Gloceſter verwelkomt den Koning.

Den zelven dag ging zyne Majeſteit haare Koninglyke Hoogheden, den Prins en Princes van Deenmarken, bezoeken; by welke gelegentheid hy door den jongen Hertog van Gloceſter met het volgende compliment werd verwelkomd': *Dat hy verheugd was, dat hy zyne Majeſteit, voor wiens behoudeniſſe hy God geſtadig had gebeden, zegenpraalende zag wederkeeren; en dat hy zich oeffende* ('t geen hy met het in de hand houden van een Roer ſcheen te willen aanwyzen) *om zyne Majeſteit toekomende Jaar in de Nederlanden te veld te konnen volgen.* De Koning nam groot vermaak in deze aanſpraak, deed ze hem nochmaals herhaalen, en betoonde hem alle bedenkelyke vriendſchap.

Ooſt-Indiſche Schepen door de Franſchen genomen.

Doch om tot andere zaaken over te treeden. d'Engelſche Ooſt-Indiſche Compagnie kreeg nu noch een gevoeliger neep, als de geenen daar wy (a) elders af geſpooken hebben, door het verlies van de Schepen de *Defentie*, *Reſolutie*, en *Succes*, welke na een hardnekkig gevecht van twee uuren op de hoogte van Galloway in Ierland door twee Franſche Fiegatten, het

(a) *Zie. pag. 75. en 118.*

een

een door een Kaaper van S. Malo en het ander door een van Granville gevoerd, veroverd wierden. De ſchade, volgens de Lyſt naderhand aan de Heeren der Admiraliteit overgeleverd, bedroeg over de vyf honderd duizend ponden ſterlings. 1695. October.

't Eſquadre, gedeſtineerd na de Straat onder het gebied van den Ridder Rooke, die de plaats van den Admiraal Ruſſel zou gaan bekleeden, vertrok den 18den. October uit Spithead na S. Heleens, ſterk veertien Oorlogſchepen en twee Branders, te weeten, twee van d'eerſte rang, zynde *de Koninglyke William* en *de Koningin*, gemonteerd ieder met honderd ſtukken; twee van de twede rang, van negentig; zes van de darde, van tachtig; drie van de vierde, van ſeſtig; en een van de vyfde rang, van dartig ſtukken kanon. Dit Eſquadre, 't geen met eenen tot Convoy moeſt dienen, wierd te S. Heleens met vier Oorlogſchepen verſterkt; vertrok den 22ſten. met tachtig Koopvaarders van daar; paſſeerde den 26ſten. in 't gezicht van Pleymouth, van waar noch twintig Koopvaarders in zee ſtaken om zich by het zelve te voegen, enz. Ridder Rooke vertrekt met zyn Eſquadre na de Straat.

't PARLEMENT van Ierland, trachtende de ruſt in het Koningryk te beveſtigen, paſſeerde ten dien einde verſcheidene Acten; en voteerde het Laager Huis, delibereerende over den ſtaat der Natie, dat de ſtaaking van de vergaderingen des Parlements, en het credit 't geen de Ierſche Roomſchgezinden onder de voorgaande Regeeringen aan het Hof van Engeland hadden gehad, d'oorſpronk der Ierſche onheilen waren geweeſt: Dat de Proclamatie, afgekondigd in den Jaare 1671. om hen in de Corporatien t'admitteeren, en hen toe te laaten Eigendommen te hebben, tot nadeel der Acte van *Eſtabliſſement*, onwettig en van geene waarde was: Dat men een Bil moeſt ontwerpen om hen te noodzaaken de Goederen, welken zy ſedert dien tyd gekocht hadden, te verkoopen: Dat de gemeene Inkomſten in de Jaaren 1691 en 1692 kwalyk gehandhaafd waren: Dat, om den Koophandel voort te zetten, men een nieuw Recht op de Schotſche Lywaaten, Brandewyn, en Timmerhout, uitgezondert 't geen tot zyner Majeſteits Vloot gebruikt mocht worden, zou ſtellen. IERLAND. Verrichtingen des Parlements.

1695. *October.* Den 12den. der Maand vergaderden de Viceroy en de Geheime Raad, en wierd d'Acte van het Parlement, vernietigende 't geen in het gepretendeerde Parlement, gehouden onder Koning Jacobus, gedaan was, geleezen; waarna de deuren van de Raadkamer opengezet zynde, wierden alle de Journaalen, Registers, en andere Papieren betreffende deze procedueren, openlyk gescheurd, en, volgens den inhoud der Acte, in de tegenwoordigheid van den Lord Major, de Schepenen, Sheriffs, en voornaamste Burgers van Dublin verbrand.

Voordeelen door d'Engelschen en Spanjaarden op de Franschen in West-Indien behaald.

OMTRENT het eind dezer Maand ontfing men een wydloopig verhaal wegens de voordeelen, welken d'Engelschen en Spanjaarden, te samen gevoegd, op de Franschen in America, op het Eiland Hispaniola of S. Domingo, hadden gehaald. Dit Eiland is gelegen ten Oosten van Cuba, en heeft omtrent honderd en vyftig mylen in de lengte van 't Oosten na het Westen, en vyftig of sestig in de breedte. Aan d'Oostzyde word het bezeten door de Spanjaarden, die daar een Gouverneur hebben, welkers macht zich over alle d'Antilles, of Caribes, uitstrekt. De Franschen hebben'er verscheidene Wooningen ten Noorden, en op de Westkust, op een plaats die men *le petit Gouave* noemt, mitsgaders aan andere oorden, bezittende meer als de helft van 't Eiland. De West-Indische Maatschappy nam 'er bezit af in den Jaare 1665. en stelde 'er een Gouverneur, die met eenen Gouverneur van Tortuga was, enz.

Naauwkeurig Relaas wegens de voordeelen, door d'Engelschen en Spanjaarden op de Franschen in America behaald, geschreeven uit Jamaica den 5den. Augustus 1695.

DEN 7den. April zeilde Capitein *Wilmot* met de onder hem staande Oorlog- en Transportschepen van *S. Christoffel*; kwam den 13den. in 't gezicht van het Eiland *Hispaniola*, en des namiddags voor *Samana*; alwaar het Schip *de Swaan*, vooruit gezonden om de Spanjaarden wegens onze komst te verwittigen, zich, benevens *de Hampshire* van hier, by de zelven vervoegde. Vervolgens ging Capitein *Wilmot* met vier Oorlogschepen na *S. Domingo*; en wierd aan het overige gedeelte van de

Vloot

Vloot bevolen na de Baay van *Samona*, aan de Noord-Ooſtzyde van *Hiſpaniola*, te zeilen. Den 15den. kwam Capitein *Wilmot* aan *S. Domingo*: en na eenige maalen met den Gouverneur in geſprek geweeſt te hebben, begon het Spaanſche Krygsvolk den 20ſten. na *Monte-Chriſto*, aan de Noordzyde van *Hiſpaniola*, alwaar d'algemeene Vergaderplaats bereikend was, te trekken. Den 25ſten. ging men weder t'zeil; en den 3den. May vervoegde men zich by de Vloot in de *Baay van Samona*. Den 9den. wierden d'ankers opgewonden. Den 14den liet men ze voor *Monte-Chriſto*, en den 18den. in de *Baay van Manſaniele*, omtrent twee mylen van *Puerto Real*, vallen, alwaar drie Spaanſche Oorlogſchepen van de Vloot van *Barlevento* zich by ons voegden. Den 22ſten. kwam het Spaanſche Krygsvolk te land tot *Puerto Real* aan: en den 23ſten. vervoegden zich den Overſte *Lillingſton*, Capt. *Wilmot*, en eenige andere Bevelhebbers aan land, ten einde met de Spanjaarden de wyze, hoe men den aanſlag beſt zou uitvoeren, te beraamen; alzo men, tot op vier mylen aan de Vyanden genaderd, een ſterke Pas aan een Rivier te vermeeſteren had, eer men de Stad omtrent *Cap François* kon aantaſten. Men vond derhalven goed, dat het Spaanſche Krygsvolk, vyftien honderd Man ſterk, benevens honderd der onzen, de gemelde Pas zouden aangrypen; terwyl ons overige Volk den Vyand van achteren zou aantaſten. Den 24ſten. zette men drie honderd Man aan land, die zich by de Spanjaarden voegden. Den 27ſten. zeilde men de *Baay van Manſaniele* in. Den 28ſten. liet men d'ankers een myl van *Cap François* vallen; en ging den Overſte *Lillingſton* met het overige Volk van zyn Regiment, met de reedts aan land zynde drie honderd by de negen honderd Man ſterk, aan land: waar op de gemelde Pas door de Vyanden, met achterlaating van vier ſtukken Kanon, verlaaten wierd. Den 29ſten. wierd het Schip *de Swaan* tot dicht onder 't Fort gezonden, en van wederzyde vry hevig geſchooten: doch 's avonds ten vyf uuren ſtaken de Vyanden de Stad in brand, deeden alle de Werken ſpringen, en weeken uit de zelven met achterlaating van veertig Stukken. Men rekende hen, zo hier als op de Pas, vier honderd Man ſterk te zyn geweeſt, waar af 'er twee honderd na *Port de Paix*, en d'overigen in 't Gebergte vlooden. Den 30ſten. nam het Engelſche en Spaanſche Krygsvolk bezit van de Stad, op het hangen van een Berg aan de zeekant, anderhalve myl van *Cap François*, gelegen. Den 2den. Juny toogen de Spanjaarden 'er weder uit, en ſloegen zich neder by een Pas, langs de welke men na *Port de Paix* trok, ten einde het land te beter te konnen verwoeſten. Den 3den. dito voegden zich drie honderd der onzen by hen; en den 4den. deed men de Werken, welken de Franſchen noch in hun geheel hadden gelaaten, ſpringen. Den 9den. voegde zich den Overſte *Lillingſton* met het overige Volk van zyn Regiment by de Spanjaarden, met bevel van na *Port de Paix*, over land vier-en-twintig en te water zeventien Engelſche myle van *Cap François* gelegen, te trekken. Den 10den. ſtak de Vloot onder zeil, en ankerde

1695. 0 Zeden.

1695. ongevaar een myl beweſten *Cap François*. Den 14den. lichtte men de
October. ankers, en liet ze omtrent twee myl beooſten *Port de Paix*, voor een klein Plaatsje *S. Pierre* genaamd, vallen. Den 16den. deed men vyf à zes honderd Bootsgezellen landen, welke gantſch geen wederſtand ontmoetten, en, verſcheidene Wooningen der Vyanden verbrand en verwoeſt hebbende, des avondts weder aan boord kwamen. Den 21ſten. ging men andermaal aan land, trok tot op een kanonſchoot na aan *Port de Paix*, en keerde 's avondts weêr t'ſcheep. Den 24ſten. kwamen d'Engelſche en Spaanſche Landmachten voor de Stad, en ſloegen zich omtrent anderhalve myl beooſten de zelve neder; waar op de Vyanden de Plaats in brand ſtaken, en op het Fort weeken. Den 25ſten. voegde de Commandeur zich met vyf honderd Matroozen by hen; deed men de Sterkte opeiſſchen; en, als de Gouverneur d'overgaave weigerde, het Zeevolk 's avondts weder t'ſcheep gaan. Den 27ſten. bracht men Geſchut aan land. Den 29ſten. maakte men een weg door een Boſch na een Berg, ten Noord-Ooſten van de Plaats; en wierd een kleine Battery begonnen, des anderendaags voltooid, en van daar uit twee Stukken geduurende de belegering den Vyand veele ſchade toegebracht. Den 1ſten. July wierd de Legerplaats veranderd, en nader aan de Stad begreepen: ook kwam de Vloot aan de Weſtzyde ten anker. Den 3den. voltooide men een twede Battery aangelegt op een vry hoogen Berg, ten einde de Stad daar van aan d'Ooſtzyde te beſchieten: en den 5den. plantte men ettelyke Stukken aan de Weſtzyde. Den 6den. begon men te ſchieten: den 8ſten. ſpeelde men uit vyftien ſtukken Geſchut op de Stad, en wierd een Battery voor Mortiers aangevangen, den 10den. voltooid en beplant. Den 11den. begon men met Bomben te werpen, en maakte beide in het Kaſteel en de Sterkte een bres. 's Anderendaags kwam een Deſerteur tot ons over, en verhaalde, dat de Bomben en Kogels zo groot een verbaaſdheid en ſchrik in de Vyanden hadden veroorzaakt, dat ze van voorneemen waren de Veſting den volgenden dag over te geeven. Den 13den. voer men met bombardeeren en ſchieten zeer yverig voort. De Vyanden deeden hier op hunne Werken meeſt allerwegen ſpringen, ſchooten met al hun Geſchut te gelyk zeer hevig, doch brachten ons geene ſchade toe. Den 14den. toogen zy des morgens ten een uur door de bres uit, en vluchtten in het Gebergte; maar wierden van eenige Bootsgezellen nagejaagd, en door drie honderd Spanjaarden, ten dien einde anderhalve myl van de Plaats in een engte gelegt, ontmoet. 't Getal der uitgetoogenen wierd op drie honderd vyftig Blanken en twee honderd gewapende Swarten begroot; van d'eerſten omtrent honderd en twintig nedergehouwen, en van de laatſten verſcheidene gevangen genomen. Daar wierden veele Oorlogsbehoeften, en zeven-en-ſeventig ſtukken Geſchut, meeſt altemaal vernageld, in de Sterkte gevonden. Deze Veſting, of Schans, legt aan het einde of de binnenſte bocht

van

van een Baay, op een vlakken klippigen Berg, hoog en ſteil aan de land-, en ſcheuins afgaande aan de zeekant. Op het midden van den zelven ſtond een ſterk vierkant Kaſteel, met vier ſchootvrye Bolwerken, en twaalf kleine ſtukken Geſchut beplant, zynde van groot belang voor de Vyanden. Na dat het Geſchut, zo van ons als van de Vyanden, t'ſcheep was gebracht, begon men de Sterkte en het Kaſteel te ſlechten, daar men den 26ſten. een eind afmaakte. Daags te vooren waren de Spaanſche Krygsvolkeren na huis getrokken; en ſtaken wy ook den 27ſten. weêr onder zeil. 1695. October.

VEREENIGDE NEDERLANDEN.

VOLGENS jaarlykſche gewoonte wierd nu weder de Vaart op verſcheidene Geweſten door d'onderſtaande Plakaaten verbooden.

DE Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, *Doen te weten:* Dat Wy by deze jegenwoordige conſtitutie van tyden, om pregnante redenen, Ons daar toe moverende, hebben goedgevonden te interdiceeren ende verbieden, gelyk Wy wel expreſſelyk interdiceeren ende verbieden mitsdezen, alle Schipvaart uit deze Landen, naar den vyfthienden van d'aanſtaande Maand November, Nieuwen Styl, zo ter Koopvaardye, als op particuliere Commiſſie uitgeruſt, naar Weſten, Ooſten ende Noorwegen; 't zy door het Canaal, ofte achter Engeland om, of hoedanige Quartieren het zoud en mogen weſen, mitsgaders de groote ende kleine Viſſcheryen, op de verbeurte van de Schepen, Goederen en Koopmanſchappen daar inne geladen, als mede van de Gereedſchappen, Wand, Zout ende Tonnen, mitsgaders het geene aan de Viſſcherye is dependeerende; ende in cas echter eenige Schepen naar den vyfthienden November dezes Jaars mochten komen uit te loopen, dat de Schippers en Reeders zullen verbeuren de waardye van de zelven, te verhalen de opgemelte boete aan haarluiden te ſamen ende elk *in ſolidum*, te appliceeren een derde ten profyte van de gemeene zake, een derde aan den Aanbrenger, ende het reſteerende derde aan den genen die de calange doen zal: Des dat daar van alleen zullen werden geëximeert alle Schepen van de Ooſt- ende Weſt-Indiſche Compagnien, mitsgaders van de Colonie van Suriname, naar de Diſtricten van hare reſpective Octroyen gedeſtineert, als mede de Schepen die naar Engeland, Schotland ofte Yrland zyn varende, mitsgaders de Schuiten van die van de Kleine Viſſcherye, die om verſche Viſch uitvaren, als mede de Schepen varende over de Wadde naar d'Elve, Wezer, Ems, om de kleine Ooſt, ende ook na de Vlaamſche Havenen, tot Oſtende ende Nieuwpoort incluis; des dat de voorſz. Schepen, over de Wadde ende Vlaamſche Havenen varende, niet grooter zullen mogen wezen als dertig Laſten, ende daar beneden, ende mede niet ſterker bemant als met drie Man ende een Jongen, op de verbeurte van de zelve Schepen ende

Plakaat tot verbod der Vaart na 't Weſten, Ooſten en Noorwegen, mitsgaders der groote en kleine Viſſcherye.

1695. October. Goederen, te appliceeren als vooren; zo nochtans, dat onder dit Verbod niet zullen wezen begrepen de Koopvaardyſchepen, varende met Stukgoederen, zo wanneer die met twee derden van hare ruimte beladen zullen zyn; ook niet de Schepen met Hoop-vrachten beladen, ſchoon die zullen voorzien zyn van Commiſſien van Retorſie, om haar by occaſie daar van te konnen bedienen; doch dat alle zodanige Schepen zullen geobligeert wezen by cautie haar te verbinden, dat na haar gedeſtineerde Plaatſen hier te Lande wederom zullen retourneeren, zonder eenige andere Plaatſen, als in cas van hooge noodzakelykheid, aan te doen. Ende op dat hier van niemand eenige ignorantie komt te pretendeeren, ontbieden ende verzoeken Wy de Heeren Staaten, Stadhouderen, Gecommitteerde Raaden ende Gedeputeerde Staaten van de reſpective Provincien, ende allen anderen Juſticieren ende Officieren van den zelven Lande, dat zy dezen Onzen Placate van ſtonden aan alomme doen verkondigen, publiceeren ende affigeeren in alle Plaatſen, daar zulks van nooden wezen zal, ende men gewoon is zodanige publicatie ende affixie te doen. Laſten ende beveelen voorts de Raden ter Admiraliteit, de Advocaten Fiſcaal, mitsgaders Admiraals, Vice Admiraals, Capiteinen, Officieren ende Bevelhebberen, als mede de Commiſſariſſen ende Commiſen ter Recherche, zo in de Zee-gaten, als elders, dezen Onzen Placate na te komen, ende doen nakomen, procedeerende, ende doende procedeeren tegens de Contraventeurs van dien, zonder oogluikinge, faveur, diſſimulatie ofte verdrag: want Wy zulks alzoo bevonden hebben ten dienſte van den Lande noodig te zyn. Aldus gedaan ende gearreſteert ter Vergaderinge van de hoog-gemelde Heeren Staten Generaal, in den Hage, den negenthienden October ſeſthien hondert vyf-en-tnegentig. Was geparapheert, *F. B. van Reede*, vt. Onder ſtond, Ter Ordonnantie van de zelve. Was geteekent, *F. Fagel*. Zynde op 't ſpatium gedrukt het Cachet van meer hooggemelde haar Hoog Mog. op een rooden Ouwel, overdekt met een Papieren Ruyte.

Plakaat tot verbod der Vaart en Viſſchery op Groenland

DE Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden. Alzo Wy, ten opzichte van den continueerenden Oorlog tuſſchen den Koning van Vrankryk ende dezen Staat, noodzaakelyk achten, van nu at aan voor het eerſtkomende ſaizoen te verbieden de Vaart ende Viſſchery op en ontrent Groenland, met den gevolge ende aankleven van dien; en willende by tyds Onze goede Ingezetenen daar van gewaarſchouwt hebben, tot voorkominge van der zelver ſchade, en om tot de zelve Vaart geen gereedſchap of toeſtel te maaken: ZO IST, Dat Wy goedgevonden hebben te interdiceeren ende verbieden, gelyk Wy abſoluteſyk, expreſſelyk, en wel ſcherpelyk verbieden by dezen, de geheele Vaart ende Viſſchery ter Walviſch-vangſt op ende ontrent Groenland, voor het eerſtkomende ſaizoen, en zulks het geheele Jaar 1696. op pœne van confiſcatie der Schepen en Goederen, albereids derwaarts ge

gedeſtineerd, of noch te deſtineeren, of de waarde van dien, in cas de zelve van anderen ingehuurt mochten weezen, mitsgaders van de Behoeften welken zy tot dien einde zouden trachten uit te voeren, of onder eenige andere pretexten uitgevoert zouden mogen werden, of die hier te Lande t'huis hoorende, albereits buiten 's Lands zynde, haar tot dien einde zouden mogen laten employeeren, of bevrachten, als mede van ſtraffe aanden Lyve van alle Ingezetenen of Onderdanen dezer Geünieerde Provincien, die haar perſoonelyk tot zulken einde zouden mogen verhuuren, of ook zelfs by andere Natien daar toe laaten gebruiken, ende van banniſſement tegens die geenen, die geciteerd zynde, haar in rechten niet zullen ſiſteeren. En op dat niemand zich komt te bedriegen, op het vertrouwen van pardon, remiſſie, of mitigatie, wert een yder gewaarſchouwt, dat in het toekomende aan de Contraventeurs van deſen geen gratie, vrydom of mitigatie geaccordeert of toegeſtaan zal werden. Ten anderen, ſo interdiceeren Wy mede, dat geen Onderdanen dezer Landen zullen vermogen te participeeren in eenige Schepen of Gereedſchappen in deze Landen, of buiten het reſſort van deſen Staat, in dezen Jaare alrede ter Walviſch-vangſt geequipeert, of noch uit te ruſten, op de boete van zes duizend guldens op yder Schip of gedeelte van dien, by die geene te verbeuren, dewelke bevonden zullen werden in de voorſchreve Schepen, Gereedſchappen, of Viſſchery te hebben geparticipeert. Ten derden, interdiceeren en verbieden wy mede, geen Gereedſchappen, tot de voorſz. Viſſchery dienſtig, 't zy Chaloupen, Vaten, Lynen, Harpoenen, of ander Vaartuig, hoedanig het zelve genaamt mochte wezen, te maken, veel min dat de zelve uit deze Landen naar andere nabuurige Plaatſen of Natien zullen mogen werden uitgevoert, onder eenigerhande pretexten, op poene van confiſcatie der voorſz. Gereedſchappen, en die bevonden zullen werden alzo gereed gemaakt, afgeſcheept of geladen te weeten om buiten 's Lands gevoert te werden, en daar en boven een ſomme van duizend guldens, te verbeuren by die gene die zulks contrarie deze goede meininge ende intentie zullen dirven ondernemen. Ordonneeren van gelyken, indien eenige Schepen ofte Gereedſchappen voor de publicatie van dit Ons Placaat buiten het reſſort van deſen Staat mochten weten vertrokken ende vervoert, om tot de voorſchreve Viſſcherye te werden gebruikt, dat alle de zelve Schepen ende Gereedſchappen illico zullen moeten werden gerevoceert, ende wederom binnen deze Landen gebracht, op poene, indien de zelve Schepen of Gereedſchappen tot voorſz. Viſſcherye werden gebruikt, ofte de waarde van dien, by mede zullen werden geconfiſqueert, ende de Eigenaars of Participanten vervallen in de boeten in de bovenſtaande Articulen begrepen. Ende dat de voorſz. poenen zullen werden geapplicéert, een derde voor den Aanbrenger, wie de zelve ook zoude mogen wezen; een derde past voor den Officier die de calange doen zal; ende het reſterende der-

1695. October.

1695. *October.* derdepart voor de gemeene zake. Eindelyk hebben Wy verklaart voor nul, egeen ende van onwaarde, alle zodanige Contracten ende Verbonden, als eenige Matroſen, of Zeevarende Luiden, met eenige Stuurluiden, Schippers of Reeders van eenige Schepen tot de voorſchreve Viſſcherye of Walviſch-vangſt zouden mogen hebben gemaakt, of aangegaan, hoedanig de zelve zouden mogen wezen, ſtellende alle de voorſz. Matrozen ende varende Luiden, geene uitgezondert, op haar vrye voeten, omme haar te begeven in den dienſt van den Lande. Ordonneerende ende ſtatueerende, dat by de geenen, die haar in den voorſchreven dienſt zullen komen te begeven, geene der voorſchreve uitgeloofde penningen aan iemand zullen werden uitgekeert, alzo Wy verſtaan ende onveranderlyk daar by zullen blyven, dat zelfs na het uitloopen van 's Lands Vloot in den aanſtaanden Jare de voorſz. Vaart ende Viſſcherye abſolutelyk, ende zonder eenige verandering, 't geheele Jaar geduurende, zal zyn ende blyven verboden. Ende op dat hier van niemand eenige ignorantie komt te pretendeeren, ontbieden ende verzoeken wy de Heeren Staaten, Stadhouderen, Gecommitteerde Raaden en Gedeputeerde Staten van de reſpective Provincien, ende allen anderen Juſticieren ende Officieren van den zelven Lande, dat zy dezen Onzen Placate van ſtonden aan alomme doen verkondigen, publiceeren ende affigeeren in alle Plaatſen, daar zulks van nooden wezen zal, ende men gewoon is zodanige publicatie ende affixie te doen. Laſten ende beveelen voorts de Raden ter Admiraliteit, de Advocaten-Fiſcaals, mitſgaders Admiraals, Vice-Admiraals, Capiteinen, Officieren ende Bevelhebberen, als mede de Commiſſariſſen ende Commiſen ter Recherche, zo in de Zeegaten als elders, dezen Onzen Placate na te komen, ende doen nakomen, procedeerende en doende procedeeren tegen de Contraventeurs van dien, zonder oogluikinge, faveur, diſſimulatie of verdrag; want Wy zulks alzoo bevonden hebben ten dienſte van den Lande nodig te zyn. Aldus gedaan ende gearreſteert ter Vergaderinge van de hooggemelte Heeren Staten Generaal, in den Hage, den 19den. October 1695. Was geparapheert, *F. B. van Reede*, ℣. Onder ſtond, Ter Ordonnantie van de zelve. Geteekent, *F. Fagel.* Zynde op 't ſpatium gedrukt het Cachet van de meer-hooggemelte Heeren Staaten Generaal, op een rooden Ouwel, overdekt met een Papieren Ruite.

Plakaat tot verbod der Commiſſie-vaart.

DE Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden. Allen den geenen, die dezen zullen zien ofte hooren leezen, Salut. *Doen te weeten*: Alzo Wy by Onzen Placate, op huiden ge-emaneert, onder anderen goedgevonden hebben, mede te verbieden alle Vaart uit deeze Landen na den vyfthienden van de aanſtaande Maand November, Nieuwen Styl, van Schepen op particuliere Commiſſie uitgeruſt; ende dat Wy ook noodig achten, dat de Commiſſie-vaarders, tegenwoordig

noch

noch in Zee zynde, na den voorſz. tyd mede wederom herwaarts ko- 1695.
men: ZO IST, Dat Wy na rype en aandachtige deliberatie goet- October.
gevonden hebben te ordonneeren, gelyk Wy wel expreſſelyk ordon-
neeren mits dezen, dat alle Schepen, met Onze Commiſſie, of die
van *Zyne Koninglyke Majeſteit van Groot Brittannien*, als Admiraal
Generaal der voorſz. Vereenigde Nederlanden, varende, buiten den
Lande zynde, in wat Reeden, Havenen ofte Plaatſen de zelve zich
zouden mogen bevinden, zo haaſt zyluiden kenniſſe van dezen Onzen
Plakaate zullen hebben bekomen, naar den vyftienden November dezes
Jaars, in aller ſpoed naar deze Landen zullen moeten keeren, ende
aan het Collegie ter Admiraliteit, daar ieder invalt, van haar arrive-
ment kenniſſe geven, op de verbeurte van Schip en Goed, ende de Prin-
ſen, die ieder, na bekomen kenniſſe van de voorſz onze goede ende
ernſtige meininge, intentie ende oogmerk, contrarie dezen Onzen
Plakaate, zouden mogen veroveren, behalven arbitraire correctie naar
exigentie van zaaken, werdende hier van alleenlyk ge-excepteert en-
de uitgezondert zodanige Schepen, die door den *Tropicum Cancri*,
ofte Straatswaart in zyn gelöopen, ende het zelve by valabele ende be-
hoorlyke Documenten zullen konnen bewyzen. Ende werd
de Collegien ter Admiraliteit mits dezen aanbevolen, aan de Capite-
nen of Commandeurs van 's Landts Schepen ordres te geven, om,
eenige Commiſſie-vaarders rencontreerende, aan de zelven van dezen
Onzen Plakaate kenniſſe te geeven, ende daar van nótitie te houden,
ende de zelve nótitie over te zenden. Ende op dat niemand hier van
eenige ignorantie hebbe te pretendeeren, ontbieden ende verzoe-
ken Wy de Heeren Staaten, Stadhouderen, Gecommitteerde
Raden ende Gedeputeerde Staaten van de reſpective Provincien, ende
allen anderen Juſticieren ende Officieren van den zelven Lande, dat
zy dezen Onzen Plakaate van ſtonden aan alomme doen verkondigen,
publiceeren ende affigeeren, in alle plaatſen daar zulks noodig wezen
zal, ende men gewoon is zodanige publicatie ende affixie te doen.
Laſten ende bevelen voorts de Raden ter Admiraliteit, de Advocaten
Fiſcaal, mitsgaders Admiraals, Vice-Admiraals, Capiteinen, Officie-
ren ende Bevelhebberen, dezen onzen Plakaate na te komen, ende
te doen nakomen, procedeerende ende doende procedeeren tegens de
Contraventeurs ende Overtreders van dien, zonder oogluikinge, fa-
veur, diſſimulatie of verdrag; want Wy zulks alzo ten dienſte van den
Lande bevonden hebben noodig te zyn. Aldus gedaan ende gearreſteerd
ter Vergaderinge van de hoog-gemelde Heeren Staaten Generaal, in
den Hage den 19den. October 1695. Was geparapheerd, *F. B. van
Reede*, vt. Onder ſtond, Ter Ordonnantie van de zelve. Geteekent,
F. Fagel. Zynde op het ſpatium gedrukt het Cachet van de meer hoog-
gemelde Heeren Staaten Generaal, op een rooden Ouwel, overdekt
met een Papieren Ruite.

1695. *October.* Tot verval van de drukkende laſten des Oorlogs wierd door de Heeren Staaten van Holland en Weſt-Vrieſland op den 26ſten der Maand gearreſteerd de volgende Ordonnantie van het middel op het Trouwen en Begraaven.

Ordonnantie van het middel op het Trouwen en Begraaven.

PUBLICATIE.

DE Staaten van Holland ende Weſt-Vrieſland: Allen den geenen, die dezen zien ofte horen lezen, SALUT: *Doen te weten*, Dat Wy tot verval van de laſten van den tegenwoordigen Oorlog geneceſſiteert zynde geweeſt de Comptoiren van het Gemeene Land te bezwaren met importante Capitalen op Lyf-Renten ende Intereſſen, genegotieert tot een Fonds, omme daar uit te vinden de voorſchreve jaarlykſche Renten ende Intereſſen, mitsgaders afloſſingen van de gemelde Capitalen, goed gevonden hebben vaſt te ſtellen ende te arreſteeren, zo als Wy doen by dezen, de belaſting op de geenen, die binnen den Lande van Holland ende Weſt-Vrieſland zullen komen te trouwen, begraaven ofte vervoert te werden, zo ende invoegen als de Ordonnantie, dien aangaande geformeert, hier naar ſtaat geinſereert.

ORDONNANTIE

Van het Middel op het Trouwen ende Begraaven.

I.

ALle Bailliuwen, Schouten, Burgemeeſteren, Schepenen, Raden, Theſauriers, Penſionariſſen en Secretariſſen van de reſpective Steden in Holland en Weſt-Vrieſland, mitſgaders alle Bailliuwen, Droſten ofte Dykgraven van eenige Heemraadſchappen ofte Diſtricten ververſcheide Dorpen ende Plaatſen behelzende, als mede Heemraden van de Hooge Heemraadſchappen, ende alle andere die eenige Ampten, Officien ofte Bedieningen in Holland ende Weſt-Vrieſland bekleeden, zonder onderſcheid, door wie de begevinge zoude mogen werden gedaan, waar van jaarlyks, het zy aan Tractementen, Dag-gelden ofte Emolumenten, gezamentlyk genoten wert acht honderd guldens en daar boven, mitſgaders alle Advocaten ende Medicinæ Doctoren, haar willende begeven in den Huwelyken Staat, of een van hare Kinderen komende te trouwen, zal, alvoorens daar toe te werden geadmitteert, by ofte wegens den Bruidegom ende Bruid ieder wegens 't voorſz. recht moeten werden betaald een ſomme van 30 guldens.

Dat.

II. 1695.

Dat gelyk recht van dertig guldens, ieder, mede zal werden betaald, *October* in gevalle den Bruidegom ofte Bruid, ofte wel de Ouders van een van beiden, schoon zodanig Ampt, Officie ofte Bedieninge als vooren niet mochten bekleeden, echter tot twaalf duizend guldens en daar boven mochten wezen gegoed.

III.

Alle Notarissen, Procureurs, Solliciteurs, mitsgaders alle Schouten ende Secretarissen ten platten Lande, als mede die eenige Ampten ofte Officien bedienen, die jaarlyks aan Tractement, Dag-gelden ofte Emolumenten rendeeren vier honderd guldens, ende daar boven tot acht hondert guldens als vooren toe, ofte hare Kinderen, die haar ten Huwelyken staat begeven, zullen, zo Bruidegom als Bruid, als vooren, ieder voor 't recht betalen —— —— 15 guldens.

IV.

Ten ware dezelve, ofte een van beiden, ofte hare Ouders, mochten wezen gegoed tot twaalf duizend guldens en daar en boven, als wanneer mede onder de Classe van dertig guldens zullen begreepen zyn.

V.

De geenen, die zes duizend guldens, ende daar boven tot twaalf duizend guldens toe bezitten, 't zy Bruidegom ofte Bruid, ofte hare Ouders respectivelyk, schoon geen zodanige Ampten ofte Officien als vooren bekleeden, zullen betalen ieder mede —— —— —— 15 guldens.

VI.

Alle de geenen, die eenige Beneficien bezitten, ofte Bedieningen exerceeren, opbrengende als vooren jaarlyks twee honderd guldens, tot vier honderd guldens als vooren, ofte gegoed zyn tot twee duizend guldens ende daar en boven tot zes duizend guldens toe als vooren, zullen voor 't voorsz recht betalen ieder —— —— 6 guldens.

VII.

Ende die eenige Beneficien genieten, ofte Winsten trekken beneden de voorsz. twee honderd guldens, ofte beneden de twee duizend guldens gegoed, ende zulks onder de voorgaande Classe niet begrepen zyn, zonder distinctie hoedanige Persoonen de zelve mogen weezen, ten ware de zelve t'eenemaal van onvermogen waren, zullen voor het voorschreve recht betalen ieder —— —— 3 guldens.

VIII.

Den Bruidegom ende Bruid in verscheidene Steden ofte Plaatsen woonende, zal 't recht van ieder van de zelven betaalt werden daar hy of zy woonachtig is.

IX.

De geenen, die buiten de Woonplaats van den Bruidegom ofte Bruid haar zullen willen laten trouwen, zullen boven het recht, ter

1695. *October.* plaatſe daar hare Geboden zyn aangetekent betaalt, noch eens het zelve recht moeten betalen daar zy komen te trouwen.

X.

Het voorſz. recht van dertig guldens, vyftien guldens, zes guldens, ende drie guldens eens, zal ook moeten betaald werden wegens alle de geenen, die eenige Ampten, Officien ofte Beneficien als vooren beziten ende genieten, ofte invoegen als vooren gegoed zyn, ofte ook wel der zelver Kinderen, die binnen den voorſchreven Lande van Hollandt ende Weſt-Vrieſland zullen komen te ſterven ofte begraven werden.

XI.

De geenen, die nooit getrouwt geweeſt zynde, komen te ſterven, ende welker Goederen het recht van de Collaterale Succeſſie ſubject zyn, zullen betalen dubbelt recht van de reſpective Claſſen hier vooren gemelt.

XII.

In gevalle iemand zich zal willen begeven ten Huwelyken ſtate, zal de zelve gehouden wezen zich te addreſſeeren aan den Secretaris van de Stad ofte Plaatſe, daar de Geboden zullen werden aangetekent, ende aan den zelven opgeven in wat Claſſe, het zy ten reguarde van de voorſz. Ampten, Officien ende Bedieningen, ofte wegens de geſtaltheid van de Goederen, den Bruidegom ende Bruid behooren ende dien conform het recht betalen, ende daar van lichten behoorlyke Acte.

XVIII.

De Magiſtraaten, Gerechten, Commiſſariſſen, Predikanten, ende anderen daar toe gequalificeert, zullen niet vermogen de voorſchreve Geboden aan te teekenen, noch te ook eenige Perſonen te trouwen, ten zy haar zy gebleken, dat het voorſz. recht zal wezen voldaan.

XIV.

Iemand komende te ſterven, ofte begraven te werden, zullen de Erfgenamen, ofte die het bewind van het Sterfhuis is aanbevolen, gelyke aangevinge moeten doen aan de Koſters ofte Doodgravers, die gewoon zyn het recht ofte onkoſten van het begraven van de Dooden te ontfangen, ende aan de zelve het voorſz. recht betaalen; ende zullen de zelve niet toeſtaan ofte permitteeren, dat de voorſz Dooden begraven ofte uitgevoert werden, ten zy het voorſz. recht zal wezen betaalt.

XV.

De geenen, die de Dooden zullen willen vervoeren, om buiten de plaatſe haarer Reſidentie begraven te werden, zullen het voorſz. recht tweemaal betalen, eens daar ze geſtorven zyn, ende eens daar ze begraven werden.

XVI.

De Secretariſſen in de Steden ende Dorpen zullen gehouden zyn aan de geenen, die het voorſz. recht betalen, daarvan te geven een behoorlyke Acte ofte Quitantie, hebbende opgedruckt het Klein Zegel van den Lande;

Lande; namentlyk, ten regarde van het recht van dertig guldens, een Zegel van vier en twintig ſtuivers; van het recht van vyfthien guldens, een Zegel van twaalf ſtuivers; ende van het recht van zes guldens, een Zegel van zes ſtuivers; ende van het recht van drie guldens, een Zegel van drie ſtuivers: ende zullen zy aan de Koſters ofte Doodgravers, die den ontfang van het recht van de Dooden zullen hebben, extradeeren een goed getal van zoodanige gezegelde Actens, om by haar gequiteert, ende aan de Betaalders overgeleverd te werden, des dat zy de zelve Actens weder aan de voorſz. Secretarilſen zullen moeten verantwoorden, ende aan de zelven het ontfangen recht voldoen, die dan weder het een en het ander zullen moeten brengen in hare Maand-ſtaaten, ende aan den Lande verantwoorden. 1695. October.

XVII.

Alle Onvermogenden, de welke in geene van de voorſz. Claſſen begrepen zyn, ende het voorſz. recht niet zullen konnen betalen, zal werden gegeven een Acte ofte Verklaringe zonder Zegel, waar op in de plaats van dien zal wezen geſtelt *pro Deo*, ofte voor den Armen.

XVIII.

Een ieder zal gehouden wezen zich aan te geven na de effective geſtaltheid van zyne Middelen; edoch zal niet vermogen zich lager aan te geven, als op de Quohieren van den Twee-hondertſten Penning ſtaat bekent, ſchoon hy minder mochte gegoed zyn: ende zullen de geenen, die eene kwade aangevinge mochten komen te doen, ende vervolgens op een abuſive Acte mochten komen te trouwen, ofte daar op iemand begraven ofte uitgevoert te werden, zo Bruidegom als Bruid, ofte Erfgenaam, ieder verbeuren een boete van twee hondert guldens.

XIX.

Ende indien het mochte komen te gebeuren, dat iemand zonder eenige Acte kwame te trouwen, vervoert ofte begraven te werden, zal by den Bruidegom ende Bruid, mitsgaders de Erfgenamen van den Overleden, als mede by de geenen die zodanige Perſonen komen te trouwen, ende by de Koſters ofte Doodgravers, die de zelve zonder Acte laten vervoeren ofte begraven, reſpectivelyk, by ieder van de zelven verbeurt werden een ſomme van vier hondert guldens, boven de pœnen in 't Generaal Placaat begrepen.

XX.

In gevalle eenig diſpuit over het betalen van het voorſz. recht zoude mogen ontſtaan, 't zy ten opzichte van de qualificatie, ofte wel van de gegoedheid van de Perſoonen, zal het zelve aanſtondts ende *de plano* by Burgemeeſteren ende Regeerders van de reſpective Steden, ofte by zodanige Collegien, als die zy daartoe zullen goedvinden te authoriſeeren; ende ten platten Lande by de Schouten en Gerechten van de Dorpen, zo die vergadert zyn; anderzints by den Schout ende den Secretaris

1695. *October.* van de Plaatse, met adjunctie van den Predikant aldaar, werden geëxamineert.

XXI.

Ende ten einde het voorsz. recht niet mogе werden gefraudeert, ofte gefraudeert werdende, de Overtreders gestraft na behooren, zullen de Secretarissen van de Steden ende Dorpen, mitsgaders de Kosters ofte Doodgravers, pertinent Register houden van het betalen van het voorsz. recht, met byvoeginge van de opgegeve ne qualiteit van de Persoonen, waar na het recht zal wezen betaald: ende zullen ook de Bailliuwen, Schouten ende Officieren, zoo in de Steden als ten platten Lande, t'allen tyden mogen hebben visie ende access tot de voorsz. Registers, die by de Secretarissen, Kosters ofte Doodgravers, van de betaling van het voorsz. recht zullen werden gehouden.

Ende op dat een iegelyk van Onze goede meeninge ende intentie dezen aangaande zoude wezen geinformeert, omme haar daar na te reguleeren; zo begeeren Wy, dat dezen alomme verkondigt ende geaffigeert zal werden daar het behoort, ende te geschieden gebruikelyk is. Gedaan in den Hage, onder het Kleine Zegel van den Lande, dezen 26sten October 1695.

Onder stond,

Ter Ordonnantie van de Staaten.

Ende was geteekent,

SIMON van BEAUMONT.

MUSKOVIEN. Swaare Storm en Brand te Archangel.

DE Handelplaats Archangel, zo menigmaal door woedende Stormbuijen en felle Branden ontrust, leed nu weder, en door d'eerste en door de twede dezer plaagen, een merkelyke schade. Tusschen den 27 en 28sten. September, 's avonds tomtrent tien uuren, verhief zich een zeer swaare Storm uit den Noord-Westen, vlak op de wal. Veele Russische Barken en Booten gingen te grond. De Hollandsche, en andere Schepen, die voor handen waren, vonden groote moeite om het voor twee ankers te houden. Twee dreeven malkander voor de boeg; doch leeden geen zonderlinge schade: maar twee Engelsche Schepen, 't een een Straatsvaarder en het ander een Fluitschip, spoelden van hunne ankers op het droog; en wierd het eerste zo hoog gezet, dat men niet geloofde, dat het zyne reis zou konnen vervolgen. Door dit Onweer waren de Vaartuigen zo schaars geworden, dat men 'er in eenige dagen geene voor geld kon bekomen.

men. Den 30sten. der zelve Maand volgde te land een twede ramp, naamentlyk, het ontvonken van een Brand in een hoop Hennip, welke op het Plein van het Gasthof stond. De wind woey fel, en dreef de vlam het geheele Hof over; zulks dat meest alle de grove Goederen, als Hennip, Elandtshuiden, Borstels, enz. welke op het zelve lagen, door het vuur wierden verslonden. De Pallaaten, of Pakhuizen, behoorende aan het Gasthof, behield men, benevens het overige van het Hof, met veele moeite, en door de wakkerheid van den Gouverneur en zyne Soldaaten. 's Anderendaags, zynde den 1sten. October, zag men de gebluschte vlammen hier en daar noch wel smeulen; doch wierd op alles zo goede order gesteld, dat men voor geen onheil ten dezen opzichte meer bekommerd behoefde te weezen. Ondertusschen, hoewel de Brand zo gelukkig gedempt was, wierd de schade echter noch wel op tien Scheepslaadingen licht goed begroot. 1695. October.

NOVEMBER.

't HOF van Romen was sedert een wyl met zeer gewichtige zaaken bezig geweest, zonder dat men ter deeg te weeten kon komen, waar de zelven eigentlyk op doelden; weshalven 'er veele zo gerymde als ongerymde gissingen verbreid wierden. Den 29sten. October gaf de Paus een lange audientie aan den Hertog van Medina-Celi, Ambassadeur van Spanjen, en den 22sten. der zelve Maand eene, die niet korter was, aan den Kardinaal de Fourbin, waar in men zei dat deze Prelaat een nieuw Ontwerp van Vrede, behelzende veel voordeeliger conditien als die van alle de voorgaande Ontwerpen, aan zyne Heiligheid ter hand had gesteld. Struks daar na ontbood de goede Vader den Kardinaal Spada, zynen Eersten Minister, en ordonneerde, na eenige woorden met hem gewisseld te hebben, een Congregatie van Staat, bestaande uit de drie Kardinaalen van het Paleis, mitsgaders de Kardinaalen Cibo, Altieri, Carpegna, Acciajoli, Casanata, Marescotti, Nerli; Colloredo, en Dada. Zo haast als deze ITALIEN. Bezigheden van het Roomsche Hof.

1695. *Novemb.* deze Prelaten by een waren gekomen, voerde de Kardinaal Spada hen vándes Pauſen wege te gemoet, dat zyne Heiligheid raadſaam had geoordeeld hen te doen vergaderen, ten einde hunne advyzen over drie zeer gewichtige zaaken in te neemen. d'Eerſte was, om t'overleggen of het niet oorbaar zou weezen Nunciën *à latere* aan de Hoven van Weenen, Vrankryk, Spanjen, en Turin te ſtuuren, die Mogendheden tot de vrede aan te maanen, en hen ten dien opzichte de Mediatie van zyne Heiligheid aan te bieden: Dat, ingeval de Congregatie het noodzaakelyk oordeelde zodanige Nunciën af te zenden, men in tydts moeſt denken om de ſommen, welke daar toe vereiſcht wierden, uit te vinden. De twede betrefte d'oprechting van het Negende Keurvorſtendom; en de darde het Edict, 't geen men in Vrankryk ten voordeele der Biſſchoppen had afgekondigd, en daar wy elders af geſproken hebben. Eenige Staatkundigen pretendeerden, dat 'er dit laatſte Artykel niet bygevoegd wierd, als om de Congregatie te doen gelooven, dat men haar niet en had beroepen om het Hof van Vrankryk, en den Kardinaal de Fourbin, des zelfs Miniſter, te beliven. Doch 't zy hier mee zo 't wil: de Kardinaalen bleeven over de tien uuren vergaderd. De gevoelens waren vry wat verdeeld wegens het eerſte Artykel: maar eindelyk beſloot het grootſte getal, dat de nieuwe aanbiedingen van Vrankryk niet gewichtig genoeg waren om den Paus tot het zenden van Nunciën *à latere* aan de Hoven der Roomſch-Katholyke Vorſten te verplichten; vermits men niet en wiſt, of zy 'er ontfangen zouden worden: daar men voor alle dingen alvoorens af verzekerd moeſt weezen: Dat de Geallieerde Vorſten zo gereſolveerd ſcheenen om den oorlog te willen vervolgen, dat 'er gantſch geen ſchyn en was om voor tegenwoordig met het afzenden van Nunciën zyn oogmerk te bereiken, te meer dewyl men niet te gelyk by de Proteſtantſche Vorſten kon handelen, van de welken het beſwaarlyk te gelooven ſtond dat de Katholyke zich zouden willen afzonderen: Dat men voor alle dingen moeſt weeten, of die Nunciën wel ontfangen zouden worden: Dat de Heilige Vader ondertuſſchen kon voortvaaren met zyne vermaaningen en goede dienſten aan te wenden tot het bezorgen van een vre-

de,

de, welke niet minder voordeelig zou weezen voor de Kerk, als voor de Katholyke Vorſten, dewyl ze een groót getal Proteſtantſche Troupen van Italien zou afwyderen, en het middel aan de hand geeven om te beletten dat 'er de Turk den voet in zettede. 1695. Novemb.

Noopende het tweede Artykel, de gevoelens waren hier over byna t'eenemaal gelykvormig. Men beſloot, dat de Paus het Hooſd van alle de Katholyke Vorſten zynde, hy gehouden was zyn uiterſte beſt te doen om d'oprechting van een Negende Keurvorſtendom in faveur van een Proteſtantſchen Vorſt te verhinderen: Dat het ten dien einde niet genoeg was formeelyk tegens deze nieuwigheid te proteſteeren, gelyk men in de Vergadering van Munſter tegens de ſeculariſatie van zo veele Bisdommen, en d'oprechting van een Achtſte Keurvorſtendom in faveur van den Paltsgraaf, had gedaan; maar dat men ook met alle kracht by den Keizer en de Katholyke Keurvorſten moeſt aanhouden, om hen van een zo ſchadelyke onderneeming voor de Kerk af te wenden: Dat men voor al zo veel by de Geeſtelyke Keurvorſten te weeg moeſt brengen, dat ze nimmermeer in zodanig een nieuwigheid bewilligden; dewyl zy 'er in belangd waren uit hoofde van den rang, dien zy in de Kerk bekleedden; en dat de Paus het hen eeniger maate kon gebieden.

En wat het darde belangt, men kwam over een, dat de Paus in dit punt het beleid van Innocentius den XI^den. over de zaak der Regalien in allen deele moeſt navolgen, en by gevolg aanvang maaken met een beleefden Brief aan den Koning van Vrankryk te ſchryven, waar in zyne Heiligheid aan hem zou vertoonen het nadeel, 't geen de Kerk leed by het Arreſt, 't welk hy in faveur der Biſſchoppen van zyn Koningryk had doen afkondigen: Dat, eer men verder ging, men het antwoord van dien Vorſt moeſt afwachten, enz.

Na deze Congregatie ſtuurde de Paus order aan den Abt Tanara, zynen Nuncius aan het Hof van Weenen, om zich met alle macht tegens d'oprechting van een Negende Keurvorſtendom in faveur des Hertogs van Hanover te kanten, en alles in 't werk te ſtellen om den Keizer van dit voorneemen af te wenden.

1695. *Novemb*

TIEN. VENE. Zeegevecht tuſſchen de Turken en Venetiaanen.

SEDERT een tyd had'er een gerucht wegens een Zeegevecht tuſſchen de Turken en Venetiaanen geloopen, waar van nu, na lang met onzekere tydingen tuſſchen hoop en vrees gehouden te zyn geweeſt, de volgende omſtandigheden uit Napoli di Romania, alwaar de Venetiaanſche Vloot omtrent het begin van de Maand October ingeloopen was, wierden overgeſchreeven.

De Vloot der Republyk op de hoogte van Samos zynde, kreeg de Capitein Generaal bericht, dat de Turkſche Zeemacht na de kant van Scio kwam afzakken; weshalven hy het den 23den. September met een gunſtige wind mede derwaarts wendde. 's Anderendaags ontdekte hy drie-en-dartig Vyandlyke Oorlogſchepen en achtien Galeyen, welke de Venetiaanſche Vloot niet zo haaſt hadden gezien, of ze weeken onder het Eiland Scio. Den 15den. de wind hen gunſtig zynde, naderden zy tot aan Spalmadori; en het gevecht ging aan alleenlyk met veertien Schepen der Republyk, zynde het overige der Vloot door tegenwinden genoodzaakt geworden zich achter een punt van het Eiland Scio in veiligheid te ſtellen. Vyf uuren lang was 'er een gedurig vuur, en wierd by gevolg veel volks aan wederzyde dood geſchooten: maar de nacht ſcheidde den ſtryd. De Venetiaanſche Schepen, die zich in het gevecht hadden bevonden, hielden zee tuſſchen Carabruno en Spalmadori; en de Turken weeken in de Haven van Scio. Van de kant der Venetiaanen verloor men den Edelen Angelo Bembo, Commandant der Golf van Venetien, eenige andere Officiers van minder belang, en omtrent honderd en Soldaaten als Matroozen. Vincenzo Paſta, Capitein van het Schip *S. Dominico*, wierd gekweſt, doch de Schepen heel weinig beſchadigd. Van de Vyanden wierden'er twee in de grond geboord, twee maſteloos, en veel volks dood geſchooten, daar men echter het getal niet af kon weeten. Den 16den. 's morgens, de wind omgeloopen zynde, ging de Venetiaanſche Vloot de Vyanden weder opzoeken. Zy beſtond uit vyf-en-twintig Oorlogſchepen, twee Kaspers van Livorno, vier Branders, zes Galeaſſen, even veel Galjooten, en twintig Galeyen, behalven de twaalf Hulp-

ga-

Galeyen. De Capitein Generaal der Schepen, Contarini, vanceerde om de Turken buitende Haven van Scio te lokken: maar het nadeel van de wind, 't geen zy voormaals hadden, deed hen binnen blyven. Des nachts van den 17den. ontstond 'er een zeer swaar weer; weshalven de Vloot in eenig gevaar raakte, en de groote Schepen maar alleen zee konden houden, zynde de reft genoodzaakt in een haven van het Eiland Metelino te loopen. Den 18den. hoewel de wind noch steedig doorwaaide, vertoonden de Venetiaansche Schepen zich echter voor de Vyandlyke Vloot, welke het voordeel van de wind en het geval hebbende, den stryd niet meer en weigerde. Men maakte een schrikkelyk vuur van wederzyde, en met meerder woede als in d'eerste actie. De Capitein Extraordinaris der Schepen, Girolamo Michieli, leidt terstond een der kloekste Vyandlyke Schepen aanboord, 't geen hy wel hadt in de grond had geboord: maar zo als hy nu met een ander op dezelve wyze meende te handelen, wierd hy door een kanonkogel weggenomen. De Capitane van Tripoli en een ander Turksch Schip wierden masteloos geschooten, en de reft der Ottomannische Vloot deerlyk gehavend. Mezzomorto, Capitan-Bassa, had groote moeite om verscheidene Schepen, die hem niet en konden volgen, tot aan Scio te doen sleepen, en nam, hebbende alles bygezet wat goed kon doen, de vlucht met d'anderen na de Haven van Focie, laatende de Venetiaanen meesters van de zee. d'Overwinning zou volkomen geweest zyn, indien de tegenwind en storm de Galeyen en Galeassen toegelaaten hadden te slaan. Alles, wat ze nu konden doen, was dat ze twee Saiken, door de Turken verlaaten, vermeesterden. Behalven de geenen, daar alreedts af gesproken is, verlooren de Venetiaanen in deze gelegentheid den Edelen Giovanni Zeno, Capitein van het Schip *de S. Andries*, benevens negentig zo Bootsgezellen als Soldaaten, en honderd vier-en-sestig Gekwetsten. 1695. Nov. 1

Na deze verhaafte wyking der Vyanden gaf de Capitein-Generaal, ziende dat de zee wegens onstuimigheid niet langer gehouden kon worden, op den 24sten. van de zelve Maand September oorlof aan d'Esquadres van den Paus en Malta, en zette het na Napoli di Romania, alwaar hy den 2den. October met de gantsche Vloot aankwam, uitgezondert het Schip *S. Jaden*

1695. *Novemb.* *den Dooper*, daar by ongeluk in 't najaagen van de Vyanden de brand in was gerakt, en 't geen met drie honderd vyftig Man, en alle de Huisgenooten van den Generaal Steinau, opvloog. By geluk was de Generaal zelve even te vooren op een Galey overgetreeden. 't Schip *de Verlosser* zou het zelve lot gehad hebben, zynde de vlam van het Schip S. Jan den Dooper in de zeilen overgeslagen, indien men niet spoedig de masten gekorven, en ze met zeilen en al in zee had laaten vallen.

Hoewel deze overwinning niet zo volkomen was, als ze wel geweest zou zyn, indien de wind aan de Venetiaansche Vloot had toegelaaten de Turksche te vervolgen, en dat de tyd van 't jaar niet te ver heen geschooten was geweest om 'er zich af te bedienen, wierden 'er echter op den 7den. November in de Kerk van S. Marcus, in de tegenwoordigheid van den Hertog en den geheelen Raad van Venetien, openbaare dankzeggingen over gedaan, benevens vergelding aan de geenen die zich treffelyk hadden gekweeten, mitsgaders aan de Bloedvrienden der Gesneuvelden. De Capitein Generaal, die alreeds ter stond na den stryd Medalien en goude Ketenen had uitgedeeld, wierd door de Senaat vereerd met den tytel van Ridder van S. Marcus, gelyk ook den Edelen Giovanni Michieli, Broeder van den geen die in het gevecht gesneuveld was; het Ampt van Provediteur van Zante bewaard voor den Edelen Vincenzo Pasta, in geval hy van zyne wonden geneezen kwan te worden; dat van Provediteur van Cefalonien voor den Edelen Bembo, Broeder van den geen die in den stryd was dood geschooten; een Raadsheersplaats gegeeven aan den Edelen Sebastiano Zeno, wiens Broeder van gelyken in deze gelegentheid gesneuveld was, enz.

SWITSERLAND. Monsr. Ameloot klaagt over de wervingen der Geallieerden.

MENIGMAAL hadden de Geallieerden klachten gedaan wegens dat de Switserssche Cantons zo veele Troupen aan Vrankryk gaven, mitsgaders dat de zelve door die Kroon op ongeoorlofde plaatsen, en tegens den inhoud der Tractaaten, wierden gebruikt. Tegenwoordig klaagde Vrankryk wegens de geenen, welken door de Switsers aan de Geallieerden wierden gegeeven, of ten minsten die zy toelieten dat voor de zelven in hunne Staaten wierden geworven; gelyk blykt uit den onderstaanden Brief, door

Monſr. Amelot over dit onderwerp aan het Canton van Zurich geſchreeven. 1695. Novemb.

Voortreffelyke Heeren,

GEinformeerd zynde, dat de Officiers der Switſerſche Troupen, die in Hollandſchen dienſt zyn, arbeiden om Volk of Recruiten te werven, zo wel in Uw Canton, als in de andere Proteſtantſe Landen der Switſers, en derzelver Gebied; zoo heb ik niet konnen onderlaten daar over aan U L. te ſchryven, volgens 't gene ik laatſt gezegt heb aan den Heer Burgemeeſter Eſcher, en U ernſtig te bidden, goede ordre te ſtellen tot het beletten van alle de wervingen. Ulieden is niet onbekend de rechtvaardige oorzaak van misnoegen, welke de Troupen, door Uw Cantón aan des Konings Vyanden toegeſtaan, aan zyne Majeſteit hebben gegeven; en Gylieden zyt buiten twyfel wel indachtig, dat men my over ſt onderwerp van uwen wege meer dan eenmaal heeft aangeſproken, op een wyze om my te perſuadeeren, dat Gy de inconvenienten van dien handel wel begrypt, en dat men geen reden zou hebben om in het toekomende diergelyke klachten aan aan U te doen. Op dit vertrouwen is het, dat ik Ulieden heden ſchryve: en behalven de verbintenis der Tractaten welken gy met Vrankryk, en niet met de Vyanden, hebt, twyfel ik niet, of Gylieden zult reflexie nemen op de verplichtende conduite, welke de Koning jegens U gehouden heeft geduurende dezen gantſchen Oorlog, inzonderheid omtrent het gene de Commercie betreft, terwyl Gy van alle de Geallieerde Vorſten niet dan wederwaardigheden, vexatien en verlies ontfangen hebt. Ik hoop dan gewiſſelyk, dat Gylieden zorgvuldig zult vermyden alles, 't welk de billyke belangen des Konings, door permiſſien of toelatingen van publyke of heimelyke wervingen, zou mogen tegengaan; en dat Gy in tyds zult voorkomen 't gene men daar omtrent zou willen ondernemen. Gelooft my, zoo 't U believt, dat ik niet zonder fondament ſpreke; en dat, indien men U tracht wys te maken, dat men aan gene wervingen noch recruiten denkt, zulks alleenlyk geſchied om te gemakkelyker zyn oogmerk te bereiken, en het effect van de toeziche der Magiſtraten te verhinderen. Uw antwoord hier op verwachtende, bid ik God, dat hy U wyze ſtaten in voorſpoed beware.

Ik ben, Voortreffelyke Heeren, Uw toegenegene om U L. te dienen.

AMELOT.

Zolothurn, den 29ſten. November 1695.

1695. November. *den Dooper*, daar by ongeluk in 't najaagen van de Vyanden de brand in was geraakt, en 't geen met drie honderd vyftig Man, en alle de Huisgenooten van den Generaal Steinau, opvloog. By geluk was de Generaal zelve even te vooren op een Galey overgetroeden. 't Schip *de Verloſſer* zou het zelve lot gehad hebben, zynde de vlam van het Schip S. Jan den Dooper in de zeilen overgeſlagen, indien men niet ſpoedig de maſten gekorven, en ze met zeilen en al in zee had laaten vallen.

Hoewel deze overwinning niet zo volkomen was, als ze wel geweeſt zou zyn, indien de wind aan de Venetiaanſche Vloot had toegelaaten de Turkſche te vervolgen, en dat de tyd van 't jaar niet te ver heen geſchooten was geweeſt om 'er zich af te bedienen, wierden 'er echter op den 7den. November in de Kerk van S. Marcus, in de tegenwoordigheid van den Hertog en den geheelen Raad van Venetien, openbaare dankzeggingen over gedaan, benevens vergelding aan de geenen die zich treffelyk hadden gekweeten, mitsgaders aan de Bloedvrienden der Geſneuvelden. De Capitein Generaal, die alreedts ter ſtond na den ſtryd Medalien en goude Ketenen had uitgedeeld, wierd door de Senaat vereerd met den tytel van Ridder van S. Marcus, gelyk ook den Edelen Giovanni Michieli, Broeder van den geen die in het gevecht geſneuveld was; het Ampt van Provediteur van Zante bewaard voor den Edelen Vincenzo Paſta, in geval hy van zyne wonden geneezen kwan te worden; dat van Provediteur van Cefalonien voor den Edelen Bembo, Broeder van den geen die in den ſtryd was dood geſchooten; een Raadsheetsplaats gegeeven aan den Edelen Sebaſtiano Zeno, wiens Broeder van gelyken in deze gelegentheid geſneuveld was, enz.

ZWITSERLAND. Monſr. Amelot klaagt over de wervingen der Geallieerden.

MENIGMAAL hadden de Geallieerden klachten gedaan wegens dat de Switſerſche Cantons zo veele Troupen aan Vrankryk gaven, mitsgaders dat de zelve door die Kroon op ongeoorloofde plaatſen, en tegens den inhoud der Tractaaten, wierden gebruikt. Tegenwoordig klaagde Vrankryk wegens de geenen, welken door de Switſers aan de Geallieerden wierden gegeeven, of ten minſten die zy toelieten dat voor de zelven in hunne Staaten wierden geworven; gelyk blykt uit den onderſtaanden Brief, door

Monſr.

Monſr. Amelot over dit onderwerp aan het Canton van Zurich geſchreeven. 1695. Novemb.

Voortreffelyke Heeren,

GEinformeerd zynde, dat de Officiers der Switſerſche Troupen, die in Hollandſchen dienſt zyn, arbeiden om Volk of Recruiten te werven, zo wel in Uw Canton, als in de andere Proteſtantſe Landen der Switſers, en derzelver Gebied; zoo heb ik niet konnen onderlaten daar over aan U L. te ſchryven, volgens 't gene ik laatſt gezegt heb aan den Heer Burgemeeſter Eſcher, en U ernſtig te bidden, goede ordre te ſtellen tot het beletten van alle de wervingen. Ulieden is niet onbekend de rechtvaardige oorzaak van misnoegen, welke de Troupen, door Uw Canton aan des Konings Vyanden toegeſtaan, aan zyne Majeſteit hebben gegeven; en Gylieden zyt buiten twyfel wel indachtig, dat men my over dat onderwerp van uwen wege meer dan eenmaal heeft aangeſproken, op een wyze om my te perſuadeeren, dat Gy de inconvenienten van dien handel wel begrypt, en dat men geen reden zou hebben om in het toekomende diergelyke klachten aan aan U te doen. Op dit vertrouwen is het, dat ik Ulieden heden ſchryve: en behalven de verbintenis der Tractaten welken gy met Vrankryk, en niet met de Vyanden, hebt, twyfel ik niet, of Gylieden zult reflexie nemen op de verplichtende conduite, welke de Koning jegens U gehouden heeft geduurende dezen gantſchen Oorlog, inzonderheid omtrent het gene de Commercie betreft; terwyl Gy van alle de Geallieerde Vorſten niet dan wederwaardigheden, vexatien en verlies ontfangen hebt. Ik hoop dan gewiſſelyk, dat Gylieden zorgvuldig zult vermyden alles, 't welk de billyke belangen des Konings, door permiſſien of toelatingen van publyke of heimelyke wervingen, zou mogen tegengaan; en dat Gy in tyds zult voorkomen 't gene men daar omtrent zou willen ondernemen. Gelooft my, zoo 't U belieft, dat ik niet zonder fondament ſpreke; en dat, indien men U tracht wys te maken, dat men aan gene wervingen noch recruiten denkt, zulks alleenlyk geſchied om te gemakkelyker zyn oogmerk te bereiken, en het effect van de toezicht der Magiſtraten te verhinderen. Uw antwoord hier op verwachtende, bid ik God, dat hy Uwen Staat in voorſpoed beware.

Ik ben, Voortreffelyke Heeren, Uw toegenegene om U L. te dienen.

AMELOT.

Solothurn, den 29ſten. November 1695.

1695. *Novemb.* dom neemen. De Graaf van Eck, Afgezant van den Keizer, vervoegde zich terſtond te Guſtrow, en deed aan de Directeurs van den Neder-Saxiſchen Kreits een Keizerlyke Commiſſie aankondigen, behelzende, dat de ſequeſtratie, totter tyd dat de zaak uitgeweezen waar, in de handen van zyne Keizerlyke Majeſteit geſteld mocht worden. De Koning van Deenmarken, wiens Kroonprins met eene der Dochters van den overleedenen Hertog ſtond te trouwen, had ook eenige Benden doen avanceeren, om op zyne en zyns Zoons belangen te paſſen. De Keurvorſt van Brandenburg was ten dien opzichte mede niet in gebreke gebleeven. Ondertuſſchen arbeidde men om de Stad Guſtrow in ſtaat van verweering te ſtellen, en deed veertig ſtukken kanon, die men voor des Hertogs dood over Roſtok van Sweden had gekreegen, op de wallen voeren: komende wyders over een, dat, zo lang als'er noch geen uitſpraak was gedaan, men de Regeering aan de Hertoginne-Douairiere van Guſtrow zou laaten. De Stad Guſtrow, de verblyfplaats der Hertogen van dien naam, is gelegen in Meklenburg, in Saxen, zes of zeven mylen van Wilmar, en vier van Roſtok. 't Is een klein Stedetje, doch heeft een zeer ſchoone Fortres.

HAMBURG. Vreemde ſtoutheid van den Doctor Meyer.

DE dood van den Paſtoor Horbius, daar wy hier voor af hebben geſproken, had de geſchillen in de Kerken van Hamburg noch niet bevreedigd. De Doctor Meyer, aan wien men met recht het grootſte deel in de zelven mocht toeſchryven, voer vaſt voort met van zich te doen ſpreeken, en byna de gantſche Stad te verdeelen; houdende d'eenen zyne party, en verdeedigende hem in alle gelegentheden; en mogende d'anderen hem niet luchten. Doch het bleef niet alleen by Theologiſche diſputen: Doctor Meyer ging verder, en begeerde een vryen Kanſſel, waar op hy de zonden en feilen van een ieder openbaarlyk mocht beſtraffen, zelfs met aanwyzing en noeming der geenen die in zyne ongenade waren gevallen. d'Overigheid had dit gaarne anders gezien, en wendde haare uiterſte vlyt aan om den Doctor zachter gevoelens in te boezemen; doch te vergeefs: gelyk blykt uit het volgende, 't geen tot een voorbeeld van een Theologiſche bitterheid kan verſtrekken.

Zeker

Zeker Heer, tegens wien Doctor Meyer in eene zyner hevige Predicatien geweldig had uitgevaaren, richtte zich hier over, op dat hy het voeren van zodanig een taal mocht ſtuiten, aan het Opper-, en vervolgens, alzo hy daar niets te weeg kon brengen, aan het Neder-Gerecht, alwaar hy een Acte van dagvaarding tegens den Doctor verwierf. Deze weigerde te verſchynen: maar toen hy by contumacie verweezen zou worden, beſloot hy te prediken. De Raad liet het hem door twee hunner Leden ontraaden. Hy trad echter Zondag, den 6den. November, op den Stoel; klaagde, dat'er zodanig een Acte tegens een Lutherſchen Leeraar verleend was, en hem zyn ampt van te beſtraffen, en de vrye Kanſſel verhinderd wierden; verzocht, dat zyne Juraaten en Gemeente hem wilden helpen; en verklaarde, dat, indien hy binnen weinige dagen niet gered wierd, hy den volgenden Zondag zyne Affcheidpredicatie zou doen. Na den Kerktyd beſloten de Juraaten, en zyne gewoone Volgers, des anderendaags aan den Raad by requeſt te verzoeken, dat het proces geen voortgang mocht hebben, en aan den Doctor het ampt van beſtraffen, en de vrye Stoel gelaaten worden. De Raad antwoordde, dat men hem het een en het ander toeſtond, mits dat hy binnen de paalen van billykheid bleeve, en niemand in perſoon noemde. Zy droegen het den Doctor voor, en gingen Dingsdag, alzo hy meer begeerde, na het huis van den gemelden Heer, dien zy niet in vonden; weshalven zy de Vrouw dreigden het zelve den volgenden nacht, indien zy niet voldaan wierden, onder de voet te zullen haalen. Zy ſtond dan toe, dat het proces vernietigd zou worden, en beloofde haaren Echtgenoot daar mede toe te zullen beweegen. De Gemeente keerde met dit antwoord in de Kerkzaal, en ſcheurde d'Acte van dagvaarding in ſtukken: doch de Doctor, hier mednoch niet vernoegd, eiſchte, dat den Heer, dien hy beſchuldigd had, hem om vergiffenis zou komen bidden, en eenige duizend ryksdaalders tot een boete betaalen. Deze zond des Woensdags ochtends een vertoog aan den Raad, waar in hy verklaarde, vredeshalven alles wat zyne Vrouw beloofd had in te willigen; begeevende zich wyders, uit vrees voor verder ongemak, uit de Stad. De Raad ontbood de Burgercapiteins, liet de Burgery in de wapenen komen, een Vaandel by de Woon-

1695. *Novemb.*

1695. *Novemb.* plaets van den gemelden Heer, en een ander by het Stadhuis plaetsen. Zy ſtonden van Woensdag achtermiddag tot des anderendaags morgens ten elf uuren in 't geweer. Als de Toehoorders van den Doctor bemerkten, dat den Heer met zyne Vrouw en Kinderen uit de Stad was geweeken, en 'er voor hen niets meer te doen viel, begaven zy zich na den Doctor, en bewoogen hem door een vreemden Miniſter tot weder te zullen prediken. Hy deed het des anderendaags, bedankte zyne Gemeente voor haare hulp; doch klaagde noch over verſcheidene andere Perſoonen.

HANOVER. Huwelyk des Hertogs van Modena.

DEN 28ſten der Maand wierd te Hanover het huwelyk des Hertogs van Modena met de Princes Anna, Dochter van Johan Frederik, Hertog van Brunswyk en Lunenburg, met groote pracht en heerlykheid voltrokken. De Marquis d'Eſte, Neef van den Hertog, trouwde de Princes uit zynen naam, in de tegenwoordigheid van den Keurvorſt en Keurvorſtin van Hanover, van de Hertogin Moeder der Princes, en van de Keurvorſtin van Brandenburg.

VRANKRYK Monſr. de Villeroy zeer wel aan het Hof ontfangen. (a) Zie pag. 217.

BOVEN de Generaalsperſoonen, daar wy (a) hier voor af hebben geſproken, waren de Marquis de Crenan, Gouverneur van Caſal, en de Maerſchalken d'Estrées, de Tourville, de Choiſeul, en de Villeroy nu mede aan het Hof gekomen, en door den Koning zeer wel ontfangen, voornamentlyk de laetſte, aan wien zyne Majeſteit byzondere teekenen van genegentheid bewees, als om hem te trooſten wegens de ſlechte gevolgen van de Veldtocht, en te toonen, dat alle de kwaede indrukken, welkers men getracht had hem wegens het beleid van denen Maerſchalk in te boezemen, hem ganſch geen leed hadden gedaen. Al de wereld begon hem derhalven weder met gunſtiger oogen aan te zien; daar niet weinig toe hielp het getuigenis, 't geen d'Officiers, uit het Leger te rug gekomen, van hem gaven: want hoewel de Koning hem alreeds gerechtvaerdigd had, en dat d'oordeelen der Koningen de cisyfrayn, was zulks alleen ochters niet genoeg om d'ongeloovigen t'overtuigen.

Geeſtelykheid

Hoe groot en volſtrekt de macht des Konings ook mocht wezen, verklaerde echter het meeſte deel van de Geeſtelyken den

Aerts-

Aertsbiſdoms van Kamerik vond uit, dat zy zich zonder het gezag van den Paus niet en konden onderwerpen aan het Hoofdgeld, daar de Geeſtelykheid zich aan onderworpen had, en dat zy het ook niet en zouden betaalen. Hun nieuwe Aertsbiſſchop had gheen middel te vertoonen, dat zy den eiſch, dien men aan hen deed, niet en moeſten aanmerken als een ſchatting, daar men hen mee wilde belaaden, 't geen in der daad de toeſtemming van den Paus zou vereiſſchen, maar als een vrywillige gift, welke zy aan de dringende noodwendigheden van den Staat vergunden, en waar toe by gevolg de toeſtemming van den Paus niet noodzaakelyk was: die beleefdheden konden geen ingang vinden. Men veranderde derhalven van toon, en begon hen te dreigen met de dwangmiddelen, welken men gemeenlyk tot het invorderen van des Konings penningen gebruikte. Zy antwoordden, dat zyne Majeſteit doen kon 't geen hy goed vond: dat zy tegens al het geweld, 't welk men tegens hen mocht komen aan te wenden, niet anders als gebeden en traanen hadden te ſtellen: maar dat zy nooit en zouden beſluiten tot het Hoofdgeld te betaalen. Doch het Hof bekommerde zich in dusdanige gelegentheden weinig met de wederſtand, weetende altyd wel middelen te vinden om zich te doen gehoorzaamen. 1695. *Novemb.* van Kamerik weigert het Hoofdgeld te betaalen.

Beleefder waren de Staaten van Bretagne, welke een vrywillige gift van drie Millioenen aan den Koning vergunden, behalven noch een ſomme van vyftien honderd duizend ponden voor het Hoofdgeld, en vyftig duizend rykſdaalders om het onderzoek noopende het Edict wegens de Wateren en Fonteinen niet onderworpen te weezen. Van gelyke waarde was de vrywillige gift der Provincie van Languedocq; waarenboven zy noch genoodzaakt wierd een Millioen en vier honderd duizend ponden voor d'afkooping van een groot getal Ampten, die geen koopers gevonden hadden, te belooven. Vrywillige Giften aan den Koning vergund.

Den 10den. der Maand nam de nieuwe (a) Aertsbiſſchop van Parys, hebbende in de Kerk der Gereformeerde Jacobynen in de Straat S. Honoré het *Pallium* uit de handen des Biſſchops van Chartres ontfangen, bezit van het Aertsbiſdom; 't geen zich aldus toedroeg. Hy vervoegde zich des morgens ten elf uuren in het Aertsbiſſchoplyk Paleis; van waar hy ter plaatſe ging daar het Aertsbiſſchop van Parys neemt bezit van het Aertsbiſdom.

(a) *Zie pag.* 113.

1695. *Novemb.* Capittel gehouden word; en alstoen vergaderd was; zynde verzeld door Monsr. Joly, Zanger, Monsr. Ameline, Aertsdiaken van Parys, den Abt Châtelain, Kanonnik, en den Abt Courcier, Theologaal, welke afgevaardigd waren om hem derwaarts te geleiden. Na het afleggen van de gewoonlyke eeden, leidde de Deken hem na de Kerk van Onze Vrouw, alwaer den Aertsbisschop zich in een Kanonniksgewaad kleedde. Hierna was hy een wyl in den gebede, en kuste het Altaar; gelyk ook de Deken deed. Vervolgens wierd hy door den Deken na den Aertsbisschoplyken Troon geleid; die zich daar een oogenblik op nederzettede, en 'er wyders den Aertsbisschop op deed zitten. Thans keerde de Deken weder na zyne plaats, hief het *Te Deum* op, en las de Gebeden. Hier na gaf den Aertsbisschop den zegen aan het Volk; en de Theologaal klom op den Stoel, en las de Bullen. Vervolgens ging den Aertsbisschop, verzeld als voorheen, in d'Officialiteit, daar een zaak bepleit wierd, waar over hy het vonnis uitsprak: 't welk gedaan zynde, noemde hy tot Officiaal Monsr. Joly, Zanger en Kanonnik; tot Vicegerent den Abt Dreux, Onderzanger en Kanonnik; en tot Protector Monsr. Chapelier, mede Kanonnik; welke alle drie den eed in zyne handen afleiden. Eindelyk keerde hy weder na het Aertsbisschoplyk Paleis, verzeld door het Capittel, enz.

ENGELAND. Koning bezoekt eenige Provincien van zyn Ryk.

DE Koning, ziende dat zyne tegenwoordigheid voor de vergadering van het Parlement te Londen niet noodzaakelyk was, wierd te raade dien tyd tot het bezichtigen van eenige Provincien zyns Ryks te besteeden. Hy vertrok dan den 25sten. October van Kensington, verzeld door de Hertogen van Bedfort, Devon, en Shrewsbury, mitsgaders een menigte van andere Heeren en Edellieden, en vernachtte te Newmarket, daar hy zeer prachtig door den Lord Cornwallis wierd ontfangen, en twee dagen verbleef om 'er de Paardeloopen, die 'er alle jaaren geschieden, te zien. Van hier toog hy door de Provincien van Northampton, Nottingham, Jork, Liceſter, Darby, Gloceſter, en Oxfort, wordende overal met onuitspreekelyke vreugdetekenen verwelkomd; waar mede ruim drie weeken gesleeten hebbende, vervoegde hy zich den 21sten. November weder te Kensington.

Wei-

Weinige dagen te vooren, te weeten, den 15den. der Maand, was het Parlement van Schotland, 't geen den 27sten. July ('t welk wy vergeeten hebben ter behoorlyke plaatſe te melden) tot aan den 17den. November geprorogeerd was, nochmaals door een Proclamatie tot aan den 30sten. der Maand Maart aanſtaande verſchooven. 1695. Novemb. Parlement van Schotland geprorogeerd.

d'Admiraal Ruſſel, den 12den. October, verzeld door den Vice-Admiraal Kallenberg en den Schout-by-Nacht Evertſz. van Cadix vertrokken, viel in het begin der Maand in de Haven van Falmouth, of Vaalmuyen. d'Oorlogſchepen, met hem vertrokken, waren ten getale van dartig, zo Engelſchen als Hollanders, behalven een menigte Koopvaarders, welke zich van deze gelegentheid bediend hadden. (a) Zie pag. 74. Wederkomſt van den Admiraal Ruſſel uit de Middellandſche Zee.

Eindelyk: het vonnis wegens de confiſcatie der goederen van den Hertog van Berwik, Fitz James des zelfs Broeder, den Graaf van Caſtelmaine, den Lord Grifin, den Ridder Hales, den Colonel Maxwel, den Lieutenant Generaal Hamilton, en eenige andere Engelſchen en Schotten, die den Koning Jacobus in Vrankryk gevolgd, en ſedert den oorlog aldaar met hem gebleeven waren, wierd nu, na dat men hen overvloedig tyd had gegeeven om zich te beraaden, in het Hof van des Konings Bank uitgeſproken. Goederen van eenige Aanhangers van Koning Jacobus geconfiſqueerd.

't PARLEMENT van Ierland, wegens wiens verrichtingen wy (a) hier voor hebben geſproken, kwam nu (behalven 't geen in de voorgaande Maand tot de Subſidie, aan zyne Majeſteit vergund, ingewilligd was) noch overeen wegens de volgende Artykelen. 1. Dat men de belaſting op de Tabak, komende in het Koningryk, welke alreedts wegens het oude recht volgens een Acte van het Parlement twee ſtuivers en een half bedroeg, anderhalve ſtuiver zou verhoogen. 2. Dat men van alle oude ingevoerd wordende Wollewerken d'elle met twaalf deniers. 3. van de nieuwe met vier, 4. van allerhande ſoorten van inkomende Lywaaten met zes. 5. en van de Wynen, behalven de Spaanſche, met drie ponden het vat zou vermeerderen. Alle deze impoſitien namen aanvang van den dag, dat de Lord Gouverneur zyne toeſtemming tot d'Acte verleende, en IERLAND. Verrichtingen des Parlements. (a) Zie pag. 227.

1695. stonden te eindigen den 25ſten. December 1696. (O.S.)

Novemb De zaaken waren met groote gemaatigdheid in het Parlement toegegaan, uitgezondert eene welke den Ridder Porter, Kancelier des Rijks, op den hals wierd gehaald. Men beſchuldigde hem van malverſatie, en ondernam hem te vervolgen. De gevoelens waren hier over geweldig verdeeld. 't Huis der Gemeente den 4den. der Maand vergaderd zynde; wierd 'er de zaak des Ridders van des morgens ten negen tot des avonds ten elf uuren geëxamineerd. Men begon met voor te ſtellen, of hy perſoonlyk in zyne verdeedigingen gehoord zou worden; en d'affirmative het overgehaald hebbende, verſcheen hy, en deed een vertoog van anderhalf uur: waar na, zynde hy weder vertrokken, men raadpleegde, of zyne antwoorden een geheele voldoening op de tegens hem ingebrachte beſchuldigingen gaven. Honderd acht-en-twintig ſtemmen tegens zeven-en-ſeventig oordeelden van ja; weshalven de beſchuldiging verworpen, en de Ridder Porter vrygeſproken wierd.

De twee Huizen dan aldus de voornaamſte zaaken afgedaan hebbende, namen het beſluit van te ſcheiden tot dat men de goedkeuring der Bils, na Engeland gezonden, ontfangen hadde. Zy lieten hunne reſolutie aan den Lord Capel bekend maaken: waar na het Laager Huis zich op den 7den. der Maand voor drie weeken adjourneerde, gevolgd des anderendaags door het Hooger.

SPAANSCHE NEDERLANDEN. Officiers van Dixmuiden en Deynſe gefenteerd.

DE Krygsraad, aangeſteld om de zaak van den Generaal Majoor Ellenberger, den Commandant d'Offarel, en d'overige Officieren van Dixmuiden en Deynſe, welke te Gent in de Herberg den Gulden Appel in verſcheidene kamers onder ſcherpe wacht bewaard wierden, t'examineeren, (beſtaande uit den Lieutenant-Generaal Bellaſis; de Majoors-Generaal la Melonière, Ramſey, en Eppingen; de Brigadiers Huchthouſe, den Prins van Anhalt, en Fits-Patrik; mitsgaders de Colonels Fairfax, Shore, Erf Colinsworth, Areas, en Berenſtorf) velde, na ſedert den 19den October geaaren te hebben, op den 4den November d'onderſtaande Sententien, welke, door den Lord Bellaſis na Engeland gebracht, van zyne Majeſteit goedgekeurd wierden.

SEN-

1695. Novemb

SENTENTIE,

Uitgesproken door den Grooten Krygsraad, gehouden tot Gent sedert den 19den. van October tot den 4den. van November 1695.

TEr Crimineele Beschuldinge van den Advocaat-Rechter Mr. Richard Utwat, in den Naam des Konings van Engeland, tegens den Heer JOANNES ANTONIUS ELLENBERGER, Major-Generaal van de Deensche Troupen in dienste van den Koning van Engeland, Colonel van een Deensch Regiment Infantery, en Gouverneur van de Stad Dixmuiden; tegens den Heer *James Lesley*, Colonel van een Regiment Infantery; tegens den Heer *Richard Brewer*, Colonel van een Regiment Infantery; tegens den Heer *Louis Auer*, Colonel van een Regiment Infantery; tegens den Heer *Baron van der Noth*, Lieutenant-Colonel van een Regiment Infantery van den Heer Colonel Reinhard, Voluntaire tot Dixmuiden, maar doende de Functie van Lieutenant-Colonel by het Regiment van den Gouverneur; tegens den Colonel *Werner Bertram Ziegenhirt*, Lieutenant-Colonel en Commandant van een Regiment Infantery van den Heer Lieutenant Generaal Schak in dienst van Wolffenbuttel; tegens den Heer *François Philip Platho*, Lieutenant-Colonel, en Commandant van een Regiment Infantery van den jongen Hertog van Holstein; tegens den Heer *Dunćanson*, Major en Commandant van 't Regiment van Milord Lorne; en tegens den Heer *Brereton*, Major en Commandant van het Regiment Dragonders van den Heer Colonel Floyd: welke geduurende den heelen tyd van het Beleg der Stad Dixmuiden zich met huime Regimenten daar binnen hebben bevonden,

Den Grooten Krygsraad hebbende genomen alle de noodzakelyke Informatien, Examinatien, Circumstantien, gehoort de genoegsame Getuigen, geconfronteert de Partyen, naar zeer exacte Deliberatien voor en tegen, heeft eindeling geoordeeld volgens de generaale Wetten van Oorlog.

JOANNES ANTONIUS ELLENBERGER, voor dezen Gouverneur van de Stad Dixmuiden, is belegerd geweest door een Corps van den Grave de Montal den 25sten. van July laatstleden. Hy heeft gehad acht Regimenten Infantery, en een Regiment Dragonders, Volk altemaal genegen om zich te defendeeren tot het uiterste: heeft gehad een goede Artillery, Munitie, Poeder, Wapenen, en Vivres in overvloed: heeft de Stad overgegeeven aan de Vyanden den 28sten. van July gepasseert, door eene schandaleuse Capitulatie, tot groot nadeel van den Koning van Engeland, en van syne Geallieerden, zonder af-

1695. *Novemb* af te wagten eenen Aſſaut, zonder gehad te hebben eene Breſſe, of eenig Werk gewonnen, en weinig Volk gedood: is gecondemneert, te werden onthoofd, en zyne Goederen in dit Land alhier geconfiſqueert, en gebruikt om te herſtellen het Regiment, dat hy heeft gehad.

d'Anderen om toegeſtemd te hebben in deze Capitulatie.

Sr. *James Leſley* is gecondemneert, te wezen geeaſſeert.

Monſr. *Richard Brewer* is gecondemneert, te wezen geſuſpendeert van zyne Charge den tyd van drie Maanden.

Sr. *Charles Graham* is gecondemneert, te wezen geeaſſeert.

Monſr. *Louis Auer* is gecondemneert, te wezen geeaſſeert, en verklaart onbekwaam om den Koning te dienen: en dat deze vyf, d'een zo wel als d'ander, betaalen de koſten van hun Proces.

Abſolveerende en declareerende vrank en vry de Heeren Lieutenant-Colonel *Baron van der Noth*, Lieutenant-Colonel *Ziegenhirt*, Lieutenant-Colonel *Platho*, Major *Brereton*, en Major *Duncanſon*; dezelven recommandeerende aan hunne Meeſters, als Mannen van eere, en van verdienſte.

Uitgeſproken door den Grooten Krygsraad tot Gent, den 4den. van Novdmber 1695.

H. Bellaſis.

't Belieft zyne Majeſteit te approbeeren de Sententie tegens den Generaal-Majoor ELLENBERGER, *en d'andere Officieren die deel gehad hebben met hem in d'overgaave van het Guarniſoen van Dixmuyden aan de Franſchen den* 28ſten. *van July laatſtleden: Ordonneerende en commandeerende mitsdezen, dat dezelve aanſtonds zal worden geſtelt ter executie. Gegeeven in 't Hof tot Welbek, den* 1ſten. *November* 1695. (O.S.)

WILLIAM R.

Deze Sententie wierd vervolgens, gelyk hier na breeder gezegt zal worden, op den 30ſten. November ter uitvoering geſteld.

SENTENTIE,

Uitgeſproken door den Grooten Krygsraad, gehouden tot Gent ſedert den 19den. *van October tot den* 4den. *van November* 1695.

TEr Crimineele Beſchuldinge van den Advocaat-Rechter Mr. Richard d'Uthwat, in den naam des Konings van Engeland, tegens den

den Heer FRANÇOIS FERGUS D'OFFAREL, Brigadier en Colonel van een Regiment Schotſe Infanterey, Gouverneur van de Stad Deynſe; tegens den Heer *van Schellinga*, Colonel van een Regiment Vrieſche Infantery; tegens den Heer *William Arrot*, Lieutenant-Colonel van 't Regiment d'Offarel; tegens den Heer *Jurgen Kook*, Lieutenant-Colonel van 't Regiment van Scheltinga; tegens den Heer *Campbell*, Major van het Regiment d'Offarel; en tegens den Heer *Jan Idſinga*, Major van het Regiment van Scheltinga; en de Capitains van deze twee Regimenten: welke zyn geweeſt tot Deynſe ten tyde van de Berenninge, en van de Overgaave dezer Plaatſe. 1695. *Novemb*

Den Grooten Krygsraad hebbende genomen alle de noodzakelyke Informatien, geëxamineert de Circumſtantien, gehoort de genoegſame Getuigen, geconfronteert de Partyen, voor en tegen, heeft eindelyk geoordeelt, volgens de generale Wetten van Oorlog, dat den Heer FRANÇOIS FERGUS D'OFFAREL, hier te voren Gouverneur van de Stad Deynſe, zynde bevonden geweeſt den 29ſten. July laatſtleden door het Corps van den Heere de Feuquieres, zich heeft overgegeeven aan de Vyanden den 30ſten. July door eene ſchaamteloze Capitulatie, zonder dat 'er Trenchéen zyn geopent, zonder dat 'er eenig Kanon is geloſt geweeſt van d'eene of d'andere kant, zonder eenig Werk gewonnen, geen Volk gedood, en zonder te hebben verwacht de minſte Attaque: is gecondemneert, te zyn gecaſſeert met infamie, en in gevangeniſſe geſteld zoo lang als 't den Koning zal believen, en gobligeert te betalen de koſten van zyn Crimineel Proces.

De Colonel *Scheltinga*, hebbende geconſenteert by Geſchrifte in de Capitulatie, is gecondemneert, te weezen geſuſpendeert van zyne Charge, zo lang als het den Koning zal believen hem gratie te doen, en dat hy betaalt de onkoſten van zyn Proces.

De andere Lieutenants-Colonels *William Arrot* en *Jurgen Kook*, wegens ook te hebben geconſenteert in de Capitulatie, zyn gecondemneert, ieder te betalen twee Maanden Gagie, *ad Pias cauſas*, of Godvruchtige werken.

De Majors *Campbell* en *Idſinga* zyn gecondemneert om dezelve redenen ieder in een Maand Gagie, tot *Pias cauſas*, of Godvruchtige werken.

De Capiteinen van deze twee Regimenten, die zich bevonden hebben tot Deynſe ten tyde van de Overgave, zyn gecondemneert tot eene Reprimende. Uitgeſproken door den Grooten Krygsraad tot Gent, den 4den. van November 1695.

't Believt zyne Majeſteit te approbeeren de Sententie tegens den Brigadier FERGUS D'OFFAREL, *en de andere Officieren die deelgehad hebben met hem in d'Overgaave van het Garniſoen van Deynſe aan de Franſchen den* 30ſten. *van July laatſtleden: Ordonneerende en commandeerende mits dezen, dat*

1695. *Novemb* *dat de zelve aanſtonds zal worden geſteld ter executie.* Gegeeven in 't Hof tot Welbek, den 1ſten. November 1695. (O.S.)

WILLIAM R.

Accordeert met het Originaal,
CHRISTIAN DIETRICH, Eerſten Auditeur.

Ellenberg geëxecuteerd.

De bovenſtaande Sententien door den Lord Bellaſis met des Konings goedkeuring uit Engeland weder te rug gebracht zynde, vergaderde de Krygsraad op Maandag, den 28ſten. November, in de Herberg den Gulden Appel, en velde het vonnis des doodts tegens den Generaal-Majoor Ellenberger, die zich daar op aanſtondts in den rouw kleedde, en tot een zaligen uitgang bereidde. Dingsdags, na den middag, toogen den Hertog van Wirtemberg, de Graaf van Naſſau, en de Generaal Foreſt uit de Stad, en zonden des avondts een order aan den Adjutant-Generaal van Wirtemberg om tegen des anderendaags morgens ten zes uuren een gedeelte van het Garniſoen in de wapenen te brengen. Ter beſtemde tyd poſteerden zich dan drie Compagnien Paarden, en even veel te Voet by de Hertog den Gulden Appel. Met klokſlag van acht uuren kwam Ellenberger, na van een ieder affcheid genomen te hebben, uit zyne kamer, en trad in een ſwarte Koets, verzeld door den Capitein Ellenberger, zynen Neef, een anderen Officier van zyne Vrienden; en een Predikant van de Gereformeerde Religie; en zynde begeleid door vier honderd Voetknechten en ſeſtig Ruiters, reed de Koets ter Dampoort uit, den Dendermondſchen weg op, tot aan een Molen, de plaats der executie, al waarmen vier Bataillons Deenſche Troupen gepoſteerd had. Vlak op d'aarde lag, omtrent een roede in 't vierkant, een ſwart Kleed geſpreid, daar een laage Armſtoel, met baay overdekt, op ſtond. Alhier gekomen, beval hy aan den gemelden Capitein Ellenberger, te gaan verneemen of de Scherprechter gereed was; en hebbende verſtaan van ja, ſtuurde hy hem zes goude Louiſen, met vermaaning van zich wel in zyne plicht te kwyten: waar na ter Koets uittreedende, zeide hy, dat, dewyl 'er van hem uitgeſtrooid was, dat hy correſpondentie met den Vyand had gehouden, hy d'Omſtanders bad het geduld te hebben van een korte ſchriftelyke Verklaaring aan te hooren, welke hy zynen Auditeur toeſeik-

reikte, en beval overluid te leezen, zynde van dezen inhoud. 1695. *Novemb*

Dat hy nu ter plaatſe zynde daar hy den dood verwachtte, om vervolgens voor God te verſchynen, verklaarde nooit eenige kwaade intentie tegens zyne Koninglyke Majeſteit van Engeland gehad, veel minder met den Vyand gecorreſpondeerd, of geld voor d'overgaave van Dixmuiden genooten te hebben, zynde daar aan zo onſchuldig als een kind in 's moeders ligchaam, en dat hy zulks op zyne zaligheid kon verzekeren; doch dat hy zich wegens het ander toeval gaarne aan den dood wilde onderwerpen: wenſchende, dat de Wapenen van zyne Koninglyke Majeſteit en de hooge Geallieerden te water en te land mochten gezegend, en tegens hunne Vyanden voorſpoedig wezen, enz.

't Geſchrift geleezen zynde, zeide hy, dat hy ſtierf als een eerlyk man, en niet als een verraader; nam afſcheid van d'Omſtanders; deed zelve zyne das, en lichtte zyne pamik af; hielp zynen Kamerdienaar het kamizool en hembd nederſtryken; zette zich aldus, zonder eenige vreeſ of ontroering te betuigen, in den gemelden Stoel; en, heffende d'oogen ten hemel, onder het zeggen van, *Jeſus, ik leef, ik ſterf*, ontfing den ſlag: waar na het ligchaam, benevens het hoofd, in een kiſt wierd gelegt, en na het Sas van Gent gevoerd.

Aldus eindigde zyn leven op een ongelukkige wys Johannes Antonius Ellenberger, ter ouderdom van acht-en-vyftig jaaren, na van ſlecht Soldaat langs alle trappen tot de waardigheid van Major Generaal opgeklommen te zyn; en een-en-twintig Veldtochten met groote lof bygewoond te hebben; hebbende zich overal zo wel gedraagen, dat hy nooit voor een Krygsraad te recht geſteld, en nooit in arreſt was geweeſt.

IN den aanvang der Maand wierd het Plakaat tot verbod der uitvoering van Paarden vernieuwd, en met d'Artykelen van de Conventie of het Tractaat, dien aangaande met de Bondgenooten geſlooten en opgerecht, vermeerderd; behelzende in ſubſtantie: „ Dat het Tractaat, of de Conventie, den „ 27ſten. December 1691. tuſſchen de Vorſten en Staaten, in „ den tegenwoordigen Oorlog tegens Vrankryk verbonden, „ opgerecht, in alle zyne deelen, in der zelver Landen, „ ſtriktelyk zou moeten worden nagekomen: Dat nie- „ mand,

VEREENIGDE NEDERLANDEN. Plakaat tegens den uitvoer van Paarden afgekondigd.

1695. Novemb „maand, wie het ook zou mogen weezen, eenig Paard of Paar-
„den aan de Franſchen zou mogen verkoopen, op de verbeurte
„van lyf en goed: Dat degeen, die hier aan ſchuldig was, en
„in het trekken door het Gebied van den eenen of den anderen
„Bondgenoot op de daad betrapt mocht komen te worden, de
„ſtraffe des doodts en verbeurte van goederen onderworpen zou
„zyn: Dat geene Paardekoopers Stal zouden mogen hebben in
„eenige Plaats, ſtaande onder de Brandſchatting van Vrankryk,
„op de verbeurte van de Paarden en twee honderd guldens boe-
„te voor ieder: Dat alle Voerlieden, alvoorens ergens heen te
„ryden, hunne Paarden zouden moeten laaten aantekenen,
„Paspoort by zich hebben, en wegens hun wederkeeren met de
„zelven borg ſtellen: Dat ook het zelve wegens alle Rypaarden
„achtervolgd zou moeten worden: Dat de Bewoonders van de
„Landen, ſtaande onder de Schatting van Vrankryk, insgelyks,
„wanneer zy na d'eene of d'andere Plaats, door de Vyanden be-
„zet, toogen, borg zouden moeten ſtellen: Dat niemand, ge-
„duurende dezen Oorlog, eenig Paard, anders als op de ge-
„woonlyke en opené Markten, zou mogen verkoopen, en, zulks
„gedaan zynde, het zelve moeten aangeeven, op verbeurte van
„de Paarden, en twee honderd guldens boete voor ieder: Dat
„de Krygsbedienden het zelfde zouden moeten doen, en een
„Biljet van den Opperbevelhebber aan de Comptoiren, daar
„d'aantekening geſchiedde, laaten: Dat de Koop- en Voerlie-
„den den weg, hen aangeweezen, van het eene Comptoir na
„het ander zouden moeten houden, en de Commiſen hen over-
„al zulks voorſchryven: Dat de Paarden der Voerlieden, welken
„men zonder Paspoort vond, zouden worden verbeurd, gelyk
„mede die een anderen als den aangeweezenen weg waren inge-
„ſlagen, met Geeſſeling daarenboven: Dat alle Paarden, die
„men op bebouwde Landen, Weiden en Velden, buiten de
„groote Wegen, ontmoette, aangehouden, en alle Heggen en
„Slagboomen wel geſloten zouden moeten worden: Dat alle
„Paarden in onbeſlootene Steden, Burgten en Dorpen na drie
„weeken aangegeeven zouden moeten zyn, op de verbeurte van
„drie honderd guldens: Dat d'Ingezetenen van de gedachte Plaat-
„ſen den verkoop van een Paard binnen acht dagen zouden moe-

„ten

„ten bekend maaken: Dat de Houders der Paarden het hebben 1695.
„daar van, of aan wie en waar verkocht, ten allen tyde, zulks Novemb
„begeerd zynde, zouden moeten laaten blyken: Dat alle Bor-
„gen, zonder eenig beroep op anderen, executabel zouden wee-
„zen door de geenen, die het vonnis tegens d'Overtreeders ge-
„veld hadden: Dat de Rechters uit den tienden, achtſten, en
„zesden Penning van het aangehaalde zouden werden betaald:
„Dat de Lyfſtraffen op de gewoonlyke Rechtplaatſen zouden
„vermogen gedaan te worden: Dat men de Commandanten der
„Partyen en de Soldaaten, mitsgaders de Leiders der Paarden, in
„'t verduiſteren van de zelven behulpſaam geweeſt, met de dood
„zou ſtraffen; aan d'Aanbrengers der Overtreeders twee der-
„den van de Boeten gegeeven; en by ieder van de Hooge Mo-
„gendheden, in het voormelde Tractaat van 1691 begreepen,
„vyftien dagen na d'ondertekening dezes een Plakaat gemaakt,
„en in het licht gegeeven worden, enz.

Koehoorn tot Lieut-Generaal der Infantery en Ingenieur Generaal aangeſteld

De Generaal Majoor Koehoorn, zo berucht door het verdedigen en beſtormen van Namen; in vergelding zyner dienſten tot Lieutenant Generaal van haarer Hoog-Mogenden Infantery aangeſteld zynde, leid op den 4den. der Maand den eed in die qualiteit af in der zelver Vergadering, en vervolgens in den Raad van Staat in qualiteit van Ingenieur Generaal, in de plaats van Monſr. du Puis l'Eſpinaſſe, geſtorven te Maaſtricht aan een kwetſuur welke hy voor Namen had gekreegen.

Tegens een zeker fameus Libel, ten tyde der vuuring over de Geboortedag zyner Britanniſche Majeſteit onder het Volk geſtrooid, wierd op den 18den. der Maand het onderſtaande Plakaat afgekondigd.

Plakaat tegens een fameus Libel afgekondigd.

WILHEM HENRIK, by der Gratie Gods Koning van Engeland, Vrankryk, Schotland en Yrland, Prince van Orange en Naſſau, Gouverneur, Erf-Stadhouder, Capitein Generaal en Admiraal; mitſders de Præſident en Raaden over Holland, Zeeland en Vriesland: den eerſten Deurwaarder hier op verzocht, *Salut*. Alzo tot kenniſſe van den Hove van Holland is gekomen, dat op voorleden Maandag, wanneer over de Geboortendag van Zyne Majeſteit van Groot Brittannien by Zyner Majeſteits Miniſters alhier wierd geviert, onder het Volk is geſpargeert en geſtrooit zeker gedrukt fameus Libel, beginnende: *Om te weten, door wien het Gemeen word opgegeten*; continueerende 't zelve

1695. Novemb

veele injurien en lasteringen tegens *M. Cornelis de Jonge van Ellemeet, Heere van Ellemeet*: concerneerende dezelve injurien en lastetingen niet alleen zyn Persoon in 't particulier, maar ook zyne Bedieninge als Ontfanger Generaal der Vereenigde Nederlanden. En dewyle, in gevolge van de Placaten van den Lande, de Autheurs van fameuse Libellen en Pasquillen, als mede de geenen, die dezelven komen te spargeeren en te strooijen, ten hoogsten strafbaar zyn: ZOO IS 'T: Dat Wy u committeeren by deezen, naar voorgaande Klokken geslag, te publiceeren en te affigeeren, daar men gewoon is zulks te doen, dat, zo wie weet aan te brengen den Persoon ofte Persoonen, die het voorsz. fameuse Libel heeft gespargeert of gestrooit, daar vooren zal genieten een somme van honderd guldens; ende die weet aan te wyzen den Drukker van 't zelve Libel, een somme van drie honderd guldens; ende die den Autheur ofte Maker van 't voorsz. Libel zal weten te ontdekken, een somme van zes honderd guldens daar vooren tot een præmie zal hebben, zulks dat dezelve, ofte eenige van dien, in handen van de Justitie zal komen te geraken: ende zal daar en boven de naam van den geenen, dewelke wie 't voorsz. fameuse Libel gespargeert, gedrukt, of gemaakt hebben, zal of zullen hebben ontdekt, werden secreet gehouden. Gedaan in den Raade den 18den. November 1695.

In kennisse van my,

Ant. van Kinschot.

DECEMBER.

ITALIEN Yver van den Paus om de vrede onder de Christene Vorsten te weeg te brengen.

DE Heilige Vader voer noch al gestadig voort met in alle gelegentheden te betuigen, hoe gaarne hy de vrede onder de Christene Vorsten zou willen te weeg brengen. Hy deed hier over een lang vertoog in 't Latyn, taal die hem heel natuurlyk was, in het Consistorie, 't geen den 14den. November wierd gehouden; vertoonende met groote welspreekendheid aan de Kardinaalen de zorgen, welken hy tot d'uitvoering van een zo goed voorneemen had aangewend; en hoe zeer het hem moeide, dat hy zyn oogmerk hierin niet had konnen bereiken; met verzoek, dat men hem de middelen aan de hand wilde geeven, welken zy de bekwaamsten oordeelden om tot een zo heilzaam einde te geraaken. Hy maakte hen ook bekend de nieuwe

aan-

aanbiedingen van Vrankryk; de ſwaarigheden, welken de Nunciën van Weenen en Madrid hem hadden voorgeſteld; mitsgaders de tegenwerpingen der Geallieerden, beſtaande in dat zy alle die aanbiedingen zeer ver van hunne pretentien afgewyderd vonden. In het Conſiſtorie, 't geen den 28ſten. der zelve Maand wierd gehouden, vertoonde d'oude Kardinaal Altieri, dat men niet moeſt aflaaten van alle bedenkelyke middelen in 't werk te ſtellen, om de vrede onder de Chriſtene Vorſten te bezorgen. Gelyk hy met deze taal op de ſlofheid van den Paus ſcheen te ſmaalen, voerde de Heilige Vader hem met eenige ontſteldheid te gemoet, dat hy doch eens zou zeggen, wat hy, als hy in zyne plaats was, zou doen. De Kardinaal ſtond hier over verzet; en wel ziende, dat hy zich te ver geuit had, antwoordde hy in heel algemeene termen. Zyne Heiligheid hervatte, dat hy alreedts alles gedaan had, 't geen hy hem voorſtelde; en beval ter zelve tyd vyf-en-dartig Brevetten te vervaardigen, d'eenen gericht aan de Mogendheden welke in den oorlog gewikkeld waren, en d'anderen aan hunne voornaamſte Miniſters, of aan de Pauſelyke Nunciën, om, zo aan d'eenen als aan d'anderen, te vertoonen, wat zy in een zo gewichtige gelegentheid te doen hadden. De Secretaris Spinola, ziende deze Brevetten op de tafel leggen, kon zich niet beletten iemand zyner Vrienden, die by hem ſtond, in 't oor te luiſteren, dat men het Brevet voor den Koning van Engeland vergeeten had, en dat, zonder de toeſtemming van dien Vorſt, alle d'andere Brevetten vruchteloos waren. 1695. Decemb.

De Heilige Vader de Vorſten der Aarde niet konnende beweegen, geloofde het zekerſt te zyn zich aan den Hemel te richten, en beſloot derhalven den 3den. December, een algemeen Jubilæum te doen afkondigen, om de vrede te verzoeken van den geen, die de meeſter is van de herten der Vorſten, en van alle de menſchen der wereld. d'Opening hier af geſchiedde den 7den. der Maand met een plechtige Proceſſie van het Heilig Collegie, de Prelaaten, en de gantſche Wereldlyke en Reguliere Geeſtelyhkeid, van de Kerk van S. Maria der Engelen af tot aan die van S. Maria Majore, alwaar de Paus zich na den middag vervoegde, en een menigte van aalmoeſſen deed uitdeelen. Jubilæum ten dien einde afgekondigd.

De

1695. *Decemb.*

Promotie van Kardinaalen.

De Promotie der Kardinaalen, zo lang begeerd en verwacht, geſchiedde nu eindelyk in een Conſiſtorie, 't geen op den 12den der Maand gehouden wierd. Van veertien ledige plaatſen in het Heilig Collegie wierden 'er twaalf door den Heiligen Vader gevuld, en de twee anderen, om de taal van Romen te ſpreeken, *in petto* gehouden, ten einde volgens de gelegentheden gevuld te konnen werden. Zyne Heiligheid betoonde geen inzicht voor de noemingen der Kroonen, uitgezondert voor die van Polen; vermits de Marquis d'Arquien, voorgeſteld door die Kroon, al te oud was om een andere Promotie te verwachten: doch men moet weeten, dat het de gewoonte der Pauſen in deze eerſte gelegentheden is zich niet te verklaaren in faveur der Prelaaten, welke door de Kroonen genoemd zyn. Ziet hier de naamen der nieuwe Kardinaalen.

1. *Sebaſtiano Tanara*, Boulonnees, Nuncius aan het Keizerlyk Hof.

2. *Frederico Caccia*, Milanees, Nuncius in Spanjen.

3. *Jacomo Cavallerini*, Romein, Nuncius in Vrankryk.

4. *Giovanni Baptiſta Spinola*, Genuees, Gouverneur van Romen.

5. *Tadeo Aleiſio del Vermes*, van Placenſe, Biſſchop van Fano.

6. *Dominico Tarugi*, van Orvieto, Auditeur van de Rota.

7. *Joſepho Sacripanti*, van Narni, Onderdataris.

8. De Vader *Ferrari*, Dominikaaner Monnik, en Meeſter van het Heilig Paleis.

9. De Vader *Sfondrati*, Milanees, Abt van S. Gal, Benedictyner.

10. De Vader *Noris*, Veronees, van d'Order der Auguſtynen, en Bibliothecaris van het Vatikaan.

11. De Marquis *d'Arquien de Bethunes*, Franſchman, Vader der Koningin van Polen.

12. *Jacomo Buoncompagni*, Boulonnees, en Aertsbiſſchop van die Stad.

De geenen, die zich inbeeldden, dat men geen Monniken meer in het Heilig Collegie zou aannemen, konden nu zien, dat zulks de gedachte van den Paus niet en was; dewyl 'er onder die

dit getal van Kardinaalen drie Kloosterbroeders waren. 1695.
Men merkte aan, dat deze Promotie van twaalf Kardinaalen door Innocentius den Twaalfden gedaan was op den twaalfden Dag van de twaalfde Maand des Jaars. *Decemb.*

PARMA. Huwelyk des Hertogs van Parma.

't HUWELYK des Hertogs van Parma met de Princes van Nieuburg, Hertoginne-Douairiere van Parma, daar wy (a) elders gewag af hebben gemaakt, wierd nu eindelyk op den 8sten. der Maand voltrokken.

(a) *Zie 6 Stuk, 1 Deel, pag. 235.*

DUITSLAND. Dood des Graaven van Windisgratz.

ZYNE Keizerlyke Majesteit kwam nu een merkelyk verlies te lyden door de dood des Graaven van Windisgratz, Minister van een onkreukbaare trouw en onvermoeijelyke vlyt, gestorven te Weenen op den 25sten. December, ter ouderdom van zeven-en-seventig jaaren. Hy was Ridder van het Gulde Vlies, Hofraad, en Vice-Kancelier des Ryks.

DEENMARKEN. Huwelyk van den Kroonprins met de Princes van Meklenburg-Gustrow.

't ESQUADRE, 't geen de Princes van Gustrow, wegens wiens aanstaande huwelyk met den Kroonprins van Deenmarken wy (a) hier voor eenige melding hebben gedaan, overvoerde, vertoonde zich op Zondag, den 11den. der Maand, in 't gezicht van Koppenhagen, op het zelve oogenblik als zyne Koninglyke Hoogheid zich aan tafel had gezet: maar zo haast als d'aangenaame tyding in het Hof gebracht, en de vreugdeschooten uit de Fregatten gehoord wierden, begafzich de Kroonprins na Guldenlund; ontfing zyne Bruid met alle tekenen van een tedere genegentheid; ging met haar en de Vorstin van Strelitz, haare Zuster, welke mede overgekomen was, in de Karos, die daar toe gereed stond, zitten; en reed na Jagersburg, ten einde den dag van de voltrekking des Huwelyks, en haarer plechtige Intreede in Koppenhagen, die den 15den. met uitsteekende pracht en heerlykheid geschiedde, aldaar te verwachten. Men telde tot tachtig Karossen met zes paarden, en twee of drie honderd Handpaarden. Zyne Koninglyke Hoogheid zat te paard, verzeld door alle de Grooten van het Hof, ieder om 't kostelykst uitgedost. De Koninglyke Bruid, de Princes haare Zuster, en twee andere Princessen zaten in een Karos met zes paarden,

(a) *Zie pag. 296.*

1695. *Decemb.* omſtuuwd door de Ridders en Lyfwachters, en gevolgd door de Gardes te Paard. De Krygsbenden en Burgery, welke in de wapenen ſtonden, waren aan wederzyde in de Straaten van Kopenhagen gerangeerd, en ſchooten verſcheidene ſalvoos; daar zich het gedonder van het Kanon der Wallen, mitsgaders van de Schepen die in de Haven lagen, onder vermengde. 's Avondts wierd de Trouw voltrokken, en de Huwelykszegen uitgeſproken door des Konings Biechtvader: waar na het gantſche Vorſtelyk Gezelſchap zich aan tafel vervoegde, enz.

FRANKRYK Strenge invorderinge van het Hoofdgeld.

't HOOFDGELD gaf noch dagelyks voort tot nieuwe Arreſten, en nieuwe kwellingen. De Koning liet op het eind van November aan den Provoost der Koopſieden van de Stad Parys weeten, dat hy met verwondering verſtond, dat men noch byna een derde met de betaaling ten achteren was: dat men de geenen, die noch niet voldaan hadden, met executien, en zelfs met logeering van Krygsvolk, daar toe moeſt dwingen, enz. Deze order wierd aanſtonds ter uitvoering geſteld, en een menigte van goede Ingezetenen, die het geen, daar zy op geſchat waren, niet ſpoedig genoeg te berde konden brengen, arm en berooid gemaakt; wordende hunne goederen verkocht, en de penningen, met voorrecht boven alle Crediteuren, in des Konings ſchatkamer gebracht.

Ten zelven einde ſtrekte ook het onderſtaande Arreſt, afgekondigd tegens de Particulieren, die op de Lyſten van het Hoofdgeld niet geſteld waren.

DE Koning bericht zynde, dat verſcheidene Perſoonen, de betaaling der Schattingen van het Hoofdgeld onderworpen, niet op de Roſſen, ingevolge van zyner Majeſteits Declaratie van den 18den January laatſtleden, zyn gebracht, 't geen belet dat den zelve van deeze Belaſting d'Onderſtanden, tot voldoening van de buiten gemeene koſten des Oorlogs, die hy daar van wel had verwacht, niet en trekt; waar in noodig zynde te voorzien; het bericht van den Hr. Phelypeaux de Pontchartrain, ordinair Raadsheer in den Koninglyken Raad, Controlleur Generaal der Geldmiddelen, gehoort: heeft zyne Majeſteit, in zynen Raad zynde, bevolen en beveelt, dat uiterlyk met alle uitſtel binnen veertien dagen, te rekenen na den dag dat dit tegenwoordig Arreſt gepubliceert zal wezen, alle Particulieren, de Schatting van het Hoofdgeld

gold onderhevig, die in de reedts gemaakte Rollen niet begreepen zyn, zullen gehouden wezen tot Parys aan den Provoost der Kooplieden en Schepenen, en in de Provincien aan de Heeren Intendanten en Commissarissen, of hunne Gemagtigden, nette verklaaringen te geven, behelzende hunne Naamen, Staat, Woonplaatsen, het getal hunner Kinderen, die by verstrerf van Vader of Moeder Goederen verkregen hebben, en Huisgenooten getrouwd en ongetrouwd; om volgens de gemelde verklaringen op nieuwe, of wel uitsels der oude Rollen, wegens de sommen die zy ingevolge van hun staat en beroep moeten voldoen, gesteld te worden. Ordonneerende zyne Majesteit, dat de geenen, die nalatig zyn zulks binnen het vergunde uitstel van veertien dagen te doen, de sommen, waar op zy gesteld zyn, dubbelt (zonder oogluiking, vermindering, of afslag, onder wat voorwendsel het zy) zullen moeten betalen. Oorlovende ten dezen einde aan een yder hen aan te brengen; en bevelende, dat in zodanigen gevalle de helft van de voorsomde boete den Aanbrengers zal toebehooren. Belastende de boven gemelde Heeren, Intendanten en Commissarissen, in de Provincien en Generaliteiten van het Koningryk verdeelt, en aan den Provoost der Kooplieden en Schepenen der Stad Parys, de hand aan de uitvoering van dit tegenwoordig Arrest te houden, en het selve te doen aanslaan en aanplakken daar het noodig is, op dat niemand onkunde voorwende. Gedaan in des Konings Raad van Staat tot Versailles, gehouden den 22sten. November 1695. Nagezien, en geteekent,

1695. Decemb.

DELALSTRE.

Arrest tegens een Boek wegens het Gezag van den Paus beraamd.

Niettegenstaande alle de believingen, welken het Roomsche Hof in verscheidene gelegentheden voor zyne Allerchristelykste Majesteit betuigde, wierd op den 20sten. der Maand het onderstaande Arrest tegens een zeker Boek van den Vader Rocaberti, voormaals Generaal der Dominikaanen, naderhand Aertsbisschop van Valence, en tegenwoordig Groot-Inquisiteur van Spanjen, handelende wegens het Gezag van den Paus, door het Parlement beraamd.

Extract uit de Regisiers van het Parlement.

DEzer dagen zyn 's Konings Volk ingetreden, en hebben, Messire Christiaan François de Lamoignon het woord voerende, aan het Hof te kennen gegeeven, dat zy vernomen hadden, dat eenige Boekverkoopers van deze Stad verscheidene Bocken uit Spanjen hadden doen komen, onder dewelken Tractaten werden gevonden over Stoffen, die meermalen twist verwekt hebben tusschen Mogendheden welke altoos

1695. Decemb. onſcheidbaar vereenigd behooren te weezen: Dat onder deze Traktaten dat van den Aertsbiſſchop van Valence, Groot-Inquiſiteur van Spanjen, het meeſt ſchynt uit te munten, door de vervoeringen van deszelfs Schryver, welke meer de luſt, die hy gehad heeft om tegens Vrankryk te ſchryven, en het verzuim van d'eerbiedigheid, die hy aan de Perſoonen en Zaken, waar van hy ſpreekt, ſchuldig is, als deszelfs kenniſſe en geleerdheid uitwyzen: Dat de drie Deelen, waar uit het zelve beſtaat, zo kwalyk zyn geſchikt, de Stellingen daar in, zonder bewezen te zyn, begreepen, zo ongerymt in zich zelven, datze als ſtrydig met het Evangelium, de gevoelens der Vaders, der verſtandigſte Pauſen, en de beſtendige Overlevering der Kerk, die wy getrouwelyk bewaren, zo menigmalen veroordeelt zyn, datze geen wederlegging altoos verdienen: Dat het overzulks alleen om de order in het Koningryk te behouden is, datze van het Hof verzoeken, dat het gemelde Boek geſupprimeert, het verkoopen en vertieren daar van aan alle Boekverkopers verbooden, en den Lieutenant van de Politie bevolen mag worden de hand te houden aan de executie der Arreſten en Reglementen, die het inkomen van diergelyke Boeken in het Koningryk, zonder uitdrukkelyke toelating van den Koning, verbieden. De Heer Eerſte Preſident heeft hen geantwoord, dat de Vergadering daar over morgen zoude raadpleegen; waar op zy uitgegaan zyn. Gedaan in het Parlement, den 19den. December 1695.

En Dingsdag, den 20ſten. van de gemelde Maand December, na dat het voornoemde Boek, getytelt, *de Romani Pontificis authoritate, Authore Joanne Thoma de Rocaberti, Archiepiſcopo Valentino*, tot Valence 1691. en de volgende jaaren gedrukt, behelzende drie Deelen, was ingebracht, en door den Heer Eerſten Preſident de voornaamſte Plaatſen, by hem aangemerkt, aangewezen, de zaak in overweging genomen, verbied het Hof, doende recht op de Concluſien van des Konings Rechtvorderaars, aan alle Boekverkopers het voornoemde Boek te verkopen en vertieren; beveelt de Exemplaren daar van, in deze Stad Parys gebracht, ter Griffie te brengen om geſupprimeerd te worden; verbied wel uitdrukkelyk aan alle Boekverkopers, en alle anderen van wat ſtand en ſtaat zy zyn, van buitenslands Boeken, over diergelyke Materien gemaakt, te laten komen, zonder uitdrukkelyke en ſchriftelyke toelating van den Koning, en in geen grooter getal als daar in zal zyn vermelt, welke toelatingen zy zullen gehouden zyn aan den Lieutenant van de Politie te vertoonen; op pœne dat de Boekverkopers, die in dezen overtreeden, van hun Meeſterſchap en Gilderecht zullen vervallen zyn, en op zodanige andere grooter ſtraffen, als tegens hen, en alle andere Perſoonen, zullen behooren. Beveelt, dat dit tegenwoordig Arreſt zal werden gepubliceert en geregiſtreert in alle onderhoorige Gerechtshoven, en belaſt aan de Subſtituiten van des Konings Procureur Generaal de hand daar aan te houden, en het Hof daar van in een Maand bewys

te

te komen. Gedaan in het Parlement den gezeiden 20sten. December, 1695. geteekent, DONGOIS. 1695. Decemb.

't Bleek hier uit, dat het Fransche Hof en de Geestelykheid, niettegenstaande de tegenwoordige gesteldheden der zaaken, en hoe zeer men den Heiligen Vader ook van nooden mocht hebben, niets ter wereld van hunne pretentien ten opzichte van het Roomsche Hof wilden laaten vallen. Ondertusschen was 'er een omstandigheid, waarom het scheen dat men zich had behooren in te binden, te weeten, dat het laatste Stuk van dit (a) Boek, 't geen op verscheidene tyden gedrukt was, en waar in de vier Stellingen, welken men in Vrankryk verworpen had, (te weeten, wegens d'onfeilbaarheid van den Paus, zyne superioriteit boven de Concilien, de macht die hy zich toeëigent van de Koningen in den ban te doen, en hunne Onderzaaten van den eed van getrouwheid t'ontslaan, enz.) zeer wydloppig begreepen waren, aan den tegenwoordigen Paus was opgedraagen, die een Brevet in faveur van den Auteur en het Boek had vergund, 't geen 'er, op dat 'er niemand onweetende af mocht weezen, voor gedrukt was. Wat meer is, men zou het, indien de Procureur Generaal zyne conclusie had mogen voortzetten, door Beuls handen hebben laaten verbranden: doch het wierd door de geenen, die wat gemaatigder waren, niet raadsaam geoordeeld verder te gaan.

(a) 't Was een Folioot in drie Stukken.

De Koning, willende den Inwoonders van Dieppe eenige verlichting wegens hunne schade toevoegen, en hen de middelen aan de hand geeven om hunne Huizen weder op te bouwen, vergunde hen verscheidene Privilegien, en onder anderen een Vrye Jaarmarkt voor altyd, welke op den eersten dag van December aanvang zou neemen, en vyftien werkdagen duuren, met betaaling van slechts halve tol voor alle inkomende en uitgaande Waaren. Deze Markt wierd ingevoerd en uitgeroepen met klokkengeluy en trompettengeblaas op den 1sten. der Maand door den Griffier van de Stad, in de tegenwoordigheid van den Stedehouder des Konings en de Schepenen.

Vrye Jaarmarkt aan Diepe vergund.

1695. *Decemb.* DE twee Huizen des Parlements, volgens des Konings (a) Proclamatie op den 2den. der Maand verzameld zynde, het Hooger na gewoonte, en het Laager ten getale van tusschen de twee honderd vyftig en drie honderd Leden, (welke altemaal, eer ze in het Huis kwamen, in het Hof der Requesten voor aangestelde Commissarissen de eeden aflaiden) vervoegde zich zyne Majesteit des morgens ten negen uuren in het Huis der Pairs, ging in het Koninglyk gewaad op den Troon zitten, en ontbood door den Edelman-Deurwaarder der Swarte Roede het Laager, aan het welk, zo haast als het binnen was getreeden, door den Lord Zegelbewaarder aangezegt wierd, dat het des Konings begeerte was, dat het weder te rug zou keeren, een bekwaam Heer tot Spreeker verkiezen, en den zelven des anderen daags aan zyne Majesteit presenteeren. De Ridder Foley, die tot het eind van het voorgaande Parlement was gewees, wierd nu wederom met eenparige stemmen verkoozen, en de Koning door den zelven, wanneer hy zich voor hem vertoonde, aldus aangesproken.

ENGELAND. Vergadering van het Parlement.

(a) Zie pag. 270.

Mr. Foley, Uwe Majesteit,

ALzo de Gemeentens van Engeland geen bekwaamheid hebben om iets te spreeken, te verhandelen, of te doen, zonder een Spreeker, zyn zy getreeden tot het verkiezen van my: en hoewel zy veele waardiger en bekwaamer Leden hebben, hebben zy echter hunne keur van Spreeker op my laaten vallen. Ik ben derhalven Uwe Majesteit om deeze gosdkeuring komen opwachten, en zal ten allen tyde gereed zyn om Uwe Majesteit na het uiterst van myn vermogen te dienen.

De Lord Zegelbewaarder antwoordde:

Mr. Foley,

DE Koning is zeer voldaan, dat hy u ten tweede maal tot Spreeker verkoozen ziet. De vernieuwde keur van de Gemeentens is een klaar bewys van uwe bekwaamheden; en derhalven beaamt zyne Majesteit der zelver verkiezing.

Waar op de Spreeker aldus voortvoer.

IK dank Uwe Majesteit voor de eer, welke hy my belieft te doen. Zy zal my een spoor tot het dienen van het Gemeen verstrekken.

Ik

Ik wensch Uwe Majesteit geluk, wegens de voordeelen buites's lands, en uwe behoudene wederkomst: en ik bid Uwe Majesteit, myne misslagen niet aan de Gemeente te stellen te laste: en dat het Uwe Majesteit behage hen de zelve rechten en voordeelen, welken zy van Uwer Majesteits Voorzaaten genooten hebben, te laaten volgen, naamentlyk, vryheid van spreeken, d'ontlasting van hunne Persoonen Goederen en Bedienden van dreest; en dat zy vryen toegang tot Uwer Majesteits Koninglyken Persoon mogen erlangen. 1695. Decemb.

De Lord Zegelbewaarder hervatte:

Mr. Spreker,

DE Koning heeft volle verzekering wegens de gehoorzaamheid van zyn Huis der Gemeente, en zal de zaaken van hen altyd in den besten zin opneemen, en als hunne verzoeken toestaan.

Deze formaliteiten aldus afgedaan zynde, voerde zyne Majesteit de volgende Aanspraak.

MYLORDS EN EDELLIEDEN,

IK gevoele wel vroegt, dat ik my hoden in het midden van U zie, alzo ik verzekert ben, dat ik myn Parlement wel gesteld zal vinden, na dat ik zo groote bewyzen van de toegenegentheid myner Onderdanen door hun gedrag, zo geduurende myn afwezen, als na myn wederkomst, genoten hebbe.

Ik hebmyn laatsten woordigen Oorlog gewikkelt op den raad van myn eerste Parlement, het geen dien tot beschermingvan onze Godsdienst en voor de behoudenisse der Vryheden van Europa noodzakelyk oordeelde. Het laatste Parlement heeft my de middelen, om ze voort te zetten, vrywillig bezorgt; en ik twyffel niet, of het belang 't geen U L. in d'algemeine veiligheid neemt, zal U verbinden eendrachtig en met yver de behulpzame hand te bieden om ze te vervolgen. Ik ben wyders verblyd, dat de voordeelen, welken wy dit Jaar verkregen hebben, ons reden geven om op nieuwe voorspoed in het toekomende te hoopen.

Ik kan by deze gelegenheid niet overslaan, gewag te maken van de moed en wakkerheid, welke d'Engelschen de voorledene zomer zo zeer bewezen hebben, dat ik mag zeggen, dat zy de hoogste achting, die zy ooit verkregen hadden, hebben beantwoort, zulks dat men niet kan looghenen, dat het onmogelyk zoude, weezen de heerschzucht en grootte van Vrankryk te smooken, indien de dapperheid en de macht van Engeland daar toe niet behulpzaam waren.

EDE-

1695. *Decemb.*

EDELEN VAN HET HUIS DER GEMEENTENS,

IK acht het voor een groot ongeluk, dat ik sedert den aanvang van myn Regeering genoodzaakt ben geworden zo menigvuldige en zo swaare Onderstand penningen aan myn Volk te verzocken. Nochtans ben ik verzekert, dat U L. het met my eens zult zyn, dat men 'er tot het voortzetten van den Oorlog te water en te lant in dit Jaar ten minsten zo gewigtige, als in de laatste Zitting gegeven wierden, van noden zal hebben; en zo veel te meer, om dat de Vyanden hunne Krygsbenden vermeerderen, en dat het t'eenemaal noodzakelyk is, dat wy onze Vloot ook versterken.

De middelen, voorheen ingewilligt, zyn op verre na niet genoegsaam bevonden.

De staat der kosten van myn Huis is zodanig, dat het my onmogelyk zal vallen, indien U L. geen zorg draagt, te bestaan.

Het medelyden dringt my, U van den elendigen staat der Fransche Protestanten, die om hunne Religie lyden, te spreken.

Dienvolgende vermane ik U, Edelen, ernstig, Onderstand penningen, welke aan alle deze byzondere behoeftens konnen voldoen, te bezorgen.

Ik moet U doen aanmerken de belemmering en moeite, in de welke wy wegens de slechte Muntsoorten zyn, 't geen beswaarlyk, zonder dat het de Natie noch meer kost, te verhelpen zal wezen: maar dit is een zaak, aan de welke het Gemeen zo eenparig belang heeft, en van zo grooten gevolg, dat ik nodig geoordeelt hebbe haar t'eenemaal aan d'overweging van myn Parlement over te geven.

Ik hield myn laatste Parlement voor, een goede Bil tot het aanmoedigen der Bootsgezellen en het vermeerderen van het getal te maken. Ik hoope, dat U L. deze Zitting niet zult laten doorglyden, zonder iets ten dezen opzichte te verrichten; dat U L. Wetten, tot het aanqueken van den Koophandel eigen, zult maken; en dat U L. over dien op Oostindien byzondere opmerking zult nemen, uit overweging dat de Natie den zelven anderfins lichtelyk zoude verliezen.

En, aangezien den Oorlog ons noodzaakt een Armée over zee te houden, zoude ik wel wenschen, dat men middelen kon uitvinden om, zonder aanleiding tot klagten te geven, de noodzakelyke Recruten te lichten.

De begeerte, die ik had om myn Volk in een nieuw Parlement te verzamelen, heeft verdorzaakt, dat deze Zitting zeer laat begonnen is. Ik hoope, dat U L. zulks in acht zult nemen, en het U zal bewegen om zo vaardig, als het mogelyk zal wezen, de groote zaaken, die voor U zyn, af te handelen; en dat Gy. U te binnen zult brengen, dat wy door het lang duuren der voorige Zitting niet alleen voordeelen,

wel-

welken wy in het begin der laatſte Veldtocht bekomen zouden konnen gehad hebben, verlooren, maar ook aan de Vyanden gelegentheid gaven om t'ondernemen 't geen licht zeer nadeelig voor ons had konnen verſtrekken. Ik ben te meer gehouden op dit punt te dringen, door dien ik vernéem, dat de Franſchen groote toebereidſelen maken om dit Jaar goed tyds in 't veld te weezen. 1695. Decemb.

MYLORDS,

IK hebbe zo veel bewyten van uwe goede genegentheid ontfangen, en ik ben zo vergenoegd, Edelen van het Huis der Gemeentens, over de keur, welke myn Volk van U L. gedaan heeft, dat ik my een gelukkigen uitſlag van deze Zitting belove, ten minſten zo U L. U niet inwikkelt in krakkeelen of verdeeltheden; van de welken, als d'eenige grond daar onze Vyanden hunne hoop op bouwen, ik niet twyffel of U L. zult hen door uwe voorzichtigheid en de liefde, welke U L. aan uw Vaderland ſchuldigh zyt, t'eenemaal verſteeken.

In gevolg van deze Aanſpraak, beſloot het Laager Huis den 6den. der Maand, dat men een Adres aan zyne Majeſteit zou opſtellen, en verzoeken, dat 'er een Bededag door het gantſche Koningryk verordend mocht worden, ten einde den Almachtigen te bidden, dat hy de proceduuren van het tegenwoordig Parlement wilde zegenen; mitsgaders dat men zyne Majeſteit geluk zou wenſchen wegens de goede gevolgen zyner wapenen buiten 's landts, en zyne behoudene wederkomſt; met bedanking voor het vertrouwen, 't geen de zelve geduurende zyn afweezen op de genegentheid zyns Volks had gehad; en verzekering, dat zy gereſolveerd waren zyne Majeſteit, en des zelfs Regeering, tegens alle zyne Vyanden, zo binnen als buiten 's landts, by te ſtaan, en den tegenwoordigen Oorlog met alle kracht te helpen voortzetten. Dit Adres wierd den 8ſten. door het gantſche Huis, treedende de Spreeker voor uit, aan den Koning geprefendeerd, en was van den volgenden inhoud.

Met believen van Uwe Majeſteit.

WY, Uwer Majeſteits zeer getrouwe, en zeer gehoorzame Onderdanen, de Gemeentens van Engeland, in het Parlement vergaderd, begroeten, (uit overweging van de ſware rampzaligheden, van dewelken wy verloſt zyn, en de menigvuldige weldaden die wy dagelyks ge-

1695. Decemb. genaeten door de beschermingе en invloeijinge van Uwer Majesteits Regeering) met alle dankbaarheid aan den Almachtigen God, Uwe Majesteit over de glorieuze voorspoed van U we Wapenen buiten 's Lands; de behoudenisse van Uwer Majesteits geheiligde Persoon uit de menigvulde gevaren, aan de welken Gy U zelven hebt bloot gestelt; en de zegen, dat Gy in gezondheid tot ons wedergekeerd zyt.

Wy verzoeken ter zelve tyd onderdanig verlof om aan Uwe Majesteit voor te dragen ons dankbaar gevoelen wegens Uwer Majesteits gunst, dat Gy zodanigen bewys aan de wereld en aan ons gegeeven hebt, dat Gy uwe volkomene gerustheid en vertrouwen op de gemeenthеden van uw Volk siet; voor het welk wy geen andere zo behangelyke erkenteniſſe weten te doen, als door aan Uwe Majesteit deze verzekering te geven, dat Wy (en die uwe zeer getrouwe Gemeenschap, welken Wy verbeelden) van voornemen zyn Uwe Majesteit en uwe Regeering tegens alle uwe Vyanden, beide binnen en buiten 's Lands, te beschermen en t'ondersteunen; en dat Wy Uwe Majesteit in de vervolging van dezen tegenwoordigen Oorlog, in den welken Gy voor de veiligheid van Engeland en de Vryheden van Europa gewikkeld zyd, krachtig willen byspringen.

De Koning antwoordde.

Edelen,

ICk danke U hertelyk voor de teekenen, welken U L. my van uwe genegendheden gegeeven hebt. Onze belangen zyn onscheidelyk; en niets wenschte Ik zo zeer, als het welvaren van dit Land, in het welke God my geplantst heeft.

Daags te vooren was door de Grand-Jurys van 't Graafschap Flint het volgende Adres aan den Koning gepresenteerd.

HEt believe Uwe Majesteit aan te nemen het Adres aan uwe getrouwe Onderdanen, de Grand-Jurys van uw Graafschap Flint, die ootmoedigly permissie verzoeken om hunne congratulatie te betuigen over het succes, 't welk God aan Uwer Majesteits Wapenen voor Namen gegeeven heeft.

Wy hopen, dat dezelve voorzienigheid altoos de rechtvaardigheid van die zaake verzellen zal, waar in Uwe Majesteit zyne Koninglyke deugden zo uitmuntend heeft kennelyk gemaakt; op dat het Christenryk mag zien, wat men te verwachten heeft van eenen, die gesproten is uit zodanige Prinsen, welke altyd voor de gemeene welstand tegen de krachtigste oppositien durven opstaan.

En wy bidden Uwe Majesteit, verzeekerd te wezen, dat wy altoos gereed

reed zullen zyn omalles, 't welk wy door 't genot Uwer beschermingе het onze noemen, voor uwe voeten neder te leggen. 1695. Decemb.

Ziet daar d'opening van het Parlement: wat de verrichtingen belangt, dewyl wy veele zaaken naauwelyks ten halven zouden konnen afhandelen, en dat 'er, om de zelven wel te verstaan, een behoorlyke samenschakeling van nooden is, zullen wy die tot in d'aanstaande Maand verschuiven.

Onluſten tuſſchen de Koningen van Spanjen en Engeland en de Staaten Generaal.

Sedert een tyd waren 'er eenige onluſten ontstaan tusschen de Koningen van Spanjen en Engeland en haare Hoog-Mogenden. Den Heer Schoonenberg, Resident wegens de Vereenigde Provincien te Madrid, had in zynen dienst een Secretaris, die, na men pretendeerde, merkelyke sommen aan sommige Spanjaarden schuldig was. Zyne Crediteurs, bekommerd wegens de betaaling, wisten zo veel te weeg te brengen, dat ze verlof kreegen om hem by de kop te doen vatten; 't geen ze ook, hoewel hy aan een openbaaren Minister toebehoorde, in 't werk stelden. Den Heer Schoonenberg, geloovende dat men d'eerbiedigheid, welke men aan zyn karakter verschuldigd was, had geschonden, deed 'er zyn beklag over; en eischte zynen Secretaris weder: en vermits deze eerste klachten niets uitwerkten, klaagde hy 'er wat sterker over; richtende zich, na men zegt, aan den Koning zelven. Zyn' Majesteit vond Schoonenberg al te stout, toonde zich verstoord over zyne klachten, en beval hem uit Madrid te vertrekken. De Resident weigerde het, maar wierd 'er eindelyk toe overreed door lieden, welken men ten dien einde aan hem afvaardigde, en ging zyn verblyf op het land neemen. De Koning van Engeland en haare Hoog-Mogenden, verstaande de geschapenheid van de zaak, klaagden aanstondts over het gedrag, 't geen men ten opzichte van hunnen Minister had gehouden, en eischten vergoeding van den hoon, dien men hem had aangedaan. 't Spaansche Hof kon 'er niet toe besluiten; wesshalven zyne Britannische Majesteit door den Ridder Cotterel, Ceremoniemeester, tegen den Ambassadeur van Spanjen in England deed zeggen, dat hy zich zou onthouden van ten Hove te verschynen voor dat men voldoening hadde gekreegen wegens t geen zich met den Heer Schoonenberg had toegedragen.

1695. Decemb. Haare Hoog-Mogenden lieten insgelyks den Spaanſchen Ambaſſadeur de Quiros, reſideerende in den Haag, aanzeggen, dat ze geene Memorien van zynen wegen zouden ontfangen, eer men de geëiſchte voldoening had bekomen. Vrankryk triumfeerde wegens dit klein misverſtand, en bleef niet in gebreke van het Spaanſche Hof door haare Emiſſariſſen aan te hitſen: maar de Spanjaarden kenden hunne belangen al te wel om de zaak tot verder verwydering te laaten uitbarſten; weshalven wel haaſt een vergelyking te gemoet wierd gezien.

IERLAND. Vervolg van de verrichtingen des Parlements. (a) Zie, pag. 302.

DE twee Huizen des Parlements na het laatſte (a) adjournement weder vergaderd zynde, verſcheen de Lord Stedehouder den 17den. der Maand met de gewoonlyke plechtigheden in het Hooger Huis; en zynde vervolgens die van het Laager aldaar ontbooden, gaf zyne Excellentie de Koninglyke toeſtemming tot de volgende twaalf Actens.

1. Acte, vergunnende aan zyne Majeſteit een Onderſtand, om by wyze van een Hoofdgeld geheven te worden.

2. Acte, waar by aan zyne Majeſteit een verhooging van Licenten op verſcheidene daar in genoemde Goederen en Koopmanſchappen werd ingewilligd.

3. Acte tot beter onderhouding van den dag des Heeren, gemeenlyk Zondag genaamd.

4. Acte om Borgtocht ten platten lande te neemen op Actien en Proceſſen, hangende in de Hoven van 's Konings Bank, de Commonpleas, en d'Exchequer te Dublin.

5. Acte, waar by het te recht ſtellen voor den Seneſchaal van 't Paltsgraafſchap Tippary werd toegeſtaan.

6. Acte noopende Bekeuringen of Boetens in het gemelde Paltsgraafſchap.

7. Acte tot beter uitroeijing van Struikroovers, Maiters, en Dieven, mitsgaders tot voorkoming van Rooveryen, Huisbraaken, en andere verfoeijelyke misdaaden.

8. Acte om te ſpoediger te procedeeren in het arreſteeren van Huis- en Landhuuren.

Behalven dezen, waren 'er noch vier andere Actens, welke Particulieren betreften.

Den 23ſten. beſloten de Gemeentens een Adres aan den Koning;

ning te preſenteeren; 't geen door een Committé ontworpen, en door het Huis goedgekeurd zynde, wierd het des namiddags aan den Lord Stedehouder overgeleverd, luidende als volgt. 1695. Decemb.

Het zeer onderdanig Adres van de Ridders, Burgers en Stedelingen, in het Parlement van Yrland vergaderd.

SIRE,

WY, uwe zeer gehoorſame en getrouwe Onderdanen, de Ridders, Burgers en Stedelingen van Yrland, in het Parlement verzameld, door de onverwinnelyke dapperheid van Uwe Majeſteit, en de gelukkige voorſpoed van uwe Wapenen in de oeffening van hunne Religie en het genot van hunne Goederen herſtelt, en vangelyken door de gloriryke Overwinningen, welken Uwe Majeſteit buiten 's lands komt te behalen op den geenen, die de vryheden van geheel Europa onderdrukt, bevryd, begroeten Uwe Majeſteit met alle mogelyke onderdanigheid over deſſelfs gelukkige wederkomſt in zyne Landen. Wy zyn verplicht een eeuwige erkenteniſſe te hebben voor de groote voordeelen, welken wy (gelyk ook onze Nakomelingen zullen doen) genieten door die onvergelykelyke Wetten, die ons gegeven zyn in deeze Zitting van het Parlement, welke onder Mylord Capell, Gedeputeerde van Uwe Majeſteit, en onzen zeer voortreffelyken Gouverneur, gehouden is. Onze Godsdienſt en onze wettige Rechten werden ons door deze Wetten niet alleen beveſtigt; maar dit Koningryk van Yrland ook veel meer gehecht en verzeekerd voor d'Imperiale Kroon van Engeland.

Wy bidden derhalven Uwe Majeſteit zeer onderdanig, dit zeer oprecht en hertelyk Adres aan te neemen met d'onverandelyke en vaſte reſolutie, welke wy, uwe zeer gehoorſame en getrouwe Onderdanen, hebben, om altyd gereed te zyn tot alles, wat ons lief en dierbaar is, op te zetten in den dienſt van onzen grooten Bewaarder en Beſchermer, tegens alle uwe Vyanden, 't zy binnen of buiten, welke de Regeering van Uwe Majeſteit ongenegen zyn.

De Lord Stedehouder des anderendags, den 24ſten. weder in het Hooger Huis verſcheenen zynde, bedankte de Spreeker van het Laager hem op de volgende wys wegens de gehoudeniſſen, welken de Vergadering, en het gantſche Koningryk, aan hem had.

1695. Decemb.

Met believen van Uwe Excellentie.

MYLORD,

DE zeer getrouwe Onderdanen van den Koning, de Gemeentens van Yrland, in het Parlement vergadert, hebben uit hun uiterste vermogen, niet tegenſtaande d'armoede van dit Koningryk, de Hulp-penningen, welken Uwe Excellentie van hen in d'opening deezer Zitting verzocht, ingewilligt.

Zy bidden den Koning zeer onderdanig, hunne erkenteniſſe niet tegen alle zyne goedheden op te weegen, noch hunnen yver voor zyne Regeering na de kleinte en maate van deeze Onderſtanden, welke de groote en dringende nooden van de zaken zyner Majeſteit zo weinig beantwoorden, maar de zelven na d'eendracht in hunne inwilliging, wanneer zy gedragen wierden, en na de getrouwheid en vaardigheid, met dewelke zy gegeeven zyn, te achten.

Wy zyn zeer gevoelig over het geluk, 't geen wy genieten, en over de voordeelen, welken de Regeering van Zyne Majeſteit aan ons bezorgt; onder dewelken ik Uwe Excellentie bidde, my te vergeeven, indien ik telle, dat Gy onzen Gouverneur gemaakt zyt.

Men kan aan uwe getrouwheid omtrent de Kroon niet twyfelen; en wy ons niet onthouden van te bekennen, dat wy onder uw Bewind der Rechten van Engelſe Onderdanen genieten.

Onze Godsdienſt is zo, als zy by de Wetten vaſtgeſteit is, verzeekerd: Onze Vryheden, onze Rechten en Privilegien zyn in veiligheid: en Gy, Mylord, hebt een zeer gewichtigen voortgang gemaakt, om te vervullen het geen uw doorluchtige Broeder zo loffelyk ondernomen had voor de bewaring en voortzetting van het Proteſtants Belang in dit Koningryk van 't welk het gelukkig begin in deeze Eeuw geſchoten zal worden, en voor het welk de Nakomelingen te allen hebben om de gedachtenis van Uwe Excellentie te zegenen en te eeren.

Ons ſchiet niets over te zeggen, alsdat wy niet twyfelen, of Uwe Excellentie zal ons by Zyne Majeſteit voordragen op zodanigen manier, dat de wereld kan zien, dat wy aan zynen dienſt t'eenemaal overgegeeven zyn, en zyne belangen volkomen aanhangen.

MYLORD,

DE Gemeentens bieden tot het vervullen van de ingewilligde Somme, aan Zyne Majeſteit zeer onderdanig aan een Bil, geintituleert: *Acte tot het toeſtaan van een vermeerdering van Impoſt, &c.*

Na

Na dat de Lord Stedehouder zyne toeſtemming tot deze, en noch twee à drie andere Acten, had gegeven, wierd door den Kanceſier aan beide de Huizen aangezegt, dat het de begeerte van zyne Excellentie was, dat zy zich tot aan den 7den. April adjourneerden. 1695. Decemb. Parlement geprorogeerd.

OM ten opzichte der Ordonnantie van het middel op het Trouwen en Begraaven, welke wy (a) hier voor hebben ingelyſd, in geene ongelegentheden te vallen, of zich door onkunde ergens in te vergiſſen, wierd op den 3den. der Maand door de Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland gearreſteerd de volgende VEREENIGDE NEDERLANDEN. (a) Zie pag. 212.

Nader Publicatie, tot Elucidatie en Ampliatie op de Ordonnantie van het Middel op het Trouwen en Begraaven. Gearreſteerd den derden December, 1695.

DE Staaten van Holland en West-Vriesland. Allen den geenen, die dezen zullen zien ofte hooren lezen, SALUT: Doen te weten, dat wy tot Elucidatie ende Ampliatie van de Ordonnantie, ten aanzien van het heffen van het Middel op het Trouwen en Begraven, den zes-en-twintigſten October laatſtleden by ons gearreſteert, goedgevonden hebben te arreſteeren de Pointen en Formulieren van de Billietten van aangevinge, hier naar volgende; Te weten:

I.

EErſtelyk, dat onder de geenen die het Recht van dertig guldens, zo ten opzichte van Trouwen als Begraven, ſubject zullen wezen, ende in het eerſte Articul van de Ordonnantie zyn gemeld, niet alleen zullen wezen begrepen alle practiſeerende Advocaten ende Medicinæ Doctors, maar ook die, gegradueert zynde, de Practique niet exerceeren.

II.

Ende dat door de Kinderen, in het eerſte ende andere Artieulen van de voorſz. Ordonnantie geroert, verſtaan werden zo wel Kinderen die buiten haar Ouders Huis woonen, ofte haar onderhouden, als die by de zelven inwoonen.

III.

Behoudelyk nochtans, dat wegens minder-jarige Kinderen, buiten de

1695. Decemb. de Woonplaatſen van hare Ouders haar onthoudende, ofte in de Koſt, ofte anders beſteet zynde, en aldaar ſtervende, zouden mogen werden getransporteert na de Reſidentie-plaats van hare Ouders, maar het enkelde Recht zal verſchuldigt zyn.

IV.

Dat de Bruidegom ofte Bruid buiten de Provincie woonachtig zynde, evenwel beide het Recht, op 't Trouwen geſtelt, zullen ſubject zyn: maar in gevalle de Bruid buiten de Provincie woonende, de Bruidegom de zelve zoude mogen volgen, om te Trouwen buiten de Provincie, zal de zelve maar ook enkel Recht ſchuldig zyn.

V.

Dat het voorſchreve Recht volgens de Ordonnantie zal moeten werden betaald, zo wel ten reguarde van de geenen die op de Kerkhoven, als die in de Kerken begraven werden, ten ware de zelve onder geene van de Claſſen, in de voorſz. Ordonnantie gemelt, ſorteerende, *pro Deo* mochten wezen aangegeven.

VI.

De geenen, die in eenige Collegien, 't zy van de Generaliteit ofte van haar Edele Groot-Mogenden, alleen voor eenige jaren, niet *ad vitam*, zyn gecommitteerd, ende in de Plaatſe van de zelve Commiſſie komen te overlyden, ende getransporteerd werden naar haar ordinaris Woonplaats, zullen maar enkel Recht ſchuldig zyn.

VII.

Gelyk mede alleen enkel Recht zullen ſubject zyn die van de Joodſche Natie, welke geſtorven zynde, uit de Steden, daar zy woonen, werden vervoert naar de naaſt-gelegene Kerkhoven, tot haare begravingen gewoonlyk gedeſtineerd, als die van Amſterdam naar Ouwerkerk ofte Muiderberg gevoerd werden: maar in gevalle de zelve niet mochten werden begraven op de voorſz. naaſtgelegene Kerkhoven, maar vervoert werden na Kerkhoven gelegen omtrent andere Steden, ende tot de begraaffeniſſen van die van de Joodſche Natie van die Steden gedeſtineerd, zullen zy dubbeld Recht verſchuldigd zyn.

VIII.

Dat wyders, iemand komende te ſterven, een van de Executeuren, of dien het bewind van 't Sterf-huis zal wezen aanbevolen, de aangevinge, in plaatſe van aan de Koſters en Doodgravers, volgens het XIV. Articul van de voorſz. Ordonnantie, zal moeten doen aan de Secretariſſen van de reſpective Steden ende Dorpen, die daar toe zullen wezen gecommitteerd.

IX.

Ende dat de aangevinge, zo ten opzichte van Trouwen als Begraven, zal moeten werden gedaan aan de Secretariſſen van de Steden ende Plaatſen daar de geenen, die zullen Trouwen of Begraven werden, woonachtig zyn, of in haar leven gewoond hebben, ſchoon de aenteckening van

van de Geboden, als mede de Begraaffenissen, ten opzichte van Dorpen, onder een andere Kerke sorteerende, elders mochten werden gedaan, en dat volgens het Formulier van Billiet, hier na geinsereert, hebbende opgedrukt het Klein Zegel, by de voorschreve Ordonnantie gerequireert, waar van de respective Secretarissen van de Dorpen haar zullen moeten voorzien. 1695. *Decemb.*

X.

Dat de voorschreeve Secretarissen gehouden zullen wezen, op den Eed, in den beginne van hare Bedieninge gedaan, de voorschreve Ordonnantie te observeeren, ende, voor zo veel in haar is, te doen observeeren, en dien conform het Recht ontfangen, ende de Acte ofte de Quitantie van den Ontfang stellen op het Billiet van aangevinge; werdende vervolgens de Kosters en Dood-gravers by dezen van den voorschreven Ontfang, mitsgaders de Registratie van dit Recht, haar by 't voorsz. XIV. Articul van de voorsz. Ordonnnantie opgelegt, gedechargeerd, en zulks alleen de voorschreve Secretarissen aanbevoolen.

XI.

Dat gemelde Secretarissen, om verzeckert te wezen van de exacte practyck van 't voorschreve Middel, zullen bezorgen, dat de Graaf-makers, ofte die geene die zulks is aanbevoolen, haar præcise alle weeken, volgens het negen en veertigste Articul van de Ordonnantie van den Veertigsten Penning ende Collaterale Successie, aangeven de Personen, die binnen haren bedryve die week gestorven zyn, en t'elkens nazien of het Recht van dien volkomen is betaalt, en by gebreeke van dien, daar van kennisse geven aan den Officier van de Plaatse, ten einde de pœnen ende boeten, in de voorschreeve Ordonnantie gemelt, strictelyk werden geexecuteert.

XII.

Ende zullen geene Kosters, daar den zelven zulks aanbevoolen is, nochte ook de Doodgravers, de Lyken ter aarde helpen bestellen, ofte doen bestellen, voor ende aleer het voorsz. Recht is betaalt, op de boete van twee honderd guldens.

XIII.

Dat ook eindelyk geene Officieren ofte Magistraten zullen vermogen consent of permissie te verleenen tot het uitvoeren van eenige Lyken, ten zy haar mede zal wezen gebleeken, dat het voorschreeve Recht zal wezen voldaan, op pœne van nulliteit van het selve consent.

Billiet van aangeevinge, wegens het Middel van Trouwen.

Ick Ondergeschreeve, my zullende begeeven ten Huwelyken Staate met ende ten

1695. Decemb. opzichte van het Middel op het Trouwen geëxamineert, volgens den inhoude van de Ordonnantie daar van zynde, gebooren de onder de Classis van guldens, verklaare my dien conform aan te geven, en vervolgens het voorschreven Recht te voldoen. Gedaan

Ontfangen by my Secretaris van de boven-gemelde guldens.
Huiden den

Billiet van aangeevinge, wegens het Middel van 't Begraven.

IK Ondergeschreve verklare by dezen, in gevolge van d'Ordonnantie op 't Middel van 't Begraven geëxamineert, aangevinge te doen van 't Lyk van als gebooren onder de Classis van guldens, om dien conform 't voorschreve Recht te voldoen. Gedaan

Ontfangen by my Secretaris van de boven-gemelde guldens.
Huiden den

Ende op dat een iegelyk van Ons goede meininge en begeerte, deezen aangaande, zoude weten onderricht, zo verstaan Wy, dat dezelve omme vetkondigt en geaffigeert zal werden daar het behoort, ende de geschieden gebruikelyk is. Gedaan in den Haag, onder het Kleine Zegel van den Lande, dezen 3den. December, 1695.

Onderstond,

Ter Ordonnantie van de Staaten,

Was geteekend,

SIMON VAN BEAUMONT.

EINDE.

BLADWYZER.

A.

Admiraalſchap in Vrankryk herſteld. 219
Aertsbiſſchop van Parys verkoozen. 113
—— neemt bezit van het Aertsbiſdom. 259
Algierynen verwekken een inlandſchen oorlog. 25
Amelot, Franſche Ambaſſadeur, klaagt over de wervingen der Geallieerden. 292
Archangel door ſtorm en brand gangetaſt. 286
Arreſt tegens het Boek van den Vader Rocaberti wegens het Gezag van den Paus beraamd. 315
Aſoph door de Muskowiters belegerd. 190

B.

BARBARYEN. 24
Bedeſtonden (*weekelijke*) ingeſteld. 78
Boufflers (*Maarſchalk de*) in 't uittrekken uit het Kaſteel van Namen gearreſteerd. 209
—— geſlaakt. 212
—— tot Hertog en Pair van Vrankryk aangeſteld. 212, 217
BRANDENBURG, 34, 98
—— (*Prins Karel van*) zyn huwelyk met de Graavin van Salmour onverwagt verbaand. 72
—— zyn Lyk bygezet. 189
Brond-Albin (*Graef van*) in verzekering genomen. 74
Brusſel door de Franſchen geboombardeerd. 142
Buis (*de Gouda*) rampzalig wedervaaren van dit Schip. 237

C.

CAdix van vyftien Oost-Indiſche Retourſchepen. 165
Caſtil door de Geallieerden vervoerd. 13
—— gedemolieerd. 88
—— door de Franſchen geëvacueerd. 170
Caſtelfollit door de Franſchen ontzet. 70
CATALONIEN. 70, 113
Ceuta door de Mooren belegerd. 222
Chartres (*Hertogin van*) bevalt van een Princes. 113

D.

DAnkdag wegens de verovering van Namen uitgeſchreeven. 233
Dankelman (*Everard*) tot Eerſten Miniſter van Brandenburg aangeſteld. 36
DEENMARKEN. 173
Deenſchen Prins Chriſtiaans Lyk bygezet. *ibid.*
—— Kroonprins trouwt de Princes van Meklenburg-Guſtrow. 313
Deynſe aan de Franſchen overgegeven. 147
Dieppe met een vrye Jaarmarkt begunſtigd. 317
Dixmuiden aan de Franſchen overgegeeven. 245
Dood des Prinſen van Deenmarken. 34
—— van den Heer Huigens. 78
—— van den Ridder Borri. 88
—— van Sylveſter-Jacob Dankelman. 98
—— des Aertsbiſſchops van Parys. 111
—— van den Kardinaal de Angelis. 169
—— van een zeer oud Wyngaardenier. 221

BLADWYZER.

— van den Marquis de Borgomainero. 264
— des Hertogs van Meklenburg-Gustrow. 294
— des Graaven van Windisgratz. 313
Duinkerken door de Geallieerden gebombarbeerd. 99
DUITSCHLAND. 25. 89. 175. 258. 294. 313

E.

ELlenberger, Gouverneur van Dixmuiden, in arrest genomen. 269
— gesententieerd 303
— — geëxecuteerd. 306
ENGELAND. 73. 116. 231. 269. 300. 318

F.

FRanſche Goeſtelykheid geſchat 61

G.

GAnisoenen van Dixmuiden en Deynſe door de Franſchen wedergeſtuurd 268
Geneve krygt geſchil met den Franſchen Reſident 255
Gloceſter (*Hertog van*) verwelkomt den Koning 272
Granville door de Geallieerden gebombardeerd 58

H.

HAMBURG 264. 296
HANOVER 298
Horbiaanen rechten een Gedenkteken op voor den Paſtoor Horbiaw 264

I.

IERLAND 75. 227. 273. 324
ITALIEN 3. 80. 167. 252. 287. 310

K.

KAmerikſche Goeſtelykheid weigert het Hoofdgeld te betaalen 299
Kardinaalen gepromoveerd 312
Kloofters hervormd 3
Koehoorn tot Lieut. Generaal der Infantery en Ingeniur Generaal aangeſteld 309

L.

LEgers in Hongaryen 26. 89. 175. 258
— aan den Ryn 27. 95. 187. 262
— in Nederland 118. 191. 266
Lippa door de Turken veroverd 180
Lyſt der Armée van Vrankryk in Duitſchland 33
— in Nederland 76

M.

MAine (*Hertog van*) in ongunſt 265
Malo (*St.*) door de Geallieerden gebombardeerd 58
Mandement tot de Gebeden van veertig uuren 218
Memorie noopende de vrede door de Franſche Ambaſſadeurs gepreſenteerd 41
Meyer, Hamburgſche Paſtoor, verwekt vreemde onluſten 296
Modena (*Hertog van*) trouwt de Princes van Brunswyk 198
MUSKOVIEN 286
Muskoviters veroveren eenige Turkſche Veſtingen 190.

Namen-

N.

NAmen door de Bondgenooten belegerd 118.191
—— (*Stad*) veroverd 137
—— (*Kasteel*) veroverd 197
NEDERLANDEN (*Spaansche*) 76 118.191.266.302
NEDERLANDEN (*Vereenigde*) 78 164.233.277.307.327
NOORDER KROONEN 41

O.

d'OFfarel, Gouverneur van Dennse, in arrest genomen 269
—— gesententieerd 304
Oost-Indisch Schip (*Engelsch*) gesprongen 75
—— Schepen (*Engelsche*) door de Franschen genomen 118.272
—— Retourschepen (*Hollandsche*) binnen 165

P.

PAlamos door de Geallieerden belegerd 113
Palts (*Keurvorst van de*) reist door Holland 80
Parlement in Ierland beroepen 75
—— vergaderd 227.273.301.324
—— geprorogeerd 327
Parlement in Engeland geprorogeerd 231
—— gedissolveerd, en Proclamatie tot het beroepen van een nieuw afgekondigd 269.270
—— vergaderd 318
Papachin (*Spaansche Admiraal*) van zyn ampt ontslagen 113
PARMA 313
—— —— (*Hertog van*) trouwt de Hertoginne-Douariere van Parma. *ibid.*
Paus tracht de vrede onder de Christene Vorsten te weeg te brengen 167.310
—— geeft order tot het opreechten van een Grafstede voor de Koningin Christina van Sweden 169
Plakaaten tot verbod van verscheidene Vaarten 277
—— —— wegens het Trouwen en Begraaven 282.327
—— —— tegens den uitvoer van Paarden 307
—— —— tegens een fameus Libel 309
POLEN 37.190
Proclamatie tot het gevangen neemen van John Robart 116

R.

ROoke, Engelsche Admiraal, na de Middellandsche Zee 273
Russel, Engelsche Admiraal, keert weder uit de Middellandsche Zee 301

S.

SAVOYEN. 13.88.170
Schoonenberg, Resident der Vereenigde Provincien, in ongunst aan het Spaansche Hof 323
SCHOTLAND. 74
SPANJEN. 70.113.222
Swartmaakers gejustitieerd. 165
SWITSERLAND. 38 171.255.292
Switsersche Cantons vergaderd. 38.172
—— geschillen beslecht. 171

T.

TItul door de Turken veroverd. 181
Tunis hersteld. 24
TURKYEN. 25.89.175.258.294
Turksche Keizer trekt persoonlyk na 't Leger. 26

BLADWYZER.

—— doet een zegenpraalende intreede te Conſtantinopolen. 294

V.

VENETIEN. 88. 290
Venetiaanen ſlaan de Turken ter zee. 290
Veterani, Keizerlyke Veldoverſte in Zevenbergen, door de Turken geſlagen. 183
—— ſneuvelt. 184
Villeroy (*Maarſchalk de*) bombardeert Bruſſel. 152
—— word zeer wel aan 't Hof ontfangen. 298
Vizir (*Groote*) gewurgd. 25
VRANKRYK. 57. 99. 215. 265. 298 314

W.

WEſt-Indiſche zaaken 232. 274
William (*Koning*) vertrekt uit het Leger 268
—— ſteekt over na Engeland. 269
—— bezoekt eenige Provincien van zyn Ryk, 300
Wolfenbuttel (*Prins van*) trouwt de Princes van Holſtein-Gottorp. 34

Z.

ZEegevecht tuſſchen de Turken en Venetiaanen. 290

EINDE.